DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

+ 6(07/2).

875

6(0.712)

6(0.712)

Foreningen af tekniske Skoler i Danmark

1891—1916

ved

M. Rasmussen,

fhv. Overlærer, Bestyrelsens Næstformand.

BIDRAG TIL DANSK HAANDVÆRKER UNDERVISNINGS HISTORIE

UDGIVET AF
»FORENINGEN AF TEKNISKE SKOLER I DANMARK«
VED DENS 25-AARIGE BESTAAEN, SEPTEMBER 1916

REDIGERET AF
M. RASMUSSEN

ODENSE
MILO'SKE BOGTRYKKERI
1916

Da Tiden for Skoleforeningens 25-Aars Jubilæum nærmede sig, var man inden for Bestyrelsen enig om i denne Anledning at lade udarbejde en Oversigt over Foreningens Historie. Men omtrent samtidig fremstod Tanken om at benytte Lejligheden til ogsaa at fremskaffe Oplysninger, der kunde egne sig til at give en mere samlet Fremstilling af forskellige Forhold vore tekniske Skoler vedrørende, end der hidtil har foreligget. Overvejelserne herom førte saa atter til, at man gik endnu et Skridt videre og valgte at give Fremstillingen den Udstrækning og Form, hvori den fremtræder i nærværende Værk. At det betydelige Arbejde med dettes Udgivelse overhovedet har kunnet gennemføres, skyldes foruden Staten, der har støttet det pekuniært, samtlige 183 statsunderstøttede tekniske Skoler, der gennem deres Bidrag til dets Indhold har virket som Medarbejdere, fremdeles den konstituerede Inspektør for de tekniske Skoler i Provinssrne, der har vist Sagen megen Interesse og paa forskellig Maade støttet den, og flere andre. Skoleforeningen bringer dem alle sin bedste Tak og haaber, at Arbejdet maa blive til nogen Nytte nu og i Fremtiden og fylde en Plads i Literaturen om vort Lands Haandværkerundervisning.

September 1916.

INDHOLD

I. Skoleforeningens Historie.

Side

1. Tanker og Tilløb 1
2. Foreningen stiftes 3
3. Organisation og Udvikling 6
»Teknisk Provinsskoleforening«, en Personforening 6
Strid med Fællesrepræsentationen 9
»Teknisk Provinsskoleforening«, en Skoleforening 18
»Foreningen af tekniske Skoler i Danmark« 25
4. Virksomheden 28
Udstillinger og Møder 28
Teknisk Skoletidende 32
Undervisningsplaner 34
Fællesprøver 45
Foredrag 47
Læremidler 49
Lærerrejser 51
Bevillinger til Skolesagens Fremme 52
Forskellige Opgaver 54
5. Bestyrelse og Administration 58
6. Slutning 66

II. Vor Haandværkerundervisnings Vilkaar og Vækst.

1. Før 1890 71
2. Statens Tilsyn med den tekniske Undervisning efter 1890 76
3. Statsstøtte til Fremme af Haandværkeruddannelsen 81
Driftstilskud til Skolerne indtil 1890 83
Driftstilskud til Skolerne efter 1890 83
Tilskud til Skolebygninger 85
Elevunderstøttelser 87
Rejseunderstøttelser 91
4. Reformer i Undervisningen 92
Den faglige Undervisning 95
Undervisningsplaner 96
5. Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning 109
6. Læreruddannelsen 113

Side

7. *Fra Skolernes Undervisning* 121
Ny Fag og Former for teknisk Undervisning 121
Dag- og Aftenundervisning 123
Lidt Statistik 125

III. De enkelte Skolers Historie.

Side

Aakirkeby 133
Aalborg 134
Aalestrup 141
Aarhus 141
Aarup 150
Allingaabro 152
Allinge 153
Ask 153
Assens 154
Ballerup 156
Bedsted 157
Birkerød 158
Bjerre Herred 158
Bjerringbro 159
Bogense 160
Borup 161
Brabrand 162
Bramminge 162
Brande 163
Bredsten 164
Broust 165
Brædstrup 165
Brænderup 166
Brøderup 167
Brønderslev 168
Brørup 169
Børkop 170
Dalby 170
Durup 171
Ebberup 171
Ejby 172
Esbjerg 172
Eskildstrup 174
Faaborg 175
Faarevejle 178
Fakse 178
Fakse Ladeplads 179
Fjerritslev 180
Fredericia 180
Frederiksberg 184
Frederikshavn 187
Frederikssund 192
Frederiksværk 193

Side

Galten 193
Gerlev 194
Give 196
Glamsbjerg 196
Glud 197
Grenaa 199
Grindsted 203
Græsted 203
Gudhjem 204
Haarlev 205
Hadsten (Haandværkerafd. v. Højsk.). 205
Hadsten 205
Hadsund 207
Hammel 208
Hammershøj 208
Hasle 209
Haslev (Haandværkerafd. v. Højsk.). 209
Haslev 210
Helsingør 211
Herning 219
Hillerød 222
Hinnerup 226
Hjørring 226
Hobro 228
Holbæk 229
Holeby 232
Holstebro 232
Holsted 234
Horsens 234
Horslunde 239
Humble 240
Hurup 240
Hvidbjerg 240
Høng 241
Hørby 242
Hørsholm 243
Jebjerg 244
Jelling 245
Jyderup 246
Jægerspris 247
Kalundborg 248
Karise 250
Kellerup 251

	Side
Kerteminde	252
Kolding	253
Kolind	259
Korsør	260
Krabbesholm	261
København	262
Køge	292
Køng	294
Lemvig	295
Lyngby	296
Løgstør	298
Løsning	300
Mariager	300
Maribo	301
Marstal	303
Mern	304
Middelfart	304
Mørkøv	305
Nakskov	306
Neksø	311
Nibe	312
Nordby	313
Nyborg	313
Nykøbing F.	315
Nykøbing M.	318
Nykøbing S.	320
Nysted	321
Næstved	323
Nørre Aaby	328
Nørre Vedby	328
Nørre Ørslev	328
Odder	330
Odense	333
Oksbøl	354
Ollerup	355
Opager	356
Otterup	356
Præstø	357
Randers	358
Ribe	363
Ringe	364
Ringkøbing	365
Ringsted	366
Roskilde	367
Roslev	371
Rudkøbing	372
Ry	373
Rødby	374
Rødkilde	376
Rønne	377
Sakskøbing	383
Silkeborg	384
Skagen	387
Skals	388
Skanderborg	388
Skelskør	389
Skern	390
Skive	390
Slagelse	392
Sorø	396
Spørring	398
Stege	399
Stoholm	401
Storehedinge	402
Struer	403
Stubbekøbing	404
Svaneke	406
Svendborg	407
Sæby	411
Søllested	412
Taastrup	413
Thisted	414
Thyregod	416
Tommerup	416
Tranebjerg	417
Tørring	417
Uldum	419
Ulfborg	419
Vallekilde	420
Vamdrup	422
Varde	422
Vejen	424
Vejle	426
Vemb	430
Vestbirk	431
Vestervig	431
Viborg	432
Vig	435
Vinderup	436
Vinding	436
Vordingborg	438
Vraa	440
Æbeltoft	440
Ærøskøbing	442
Ølgod	443
Ørsted	443
Østermarie	444

IV. Historisk-statistiske Oplysninger vedrørende Skolerne.

Side

1. Bestyrelsernes Sammensætning i 1914—15 447
2. Bestyrelsernes Formænd 454
3. Skolernes Forstandere 466
4. Fast ansatte Funktionærer 476
a) Inspektører under Forstanderen 476
b) Lærere 477
c) Andre 479
5. Lærernes Antal og Timebetalingens Størrelse i 1914—15 481
6. Skolepengenes Størrelse i 1914—15 og Skoleaarets Længde i Aftensk. .. 487
7. Elevantal, Timeantal og Regnskabssum i 1890—91[1]) *og 1914—15* 493
8. Skolebygningerne 502

[1]) For yngre Skoler Oprettelsesaaret.

BIDRAG TIL DANSK HAANDVÆRKERUNDERVISNINGS HISTORIE

1. TANKER OG TILLØB.

Som bekendt skylder samtlige tekniske Skoler i Danmark det private Initiativ deres Tilblivelse; Statsskoler og kommunale Skoler af denne Art er ukendte hos os; det er alle Vegne Haandværkets og Industriens Mænd eller andre med Interesse for og Forstand paa Ungdommens Uddannelse og Dygtiggørelse, der med de faglige Sammenslutninger eller særlige i samme Øjemed stiftede Selskaber som Baggrund har faaet Skolerne rejst og har ledet deres Udvikling, indtil denne naaede et Punkt, hvor Offentligheden traadte til med sin Støtte og derved ogsaa fik sin Del i Ledelsen. Men Skolernes private Karakter er overalt bevaret, og det er i alt væsentligt Haandværkets egne Mænd, der staar for Styret i dem.

Denne Udvikling er ofte blevet fremholdt som noget for vort Land særegent i Forhold til andre Lande, og den er ogsaa blevet fremhævet som et Gode for den hele Sag og en tiltalende Egenskab ved den, og med Rette; thi den har medført, at Skolerne har haft den videst mulige Frihed til at indrette sig og forme Virksomheden baade efter almene og efter lokale Krav fra Haandværkets Side, og den har givet Plads for Indflydelse fra dygtige, forstaaende og nidkære Mænd, der rundt om i Skolerne baade forhen og lige op til vor egen Tid har gjort et stort og ofte i høj Grad uegennyttigt Arbejde, der har sat sig dybe Spor og bidraget meget til at føre den hele Sag fremad.

Men Skyggesider har der ogsaa været; iblandt de væsentligste kan vel nævnes, at selv de mest velmente Bestræbelser mange Steder paa Grund af manglende Indsigt og Kontrol maatte løbe ud i intet eller blive til vilde Skud, der bredte sig og maaske nok i ukritiske Øjne kunde se ud til at være noget stort, men i Virkeligheden ingen Frugt bar, og at den isolerede Stilling, som Skolerne indtog i Forhold til hinanden, umuliggjorde en gensidig gavnlig Paavirkning og ofte førte til Stilstand og Forsumpning. Men heri ligger maaske saa, for en Del i hvert Fald, igen Grunden til, at Tanken om Samarbejde mellem Skolerne og en Sammenslutning af dem til gensidig Nytte ret tidligt begyndte at røre sig.

Det var i de fynske Skoler, at Tanken først kom op — i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede —, og dens virksomste og ivrigste Talsmand var Forstanderen for den tekniske Skole i Svendborg, Litograf *S. J. Grønvald*, der bl. a. ogsaa havde Øje for, at en fælles Optræden af

Skolerne kunde faa Betydning for det praktiske og saare vigtige Formaal at skaffe dem større Pengemidler at virke med. Arbejdet var dog ikke let; ved Skolerne saa man den Gang ret smaat paa Forholdene, og var nærmest tilfreds med det, man havde; det Liv og den Udviklingstrang, der i vor Tid gør sig gældende i Skolerne, var endnu de fleste Steder ukendt. Det lykkedes dog Grønvald med Bistand af Odense tekniske Skole at faa et Møde med Delegerede fra samtlige Skoler i Fyns Stift, med Undtagelse af Nyborg, i Stand i Odense i November 1872. Om de Besværligheder, der den Gang var forbundet med at samles til et saadant Møde, kan man danne sig en Forestilling, naar man hører, at Afrejsen fandt Sted fra Svendborg i en lejet Vogn en tidlig Morgenstund med Ankomst til Odense ca. Kl. 2 og Afrejse derfra lidt over 12 Nat, hvorefter der naaedes tilbage til Svendborg hen ad Middag.

Mødet overdrog til Grønvald at affatte og omsende til Underskrift til samtlige danske Provinsskoler et Andragende til Staten om forhøjet Tilskud. Andragendet, der blev den første samlede Henvendelse fra Provinsskolerne til Staten om Tilskud, vandt almindelig Tilslutning, og der opnaaedes en Bevilling paa 10000 Kr. til de Skoler, der tilstræbte en videregaaende Undervisning i tekniske Fag. Et andet Resultat af Mødet var Nedsættelsen af et Udvalg til Fremme af teknisk Undervisning i Fyns Stift, hvilket i de følgende Aar holdt Møder skiftevis i de forskellige Købstæder, hvor der behandledes Spørgsmaal af forskellig Art, Skolerne vedrørende. I Forbindelse med Møderne foranstaltedes der Udstillinger af Undervisningsmateriel og af Elevarbejder.

Paa et Møde i Horsens i 1878 anbefalede den daværende Forstander for Det tekniske Selskabs Skole i København, Kaptajn *Thalbitzer*, Tanken om en Sammenslutning af Skolerne, og mange af disse ventede derefter sikkert, at Skolen i København, der saavel den Gang som baade før og senere paa forskellig Maade vejledede og støttede Provinsskolerne, skulde tage Initiativet til Dannelsen af en saadan, hvilket dog ikke skete.

I 1885 afholdtes en større Industriudstilling i Odense, og her er Grønvald atter virksom for at faa samtlige Landets Skoler til at udstille; men Skolen i København krævede meget mere Plads, end der kunde indrømmes den, og det mentes, at dens Vægring ved at deltage ogsaa indvirkede en Del paa de andre Skoler; Resultatet blev i hvert Fald, at foruden de fynske Skoler udstillede kun Skolen i Aalborg. Større Held havde man derimod med det til Udstillingen knyttede Skolemøde, ved hvilket der holdtes Foredrag af Odense tekniske Skoles Forstander, Adjunkt *Johnsen*, og af Grønvald. Mødet talte et ikke ringe Antal Deltagere, og som Frugt af det vedtoges det at søge dannet en hele Landet omfattende Provinsskoleforening samt at afholde det første Møde i Aarhus. Skolen i Aarhus stillede sig meget imødekommende og velvillig

til Sagen; men desuagtet kom Mødet ingen Sinde i Stand, fordi der fra andre Sider fremkom saa mange Vanskeligheder, at man fandt det rettest at lade Sammenslutningsspørgsmaalet hvile nogen Tid.

I 1888 mødte en stor Del tekniske Skoler frem paa den nordiske Udstilling i København som Udstillere, og adskillige, deriblandt Grønvald, ventede, at den gode Lejlighed, der her frembød sig til at faa et Møde imellem tekniske Skolemænd i Stand og muligvis en almindelig Sammenslutning mellem Skolerne bragt til Veje, vilde blive benyttet. Noget saadant skete dog ikke; men Tanken om en Sammenslutning drøftedes i det følgende Par Aar ivrigere end nogen Sinde før og fik flere og flere Tilhængere, saa at Grønvald endelig, og uden Tvivl i Forstaaelse med den ny Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne, turde vove et afgørende Skridt og indbyde til det Møde i Kolding, ved hvilket Teknisk Provinsskoleforening dannedes.

2. FORENINGEN STIFTES.

I Begyndelsen af September 1891 modtog samtlige tekniske Skoler uden for København et udateret Cirkulære af følgende Indhold:

»Undertegnede Forstandere for tekniske Provindsskoler tillade sig herved at indbyde D'Hrr. Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere ved den tekniske Skole i . . . . . til et Møde, som vil blive afholdt i den tekniske Skole i Kolding Søndagen den 13de Septbr. d. A. Kl. 12 Middag, og ved hvilket man vil søge dannet en Forening, hvis Formaal skal være ved Sammenkomster, Foredrag, Udstillinger o. s. v. at gavne den Sag, Skolerne arbeide for. Ved Mødet i Kolding ville Forstanderne Gesner, Silkeborg, og Grønvald, Svendborg, give Meddelelse om Udbyttet af Reiser, de med Bidrag fra Indenrigsministeriet have foretaget i Schweitz og Tyskland, og sidstnævnte vil tillige forevise nogle Tegninger fra Gewerbeschule für Mädchen i Hamburg. Hr. Tegneinspektør Carl F. Andersen har lovet at overvære Mødet. Det nærmere, dette vedrørende, vil man erfare af Haandværkerbladet.

H. Estrup,
Forst. f. Horsens tekn. Skole.

C. Ed. Gesner,
Forst. f. Silkeborg tekn. Skole.

S. J. Grønvald,
Forst. f. Svendborg tekn. Skole.

Erik Johansen,
Fmd. for Fredericia tekn. Skoles Bestyrelses Undervisningsudvalg.

Otto Madsen,
Bestyrer af Slagelse tekn. Skole.

Alb. Philipsen
Forst. f. Viborg tekn. Skole.

Soph. Schmidt,
Lærer v. Nyborg tekn. Skole.

Henr. Wandall,
Forst. f. Kolding tekn. Skole.«

I Henhold til denne Indbydelse samledes saa den 13. September Kl. 12 Middag 60 Delegerede fra 30 Skoler i et af den tekniske Skoles Klasseværelser i Kolding; Statens Tilsynshavende med de tekniske Skoler i Provinserne var ogsaa kommet til Stede.

Efter at Formanden for Kolding tekniske Skoles Bestyrelse, Murermester *J. A. Hansen*, havde budt Velkommen, valgtes paa Forslag af Forstander Grønvald J. A. Hansen til Dirigent og Forstanderen for den tekniske Skole i Kolding, Arkitekt H. Wandall, til Sekretær.

Indledningsforedraget holdtes af Forstander Grønvald som den ældste af Indbyderne. Han erindrede om, at Bevægelsen for de unge Haandværkeres tekniske Uddannelse ikke var saa gammel her i Landet, og at det først var efter at Lasenius Kramp havde faaet det tekniske Institut i København oprettet, at Sagen ret havde taget Fart, at til Trods herfor Tanken om en Sammenslutning inden for Skolerne ikke var helt ny — der henvistes saaledes bl. a. til den oven for nævnte lokale Forening for Fyn — samt at saadanne Sammenslutninger allerede længe havde eksisteret i Udlandet, hvor nogle af dem endog »havde drevet det til at have deres eget Organ.« Taleren vilde paa det bedste anbefale Dannelsen af en Forening og bede de tilstedeværende om at indtræde som Medlemmer samt opfordre dem til hver i sin Kreds at agitere for den størst mulige Tilslutning.

I Begyndelsen af den Diskussion, der derefter udspandt sig, fremkom en af Repræsentanterne for Skolen i Aarhus, Overlærer *Kleisdorff*, med det Spørgsmaal, om den tekniske Skole i København var indbudt til dette Møde, og da Indbyderne havde svaret benægtende, spurgtes der videre, hvorfor dette ikke var sket. Overlæreren udtalte herom bl. a.: »Det er mig noget paafaldende. Indlederen udtalte, at vi skyldte København betydeligt — hvad jeg gerne tiltræder, da jeg har den Opfattelse, at vi har København at takke for meget — og dog har man ikke engang indbudt den. Da vort Formaal er at virke for hele Haandværkerstandens Vel, kan vi ikke skyde København bort.«*) Forstander *Otto Madsen*, Slagelse, og Grønvald havde Ordet for at svare herpaa; førstnævnte angav som Grund, at »Skolen i København er anlagt efter en ganske anden Maalestok end Provinsernes, ligesom den i det hele taget er helt anderledes stillet. Vi kan ikke arbejde paa samme Maade som den. Vi maa slaa lidt af paa Fordringerne,« medens Grønvald bl. a. ytrede: »Københavns tekniske Skole er ganske anderledes stillet end Provinsskolerne. Den er ikke underkastet samme Tilsyn som disse. Den har sit faste aarlige Tilskud og kan se Fremtiden rolig i Møde. Dette og mere er Grunden til, at vi ikke har indbudt København. Bliver vi en Gang i Tiden jævnbyrdige, da vil Forholdet blive et andet.« Disse Forklaringer vil sikkert nok — i hvert Fald nu — forekomme de fleste at være noget søgte; thi stod Skolen i København den Gang saa meget over Provinsskolerne i Maaden at arbejde paa, vilde det jo netop have været af særlig Betydning for disse at komme i saa

*) I Følge »Haandværkerbladet« (16. Septbr. 1891), hvis Referat af Forhandlingerne er benyttet ved Udarbejdelsen af nærværende Fremstilling.

nært Forhold til den som muligt for at lære af den; og naar Grønvald fremhæver, at den »har sit faste aarlige Tilskud og rolig kan se Fremtiden i Møde«, saa falder denne Udtalse kun daarligt sammen med en senere Udtalelse af Otto Madsen om, at det var en Fejl, hvis man mente, at Foreningen, der her søgtes dannet, skulde »have med Tilskud eller lignende at gøre, vi vil kun drøfte Undervisningsspørgsmaalet; det er paa dette, at de tekniske Skoler skal befrugtes.« Den virkelige Grund til, at man havde forbigaaet København, skinner derimod utvivlsomt igennem i Grønvalds Svar, naar han taler om, at dette »*og mere*« er Grunden, samt nævner Statens Tilsyn med Skolerne. Hvad det noget hemmelighedsfulde »og mere« dækker over, fremgaar af samme Talers yderligere Udtalelser, hvoraf det ses, at der var forskellige Ting i Københavnsskolens Forhold til Provinsskolerne, som han — og maaske flere den Gang — var misfornøjet med; han klagede saaledes over, at det var fra Skolen i København, at den tidsspildende elementære Tegneundervisning var kommet, som langt fra havde vist sig formaalstjenlig, at den Maade, hvorpaa Lærere fra Provinsskolerne var blevet uddannet paa Kursus paa Skolen i København heller ikke var heldig, og han mente, at det var samme Skole, der — direkte eller indirekte — havde hindret en Del Provinsskoler i at deltage i Skoleudstillingen i Odense i 1885; selv havde den holdt sig borte fra Udstillingen; og den havde heller aldrig gjort noget for at fremme Tanken om en Forenings Dannelse. Hertil kan atter bemærkes, at naar Undervisningen i den københavnske Skole kan gøres til Genstand for saadan Kritik af Folk fra Provinsskolerne, saa forstaar man unægtelig mindre godt Otto Madsens foran anførte Bemærkning om, at disse Skoler i Forhold til København »maa slaa lidt af paa Fordringerne.« Udtalelserne er altsaa i det hele ret svævende og hinanden modsigende, og det virkelige Forhold turde vel ogsaa nok være det, at det hverken var Københavnsskolens faste Tilskud eller dens Maade at undervise paa, der i væsentlig Grad havde haft Betydning for Indbydernes Stilling til Spørgsmaalet om, hvorvidt den skulde indbydes eller ikke, men at »des Pudels Kern« derimod skjuler sig i Grønvalds Bemærkning om Tilsynet. Thi indtil 1890 udøvedes nemlig Statens Tilsyn med Provinsskolerne af Det tekniske Selskabs Skole i København gennem dennes Forstander; men dette Forhold ophørte, da Tegneinspektør i København og Lærer ved Det tekniske Selskabs Skole dèr, Genremaler *Carl F. Andersen*, der i nogen Tid havde assisteret Forstander Thalbitzer ved nævnte Inspektion, samme Aar blev ansat som Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne. Man maa sikkert heri søge Forklaringen til, at ogsaa Forhold af mere personlig Natur har spillet med ind, ja endog været væsentlig bestemmende for den Fremgangsmaade, som Indbyderne har ment at burde følge, og for det Udfald, Sagen fik.

I Forsamlingen var der ingen større Stemning for at søge Foreningen udstrakt til ogsaa at omfatte København, i hvert Fald kom den ikke til Orde, saa at Overlærer Kleisdorff stod ret ene med sin Opfattelse, og et Forslag om at lade det Det tekniske Selskabs Skole udgaa af Diskussionen vedtoges.

Da det ikke af Indbydelsen fremgik, hvorvidt det var Meningen at danne en Forening af Skolerne eller af de i disse virkende Personer, udspandt der sig ogsaa herom nogen Diskussion, hvorved det viste sig, at adskillige Delegerede var mødt i den Tro, at der var tænkt paa en Sammenslutning af selve Skolerne, eller endog forsynet med Mandat til eventuelt at indmelde deres Skole i en saadan Forening. Stemningen var dog ikke herfor, og Dannelsen af en Personforening vedtoges til Slut enstemmigt, et Resultat, som det senere hen, som bekendt, kostede stor Møje og mange Genvordigheder atter at faa ændret.

Samtlige mødte Deltagere indtegnedes derpaa som Medlemmer af den nystiftede Forening, hvorefter et af Indbyderne forelagt Udkast til Love behandledes og vedtoges.

3. ORGANISATION OG UDVIKLING.

TEKNISK PROVINSSKOLEFORENING, EN PERSONFORENING.

De paa Mødet i Kolding vedtagne Love havde følgende Ordlyd:

»*Love for Teknisk Provinsskoleforening.*

§ 1. Foreningens Navn er »Teknisk Provinsskoleforening«.

§ 2. Foreningen bestaar af nuværende eller forhenværende Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere ved tekniske Provinsskoler, og dens Formaal er

a) at bringe Medlemmerne i personlig Forbindelse med hverandre og udveksle Erfaringer samt

b) raadslaa om Spørgsmaal, Haandværkerundervisningen vedkommende.

§ 3. Bestyrelsen bestaar af 9 Medlemmer, 4 for Jylland, 2 for Sjællands Stift, 2 for Fyns Stift, og 1 for Lolland-Falsters Stift. Bestyrelsen vælger af sine Medlemmer sin Formand, Næstformand og Kasserer, og Mødet vælger 2 Revisorer, en hvert Aar.

Regnskabet løber fra 1ste Oktober til 30te September.

Af Bestyrelsesmedlemmerne afgaa tre ved Lodtrækning ved 1ste og 2det Møde, og fremdeles afgaa efter Tur 3 Bestyrelsesmedlemmer hvert 3dje Aar.

§ 4. Bestyrelsen indbyder ved Bekjendtgjørelse i begge Haandværkerblade med mindst 3 Ugers Varsel, naar dertil findes Anledning, Foreningens Medlemmer til Møde, dog mindst hvert 3dje Aar. Møderne afholdes skiftevis i de forskellige Provinsdele, og Bestemmelse om Stedet for næste Mødes Afholdelse træffes paa Mødet.

§ 5. Mindst hvert 3dje Aar afholdes i Forbindelse med Mødet en Udstilling af Elevarbejder, Undervisningsmateriel etc., og Bestyrelsen supplerer sig med fornøden Hjælp i den By, hvor Udstillingen afholdes.

§ 6. Til hvert Møde indbydes den af Regjeringen valgte Inspektør for Provinsskolerne.

§ 7. Kun Medlemmer, der give Møde, have Stemmeret.

§ 8. Ethvert Medlem betaler i Indskud 1 Kr. og i aarligt Kontingent 1 Kr., hvilket Beløb opkræves af Kassereren ved Postopkrævning i den første Halvdel af Regnskabsaaret.

§ 9. Udgifterne ved Udstillingerne søges dækkede ved Statstilskud.

§ 10. Bestyrelsesmedlemmernes Rejseudgifter til Bestyrelsesmøder afholdes af Foreningen med mindst Jernbanebillets Beløb for 2den Klasse.

§ 11. Indmeldelse i Foreningen sker ved Henvendelse til et Bestyrelsesmedlem, og Udmeldelse kan kun ske med $^1/_2$ Aars Varsel ved skriftlig Henvendelse til Kassereren.

§ 12. Forslag, der ønskes forhandlede paa Møderne, maa senest 14 Dage inden Mødet indsendes til Formanden.

§ 13. Forandringer i Lovene kan kun foretages, naar $^2/_3$ af de mødte Medlemmer stemmer for Forandringen.

§ 14. Alle almindelige Spørgsmaal, Foreningen vedrørende, afgjøres med simpel Stemmeflerhed.«

Det Medlemsantal, 60, hvormed Foreningen begyndte sin Tilværelse paa Stiftelsesdagen, øgedes hurtigt i Løbet af det første Aar til 244 Personer, hjemmehørende i 53 Skoler. Derimod er Væksten i de følgende Aar, som det vil ses af følgende

Oversigt

over Medlemsantallet i Teknisk Provinsskoleforening fra $18\frac{91}{92}$—$19\frac{01}{02}$ med Angivelse af Antallet af Skoler, i hvilke Medlemmerne er fordelt, kun lille.

Aar	$18\frac{91}{92}$	$18\frac{92}{93}$	$18\frac{93}{94}$	$18\frac{94}{95}$	$18\frac{95}{96}$	$18\frac{96}{97}$	$18\frac{97}{98}$	$18\frac{98}{99}$	$18\frac{99}{1900}$	$19\frac{00}{01}$	$19\frac{01}{02}$
Antal Medl.	244	237	273	272	289	271	290	297	287	292	317
Skoler	53	56	62	59	57	49	56	52	51	50	52

Desuden var et mindre Antal Personer uden for Skolerne Medlemmer af Foreningen. Dennes Vækst er efter disse Tal altsaa ikke større, end at den meget vel kan forklares alene som en naturlig Følge af, at Skolernes Personale efterhaanden voksede i Antal, efter som Virksomheden øgedes. Ret mærkeligt er det ogsaa, at Antallet af Skoler i Oversigten omtrent er konstant; men de godt 50 Skoler, hvorfra Foreningen saaledes hele Tiden har sine Medlemmer, er dog ingenlunde netop de samme Aar efter Aar; fra nogle Skoler er Medlemsantallet ganske vist enten helt eller dog nogenlunde konstant igennem hele Perioden, men saa er der paa den anden Side Skoler, fra hvilke det efterhaanden svinder ind til 0, og atter andre, hvorfra Medlemmer først kommer til i Løbet af Perioden, saaledes at Foreningen paa denne Maade til Stadighed eller for en Tid kommer i Forbindelse med ialt 82 Skoler. Ved Siden heraf var der naturligvis ogsaa en

ikke ringe Skiften inden for Medlemmernes Kreds paa Grund af Dødsfald, Bortrejse eller andre lignende Aarsager. Foreningens Grundlag kan altsaa for saa vidt godt betegnes som baade ret spinkelt og temmelig løst.

De ganske faa Hundrede Kr., der aarlig indkom i Kontingent, skulde heller ikke strække langt til at virke med; der kunde med dem til Nød bestrides eet Bestyrelsesmøde om Aaret og enkelte aldeles nødvendige Rejser samt Trykning og Ekspedition af Foreningens Blad i et meget beskedent Omfang, og man var helt glad ved, at et enkelt velhavende Bestyrelsesmedlem i de første Aar regelmæssigt undlod at hæve de ham tilkommende Rejsepenge og Diæter til Møderne.

Det var først i 1902, da Foreningen opnaaede et aarligt Tilskud fra Indenrigsministeriet af 500 Kr. til Fremme af sine Formaal, at dens økonomiske Forhold bedredes noget, og at den som Følge deraf stilledes lidt friere over for sine Opgaver.

Havde man før og under Foreningens Tilblivelse maaske ikke ret været klar over det Omfang og den Retning, som dens Virksomhed kunde ventes at ville tage, saa blev man det ret hurtigt, da den først var dannet. Det viste sig nemlig, at det var saa langt fra, at Foreningen var overflødig, at der endog var særdeles god Brug for dens Arbejde, ikke blot indadtil i speciel pædagogisk Retning, men ogsaa udadtil som Repræsentation for Skolerne bl. a. overfor Statens Bevillingsmyndigheder. Men i samme Grad som det blev klart, at Skolerne satte Pris paa Foreningen og ønskede at benytte sig af den, i samme Grad maatte man ogsaa føle det som en alvorlig Hæmsko paa Virksomheden, at den kun var en endda ikke saa særdeles talrig Personforening med meget smaa Pengemidler at virke med. Tanken om at søge Foreningen omdannet og udvidet saaledes, at der kunde tilvejebringes en bredere og fastere Basis for dens Optræden og Virken baade i den ene og den anden Henseende meldte sig derfor ganske naturligt, og Bestyrelsen var ogsaa klar over, i hvilken Retning Omdannelsen burde ske, nemlig at faa Foreningen dannet af Skolerne selv.

Tanken var god og rigtig nok; men den Ordning, som Bestyrelsen valgte at foreslaa for Foreningen i dens ny Skikkelse, var derimod alt andet end heldig; thi i Stedet for at gøre Skridtet fuldt ud og sætte Skolerne i Stedet for Personerne foreslog den en Ordning, som skulde give Rum baade for den ene og den anden af disse to Parter: Foreningen skulde dannes af Skolerne, men Generalforsamlingen bestaa af de i Skolerne virkende Personer, altsaa ikke blot Bestyrelsesmedlemmer, men ogsaa Forstandere og Lærere. En saadan Indretning var baade i teoretisk og praktisk Henseende uheldig, og det kunde med god Grund fremføres som en meget væsentlig Anke imod den, at den gav de i Henseende til Skolernes Ledelse ganske uansvarlige Lærere en alt for stor Indflydelse i Foreningen, der jo dog ikke dannedes af dem, men af

Skolerne; det var end ikke udelukket, at Lærerne paa denne Maade kunde blive i Stand til helt og holdent at beherske Generalforsamlingens Afgørelser, eftersom de faktisk var i Flertal i Forhold til Bestyrelsesmedlemmerne.

Et saadant Forslags Fremkomst vil dog paa den anden Side meget vel kunne forstaas, naar man erindrer tre Ting: først at Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere hidtil havde arbejdet sammen i Foreningen for Skolesagens Fremgang i den skønneste Enighed, uden at der nogen Sinde havde været saa meget som en Mislyd at spore imellem dem, dernæst at Skolernes Forhold over for Foreningen var og efter sin Natur altid maatte vedlive at være et ganske frit og uafhængigt — vilde de gøre efter Foreningens Anvisninger og Beslutninger, saa kunde de, og hvis de ikke vilde, kunde de lade det være, ingen kunde i saa Henseende i mindste Maade tvinge dem; Foreningen kunde med andre Ord kun være vejledende og raadgivende, men aldrig befalende — og endelig, og dette var fra først af af væsentlig Betydning for Bestyrelsens Holdning i Sagen og for den Taktik, den anvendte, kunde der med Grund næres Frygt for, hvorvidt en Omdannelse af Foreningen som den paatænkte overhovedet lod sig gennemføre, naar den bl. a. skulde gaa ud paa, at de, der hidtil havde staaet for Styret i den, Personerne, for Fremtiden helt skulde sættes ud af Spillet.

Saaledes som Bestyrelsen formede Forslaget, haabede den altsaa dermed paa Forhaand at have taget Brodden af en mulig Modstand indadtil imod Forandringen; men den kom derved kun fra Asken og i Ilden, eftersom der nu rejste sig en endnu alvorligere Modstand ude fra ikke alene imod denne Sag, men imod Foreningen selv; Forslaget blev nemlig Anledning til en langvarig og til Tider ret bitter

STRID MED FÆLLESREPRÆSENTATIONEN FOR DANSK INDUSTRI OG HAANDVÆRK.

Den 1. Juni 1900 udsender Teknisk Provinsskoleforening til samtlige tekniske Skoler uden for København et Cirkulære, hvori den udførligt, i Overensstemmelse med hvad foran er anført, motiverer et Forslag til Omdannelse af Foreningen til en Skoleforening; med Cirkulæret fulgte Udkast til Love og Opfordring til at give disse Tilslutning; en saadan indløb ret hurtigt fra 15 Skoler, hvorefter Standsning pludselig ind traadte. Cirkulære og Lovforslag havde nemlig ogsaa fundet Vej til Fællesrepræsentationen, der paa sit Bestyrelsesmøde den 21. og 22. Juni, tog dem »under alvorlig Overvejelse« og derpaa under 22. Juni udsendte en Henvendelse til samtlige Industri- og Haandværkerforeninger i Jylland og Østifterne samt til alle tekniske Skolers Bestyrelser uden for København, i hvilken Henvendelse Fællesrepræsentationens Bestyrelse skal

»*indtrængende opfordre samtlige Haandværker- og Industriforeninger,* som enten selv eje deres tekniske Skole, eller som ere repræsenterede i dens Bestyrelse til med al Energi at drage Omsorg for, at *Skolen ikke slutter sig til den foreslaaede Forening.*«

Som Motivering anføres det bl. a., at

»Medens en Forening af Skolens Lærere kan gjøre sin store Nytte ved at samle Personalets pædagogiske Indsigt og Erfaring som i et Brændpunkt og ved at fremsætte for Skolernes rette Værger Forslag til nyttige Fremskridt paa Undervisningens Omraade, vil en Sammenslutning af Skolerne selv i en særlig Organisation let skabe Modsætninger mellem den tekniske Skoles Ledelse og Haandværker- og Industriforeningerne og berøve disse den nødvendige Indflydelse paa Skolerne. Og særlig gjælder dette en Forening som den foreslaaede, hvori Skolerne ikke repræsenteres ved deres Værger, men væsentlig gjennem Lærerpersonalet, idet dette efter »Teknisk Provinsskoleforening«s Forslag faar det *overvejende* Stemmetal i Foreningen.«

Det fremgaar altsaa heraf, at Fællesrepræsentationen overhovedet ikke syntes om, at Skolerne dannede en Forening, og ganske særlig ikke, hvis den fik den af Teknisk Provinsskoleforenings Bestyrelse foreslaaede Form. Henvendelsen naaede for saa vidt sit Maal, som Tilslutningen fra Skolerne til Provinsskoleforeningens Forslag foreløbig, som foran nævnt, ganske ophørte.

Under 7. Juli kom der saa fra Teknisk Provinsskoleforening et nyt Cirkulære, hvori Bestyrelsen ved Siden af at beklage Fællesrepræsentationens Holdning, dog finder Anledning til at ændre den Paragraf i sit Lovudkast, der omhandler Sammensætningen af Bestyrelsen for den ny Forening, derhen, at 6 af dennes 11 Medlemmer altid skal vælges blandt Skolernes Bestyrelsesmedlemmer. Hermed tænkte man at kunne slaa den af Fællesrepræsentationen rejste Hovedindvending: at Lærerne fik for meget at sige i Foreningen, til Jorden; om at opgive Foreningens Omdannelse kunde der derimod selvfølgelig ikke være Tale. Fællesrepræsentationen udsendte som Svar herpaa under 16. Juli et nyt Cirkulære, hvori Ændringen erklæres for betydningsløs, og det fremhæves, at det, at den ny Forening vil optræde paa Skolernes Vegne, »efter Fællesrepræsentationens Bestyrelses Opfattelse er en for Haandværkerforeningerne uantagelig Ting.«

I Dagene 21.—23. Juli s. A. afholdt Teknisk Provinsskoleforening Udstilling i Aarhus og samtidig hermed Skolemøde og Generalforsamling. Under Forhandlingerne paa denne om Lovændringen var Udtalelserne stærkt prægede af Beklagelse og Harme over den Modstand, som man mødte fra Fællesrepræsentationens Side, og særlig vakte et Krav fra denne, om at Foreningen ikke maatte indgaa til Regering og Rigsdag med Andragender paa Skolernes Vegne, megen Uvilje. Man bebrejdede Fællesrepræsentationen, at den havde rejst denne Strid, og slog fast, at man vilde bevare Foreningens Selvstændighed og Handlefrihed. Skoler-

nes gode Forhold til og Samarbejde med Haandværker- og Industriforeningerne ønskede man opretholdt og plejet som hidtil; men man vilde ikke være med til at etablere et Afhængighedsforhold for Foreningen som det, Fællesrepræsentationen krævede.

Da man under de foreliggende Forhold ikke fandt Tidspunktet egnet til en Drøftelse af Enkelthederne i Bestyrelsens Lovforslag, enedes Forsamlingen om at bede den arbejde videre paa Foreningens Omdannelse i det hidtil fulgte Spor og tilsagde den sin Sympati og Støtte til Arbejdet hermed, idet man dog haabede, at det f. Eks. gennem Forhandling maatte kunne lykkes at naa en fredelig Løsning.

I de samme Dage vedtog Fællesrepræsentationen paa sit Fællesmøde følgende Resolution:

»Den af Haandværkets og Industriens Organisationer hidtil gennem Fællesrepræsentationen udøvede Indflydelse paa de tekniske Skolers Drift samt Fællesrepræsentationens Stilling som Mellemled mellem Skolerne og Lovgivningsmagten skal fremdeles opretholdes, og Mødet kan ikke billige de Forslag til Forandringer i dette Forhold, der er fremkomne fra Teknisk Provinsskoleforening ved de af den udsendte Cirkulærer og Forslag til ny Love for Foreningen.«

Under disse Omstændigheder var der altsaa ikke de bedste Udsigter for en fredelig Løsning af Konflikten; men den Vej, som Teknisk Provinsskoleforenings Generalforsamling og forøvrigt ogsaa Fællesrepræsentationens Delegeretmøde samme Sommer havde givet Anvisning paa, blev dog ikke uforsøgt, idet der den 4. November efter forudgaaet Aftale mellem Formændene blev arrangeret et Møde i København imellem Udvalg af de to Foreningers Bestyrelser. Efter en længere Forhandling enedes man om at vedtage følgende Overenskomst til Forelæggelse for de respektive Bestyrelser, (idet dog Arkitekt Estrup paa Teknisk Provinsskoleforenings Side erklærede ikke at kunne anbefale den i alle dens Punkter).

»*Overenskomst.*

1) Til Fællesrepræsentationens Bestyrelsesmøder indbydes — naar tekniske Skolespørgsmaal ere opførte paa Dagsordenen for Forhandlingerne — Teknisk Provinsskoleforenings Bestyrelse ved Delegerede, alle med Ret til at deltage i Forhandlingerne.

2) Fællesrepræsentationen giver paa lignende Maade Teknisk Provinsskoleforenings Bestyrelse ved Delegerede Adgang til sine Delegeretmøder i Provinserne, naar tekniske Skolespørgsmaal ere opførte paa Dagsordenen, med Ret til at deltage i Forhandlingerne.

3) Fællesrepræsentationen anerkender Teknisk Provinsskoleforening, naar denne har vundet en efter Fællesrepræsentationens Skøn tilstrækkelig Tilslutning blandt Landets tekniske Skoler, som de tekniske Provinsskolers Repræsentation.

4) Fællesrepræsentationen forelægger fra dette Tidspunkt Teknisk Provinsskoleforening til Erklæring alle til den indkomne Forslag vedrørende

tekniske Skolesager, som ifølge deres Natur eller Betydning ikke egne sig til at komme til Behandling paa Fællesrepræsentationens Bestyrelses- eller Delegeretmøder.

5) Teknisk Provinsskoleforening anerkender ogsaa for sit Vedkommende Fællesrepræsentationen som Hovedorganisation inden for Haandværk og Industri, gennem hvilken alle Henvendelser til Regering og Rigsdag vedrørende almene Spørgsmaal, ogsaa for de tekniske Skolers Vedkommende, maa gaa.

6) Denne Overenskomst indskrænker ikke Teknisk Provinsskoleforenings Handlefrihed i Spørgsmaal af rent pædagogisk Natur, ligesaa lidt som den griber ind i de enkelte Skolers Selvstyre i deres indre Forhold.

7) Skulde det ved Forhandling være umuligt at opnaa Enighed om et fremkommet Spørgsmaal, eller skulde der mellem Fællesrepræsentationen og Teknisk Provinsskoleforening opstaa Uenighed om, hvad der skal forstaas ved »Spørgsmaal af rent pædagogisk Natur«, kan Teknisk Provinsskoleforening kræve Afgørelsen af Stridsspørgsmaalet henvist til et Fællesudvalg, bestaaende af lige mange Medlemmer af Fællesrepræsentationens og Teknisk Provinsskoleforenings Bestyrelser.

Fællesrepræsentationens Repræsentanter i et saadant Fællesudvalg skulle bestaa i Medlemmer af dens Provinsafdelingers Bestyrelser, dog at Fællesrepræsentationens Formand altid kan vælges til Medlem af saadanne Udvalg.«

Da Forslaget blev forelagt Teknisk Provinsskoleforenings Bestyrelse, viste det sig, at dennes øvrige Medlemmer ogsaa nærede Betænkeligheder: Man fandt, at den Indflydelse paa Skolespørgsmaal, der i §§ 1, 2 og 4 tildeltes Teknisk Provinsskoleforening, i Virkeligheden var ganske illusorisk, at det var uheldigt, at Foreningens Anerkendelse fuldstændig skulde afhænge af Fællesrepræsentationens Skøn, at Foreningen ikke kunde forsvare at lade sig fraskrive (§ 5) en Ret, som endog enhver Privatmand i Landet var i Besiddelse af, Retten til at indgaa med Henvendelser til Regering og Rigsdag, at den i § 7 anviste Maade til Udjævning af Meningsforskelligheder var mangelfuld m. m., med andre Ord, at »Overenskomsten« medførte netop det, som man for ingen Pris kunde gaa med til: Foreningens fuldkomne Afhængighed af og Underordning under Fællesrepræsentationen. Bestyrelsen mente saaledes ikke at kunne tiltræde Forslaget til Overenskomst i den foreliggende Form og udarbejdede ved et Møde i København den 12. Maj 1901 et nyt Forslag til Overenskomst med nøjere Angivelse af Omfanget af og Formen for de to Foreningers Samvirken i Skolespørgsmaal. Forslaget havde følgende Ordlyd:

»*Forslag fra Bestyrelsen for Teknisk Provinsskoleforening*
til Overenskomst med
Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

Mellem Bestyrelserne for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og Teknisk Provinsskoleforening er sluttet følgende Overenskomst om Samarbejde.

§ 1. Genstand for Samvirken bliver fremtidig Henvendelse til Regering og Rigsdag om Forhøjelse af Statens Bidrag til Skolernes Drift, Spørgsmaal vedrørende Anerkendelse af Ret til Statsunderstøttelse for nyoprettede tekniske Skoler, Lærlingeforholdet, forsaavidt dets Ordning har Betydning for Skolerne, Regler for en mere rationel Svendeprøveaflæggelse samt Paavirkning over for Haandværkerstanden i Almindelighed til Forstaaelse af Skolebesøgets Betydning for de unge.

§ 2. Samarbejdet skal iværksættes ved, enten

a. skriftlig Forhandling mellem Parternes Formænd eller
b. Forhandling mellem 3 Delegerede fra hver Part eller
c. Forhandling mellem den samlede Bestyrelse for den ene Part og indtil 3 Delegerede for den anden Part.

Formændene træffe i ethvert Tilfælde Bestemmelse om, hvilken Forhandlingsmaade der skal vælges, dog at a. kun følges, naar der foreligger mindre vigtige Spørgsmaal, om hvilke de ved sig i Overensstemmelse med den øvrige Bestyrelse.

§ 3. Overenskomster skulle være bindende for begge Foreninger, naar

— efter § 2a — Formændene er enige,
— efter § 2b — hver Parts Delegerede for sig have vedtaget dem med Enstemmighed,
— efter § 2c — Bestyrelsen for den ene Part med Majoritet og de Delegerede for den anden Part med Enstemmighed have godkendt dem.

§ 4 Naar Forhandling af en Sag efter § 2 ikke har ført til Overenskomst efter § 3, kan man vedtage at udsætte den til senere Forhandling. Sker Udsættelse ikke, har hver Part Frihed til at handle, som den vil.

§ 5. Denne Overenskomst indskrænker iøvrigt ingen af Parternes Handlefrihed i noget Spørgsmaal, der falder ind under den enkeltes særlige Omraade.

§ 6. Skulde Praksis vise, at Ændringer i nærværende Overenskomst ere ønskelige, kunne saadanne vedtages efter de i §§ 2 og 3 anførte Regler.«

Dette Forslag oversendtes til Fællesrepræsentationen under 12. Maj s. A. tilligemed et allerede i Efteraaret 1900 udarbejdet helt nyt Forslag til Vedtægter for en Skoleforening, der fuldstændig forlader det uheldige Princip med en Generalforsamling af Skolernes Personer, og som i Stedet herfor bestemmer, at »Generalforsamlingen bestaar af de i Foreningen værende Skolers Repræsentanter, valgte af Skolernes Bestyrelser iblandt deres Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere . . .«

Imod en saadan — ren — Skoleforening kunde man ikke tænke sig, at Fællesrepræsentationen vilde opretholde sin Modstand; nu var der jo kun Tale om Skolernes »rette Værger«, og med dem mente man, at Fællesrepræsentationen maatte kunne gaa ind paa det Samarbejde paa lige Fod, som Forslaget tilsigtede.

I Fællesrepræsentationens Svar, af 21. Maj, hedder det imidlertid:

»Efter at have gjort sig bekendt med Teknisk Provinsskoleforenings Forslag, som viste sig fuldstændig afvigende fra det tidligere, af Deres

og vort Forhandlingsmøde fremgaaede Forslag til Samarbejde, var Fællesrepræsentationens Udvalg enigt om, at det fra Teknisk Provinsskoleforening modtagne nye Forslag aldeles ikke egner sig til at danne Basis for en Forhandling mellem Deres Forening og Fællesrepræsentationen. Udvalget føler sig sikker paa, at Fællesrepræsentationens samlede Bestyrelse vil være af ganske den samme Mening.«

Efter en saa absolut Forkastelse af Bestyrelsens Forslag om Samarbejde ansaa denne det for spildt Ulejlighed under de forhaanden værende Forhold at forsøge yderligere Skridt; dens Svar til Fællesrepræsentationen gik derfor ogsaa ud paa, at den nu maatte anse en ny Henvendelse fra sin Side som unyttig. Og efter at Fællesrepræsentationen havde holdt sine Delegeretmøder samme Sommer, udsender den under 27. September nyt Cirkulære til Skolerne, hvori meddeles, at Møderne enstemmigt har vedtaget en Resolution, der — efter at have gentaget forrige Aars Resolutioner om samme Sag — opfordrer »samtlige Bestyrelser for Landets tekniske Skoler til at undlade at slutte sig til den af teknisk Provinsskoleforening foreslaaede ny Forening, før der imellem Provinsskoleforeningen og Fællesrepræsentationen er truffen en tilfredsstillende Ordning af Forholdet dem imellem«.

Saaledes var Stillingen altsaa et Aar efter Stridens Begyndelse. De to Parter er for saa vidt kommet hinanden nærmere, som Fællesrepræsentationen nu ikke længer rent ud fraraader Skolerne at træde ind i Foreningen, men forlanger blot, at de skal vente, indtil Forholdene er ordnet, og Teknisk Provinsskoleforening paa sin Side har ladet Bestemmelsen i sit Lovudkast om direkte Indflydelse paa Foreningens Anliggender for de i Skolerne arbejdende Personer falde. Men da Fællesrepræsentationen m. H. t. nævnte Ordning holder paa (jfr. »For Industri og Haandværk« Nr. 18 f. 1902), at Skolernes Organisation skal indgaa som et Led i eller en Afdeling under den selv, og navnlig at »alle Henvendelser til Lovgivningsmagten og lignende store Spørgsmaal skal have Fællesrepræsentationens Sanktion«, da det maa »hindres, at der fra to Kredse af Repræsentanter for den danske Haandværker- og Industristand . . . kunde frembæres modstridende Ønsker til Regering og Lovgivningsmagt«, og Teknisk Provinsskoleforening paa sin Side paa ingen Maade kan gaa med til dette, som den betragter som et unødigt og skadeligt Indgreb i Skolernes Handlefrihed og hidtidige selvstændige Stilling, og da begge Parter derhos hver for sig staar stejlt paa deres respektive Standpunkter, saa synes man i Virkeligheden at være lige nær; ja, det ser endog nærmest ud til, at enhver Mulighed for at faa bygget Bro imellem de modstridende Anskuelser er bristet.

Det er i god Overensstemmelse med denne Sagernes Stilling, at der nu i et temmelig langt Tidsrum er ret stille om Sagen, selv om den selvfølgelig derfor hverken er glemt eller opgivet fra nogen af Siderne.

Et Vidnesbyrd herom og tillige et Bevis paa, at man omkring i Skolerne ingenlunde stod ligegyldige over for det endelige Udfald, er det, at enkelte af disse nu paa egen Haand griber ind og søger at paavirke Stemningen eller endog hidføre en Afgørelse. Saaledes udsendte Bestyrelsen for Aalborg tekniske Skole under 1. November 1901 et Cirkulære til de øvrige Skoler, hvori den afgjort stiller sig paa Foreningens Side. Men som en videre Krusning paa de ellers ret rolige Vande virkede det navnlig, da Bestyrelsen for Vejle tekniske Skole under 22. Marts 1902 udsendte Rundskrivelse til Skolerne tillige med Forslag til Oprettelse af en »Fællesrepræsentation for de tekniske Skoler«. I Skrivelsen foreslaas det, at hver Skole, der kan give Tanken om en saadan Fællesrepræsentations Oprettelse sin Tilslutning, vælger indtil 3 Delegerede, hvoraf den ene skal være enten Skolens Forstander eller en af dens Lærere, og at alle saaledes valgte Delegerede samles til et Møde efter nærmere Tilsigelse af Vejleskolen engang i Sommerens Løb for at drøfte og prøve Forslaget; til Mødet skulde ogsaa indbydes Statens Tilsynsførende med Provinsskolerne samt Bestyrelserne for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og for Teknisk Provinsskoleforening hver med 3 Delegerede.

Af Indholdet af »Vejleforslaget« skal, som det i denne Sammenhæng væsentligste, følgende anføres: Skolernes Fællesrepræsentation tænktes dannet af Delegerede fra de enkelte Skoler, valgte »for 3 Aar ad Gangen af Skolernes Bestyrelser ud af deres Midte med den Indskrænkning for Skoler, der repræsenteres af to eller flere Delegerede, at en af de Delegerede vælges af og blandt Skolens Forstander og faste Lærere«. — Forslag, der paa Repræsentationens Fællesmøder vedtages »med over $^2/_3$ af de tilstedeværende Delegeredes Stemmer, betragtes som bindende for alle Skoler i Foreningen; Forslag, som ikke opnaa et saadant Stemmetal, men dog vedtages med over Halvdelen af de tilstedeværende Delegeredes Stemmer, staar det Skolerne frit for at antage eller forkaste.« — Det anses for ønskeligt, at Skolernes Forening »arbejder Haand i Haand med Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, for saa vidt angaar fælles Interesser«, og der gives derfor Regler for et saadant Samarbejdes Indledning og Førelse.

Af Forslagets Indhold var iøvrigt en Del af den Beskaffenhed, at Teknisk Provinsskoleforening meget godt kunde tiltræde det, og den kunde derfor maaske under andre Forhold være gaaet med til at tage en Forhandling op om Forslaget i dets Helhed. Men som Situationen imidlertid havde udviklet sig, stillede Sagen sig anderledes, og under Henvisning bl. a. til, at Foreningen allerede i længere Tid havde arbejdet paa en Sammenslutning mellem Skolerne, at den allerede for længere Tid siden havde offentliggjort sit Udkast til Vedtægter for en saadan Sammenslutning (hvad der antagelig maa være undgaaet Vejleskolens

Opmærksomhed), at det paa Foreningens sidste Generalforsamling var vedtaget at forelægge Spørgsmaalet til Drøftelse paa den kommende Generalforsamling i 1903, og endelig at det Arbejde, der nu gennem 11 Aar var gjort af Teknisk Provinsskoleforening, ikke til Skade for Skolesagen burde afbrydes til Fordel for noget nyt og uprøvet, men paa naturlig Maade fortsættes af denne samme Forening i en ny Skikkelse — saa henstillede Foreningen, ved Siden af at den anerkendte Vejleskolens gode Vilje, i et Cirkulære til Skolerne, at de ikke foregreb Situationen ved allerede nu at give nævnte Skoles Forslag Tilslutning, men ganske roligt ventede til Generalforsamlingen i 1903, hvor der vilde blive givet dem Lejlighed til at træffe Afgørelsen.

Skønt dette Skridt fremkaldte et nyt Cirkulære fra Vejle (af 5. Maj), eet fra Teknisk Provinsskoleforening (9. Maj) og eet fra Fællesrepræsentationen (9. Maj), hvori denne anbefalede Skolerne at modtage Indbydelsen fra Vejle, ligesom den selv havde gjort det, for at forhandle om Sagen, og end yderligere en Henvendelse til Skolerne fra Vejle af 31. Maj, blev Resultatet dog, at Mødet aldrig kom i Stand, fordi Tilslutningen ikke blev saa stor, som Skolen i Vejle havde krævet (Halvdelen af Skolerne).

Dette Udfald er paa den ene Side utvivlsomt nok et Vidnesbyrd om, at Teknisk Provinsskoleforening allerede den Gang stod med en betydelig Stemning for sig iblandt Skolerne, og er paa den anden Side vel heller ikke uden Forbindelse med den Omstændighed, at Fællesrepræsentationen, samtidig med, at den anbefalede Skolerne at følge Indbydelsen fra Vejle, havde udtalt, at den efter al Rimelighed vilde stille de samme Krav om Overhøjhed over den ny »Repræsentation«, som den hidtil havde stillet til Provinsskoleforeningen.

Efter at den ved Vejleforslaget rejste Bevægelse var døet hen, skete der i 1902 ikke andet nævneværdigt, end at Sagen atter — altsaa for 3. Gang — var fremme paa Fællesrepræsentationens Delegeretmøder, og at der dèr vedtoges Resolutioner af tilsvarende Indhold som Aarene forud*).

Men imidlertid havde Skolerne under alt dette, og da ikke mindst

*) I Decbr. s. A. indsendte dog Fællesrepræsentationen et Forslag til Indenrigsministeriet om en Ordning af Overledelsen af det tekniske Skolevæsen her i Landet. Ordningen gik i Hovedtrækkene ud paa følgende: Ledelsen lægges i Hænderne paa en *Direktion* og et *Raad;* dette sidste bestaar af 18 Medlemmer, nemlig 9 valgt af Fællesrepræsentationens Delegeretmøder, 6 valgt af Skolerne (der tænktes, gennem deres Bestyrelser, at danne en Forening) og 3, deriblandt Direktøren, valgt af Ministeriet; Raadet samles 1 à 2 Gange aarligt. Direktionen bestaar af Direktøren og 4 af Raadet valgte Medlemmer (2 blandt Fællesrepræsentationens og 2 blandt Skolernes Repræsentanter), og under den sorterer mindst 2 Inspektører, der skal berejse Skolerne og føre et effektivt Tilsyn med disse. — Forslaget blev dog ikke yderligere fremmet.

ved den Syndflod af Cirkulærer, Henvendelser og Opfordringer, der var regnet ned over dem, rigtig faaet Tid og Lejlighed til at se Sagen belyst fra alle Sider og til at tage endeligt Standpunkt til den, og Teknisk Provinsskoleforening fik efterhaanden Vished for, at flere og flere Skoler afgjort stillede sig paa dens Side; dette var saaledes især Tilfældet med de største af Skolerne, der havde bestaaet, længe før Fællesrepræsentationen dannedes, og som i det hele havde en forholdsvis uafhængig Stilling og ganske naturligt ikke var til Sinds at ville opgive denne. En Tid indtog dog Skolen i Odense en mere afventende Holdning; men da Foreningens Bestyrelse gik ind paa at søge gennemført en af Skolen foreslaaet Tilføjelse til § 1 i den ændrede Forenings Vedtægter, en Tilføjelse, der gik ud paa, at Foreningens Maal bl. a. ogsaa skulde søges naaet »ved Befæstelse og naturlig Udvikling af det hidtidige Samarbejde mellem de tekniske Skoler og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«, var dermed Skolens Betænkeligheder ved at give Forandringen af Foreningen sin Tilslutning fjærnede.

Saaledes kunde da Foreningens Bestyrelse endelig skride til at foretage det afgørende Skridt. Da Sagen for nu snart 3 Aar siden rejstes, var det, som det vil erindres, Tanken at lade Skolerne ad skriftlig Vej give deres Tilslutning, forinden Generalforsamlingen tog Stilling til den. Dette var vel nok i det hele taget en lovlig rask Maade at gaa til Værks paa i et Spørgsmaal af saa gennemgribende Vigtighed for Skolerne, og de Begivenheder, der siden da havde fundet Sted, havde ogsaa i tilstrækkelig Grad belært Bestyrelsen om, at saa let gik det i hvert Fald ikke nu, men at det derimod var nødvendigt, at Skolerne fik Lejlighed til forinden Afgørelsen at forhandle mundtligt om Sagen. En af de sidste Dage i Marts 1903 udsendtes derfor en Skrivelse til Skolerne, hvormed fulgte Udkast til de nye Vedtægter for Foreningen. Bestyrelsen bad Skolerne gøre sig bekendt med dem, eventuelt give dem Tilslutning, samt indbød alle Skolernes Bestyrelser til at lade sig repræsentere ved Delegerede paa et Møde med Foreningens Bestyrelse i Odense tekniske Skole Fredag d. 8. Maj Kl. 5½, for at forhandle Lovudkastet og i det hele drøfte Sagen.

Som Svar herpaa indløb der fra 25 Skoler Meddelelse om, at de vilde lade sig repræsentere; de 16 af dem indmeldte sig med det samme i Foreningen (en enkelt, Odense, dog paa Betingelse af, at den Ændring i Vedtægterne, som den havde foreslaaet, blev gennemført), 8 meldte intet om Tilslutning paa Forhaand, og 2 vilde stille sig afventende. Ved Mødets Begyndelse indfandt der sig Delegerede fra endnu 3 Skoler, der hidtil ikke havde svaret, saa Formanden kunde meddele, at der var mødt Repræsentanter fra 28 Skoler (deriblandt alle større), og at der, opgjort efter Statstilskud og Elevantal, var

repræsenteret 93500 Kr. og 8300 Elever.
ikke mødt 45125 — og 6000 —

Efter nogen Diskussion vedtoges saa her det af Foreningens Bestyrelse forelagte Udkast til Vedtægter med den af Odenseskolen foreslaaede Tilføjelse til § 1 samt et Par mindre væsentlige Ændringer med alle Stemmer imod 3.

Tilbage stod saa kun, at Foreningens Generalforsamling skulde godkende Forandringen ved at tiltræde Bestyrelsens Forslag, og efter at Sagen var blevet forelagt og anbefalet samt enkelte svage Indvendinger fremsat af et Par Lærere, skete dette ogsaa med c. 90 Stemmer imod 9; Foreningen var dermed gaaet ind i et nyt Afsnit af sin Tilværelse.

TEKNISK PROVINSSKOLEFORENING, EN SKOLEFORENING.

$\frac{10}{5}$ 1903—$\frac{20}{10}$ 1913.

Vedtægterne for Foreningen i dens ny Skikkelse kom til at lyde saaledes:

»*Vedtægter for Teknisk Provinsskoleforening.*

§ 1. Foreningen omfatter tekniske Skoler udenfor København; dens Formaal er at arbejde for Skolernes heldige Udvikling til Fremme for unge Menneskers tekniske og almene Uddannelse. Dette søges naaet a) gennem Udgivelsen af et Medlemsblad, b) ved Afholdelse af Udstillinger og Møder, der give teknisk Interesserede Lejlighed til at høste Erfaringer og drøfte Spørgsmaal vedrørende Skolerne, samt c) ved Befæstelse og naturlig Udvikling af det hidtidige Samarbejde mellem de tekniske Skoler og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

§ 2. Indmeldelse i Foreningen sker for hver Skoles Vedkommende ved dens Bestyrelse og til Foreningens Bestyrelse, og den gælder fra og med det Regnskabsaar, i hvilket den finder Sted, med mindre andet opgives ved Indmeldelsen. — Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere ved tekniske Skoler, der ikke ere Medlemmer af Foreningen, kunne optages som Medlemmer, men have ikke Stemmeret paa Generalforsamlingen. — Udmeldelse kan kun ske med et halvt Aars Varsel forud for en 1. Oktober.

§ 3. Foreningens Ledelse underlægges Generalforsamlingen og Bestyrelsen.

§ 4. Generalforsamlingen bestaar af de i Foreningen værende Skolers Repræsentanter, valgte af Skolernes Bestyrelser blandt deres Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere, idet hver Skole har Ret til at vælge 1, 2, 3 eller 4 Repræsentanter, eftersom dens Statstilskud gennem Indenrigsministeriet sidst udgjorde indtil henholdsvis 1000 Kr., 2000 Kr., 3000 Kr. og over 3000 Kr. Hver mødende Repræsentant har 1 Stemme og kan desuden med skriftlig Fuldmagt afgive Stemme for eventuelt udeblivende Repræsentanter fra samme Skole. Foruden Repræsentanterne have Bestyrelsens Medlemmer Stemmeret. Adgang til Generalforsamlingens Forhandlinger og til Foreningens Møder have des-

uden samtlige i Foreningen staaende Skolers Bestyrelses- og Lærerpersonale samt ikke stemmeberettigede Medlemmer fra Skoler udenfor Foreningen og endvidere de enkelte Personer, som Bestyrelsen maatte bestemme sig til at indbyde.

§ 5. Generalforsamlingen vælger Bestyrelse, Suppleanter og Revisorer, tager Bestemmelse om Vedtægter og om Spørgsmaal, der forelægges den af Bestyrelsen.

§ 6. Bestyrelsen bestaar af 9 Medlemmer, 4 for Jylland, 2 for Fyns Stift, 2 for Sjællands Stift og 1 for Lolland-Falsters Stift.

Af den nuværende Bestyrelse afgaa 3 Medlemmer ved Lodtrækning ved 1. og 2. ordinære Generalforsamling, og derefter afgaa efter Tur paa de følgende ordinære Generalforsamlinger hver Gang 3 Medlemmer.

Suppleanternes Antal er 3, af hvilke 1 afgaar ved hver ordinær Generalforsamling, de to første Gange ved Lodtrækning. Revisorernes Antal er 2; de afgaa skiftevis hvert 3. Aar, første Gang ved Lodtrækning. Afgaar et Bestyrelsesmedlem eller en Revisor, inden hans Funktionstid er udløben, indtræder en Suppleant efter Lodtrækning i den afgangnes Sted indtil næste Generalforsamling. Bestyrelsesmedlemmer, Suppleanter og Revisorer kunne genvælges.

§ 7. Bestyrelsen er i sin Virksomhed for Foreningen kun bunden af dennes Vedtægter og Generalforsamlingens Beslutninger. Den vælger selv sin Formand, Næstformand og Kasserer.

§ 8. Bestyrelsen indbyder ordentligvis hvert 3. Aar — og oftere, om den finder Grund dertil — i »Teknisk Skoletidende« og de Blade, som den dertil desuden maatte finde passende, med 6 Ugers Varsel til Generalforsamling og Møde. I Forbindelse med ordinære Møder kan afholdes Udstilling af Elevarbejder, Undervisningsmateriel m. m. Desuden skal Bestyrelsen indkalde en ekstraordinær Generalforsamling, naar mindst 10 Skoler forlanger det.

Spørgsmaal, der ønskes forhandlede paa Generalforsamlinger, maa senest 3 Uger før disse være indsendte til Bestyrelsens Formand. Senest 14 Dage inden Generalforsamlingen skal dennes Dagsorden tilsendes Skolernes Bestyrelser. Møder og Udstillinger afholdes skiftevis i de forskellige Landsdele efter Bestyrelsens Bestemmelse. Til at bistaa sig ved Ordningen af Udstillinger m. m. kan Bestyrelsen erhverve fornøden Hjælp i den paagældende By. Udgifter ved Udstillinger søges dækkede ved Statstilskud.

§ 9. De i Foreningen indmeldte Skolers Bestyrelser indsende inden hvert Aars 1. November til Foreningens Kasserer en Fortegnelse over samtlige Bestyrelsesmedlemmer, Forstander og Lærerpersonale, og Aarskontingentet til Foreningen fastsættes derefter for hver Skole til saa mange Kroner, som Skolens Fortegnelse nævner Personer, og der tilsendes den gratis et tilsvarende Antal Eksemplarer af Foreningens Blad. Medlemmer fra Skoler udenfor Foreningen betale ligeledes hver 1 Kr. og faa Bladet tilsendt.

§ 10. Bestyrelsesmedlemmernes Rejseudgifter til Bestyrelsesmøder, der afholdes mindst 1 Gang aarligt, godtgøres af Foreningen med Betaling for 2. Klasses Jernbanebillet og tilsvarende Plads paa Dampskib samt 6 Kr. pr. Dag, der medgaar til Rejsen.

§ 11. Foreningens Regnskabsaar gaar fra 1. April til 31. Marts. Kassereren opkræver Aarskontingentet i December Maaned og afsender

inden 1. Maj Aarsregnskabet til Revisorerne, hvilke inden 1. Juni tilbagesende det revideret til Kassereren. Denne tilfører de Erklæringer hvortil Revisionen maatte give Anledning, og sender Regnskabet til Formanden, der lader en Ekstrakt af det optage i det først udgaaende Numer af Foreningens Blad. Paa hver ordinær Generalforsamling forelægges de siden den foregaaende ordinære Generalforsamling afsluttede Regnskaber til Decision.

§ 12. Alle almindelige Spørgsmaal vedrørende Foreningen afgøres paa Generalforsamlinger ved simpel Stemmeflerhed; men Forandringer i Vedtægterne kunne kun foretages paa en af følgende Maader:

a) med $^2/_3$ Majoritet, naar mindst $^1/_3$ af Stemmerne ere repræsenterede.
b) naar de vedtages paa 2 efter hinanden følgende ordinære Generalforsamlinger, uanset det afgivne Antal Stemmer.

I begge Tilfælde kræves desuden Indenrigsministeriets Approbation.

Saaledes vedtaget paa Teknisk Provinsskoleforenings Møde i Odense den 10. Maj 1903. *Bestyrelsen.*«

En Opgave, som Bestyrelsen straks i Henhold til Vedtægterne maatte gaa i Gang med, var at søge Foreningens Forhold til Fællesrepræsentationen ordnet og om muligt faa et Samarbejde i Stand; men et saadant skulde dog ikke købes for enhver Pris; thi paa Mødet i Odense var det udtrykkeligt blevet udtalt, at Skolerne ikke vilde opgive deres Selvstændighed. Hvorvidt Fællesrepræsentationen nu vilde være til Sinds at slaa af paa sit hidtil saa stærkt forfægtede Krav angaaende dette Punkt, vidste man selvfølgelig ikke; men det laa dog nær at formode, at den Omstændighed, at Skoleforeningen nu trods alt var en Kendsgerning, ikke vilde være uden Indflydelse herpaa. For Udsigterne til en snarlig og endelig Løsning af den lange Konflikt talte ogsaa den Omstændighed, at ingen af de to Organisationer var tjent med, at det spændte Forhold vedblev at bestaa; thi skete dette, kunde Fællesrepræsentationen paa sin Side — hvad den ved en tidligere Udtalelse havde vist, at den lagde Vægt paa — frygte for, at der fra Skoleforeningen kunde komme Henvendelser til Lovgivningsmagten, som var stridende imod dens egne Ønsker; og for Skoleforeningen var det altid ubehageligt, at Fællesrepræsentationens Opfordring til Skolerne om ikke at melde sig ind i Foreningen, forinden Forholdet mellem de to Organisationer var ordnet, endnu stod ved Magt og eventuelt kunde blive fornyet; dens Eksistens var for saa vidt sikker nok, som alle de største Skoler stod som Medlemmer af den, og den saaledes allerede havde samlet største Parten af al teknisk Skolevirksomhed i Provinsen under sig; men dens endelige Maal maatte dog baade af praktiske og ideelle Grunde være at samle alle Skolerne, saa vel de smaa som de store, i Enighed og indbyrdes Forstaaelse inden for sine Rammer.

Efter at man i Sommerens Løb havde haft Tid til at tænke over Sagerne, og nogen Forhandling, der lovede godt for et heldigt Udfald,

var blevet ført imellem Formændene, mødtes et Udvalg paa 3 Mand fra hver af Parterne i København d. 18. Decbr. og enedes let nok om en Overenskomst, som derefter godkendtes af de respektive Bestyrelser; den fik følgende Ordlyd:

»*Overenskomst*

mellem Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og Teknisk Provinsskoleforening om fremtidigt Samarbejde.

1. Almindelige Spørgsmaal af fælles Interesse for begge Organisationer gøres som Regel til Genstand for skriftlige Forhandlinger mellem Formændene. Dersom disse maatte blive enige om, at et eller andet fremkommet Spørgsmaal ikke bør afgøres af dem alene, optages det til Behandling i begge Bestyrelser. Opnaas der ikke Enighed indenfor de to Bestyrelser, bortfalder Fællesforhandling om det paagældende Spørgsmaal.

2. Naar Ansøgning om Statsbevillinger til Skolernes Drift agtes indgivet til Regeringen, forhandles der forud mellem Delegerede fra begge Foreningers Bestyrelser — 3 fra hver — heriblandt de respektive Formænd (for Fællesrepr. Vedkommende vælges iøvrigt de to Delegerede fra dennes Provinsafdelinger). Det Forslag, for hvilket der opnaas Majoritet indenfor de Delegerede, behandles derefter i begge Foreningers Bestyrelser, og naar det tiltrædes af disse, indgives et Fællesandragende undertegnet af begge Foreningers Formænd.

Opnaas der ikke enten indenfor de Delegerede eller i Bestyrelserne Majoritet for et Forslag til Andragende, bortfalder Forslaget foreløbigt og kan ikke føres videre af den ene Part.

3. Teknisk Provinsskoleforening indbyder til sine Skolemøder og Generalforsamlinger Formanden for Fællesrepr. samt 2 Delegerede (af dennes Provinsafdelinger) med Ret til at deltage i Forhandlingerne.

4. Fællesrepræsentationen indbyder paa sin Side til at deltage i sine Delegeretmøder Teknisk Provinsskoleforenings Formand samt 2 Delegerede af denne Forenings Bestyrelse, ligeledes med Ret til at deltage i Forhandlingerne.

5. Begge Organisationer erklærer sig iøvrigt hver paa sin Side villige til fremtidigt loyalt Samarbejde.

6. Naar denne Overenskomst er godkendt af de to Organisationers Bestyrelser, tilbagekalder Fællesrepr. snarest de fra denne udsendte Opfordringer til Skolerne om indtil videre ikke at indmelde sig i Skoleforeningen.

p. t. København, den 18. December 1903.

I Bestyrelsen for Fællesrepr. for dansk Industri og Haandværk:

Axel Meyer. *Pagh.* *Herm. Stilling.*

I Bestyrelsen for Teknisk Provinsskoleforening:

J. A. Hansen. *H. F. J. Estrup.* *M. Rasmussen.*«

Dermed var altsaa den lange Strid bragt til Ophør. Man kan beklage, at den overhovedet opstod, saa vel som at den til Tider førtes temmelig bittert og skarpt; men gold og ørkesløs kan man ikke kalde

den, eftersom den medførte positive Resultater til begge Sider; specielt havde Skoleforeningen kun Grund til at være tilfreds med dens Udfald; thi foruden at Foreningen blev reorganiseret paa et mere rationelt og fastere Grundlag end oprindelig paatænkt (og heri kunde samtidig Fællesrepræsentationen se en Sejr for sine Anskuelser) var — hvad der hele Tiden havde været Hovedsagen — dens Selvstændighed og Handlefrihed blevet hævdet og anerkendt. I ligestillet Samarbejde med Fællesrepræsentationen for visse Punkters Vedkommende kunde den nu iøvrigt efter bedste Evne og Tykke virke for Skolesagens Fremgang, — og om nogen Uenighed med Fællesrepræsentationen om Maal og Midler i saa Henseende har der hidtil ikke været Tale.

Som det ses af hosstaaende

Oversigt

	$19\frac{03}{04}$*)	$19\frac{04}{05}$	$19\frac{05}{06}$	$19\frac{06}{07}$	$19\frac{07}{08}$	$19\frac{08}{09}$	$19\frac{09}{10}$	$19\frac{10}{11}$	$19\frac{11}{12}$	$19\frac{12}{13}$
Antal Skoler	57	63	68	72	83	96	104	105	107	108
Personer	865	929	970	1073	1091	1199	1280	1374	1362	1527,

havde Foreningen gennem hele denne Periode jævn Fremgang. Med Antallet af Skoler, der slutter sig sammen i Foreningen, voksede ikke alene Tallet paa de Personer, som blev delagtige i dens Virksomhed; men da det aarlige Kontingent var lige saa mange Kr., som Skolerne til enhver Tid omfattede Personer, var Væksten altsaa ogsaa af økonomisk Betydning. I 1904—05 forhøjede Staten sit Bidrag til Fremme af Foreningens Formaal fra 500 til 800 Kr., i 1909—10 fandt atter en Forhøjelse Sted til 1300 Kr., og i 1912—13 opnaaedes et Tilskud fra *den Raben-Lewetzauske Fond* paa 200 Kr. Paa denne Maade fik Foreningen efterhaanden noget friere Hænder over for sine Opgaver, saa at der f. Eks kunde afholdes Møder af Bestyrelsen eller af Udvalg inden for denne lidt oftere end før, og Teknisk Skoletidende kunde udkomme regelmæssigt og i et noget fyldigere Oplag. Men da Kravene til Foreningens Virksomhed ogsaa bestandig steg som Følge af Væksten og af Forholdenes Udvikling i Skolerne i det hele taget, herskede der dog til Trods for de nævnte Indtægtsforøgelser bestandig stor Pengeknaphed, og det var kun ved at administrere med den største Paapassenhed, at der kunde faas Balance mellem Indtægterne og de ordinære Udgifter; midlertidige Laan maatte som Regel hvert Aar optages — indtil Skolernes Kontingent indgik —, og naar der var Tale om ekstraordinære Udgifter som f. Eks. til Arbejdet med de fælles Undervisningsplaner og til Udstillingerne, maatte man ty til Staten eller til Skolerne om særlige Tilskud. —

Som tidligere omtalt hævede der sig straks ved Mødet i Kolding i 1891 Røster om, at der burde rettes Henvendelse ogsaa til Københavns

*) ɔ: fra $\frac{1}{4}$ 1903—$\frac{3}{4}$ 1904.

tekniske Skole i Anledning af Foreningens Dannelse, og naar den modsatte Opfattelse gik af med Sejren, var det ikke, fordi de saglige Grunde, man fra den Side kunde fremføre, var saa særlig overbevisende, men meget mere fordi en Del af Mødets Deltagere vidste eller havde paa Fornemmelsen, at der her laa noget bag ved af personlig Natur, som man f. T. ikke kunde komme over eller uden om. Men Tiden, der læger alle Vunder, gjorde ogsaa her efterhaanden sin Indflydelse gældende, saa at den Kløft, der engang havde eksisteret, efterhaanden jævnedes, og der groede frem en almindelig Følelse af det underlige og unaturlige i, at ikke alle Landets Kræfter i Haandværkerundervisningens Tjeneste, men kun en Del af dem, skulde have Lejlighed til at samles i fælles Arbejde for den fælles Sag, og dette saa meget mere som Forholdene inden for vore snævre Grænser paa dette Omraade var saa ensartede, at der allerede heri laa en stærk Opfordring til at tilstræbe en almindelig Samling og undgaa al Separatisme. Dette følte bl. a. særlig levende, da Foreningen i 1908 tog fat paa det store Arbejde at bringe Enhed ind i den hidtil ret uensartede og spredte Virksomhed i Skolerne ved at udarbejde fælles Undervisningsplaner for disse. Her var, syntes man, en Opgave, som rettest burde løses af alle Skolerne ved fælles Kræfter, og hvis Resultater burde komme dem alle og dermed hele den Sag, de arbejdede for, til Gode. Ret naturligt blev det da virkelig ogsaa igennem dette Arbejde, at Vejen banedes for den Samling af Kræfterne, som Forholdenes Ugunst fra først af havde hindret.

I det Udvalg, som nævnte Aar nedsattes af Foreningen til Udarbejdelse af ny Undervisningsplaner for Aftenskolerne, fik ogsaa Forstanderen for Aarhus tekniske Skole, Kaptajn *E. Paulli*, Sæde og beholdt det, efter at han i 1910 var kaldet til København som Forstander for Skolen der, og hermed var der da, om end ganske vist paa ingen Maade officielt, indledet et Slags Samarbejde mellem den københavnske Skole og Provinsskolerne; og at der var eller i hvert Fald snart kom Tanker frem om at gaa videre ad den saaledes aabnede Vej, fik man bl. a. at vide paa Foreningens Generalforsamling i Odense 1910, hvor den ny Aftenskoleplan vedtoges; ved den som Afslutning paa Mødet afholdte Fællesmiddag udbragte nemlig Forstander Paulli en Skaal for et godt Samarbejde mellem alle vore tekniske Skoler, som han haabede engang at se samlede i een Forening, og disse Udtalelser modtoges med levende Bifald af hele Forsamlingen.

Under saadanne Forhold faldt det ganske naturligt, at der rettedes Henvendelse til Forstander Paulli om fremdeles at være Medlem af Udvalget, efter at dette med en noget ændret Sammensætning havde faaet til Opgave at gaa i Gang med Udarbejdelsen af Planer ogsaa for Dagsskolernes forskellige Afdelinger, og at Hr. Paulli efterkom Anmodningen.

Skoleforeningen var hermed — iøvrigt i fuld Forstaaelse med Statens Tilsynsførende med Provinsskolerne, Professor Carl F. Andersen, der var det nævnte Udvalgs Formand — maalbevidst gaaet et Skridt videre i Retning af at benytte en Lejlighed, der naturligt tilbød sig, til at opretholde og fæstne det allerede indledede Samarbejde med Skolen i København, og denne var stiltiende, og som om det hele var noget selvfølgeligt, gaaet ind paa Tanken.

Samarbejdet havde dog foreløbig stadig kun Karakter af et Forsøg, der eventuelt kunde afbrydes lige saa let og stille, som det var begyndt, og som indtil videre kun satte sig det ene, ganske vist ret væsentlige, Maal at faa udarbejdet Læseplaner for Dagundervisningen, der kunde accepteres af og indføres saavel i Provinsskolerne som i Skolen i København; det førtes sagligt og loyalt fra begge Sider og bragte disse i stadig nærmere Berøring med hinanden. Da man saaledes under Behandlingen af Planerne for Bygningsskolen, som man først tog fat paa, ønskede at konferere med de store Skolers Hovedfag-Lærere, tilkaldte man saavel Københavns som Provinsskolernes, og da man, efter at Spørgsmaalet om selve Undervisningen var bragt i Orden, nedsatte et snævrere Udvalg til at udarbejde et Regulativ for Aflæggelse af Prøverne m. m., kom dette til at bestaa af hele Udvalgets Formand og 3 andre af dets Medlemmer, af hvilke Forstander Paulli var den ene.

Resultatet blev, at det Forslag til Undervisningsplan og Eksamensordning, som kort efter kom frem og indsendtes til Indenrigsministeriet til Godkendelse, var udarbejdet til at gælde for hele Landet; Samarbejdet havde nu m. a. O. staaet sin Prøve, og der var paa eet Omraade skabt en nøje Forbindelse imellem Skolen i København og de Skoler i Provinsen, der for dette Omraades Vedkommende havde en tilsvarende Undervisning; at man derefter fra begge Sider kun kunde ønske at gaa videre ad den i Fællesskab betraadte Vej, er næsten en Selvfølge.

Det næste Skridt blev en Skrivelse af 21. Juni 1913 fra Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole til Provinsskoleforeningen, i hvilken Skrivelse det bl. a. hedder.

»Efter at Bevidstheden om Fællesinteresserne for de tekniske Skoler i Provinserne og Det tekniske Selskabs Skole i de senere Aar stadig er traadt tydeligere frem bl. a. ved de gennem Teknisk Provinsskoleforening førte Forhandlinger om fælles Undervisningsplaner for alle Bygningsskoler og fælles Bestemmelser for disse Skolers Prøver, har Bestyrelsen ment, at det kunde være ønskeligt at indlede Forhandling om Betimeligheden af, at Selskabets Skole indtræder i den af Provinsskolerne dannede Forening, hvorved der vil skabes Betingelser for Fællesarbejde paa Omraader, hvor det kan være af Betydning, at Landets tekniske Skoler optræder samlede.«

I sin Svarskrivelse af 11. Juli kan Formanden for Teknisk Provinsskoleforening meddele, at denne tiltræder Tanken, og at den — ligesom

Bestyrelsen for Skolen i København — havde valgt et Udvalg til for sit Vedkommende at føre Forhandlingerne.

Udvalgene holdt Møde i Skolen i København d. 8. August, og efter at man her var blevet enig om visse Hovedpunkter, overdroges det til et snævrere Udvalg — Forstander *Paulli* og Overlærer *Rasmussen* — at gennemgaa de hidtil for Foreningen gældende Vedtægter og fremkomme med et detailleret Forslag til de af den paatænkte Udvidelse nødvendiggjorte Ændringer.

Da denne Side af Sagen var bragt i Orden ved at begge Bestyrelser havde tiltraadt Underudvalgets Forslag, maatte det næste Skridt være at indkalde til en Generalforsamling, der kunde tage afgørende Bestemmelse om, hvorvidt man skulde gaa til den Udvidelse af Foreningens Rammer, som Optagelsen af Det tekniske Selskabs Skole i København vilde betyde, og, saafremt dette vedtoges, behandle de fremsatte Ændringer til Vedtægterne.

Generalforsamlingen afholdtes i Fredericia d. 20. Oktober; Hovedspørgsmaalet blev forelagt og anbefalet af Foreningens Næstformand og derpaa uden Diskussion enstemmig vedtaget.

Ændringerne i Vedtægterne gik dels ud paa en Udvidelse af Foreningen (nyt Navn, udvidet Omraade) saa at der kunde blive Plads ogsaa til Det tekniske Selskabs Skole, og dels paa at faa indsat saadanne Bestemmelser (angaaende Skolernes Repræsentation efter deres Størrelse paa Generalforsamlingerne, Bestyrelsens Sammensætning), som kunde sikre den en passende Indflydelse paa Foreningens Ledelse; men samtidig havde Bestyrelsen benyttet Lejligheden til at foreslaa visse andre Ændringer indført, der uden at staa i nogen Forbindelse med den foreliggende Situation formentlig tiltrængtes eller var ønskelige, f. Eks. om en Lettelse i Kontingentet for de mindre Skoler; og endelig blev der ogsaa efter Forslag af Generalforsamlingen foretaget visse Ændringer, af hvilke den væsentligste angik Bestyrelsesmedlemmernes Funktionstid (se iøvrigt nærmere nedenfor!).

FORENINGEN AF TEKNISKE SKOLER I DANMARK.
FRA $\frac{30}{10}$ 1913.

De paa Generalforsamlingen i Fredericia vedtagne Love for Foreningen af tekniske Skoler i Danmark fik følgende Affattelse og erholdt under 4. Februar 1914 gennem Indenrigsministeriet allerhøjeste Stadfæstelse:

» *Vedtægter*
for Foreningen af tekniske Skoler i Danmark.

§ 1. Foreningen optager som Medlem enhver statsunderstøttet teknisk Skole; dens Formaal er at arbejde for Skolernes heldige Udvikling til Fremme for unge Menneskers tekniske og almene Uddannelse. Dette søges naaet: a) gennem Udgivelsen af et Medlemsblad, b) ved Afholdelse af Udstillinger og Møder, der giver Skolernes Mænd og andre for Haandværkerundervisningen interesserede Lejlighed til at høste Erfaringer og drøfte Spørgsmaal vedrørende Skolerne, samt c) ved Befæstelse og naturlig Udvikling af det hidtidige Samarbejde mellem de tekniske Skoler og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Foreningen har Hjemsted, hvor Formanden bor.

§ 2. Indmeldelse i Foreningen sker for hver Skoles Vedkommende ved dens Bestyrelse og til Foreningens Bestyrelse, og den gælder fra og med det Regnskabsaar, i hvilket den finder Sted, med mindre andet opgives ved Indmeldelsen. — Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere, Lærere og Lærerinder ved tekniske Skoler, der ikke er Medlemmer af Foreningen, kan optages som Medlemmer, men har ikke Stemmeret paa Generalforsamlingen. — Udmeldelse kan kun ske med et halvt Aars Varsel forud for en 1. Oktober.

§ 3. Foreningens Ledelse underlægges Generalforsamlingen og Bestyrelsen.

§ 4. Generalforsamlingen bestaar af de i Foreningen værende Skolers Repræsentanter, valgte af Skolernes Bestyrelser blandt deres Bestyrelsesmedlemmer, Forstander- og Lærerpersonale, idet hver Skole har Ret til at vælge 1, 2. 3, 4, eller 5 Repræsentanter, eftersom dens Statstilskud gennem Indenrigsministeriet sidst udgjorde henholdsvis indtil 1000 Kr., indtil 2000 Kr., indtil 3000 Kr., mellem 3000 og 10000 Kr. og over 10000 Kr. Hver mødende Repræsentant har 1 Stemme og kan desuden ved skriftlig Fuldmagt afgive Stemme for eventuelt udeblivende Repræsentanter fra samme Skole. Foruden Repræsentanterne har Bestyrelsens Medlemmer Stemmeret. Adgang til Generalforsamlingens Forhandlinger og til Foreningens Møder har desuden samtlige i Foreningen staaende Skolers Bestyrelses-, Forstander- og Lærerpersonale samt ikke stemmeberettigede Medlemmer fra Skoler udenfor Foreningen og endvidere de enkelte Personer, som Bestyrelsen maatte bestemme sig til at indbyde.

§ 5. Generalforsamlingen vælger Bestyrelse, Suppleanter og Revisorer blandt de Personer, der er valgbare som Repræsentanter for Skolerne, tager Bestemmelse om Vedtægter og om Spørgsmaal, der forelægges den af Bestyrelsen.

§ 6. Bestyrelsen bestaar af 11 Medlemmer, 4 for Jylland, 2 for Fyns Stift, 4 for Sjællands Stift — deraf 2 for København — og 1 for Lolland-Falsters Stift.

Af Bestyrelsen afgaar henholdsvis 6 og 5 ved hver ordinær Generalforsamling, første Gang efter Lodtrækning i 1916.

Suppleanternes Antal er 3, af hvilke 1 afgaar efter Tur ved hver ordinær Generalforsamling. Revisorernes Antal er 2; de afgaar skiftevis hvert 3. Aar. Afgaar et Bestyrelsesmedlem eller en Revisor, inden hans Funktionstid er udløbet, indtræder en Suppleant efter Lodtrækning i

den afgaaedes Sted indtil næste Generalforsamling. Bestyrelsesmedlemmer, Suppleanter og Revisorer kan genvælges.

§ 7. Bestyrelsen er i sin Virksomhed for Foreningen kun bundet af denne Vedtægter og Generalforsamlingens Beslutninger. Den vælger selv sin Formand, Næstformand og Kasserer.

§ 8. Bestyrelsen indbyder ordentligvis hvert 3. Aar — og oftere, om den finder Grund dertil — i Teknisk Skoletidende og de Blade, som den dertil desuden maatte finde passende, med 6 Ugers Varsel til Generalforsamling og Møde. I Forbindelse med ordinære Møder kan afholdes Udstilling af Elevarbejder, Undervisningsmateriel m. m. Desuden skal Bestyrelsen med samme Varsel indkalde en ekstraordinær Generalforsamling eller et ekstraordinært Møde, naar mindst 10 Skoler forlanger det.

Spørgsmaal, der ønskes forhandlet paa Generalforsamlinger, maa senest 3 Uger før disse være indsendt til Bestyrelsens Formand. Senest 14 Dage inden Generalforsamlingen skal dennes Dagsorden tilsendes Skolernes Bestyrelser. Møder og Udstillinger afholdes skiftevis i de forskellige Landsdele efter Bestyrelsens Bestemmelse. Til at bistaa sig ved Ordningen af Udstillinger m. m. kan Bestyrelsen erhverve fornøden Hjælp i den paagældende By. Udgifter ved Udstillinger søges dækket ved Statstilskud.

§ 9. De i Foreningen indmeldte Skolers Bestyrelser indsender inden hvert Aars 1. November til Foreningens Kasserer en Fortegnelse over samtlige Bestyrelsesmedlemmer, Forstander- og Lærerpersonale, og Aarskontingentet til Foreningen fastsættes derefter for hver Skole til saa mange Kroner, som Skolens Fortegnelse nævner Personer, og der tilsendes den gratis et tilsvarende Antal Eksemplarer af Foreningens Blad. Skoler med et Elevantal af ikke over 25 betaler højst 5 Kr. i Kontingent og faar indtil 5 Eksemplarer af Bladet tilsendt. Medlemmer fra Skoler udenfor Foreningen betaler ligeledes hver 1 Kr. og faar Bladet tilsendt.

§ 10. Bestyrelsesmedlemmernes Rejseudgifter til Bestyrelsesmøder, der afholdes mindst 1 Gang aarlig, godtgøres af Foreningen med Betaling for 2. Klasses Jernbanebillet og tilsvarende Plads paa Dampskib samt 6 Kr. pr. Dag, der medgaar til Rejsen.

§ 11. Foreningens Regnskabsaar gaar fra 1. April til 31. Marts. Kassereren opkræver Aarskontingentet i December Maaned og afsender inden 1. Maj Aarsregnskabet til Revisorerne, hvilke inden 1. Juni tilbagesender det revideret til Kassereren. Denne tilfører de Erklæringer, hvortil Revisionen maattte give Anledning, og sender Regnskabet til Formanden, der lader en Ekstrakt af det optage i det først udgaaende Nummer af Foreningens Blad. Paa hver ordinær Generalforsamling forelægges de siden den foregaaende ordinære Generalforsamling afsluttede Regnskaber til Decision.

§ 12. Alle almindelige Spørgsmaal vedrørende Foreningen afgøres paa Generalforsamlinger ved simpel Stemmeflerhed, men Forandringer i Vedtægterne kan kun ske paa en af følgende Maader:

a) med $^2/_3$ Majoritet, naar mindst $^1/_3$ af Stemmerne er repræsenteret;
b) naar de vedtages paa to efter hinanden følgende ordinære Generalforsamlinger, uanset det afgivne Antal Stemmer. I begge Tilfælde kræves desuden Indenrigsministeriets Approbation.

Saaledes vedtaget paa Teknisk Provinsskoleforenings Generalforsamling i Fredericia den 20. Oktober 1913.

i Bestyrelsen:

J. A. Hansen, Formand. *R. Andersen.* *V. Holck.* *Harald Jensen.*
Alfred Lütken. *W. Marke* *H. Matthiessen.* *E. Paulli.*
Nic. Petersen. *M. Rasmussen.* *A. Zeiner-Lassen.*«

Det var, som om den københavnske Skoles Indtrædcn i Foreningen gav Stødet til en livligere Tilslutning ogsaa fra andre Egne af Landet. Det er foran anført, at Foreningen i $19\frac{12}{13}$ talte 107 Skoler; dette Tal forøgedes i $19\frac{13}{14}$ til 108 med 1514 Personer, i $19\frac{14}{15}$ til 125 med 1639 Personer og endelig i $19\frac{15}{16}$ til 134 med 1779 Personer*). I sidstnævnte Aar faldt af Statens Driftstilskud til samtlige Skoler de 97 % paa Skolerne i Foreningen, medens altsaa kun 3 % fordeltes til de ca. 40 for største Delen ganske smaa og uden for Købstæderne liggende Skoler, der endnu stod uden for den.

Under 21. Marts 1914 indsendte Bestyrelsen Ansøgning til Indenrigsministeriet om at faa det aarlige Tilskud, som Staten ydede til Fremme af Foreningens Formaal, forhøjet og havde den Glæde at faa Andragendet bevilget og Tilskudet sat op fra 1300 til 1600 Kr. Omtrent samtidig erholdt den et Tilskud af *Julius Skrikes Stiftelses Midler* paa 200 Kr., hvilket Beløb atter efter fornyet Ansøgning bevilgedes for Aaret $19\frac{14}{15}$, og som der derfor maaske ogsaa tør regnes med i de kommende Aar. Gennem disse Indtægtsforøgelser og det som Følge af Nyindmeldelserne noget stigende Kontingent er det hidtil lykkedes Foreningen at skaffe Balance til Veje mellem sine Indtægter og de med den stadig voksende Virksomhed ligeledes voksende Udgifter. Paa Foreningens sidste Regnskab — $19\frac{14}{15}$ — balancerede Indtægter og Udgifter med et Beløb af 5001 Kr. 58 Øre.

Alt i alt staar da »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark« i Øjeblikket ikke alene paa en bredere og fastere Grund end hidtil, men ogsaa i det hele taget i enhver Henseende bedre rustet til Løsningen af den Opgave, den har sat sig, og som er at virke for vor Haandværkerungdoms Uddannelse og Dygtiggørelse i de tekniske Skoler.

4. VIRKSOMHEDEN.

UDSTILLINGER OG MØDER.

At den nystiftede Forening saa sin Hoved-Opgave i at søge Skolernes Undervisning forbedret, var efter Forholdene næsten en Selvfølge; og allerede paa Stiftelsesmødet havde man Øje for de to Midler, som det

*) Den 20. Januar 1916.

var uomgængelig nødvendigt at benytte til dette Formaals Opnaaelse, nemlig Afholdelse af Skolemøder samt Udstillinger af Skolernes Elevarbejder. Vil man spørge, hvilket af disse to man saa den Gang igen ansaa for det væsentligste, maa Svaret uden Tvivl blive: Udstillingerne. For Skoler af samme eller lignende Art som de tekniske maa Udstillinger af Elevernes Frembringelser selvsagt altid være af Betydning; men Forholdene var dog i saa Henseende noget anderledes for 25 Aar siden, end de nu er. Skolerne var den Gang i langt højere Grad end nu Tegneskoler; vel var der nok hist og her begyndt at gøre sig ændrede og mere moderne Anskuelser gældende med Hensyn til Tegnefagenes Betydning i Forhold til andre Fag i Skolerne og Maaden at drive Tegneundervisningen paa; men den gamle Opfattelse: at for Udbyttet af en Elevs Skolegang havde man det tydeligste og tilforladeligste Maal i Tykkelsen af den Bunke Tegninger, som han kunde gaa hjem med ved Skoleaarets Slutning, og i, hvor smukt disse Tegninger var trukket op og eventuelt koloreret, var endnu den absolut fremherskende mange Steder; og saa længe et saadant Syn var raadende, maatte Udstillingerne jo være selvskrevne til at spille en endog meget stor Rolle ikke blot for Arbejdet i de enkelte Skoler, men ogsaa i Samarbejdet mellem disse.

For Foreningens Virksomhed havde Udstillingerne tillige den Betydning, at de afgav en ganske udmærket Lejlighed for det tekniske Skolefolk til at samles med hverandre til Møder, som det maaske ellers ikke vilde have været saa let at faa i Stand; og Mødernes Betydning laa atter i, at de gav Lejlighed til, at en hel Mængde Mennesker, der arbejdede i den samme Sag og for saa vidt havde fælles Interesser at varetage, kunde lære hverandre at kende og paa Tomandshaand eller i samlet Forhandling udveksle Tanker om det, der interesserede dem; paa den Maade vilde ogsaa den Samfølelse, man hidtil saa fuldstændig havde savnet i tekniske Skolekredse, have Lejlighed til at gro frem.

Man havde vel nok fra først af tænkt paa ret hyppig tilbagevendende Udstillinger og Møder, hvad der kan ses af, at man i Vedtægterne satte 3 Aar som den l æ n g s t e Tid, der maatte gaa hen imellem to saadanne, og at man afholdt saadanne Stævner baade i 1892 og 1894; men man saa i hvert Fald snart, at Opgavens Realisation i et saadant Omfang vilde overstige Foreningens Kræfter, og man enedes derefter stiltiende og ret hurtigt om at strække Mellemrummet mellem to Udstillinger saa længe ud, som Lovene overhovedet tillod det, nemlig til 3 Aar.

Udstillingsbyerne blev Odense og Aarhus; ogsaa paa dette Punkt havde man ved Lovenes Udarbejdelse tænkt sig Sagen noget anderledes, hvad Udtrykket: »skiftevis i de forskellige Provinsdele« tydeligt nok viser. Men de Erfaringer, man hurtigt høstede, førte af sig selv til, at man fraveg, hvad der uimodsigelig var Lovenes Mening. Det viste sig

nemlig, at Udstillingerne krævede langt større Plads end tænkt, saa stor, at den kun kunde skaffes i de allerstørste Byer, hvor det endda kunde have sine Vanskeligheder; det var derhos heldigt at have Mødestederne beliggende centralt og paa Steder, hvor Jernbaneforbindelsen med det øvrige Land var den bedst mulige.

Foreningen har ialt ladet afholde 7 Udstillinger med tilhørende Skolemøder. Paa de allerførste var de fremstillede Arbejder for en stor Del kun af temmelig ringe Værdi, maalt med en Nutidsmaalestok; Helhedsindtrykket var: en iøjnefaldende Ubehjælpsomhed, Mangel paa Plan og dermed følgende Uensartethed saavel i Indhold som Udførelse; Udstillingerne afspejlede med andre Ord godt nok Tilstanden, som den den Gang var, og svarede altsaa til deres Hensigt. Men for hver ny Udstilling blev Kvaliteten synlig bedre og Ensartetheden større, Niveauet højnedes; og der er heller ingen Tvivl om, at selv om mange andre og væsentlige Aarsager har været medvirkende til denne glædelige Fremgang, saa har ogsaa Udstillingerne her haft deres store Betydning.

Havde man fra først af tænkt sig, at man ved Udstillingerne gennem ophængte Tegninger kunde give et Billede af den hele Virksomhed i samtlige udstillende Skoler, belærtes man ogsaa her af Erfaringen hurtigt om, at Vanskelighederne var større end forudset. Til den første Udstilling havde Skolerne Lov til at fremsende, hvad de vilde, af alle Slags Arbejder, baade forberedende og faglige samt modellerede Arbejder, men Resultatet blev ogsaa, at det viste sig ugørligt at faa det altsammen hængt op; der maatte saa allerede efter Afholdelsen af den første Udstilling indføres Reduktioner af forskellig Art: visse Grupper af Arbejder udskydes, de fremsendte Arbejder begrænses til en enkelt Række i hvert Fag, andre fremlægges i Mapper eller ophænges bundtvis osv. (se iøvrigt hosstaaende skematiske Oversigt over Møder og Udstillinger m. m.).

De Udgifter, som Udstillingerne medførte, steg, efterhaanden som den hele Bevægelse tiltog i Omfang; efter Lovene skulde de søges dækket ved Statstilskud; fuld Dækning opnaaedes dog ingen Sinde ad den Vej, men Staten har hver Gang givet et Tilskud, der har været en god Hjælp. Resten af Udgifterne er blevet lignet paa de deltagende Skoler i Forhold til Størrelsen af deres Statstilskud.

Til Udstillingerne af Elevarbejder har der som Regel ogsaa været knyttet Udstillinger af Undervisningsmateriel og Administrationsmateriale (Protokoller, Blanketter osv.) Hvad Undervisningsmateriellet angaar, var det Meningen at faa Fabrikanter og Handlende til at møde frem med deres Produkter og Varer, og ogsaa, at Skolerne selv skulde udstille herhen hørende Ting (Inventar, Modeller, Billedstof o. l.), som de mente fortjente at kendes i videre Kredse. Disse Grupper af Udstillingerne har

Oversigt

over de af Skoleforeningen foranstaltede 7 almindelige Udstillinger af Elevarbejder m. m. i Forbindelse med Skolemøde og Generalforsamling i Tiden fra 1892—1910.

Aar	Sted	Stats-tilskud	Antal Skoler	Udstillingsgen-standene	Foredrag og Diskussioner (foruden hvad der forhandledes paa Generalforsamlingerne)
1892	Odense	400	36	Forberedende Tegning. Fagtegning og model. Arbejder. Undervisnings- og Skolemateriel.	*Statens Tilsynsførende*: De tekniske Skoler og deres Undervisning her i Landet. Kaptajn *Volkersen:* De tekniske Skolers Forhold til Svendeprøverne. Rektor *Sigurd Müller*: Hvad kan de tekniske Skoler gøre for Udviklingen af Elevernes Skønhedssans? Kantor *Philipsen:* Haandværkernes forretningsmæssige Uddanelse.
1894	Aarhus	400	36	Projektions- og Perspektivtegning. Fagtegning og modell. Arb. Undervisn.s- og Skolemateriel.	Arkitekt *Estrup:* Om Betingelserne for Oprettelse af Dagskoler for Malere. *Statens Tilsynsførende:* Om Projektionstegningens Betydning. Rektor *Sigurd Müller:* Kunstsmedearbejder.
1897	Odense	400	43	En enkelt Række af alle Tegnefag i Dag- og Aftenskoler, modell. Arbejder. Administrationsmateriale. Undervisn.s-og Skolemateriel.	Kaptajn *Krebs:* Om Skolernes Administration. Arkitekt *Wiinholdt:* Fagtegning. Lærer *Nielsen* (Slagelse): Undervisningen i Dansk.
1900	Aarhus	400	34	som i 1897.	Forstander *Nic. Petersen:* Om Haandværkeruddannelse. (Paa Generalforsamlingen: Forhandling om ny Love for Foreningen og dennes Stilling til Fællesrepr. for dansk Industri og Haandværk.
1903	Odense	600	44	som i 1897.	Realskolebestyrer *Matthiessen:* Om den forberedende Undervisning i de tekniske Provinsskoler. Højskoleforstander *L. Schrøder:* Om Foredrag i de tekniske Skoler. *Statens Tilsynsførende:* Forskellige Forhold vedrørende Skolerne (Paa Generalforsamlingen: ny Love for Foreningen forhandles og vedtages).
1907	Aarhus	1000	56	som i 1897.	Forstander *Niels Olsen*: Mundtlig Undervisning i Aftenskolen. Adjunkt *M. Rasmussen*: Den tekniske Skolesags Udvikling og dens Opgaver i Nutiden.
1910	Odense	1600	59	Forberedende Tegning (kun fra de smaa Skoler). Fagtegn. og modell. Arbejder. (Fremvisning af »arbejdende Klasser« i forskellige Fag).	Forstander *Niels Olsen*: Undervisningen i Aftenskolen. Pastor *E. Bjørnbak*: Almendannende Undervisning i tekniske Skoler. (Paa Generalforsamlingen: Den ny Undervisningsplan for Aftenskolerne forhandles og vedtages).

dog bestandig været af et meget beskedent Omfang og Gang efter Gang ret uforandrede, saa at deres Betydning næppe har været særlig stor.

Foruden til de Møder, der afholdtes i Forbindelse med Udstillingerne, og hvis vigtigste Forhandlingsæmner og Foredrag findes anført i foranstaaende Oversigt, har Foreningen ogsaa ved enkelte andre Lejligheder samlet sine Medlemmer til Generalforsamling eller Skolernes Mænd til Forhandling, nemlig til følgende: en ekstraordinær Generalforsamling i Kolding i 1904 (den første efter Foreningens Omdannelse i 1903), en Generalforsamling i Fredericia i 1913 for at forhandle om Optagelse i Foreningen af Det tekniske Selskabs Skole i København og den deraf følgende Ændring i Vedtægterne, og endelig et almindeligt Skolemøde i København i 1914, hvor de mødende havde Lejlighed til at bese den københavnske Skoles Aarsudstilling af Elevarbejder, og hvor følgende Spørgsmaal var Genstand for Foredrag og Forhandling: Husbygningsundervisning (Arkitekt *Meyling*), Dansk- og Regneundervisningen (Lærer *E. Haahr*), den tekniske Undervisnings Fremtid (Forstander *E. Paulli*), den ny Aftenskoleplan (*E. Paulli*) og Ungdomsskolen (Folketingsmand *K. M. Klausen*).

Om Møderne i 1903, 1907 og 1914 foreligger der udførlig Meddelelse i særskilte Beretninger, om de øvrige Referat i Teknisk Skoletidende.

TEKNISK SKOLETIDENDE.

I sine Udstillinger og Møder havde Foreningen et udnærket Middel til at samle sine Medlemmer; men der var den Mangel ved Midlet, at det kun virkede med Aars Mellemrum. Skulde et kontinuerligt Samarbejde og dermed en endnu stærkere Følelse af Samhørighed mellem Skolerne fremkaldes og holdes vedlige, maatte der skaffes et fast og stedsevarende Bindeled til Veje mellem dem. Foreningen maatte med andre Ord have sit eget Blad. Som det vil erindres, havde Forstander Grønvald paa Stiftelsesmødet omtalt, at der i Tyskland var flere Sammenslutninger af tekniske Skolemænd, og at nogle af dem »endog havde drevet det til at have deres eget Organ«. Ytringen viser, at Tanken om, at den danske Forening ogsaa kunde faa et saadant, havde ligget Indbyderne til Mødet temmelig fjernt. Men det gik paa dette som paa adskillige andre Punkter saaledes, at den Bevægelse, som sattes i Gang hin 13. December i Kolding, hurtigt tog Fart og fik et Omfang, som man fra først af ikke havde tænkt sig eller været for beskedne til at turde haabe. Knap to Aar efter Foreningens Stiftelse foresloges og vedtoges det i Bestyrelsen at udgive et Medlemsblad og at sende det gratis til Medlemmerne, hvorimod andre kunde tegne Abonnement paa det for 1 Kr. 50 Øre om Aaret. Hvervet som Redaktør overdroges foreløbig

til Foreningens Kasserer, *Otto Madsen*. Bladet fik Navnet »*Teknisk Skoletidende*«, og dets første Nummer udkom i September 1893.

Der var dog betydelige Vanskeligheder forbundet med at holde Foretagendet i Gang paa tilfredsstillende Maade, saa at der virkelig kom noget ud deraf. Bidrag til Bladets Stof indgik langt fra saa livligt, som man havde ventet det, og først og fremmest manglede der Penge. Allerede efter to Aars Forløb, i 1895, ønskede Otto Madsen sig fritaget for at være Redaktør, og da Bestyrelsen efter de Erfaringer, den havde gjort, mente det heldigt, at den direkte havde Haand i Hanke med, hvad der gik i Bladet, enedes man om den iøvrigt lidet heldige Udvej, at hele Bestyrelsen skulde være Redaktion, og at alle Bidrag til Bladet skulde cirkulere imellem dens Medlemmer forinden Optagelsen. Adjunkt *M. Rasmussen* lovede at varetage Trykning og Forsendelse m. m.; men Forholdene førte hurtigt med sig, at han, skønt han havde meget daarlig Tid dertil, maatte paatage sig Redaktionen alene. Cirkulationsmetoden var nemlig altfor upraktisk.

I de første 10 Aar af sin Tilværelse var Teknisk Skoletidende Foreningens Smertensbarn; hosstaaende Oversigt viser tydeligt nok dets daarlige Ernæringstilstand og Mangel paa Evne til at trives.

Aar	$18\frac{93}{94}$	$18\frac{94}{95}$	$18\frac{95}{96}$	$18\frac{96}{97}$	$18\frac{97}{98}$	$18\frac{98}{99}$	1900	1901	1902	1903
Antal Numre	4	4	2	2	3	1	4	4	4	2
Sideantal ialt	16	24	14	10	18	4	18	20	30	10

Det hjalp kun lidt, at man abonnerede paa udenlandske Tidsskrifter af beslægtet Indhold for deri at finde Stof, og at man vedtog at honorere originale Bidrag med 6 Øre pr. Linje for selvstændige Afhandlinger og 4 Øre for Oversættelser o. l., saa længe Hovedvanskeligheden vedblev at være den, at Foreningen kun havde Raad til at lade ganske faa — højest 4 — Numre om Aaret trykke.

Adjunkt Rasmussen, hvis Tid, som foran nævnt, var stærkt optaget, ønskede gentagne Gange at fratræde som Redaktør, men gav efter for indtrængende Opfordringer af Bestyrelsen, der tilbød at yde Honorar for Arbejdet og antage lønnet Medhjælp til dette, hvad Adjunkten dog under Hensyn til Foreningens trange Kaar nægtede at modtage.

Under saadanne Forhold er det forstaaeligt, at der nu og da inden for Bestyrelsen kunde hæve sig Røster om helt at opgive Sagen; andre var dog bestemt herimod, og Resultatet blev, at man holdt ud.

Efter at der i 1902 var opnaaet et Tilskud fra Indenrigsministeriet til Fremme af Foreningens Virksomhed, bl. a. ogsaa til Bladet, blev Forholdene endelig bedre og navnlig mere stabile; Bladet kunde nu udgaa med større Regelmæssighed og med flere Numre om Aaret; men Stoffet til det maatte vedblivende for allerstørste Delen samles eller skrives af Redaktøren selv, og i 1903 maatte han derfor bestemt erklære,

at han ikke længer saa sig i Stand til at bestride Arbejdet. Bestyrelsen vedtog da at antage en lønnet Medhjælper fra 1. Januar 1904 og at yde ham et Honorar af 25 Kr. pr. Nummer af Bladet; under disse Omstændigheder samtykkede Adjunkt Rasmussen atter i at blive, og da Forholdene i 1908 kom til at ligge saaledes for, at han fik rigelig Tid til sin Raadighed, overtog han i nævnte Aar atter personlig hele Redaktionen, Ekspeditionen m. m. og erholdt herfor det Beløb — 275 Kr. aarligt —, der hidtil havde været ydet Medhjælperen. Siden den Tid udgaar Bladet mere regelmæssigt, Stoffet er mere afvekslende og alsidigt end før, og Bidragene indgaar livligere; i de to sidste Aar er Bladet udkommet med 96 Sider pr. Aargang, og der er ingen Tvivl om, at om der kunde ofres endnu noget mere paa det, vilde det let kunne udvides yderligere og blive et endnu bedre Redskab til Fremme af Skolesagen. (Se iøvrigt Oversigten).

Aar:	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1012	1913	1914	1915
Antal Numre:	8	11	10	10	11	11	11	11	11	11	14	13
Sideantal ialt:	60	64	62	58	66	58	70	68	84	88	96	96

Som Kuriosum kan det anføres, at der, saa vidt vides, kun eksisterer eet eneste komplet Eksemplar af »Teknisk Skoletidende« fra 1893 til Dato; Eksemplaret er i Redaktørens Besiddelse og vil selvfølgelig engang blive Foreningens Ejendom.

UNDERVISNINGSPLANER.

Blandt de Resultater, som Udstillingerne bragte, var ogsaa det i en vis Forstand negative, at de, som foran antydet, stillede den Uensartethed, der herskede i Skolerne med Hensyn til Undervisningen i et klart Lys og gjorde den almindelig bekendt. Denne Uensartethed var en naturlig Følge dels af Skolernes Tilblivelsesmaade og dels af, at der hidtil havde manglet saa at sige ethvert Spor af Samarbejde eller indbyrdes Forbindelse imellem dem; det var derfor ikke blot naturligt, men en ligefrem Selvfølge, at deres Undervisning, efterhaanden som de udviklede sig, maatte forme sig ret forskelligt, og at de Veje, der fulgtes, og de Midler, der benyttedes, ligesom ogsaa de Resultater, der naaedes, i overvejende Grad afhang af Enkeltmands Opfattelse af, hvad der tjente Sagen bedst. At der trods dette kunde naas gode, tidssvarende Resultater, hvorsomhelst det fornødne Klarsyn og øvrige Betingelser var til Stede, er lige saa vist, som at megen Famlen kunde være undgaaet, og det samlede Udbytte af Skolernes Arbejde blevet større, om dette Arbejde overalt fra Begyndelsen havde været ledet efter ensartede, anerkendte Principper.

I Aarenes Løb blev de med denne Tilstand følgende Ulemper dog stedse mere iøjnefaldende og følelige. Det var saaledes en ikke uvæsentlig

Gène for mange, især de større, Skoler, at Elever, der kom til dem fra andre Skoler, ofte viste sig utilstrækkelig forberedte for den Undervisning, som de ønskede at deltage i, enten det nu var, fordi den Skole, de hidtil havde frekventeret, ikke havde evnet eller forstaaet at lægge den fornødne Grund, eller maaske fordi den i sin Undervisning fulgte en fra det sædvanlige afvigende Plan. I begge Tilfælde kunde Resultatet blive, at Eleven kom til at begynde i den ny Skole paa et lavere Trin end det, han efter den Tid, han hidtil havde ofret paa sin Undervisning, kunde mene sig berettiget til, og det var ikke alene ubehageligt og skadeligt for ham, men ogsaa utilfredsstillende for de paagældende Skoler.

At bidrage til at fjærne den Uensartethed, der saaledes herskede imellem Skolerne, ved at angive Maal, som de alle burde naa, og samtidig pege paa de hensigtsmæssigste Veje, ad hvilke dette kunde ske, blev derfor ogsaa en af Foreningens naturlige Opgaver. Forholdene var dog langt fra saadan, at den straks kunde tage det hele Undervisningsomraade op til grundig og endelig Behandling; den maatte nøjes med foreløbig at tage fat der, hvor Manglerne følte haardest, hvor Forholdene var lettest at overse, og hvor den kunde faa alle Skoler i Tale; og det Felt inden for den samlede Skolevirksomhed, der her allerførst frembød sig, var da de forberedende Fag, d. v. s. Dansk, Regning og Skrivning samt forberedende Tegning.

Men kunde man naa der til at faa Undervisningen blot for disse Fags Vedkommende ind i et godt og ensartet Spor overalt, vilde der ogsaa derved være meget vundet baade i og for sig og for Samarbejdet imellem Skolerne; ogsaa den faglige Undervisning vilde da alle Vegne være godt underbygget, og det var i en vis Forstand næsten det vigtigste i Øjeblikket for dens Vedkommende, eftersom den i hvert Fald ikke frembød Vanskeligheder i samme Grad som den forberedende Undervisning, naar Talen var om Elevers Overflytning fra en Skole til en anden.

Paa et Møde den 12. Maj 1901 nedsatte Foreningens Bestyrelse da et Udvalg til at undersøge denne Sag og fremkomme med Forslag. Udvalget kom til at bestaa af Forstander *Grønvald*, Skolebestyrer *H. Matthiessen* og Adjunkt *Rasmussen*, og efter at have suppleret sig med Forstander *Wandall*, Kolding, fremsatte det under 9. August nedenstaaende Forslag, der i September s. A. af Bestyrelsen udsendtes til samtlige Skoler i Provinserne, idet den samtidig tilraadede og varmt anbefalede dem at følge dets Anvisninger.

»*Forslag*

til en ensartet foreløbig Ordning af den forberedende Undervisning m. m. ved de tekniske Skoler i Provinserne.

Den forberedende Undervisning forudsættes at strække sig over de to første Vinterhalvaar; til Raadighed staar mindst 12 ugentlige Timer.

For Elever uden fyldestgørende Forkundskaber i Tegning, Dansk og Regning anvendes:

A. 8 ugentlige Timer til

1. forberedende Frihaandstegning, ca. 180 Timer.
2. geometrisk Tegning, ca. 70 Timer.
3. Projektionstegning, ca. 110 Timer.

Undervisningen i disse Fag bør under hele Undervisningstiden føres jævnsides, f. Eks. saaledes, at fire ugentlige Timer anvendes til Frihaandstegning og andre fire til den eksakte Tegning.

Det omtrentlige Omfang af Undervisningen:

ad 1. I. Plane Figurer — Gengivelse efter store Vægtavler — ca. 80 Timer.
II. Traad- og Træmodeller i passende Udvalg samt simple Brugsgenstande saasom Stol, Bord, Kulspand, Balje osv., ca. 100 Timer.

ad 2. Lærehæfte til geometrisk Tegning, udgivet af Odense tekniske Skole, Nic. Petersens geometriske Opgavesamling,

ad 3. Nic. Petersens stereometriske Opgavesamling.
Vejledning i elementær Projektionstegning, udgivet af Odense tekniske Skole (dog med Udeladelse af Afsnittet om »Spor«).

B. 4 ugentlige Timer til

1. mundtlig Dansk.
2. skriftlig — .
3. Skrivning.
4. Regning.

Maalet i disse Fag bør være:

ad 1. forstandig Oplæsning og Genfortælling.
ad 2. nogenlunde fejlfri Gengivelse af et oplæst Stykke.
ad 3. en tydelig Haandskrift.
ad 4. de fire Regningsarter med hele og brudne Tal, særlig Decimalbrøker (det metriske System).

Som Undervisningsmidler anbefales i

Dansk: Dansk Læsebog, udgivet af Teknisk Provinsskoleforening.
Regning: Chr. Hansens Regnebog I og II (nyeste Udgave) og S. G. Møllers praktiske Regnebog I og II (nyeste Udgave).

Elever, der ved Optagelsesprøve viser sig i Besiddelse af fornøden Modenhed i Dansk, Skrivning og Regning, fritages for Deltagelse i disse Fag. De derved disponible 4 ugentlige Timer anvendes til fakultativ Deltagelse i Undervisning i Matematik, Fysik, Tysk eller Engelsk (Bogføring bør formentlig først gennemgaas paa et senere Standpunkt samtidig med Fagundervisningen).

Ved Undervisningens Afslutning, der for Tegnefagenes Vedkommende henholdsvis vil falde:

1ste Aar { for Frihaandstegning I i Midten af Marts,
{ - geometrisk Tegning i Begyndelsen af Februar,

2det Aar { for Frihaandstegning II i Slutningen af Marts,
{ - Projektionstegning — —

og for Dansk, Skrivning og Regning i Slutningen af Marts aflægges ved alle Skoler Prøver efter samme Opgave og paa samme Tid. Angaaende Opgaver til disse Prøver vil der fremkomme nærmere Meddelelse.

TEKNISK
PROVINSSKOLEFORENING.

.....*tekniske Skole*

den ..... *190*.....

SKOLEBEVIS.

.....

født den ..... i .....

har modtaget Undervisning i ..... tekniske Skoles .....

..... i de neden anførte Fag og i det angivne Omfang.

Skoleaar	Antal Maaneder	Ugentlige Timer	Undervisningsfag	Karakter for		Anmærkning
				aflagt Prøve*	Faget	

* Ved Karaktergivning benyttes følgende Skala: ug, ug?, mg, mg?, g, g?, tg, mdl., slet. — Prøve i et forberedende Tegne- eller Skolefag er bestaaet, naar mindst Karakteren g? opnaas.

MILO'SKE BOGTRYKKERI, ODENSE.

Naar en Elev afgaar fra en Skole, medgives der ham Vidnesbyrd om, i hvilket Omfang han har deltaget i Undervisningen, og om, i hvilke Fag han har bestaaet Oprykningsprøverne. — For dette Vidnesbyrd anbefales hoslagte Form.

September 1901. Bestyrelsen.«

Side 37 viser en noget formindsket Gengivelse af Beviset.

Som man ser, giver Forslaget sine Anvisninger i passende store Træk og overlader iøvrigt Skolerne at foretage den nærmere Planlæggelse af Undervisningen i Overensstemmelse med dens særlige lokale Forhold. Om nogen forstyrende Indgriben i den enkelte Skoles Frihed eller Selvbestemmelsesret kunde der altsaa med denne Fremgangsmaade ikke være Tale; og at Forslaget vandt Bifald og blev antaget og fulgt omkring i Skolerne, havde Foreningen i den følgende Tid mange Beviser paa bl. a. i Form af Forespørgsler om det i Forslaget nævnte Undervisningsmateriale osv. Der er næppe Tvivl om, at Foreningen gennem denne Foranstaltning paa væsentlig Maade har bidraget sit til, saa godt som det paa det daværende Tidspunkt lod sig gøre, at fremme Samvirksomheden mellem Skolerne paa et vigtigt Undervisningsomraade og at faa indført et ensartet og godt Grundlag for Undervisningen i faglig Tegning.

Som det ses, giver Planen Anvisning paa eller gaar ligefrem ud fra, at der afholdes Optagelsesprøver med Eleverne i Fagene Dansk, Regning og Skrivning; i hvilket Omfang saadanne Prøver virkelig den Gang afholdtes i Skolerne lader sig næppe nu afgøre med nogen videre Sikkerhed; men det sandsynligste er, at de i hvert Fald langt fra var almindelige, og det er ganske sikkert, at der ikke, eller i hvert Fald kun som rene Undtagelser, fandt saadanne Prøver Sted i de forberedende Tegnefag. Dette var for saa vidt ogsaa mindre fornødent, som det endnu paa den Tid kun var i faa Folkeskoler, at der gaves Undervisning i Tegning (Frihaandstegning); men da dette Fag efter den ny Skolelov blev obligatorisk i alle Købstadskoler, blev Spørgsmaalet brændende ogsaa for de tekniske Skoler. En Deling af Eleverne straks fra Begyndelsen efter deres Duelighed ogsaa paa dette Omraade var nu nødvendig, hvis man vilde undgaa Spild af Tid og Fare for at betage de flinke og fremmelige Elementer Lysten til Arbejdet; og Delingen kunde ikke, naar den skulde svare til Hensigten, ske efter en løs Angivelse af, hvilken Undervisning Eleven tidligere havde taget Del i, men maatte iværksættes gennem en Prøve. Dette stod dog langt fra tilstrækkelig klart for Skolerne i Almindelighed, og der var saaledes god Grund for Foreningen til ogsaa at søge Forholdene paa dette Punkt forbedrede; den gjorde det gennem Udsendelse af følgende Tillæg til foran nævnte Undervisningsplan:

»I adskillige Købstadsskoler har der allerede i længere Tid været meddelt Undervisning i Tegning, og efter den ny Skolelov er denne Undervisning bleven obligatorisk i de nævnte Skoler for Frihaandstegningens Vedkommende, ligesom der ogsaa undervises i Tegning i Real- og Mellemskoleklasser.

Som Følge heraf har der altsaa hidtil og vil der navnlig i Fremtiden kunne komme Elever til de tekniske Skoler med Forudsætninger for at kunne følge Undervisningen med godt Udbytte uden at behøve at anvende Tid paa en Gennemgang af de allerførste Begyndelsesgrunde i et eller flere forberedende Tegnefag.

Men lige saa urigtigt, det vilde være at lade saadanne Elever benytte en Del af deres Skoletid — der i Forhold til, hvad der ønskes udrettet, jo kun er saare knapt tilmaalt — til unødvendige Gentagelser, ligesaa forkert vilde det vise sig at være, at man lod dem alle springe de for et godt Udbytte af den faglige Uddannelse saa særdeles vigtige Begyndelsesgrunde over, uden at faa Vished for, at de virkelig ogsaa havde tilegnet sig, hvad de paa et tidligere Tidspunkt maatte have gennemgaaet.

I Henhold hertil anbefaler og tilraader »Teknisk Provinsskoleforening« derfor Skolerne, at de — saafremt de ikke allerede maatte have begyndt derpaa — for Fremtiden lader afholde Optagelsesprøver med ny Elever i Tegning og lader Udfaldet af dem være bestemmende for, hvorvidt Aspiranten kan fritages for Undervisningen i det paagældende Fag eller maa begynde helt forfra.

Som Genstand for saadanne Prøver vil der f. T. saa godt som altid kun være Tale om enten geometrisk Tegning eller forberedende Frihaandstegning (plane Forbilleder — fritstaaende Genstande) eller begge Dele, og det vil være en Selvfølge, at Skolen ved Bedømmelsen af dem anvender den samme Form og Maalestok som ved sine Oprykningsprøver.

Oktober 1904.

P. B. V.:
J. A. Hansen,
Formand.«

Selvfølgelig omgikkes man i Foreningens Bestyrelse ogsaa med Tanken om at udsende vejledende Planer for Fagundervisningen af samme Art som de foran anførte angaaende den forberedende Undervisning, men fandt, at Tiden til en almindelig Indgriben her endnu ikke var kommet; et enkelt Omraade var der dog, hvor der med Udsigt til Held kunde tænkes paa at gribe reformerende ind, og hvor Vejledning ogsaa var haardt tiltrængt; det var i Dagskolerne for Malere. Disse Skoler, der var halvvejs Dekorationsskoler og halvvejs Værkstedsskoler, og af hvilke de fleste havde til Hovedformaal at forberede deres Elever til Aflæggelse af Svendeprøven, var efterhaanden opstaaet mange Steder. Udstillingerne havde imidlertid vist, at Undervisningen i dem dreves ikke alene paa ret forskellig, men ogsaa ofte famlende og usikker Maade, samt at der gennemgaaende var en fremherskende Lyst til at dyrke »Dekorationen« — der jo ogsaa gav de »smukkeste« Resultater — og ta

lægge mindre Vægt paa det fundamentale i Uddannelsen og paa det rent praktiske, som dog enhver duelig Elev først og fremmest vilde faa Brug for i sin senere Virksomhed som Svend eller Mester.

Til at tage sig af denne Sag nedsatte Foreningens Bestyrelse da et Udvalg, bestaaende af Kancelliraad *Grønvald*, Arkitekt *Holck* og Adjunkt *Rasmussen*. For ikke at savne den fornødne Sagkundskab supplerede Udvalget sig med Oldermanden for Københavns Malerlav, Malermester *Vilh. Hansen*, og udarbejdede derpaa følgende Plan for Undervisningen i de almindelige Malerskoler, hvilken Plan i Oktober 1904 blev udsendt til Skolerne med Foreningens Anbefaling:

»Det forudsættes, at der til Optagelse i Malerskolen kræves den samme Uddannelse i de forberedende Fag som til Optagelse i Aftenskolens Fagklasser, og at Eleverne vedblivende deltager i Aftenskolens Undervisning i Frihaandstegning (Skygning) samt i Perspektiv, forsaavidt saadan Undervisning gives.

Hvor Forholdene gør det muligt, bør Eleverne tillige nyde Undervisning i Dansk, Regning, Skrivning og Bogføring sammen med Dagskolens øvrige Elever samt i Kemi (i Dag- eller Aftenskolen).

Den Tid, der kan paaregnes til et Kursus som det ovennævnte, varierer formentlig i de forskellige Skoler fra ca. 1000 til ca. 1500 Timers Undervisning (fordelte paa 2, 3 eller 4 Vinterhalvaar.

Følgende Fag og Timefordeling anbefales:

1/3	af Tiden	(300—500 Timer)	anvendes til	Frihaandstegning.
1/20	- —	(50—75 —)	—	- Materiallære.
1/3	- —	(300—500 —)	—	- Maling.
1/10	- —	(100—150 —)	—	- Skiltemaling.
1/5	- —	(200—300 —)	—	- Aaring og Marmorering.

Frihaandstegning: Som det bærende Grundlag for al teknisk Uddannelse af Malere er Frihaandstegning et Hovedfag i den her omhandlede Undervisning; der bør arbejdes efter Gibs, Brugsgenstande, levende Planter m. m.

Materiallære: Undervisningen er mundtlig og har til Formaal at give Eleverne Besked om kemiske og fysiske Egenskaber m. m. ved de i deres Haandværk anvendte Raastoffer og Materialier, om disses hensigtsmæssige Behandling og Anvendelse, om Arbejdsmaader o. l. Herunder medtages ogsaa Øvelser i Opmaaling af udførte praktiske Arbejder samt i Overslagsberegning efter forelagte Tegninger.

Maling: Maling efter Gibs, Studier efter virkelige Genstande (Opstillinger, Planter o. s. v.). Til Udvikling af Elevernes Farvesans gennemgaas Grundtrækkene af Farvelæren og udføres tilsvarende Øvelser.

Skiltemaling: Tegning og Maling af Bogstaver, Kompositioner af simple og finere Skilte i naturlig Størrelse.

Aaring og Marmorering: Hovedvægten lægges paa et nøje Studium af Træ- og Marmorprøver; en særlig Udvikling af den rent praktiske Arbejdsfærdighed bør formentlig som Regel henvises til Værksted og Arbejdsplads.

Undervisningen i Hovedfagene, Frihaandstegning og Maling, bør saa vidt muligt fordeles jævnt over det hele Kursus.

Endelig vil det være at anbefale, at Malerskolens Elever i Løbet af deres Skoletid faar Lejlighed til at høre en Række Foredrag (ca. 20, med tilhørende Skitser, Fremvisning af Billeder o. s. v.) om de forskellige Tidsaldres væsentligste Stilformer, idet man derved bør lægge Vægt paa dels at fremme deres almene Dannelse paa et Omraade, der maa antages at ligge deres Interesse nær, og dels at sætte dem i Stand til med nogenlunde Sikkerhed at kunne skelne mellem Hovedstilarterne.

P. B. V.:
J. A. Hansen,
Fmd.«

Med de foran omtalte Planer eller Vejledninger til Skolerne vedrørende forskellige Grene af Undervisningen var der saa, efter Bestyrelsens Anskuelse, gjort, hvad der paa det daværende Tidspunkt var muligt at gøre fra Foreningens Side til Regulering af Undervisningen og dermed ogsaa til Fremme af Samarbejdet paa dette Omraade imellem Skolerne. Det øjensynlige Held, der havde fulgt disse foreløbige Bestræbelser, gav Foreningen Mod til at gaa i Gang med den næste og vanskeligste Del af Opgaven: at tage det hele Undervisningsspørgsmaal op til samlet Behandling. Den nedsatte da ogsaa allerede i 1904 et nyt Udvalg paa 3 Medlemmer, Arkitekt *Holck*, Skoleinspektør *Matthiessen* og Adjunkt *Rasmussen*, hvortil senere ogsaa kom Kaptajn *Krebs*, til foreløbig at forberede den store Sag og om muligt at fremkomme med Forslag. Noget positivt kom der dog for saa vidt ikke ud heraf, som der bl. a. paa Grund af divergerende Anskuelser inden for Udvalget, men ogsaa fordi Spørgsmaalet viste sig for stort og omfattende til at finde sin Løsning paa denne Maade, ikke afgaves nogen samlet Betænkning.

Sagen laa saa stille i et Par Aar, indtil der skete noget, hvorved den paany sattes i Gang og nu for ikke mere at standses.

Paa Skolemødet i Aarhus 1907 indledede Forstander *Marke*, Varde, en Diskussion om Spørgsmaalet: Hvad skal Skolerne gøre for de Lærlinge, der ikke bestaar Oprykningsprøverne? Sagen gav senere Anledning til en Debat — i Teknisk Skoletidende 1908 — der efterhaanden kom til at dreje sig om almindelige Synspunkter for Formaalet med Aftenskoleundervisningen og vakte saa meget Røre, at Foreningen fandt sig foranlediget til at sætte Emnet til Forhandling paa sit Bestyrelsesmøde i Maj s. A. samt at indbyde Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne, Professor Carl F. Andersen, tillige med Forstanderne for Skolerne i Horsens, Aarhus og Aalborg til at deltage i Forhandlingerne. Spørgsmaalet indlededes af Professor Andersen, og der udspandt sig en livlig Meningsudveksling, der resulterede i Nedsættelsen af et større Udvalg til at udarbejde en samlet Plan for Skolernes Aftenundervisning; det kom til at bestaa af de 3 Forstandere i Bestyrelsen: Kantor *Marke*, Bygningsinspektør *Nic. Petersen* og Adjunkt *Rasmussen*, og de 3 foran

nævnte, der som indbudte havde deltaget i Mødet, nemlig Stadsingeniør *Østergaard*, Kaptajn *E. Paulli* og Forstander *Niels Olsen;* Professor *Carl F. Andersen* tilbød at ville overtage Ledelsen af Udvalgets Forhandlinger som dets Formand, hvad der selvfølgelig modtoges med Paaskønnelse og Tak; Foreningens Formand, Fabrikant J. A. Hansen, fik ikke Sæde i Udvalget, men overværede i den følgende Tid ofte dets Møder og fulgte i det hele Arbejdet med Interesse; til Sekretær antoges Sekretæren hos Professor Andersen, Kommunelærer *Frode Andersen;* og vedrørende Arbejdsmaaden aftaltes det, at Udvalgets Medlemmer i videst mulig Udstrækning burde benytte Lejligheden til underhaanden og lejlighedsvis at forhandle med hinanden, hvorved man haabede, at Antallet af samlede Møder, der jo vilde blive ret kostbare, kunde indskrænkes en Del.

Det kan her i Parentes bemærkes, at trods al Sparsommelighed medførte Arbejdet dog, lige saa vel som det senere følgende Arbejde med Dagskoleplanerne, ret betydelige Udgifter, som der selvfølgelig ikke var Tale om, at Foreningen kunde afholde af sine egne Midler; men Staten stillede sig saa anerkendende og velvilligt til Sagen, at den efter Ansøgning fra Foreningen efterhaanden bevilgede de fornødne Midler til dens Fremme.

Forinden Arbejdet endnu ret var begyndt, modtog Udvalget en Udvidelse, idet Foreningen henvendte sig til Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og anmodede denne — i god Overensstemmelse med den imellem de to Organisationer indgaaede Overenskomst om Samarbejde — om at ville vælge 3 Delegerede til at tiltræde Udvalget, hvorved der altsaa ogsaa vilde blive sikret det praktiske Haandværk, Fagene, fornøden Indflydelse paa den kommende Ordning; de tre Delegerede herfra blev Snedkermester *R. Andersen*, Aarup, Tømrermester *H. N. Hansen*, Jyderup, og Bygmester *Broder Nissen*, Hadsten; da noget senere ogsaa de tekniske Skolers Lærerforening anmodedes om at sende en Repræsentant, sendte den sin Formand, Forstander for Frederikshavns tekniske Skole, Kommunelærer *H. N. S. Lund.*

I Løbet af et Par Aar forhandlede dette Udvalg saa Sagen, og flere Møder afholdtes, indtil der i 1910 forelaa en »Undervisningsplan for de tekniske Skolers Aftenundervisning«, der af Udvalgets Formand og paa dettes Vegne forelagdes Skoleforeningens Generalforsamling i Odense i Juli s. A. til Approbation og erholdt den med alle Stemmer imod 4. Under 10. Oktober s. A. fik den ogsaa Indenrigsministeriets Sanktion, idet Ministeriet godkendte den »som »Mønsterplan for Aftenundervisningen i de tekniske Provinsskoler, der oppebærer Tilskud af Staskassen.«

Her er ikke Stedet til at komme nærmere ind paa »den ny Aftenskoleplans« Indhold; det skal blot bemærkes, at den forudsætter en Ud-

videlse af Skoleaaret fra 6 til 8 Maaneder, bestræber sig for at faa Undervisningen i de forberedende Fag afsluttet allerede i Løbet af 1ste Skoleaar og giver den mundtlige Fagundervisning en anerkendt Plads ved Siden af Fagtegningen samt anbefaler Afholdelse af Foredrag. Det var dog paa ingen Maade Meningen med Planen, at den uopholdelig skulde følges slavisk Punkt for Punkt af alle Skoler — heller ikke med Hensyn til Undervisningsaarets Forlængelse —, der overlodes tværtimod disse al fornøden Frihed baade til selv at vælge Tempoet for Overgangen fra den gamle til den ny Ordning og til at bestemme, i hvilket Omfang Forandringen kunde ske; den var med andre Ord udarbejdet som en »Mønsterplan«, hvis Bestemmelser man anbefalede Skolerne efter Evne at følge, saa vidt og saa snart som Forholdene tillod det; men derimod var det Meningen, at enhver Skole inden for sit Omraade skulde naa det Maal med Hensyn til Undervisningen, som Planen satte, og at ingen Skole vilde vove sig videre ud, end at dette kunde blive Tilfældet.

At Planen i denne Henseende har været til stor Støtte for Skolerne og i det hele gjort god Nytte, er utvivlsomt, men helt ud tilfredsstillet alle har den — naturligvis — heller ikke. Paa Skolemødet i København i 1914, hvor man drøftede de Erfaringer, den havde givet Anledning til, rejstes der navnlig den Indvending imod den, at den i Almindelighed satte Maalet for højt baade med Hensyn til Skoleaarets Længde og til Mængden af det Stof, den krævede behandlet, og Forsamlingen opfordrede Bestyrelsen til at søge en mere bestemt Plan, specielt for de mindre Skoler, udarbejdet; de Overvejelser, der paa denne Foranledning har fundet Sted i Bestyrelsen, er imidlertid resulteret i, at den har besluttet foreløbig at udsætte Sagen dels for at afvente det Resultat, som den tekniske Kommission kommer til i det samme Spørgsmaal, og dels af Hensyn til de forandrede Kaar for Aftenskolen, som en kommende Ungdomsskole og en forestaaende Revision af Regulativet for Aflæggelsen af frivillige Svendeprøver vil bringe.

Det Resultat, der efter Mødet i Odense 1910 var naaet med Aftenskoleplanen var efter Bestyrelsens Mening et saadant, at det opfordrede til at gaa videre ad den betraadte Vej; den lod derfor Udvalget blive siddende og tog, efter at enkelte Forandringer i dets Sammensætning var foretaget, fat paa Udarbejdelsen af Planer for Skolernes Dagundervisning. Forandringerne i Udvalgets Sammensætning var følgende: Som Repræsentant for Skolen i Aarhus i Stedet for Forstander Paulli, der imidlertid var bleven Forstander for Det tekniske Selskabs Skole i København, og som saadan forøvrigt vedblev at have Sæde i Udvalget, valgtes Forstander *J. Jonas;* som nyt Medlem valgtes Forstander for Odense tekniske Skole, Ingeniør *O. Windinge,* og Fælles-

repræsentationen erstattede to af sine Delegerede, nemlig Snedkermester R. Andersen og Tømrermester H. N. Hansen, med Arkitekt, Professor *M. Bidstrup*, Rønne, og Tømrermester *P. Poulsen*, Odense.

Efter at det hele Udvalg havde holdt Møde og drøftet de mere almindelige Synspunkter for Sagen, nedsattes der straks 3 Underudvalg, et for hver af de tre Hovedafdelinger, i hvilke Dagskoleundervisningen deler sig, nemlig Bygningsfagene, Maskinfagene og de dekorative Fag, og tog saa med særlig Kraft fat paa Arbejdet med den førstnævnte af disse Grupper. Efter at der derpaa i Løbet af et Par Aars Tid var holdt en Række Forhandlingsmøder dels af Udvalget og dels af dette i Forbindelse med tilkaldte Fagkyndige fra forskellige Sider, forelaa der ved Udgangen af 1912 en ny Undervisningsplan for Dagskolen for Bygningshaandværkere, bestemt til at benyttes baade i Provinserne og i København. (Se nærmere herom ogsaa Side 24).

Af Planens Enkeltheder skal her kun anføres den væsentligste, nemlig at Faget »Bygningskultur«, der hidtil havde været saa godt som ukendt i Skolerne, nu ikke alene optoges, men ogsaa fik Plads blandt Hovedfagene. Skønt det var et Hovedformaal med Planen, at den — foruden først og fremmest at søge Undervisningen ordnet paa tidssvarende Maade — skulde skabe den Ensartethed i Skolernes Undervisning, som hidtil havde været saa haardt savnet, var dens Bestemmelser dog ikke mere stramme, end at de tillod en vis Bevægelsesfrihed for de enkelte Skoler, hvorved disse til en vis Grad kunde indrette sig efter lokale Forhold og eget Skøn om Enkeltheder. Men ved Siden heraf tog den hele Ordning ogsaa bestemt Sigte paa, at Endemaalet for Undervisningen i alle Skoler, der kom ind under dens Bestemmelser, skulde være ganske det samme; i Overensstemmelse hermed bestemtes det, at Prøveaflæggelsen m. m. overalt skulde foregaa efter et bestemt Regulativ, der i Tilslutning til Undervisningsplanen udarbejdedes af et snævrere Udvalg, bestaaende foruden af *Formanden* af Stadsingeniør *Niels Olsen*, Forstander *Paulli* og Overlærer *Rasmussen*, hvilket Regulativ tillige indeholdt Bestemmelser om Oprettelse af en Eksamenskommission m. m.

Baade Undervisningsplan og Regulativ indsendtes derpaa i Januar 1913 til Indenrigsministeriets Approbation; nogen saadan er dog hidtil ikke givet i officiel Form; men man maa gaa ud fra, at Ministeriet stiltiende har givet Forslagene sin — i hvert Fald foreløbige — Billigelse. eftersom deres Bestemmelser uden Indsigelse fra Ministeriets Side straks traadte i Kraft, og de paa Statskassen faldende Beløb til Afholdelse af de dermed forbundne Udgifter stedse er blevet anvist til Udbetaling.

Omtrent samtidig med at Arbejdet med Bygningsskolens Undervisningsplan saaledes blev bragt til Afslutning og en Fællesordning indført, der i den siden da forløbne Tid har været i Brug i alle de paa-

gældende Skoler, var ogsaa Underudvalget for Maskinfagene naaet et godt Stykke frem og havde for sit Vedkommende et fuldt udarbejdet Forslag færdigt til videre Behandling, medens derimod Udvalget for de dekorative Fag, hvis Opgave baade var den vanskeligste og den, der bedst kunde vente, endnu holdt sig noget tilbage.

Saa langt var man naaet, og Arbejdet var i den bedste Gænge, da det pludselig standsedes som Følge af Nedsættelsen af »Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning.« Den til Indenrigsministeriet indsendte Plan med tilhørende Eksamensregulativ for Bygningsskolen blev henvist til dens Erklæring og forblev foreløbig der; og da det samtidig blev bekendt, at Kommissionen selv vilde tage Undervisningsplans-Spørgsmaalet op til Behandling, havde Foreningen ikke andet at gøre end at forholde sig afventende. Det store Arbejde, den har gjort, er dog forhaabentlig derfor ikke spildt. Om end de siden da indvundne Erfaringer, det videre Syn, som Kommissionen kan anlægge, den større Myndighed, hvormed den er udrustet, samt de sig stedse ændrende Forhold osv., vil kunne medføre Ændringer i kommende Resultater i Forhold til de allerede naaede, vil disse sikkert vise sig at faa blivende Værdi for fremtidige Overvejelser; dette maa da ganske særlig gælde Sagens mere pædagogiske og undervisnings-tekniske Side, for hvilken en Forsamling som det af Foreningen nedsatte Udvalg bestandig og uimodsigelig maa være det rette Forum; denne Opfattelse synes ogsaa at deles af Kommissionen, eftersom den hidtil stedse, for saa vidt som den har beskæftiget sig med herhen hørende Spørgsmaal, har givet Foreningen passende Lejlighed til at ytre sig om dem.

FÆLLESPRØVER.

I Undervisningsplanen af 1901 for de forberedende Fag anbefaledes det Skolerne at afslutte denne Undervisning med en Oprykningsprøve, der kunde danne det faste Grundlag for Afgørelsen af, hvornaar en Elev var naaet saa vidt, at han med Udsigt til et godt Resultat kunde følge den faglige Undervisning. Man var dog paa det Rene med, at hvis Foreningen ikke gik videre end til en Henstilling og Anvisning til Skolerne, og det derefter overlodes til disse selv hver for sig at ordne Sagen, som de fandt passende, vilde der langt fra komme det ud deraf, som der burde, og Planen indeholdt derfor en Bemærkning om, at Foreningen senere vilde lade høre fra sig herom. Det, der i første Række maatte sikres, var, at Opgaverne blev de samme for alle Skolerne, og at de affattedes af Folk, som havde det fornødne Kendskab baade til Elevmaterialet i Skolerne og til disses hele øvrige Forhold. Kunde dette ske, vilde det, foruden at der naaedes en i al Almindelighed tiltalende Ensartethed, betyde, at Maalet for Undervisningen sattes rigtigt, saa at Skolerne undgik baade at sigte for højt og for lavt.

Foreningen henvendte sig straks til Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne og bad ham vise Sagen den Interesse at paatage sig at stille Opgaverne, hvilket han beredvilligt lovede. Foreningen selv besørgede Arbejdet med deres Udsendelse m. m. Der var i de første Aar ikke ubetinget Tilfredshed med Opgaverne; i de enkelte Skoler knurrede man i Stilhed eller aabenlyst over, at nogle af dem var for vanskelige og krævede mere af Eleverne, end man under de givne Forhold kunde naa. Klagen kom selvfølgelig oftest fra Skoler, hvor Undervisningen manglede mer eller mindre i at være paa Højde med, hvad der burde og kunde kræves, men var i andre Tilfælde næppe helt uberettigede; de forstummede efterhaanden, og efter at Udarbejdelsen af Opgaverne af Inspektøren blev betroet til en fast »Kommission«*), har Sagen gaaet sin rolige og jævne Gang.

Opgaverne udsendtes første Gang i Skoleaaret 1901—02 saaledes: Geometrisk Konstruktion til Prøve i Midten af Februar og Frihaandstegning, Projektion og Geometrisk Konstruktion til Prøver i Slutningen af Marts. Disse Eksamensterminer var i Overensstemmelse med Tidsangivelserne i den udsendte Undervisningsplan; men da man snart blev klar over, at det af praktiske Grunde var nødvendigt at indskrænke Eksamensterminernes Antal til det mindst mulige, og at det heller ikke for Skolernes og Undervisningens Skyld var nødvendigt at opretholde et større Antal af dem, udsendtes der det følgende Aar kun Opgaver to Gange i Skoleaaret, nemlig ved Slutningen af hvert »Kvartal«, d. v. s. umiddelbart før Jul og i Slutningen af Marts. Af Hensyn til, at ganske enkelte Skoler i de allersenest Aar i Overensstemmelse med den ny Undervisningsplan har udstrakt deres Aftenundervisning til ogsaa at omfatte April Maaned, er det dog blevet nødvendigt som Følge heraf at udsende Opgaverne to Gange om Foraaret. De to første Aar omfattede Opgaverne kun Tegnefagene; men i 1903—04 gjordes Skridtet fuldt ud, idet der fra dette Aar ogsaa er blevet udsendt Opgaver til Prøverne i Dansk og Regning.

Nedenstaaende Oversigt viser med Tal Virksomhedens Omfang; man ser, at den i det hele og store har været i jævn og uafbrudt Vækst. Ved Siden heraf maa man imidlertid heller ikke være blind for, at det dog kun er et Mindretal af Skolerne — ganske vist deriblandt de største af disse — der har villet eller turdet benyttet Opgaverne; det viser, hvor vanskeligt det er ad Frivillighedens Vej at skabe almindelig Samling og Tilslutning inden for Skolerne selv til en saa naturlig og gavnlig Foranstaltning som den, hvorom her er Tale.

*) For Frihaandstegningen: Overlærer *Rondahl* (død 1914) og Tegnelærer *C. Paustian*.
- geom. Konstruktion og Projektion: Overlærer *M. Rasmussen* og Adjunkt *Ramm*, sidstnævnte indtil 1914, efter ham Stadsingeniør *Niels Olsen*.
- Dansk og Regning: Kommunelærer *Frode Andersen* og Kantor *W. Marke*.

Oversigt

over Antallet af udsendte Opgaver m. m. til Fællesprøverne i de forberedende Fag i Aftenskolerne 1901—15.

Aar	Antal Skoler	Dansk Stil	Frih. I.	Frih. II.	Geometrisk Konstr.	Projektionstegning	Regning	Ialt
1901—02	37	—	37	37	1223	938	—	2272
1902—03	48	—	48	48	1890	1551	—	3585
1903—04	44	44	62	62	1731	1704	1075	4722
1904—05	45	123	122	121	1875	1641	1614	5541
1905—06	54	81	89	81	2324	1845	1927	6347
1906—07	51	70	82	76	2328	1848	1918	6322
1907—08	53	89	109	93	2724	2028	2246	7342
1908—09	59	120	110	115	2950	2750	2500	8645
1909—10	62	130	135	135	3000	2700	2650	8750
1910—11	64	175	190	175	3115	3500	3020	10075
1911—12	76	230	195	200	3050	3250	3900	10845
1912—13	64	160	143	130	2977	2361	3132	8903
1913—14	64	165	152	152	3154	2907	3130	9710
1914—15	79	178	154	155	3140	3126	3324	10077

FOREDRAG.

Et Omraade, som Foreningen saa godt som straks rettede sin Opmærksomhed paa, var Omsorgen for Elevernes moralske Paavirkning i Skolerne. Der var f. Eks. rundt om i disse af og til — eller til Stadighed — ikke saa lidt i Vejen med Disciplinen, og skønt dette maaske ikke netop altid kunde regnes Eleverne alene til Last, saa var det paa den anden Side ogsaa tydeligt nok, at en Mængde af dem heller langt fra var saa dannede i deres Væsen og Optræden, som man kunde ønske det. Mange af dem kom fra Hjem, hvis opdragende Indflydelse kunde være ringe nok, og om nogen Højnelse eller Udvidelse af den aandelige Horisont gennem Omgangen med Kammerater og Svende paa Arbejdsplads og i Værksted kunde der vel kun undtagelsesvis være Tale; det maatte i Almindelighed kaldes godt, om Paavirkningen dèr kunde naa til at sætte Frugt i Form af en vis godmodig-gemytlig »Zünftighed«. Intet Under derfor, at Tanken om at virke opdragende paa de unge Mennesker i Skolerne, at bringe lidt »Aand« ind i deres Undervisning og stille dem Idealer for Øje kunde opstaa.

Sagen drøftedes gentagne Gange, og allerede i Foreningens allerførste Aar, indenfor Bestyrelsen; men de Forslag f. Eks. om at samle Eleverne om Søndagen til Oplæsning, Sang og Traktement med Chokolade o. l., der fremsattes, og som i den første Tid var de eneste Resultater af

Overvejelserne, var jo ret upraktiske og mere velmente end almindeligt gennemførlige. Dernæst henstillede man til Skolerne at vaage over, at Lærerne ved Siden af at undervise Eleverne tillige søgte at paavirke dem i almendannende Retning ved deres Person og Eksempel osv., men var klar over, at heller ikke dette var nok. De unge Mennesker maatte paavirkes direkte, og det fandt man da tilsidst bedst at kunne ske gennem Foredrag om Emner, der ikke alene talte til deres Forstand og berigede deres Bevidsthedsindhold, men som tillige, og navnlig, henvendte sig til deres Følelses- og Viljesliv, som løftede dem op og gav dem et videre aandeligt Syn, end de kunde erhverve sig gennem deres daglige Gerning og det — den Gang mere end nu — ret tørre Skolearbejde.

For at slaa til Lyd for Sagen og sondere Stemningen for den i Skolerne henvendte Foreningen sig til Højskoleforstander *Schrøder*, Askov, og formaaede ham til at komme til Stede ved Skolemødet i Odense 1903 for at tale om Sagen og anbefale den. Højskoleforstanderens Foredrag,*) der formede sig som en Prøve paa, hvorledes og om hvad man kunde tale til de tekniske Skolers Elever, samt hans varme Anbefaling for Sagen vandt øjensynlig Forsamlingens Bifald.

Sagen betød jo imidlertid noget saa afgørende Nyt indenfor Skolerne, at Bestyrelsen mente det rigtigt at gaa frem med en vis Varsomhed**); det var derfor først efter at Spørgsmaalet atter var blevet drøftet indenfor Bestyrelsen og paa Generalforsamlingen i Kolding 1904, at følgende Opfordring udsendtes til Skolerne:

»Foreningens Bestyrelse tilraader og anbefaler varmt, at Afholdelse af Foredrag optages som Led i Undervisningsplanen allerede fra førstkommende Skoleaars Begyndelse. Hver Elev bør i Løbet af et Skoleaar have Lejlighed til at høre mindst 6 Foredrag; disse bør have et Indhold, som er let fatteligt, og som især tager Sigte paa at tale til Elevernes Fantasi og Følelse, at oplyse dem om, hvad almindelig Dannelse kræver i daglig Omgang med Mennesker, om Pligt og Ret, og der maa gives Skildringer af fremragende Personligheder, ikke mindst fra det praktiske Livs Omraade osv.

Tiden til Foredragene kan, hvis Forholdene gør det nødvendigt eller ønskeligt, tages fra de Timer, der er tillagt de hidtidige Fag. Et Foredrag bør for de yngre Elever i Regelen kun vare omtrent en halv Time.

September 1904.

P. B. V.
J. A. Hansen,
Formand.«

*) Se Beretningen om Mødet Side 39 ff.

**) Fra 19$\frac{03}{04}$ lod Odense tekniske Skole ved Hjælp af en lille Bevilling, som den havde vidst at skaffe sig, afholde et ugentligt Foredrag af fynske Højskoleforstandere og -lærere i Dagskolen, og i Novbr. 1904 aabnede Skolen i Hillerød sin »Haandværkerdagskole«, der ogsaa havde almendannende Undervisning paa sin Læreplan.

I de nærmest følgende Aar gik det dog kun smaat fremad med Foredragsvirksomheden, bl. a. fordi den var forholdsvis dyr, og Skolerne manglede Penge; men der kom Fart i Sagen, da der i $19\frac{08}{09}$ paa Initiativ af daværende Indenrigsminister *Berg*, som interesserede sig meget for denne Sag, optoges en Bevilling til dette Øjemed paa Finansloven. Forholdet blev nu det, at der var Penge nok, medens det kneb med at skaffe Foredragsholdere; ikke enhver, der meldte sig, kunde jo bruges, og for at de dygtige Kræfter kunde komme rundt til saa mange Skoler som muligt, var det nødvendigt at gaa frem efter en bestemt Plan. For at hjælpe Skolerne til Rette hermed og saaledes faa det mest mulige ud af Bevillingen og de foreliggende Tilbud om at holde Foredrag nedsatte Foreningen saa i 1910 i Tilslutning til de paa Generalforsamlingen s. A. førte Forhandlinger et Udvalg, bestaaende af Forstanderne *Niels Olsen*, Aalborg, og *W. Marke*, Varde, samt uden for Bestyrelsen Skoleinspektør *Petersen*, Hillerød, og dette Udvalg har i de siden da forløbne Aar gjort et betydeligt Arbejde med Planlæggelsen af Foredragsturneer til en stedse større Kreds af Skoler. Ved Siden heraf har Foreningen heller ikke forsømt paa anden Maade at søge Interessen i Skolerne for denne Sag vedligeholdt og øget og fik bl. a. Pastor *E. Bjørnbak* til at tale om den ved Skolemødet i Odense 1910.

LÆREMIDLER.

For en Forening, der straks fra første Færd havde sat det pædagogiske som et af de første Punkter — eller det første — paa sit Program, maatte det ligge ganske nær ogsaa at tænke paa efter Evne at hjælpe til med Skolernes Forsyning med gode Læremidler. Men skulde der komme noget nævneværdigt ud af Bestræbelserne i denne Retning, saa krævedes dertil først og fremmest Penge, og da Foreningen nærmest kun levede fra Haand og i Mund, svarede dens Evne paa dette Omraade langt fra al Tid til den gode Vilje, der bestandig var til Stede. Her var jo nemlig ikke Tale om at tage Sagen fra et Forretningssynspunkt, altsaa gribe den saaledes an, at der kunde tjenes Penge paa den; tværtimod var Maalet ikke blot Fremskaffelse af g o d e Læremidler, men ogsaa at gøre disse saa b i l l i g e som muligt, saa at de kunde vinde den størst mulige Udbredelse. Lidt fik Foreningen dog ogsaa her udrettet, saa vidt dens beskedne Midler strakte.

Allerede faa Aar efter Foreningens Stiftelse toges Tanken om en for Skolerne særlig egnet D a n s k L æ s e b o g op. Af Læsebøger var der ganske vist, den Gang saa vel som nu, et rigt Udvalg; men man savnede ikke desmindre en, hvis Indhold var af en saadan praktisk-faglig Art, som man kunde ønske det for de tekniske Skolers Elever. Efter at Sagen i nogen Tid var drøftet saa vel i Bestyrelsen som paa Møderne, forskellige Vanskeligheder overvundne, og Tilsagn fra Indenrigs-

ministeriet om et Tilskud af 400 Kr. til Udgivelsen opnaaet, overdroges det til Adjunkt *Rasmussen* at samle og redigere Bogens Stof. Efter at have udarbejdet en Plan, der fik Bestyrelsens Godkendelse, henvendte han sig til forskellige Skole- og Fagmænd med Anmodning til dem om at ville skrive eller bearbejde de forskellige Afsnit til Brug for Bogen. Paa denne Maade lykkedes det at fremstille en Bog med et mangesidigt, praktisk og tilmed for en stor Del originalt Indhold. Den udkom i 1900 paa Milo's Forlag i Odense og atter i 1909 i 2det Oplag.

I 1904 afkøbte Foreningen Lærer Hedelund, Aalborg, et Manuskript til en Samling Opgaver i Dansk Stil, lod det trykke i 300 Eksemplarer og udsendte et Eksemplar til hver af Skolerne, medens Restoplaget forhandledes gennem Rasmus Hansens Boghandel i Odense.

De af Foreningen udsendte Opgaver til Fællesprøverne i de forberedende Fag blev til Stadighed aftrykt i Teknisk Skoletidende bl. a. og særlig for at give de Skoler, der ikke benyttede Opgaverne, Lejlighed til at gøre sig bekendt med dem og saaledes maaske faa Lyst og Mod til ogsaa at benytte dem. Efterhaanden som Antallet af dem voksede, kom Ønsket om at have dem samlede til Brug ved Undervisningen frem, og Foreningen foranstaltede derfor i 1912 paa Rasmus Hansens Forlag en Udgave af Opgaverne i Dansk, Regning, geometrisk Konstruktion og Projektion samlede i eet lille Hefte, der kunde sælges for 15 Øre og saaledes let anskaffes af hver enkelt Elev i Skolerne, hvorved megen Tid til Diktering vilde kunne spares.

Medens Opgaverne i de nævnte Fag efter at være anvendt ved Prøverne vedblivende havde en betydelig Værdi som Øvelsesmateriale ved den daglige Undervisning var dette i noget mindre Grad Tilfældet med de tilsvarende Opgaver i Frihaandstegning (I og II); da de imidlertid heller langt fra var uden Betydning i saa Henseende, og det derfor vilde kunne være af Interesse for Skolerne at besidde dem i en samlet Udgave, vedtoges det at foranstalte en saadan, saa snart Foreningen fik Raad dertil; den har dog ikke hidtil ment at kunne overkomme det.

Efterhaanden som Afholdelse af Foredrag blev mere almindelig og et fastere Led i Skolernes Arbejde, fremkom baade fra Foredragsholdere og Skoler Ønske om at benytte Sang i Forbindelse med Foredragene som et Middel til gavnlig Paavirkning af de unge, og dermed var saa ogsaa Spørgsmaalet om en til dette Formaal passende Sangbog fremme. Opfordringer til Foreningen om at tage sig af denne Sag blev straks efterkommet, og et Udvalg af Bestyrelsen, Kantor *W. Marke* og Skoleinspektør *H. Matthiessen*, paatog sig at samle et Manuskript; et saadant forelaa i Sommeren 1915. Da Sagen jo imidlertid var ganske ny og uforsøgt, holdt Forlaget, som man forhandlede med derom, paa, at der burde udsendes en Forespørgsel til Skolerne for at erfare, i hvilken Udstrækning Bogen kunde ventes solgt, og da der ikke indkom et til-

strækkelig stort Antal Bestillinger, og der tilmed fremkom Henstillinger om visse Forandringer i det paatænkte Udvalg af Sange, mente man det rettest at udsætte Sagen foreløbig og overveje den nøjere.

Lærebøger, specielt udarbejdede for de tekniske Skoler og i de Fag (Matematik, Fysik, Kemi, Sprog osv.) i hvilke de giver Undervisning, eksisterede i lang Tid saa godt som ikke, bl. a. fordi Markedet var for lille, og de forskellige Skolers Arbejde inden for saadanne Fag tilmed ofte saa uens, at det umuliggjorde eller i hvert Fald vanskeliggjorde Benyttelsen af en og samme Lærebog. Efterhaanden som Virksomheden voksede, og der skaffedes større Ensartethed og Fasthed til Veje, bedredes dette Forhold, saa at Forfattere af Lærebøger, beregnet for Skolerne, kunde gøre sig Haab om en passende Afsætning af deres Arbejder. Adskillige saadanne Lærebøger har derfor i de senere Aar set Lyset, og Foreningen har med Glæde støttet Bestræbelser i denne Retning ved at give saadanne Lærebøger, som den mente egnede sig for Formaalet, sin Anbefaling, hvor dette har været ønsket.

LÆRERREJSER.

Paa Skolemødet i Aarhus i 1907 fremkom Forstanderen for den tekniske Skole i Rudkøbing, Lærer *Johs. Jørgensen*, med en Henstilling til Foreningens Bestyrelse om at indgaa til Indenrigsministeriet med Ansøgning om en Bevilling til Rejser for Lærere ved tekniske Skoler til andre tekniske Skoler her i Landet, for at de dèr kunde studere Undervisningen i et eller flere Fag eller gøre sig bekendt med andre Skolerne vedrørende Forhold. Da Tanken vandt Tilslutning hos Forsamlingen, indsendte Bestyrelsen et Andragende og opnaaede en Bevilling paa 600 Kr., der i Skoleaaret 1909—10 uddeltes til 12 Ansøgere i Portioner fra 30 til 60 Kr.

Forskellige Forhold gjorde, at man ikke fandt Lejligheden gunstig til ny Ansøgning før i 1912; men siden da er der hvert Aar efter Ansøgning fra Foreningen stillet et Beløb, dog mindre end det første Aar, til Raadighed for det nævnte Øjemed; Forretningsgangen er den, at Foreningen indkalder Andragenderne og gennem et Udvalg af sin Bestyrelse gør Forslag til Ministeriet om Beløbets Fordeling, hvorefter Ministeriet efter Samraad med Inspektøren for de tekniske Skoler uddeler Stipendierne og bestemmer, ved hvilke Skoler de skal nydes.

Fristen for Indlevering af Andragender var oprindelig sat til et forholdsvis tidligt Tidspunkt, nemlig betydelig før end Skolernes Undervisning begyndte om Efteraaret, hvilket havde til Følge, at der indgik færre Andragender, end man kunde vente; dette har nu ganske forandret sig: efter at Fristen i de sidste Par Aar er rykket ud til 1. November eller 15. Oktober, er der indsendt ca. tre Gange saa mange Andragender, som der har kunnet bevilges.

Det er øjensynligt, at baade Skoler og Lærere sætter Pris paa disse Rejser, hvis Betydning ligger i, at de paa en bekvem, billig og dog fyldestgørende Maade byder flinke og interesserede Skolefolk Lejlighed til at høste praktisk Belæring i deres respektive Fag hos ansete og erfarne Kolleger i andre Skoler. Beløbet, der anvendes, og aarligt kommer godt en halv Snes Personer til Gode, er ikke større, end at det vilde medgaa, hvis blot en enkelt eller højst et Par Mand skulde sendes paa en Studierejse til Udlandet; og undervisningsmæssigt set vil Udbyttet af en saadan endda for de flestes Vedkommende, naar Hensyn tages til Sprogvanskeligheder, fremmede, mer eller mindre fjærntliggende Forhold osv. sikkert nok ikke kunne staa Maal med det, der kan naas gennem hensigtsmæssige Rejser inden for Landets egne Grænser under hjemlige Forhold, der egner sig til direkte Omplantning fra en Skole til en anden. Udgiften til Lærerrejser i Indlandet hører derfor utvivlsomt til de mest produktive inden for de tekniske Skoler.

Om Antallet af Stipendiater m. m. vedrørende de hidtil ydede Bevillinger oplyses der i følgende

Oversigt:

Aar	$19\frac{09}{10}$	$19\frac{12}{13}$	$19\frac{13}{14}$	$19\frac{14}{15}$	$19\frac{15}{16}$
Beløbets Størrelse	600	300	300	400	400
Antal Stipendiater	12	7	9	12	13

BEVILLINGER TIL SKOLESAGENS FREMME.

En Opgave, som Skoleforeningen bestandig gennem Aarene i fortrinlig Grad viede sine Kræfter, var at faa Statens forskellige Bevillinger til Skolesagens Fremme forhøjet, saaledes at de til enhver Tid saa godt som muligt svarede til den Trang, der var til dem. Fra første Færd af var det vel nok Foreningens Mening ikke at ville beskæftige sig med denne Art Spørgsmaal (se Otto Madsens Udtalelser paa Stiftelsesmødet) og § 1 i Lovene; men den ændrede meget hurtigt Anskuelse, hvad der fremgaar af, at Bestyrelsen allerede i sit første Møde (Febr. 1892) vedtog at andrage om en Forhøjelse af Bevillingen til uformuende Haandværkeres Uddannelse paa Dagskole.

Da Foreningen dannedes, i 1891 altsaa, var de omtalte Bevillinger følgende og af den vedføjede Størrelse:

Til Skolernes Drift: (København 70000 Kr.), Provinsskolerne 40000 Kr., ialt	110000 Kr.
Til uformuende Elever til Dagundervisning	4000 —
Til Læreruddannelsen (i 1891—92)	14000 —

I Tiden før 1891 blev der af Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk, og vel som Regel paa Foranledning af særlig skole-

interesserede Mænd inden for denne, af og til indsendt Andragende til Regeringen om Driftstilskudets Forhøjelse, eller det gik saaledes til, at en eller anden af Skolerne tog Initiativet, udfærdigede et Andragende, fik det underskrevet af en større eller mindre Kreds af Skolerne og indsendte det saa paa egne og disses Vegne. Denne sidste Metode kunde bruges, særlig saa længe Skolernes Antal ikke var meget stort, men var selvfølgelig i højeste Grad besværlig og upraktisk, hvorfor det da ogsaa faldt som ganske af sig selv, at man søgte til Foreningen, saa snart den vel var stiftet, for at benytte sig af dens Medvirkning. Saaledes fremlagde allerede ved Foreningens første Generalforsamling i Odense i Sommeren 1892 Borgmester *Stemann*, Randers, et Andragende om Forhøjelse af Tilskudet og anbefalede Forsamlingen at give det sin Godkendelse og Anbefaling, og Aaret efter tager Foreningen selv Initiativet til Affattelsen af et lignende Andragende, som den dog forinden Afsendelsen lader Skolerne i Foreningen underskrive. Men i den følgende Tid ansøger Foreningens Bestyrelse bestandig direkte paa Skolernes Vegne.

Havde saa Sagen været afgjort med den blotte Indsendelse af Andragenderne, var den jo let nok; men dette var selvfølgelig ikke Tilfældet; i Reglen maatte der ogsaa personlig Henvendelse til hos Ministre, Finansudvalg osv. for ogsaa ad mundtlig Vej at fremstille Forholdene og tale Skolernes Sag; og Bestyrelsen sparede sig ikke; ethvert af dens Medlemmer vidste jo ogsaa af egen personlig Erfaring, hvor knappe de forhaandenværende Pengemidler i Skolerne saa at sige til enhver Tid var, hvorledes Virksomheden voksede, og hvorledes der bestandig var ny Opgaver til Løsning, naar blot Pengene dertil kunde skaffes. Naar der henvises til nedenstaaende Tal som Vidnesbyrd om, hvad Foreningen paa dette Omraade har udrettet for Skolerne, maa det selvfølgelig ikke glemmes, at de bevilgende Myndigheder altid stillede sig forstaaende og velvilligt over for den Samfundsopgave, som varetoges af Skolerne, ligesom det ogsaa maa anføres, at Andragenderne baade om Driftstilskud og om Elevunderstøttelser, efter at der i 1903 var indgaaet Overenskomst mellem Skoleforeningen og Fællesrepræsentationen om Samarbejde paa visse Omraader, altid fremsendtes af begge Foreninger i Fællesskab, og at Fællesrepræsentationen antagelig ogsaa forud for nævnte Tidspunkt vil have haft Lejlighed til gennem anbefalende Udtalelser at støtte de af Skoleforeningen indgivne Andragender.

Om Midler til Uddannelse af Skolernes Lærere paa Kursus søgte Skoleforeningen derimod bestandig alene; denne Uddannelse foregik som bekendt fra 1890 sammen med Uddannelsen af Tegnelærere til det almindelige Skolevæsen paa et særligt Kursus, »Statens Tegnelærerkursus«, sorterende under Kultusministeriet og ledet af Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne, der tillige var Ministeriets Konsulent i Tegnesager og Tegneinspektør i København. De tekniske Skoler havde

Brug for en stor Stab af Lærere til deres mange forskellige Fag og maatte tage dem, hvor de kunde faa dem; saaledes anvendtes — og anvendes fremdeles — Folk med almindelig Læreruddannelse til teknisk og faglig Undervisning sammen med Haandværkere med mer eller mindre mangelfuld teoretisk og liden eller slet ingen pædagogisk Uddannelse osv. Efterhaanden, som man stillede større Krav til Resultaterne af Arbejdet i Skolerne, blev en speciel Uddannelse af de forskelligartede Lærerkræfter ogsaa mer og mer nødvendig; Skolerne, særlig de største, kunde ikke mere vedblivende nøjes med med lange Mellemrum at faa en enkelt Lærer ind til Uddannelse, og det blev af lignende Grunde nødvendigt at have Kursus paa flere forskellige Tider af Aaret. Ogsaa her laa der derfor en betydelig Opgave for Skoleforeningen, som det i Aarenes Løb lykkedes den at bringe til en bestandig bedre Løsning gennem Fremskaffelsen af større Midler til at virke med, saa at Kursus til sidst kunde afholdes næsten hele Aaret rundt, og flere Lærere kunde faa Adgang til dem, specielle Kursus for særlige Fag — f. Eks. Kursuset i Helsingør for Lærere i Malerskoler — oprettes osv.

Efter at Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning i 1913 var blevet nedsat bl. a. ogsaa for at søge en fastere Ordning tilvejebragt med Hensyn til Statens Støtte til Skolerne, har Foreningen intet Andragende indsendt. De Beløb, der i nævnte Aar var til Raadighed for de foran omtalte tre Formaal var følgende:

Tilskud til Driften: (København 109500 Kr.) Provinserne 235000 Kr.
ialt ..... 344500 Kr.
Til Elevunderstøttelser ..... 70000 —
Til Lærerkursuset ..... 40000 —;

men der forelaa paa nævnte Tidspunkt Ansøgning fra Foreningen og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk om en Forhøjelse af Driftstilskudet med 90000 Kr., fordelt paa 3 Aar med 30000 om Aaret. Efter Forslag af Kommissionen reguleredes og forhøjedes nævnte Tilskud med ialt 81700 Kr. i Løbet af Aarene $19\frac{14}{15}$—$19\frac{16}{17}$.

FORSKELLIGE OPGAVER.

Selvfølgelig har der for Foreningen i Aarenes Løb foreligget en Række Sager, som enten har været af mindre Betydning, eller som der ikke er kommet noget større positivt Resultat ud af, eller ved hvis Behandling det kun har været Foreningens Opgave at yde en Haandsrækning og lignende, og som det derfor heller ikke vil være af større Interesse her at omtale nærmere. Her skal derfor kun nævnes nogle faa Eksempler.

»Bedre Byggesæt.« Inden for Foreningen er dette nu saa aktuelle Spørgsmaal for saa vidt af gammel Dato, som det allerede kom frem til Behandling paa et Bestyrelsesmøde i 1896. Det var Adjunkt *Ras-*

mussen, som fremhævede det formentlig uheldige og urigtige i, at der i Dagskolernes Bygningsafdelinger saa godt som slet intet gjordes for at uddanne Elevernes Smag og Skønhedssans, da Hovedformaalet med deres Skolegang dog var at gøre dem til »Bygmestre«, og de fleste af dem faktisk ogsaa senere hen kom til at virke som saadanne; han mente, at der maatte kunne raades Bod herpaa »ved en efter vore hjemlige Forhold afpasset Undervisning i Arkitektur i de ældste Klasser,« og foreslog, at Foreningen tog sig af Sagen. Forslaget blev imidlertid modtaget med stor Betænkelighed af nogle af Bestyrelsens Medlemmer og med afgjort Modstand af andre, og Resultatet blev, at man vedtog »at være meget varsom med Optagelse af Fag, som maatte ligge uden for Skolernes Omraade, og erindre, at Skolerne kun er Haandværksskoler.« Denne Episode var sikkert glemt de allerfleste Steder, da der mange Aar efter begyndte at blive Røre om Sagen, og forskellige af de største Skoler hver for sig tog den op, ganske vist ikke paa lige heldig Maade om end i samme gode Mening. Inden for Foreningen er Modstanderne mod Sagen imidlertid forlængst gaaet bort, og da derfor *P. V. Jensen Klint* og efter ham andre begyndte at slaa kraftigt og vægtigt til Lyd for en almindelig Optagelse af »Bygningskultur« som Undervisningsfag i Skolerne, var Foreningen meget villig til at støtte Bevægelsen og være med i Overvejelserne om, hvad der fra Skolernes Side kunde gøres for at fremme den. Af afgørende Betydning blev det saaledes, at det af Foreningen nedsatte Udvalg til Udarbejdelse af den nu brugte Undervisningsplan for Bygningsskolen underkastede Spørgsmaalet en forstaaende og grundig Behandling i Forening med Sagkyndige, tilkaldte fra forskellig Side, og fik »Bygningskultur« optaget som et af Hovedfagene paa nævnte Læseplan, hvorved Sagen — der selvfølgelig ikke kan løses uden om de tekniske Skoler — først kom ind i det rette Spor.

Pensionssagen. I 1898 fremsatte daværende Kaptajn *Krebs* paa et Bestyrelsesmøde Forslag om at søge fremskaffet en Ordning, hvorefter Lærere og Forstandere kunde sikres nogen Pension, naar de paa Grund af Alder eller Svagelighed maatte ophøre med deres Arbejde i Skolerne. Forslaget, som i Princippet vandt Bestyrelsens Tilslutning, henvistes til en ny Behandling paa et senere Møde, men kom saa ikke videre; thi dels blev Foreningen nødt til i de næstfølgende Aar at koncentrere sin Opmærksomhed paa andre Ting, og dels fandt man paa Grund af den Uro, som Foreningen straks efter kom ind i (Striden med Fællesrepræsentationen), Tidspunktet meget lidt egnet for Gennemførelsen af den Slags Opgaver. Saaledes stod Sagen, indtil de tekniske Skolers Lærerforening dannedes i 1907. Skoleforeningen kunde nu ikke nære Tvivl om, at Sagen vilde blive taget op af denne, og lod den derfor ligge; men at den ikke havde mistet Interessen for den, viste den, da Lærerforeningen i 1909 henvendte sig til den med Anmodning om at anbe-

fale et Andragende til Staten om Tilskud til en Pensionskasse, idet Foreningen medgav Andragendet sin bedste Anbefaling; efter den Tid har Foreningen ogsaa ved Deltagelse i Forhandlinger om den og senest gennem sin Repræsentant i Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning haft Lejlighed til at yde Sagen Støtte.

Naar Foreningens Bestyrelse saaledes bestandig har vist Pensionsspørgsmaalet Velvilje, en Tid endog tænkt paa selv at føre det frem, skyldes det ganske naturligt for det første den Omstændighed, at den har kunnet se det billige over for Skolernes faste Funktionærer i en saadan Foranstaltning, men det er tillige — og dette har vel for Skolerne maattet være Hovedsynspunktet — fordi den i en Pensionsordning har set et Middel til at gøre Lærerforholdene mere stabile end hidtil og knytte de bedste Kræfter til Skolerne; dette sidste vil jo altid være et Spørgsmaal af fundamental Betydning for Skolernes Virksomhed og bliver det i desto højere Grad, jo mere Undervisningen skal udvides i Tid og uddybes i Indhold.

Museum. Paa Bestyrelsesmødet i 1909 fremsatte Kantor *Marke* Forslag om, at Foreningen søgte oprettet et Museum for de tekniske Skoler, og at dette kom til at bestaa af to Afdelinger: en historisk, der gennem ældre Ting fra Skolerne kunde bære Vidne for Eftertiden om, hvorledes Undervisningen havde udviklet sig, og en mere aktuel, omfattende moderne Undervisningsmateriel o. l., der i Form af en permanent Udstilling kunde give en haardt tiltrængt og længe savnet Vejledning for Skolerne; efter nogen Diskussion fik Forslaget overvejende Tilslutning.

Genstandene til Museet haabede man for den historiske Afdelings Vedkommende at kunne faa som Gaver, navnlig fra Skolerne, hvor man mente, der maatte eksistere gamle Modeller, Fortegninger, Elevarbejder, Tryksager osv., som enten ingen Værdi havde for Skolen, eller som disse i hvert Fald i et Tilfælde som dette nok vilde afse; for den anden Afdelings Vedkommende var man klar over, at det meste maatte købes, om end man ogsaa kunde tænke sig, at Fabrikanter, Forhandlere og Forlæggere kunde se deres Fordel ved at sende forskellige Ting som Gaver.

Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen af de for Formaalet egnede Lokaler og Fremskaffelsen af det fornødne Beløb til Leje, Opsyn osv. vilde derimod nok volde de største Vanskeligheder, og da et Haab, som man en Tid nærede om at faa Lokaler overladt paa billige Vilkaar i Koldinghus' Slotsruin, glippede, blev hele Sagen midlertidig henlagt. Tanken fremsattes paany af Forstanderen for Det tekniske Selskabs Skole, Kaptajn *Paulli*, hvilket gav Bestyrelsen Anledning til Nedsættelse af et Udvalg, bestaaende af Kantor *Marke*, Arkitekt *Holck* og, uden for Bestyrelsen, Kaptajn *Paulli*, til nærmere at overveje den. Udvalget foreslog som det heldigste Sted for Samlingen at vælge København og at

anmode Statens Tegnelærerkursus om foreløbig at laane Hus til den. Denne Plan billigedes af Generalforsamlingen i Fredericia 1913, hvor man samtidig fik Tilsagn om den ønskede Assistance af Lærerkursuset. Anmodning udsendtes nu til Skolerne om at oversende, hvad de maatte kunne undvære af egnede Genstande; der er dog til Dato ikke indkommet nævneværdigt, ligesom Foreningen ogsaa hidtil har savnet Midler til at tage fat paa Dannelsen af en Mønstersamling af Undervisningsmateriel.

Kommissioner. I 1904 nedsatte Kultusministeriet en Kommission til at gennemgaa den Undervisning i de tekniske Fag, der hidtil var meddelt vordende Arkitekter paa Skolerne i København, Odense, Aarhus og Randers, og eventuelt fremkomme med Forslag til Ændringer. Teknisk Provinsskoleforening blev anmodet om for sit Vedkommende at udpege et Medlem og valgte Adjunkt *Rasmussen*. Skønt der for saa vidt ikke kom noget ud af Arbejdet, som Kommissionen ikke naaede at komme til Enighed om et bestemt Forslag angaaende den nævnte Undervisning, opnaaedes der dog eet Resultat af ikke ringe Betydning og Rækkevidde for de nævnte Skoler; disse havde nemlig hidtil meddelt deres videst gaaende Undervisning for Bygningshaandværkere efter en af Akademiet fastslaaet eller approberet Plan og i Overensstemmelse hermed i væsentlig Grad været at anse som Forberedelseskursus for dettes Arkitekturklasser (ved Siden af, at Undervisningen dog i første Række var beregnet paa Uddannelsen af praktiske Arbejdsledere, Bygmestre); dette Forhold løstes nu i Overensstemmelse med Indstilling af et Flertal inden for Kommissionen, og Skolerne stilledes fuldkommen frit med Hensyn til den nævnte Undervisning, hvad der atter i høj Grad lettede Gennemførelsen af den tidssvarende Reform af den, der gennemførtes ved Undervisningsplanen af 1912*).

Under 13. Marts 1913 nedsatte Indenrigsministeriet »Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning,« og ogsaa til denne anmodedes Skoleforeningen om at udpege et Medlem; den valgte Overlærer *Rasmussen*, men mente forøvrigt, at eet enkelt Medlem var for lidt til at repræsentere samtlige Skoler i Provinserne; i en saa stor Kommission — den kom efterhaanden til at tælle 17 Medlemmer — hvis Arbejde dog for langt den væsentligste Del vilde komme til at dreje sig om Skolernes ydre og indre Forhold, mente man, at disse med Rette kunde gøre Krav i hvert Fald paa saa mange Pladser, at hver af de forskellige Hovedretninger inden for deres Undervisningsomraade kunde blive repræsenteret. En direkte Henvendelse herom fra Foreningen til Indenrigsministeriet førte dog ikke til det ønskede Resultat. Forholdene bedredes lidt, efter at Det tekniske Selskabs Skole i København

*) Akademiet oprettede saa en egen Forberedelsesafdeling for Arkitektaspiranter, »den bygningstekniske Skole.«

var indtraadt i Foreningen, idet Professor *Alfred Lütken,* der ved denne Lejlighed indtraadte i Bestyrelsen og i Forvejen var Medlem af Kommissionen som Repræsentant for den københavnske Skole, for saa vidt nu ogsaa maatte kunne anses som Repræsentant ikke alene for denne, men for Skolerne i Almindelighed. Da Overlærer Rasmussen, af Helbredshensyn, i 1915 ønskede sig fritaget for Hvervet som Medlem af Kommissionen, indvalgtes i hans Sted Stadsingeniør *Niels Olsen.*

Foruden sin direkte Repræsentation i Kommissionen har Foreningen dog ogsaa paa anden Maade faaet Indflydelse paa Resultaterne af dennes Virksomhed; blandt de Arbejder, som Kommissionen har taget op til Behandling, har nemlig ogsaa været Fremskaffelsen af ensartede Undervisningsplaner for Skolerne, og efter at Grundlaget for saadanne Planer først er blevet fastsat i sine Hovedtræk af Kommissionen selv, har denne hidtil bestandig overgivet dem til Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne for at lade ham i Forening bl. a. med Skoleforeningen foretage en Behandling af dem i Detaillerne. Paa denne Maade er der altsaa sikret Foreningen en ikke ringe — men forøvrigt ogsaa under de foreliggende Forhold ganske naturlig — Indflydelse paa Afgørelsen af et for Skolearbejdets Fremtid i højeste Grad betydende Spørgsmaal.

5. BESTYRELSE OG ADMINISTRATION.

Bestyrelsen. Foreningens første Bestyrelse valgtes af den konstituerende Generalforsamling i Kolding og kom til at bestaa af følgende:

For Jylland: Kaptajn *F. C. Krebs,* Aarhus.
Fabrikant *C. Edv. Gesner,* Silkeborg.
Murermester *J. A. Hansen,* Kolding.
Sparekassedirektør *Harald Jensen,* Aalborg.
For Fyn: Forstander *S. J. Grønvald,* Svendborg.
Tømrermester, Brandmajor *Rasm. Petersen,* Odense.
For Sjælland: Landinspektør *Otto Madsen,* Slagelse.
Kammerraad, Malermester *Chr. Petersen,* Næstved.
For Laaland-Falster: Lærer *R. C. Andersen,* Stubbekøbing.

Grønvald blev Formand, *J. A. Hansen,* Næstformand, og *Otto Madsen,* Kasserer.

Kammerraad Petersen døde i 1893, Tømrermester Rasmus Petersen 1894, og samme Aar meddelte Fabrikant Gesner, at han, paa Grund af, at anden Virksomhed lagde Beslag paa al hans Tid, ønskede at udtræde af Bestyrelsen.

C. Edv. Gesner.

Chr. Petersen.

Rasmus Petersen.

Det blev altsaa ikke meget, at disse tre Mænd, af hvilke de to førstnævnte allerede var gamle ved deres Indtrædelse i Foreningen, kom til at udrette for denne; derimod havde de alle hver i sin By gjort et betydeligt Arbejde i den tekniske Skolesags Tjeneste, saa at deres Navne var vel kendt og havde god Klang; det skal saaledes blot nævnes, at Tømrermester Rasmus Petersen sad i Odense tekniske Skoles Bestyrelse fra 1863 til 1894 og var dens Formand i 29 Aar, og at Kammerraad Petersen, der i det hele var varmt interesseret for den tekniske Undervisning, var Formand for Skolen i Næstved fra 1883—93, planlagde og ledede Opførelsen af Skolens ny Bygning i 1885 og efterlod Skolen et mindre Legat ved sin Død.

Generalforsamlingen i 1894 valgte i Stedet for de saaledes afgaaede følgende:

Arkitekt *H. Estrup,* Horsens.
Adjunkt *M. Rasmussen*, Odense, og
Handelsgartner *A. Zeiner-Lassen*, Helsingør.

I 1900 afgik Overlærer R. C. Andersen ved Døden, og samme Aar trak Otto Madsen sig af Helbredshensyn ud af Bestyrelsen og Foreningen. Overlærer R. C. Andersen havde i de Aar, han havde haft Sæde i Bestyrelsen, i høj Grad gjort sig agtet og afholdt af dennes Medlemmer, der havde lært at skatte ikke alene hans Dygtighed, men ogsaa og i særlig Grad hans brave, retlinede Karakter og Tænkemaade; hans Bortgang vakte almindelig Beklagelse.

R. C. Andersen.

Landinspektør Otto Madsen var, som det vil erindres, iblandt Indbyderne til Mødet i Kolding og blev, som foran nævnt, straks valgt til Kasserer; da det to Aar senere bestemtes at ud-

Otto Madsen.

give et Medlemsblad, blev han tillige dettes Redaktør, et Hverv, som han dog allerede efter et Par Aars Forløb atter bad sig fritaget for.

I Stedet for disse to indvalgtes paa Generalforsamlingen i 1900 i Bestyrelsen:

Skolebestyrer *H. V. Matthiessen*, Nakskov, og Arkitekt *V. Holck*, Hillerød.

Det var ogsaa i 1900, at Grønvald gjorde Alvor af en Beslutning, han i længere Tid havde omgaaedes med, nemlig at frasige sig Formandshvervet; i hans Sted valgtes *J. A. Hansen; Estrup* blev Næstformand; og Kassererposten, der som Følge af Otto Madsens Sygdom i nogen Tid havde været paa forskellige Hænder, besattes med *Zeiner-Lassen*.

Denne Sammensætning af Bestyrelsen og Fordeling af Hvervene inden for den undergik atter en Forandring i 1904, idet Estrup den 24. Novbr. n. A. afgik ved Døden, hvorefter Bestyrelsen valgte Adjunkt *Rasmussen*, til sin Næstformand.

H. Estrup.

Estrups Arbejde for Foreningen var altid præget af varm Interesse og alvorlig Fasthed, naar det gjaldt at hævde et indtaget Standpunkt; men altid var hans Optræden vindende og elskværdig, og det i samme Grad over for Modstandere som over for Meningsfæller. Foreningen var i hans Tid i rask Udvikling, saa at der var nok at gøre inden for Bestyrelsen og selvfølgelig ikke mindst for dens Næstforformand; her skal blot peges paa hans Medvirkning til Udjævning af Uoverensstemmelsen mellem Fællesrepræsentationen og Foreningen samt hans Arbejde for dennes Omdannelse i Maj 1903 til en Forening af Skoler.

Samme Aar (1904) udnævntes Kaptajn Krebs til Oberstløjnant, forflyttedes til København og fratraadte noget senere sin Stilling som Forstander for Aarhus tekniske Skole; som Følge heraf stillede han sit Mandat som Bestyrelsesmedlem i Foreningen til Raadighed paa Generalforsamlingen i Aarhus 1907; der var altsaa ved denne Lejlighed to Pladser — hans og Estrups — at besætte som ny; valgt blev:

Kantor *W. Marke*, Varde, og

Bygningsinspektør *Nic. Petersen*, Randers.

Af disse havde Nic. Petersen haft Sæde i Bestyrelsen som Suppleant siden Estrups Død.

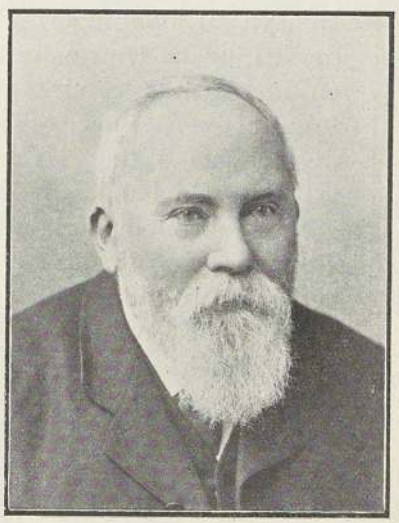
Efter at Kaptajn Krebs var blevet forflyttet til København, henstod hans Plads som Forstander for Aarhus tekniske Skole ubesat i et helt Aar for det Tilfælde, at han atter skulde komme tilbage til Aarhus, og sin Plads i Skoleforeningens Bestyrelse beholdt han, indtil han i 1907 udnævntes til Oberst; han havde da igennem mange Aar udført et interesseret Arbejde inden for Foreningen, og hans Kolleger i dens Bestyrelse bevarede bestandig Mindet om det gode og behagelige Samarbejde med ham og om hans altid elskværdige og kollegiale Optræden.

F. C. Krebs.

Ved Generalforsamlingen i Odense 1910 skulde bl. a. Kancelliraad Grønvald være afgaaet efter Tur; han var imidlertid død allerede i 1909, og Generalforsamlingen valgte saa i hans Sted Snedkermester *R. Andersen*. Aarup.

Grønvald var i 29 Aar Forstander for den tekniske Skole i Svendborg og fik sin Livsgerning i Arbejdet dels for den og dels for den tekniske Skolesag i Almindelighed. Allerede tidlig havde han, som forhen er omtalt, Blikket aabent for de Fordele for Skolerne, der vilde følge med Sammenslutning og fælles Optræden, og var virksom for at faa en saadan i Stand; i Begyndelsen naaede Bestræbelserne herfor ikke uden for hans egen Landsdel og maatte kæmpe med mange Vanskeligheder; men da det endelig den 13. September 1891 lykkedes at faa dannet en hele Landet (udenfor København) omfattende Forening, var det utvivlsomt en stor Dag for Grønvald, hvem den største Del af Æren for den ny Forening tilkom; at han blev dens Formand er næsten en Selvfølge, og med den ham egne Ihærdighed og en aldrig svigtende Interesse virkede han i denne Stilling, indtil han af Hensyn til sin Alder trak sig tilbage. Blandt de Navne, der længst vil mindes inden for vore tekniske Skoler og i deres Historie, er derfor ubetinget S. J. Grønvalds.

S. J. Grønvald.

Paa Generalforsamlingen i Fredericia i 1913 ændredes som forhen omtalt Foreningens Love paa forskellige Punkter som Følge af den Ud-

videlse, Foreningen undergik ved Optagelsen af Det tekniske Selskabs Skole i København; en af Forandringerne var den, at der til de ni Medlemmer, hvoraf Bestyrelsen hidtil havde bestaaet, nu kom to for Skolen i København; til disse to Pladser valgte Generalforsamlingen

Professor ved den polytekniske Læreanstalt *Alfred Lütken* og
Forstander, Kaptajn *E. Paulli*,

som Skolen havde udtalt Ønske om at faa ind som sine Repræsentanter.

Kort Tid efter mistede Bestyrelsen to af sine mangeaarige Medlemmer, nemlig Direktør Harald Jensen, Aalborg, og Planteskoleejer A. Zeiner-Lassen, Helsingør, der begge afgik ved Døden i 1914. Paa deres Plads indtraadte midlertidig Suppleanterne.

Stadsingeniør *Niels Olsen*, Aalborg, og
Forstander *O. Windinge*, Odense.

Efter Zeiner-Lassens Død besørgedes Kasserervirksomheden en Tidlang af Næstformanden, Overlærer *Rasmussen*, hvorefter den overtoges af Forstander *O. Windinge*.

A. Zeiner-Lassen.

Planteskoleejer A. Zeiner-Lassen har ikke blot været meget virksom for sin egen Bys (Helsingørs) tekniske Skole, hvis Formand han i mange Aar var, og for hvilken han fik gennemført betydelige Udvidelser ikke alene med Hensyn til Bygningerne, men ogsaa paa Undervisningens Omraade, men han var tillige i en Række Aar et virksomt Medlem af Skoleforeningens Bestyrelse; indvalgt i denne i 1894, overtog han i 1900 Hvervet som Kasserer, og ved Arkitekt Estrups Død indtraadte han i det i 1904 oprettede Forretningsudvalg inden for Bestyrelsen og fik saaledes endnu mere direkte med Foreningens Ledelse at gøre.

Sparekassedirektør Harald Jensen hører ogsaa til de Mænd, af hvilke der har været — og er — flere rundt om i Landet, som har haft stor lokal Betydning for Haandværkerundervisningens Fremme; i 40 Aar var han knyttet til Aalborg tekniske Skole som Bestyrelsesmedlem, deraf i 38 Aar som Formand; i Skoleforeningens Bestyrelse havde han Sæde fra Foreningens Stiftelse, og indtil han i 1914 afgik ved Døden, og tog bestandig virksom og interesseret Del i dens Anliggender, uden at

Harald Jensen.

han dog hørte til dens mest aktive eller over for Offentligheden stærkest fremtrædende Medlemmer.

Da dernæst ogsaa Bestyrelsens Formand, Fabrikant J. A. Hansen, den 1. August 1915 var afgaaet ved Døden, fandt Bestyrelsen ikke Tidspunktet egnet til at foretage endeligt Valg af en ny Formand; to af Pladserne i Bestyrelsen var nemlig besat med Suppleanter, medens den ved det sidste Dødsfald inden for Bestyrelsen ledigblevne Plads maatte henstaa ubesat indtil videre (da den tredie Suppleant var traadt tilbage efter at have opgivet sin tekniske Skolevirksomhed) og der desuden kun var et Aar, til Halvdelen af Bestyrelsesmedlemmerne efter Vedtægterne at 1913 skulde paa Omvalg. Man anmodede derfor Næstformanden, Overlærer *Rasmussen*, om at fungere som Formand indtil efter Generalforsamlingen i 1916, hvad han lovede, men bad sig dog efter nogle Maaneders Forløb fritaget, hvorefter Stadsingeniør *Niels Olsen* traadte til i hans Sted.

Fabrikant J. A. Hansens Død betød et stort Tab for Foreningen; i ikke mindre end 24 Aar havde han virket for Skolesagen i første Række inden for dens Bestyrelse, nemlig først i 9 Aar som Næstformand og dernæst indtil sin Død som Formand. Skolemand i egentlig Forstand var J. A. Hansen selvfølgelig ikke; han var først og fremmest den praktiske Mand, Organisatoren og Lederen, dernæst en Mand med Initiativ og i Besiddelse af megen Energi og naturlig Klogskab til at gennemføre, hvad han havde planlagt. For Bidrag fra Skoler i Foreningen er der rejst en Mindesten paa hans Grav.

J. A. Hansen.

Den nuværende (Januar 1916) Sammensætning af Foreningens Bestyrelse er da i Henhold til det foran anførte følgende:

For Jylland: Kantor *W. Marke*, Varde.
Stadsingeniør *Niels Olsen*, Aalborg, (Suppleant).
Forstander *Nic. Petersen*, Randers.
(Den 4. Plads foreløbig ubesat).

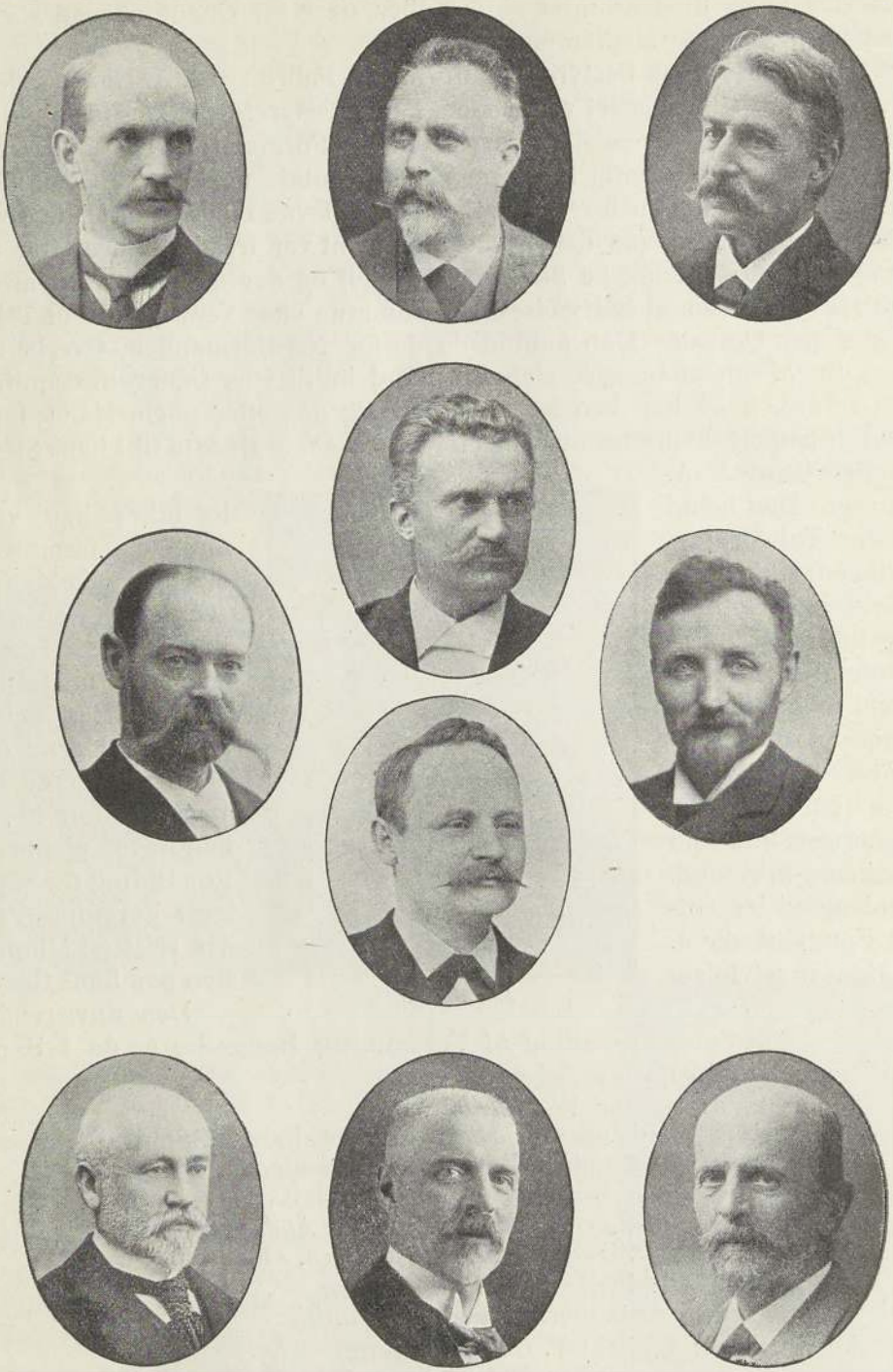
For Fyn: Snedkermester, Direktør *R. Andersen*, Aarup.
Fhv. Overlærer *M. Rasmussen*, Odense.

For København: Professor *Alfred Lütken*.
Forstander, Kaptajn *E. Paulli*.

For Sjælland: Arkitekt *V. Holck*, Hillerød.
Forstander *O. Windinge*, Odense. (Suppleant).

For Laaland Falster: Skoleinspektør *H. V. Matthiessen*, Nakskov

FORENINGENS BESTYRELSE (Januar 1916)

O. Windinge. H. V. Matthiessen. W. Marke. — M. Rasmussen. — R. Andersen. Niels Olsen. — Nic. Petersen. — V. Holck. E. Paulli. Alfr. Lütken.

Stadsingeniør *Niels Olsen* er fungerende Formand, Overlærer *Rasmussen* Næstformand, og Forstander *Windinge* Kasserer.

Suppleanter. Vedtægterne for Foreningen i dennes første Periode (1891—1903) har ingen Bestemmelse om Suppleanter; de kommer først — i et Antal af tre — med de paa Generalforsamlingen i Odense 1903 vedtagne ny Love, og som de første valgtes ved samme Lejlighed:

Driftsbestyrer *G. Lerche*, Odense.

Forstander *Niels Olsen*, Aalborg, (genvalgt i 1913).

Forstander *Nic. Petersen*, Randers.

Da Nic. Petersen 1907 indvalgtes i Bestyrelsen, afløstes han som Suppleant af

Lærer *C. Strandgaard*, Stubbekøbing.

I 1908 traadte G. Lerche paa Grund af Bortrejse ud af sin Forbindelse med den tekniske Skole i Odense; Generalforsamlingen i 1910 valgte i hans Sted til Suppleant

Forstander *O. Windinge*, Odense.

Da Lærer Strandgaard i 1914 ligeledes ophørte med at være knyttet til Stubbekøbing tekniske Skole, er der saaledes f. T. kun to Suppleanter, nemlig Stadsingeniør Niels Olsen og Forstander O. Windinge, der begge midlertidig har tiltraadt Bestyrelsen.

Revisorer. Paa Generalforsamlingen i Kolding 1891 valgtes Arkitekt *Estrup*, Horsens, og Forstander *Wandall*, Kolding, til Revisorer. Efter at Estrup i 1894 var indtraadt i Bestyrelsen, valgtes i hans Sted Fabrikant *Edv. Rasmussen*, Slagelse. Der sker derefter ingen Forandring før i 1907, da Forstander *Paulli*, Aarhus, vælges i Stedet for Fabrikant Rasmussen, der var død; men i 1910 bliver Paulli Forstander for Det tekniske Selskabs Skole i København og erstattes derfor paa Generalforsamlingen s. A. med Forstander *Østergaard*, Horsens; og endelig erstattes Forstander Wandall, der døde i 1913, med Forstander *Sv. Theisen*, Kolding, der vælges paa Generalforsamlingen i Fredericia s. A.

Forretningsudvalg. I de første Aar af Skoleforeningens Tilværelse var Sagerne, den fik til Behandling, ikke mere talrige, end at de kunde finde deres Afgørelse enten paa Bestyrelsesmøderne, der temmelig regelmæssigt afholdtes een Gang om Aaret, eller ved at rundsendes til de enkelte Medlemmer. Men eftersom Arbejdet og Sagernes Antal voksede, viste det sig mere og mere uheldigt med Cirkulation mellem den forholdsvis talrige Bestyrelses Medlemmer, der tilmed boede spredt over det hele Land; desuden var en Del af Sagerne af den Art, at hele Bestyrelsens Medvirkning ikke nødvendig var paakrævet til deres Afgørelse, medens paa den anden Side Formanden heller ikke saa gerne alene paatog sig Ansvaret. En naturlig Følge heraf var da Oprettelsen af et Forretningsudvalg paa tre Medlemmer inden for Bestyrelsen.

Det første Forretningsudvalg valgtes efter Beslutning paa Bestyrelsesmøde 1904 og kom til at bestaa af *Formanden* (J. A. Hansen), *Næstformanden* (Arkitekt Estrup), der begge fremtidig er blevet betragtet som fødte Medlemmer af Udvalget, og Adjunkt *Rasmussen;* Zeiner Lassen valgtes til Suppleant. Efter at Estrup var død, blev Adjunkt Rasmussen, som foran anført, Næstformand, og Suppleanten *Zeiner-Lassen* rykkede ind paa den ledige Plads i Forretningsudvalget; i dettes Sammensætning sker der saa ingen Forandring, før samtidig med at Det tekniske Selskabs Skole i København i 1913 indtræder i Foreningen, idet denne Skoles Forstander, Kaptajn *Paulli*, ved samme Lejlighed indvalgtes i Forretningsudvalget i Stedet for Zeiner-Lassen, der nu var svagelig af Helbred. Efter J. A. Hansens Død i 1915 valgte Bestyrelsen s. A. i hans Sted Stadsingeniør *Niels Olsen* ind i Udvalget, der saaledes for Tiden bestaar af ham som fungerende Formand, Næstformanden (Overlærer Rasmussen) og Forstander Paulli.

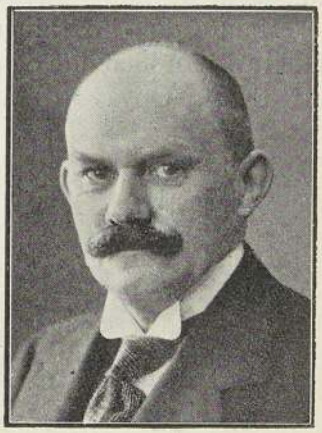
En Sekretær. I samme Forhold som Foreningens Virksomhed i det hele taget, voksede ogsaa i Aarenes Løb Kontorarbejdet. Som Eksempel kan anføres, at der i Tidsrummet $\frac{1}{1}$ 1915 til $\frac{1}{1}$ 1916 er kopieret ikke mindre end 246 Skrivelser og Breve, hvortil kommer Trykning og Udsendelse af Meddelelser og Cirkulærer til Skolerne osv. osv.; det blev efterhaanden et Arbejde »som med en hel lille Forretning«, som Formanden udtrykte sig Intet Under derfor, at han til sidst anmodede om at faa en lønnet Sekretær til Hjælp, og da Bestyrelsen beredvillig var gaaet ind herpaa, antoges i 1907 Sagfører *Svend Eriksen,* Kolding, som saadan for en aarlig Løn af 400 Kr. Det viste sig imidlertid snart at være baade naturligere og heldigere, om Sekretærforretningerne kunde udføres af en, der var mere kendt med Foreningens hele Virksomhed, end en uden for staaende kunde være det, og da der fandt et særdeles nøje Samarbejde Sted mellem Formanden og Næstformanden, Overlærer *Rasmussen*, og denne sidste i 1912 fik den fornødne Tid til sin Raadighed, overdroges Sekretærstillingen til ham fra 1. Januar nævnte Aar.

Af foranstaaende Oversigt over Skoleforeningens Historie vil det bl. a. fremgaa, at Foreningen i mere end een Henseende har maattet kæmpe sig frem gennem ret trange Kaar, og ogsaa, at den har gennemgaaet adskillige Børnesygdomme, til hvilke Spiren, i hvert Fald for nogles Vedkommende, maaske kan føres helt tilbage til Omstændigheder, der ledsagede selve dens Fødsel; men nu at tale om Misgreb, der den Gang skulde være begaaet, eller om Mangel paa Klarsyn hos de Mænd, der staar som Foreningens Fædre, vilde dog i ingen Henseende være paa sin Plads.

Hovedsagen er, at Foreningen i Aarenes Løb har udført ikke saa lidt til Fremme af Arbejdet i Skolerne og derved ogsaa til Frugtbargørelsen af de betydelige Pengemidler, der fra offentlig og privat Side har været ydet til det; og med Tak og Paaskønnelse erkender den Betydningen af den Støtte og Hjælp til Arbejdet, der fra de forskellige Sider er ydet

den, herunder ikke mindst det, at dens Bestræbelser bestandig har kunnet regne med virksom og kyndig Støtte hos Statens Tilsynsførende med Skolerne, Professor *Carl F. Andersen;* han var fra allerførste Færd af og bestandig indtil sin Død Foreningens Ven, fordi han var Skolernes og Skolesagens Ven; til ham henvendte man sig derfor aldrig forgæves om et godt Raad eller om en Haandsrækning, hvor han kunde give en saadan, til Fremme af Skolernes Tarv.

Frode Andersen.

At Foreningen saa ogsaa igen paa sin Side paa forskellig Vis har kunnet være til Støtte for Professoren under hans Bestræbelser for at fremme og udvikle Virksomheden i Skolerne, er givet; det gensidige gode Forhold, der bestandig bestod imellem Statens Tilsynsførende med Skolerne og disses Repræsentation gennem Foreningen, blev i Virkelig-

heden en Faktor af ikke ringe Værdi for den hele Udvikling og fik sin ganske særlige Betydning og Berettigelse netop derved, at saavel Tilsynet som Foreningen hver for sig kun havde meget beskedne Midler at virke med.

Det nævnte Gensidighedsforhold er iøvrigt vedblevet at bestaa, ogsaa efter Professor Andersens Død, under hans Efterfølger, den konstituerede Inspektør *Frode Andersen*. Denne, der i sin mangeaarige Stilling som betroet Sekretær og Medhjælper for Professor Andersen havde erhvervet sig en grundig Indsigt i den administrative Side af Tilsynsvirksomheden, og som derhos altid med levende Interesse fulgte enhver Bevægelse paa Skolesagens Omraade, kom særlig i nærmere Berøring med Skoleforeningen, da han som foran anført i 1908 paatog sig Hvervet som Sekretær for de af Foreningen nedsatte Undervisningsplansudvalg og i denne Egenskab i flere Aar gjorde et godt Arbejde ikke blot for Foreningen, men for Skolesagen i dens Helhed.

Om Foreningens Vilkaar og Virksomhed i Fremtiden — i de næste 25 Aar f. Eks. — lærer dens egen Historie os, at det er rettest ikke at udtale sig med for stor Bestemthed. Saa meget kan maaske dog siges, at de, der mulig maatte mene, at de mere regulære Forhold, f. Eks. det udvidede og forbedrede Tilsyn, større Pengemidler osv., hvorunder Skolerne allerede nu begynder at leve, vil indskrænke Foreningens Betydning eller endog gøre den overflødig, næppe faar Ret. Dens Arbejde vil maaske blive noget mere bestemt afgrænset og i visse Maader lettere; men undværes kan den nu lige saa lidt som før — eller mindre. Jo mere der kræves af Konformitet i Skolearbejdet, jo mere dette skrider frem, og jo større Betydning det faar for Samfundet og for den enkelte, jo flere og mere forskellige Midler det kræver til sin Vedligeholdelse osv. jo nødvendigere vil det saa ogsaa være, at Skolerne staar i den fornødne faste og regelbundne Rapport til hverandre indadtil, og at de kan optræde i Enighed og med Styrke udadtil.

Maatte da »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark« fremdeles faa Held til i forstaaende og loyalt Samarbejde med alle interesserede Parter at løse sin Opgave til Gavn for den tekniske Skolesag.

Vor Haandværker-Undervisnings Vilkaar og Vækst

særlig i Tiden efter 1890

En Oversigt

af

Frode Andersen,
konst. Inspektør for de tekniske Skoler
i Provinserne.

1. FØR 1890.

De tekniske Skoler skylder, som saa mangen anden Skoleform, Oplysningstiden deres Tilblivelse. Der blev i Slutningen af det 18. Aarhundrede udrettet et stort Arbejde til Fremme af Oplysning baade inden for Bonde- og Borgerstand. Ikke blot Børnenes Undervisning stod paa Tidens Program, men ogsaa den konfirmerede Ungdoms, og det, der i saa Henseende udrettedes, hvor smaat og uanseligt det end kunde se ud, var dog et nødvendigt Pionerarbejde for hele det Skolearbejde, som paa det Omraade udførtes gennem det 19. Aarhundrede, og som nu er ført saa vidt, at enhver ung Mand eller Kvinde i vort Land, der virkelig nærer Ønske derom, kan opnaa en god og fyldig boglig Uddannelse.

Massmann.

Naar Præsten *Niels Blicher* (Præst i Vium fra 1779—95) om Søndagen samlede Sognets Ungdom i sin Præstegaard til Undervisning, da var dette en af Forløberne for det store nationale Oplysningsarbejde, der har fundet Sted inden for vor Bondestand, og i Præsten *Massmanns* Søndagsskole i København (oprettet 1801) har vi Grundlaget for de tekniske Skoler. Rigtignok var det ikke tekniske Fag, Massmann begyndte med at optage, men de to Fag Skrivning og Regning, om hvis Berettigelse inden for de tekniske Skoler, der gennem de sidste Aar har været ført en til Tider ret heftig Diskussion. Hovedsagen var dog, at han fik oprettet en Skole for Haandværkerungdommen, og det varede heller ikke længere end til det andet Skoleaar, før Tegning optoges som Fag, og faglig Tegning optoges allerede i 1805. Og som det var gaaet i København, saaledes gik det ogsaa ude omkring i Provinserne; man indsaa det gavnlige i, at der oprettedes saadanne Skoler — det »at gavne« var jo netop Tidens Løsen —, og Søndagsskoler oprettedes i de følgende Aar rundt om i Landets Købstæder.

Det vilde imidlertid føre for vidt i denne Fremstilling, der ganske naturligt, da den fremkommer i Anledning af den tekniske Skoleforenings 25 Aars Jubilæum, nærmest skal omhandle Tiden fra ca. 1890 til

Dato, at komme ind paa en udførlig Omtale af den Udvikling, Haandværkerundervisningen er undergaaet det 19. Aarhundrede igennem, saa meget mere som der i Professor *C. Nyrops* »Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings Historie« netop er givet en meget udførlig og overordentlig værdifuld Skildring deraf. Der skal blot ganske kort peges paa det store Arbejde, der i saa Henseende udførtes af *G. F. Hetsch* og *J. Lasenius Kramp*, der hver især har indlagt sig store Fortjenester af den tekniske Skolesag.

De Mænd, der fra først af tog Skolesagen op herhjemme — Massmann og hans samtidige —, stod ret uforstaaende over for, hvad det egentlig kom an paa. De ønskede at sprede Oplysning inden for Haandværkets Rækker, ønskede at hæve danske Haandværkere til med Hæder at kunne indtage deres Plads i Samfundet; men disse Mænds store Fortjeneste af Skolesagen ufortalt, har de ikke givet nogen virkelig Indsats med Hensyn til selve Undervisningen; Æren for, hvad der i saa Henseende er udrettet, tilkommer først og fremmest de to ovennævnte Mænd.

J. L. Kramp.

Som allerede anført, fandt de Massmannske Søndagsskoler snart Efterlignere omkring i Provinsbyerne. Søndagsskoler oprettedes rundt om og udvidedes senere til ogsaa at give Undervisning i Aftentimer paa Søgnedage. Samtidig blev Haandværkerundervisningen i Hovedstaden dels varetaget af de nævnte Søndagsskoler, dels af Kunstakademiet, ved hvilket Hetsch foretog en gennemgribende Reform af Tegneundervisningen; men først efter at den unge Snedkermester J. L. Kramp tager fat paa sit energiske Organiseringsarbejde af Haandværkerundervisningen i Hovedstaden, kommer der nogen egentlig Ændring til det bedre uden for Akademiet. 1837 stiftedes paa hans Initiativ »Foreningen af Snedkere til Kundskabens Fremme i Professionens Teori«, hvilken Forening paa hans Forslag oprettede en Tegneskole (»Snedkeres Tegneskole«), der bestod indtil 1888, fra hvilket Tidspunkt den overgik til Det tekniske Selskabs Skole. I 1840 stifter han »Haandværkerforeningen«, men først ved Dannelsen af »Det techniske Selskab« naar han til det, der er hans store Maal: at faa oprettet en Skole, der kan bibringe Haandværkerne »en vis Grad af aandelig Kultur og Dygtighed, uden hvilket Intet er at udrette og Intet at vente, naar man, som er uundgaaeligt, skal træde i Conkurrence med andre Nationer.« Skolen, »Det techniske Institut«, begyndte sin Virksomhed i 1843, og lige fra denne Dag, til det i 1876 gik op i »Det tekniske Selskabs Skole«, stod Kramp som Institutets Inspektør.

Det viste sig ret snart, at man ogsaa ude omkring havde Øjet aabent for denne Mands særlige Indsigt i, hvorledes Haandværkerundervisningen bedst lagdes til Rette.

Den første Provinsby, der sendte Bud efter Kramp for at høste Gavn af hans Erfaring, var Køge. Men efter at han i 1847 med stor Beredvillighed havde hjulpet denne Bys Borger- og Haandværkerforening med at oprette en teknisk Skole, kom der snart Bud efter ham saa fra een By og saa fra en anden. Og da man ikke blot ønskede hans Raad ved Oprettelsen af Skolerne og den første Planlæggelse af Undervisningen, men tillige gerne vilde have Lov til at høste Gavn af hans Indsigt ogsaa senere, søgte han den Reiersenske Fond om en Bevilling til at kunne foretage Inspektionsrejser rundt til de Provinsbyer, der maatte ønske det. Tilsynet med den tekniske Undervisning er saaledes begyndt som en ganske privat Foranstaltning, hvilket falder godt i Traad med hele den Maade, hvorpaa de tekniske Skoler er opstaaet. Ved privat Initiativ, der i Reglen udgik fra selve Haandværkerstanden, oprettedes Skolerne, og med Raad og Daad stod man hinanden bi for at føre Skolesagen frem.

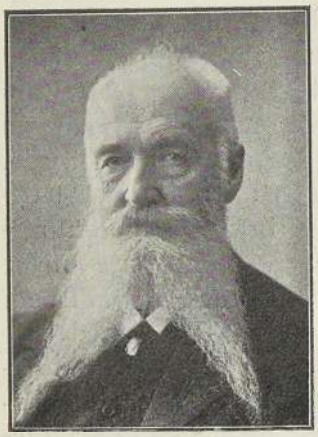
I Slutningen af Treserne træder imidlertid en Opposition op mod Kramp og den af ham ledede Skole, og denne Opposition kan nærmest henføres til en enkelt Mand, Arkitekten, nu afdøde Professor *V. Klein,* som i de følgende Aar kom til at indtage en ret fremtrædende Plads inden for de Kredse, der interesserede sig for Haandværkerundervisningen.

Klein og de, der sluttede sig til ham, vilde have, at man ikke i saa høj Grad som hidtil skulde blive staaende ved Elementærtegning, men snarest muligt lade Eleverne komme i Lag med større Opgaver i Fagtegning, og desuden ønskede de, at hele Undervisningen i højere Grad skulde tage Sigte paa at give Haandværkerne en kunstnerisk Opdragelse. Da »Det techniske Selskab« ikke vilde gaa ind paa de af Klein fremsatte Tanker, oprettedes 1868 »Den nye Haandværkerskole«, og han førte for saa vidt sin Sag igennem, som »Det techniske Institut« i 1876 maatte indføre en Del af de af ham krævede Reformer, hvorefter Institutet og Den nye Haandværkerskole gik op i en højere Enhed under Navnet Det tekniske Selskabs Skole.

Samtidig med at Det tekniske Selskabs Skole oprettedes, fratraadte Kramp Stillingen som Inspektør, og Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant, *V. A. Thalbitzer* kom i Spidsen for den nye Skole. Samme Aar døde Kramp.

Statens Tilskud til de tekniske Skoler havde i de forløbne Aar været ret ringe. For den københavnske Skoles Vedkommende (den fik Tilskud lige fra 1843) var det aarlige Tilskud først 300 Rdl., senere 500 Rdl., indtil Summen i 1859 hævedes til 2000 Rdl., hvorved den blev

staaende, indtil Det tekniske Selskabs Skole i 1876 traadte ud i Livet, og for Provinsskolernes Vedkommende var Forholdene ikke bedre. Der bevilgedes fra 1862 Beløb til dem, men da de kun gaves paa Betingelse af, at Kommunerne ydede et Tilskud, der svarede til Statens, førte dette til, at de bevilgede Midler ikke anvendtes. De 2000 Rdl., der i Treserne hvert Aar var til Raadighed som Tilskud til Provinsskolerne, forhøjedes først i 1873—74, efter at ændrede Regler for Uddelingen havde fundet Sted, til 3460 Rdl., Aaret efter til 6010 Rdl. Noget større Tilskud blev der ikke Tale om, før den nævnte Sammenslutning af de københavnske Skoler havde fundet Sted; men fra dette Tidspunkt kommer der en ret stor Stigning.

V. A. Thalbitzer.

Efter at der for 1876—77 var bevilget et efter Tidens Forhold ret betydelige Beløb til Understøttelse af tekniske Skoler, henvendte Indenrigsministeriet sig til Det tekniske Selskab med Anmodning til Selskabet om, at dette over for Ministeriet vilde fremkomme med en Indstilling til Fordeling af Tilskudet til Provinsskolerne. At en saadan Anmodning fremkom, maa siges at være en ganske naturlig Følge af det Konsulentforhold, hvori Inspektøren for Selskabets Skole hidtil havde staaet til en Række Provinsskoler, og da Selskabet beredvilligt imødekom Ministeriets Ønske, førte dette med sig, at Selskabet i de følgende Aar blev Ministeriets Konsulent i tekniske Skolesager.

For dette Arbejde kunde teknisk Selskab imidlertid nok ønske sig et Honorar, og der blev derfor til 2. Behandling af Finansloven for 1883—84 af Indenrigsministeren stillet Forslag om at bevilge en Forhøjelse af Kontoen til »Industriens Fremme«, bl. a. for at der kunde anvendes 2000 Kr. til Det tekniske Selskab til Bestridelse af de ved dettes Stilling som Indenrigsministeriets Konsulent paa forskellige Omraader vedrørende Haandværkerundervisningen og med Tilsynet med Provinsskolerne nødvendiggjorte Udgifter.« Men inden for Folketingets Finansudvalg var man ikke lydhør over for dette Ønske. Man havde ikke noget imod at bevilge 2000 Kr. til den omhandlede Konsulent- og Tilsynsvirksomhed; men man ønskede den ikke henlagt til Det tekniske Selskabs Skole. I den Betænkning, som Udvalget afgav den 20. Decbr. 1882, hedder det vedrørende dette Punkt: »Hvad Tilsynet angaar, tror Udvalget ikke, at dette bør udøves gennem »teknisk Selskab«, men direkte gennem Ministeriet, og stiller Forslag om Optagelse af en Bevilling paa 2000 Kr. i dette Øjemed,« og ved Forhandlingen i Folketingssalen udtalte Ordføreren (Holstein-Ledreborg), at han formente, at Mi-

nisteriet vilde kunne have Nytte af Tilsynet, naar det indrettedes paa den af Finansudvalget foreslaaede Maade, idet han føjede til: »Dette Tilsyn skal ikke blot udøves ved Skolerne uden for København, men ogsaa ved Skolen i København, og det vil da komme til at staa mere frit i sin Dom og mere som en overordnet Myndighed end det Tilsyn, som ifølge Skrivelsen i Betænkningen er paatænkt«. Ved Afstemningen i Tinget over Indenrigsministeriets Budget vedtoges Udvalgets Forslag om 2000 Kr. »til Udgifter ved Tilsynet med den tekniske Undervisning.« Som Følge af Vedtagelsen af denne Post bortfaldt den af Indenrigsministeriet ønskede Forhøjelse af den samlede Konto til Industriens Fremme, og paa Finansloven, saaledes som den ved 3. Behandling vedtoges af Folketinget, fandtes for første Gang opført Udgifter til Tilsyn med Undervisningen.

Da Ministeriet og Det tekniske Selskab til Trods for Rigsdagens Ønske om af Hensyn til Skolernes Trivsel og Vækst at faa oprettet en særlig Konsulentpost ikke ønskede nogen Ændring i de bestaaende Forhold, vedblev Tilsynet at være hos det tekniske Selskab. Som hidtil var Selskabet ogsaa fremdeles Ministeriets Konsulent, saaledes at alle Bevillingssager vedrørende Skolerne forelagdes Selskabet, inden der toges nogen Bestemmelse. Til at foretage Inspektionsrejser og til at gennemse de fra Provinsskolerne indsendte Tegnearbejder antog Skolen fra Juni 1883 en af sine Lærere, Genremaler *Carl F. Andersen*, der i 1882 var blevet ansat som Tegneinspektør ved Københavns Kommuneskoler.

Af Indberetningerne om Skolerne i Provinserne i 80'erne fremgaar det, at disses Undervisning i væsentlig Grad var Tegning uden nogen særlig Instruktion. Der gjordes Forsøg paa at udvide den til i højere Grad, end det hidtil havde været Tilfældet, at omfatte Fagtegning; og baade den elementære og den faglige Tegning søgte man saa vidt muligt at faa ind i samme Spor som ved Det tekniske Selskabs Skole i København, hvilket dog ikke altid var til Gavn for det Initiativ, der fandtes hos ikke faa af Skolernes Folk. I Indberetninger fra denne Tid træffer man ofte Bemærkninger som: »Undervisningen, der er i nøje Overensstemmelse med Planen for Skolen i København, er særdeles tilfredsstillende«, og man har en Følelse af, at Vurderingen af Skolernes Undervisning i første Række beroede paa, hvorvidt den var i Overensstemmelse med Planen for den store københavnske Skole.

Det, der lige indtil 1880 var lagt særlig Vægt paa ved Tegneundervisningen, var den nøjagtige og sirlige Gengivelse af Tegninger. I »Danmarks Lærerhøjskole 1856—1906« skrev Professor Carl F. Andersen med særligt Henblik paa Statens Kursus for Lærere i Tegnefagene, men tillige møntet paa hele den Tids Tegneundervisning: »Ved Frihaandstegningen spillede en ret mekanisk Afkopiering af Fortegninger og ved den konstruktive Tegning den præcise Udførelse Hovedrollen,

saaledes at Frihaandstegningen ikke blev Øvelser i selvstændig Iagttagelse og Gengivelse af Form, og geometrisk og Projektionsstegning ikke blev Resultatet af Uddannelse i Geometri og i eksakt Afbildningslære.«

»Ret mekanisk« og aandløs var Undervisningen. Men efter at Tegneinspektør Carl F. Andersen ved Kommuneskolerne i København havde faaet indført en Reform med Hensyn til Frihaandstegningen, førtes denne Reform lidt efter lidt igennem ogsaa ved de tekniske Skoler i Provinserne, og i Slutningen af Firserne ogsaa ved Det tekniske Selskabs Skole i København takket være daværende Stadsingeniør, senere Generaldirektør *G. C. C. Ambt*, der som Statens delegerede var og endnu er Medlem af Skolens Bestyrelse.

Hele dette Spørgsmaal om Undervisningen og dens Form hører imidlertid saa nøje sammen med Læreruddannelsen, at der vil være Anledning til allerede i denne Forbindelse at omtale den ganske kort.

Lige fra 1856, da Staten begyndte at afholde Lærerkursus, var der blandt Fagene, der kunde faas Uddannelse i, Tegning. d. v. s. Frihaandstegning og konstruktiv Tegning (geometrisk og stereometrisk Tegning); hertil kom i 70'erne nogen Fagtegning. Læreruddannelsen sorterede direkte under Kursusledelsen; men da Det tekniske Selskabs Skole fra 1877 overtog Tilsynet med Provinsskolerne og Konsulentvirksomheden over for Ministeriet, mente den daværende Kursusinspektør, Docent *Fjord*, ogsaa, at det vilde være rigtigt, at Læreruddannelsen i Tegnefagene blev henlagt til Skolen, og fra 1878 finder Uddannelsen Sted der, medens selve Ordningen af Undervisningen fra Midten af Firserne i det væsentlige af Skolens Forstander blev overgivet til Tegneinspektør Carl F. Andersen. Tilstrømningen til Kursuset viste, at der var Trang til det.

2. STATENS TILSYN MED DEN TEKNISKE UNDERVISNING EFTER 1890.

I hele dette Forhold: Tilsyns- og Konsulentvirksomheden samt Ledelsen af Læreruddannelsen, skete der en indgribende Forandring i 1890. Man mærkede ved Behandlingen af Finansloven i Folketinget i Vinteren 1889—90, at der var noget i Gære med Hensyn til Spørgsmaalet: de tekniske Skoler. Ministeriet ønskede Driftstilskudet til Skolerne hævet med 20000 Kr., og der var fra de forskellige Sider inden for Tinget egentlig heller ingen Uvilje mod at give Bevillingen, men man ønskede nærmere at forhandle med Ministeriet baade om de tekniske Skolers Sager i Almindelighed og specielt om Tilsynet med deres Undervisning. Paa Finansloven var opført de siden 1883 anvendte 2000 Kr. hertil, og herom fandtes i Finansudvalgets Bemærkninger til Finansloven, da

denne kom til anden Behandling, følgende: »Man forbeholder sig en Forhandling om Kontoens Anvendelse mellem 2den og 3die Behandling«, og i Bemærkningerne til 3die Behandling: »Udvalget har ved Samraad forhandlet om Kontoens Anvendelse.«

Om Indholdet af disse Forhandlinger kan man danne sig et Skøn gennem den Tale, Ordføreren for Indenrigsministeriets Budget, Lensgreve *Holstein-Ledreborg* holdt i Tinget den 19. Marts 1890 ved 2den Behandling af Finansloven. Han udtalte en skarp Kritik af den Maade, Indenrigsministeriet havde ordnet Tilsynet paa ganske i Modstrid med de Forudsætninger, under hvilke den paagældende Bevilling var blevet opført paa Finansloven i 1883. Efter dernæst udførligt at have gjort Rede for Forhandlingerne om dette Punkt i Rigsdagssamlingen 1882—83, udtalte han bl. a.: »Resultatet er ikke blevet det, man ønskede dengang, idet der ganske vist er ansat en Slags Tilsynsmand, som er en overordentlig dygtig Mand, og som man sætter megen Pris paa i Provinserne, men som kun faar en meget ringe Del af de 2000 Kr. — jeg tror kun 500 Kr. (Ministeren: 600 Kr.), ja 600 Kr., men det er ikke meget, og for det kan han kun rejse sjældent og altsaa kun besøge de enkelte Skoler med Aars Mellemrum . . . Følgen er blevet at Tilsynet faktisk udøves af den tekniske Skoles Bestyrelse i København.« Ordføreren gjorde yderligere opmærksom paa det mindre heldige i, at den ene Skole er Tilsynshavende ved de andre, og fastholdt, at Staten bør have sin egen Tilsynsmand.

Folketingsmand *Chr. Berg* udtalte, »at det ikke just er heldigt, at den (teknisk Skole i København), hvor højt den end i Undervisning og Indretning staar over de andre, har Ledelsen; men at det vilde være heldigere, om Ministeriet havde en egen Tilsynsmand«, og Folketingsmand *Kl. Berntsen* bemærkede med Henblik paa det højst utilfredsstillende i, at Tegneinspektør Carl F. Andersen var antaget af Det tekniske Selskabs Skole som Tilsynsmand, at, »hvad han (Carl F. Andersen) ser, indberetter han ikke direkte til Ministeren, men til Formanden for det tekniske Selskabs Skole her i København; det er ham, der fører den egentlige Korrespondance om disse Skoler med Ministeren og er paa en Maade en Slags Mellemmand uden at være Tilsynsmand. — Ingen ved, hvem der udøver det egentlige Tilsyn.«

I sit Svar herpaa udtalte Indenrigsminister *Ingerslev:* »Spørgsmaalet om Tilsynet med de tekniske Skoler, skal jeg tillade mig at bemærke, er for saa vidt rejst og har været under Overvejelse allerede for en Tid siden, og jeg tror nok, man vil komme til et andet Resultat med Hensyn til Tilsynet end hidtil, saa jeg antager for saa vidt, at man ogsaa skal komme i Overensstemmelse med den ærede Ordfører.«

Resultatet af Forhandlingerne blev, at Tilsynet ordnedes paa en Maade, som Venstre i Folketinget kunde akceptere; den 22. Maj 1890

udnævntes Genremaler Carl F. Andersen af Indenrigsministeriet til »Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne«, og ganske kort Tid efter overdroges det ham af Kultusministeriet som dettes Tegneinspektør at lede Læreruddannelsen i Tegning.

Tegneinspektøren havde nemlig, inden den ny Ordning traadte ud i Livet, sikret sig, at Kursusledelsen ogsaa overgik til ham, idet han indsaa, at han kun vilde naa grumme lidt ved sin Tilsynsvirksomhed, saafremt Læreruddannelsen vedblivende skulde være i det tekniske Sel-

Carl F. Andersen (som yngre).

skabs Hænder; i saa Fald vilde nemlig hele den foretagne Reform være omsonst, og i Stedet for at der nu skulde tilvejebringes støtte, gode og rolige Arbejdsvilkaar for de tekniske Skoler, vilde der komme en endnu større Usikkerhed i alle Forhold vedrørende Skolerne end hidtil, idet der vilde være to raadgivende Myndigheder i Stedet for een. Tilsynet var nu etableret, dog ikke ganske som det af Folketingets Finansudvalg havde været tænkt: omfattende alle Landets tekniske Skoler, men som et Tilsyn alene med Provinsskolerne.

Den ny Inspektør, der allerede faa Aar efter sin Afgang fra Akademiet (1870) havde helliget sig Lærergerningen (i Kunstakademiets Perspektivklasse 1873—82, i Det tekniske Selskabs Skole 1874—90, ved Sø-

værnets Underofficersskole 1881—90, ved de ministerielle Kursus fra 1882), var overordentlig vel rustet til den Tilsynsgerning, han nu overtog, ikke blot paa Grund af denne sin omfattende og alsidige Lærergerning, men ogsaa derved, at han allerede stod i et særdeles godt Forhold til de tekniske Provinsskolers Mænd og besad deres Tillid, og ved hele den Kærlighed, hvormed han, der selv var udgaaet fra et Haandværkerhjem, omfattede Haandværkerstanden og dens Højnelse gennem forøgede Kundskaber.

Det var et stort reformerende Arbejde, der laa for; men som den, der fuldt ud var kendt med saavel Lys- som Skyggesiderne ved Skolernes Undervisning, tog Carl F. Andersen fat paa sin ny Gerning med utrættelig Iver og Energi, og gennem Aarene fik man at se, at han sad inde med betydeligt Fremsyn og Initiativ, der i fuldt Maal kom Skolerne til Gode; thi fra den Dag, han udnævntes til Inspektør for Provinsskolerne, og til hans Død var alt hans Arbejde og alle hans Interesser samlede om dette: paa bedste Maade at tjene Skolerne og føre deres Undervisning fremad, og dette blev ogsaa paaskønnet baade fra Skolernes og Regeringens Side. I 1894 udnævntes han til R. af Dbg. og i 1904 til Professor.

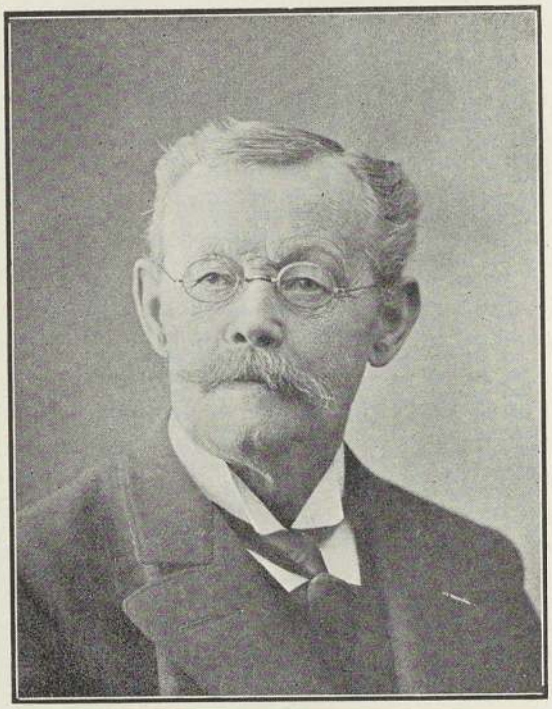
Til den administrative Side af Virksomheden maatte Inspektøren snart have Medhjælp. I Begyndelsen blev der dog ikke knyttet flere Personer til Tilsynet; han maatte selv udføre alt Kontorarbejde med mer eller mindre tilfældig Assistance. Først efter at Timelærer ved Frederiksberg kommunale Skolevæsen *Frode Andersen* fra 18. Maj 1895 var blevet Sekretær ved Tilsynet, havde han en fast Medhjælper; men heller ikke Rejserne ud til Skolerne kunde han vedblivende ene overkomme, idet Skolernes Antal tiltog stærkt, hvorfor Arkitekt *Kaare Kristensen*, der fra 1898 var blevet Lærer ved Lærerkursuset, fra 1900 har været Assistent ved Tilsynet og som saadan hvert Aar har foretaget en 14 Dages Inspektionsrejse. Arkitekt Kaare Kristensens Virksomhed har været af ikke ringe Betydning, idet han, der gennem mange Aar har været Lærer ved Det tekniske Selskabs Skole og en Tid forud ved de Reiersenske Tegneskoler, desuden fra Lærerkursuset sad inde med Kendskab til mange af de Mænd, der som Lærere virkede ved Skolerne. Navnlig ved mange af de mindre Skoler, hvor det i høj Grad er vanskeligt at tilrettelægge faglig Undervisning, har Arkitekt Kaare Kristensens Besøg været til meget Gavn — I 1905 knyttedes yderligere Kommunelærer, cand. phil. *P. Jacobsen* til Administrationen,

Kaare Kristensen.

i hvilken hans Plads, da han i 1910 blev ansat som Forstander for Frederiksberg tekniske Skole, overtoges af Student (nu Kommunelærer, cand. phil.) *Vilh. Krogh.*

Den 27. Novbr. 1913 afgik Professor Carl F. Andersen ved Døden og den 28. Novbr. s. A. konstitueredes Frode Andersen som Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne samtidig med, at Vilh. Krogh overtog Sekretærposten ved Tilsynet.

Carl F. Andersen (som ældre).

Den 1. April 1914 overgik alle Sager vedrørende »Haandværks- og Industrinæringen« til Handelsministeriet, og samtidig kom Tilsynet med den tekniske Undervisning til at omfatte alle Landets statsunderstøttede tekniske Skoler, idet Det tekniske Selskabs Skole i København fra dette Tidspunkt blev underkastet samme Vilkaar som Landets øvrige Skoler. Denne Skole havde indtil 1. April 1914 et fast aarligt Tilskud men faar nu ligesom Landets øvrige Skoler sit Tilskud beregnet i Henhold til Skolens Virksomhed i det forløbne Aar.

Kontoen til »Tilsynet med den tekniske Undervisning« var fra 1883—90 2000 Kr. aarlig; paa Finansloven for 1890—91 opførtes imidlertid 2800 Kr. hertil, nemlig 2000 Kr. som Honorar til Inspektøren og 800 Kr. til Rejseudgifter. De i saa Henseende i det hele taget bevilgede Beløb stiller sig for de forskellige Finansaar saaledes:

Finansaarene	1891/92—1894/95 (incl.)	aarlig	2800 Kr.
—	1895/96—1899/1900 -	—	3100 —
—	1900/01—1903/04 -	—	3800 —
—	1904/05—1911/12 -	—	6000 —
—	1912/13—1014/15 -	—	6500 —
Finanansaaret	1915—16		8000 —

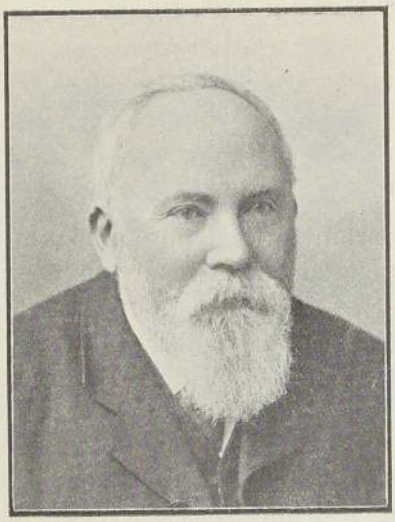
Inspektørens Løn, der som allerede anført til at begynde med kun var 2000 Kr., kom først i Professor Andersens sidste Leveaar op over de 2500 Kr., som den forhøjedes til i 1904; i 1913 var Lønnen 3000 Kr. Fra 1. April 1915 er Lønningen til Inspektøren hævet med 1500 Kr. til 4000 Kr. paa Grund af, at Ledelsen af Statens Tegnelærerkursus (Uddannelsen af Tegnelærere til de under Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet sorterende Skoler) og det dermed følgende Honorar fra dette Tidspunkt overgik til en særlig under Kultusministeriet ansat Tegneinspektør (Tegneinspektør ved Københavns Kommuneskoler, Kunstmaler *S. Chr. Jensen*), medens største Delen af Administrationen af Kursusvirksomheden vedblivende kom til at hvile paa Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne. De øvrige Forhøjelser skyldtes dels det forøgede Kontorhold og dels, at der fra 1904 blev stillet ialt 1200 Kr. — mod tidligere 800 Kr. — til Raadighed til Dækning af Udgifterne ved Inspektionsrejserne.

3. STATSSTØTTE TIL FREMME AF HAANDVÆRKERUDDANNELSEN.

DRIFTSTILSKUD TIL SKOLERNE INDTIL 1890.

Det vil i denne Forbindelse være betimeligt at omtale de ret store Tilskud, der af Staten gennem Aarene er ydet til Haandværkerundervisningens Fremme. Disse Tilskud vedrører først og fremmest selve Driften af Undervisningen, og som allerede paapeget fremkom der i Slutningen af Halvfjerdserne en betydelig Forøgelse af den paagældende Konto.

Medens det indtil 1878 havde været enkelte Foreninger og Mænd, der indgik til Regeringen med Andragende om Tilskud til Drift af tekniske Skoler, skete der i saa Henseende en betydelig Forandring til det bedre ved Dannelsen af »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk« i 1879. Man mærkede allerede ved Stiftelsesmødet i København, at Lærlingenes Uddannelse var en Sag, som den nydannede Organisation vilde tage op. I en Resolution, der vedtoges efter Bogholder *Fabers* Foredrag om »Vore Haandværker- og Arbejdsforhold«, udtaltes blandt andet, »at dygtige Lærlinge danner Grundlaget for en god Haand-

S. J. Grønvald.

værkerstand«, og Gang paa Gang ved Fællesrepræsentationens Møder toges tekniske Skolesager frem til Drøftelse. Navnlig var det de to Skoleforstandere Litograf *S. J. Grønvald* fra Svendborg og Farver, Fabrikant *Edv. Gesner*, Silkeborg, som i Tiden indtil 1890 førte an i disse Spørgsmaal.

Edv. Gesner.

I Festskriftet »Fællesrepræsentationen 1879 — 1893« udtaler Professor C. Nyrop om denne Side af Fællesrepræsentationens Virksomhed: »Den (Fællesrepræsentationen) betonede med Styrke, at de tekniske Skoler behøvede større Understøttelse for at kunne virke paa rette Maade, og Ministeriet og Rigsdag fulgte den villigt.«

Axel Meyer.

Det er saaledes, at naar man i Tiden indtil »Teknisk Provinsskoleforenings« Oprettelse ser Forhøjelser af den her omhandlede Art paa Finansloven, da er det i Henhold til Andragender fra »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«, og det skyldes i øvrigt ogsaa for en meget stor Del Fællesrepræsentationen og dens i 1914 afdøde meget fortjenstfulde Formand, Fabrikant *Axel Meyer*, at der i den sidste Snes Aar er oprettet saa mange tekniske Skoler rundt om paa Landet, som der er, saaledes at det nu vil være vanskeligt for en ung Haandværker, der ikke har søgt teknisk Skole, at undskylde sig med, at en saadan ikke fandtes i hans Hjemstavn. Der er nu meget let Adgang til teknisk Undervisning overalt i vort Land.

Tidligere er omtalt, hvorledes Skolerne støttedes af Staten, indtil Det tekniske Selskabs Skole oprettedes. Fra dette Tidspunkt og indtil 1890 gaves der følgende Tilskud:

	Til Det tekniske Selskabs Skole	Til de tekniske Skoler i Provinserne.
1877—78	15000 Kr.	20000 Kr.
1878—79	17500 —	35000 —
1879—80	20000 —	35000 —
1880—81	20000 —	35000 —
1881—82	20000 —	40000 —
1882—83	20000 —	40000 —
1883—84	20000 —	40000 —
1884—85	20000 —	40000 —
1885—86	22500 —	50000 —
1886—87	25000 —	50000 —
1887—88	25000 —	50000 —
1888—89	25000 —	50000 —
1889—90	25000 —	70000 —

I 1891 stiftedes »Teknisk Provinsskoleforening«, der ved Ansøgninger til Regering og Rigsdag — paa lignende Maade som Fællesrepræsentationen og efter nogle Aars Forløb i Forening med denne — bidrog til, at Statens Tilskud til Skolernes Drift kom til at holde Trit med den stærke Udvikling, der i de følgende Aar fandt Sted, ligesom Skoleforeningen med meget Held har virket for at faa Bevillingerne til Læreruddannelsen forhøjet.

DRIFTSTILSKUD TIL SKOLERNE EFTER 1890.

Fra 1890 indtil nu har Statens Bidrag til Driften af Skolerne været:

	Til Det tekniske Selskabs Skole	Til de tekniske Skoler i Provinserne
1890—91	40000 Kr.	70000 Kr.
1891—92	40000 —	70000 —
1892—93	40000 —	70000 —
1893—94	40000 —	90000 —
1894—95	40000 —	90000 —
1895—96	40000 —	90000 —
1896—97	40000 —	90000 —
1897—98	40000 —	90000 —
1898—99	40000 —	90000 —
1899—1900	40000 —	140000 —
1900—01	40000 —	140000 —
1901—02	60000 —	140000 —
1902—03	60000 —	140000 —
1903—04	60000 —	140000 —
1904—05	60000 —	175000 —

	Til Det tekniske Selskabs Skole	Til de tekniske Skoler i Provinserne
1905-06	60000 Kr.	175000 Kr.
1906—07	62000 —	185000 —
1907—08	86000 —	185000 —
1908—09	91000 —	235000 —
1909—10	91000 —	225000 —
1910—11	94500 —	225000 —
1911—12	94500 —	235000 —
1912—13	109500 —	235000 —
1913—14	109500 —	235000 —
1914—15	384000 Kr.	
1915—16	425000 —	
1916—17	426200 —	

Da Indenrigsministeriet i 1877 anmodede Det tekniske Selskabs Skole om at fremkomme med Indstilling til Fordeling af Driftstilskud til Provinsskolerne, fastsattes det, at disse skulde fordeles i Henhold til: 1) stedlige Tilskud, 2) Elevantal, 3) Timeantal og 4) Klasseantal, og disse Regler var gældende lige indtil 1914, idet man dog under Hensyn til det højst forskellige Omfang af Skolernes Undervisning inddelte dem i flere Grupper:

fra 1877 i 2 Grupper: almindelige Aftenskoler og Skoler med videregaaende Undervisning,
fra 1900 i 3 Grupper, idet sidstnævnte Gruppe deltes i Skoler med videregaaende Undervisning og Skoler med videstgaaende Undervisning, og endelig
fra 1908 i 4 Grupper; de videstgaaende Skoler deltes nu i to Grupper, nemlig videstgaaende Skoler og videstgaaende Skoler med Afgangsprøve.

Tilskudene for 1914—15 og 1915—16 er efter Indstilling fra »Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning« fordelt mellem de fire Grupper af Skoler (almindelige Aftenskoler, Skoler med videregaaende Undervisning, Skoler med videstgaaende Undervisning og Skoler med videstgaaende Undervisning og Afgangsprøve) i Henhold til:

1) stedlige Tilskud (fra Foreninger, Kommuner, Amt o. s. v.),
2) Udgifter til Lokaler,
3) Elevantal,
4) Elevtimeantal og
5) Lærerløn.

Man var nemlig fra alle Sider enig om, at Tilskudene til Skolerne i højere Grad end tidligere maatte fordeles i Henhold til

1) Omfanget af Skolernes Virksomhed (Elevantal og Elevtimeantal) og
2) deres væsentligste Udgifter til Undervisningen (Udgift til Lokaler og til Lærerløn), samt at der endelig som hidtil
3) maatte ydes Tilskud i Henhold til de Tilskud, Skolerne opnaar af lokale Institutioner, dels for at animere Skolerne til at søge at forskaffe sig saadanne Tilskud, dels fordi man derigennem, at Skolerne erholder rigelig Støtte af stedlige Foreninger, Kommuner, Amtsfond m. v., mente at have et Udtryk for, hvorvidt Skolen var anerkendt af de lokale Myndigheder.

De forskellige Forhøjelser af Tilskudet kan, naar de ses isolerede, synes meget betydelige, men naar de betragtes under Hensyn til hele den rivende Udvikling, der har været i de tekniske Skoler i det sidste kvart Aarhundrede, til den stærke Tilgang af Elever, det forøgede Antal Skoler og det stedse stigende Timeantal, saa forstaar man, at Regering og Rigsdag ikke kunde undlade at være lydhøre over for de berettigede Krav, der fremsattes. For den københavnske Skoles Vedkommende var det Skolen selv, der maatte indgive Andragender om Forøgelse, for Provinserne blev de indgivet af »Teknisk Provinsskoleforening« og »Fællesrepræsentationen« i Fællesskab eller, som det ogsaa enkelte Gange er sket, af førstnævnte Institution og anbefalet af den sidstnævnte. Den ret betydelige Forøgelse af Kontoen, der fandt Sted i 1914—15, repræsenterede en Forhøjelse af 10 pCt. samt 5000 Kr., som skulde anvendes til Anskaffelse af Undervisningsmidler, idet et Beløb (ca. 2500 Kr.), der indtil dette Tidspunkt hvert Aar var anvendt i et saadant Øjemed af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, bortfaldt. For 1915—16 fastsattes efter Forslag fra »Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning«, at Statstilskudet til Skolerne skulde beregnes efter en bestemt Sats (i Øjeblikket 8,46 Øre) pr. Elevtime saaledes, at de samlede Elevtimer i Skolerne omsattes til Aftenskoleelevtimer, idet der toges fornødent Hensyn til, at det i de fleste Tilfælde er en Del dyrere at holde Dag- end Aftenskole. Netop ved Anvendelsen af denne Normalsats pr. Elevtime fremkommer det paa Finansloven for 1916—17 opførte Tal 426200 Kr., der i Forhold til tidligere Aars afrundede Summer kan se noget mærkeligt ud.

TILSKUD TIL SKOLEBYGNINGER.

Foruden med Driftstilskud har Staten støttet Skolerne ved Tilskud til Skolebygningers Opførelse.

Den første Skole, der opnaaede et saadant, var Det tekniske Selskabs Skole i København, der til sin Bygning i Ahlefeldtsgade paa Finansloven for 1880—81 fik bevilget 100000 Kr.

Ved Fællesrepræsentationens første Repræsentantmøde, der afholdtes i Juli 1880 i Svendborg, blev der givet Oplysning om dette Bygningstilskud, og det gav Anledning til, at en af Repræsentanterne (Bogtrykker *Arnold Jørgensen*, Horsens) tilraadede de Provinsskoler, der trængte til Lokaler, at henvende sig til Regeringen om Støtte. Fra flere bl. a. ogsaa fra S. J. Grønvald, Svendborg, hvis store Interesse for de tekniske Skoler i Provinserne er vel kendt, udtaltes der imidlertid straks Tvivl om, at man nogen Sinde vilde naa dertil, at Provinsskolerne vilde faa Tilskud til at bygge Skoler for. Skolen i København indtog et Særstandpunkt, og hvad der kom denne Skole til Gode, kom hele Landet til Gode. Da man imidlertid paa næste Aars Repræsentantmøde (i København) atter tog dette Spørgsmaal op, saa man noget lysere paa Sagen, idet man nu ansaa det for muligt at faa Statens Støtte til Opførelse af Bygninger for de tekniske Skoler, saafremt der af de lokale Myndigheder blev vist Sagen tilbørlig Interesse, og for at fremme denne vedtoges en Resolution, hvori der netop udtales »Ønske om, at de stedlige Myndigheder varmt ville interessere sig herfor, navnlig ved i denne Retning at bringe pekuniære Ofre,« og denne Udtalelse, der bragtes til Offentlighedens Kundskab gennem Landets Aviser, gik videre til Indenrigsministeriet i Skrivelse af 15. Oktober 1881.

Den tekniske Skole i Odense var den første Provinsskole, der vovede at komme til Staten med Ansøgning om Byggetilskud, forøvrigt til en Bygning, der allerede var opført i 1878, og den fik, til Trods for den Skepsis, der var kommet til Orde, Andragendet bevilget. Paa Finansloven for 1881—82 opførtes 15000 Kr. i dette Øjemed. Dermed var Isen brudt, og i de følgende Aar strømmede Andragender om Tilskud til Opførelsen af Skolebygninger ind fra alle Sider, og Strømmen er endnu ikke standset.

Nu da der findes tekniske Skolebygninger i alle vore Købstæder og i ikke faa af de større Landsbyer, er det interessant at se, hvorledes man i Rigsdagssamlingen 1882—83 drøftede, om der burde gives Tilskud til en Bygning for Neksø tekniske Skole eller ej. Man var egentlig nærmest sindet at nægte Bevillingen, da man ansaa det for et Skraaplan at komme ind paa at bevilge saadanne Tilskud til tekniske Skoler i saa smaa Byer som Neksø. Men af Hensyn til Bornholms isolerede Beliggenhed og den Vanskelighed, unge Haandværkere fra denne Ø vilde have ved at komme til at frekventere en større teknisk Skole, enedes man om at give Tilskudet; Neksø var nemlig den første af de bornholmske Byer, som fik sin egen Skolebygning.

I Begyndelsen var der ikke fastsat bestemte Regler for, hvor store saadanne Tilskud til Skolebygninger skulde være, men det blev afgjort ganske skønsmæssigt.

Mens »Det tekniske Selskab« var Miniseriets Konsulent, blev Bygge-

sager sendt til Selskabets Erklæring, idet dog Byggeplan og Overslag skulde godkendes af den kgl. Bygningsinspektør. Deri skete der en Forandring fra 1890, idet Ministeriet fra det Tidspunkt, da det fik en egen Tilsynsmand, udbad sig hans Erklæring saa vel om Betimeligheden af at yde Tilskud til en Skolebygning i vedkommende By, som om selve Byggeplanen og Overslaget.

Men allerede inden den Tid var det blevet bestemt, at Statstilskud til Opførelse af Skolebygninger skulde beregnes efter en Trediedel af Byggesummen (heri indbefattet Grundens Værdi, men uden at Omkostninger til Inventar maatte medregnes). Denne Bestemmelse, der endnu er gældende, førte med sig, at en Del Skoler, som havde faaet Tilskud til Bygninger, inden den traadte i Kraft, og som havde faaet en Del mindre end en Trediedel af Udgifterne til Bygningens Opførelse, kom til Indenrigsministeriet med fornyede Andragender om yderligere Tilskud. Saadanne Andragender blev ogsaa bevilget.

I det hele er der fra 1880—1916 bevilget 1345476 Kr. til Opførelsen af 98 tekniske Skolebygninger, hvoraf 2 i København og 2 i Aarhus.

Med Hensyn til de stedlige Bygningstilskud, som Fællesrepræsentationen i ovennævnte Resolution slog til Lyd for, da har man heller ikke søgt forgæves. Den almindelige Form for saadanne Tilskud har været, at Kommunerne har skænket Byggegrund til Skolen og ofte yderligere har givet et kontant Beløb eller har paataget sig Garantien for et Byggelaan. Det har i det hele taget ikke manglet paa Interesse fra det offentliges Side lige saa lidt som fra Foreninger og private.

ELEVUNDERSTØTTELSER.

Den største Bevilling til tekniske Skoler næst efter Driftstilskudene er de 100000 Kr. »til unge uformuende Haandværkeres Ophold ved og Uddannelse paa tekniske Skoler.« Denne Konto er steget meget betydeligt, og dog er den i Øjeblikket ikke tilstrækkelig til at imødekomme de Krav, der fra de unge Haandværkeres Side stilles, hvilket til fulde vil fremgaa af, at der i 1915—16 har været 1063 saa godt som alle fuldt kvalificerede Ansøgere, medens kun 702 af disse har kunnet erholde Understøttelse, og dette dog langt fra i den Udstrækning, som det vilde være ønskeligt. Der er derfor ogsaa af Fællesrepræsentationen, Skoleforeningen og Lærerforeningen under 2. Febr. d. A. indgivet et Andragende til Handelsministeriet om Kontoens Forhøjelse med 50000 Kr.

Fra en ret ubetydelig Bevilling paa 4000 Kr., der blev givet i 1883—84, er denne indirekte Form for Støtte af Skolerne og deres Undervisning vokset til at være blevet en ret betydelig Faktor, som der bestemt regnes med, naar de større Skoler lægger Planen for det nye Skoleaar; det er da ogsaa Gang paa Gang fra Tilsynets Side hævdet, at det at støtte de

unge Haandværkere, saa de kunde faa en god og fyldig Dagundervisning i Stedet for den i Forhold hertil mindre tilfredsstillende Aftenundervisning, var en af de bedste Maader at støtte Haandværkeruddannelsen og de tekniske Skoler paa. Takket være denne Bevilling, er der ogsaa i højere og højere Grad blevet oprettet Dagskoler. Vore unge Haandværkere tjener ikke saa meget i Sommerhalvaaret, at de, saafremt de ikke er formuende, kan gaa paa Skole en hel Vinter uden at faa nogen Hjælp; men i høj Grad glædeligt er det at se disse unge Mennesker i større og større Tal strømme til Dagskolerne, naar der blot gives dem en Haandsrækning i Retning af fri Undervisning og nogen Hjælp til Opholdet; dog maa det siges, at mange af de understøttede med Glæde nøjes med Friplads og af deres i Sommerhalvaarets Løb sammensparede Skillinger selv udreder det til Opholdet nødvendige.

Disse Elevunderstøttelser har stedse været ydet som Hjælp til Selvhjælp. Til alle Elever, der understøttes, gives der fri Undervisning samt Boghjælp, medens nogle tillige faar et Opholdsstipendium, der tidligere var 10, 15 eller 20 Kr. pr. Maaned; men i de sidste Aar er der til ganske enkelte ydet 25 Kr. pr. Maaned, saaledes at der nu uddeles Stipendier i 4 Størrelser (10, 15, 20 og 25 Kr. pr. Maaned).

Med Hensyn til Boghjælpen (Hjælp til Anskaffelse af nødvendige Bøger, Rekvisitter o. l.), da var denne indtil 1914 højst 20 Kr. for en Vinter; men fra dette Tidspunkt skete der, i Henhold til et fra »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark« indsendt Andragende en Ændring heri, idet Ministeriet bestemte, at der i Almindelighed skal tilstaas:

Elever i 1. Klasse i Bygningsskoler med videstgaaende Undervisning samt
— i 1., 2. og 3. Klasse i Maskin- og Elektroteknikerskoler med videstgaaende Undervisning indtil 35 Kr. til Rekvisitter,
— i alle andre Klasser i Skoler med videstgaaende Undervisning indtil 25 Kr. til Rekvisitter og
— i Skoler, der ikke giver videstgaaende Undervisning, indtil 20 Kr. til Rekvisitter.

Da Bevillingen til Elevunderstøttelser fra først af blev givet, var de kun tiltænkt unge Bygningshaandværkere til videregaaende Uddannelse ved de tre Skoler (København, Odense og Aarhus), som forberedte Elever til Optagelse paa Kunstakademiet, d. v. s., at de 4000 Kr. egentlig ikke kom Haandværkere til Gode, men i væsentlig Grad var en Hjælp til Uddannelse af Arkitekter. Bevillingen optoges paa Finansloven som oven for nævnt første Gang i 1883—84, efter Ansøgning fra Fællesrepræsentationen om Hjælp »til Underhold for unge, begavede, flittige, men trængende Elever, der ønskede videregaaende teknisk Uddannelse.« Ønsket blev ikke straks velvilligt modtaget af Folketinget, idet der i Betænkningen til Finanslovens 2. Behandling staar: »I Anledning af ovenstaaende Skrivelse (Fællesrepræsentationens) skal Udvalget bemærke, at

man ikke anser det for fornødent at bevilge den ønskede Sum (4000 Kr.) til Underhold for Elever.« Nogen Motivering, hvorfor man ikke ansaa det fornødent at give Bevillingen, findes ikke i Betænkningen, og under Forhandlingerne gik man let hen over dette Spørgsmaal, idet Indenrigsministeren (Skeel) udtalte, at han ikke lagde Vægt paa disse Elevunderstøttelser. Muligvis har Fællesrepræsentationen givet saa gyldige Grunde for den store Nytte, der vilde kunne gøres med disse 4000 Kr., at det er det, der er Skyld i, at Bevillingen alligevel fandtes paa den endelige Finanslov for 1883—84. Sikkert er det ogsaa, at der herved var lagt Grunden til en af de gavnligste Foranstaltninger, der er truffet med Hensyn til det tekniske Skolevæsen. Desværre varede det ret længe, inden der foretoges nogen Ændring med Hensyn til Uddelingen af Understøttelserne. Indtil 1892 var der stadig kun de tre allerede nævnte Skoler, til hvilke Elever kunde faa Stipendium; men selv om dette Tal i Løbet af de kommende Aar forøgedes til 6, blev det dog stadig ved at hedde Hjælp til »videregaaende« Undervisning. Først efter at Kontoen for Finansaaret 1905/06 forhøjedes til 20000 Kr., blev der truffet Bestemmelse om, at ogsaa unge Haandværkere, der ikke tidligere havde søgt teknisk Skole, skulde kunne faa Del i Understøttelserne. Det hedder herom i Betænkningen til Finansloven for 1905/06: »Endelig maa det erkendes, at der i noget Omfang kan være Grund til at bevilge Understøttelser til Begyndere og ikke blot, saaledes som det for Tiden er Tilfældet, til viderekomne Elever; dette Hensyn vil særlig gøre sig gældende, naar der ingen teknisk Skole findes paa Elevernes Hjemsted.« Kontoen kommer fra det Tidspunkt til at hedde: »Til unge, uformuende Haandværkeres Ophold ved og Uddannelse paa tekniske Skoler.«

Med Hensyn til Stigningen af 1) det bevilgede Beløb, 2) det Antal Skoler, til hvilke Eleverne kunde faa Understøttelse, 3) Ansøgerens Antal og 4) de bevilgede Ansøgninger har Forholdene siden 1890 været saaledes:

Finansaaret:	Bevilget Sum	Antal Skoler	Antal Ansøgninger	Bevilgede Ansøgninger	Gennemsnitlig Understøtt. pr. Elev
1890—91	4000 Kr.	3	66	28	ca. 143 Kr.
1891—92	4000 —	3	57	28	- 143 —
1892—93	4000 —	5	58	31	- 130 —
1893—94	4000 —	6	63	36	- 111 —
1894—95	4000 —	4	54	33	- 121 —
1895—96	4000 —	6	78	35	- 114 —
1896—97	6000 —*)	6	84	54	- 111 —
1897—98	6000 —	6	90	51	- 118 —

*) Forhøjelsen fandt Sted i Henhold til Andragende fra »Teknisk Provinsskoleforening.«

Finansaaret:	Bevilget Sum	Antal Skoler	Antal Ansøgninger	Bevilgede Ansøgninger	Gennemsnitlig Understøtt. pr. Elev
1898—99	6000 Kr.	7	100	54	ca. 111 —
1899—1900	10000 —	9	164	95	- 105 —
1900—01	10000 —	9	189	100	- 100 —
1901—02	10000 —	11	216	107	- 93 —
1902—03	10000 —	12	238	101	- 99 —
1903—04	10000 —	10	202	108	- 93 —
1904—05	10000 —	12	261	110	- 91 —
1905—06	20000 —*)	13	240	205	- 98 —
1906—07	20000 —	15	334	198	- 101 —
1907—08	20000 —	15	382	202	- 99 —
1908—09	50000 —*)	17	600	405	- 123 —
1909—10	50000 —	18	738	417	- 120 —
1910—11	50000 —	17	630	420	- 118 —
1911—12	70000 —*)	20	705	593	- 118 —
1912—13	70000 —	20	839	567	- 123 —
1913—14	70000 —	20	786	575	- 122 —
1914—15	100000 —**)	21	843	679	- 147 —
1915—16	100000 —	22	1032	702	- 142 —

Siden 1911 har der været givet Understøttelse ogsaa til Undervisning i Sommerhalvaaret. De ovennævnte Antal af bevilgede Ansøgninger for Aarene 1911—16 fordeler sig saaledes mellem Sommer- og Vinterskole:

	1911/12	1912/13	1913/14	1914/15	1915/16
Sommerskole	56	114	101	110	139
Vinterskole	537	453	474	569	563

Det anførte Ansøgerantal gælder helt igennem Antallet af dem, der har søgt inden Fristens Udløb. I Aarene 1914/15 og 1915/16 har der paa Grund af Indkaldelse til Sikringsstyrken været en betydelig Frameldelse af unge Haandværkere, der havde faaet tilstaaet Skolehjælp, og Ministeriet har i disse to Aar derfor ogsaa ekstraordinært modtaget Ansøgninger efter Tidens Udløb, i 1914/15 71, saaledes at det samlede Ansøgerantal for dette bliver 914, for 1915/16 31, samlet Ansøgerantal 1063.

Ved at gennemse Kolonnen med Opgivelse af den gennemsnitlige Understøttelse, der er tilstaaet Elever, vil man se, at det først er, efter at Kontoen i 1914 er kommet op paa 100000 Kr., at man er naaet til samme Tal som i 1890, og allerede for 1915 er vi igen nede under det. Hvis der ikke i en nær Fremtid kan skaffes forøgede Midler til Understøttelserne, vil disse gaa ned til ret smaa Beløb, hvilket er saa meget mere beklageligt, som baade Skolepengene og selve Omkostningerne

* I Henhold til Andragende fra »Tekn. Provinsskoleforening« og »Fællesrepræsentationen.«

**) Efter Indstilling fra »Kommissionen angaaende den tekn. Undervisning.«

ved Opholdet i den ofte fremmede By er blevet meget større i Løbet af de nævnte 25 Aar.

REJSEUNDERSTØTTELSER.

Foruden de alt omhandlede Understøttelser til videre Uddannelse for unge Haandværkere har der ogsaa gennem Aarene været ydet Statstilskud til Rejser i Udlandet. Fra 1890—98 bevilgedes hvert Aar 5000 Kr. i dette Øjemed, fra 1898—1906: 8000 Kr., fra 1906: 15000 Kr., hvilket Beløb ogsaa de senere Aar er blevet tilstaaet. I 1909, 1910 og 1911 bevilgedes der henholdsvis 25000, 25000 og 20000 Kr.; men da der netop i disse Aar foretoges en ret omfattende Nedsættelse af Bevillingerne paa Finansloven som Følge af »Sparekommissionens« Arbejde, blev Rejsestipendiekontoen atter nedsat, og det maa ogsaa erkendes, at naar der skulde foretages Indskrænkninger med Hensyn til Bevillingerne til unge Haandværkeres Uddannelse, da var det netop Rejsestipendierne, der bedst kunde tages fra.

Disse Rejseunderstøttelser har været uddelt i Portioner à 200 Kr., og der har ved Uddelingen været fulgt den Regel, at Ansøgerne for at komme i Betragtning skulde have aflagt Svendeprøve, og at de endvidere skulde have søgt at skaffe sig den bedst mulige Uddannelse herhjemme. Elever ved de større tekniske Dagskoler har i Almindelighed ikke faaet Rejsestipendium tilstaaet, forinden deres Uddannelse har været tilendebragt, ligesom der fortrinsvis er givet Understøttelse til saadanne unge Haandværkere, som i Udlandet vilde søge en videregaaende Uddannelse ved anerkendte Fagskoler, hvorimod Ansøgninger om Stipendium til ganske kortvarige Rejser sædvanlig nægtes. Da der rundt i Haandværkerkredse har bredt sig den Tro, at det skulde være nødvendigt ikke blot at have aflagt Svendeprøve, men at man ogsaa skulde have modtaget Sølvmedalje for denne, før der kunde være Tale om at faa et af Statens Rejsestipendier, da vil der være Anledning til her at oplyse, at »Medaljen« ikke er nogen Betingelse og ikke giver nogen Forret udover den, der altid ligger deri at have gode Anbefalinger og Bevisligheder, naar man møder frem som Ansøger om et eller andet.

Yderligere har der af Handelsministeriet været tilstaaet Stipendier til Rejser i Udlandet til Forstandere og Lærere ved tekniske Skoler; men der har ikke været og er ikke noget bestemt Beløb til Raadighed i dette Øjemed. I de senere Aar er der ved Siden heraf hvert Aar bevilget en Sum, der har varieret fra 300—600 Kr., til mindre Understøttelser paa 30, 40 eller 50 Kr. til Lærere og Forstandere, som kunde ønske at foretage kortvarige Studierejser til andre tekniske Skoler her i Landet. Disse Rejser, ved hvilke Skolernes Folk har faaet Lejlighed til at se hinanden i Arbejde og til at vejlede og rette hinanden, har ikke været uden Betydning.

4. REFORMER I UNDERVISNINGEN.

Den væsentligste Undervisning i vore tekniske Skoler har lige fra Begyndelsen fundet Sted i Elevernes Fritimer. Først var det Søndagen, senere, da man fandt, at de unge Haandværkere lige saa vel som alle andre skulde have denne Dag til fri Anvendelse, blev Hverdagsaftenerne taget i Brug. Senere er der opstaaet Dagskoler, men det store, store Flertal af Eleverne i vore tekniske Skoler søger Aftenskolen og sætter aldrig deres Fod i Dagskolen. Aftenskolen har gennem Aarene, selv om Dagskoleundervisningen har udviklet sig betydeligt, navnlig efter at Staten ved Uddelingen af de alt nævnte Understøttelser har gjort det muligt for mange ubemidlede unge Haandværkere at tage Vinteren fri fra Arbejdet og søge Skole, været den egentlige tekniske Skole. Det var derfor ogsaa ganske naturligt, at Opmærksomheden først og fremmest rettedes paa denne Del af Skolerne, da Tilsynet med den tekniske Undervisning i 1890 traadte ud i Livet, og at det først blev Reformer for denne Del af Skolerne, man tænkte paa at fremme.

Skulde der gøres noget ud af Undervisningen for Lærlingene i Aftentimer, efter at Dagens Slid og Slæb var forbi, saa maatte der sørges for, at der først og fremmest blev givet en virkelig god og grundig Elementærundervisning. Der maatte sørges for, at de unge, naar de skulde begynde paa den faglige Undervisning, virkelig var i Besiddelse af saadanne Forkundskaber, at Fagundervisningen kunde give nævneværdigt Udbytte. Den hidtidige Tegning, der nærmest var Kopiering, maatte bandlyses og erstattes med en virkelig rationelt tilrettelagt Kundskabstilegnelse.

Frihaandstegningen skulde ikke blot være en aandløs, mekanisk Øvelse i nøjagtigt og sirligt at gengive en Fortegning, men der skulde gives Eleverne en saadan Instruktion, at den blev en Øvelse i »selvstændig Iagttagelse og Gengivelse af Form.« Det er denne Undervisning, der er blevet kaldt Carl F. Andersens System, og som man ofte har ment var uvægerligt knyttet til de af ham i sin Tid udgivne Vægtavler (»plane Modeller«) med Opgaver i den første Frihaandstegning.

For at vise det Syn, som Professor Carl F. Andersen havde paa denne Side af Tegneundervisningen, og for at ramme en Pæl gennem den Vildfarelse, at han vilde have Undervisningen knyttet netop til disse 24 Vægtavler, skal anføres følgende af et Brev, som han i 1910 skrev til en Skoleforstander:

»Det Brev, jeg modtog fra Dem i Forgaars, vakte en Bedrøvelse hos mig over, hvor mit store — og jeg tør sige energiske — Arbejde for Tegneundervisningens Fremme kan misforstaas og er bleven misforstaaet af og til og hist og her. Den døde Metode ved en Undervisning,

som i første Række skal tilstræbe Elevernes Opøvelse til efter en frisk og fri Iagttagelse at gengive Formverdenen i Billede, som De meddeler mig ogsaa praktiseres inden for Deres Skole, burde for længst have været stoppet og bør nu stoppes snarest. Jeg havde oprigtig talt ikke tænkt mig, at De vilde have fundet Dem deri en eneste Time.

Mit Arbejde gennem Aarene for Tegneundervisningens Fremme gik først ud paa at fordrive den aandløse og mekaniske Kopiering efter »Fortegninger«, og i dennes Sted sætte rationelle Øvelser i Iagttagelse.

Undervisningen maa begynde med en grundlæggende Instruktion i Retning af Iagttagelse af Størrelsesforhold og Linieretninger, og til saadanne Øvelser har jeg altid doceret, at man kunde bruge, hvad som helst der havdes ved Haanden, naar blot det var noget, som uden Vidtløftigheder frembød det, der i Øjeblikket var Pointen i Øvelsen. De plane Modeller, som i sin Tid er lavet, er blevet til som et Overgangsapparat. De kan bruges med udmærket Udbytte, naar de falder i en Lærers Haand, der forstaar, at de er et Middel og ikke et Maal. Paa dette Punkt har der indsneget sig — selv hos Skolemænd — en grundig Misforstaaelse, idet man har ment, at disse Vægtavler var »Afbildningsobjekter«, der i sig selv skulde aflokke Eleverne Interesse, medens Meningen med dem jo alle Dage kun har været, at de blot som en Overgang skulde bruges som Anledning til nyttige, uundværlige Øvelser i de simpleste Betingelser for fri Afbildning, nemlig — som nævnt — Øjets Skærpelse til at iagttage Størrelsesforhold og Linieretninger. Naar Øvelserne faar saadant Indhold, da vækker de plane Modeller absolut Interesse selv hos Børn. Bliver de anvendt af en Dødbider af Lærer, som intet Indhold forstaar at lægge i Øvelserne, da keder de baade Børn og voksne Elever; men, som sagt, Læreren skal forstaa, at man selvfølgelig kan bruge hvad som helst andet, der kan frembyde sig til Brug ved den samme Øvelse, og jeg maa paa det allerkraftigste protestere imod at faa Vægtavlerne forstaaet saaledes som N. N. har forstaaet dem — benævnt som »Andersens System«, — og det er ligefrem en Fornærmelse mod den (mig), der mere end nogen anden herhjemme har kæmpet for at føre Ungdommen saa direkte som muligt til at kunne iagttage og gengive efter Naturen.

En ordentlig Tegnelærer skal og vil absolut indlede sin Undervisning med den ovennævnte Forøvelse i Iagttagelse af Størrelsesforhold o. l., men han maa kunne gøre det lige saa godt, selv om han gaar ind i Klasseværelset uden noget »Apparat«; der vil altid i Vindusinddelingerne, Dørfyldninger osv. osv. være Ting, han kan knytte sin Instruktion til. Kan han ikke klare sig uden Apparat, duer han absolut ikke; men paa den anden Side kan han (en Lærer) heller ikke betegnes som uduelig, hvis han ønsker et »Apparat«, naar han blot bruger det rigtigt.

Deres Spørgsmaal til mig om, hvad De skal gøre, kan jeg besvare derhen, at har De mange Lærere, der kun kan undervise ved Hjælp af Vægtavler, fordi de kan disse uden ad, kan diktere dem osv., da fjern disse Vægtavler og tag dermed Grunden væk under Fødderne paa den Slags »Instruktører«, saa de tvinges til at strænge sig an med at instruere uden at have et bestemt Apparat at støtte sig til. — Men det maa staa Dem klart, at der skal en Tid et meget vaagent, dagligt Tilsyn til over for Lærerne, indtil de atter er vendt den rette Vej.

Som en Regel at lade Lærerne »tegne for« paa Tavlen er risikabelt; man risikerer der at faa Dressuren i en ny Form gennem særlig indstuderede Numre. Lad hellere de første ovenomtalte Forøvelser knyttes til simple, virkelige Ting.

Det kan jo være meget betimeligt at sammenkalde vedkommende Lærere og indskærpe dem, at Undervisningen i Frihaandstegning kun bør benytte naturlige Hjælpemidler, nemlig saadanne som et Menneske, der kan tegne, benytter. Deraf vil følge, at de berørte Taabeligheder med vidtløftig Maalen o. l. maa bandlyses.« —

Af det her anførte vil man have et klart Billede af det Syn paa den grundlæggende Frihaandstegningsundervisning, hvorefter Tilsynet har været ledet siden 1890. Yderligere Oplysning i samme Retning vil man faa ved at læse Beretningen om Statens Tegnelærerkursus for 1908—11, men da denne Beretning er udkommet i Trykken og er tilstillet samtlige Skoler, skal der ikke her gentages, hvad der er sagt.

Med Hensyn til den geometriske og stereometriske Tegning skete der et betydeligt Fremskridt i samme Retning, idet det ved Inspektionerne af Skolerne og ved Lærerkursuset atter og atter er blevet gentaget, at denne Undervisning skulde fremgaa som et »Resultat af Uddannelse i Geometri og i eksakt Afbildingslære« (Projektionslære).

Da det heller ikke paa dette Punkt vil være uden Betydning at have et Par Ord at holde sig til fra den Mand, der fra 1890 til 1913 stod i Spidsen for Tilsynet, skal der her af en Artikel i »Teknisk Skoletidende« for Juni 1906, hvori Professor Andersen udtaler sig om Undervisningen i Afbildningslære, anføres følgende:

»den egentlige Undervisning maa formes som Instruktioner og Eksaminationer, medens Løsning af Tegneopgaver maa blive en sekundær Øvelse i at anvende de lærte Sætninger,« . . . »han (Eleven) maa tvinges til at forstaa de faa Grundsætninger, paa hvilke de her omhandlede Afsnit af Afbildningslæren hviler, og lære selvstændigt at anvende disse Sætninger paa de Opgaver, der byder sig for,«

og vedrørende det Omfang, en saadan Undervisning bør have, siges i samme Artikel:

»han (Eleven) skal have modtaget en saa almen Viden paa dette Omraade, at den giver ham Nøglen til Løsning af alle saadanne Spørgsmaal, som det med Rimelighed kan antages vil kunne møde ham i hans senere Virksomhed.«

Ogsaa »Teknisk Provinsskoleforening« tog Haand i Hanke med og hjalp Inspektøren til at faa gennemført de ønskede Reformer, og dog maa det siges, at man endnu — efter 25 Aars ihærdigt Arbejde for en Reform af Undervisningen paa dette Omraade — flere Steder finder den »gode, gamle« Façon bibeholdt. Saadanne Steder gives der ikke Eleverne nogen Instruktion, nej, man lader f. Eks. for den geometriske

Tegnings Vedkommende Eleverne ganske roligt kopiere den ene løste Opgave efter den anden, uden at man i tilstrækkelig Grad sørger for at overbevise sig om, at Eleverne forstaar, hvad de har med at gøre, eller kan gøre Rede for det.

En nødvendig Følge af, at der fra Tilsynets Side fordredes en mundtlig Instruktion med efterfølgende Eksamination ved Klassetavlen, før de givne Opgaver løstes, var, at der maatte indføres Klasseundervisning; samtlige Elever i Klassen maatte følges ad. Paa dette Omraade har der været endnu mere at kæmpe imod end med Hensyn til at faa fastslaaet den mundtlige Undervisnings Nødvendighed. I saa Henseende havde Inspektøren en meget betydelig Støtte i Lærerkursuset, i »Teknisk Provinsskoleforening« og forøvrigt i mange af de tekniske Skolemænd, der baade i Tale og Skrift af bedste Evne støttede Tilsynet.

Ved at følge Bladet »Teknisk Skoletidende« vil man se, at disse Emner atter og atter har været diskuteret. Og endog saa sent som i Aarene 1914 og 1915 har Redaktøren af nævnte Blad (Overlærer M. Rasmussen) fundet det fornødent at give en udførlig Omtale af Klasseundervisningens store Betydning sammen med en nærmere Redegørelse for, hvorledes den kan og bør drives.

Mange Steder er Undervisningen endnu Enkeltmandsundervisning, der finder Sted ved Tegnebrættet. For de ganske smaa Skolers Vedkommende kan der være nogen Undskyldning; men for de Skoler, der hvert Aar kan samle et nogenlunde stort Hold af ny Elever, er Undskyldning ikke mulig. Men det maa da ogsaa siges, at man de allerfleste Steder har gjort alt muligt for at reformere Undervisningen i denne Retning, og at man, naar man først har faaet Undervisningen tilrettelagt i Form af Klasseundervisning som mundtlig Instruktion og Eksamination med ledsagende Tegneøvelser, ogsaa straks i saadanne Skoler har haft trofaste Medarbejdere med Hensyn til at føre Sagen frem til Sejr.

DEN FAGLIGE UNDERVISNING.

Men ikke nok med, at det saaledes — for de forberedende Fags Vedkommende — ganske i Overensstemmelse med den Reform, der af Inspektøren var arbejdet paa siden Midten af Firserne, blev gjort gældende, at ingen Tegneundervisning maatte finde Sted uden forudgaaende Instruktion; nej, de her omhandlede Principper blev overført ogsaa paa det faglige Omraade, saa at Fagtegningen, ved hvilken man hidtil havde nøjedes med »at lade Eleverne tegne ret tilfældige og vilkaarlig valgte Objekter, hørende til de respektive Fag, uden dertil at knytte nogen Faginstruktion«, blev underbygget med indgaaende og solid Forstaaelse af de forskellige faglige Opgaver, der stilledes Eleverne. At Undervisningen stadig har været undergivet Udviklingens Lov, ogsaa i

det her omhandlede Afsnit af de tekniske Skolers Historie, og at flere og flere Fag er kommet til, vil senere blive omtalt.

UNDERVISNINGSPLANER.

Men trods dette, at der saaledes fra saa mange Sider arbejdedes paa at føre Undervisningen i Skolerne frem ad samme Vej, manglede man dog en virkelig Fællesplan for Skolearbejdet. Allerede tidligt havde de i Skolesagen interesserede Repræsentanter inden for »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk« taget Sagen frem til Drøftelse, og den blev ogsaa modtaget med Velvilje fra alle Sider; men videre kom man ikke. Ved Mødet i Svendborg 1880 rettede Gesner en Anmodning til Det tekniske Selskabs Skole om at komme med et Reglement for en saa vidt mulig ensartet Undervisning i alle Landets tekniske Skoler, hvortil Sekretæren, *C. Nyrop*, der tillige var Medlem af Det tekniske Selskabs Bestyrelse, svarede, at Selskabets Opmærksomhed var henvendt paa denne Sag. Der vedtoges en Resolution, som over for Det tekniske Selskab skulde paapege Ønskeligheden af, at der kom en saadan ensartet Plan.

Ensartetheden i Skolernes Undervisning søgtes imidlertid stadig tilvejebragt udelukkende gennem den københavnske Skoles Tilsynsmyndighed over for de andre Skoler. Det blev »Teknisk Provinsskoleforening«, der ogsaa var den, der til fulde havde Følelsen af, hvor Skoen trykkede, der tog denne Sag op, og i Forbindelse med Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne fik fremskaffet en virkelig Plan for, hvorledes Undervisningen burde være.

Andet Steds i nærværende Skrift er der givet en udførlig Fremstilling af Skoleforeningens Virken; her skal kun nævnes de to Mænd, der gennem de svundne Tider har staaet som Samlingsmærke for de tekniske Provinsskolers Folk: Litograf *S. J. Grønvald*, Svendborg, og Fabrikant *J. A. Hansen*, Kolding, der var Foreningens Formænd henholdsvis fra 1891—1900 og fra 1900—1915. Begge var de besjælede af det Ønske at skabe de bedst mulige Arbejdsforhold for de tekniske Skoler herhjemme, og ihærdigt arbejdede de derfor. Grønvald førte med heldig Haand Foreningen gennem de første Barneaar, medens det blev J. A. Hansens Opgave at skaffe Foreningen den Position, der var nødvendig, for at den virkelig kunde udrette noget til Gavn for Skolerne. Saaledes lykkedes det ham i 1903 at faa Foreningen omformet til at være en Forening af Skoler imod hidtil en Forening af Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere, og i 1913 udvidedes Foreningen, ved at Det tekniske Selskabs Skole i København optoges som Medlem, til at blive en Forening for alle Landets tekniske Skoler; siden da har dens Navn været »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark«. For Foreningen var det et stort Tab, at J. A. Hansen døde

den 1. August 1915. Til Trods for, at han i de senere Aar ikke var rask, var han dog til det sidste til enhver Tid parat til at gaa i Skranken for Skolernes Sag og gaa deres Ærinde. Naar Arbejdet for Skolerne kaldte, var det, som han igen blev den »unge J. A. fra Kolding«, som han i sin Tid yndede at kalde sig. Stor Støtte har de to Formænd haft i Foreningens Medlemsblad »Teknisk Skoletidende«, der det meste af Tiden har været redigeret af den nuværende Næstformand, Overlærer *M. Rasmussen*, Odense (Billede S. 64). Med en Dygtighed og Myndighed, som kun den er i Besiddelse af, der virkelig til Bunds kender de Ting, hvorom han taler, har M. Rasmussen redigeret Bladet, og naar der inden for »Teknisk Provinsskoleforening« har været Tale om at indvælge et Bestyrelsesmedlem i en eller anden Kommission, har det ogsaa stadig været M. Rasmussen, der har maattet holde for.

J. A. Hansen.

Paa et Bestyrelsesmøde i Foreningen i 1901 nedsattes der et Udvalg, bestaaende af Skolebestyrer *H. V. Matthiessen*, Nakskov, Kancelliraad *S. J. Grønvald*, Svendborg, og Adjunkt *M. Rasmussen*, Odense, med den Opgave at søge tilvejebragt en ensartet Plan for Undervisningen i de tekniske Skoler. Bestyrelsen havde indset det saare uheldige i, at Skolerne ikke stod i tilstrækkelig Rapport til hverandre, et Forhold, der, efterhaanden som hele det tekniske Skolevæsen udviklede sig, blev mere og mere uheldigt.

Allerede i September s. A. kunde Foreningen til samtlige tekniske Skoler uden for København udsende et Forslag til en ensartet Plan, ledsaget af en Skrivelse, hvori Bestyrelsen gjorde Rede for sit Syn paa hele dette Spørgsmaal.

Planen, der havde den ret lange Titel »Forslag til en ensartet foreløbig Ordning af den forberedende Undervisning m. m. i de tekniske Skoler i Provinserne« var gennemset af Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne. Den gik i det væsentlige ud paa at fastsætte 2 Vinterhalvaar à 12 Timer ugentlig som den Tid, der vilde være fornøden til den forberedende Undervisning, og Timerne skulde da fordeles saaledes, at 2 Trediedele (8 Timer om Ugen) af Tiden skulde anvendes til Tegnefagene:

ca. 180 Timer til den forberedende Frihaandstegning,
ca. 170 Timer til geometrisk Tegning og
ca. 110 Timer til Projektionstegning,

og den resterende Trediedel (4 Timer pr. Uge) til Fortsættelsesundervisning i de almindelige Skolefag: Dansk, Skrivning og Regning.

Samtidig foresloges det, at der ved alle Skoler skulde afholdes Oprykningsprøver efter fælles Opgaver og paa samme Tid, og man anmodede Inspektøren om at ville give Opgaverne, medens de skulde udsendes gennem Foreningen.

I den Skrivelse, som udsendtes til Skolerne, udtaltes, at Bestyrelsen

»paa det varmeste vilde anbefale samtlige Skoler at indrette deres forberedende Undervisning i nøjest mulig Overensstemmelse med det nævnte Forslag, der intet foregriber med Hensyn til den eventuelle Udvikling af Undervisningen i Fremtiden, hverken i de paagældende eller andre Fag, men alene tilstræber at fremskaffe en ensartet, god Grund for Fagundervisningen og fremme og lette det frugtbringende Samarbejde mellem Skolerne.«

Man har ved at læse disse Linier en Fornemmelse af, at Foreningen har været yderst bange for at støde an eller give det Udseende af, at den paa nogen Maade vilde optræde med et Paabud. Den Maade, hvorpaa Skolerne i sin Tid opstod, nemlig ved privat Initiativ, gjorde det vanskeligt at optræde med tilstrækkelig Myndighed, og paa den anden Side havde netop dette, at det ved Skolernes Oprettelse havde været det private Initiativ, der havde været det raadende, bevirket, at Undervisningen var saa uensartet og derved nødvendiggjort det af Provinsskoleforeningen foretagne Arbejde.

Foreningen fandt sig imidlertid ikke tilfredsstillet ved dette første Forsøg paa at skaffe Enhed i Undervisningen. Vel rejste der sig ikke nogen Opposition mod den i 1901 udsendte Plan, men i nogen større Udstrækning blev den egentlig heller ikke fulgt; det eneste nævneværdige Resultat, der fremkom, var, at Fællesprøverne anvendtes i flere og flere Skoler, saaledes at der nu blev fordret ikke blot, at Eleverne skulde have gaaet en vis Tid til Forberedelsesundervisning, men de skulde ogsaa have naaet et vist Maal af Kundskab i de elementære Fag, inden de fik Lov til at gaa over til faglig Undervisning, og dette var ikke noget ringe Resultat.

For at arbejde videre i det paabegyndte Spor nedsattes ved et Bestyrelsesmøde i Kolding i Juni 1904 et nyt Udvalg, bestaaende af Arkitekt *V. Holck*, Hillerød, samt de to Medlemmer af det tidligere Udvalg, Matthiessen, Nakskov, og M. Rasmussen, Odense. Man havde særlig Opmærksomheden rettet paa at faa den almendannende Undervisning givet større Raaderum inden for Skolerne, idet det fra flere Sider gjordes gældende, at man ikke burde nøjes med at hjælpe de unge til at blive dygtige Haandværkere; men at man tillige maatte give dem Adgang til mere almen Uddannelse.

Der udsendtes i den Anledning i September 1904 en Skrivelse til

samtlige Skoler i Provinserne, hvilken Skrivelse skulde være at betragte som et Tillæg til den foreløbige Undervisningsplan af 1901 (se herom Side 48 i Foreningens Historie).

Paa dette Tidspunkt indtraadte Forstanderen for Aarhus tekniske Skole, Oberstløjtnant *F. Krebs*, som Medlem af Udvalget, der i det følgende Aar gjorde et stort og omfattende Arbejde, som det dog afsluttede uden at fremkomme med noget endeligt Forslag, idet man var enig om, at det mindre kom an paa »at naa et Resultat med det samme end at naa et Resultat, der er det bedst mulige i sig selv, og som kan faa Betydning for alle Skoler.« Paa et Bestyrelsesmøde i Kolding i August 1907 opløstes Udvalget.

I den følgende Vinter udspandt der sig i »Teknisk Skoletidende« en Diskussion om Maalet for Undervisningen i Aftenskolen paa Grundlag af nogle Udtalelser, der ved Skolemødet i Aarhus i 1907 var fremkommet fra Kantor *W. Marke*, Varde. Dette førte til, at Skoleforeningens Bestyrelse, der ikke kunde være tilfreds med det hidtil opnaaede Resultat af Arbejdet for at fremskaffe en ensartet Plan for Skolearbejdet, atter tog Sagen op til Drøftelse paa et Møde den 16. Maj 1908. Dagen i Forvejen havde der været Bestyrelsesmøde; men denne Sag ønskedes ikke drøftet alene inden for Bestyrelsens fire Vægge; man havde anmodet Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne og Forstanderne for de tekniske Skoler i Aalborg, Aarhus og Horsens (Ingeniør *Niels Olsen*, Kaptajn *E. Paulli* og Ingeniør *Chr. M. Østergaard*) om at være med i Forhandlingerne. Resultatet af disse, der indlededes af Professor Carl F. Andersen, og ved hvilke han slog fast, at »aarvaagen Agtpaagivenhed over for Tidens Krav« maatte staa paa den Fane, hvorunder Skolens Folk fylkedes, blev, at der nedsattes et Udvalg, bestaaende af de tre Skoleforstandere, der var Medlemmer af Foreningens Bestyrelse (Kantor *W. Marke,* Varde, Bygningsinspektør *Nic. Petersen*, Randers, og Adjunkt *M. Rasmussen*, Odense), samt af de ovennævnte til Mødet indbudte tre Skoleforstandere; Professor *Andersen* lovede at tiltræde dette Udvalg og virke som dets Formand. *Frode Andersen* blev Udvalgets Sekretær. Som Repræsentanter for Fællesrepræsentationen indvalgtes i Udvalget Snedkermester *R. Andersen,* Aarup, Tømrermester *H. N. Hansen*, Jyderup, og Bygmester *Broder Nissen*, Hadsten, alle tre nøje knyttede saavel til det udøvende Haandværk som til de stedlige tekniske Skoler.

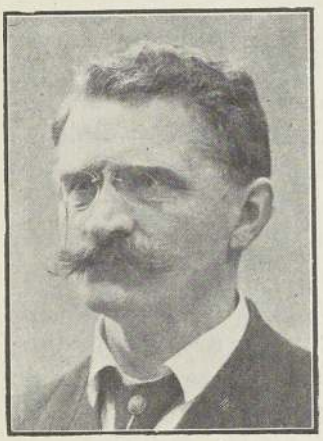
Efter at Skoleforeningen i 1903 var blevet en Fællesrepræsentation for Skolerne, savnedes der imidlertid en Sammenslutning af Lærerne. Ved Statens Tegnelærerkursus diskuteredes denne Sag mellem de deltagende Lærere efter først at være blevet rejst af Kommunelærer *H. N. S. Lund*, Forstander for den tekniske Skole i Frederikshavn, og i 1907 stiftedes derefter ved Skolemødet i Aarhus »De tekniske Skolers

Lærerforening«, saaledes at der nu findes Sammenslutninger for de tre Faktorer

1) Haandværkerne (»Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«),
2) de tekniske Skoler (»Foreningen af tekniske Skoler i Danmark«) og
3) Lærerne (»De tekniske Skolers Lærerforening«),

mellem hvilke der maa være det intimeste Samarbejde, for at Skolernes Undervisning kan blive, hvad den bør være.

H. N. S. Lund blev fra første Færd Foreningens Formand, og han har med megen Energi og Dygtighed faaet rejst adskillige Spørgsmaal af speciel Interesse og Betydning for Lærerstanden, men ogsaa navnlig som Redaktør af Foreningens Medlemsblad »Cirklen« fremdraget til Forhandling mange Emner af almen Betydning for alle, der har Interesse for den tekniske Skolesag.

H. N. S. Lund.

Da den nydannede Forening gerne vilde være med i Arbejdet for at fremskaffe vel tilrettelagte Planer for Undervisningen, rettede den en Anmodning til Skoleforeningen om at blive repræsenteret i Udvalget, der i den Anledning suppleredes med Forstander *Lund*.

Fra alle Sider inden for Udvalget var man enig om, at der skulde arbejdes videre paa det bestaaende; det var ikke nogen Revolution, der ønskedes. Og med Hensyn til Reformerne, der ønskedes foretaget, da gik de nærmest i Retning af at skaffe forøget Undervisningstid, saaledes at den forberedende Undervisning kunde afsluttes paa een Vinter, saa der allerede anden Vinter kunde tages fat paa den faglige Undervisning, og saaledes, at der kunde blive Tid til flere Fag, navnlig til almendannende Undervisning. Først var den Mulighed paa Tale, at give Undervisning i tre Kvartaler i Stedet for som hidtil i to. Men Flertallet mente ikke, at dette vilde være gennemførligt; derimod blev der Enighed om at forlænge Skoleaaret med 2 Maaneder (Septbr. og April); de 6 Maaneder skulde gøres til 8.

Naar man ser hen til, at der rundt i Udlandet findes teknisk Undervisning hele Aaret rundt, kun afbrudt af de normale Sommerferier, skulde man jo ogsaa kunne tænke sig den Mulighed, at 8 Maaneders Undervisning maatte kunne etableres her i Landet. Tiden har imidlertid vist, at det er saare vanskeligt at gaa den Vej; en enkelt Skole var endog ved at geraade i aabenbar Konflikt med hele Borgerskabet, da den gjorde et Forsøg paa at indføre den forlængede Skoletid. Desværre har kun ganske faa Skoler fulgt Parolen, men muligvis kan den ønskede

Udvidelse af Undervisningen lettere naas derved, at man foruden Aftnerne anvender Dagtimer til Undervisningen.

Efter mange og lange Forhandlinger, i hvilke Planerne drøftedes i de mindste Enkeltheder, og hvor navnlig Spørgsmaalet om Matematikundervisningen i Aftenskolen undertiden fik Bølgerne til at gaa ret højt, kunde det afsluttende Møde holdes i København (i Statens Tegnelærerkursus' Lokaler i Ny Vestergade 11) den 21. Maj 1910. Om Formiddagen havde Foreningens Bestyrelse haft Møde og bl. a. taget Stilling til det udarbejdede Forslag til en Aftenskoleplan. Bestyrelsens Udtalelser angaaende det udførte Arbejde var anerkendende, idet man dog ønskede Titelen ændret, saaledes at Planen kom til at hedde »Vejledning til o. s. v.«, og i det hele taget ikke kom til at fremtræde som en ufravigelig Rettesnor. Det bestemtes, at Udvalget ved sin Formand skulde forelægge Planen for Teknisk Provinsskoleforenings Generalforsamling i Odense den 23. og 24. Juli s. A.

I Mødet Søndag den 24. Juli forhandledes i Henhold hertil Planen af de fra Skolerne inden for Foreningen mødte Repræsentanter og vandt stor Tilslutning; Indenrigsminister *Jensen Sønderup* var til Stede og overværede Forhandlingerne.

Fra forskellige Sider blev der udtalt en glædelig Overraskelse over, at Udvalget havde vovet at tage »saa meget godt med«, men tillige ogsaa en Frygt for Vanskeligheden ved at gennemføre Planen, idet den som enhver virkelig god Undervisningsplan vilde stille meget store Krav til Lærerne. Selve Forslaget vedtoges med alle Stemmer mod 4.

Efter Generalforsamlingen fremsendte Foreningens Bestyrelse Planen til Indenrigsministeriet med Anmodning om, at den maatte blive godkendt, hvilket ogsaa skete under 10. Oktober, saaledes at der paa Foden af Planen kunde trykkes: »Denne Undervisningsplan er under 10. Oktober 1910 af Indenrigsministeriet godkendt som Mønsterplan for Aftenundervisningen i tekniske Provinsskoler, der oppebærer Tilskud fra Statskassen«, og i selve Forordet til Planen hedder det, at den »er udarbejdet med det Formaal at vejlede ved en sukcessiv Reform af de tekniske Skolers Aftenundervisning.« Der var ikke fra nogen Side Tale om at øve Tvang over for Skolerne; men Planen skulde være og er blevet en Haandsrækning med Hensyn til et mere ensartet Arbejde i Aftenskolerne og med Hensyn til at skaffe et bedre og fyldigere Udbytte af den Tid og de Pengemidler, der ofres paa Undervisningen, en Haandsrækning, som Skolerne med Glæde har taget imod.

De væsentligste Fordele, der skulde opnaas ved at indføre den ny Plan, var:

1) at Undervisningstiden udvidedes fra 6 til 8 Maaneder (September og April skulde tages med),
2) at Forberedelsesundervisningen kunde tilendebringes i een Vinter,

3) at Fagundervisningen, der nok i nogen Maade hidtil havde været ledsaget af mundtlig Undervisning, blev gjort virkelig rationel ved Optagelse i Undervisningsplanen af Fag som Materiallære, Teknologi, Fysik, Bygningskonstruktionslære og Stillære m. v., og
4) at der blev taget rimeligt Hensyn til Elevernes almene Uddannelse derved, at der foruden at blive givet Timer til Dansk, Skrivning og Regning, samtidig ogsaa blev Tid til Afholdelse af oplysende, almendannende Foredrag.

At give en udførlig Omtale af Planen paa den Plads, der her er til Raadighed, er ikke gørligt; der maa nøjes med ovenstaaende kortfattede Rids.

Den 7. September 1910 samledes Undervisningsplansudvalget til et Møde i København, til hvilket Forstanderne for de tekniske Skoler i Aarhus og Odense, Ingeniørerne *J. Jonas* og *O. Windinge* var kommet til Stede efter Indbydelse fra Udvalgets Formand, og ved dette Møde bestemtes det at indgaa til Teknisk Provinsskoleforening med en Skrivelse, hvori man udtalte det ønskelige i, at Udvalgets Arbejde fortsattes med Udarbejdelsen af en Fællesplan for Dagskolens Undervisning. Da Foreningen tiltraadte dette Forslag, blev Arbejdet paabegyndt ved et Møde i København den 13. November 1910.

Udvalget blev i Anledning af den ny Opgave, det nu havde taget op, suppleret med de to Forstandere, der havde været indbudt til Mødet den 7. September (Jonas og Windinge), der begge stod som Ledere af betydelige Dagskoler. Samtidig valgte Fællesrepræsentationen to nye Medlemmer til Udvalget i Stedet for Andersen, Aarup, og Hansen, Jyderup, nemlig Professor, Arkitekt *M. Bidstrup*, Forstander for den tekniske Skole i Rønne, og Tømrermester *P.Poulsen*, Odense. Kaptajn Paulli, der i Mellemtiden var udnævnt til Forstander for Det tekniske Selskabs Skole i København, vedblev at have Sæde i Udvalget, dog deltog han først fra April 1912 i Udvalgsarbejdet som officiel Repræsentant for den københavnske Skole.

Allerede i det første Møde nedsattes, efter at en Generaldebat om Hovedprincipperne for Dagskolens Undervisning havde fundet Sted, tre Underudvalg:

1) for Bygningsskolen, bestaaende af *M. Rasmussen* (Ordfører), *J. Jonas*, *Niels Olsen* og *Nic. Petersen*.
2) for Maskinskolen, *O. Windinge* (Ordfører), *J. Jonas*, *Niels Olsen* og *Chr. M Østergaard*, og
3) for Dekorationsskolen, *Carl F. Andersen* (Ordfører), *Niels Olsen*, *E. Paulli* og *Nic. Petersen*.

Ved et Møde i det samlede Udvalg den 2. Septbr. 1912 kunde Formanden fremlægge Planer fra de tre Underudvalg; dog naaede man ikke til noget endeligt Resultat undtagen med Hensyn til Bygningsdagskolen.

Denne Afdeling af de tekniske Skoler, der i det hele taget havde ført en ret omtumlet Tilværelse, var ogsaa den Del, det særlig hastede med at faa fastslaaet en Plan for.

Gennem mange, mange Aar var Bygningsdagskolen ved Skolerne i København, Odense og Aarhus væsentligst at regne som en Forberedelsesskole til Akademiet, og Opgavegivning til Prøverne og Censuren i Hovedfagene besørgedes af den københavnske Skole. Enkelte Skoler (Aalborg, Randers og Horsens), der ikke fandt denne Ordning tilfredsstillende hverken for Skolerne eller for det udøvende Haandværk, men alligevel ønskede at give videregaaende Undervisning for Bygningshaandværkere, oprettede efter Samraad med Tilsynet med den tekniske Undervisning Dagskoler under friere Former, og de to sidstnævnte Skoler søgte ved en efter Aftale med Professor Andersen indrettet Eksamensordning at gøre det saaledes, at Undervisningen blev forsvarlig for Haandværkerne samtidig med, at den gav den Undervisning, som Akademiet fordrede til Optagelse. Som Censor ved Afgangsprøven virkede foruden Professor Andersen, Arkitekt *Th. Hirth* og Bygningsinspektør, Professor *Chr. L. Thuren*.

I hele dette Forhold skete der imidlertid en Forandring, efter at Kultusministeriet i 1905 havde nedsat en Kommission til at behandle Spørgsmaalet om Arkitektaspiranternes Undervisning. I denne Kommission sad som Repræsentanter for de forskellige tekniske Skoler Professor *Carl F. Andersen*, Professor *Alfred Lütken*, Adjunkt *M. Rasmussen* og Oberstløjtnant *V. A. Thalbitzer*, og ved det første Møde, der afholdtes, nedsattes et Underudvalg, bestaaende af Professor *Lütken*, der var valgt til Kommissionens Næstformand, Professor *Andersen*, Arkitekterne *Eugen Jørgensen* og *Nyrop* samt Tømrermester *Tesch* »til at tage Sagen under nærmere Overvejelse og gøre Indstilling derom til Kommissionen.« Det blev for saa vidt et negativt Resultat, der kom ud af Forhandlingerne, som man enedes om til Kultusministeriet at indstille, at der ved Akademiet skulde oprettes en bygningsteknisk Skole, og at den Forberedelsesundervisning til Akademiet, der hidtil havde fundet Sted ved de tekniske Skoler, skulde bortfalde.

I de samme Aar rejste der sig saa vel i Arkitektkredse som inden for de tekniske Skoler en Bevægelse mod det grimme, aandsforladte Byggeri, der havde været saa meget af herhjemme gennem de senere Aar. Det var særlig de hurtigt opstaaede Stationsbyers uskønne Huse, man tog Sigte paa. Der blev i Kampens Hede sagt mange drøje Ord, og et og andet af, hvad der saaledes kom frem, turde man vist nu være enig om, skød langt over Maalet. De tekniske Skoler skulde have hele Skylden væltet over paa sig for, hvad der var kommet frem af daarligt Byggeri, og det vilde de ikke ganske uden videre finde sig i, idet de, selv meget interesserede i at ændre Undervisningen paa det

paagældende Omraade, saa de vordende Bygningshaandværkere kunde komme i Besiddelse af større Skønhedssans og større Respekt for de Opgaver, de paatog sig, dog maatte holde for, at Arkitekterne som de førende paa Byggeriets Omraade herhjemme ogsaa maatte bære deres Part. —

Den Mand, der kæmpede mest ufortrødent i hele denne Sag, var Arkitekt *P. V. Jensen Klint*, der med Pen og Mund ivrigt forfægtede, at der burde finde en Ændring Sted i de unge Bygningshaandværkeres Uddannelse. I sin Bog »Bygmesterskolen«, hvori Jensen Klint har samlet de Artikler, han i Tiden 1901—10 har skrevet om Bygmesteruddannelsen, slutter han med at se en »lykkelig Udgang« af den hele Kampagne, idet det viser sig, at »de akademiske Arkitekter er ikke, som jeg tidligere har troet, Sagens Modstandere, og ledende Mænd ved de tekniske Skoler synes nu nær enige om at give Bygningskultur den Førerstilling, som tilkommer den.«

I 1910 var der nemlig sket det, at Forkæmperne for Indførelse af »Bygningskultur« som Fag i de tekniske Skoler og Skolernes Folk havde fundet hinanden.

I Sommeren 1910 afholdtes i Skaarup i Tiden fra 11. til 20. August et »Kursus for Lærere i Bygningsfagene ved Haandværkerskoler og tekniske Skoler« med Arkitekt *Poul Holsøe* som Hovedlærer. Gennem indgaaende Studium (navnlig ved Opmaaling) af smukke gamle Bygninger vilde man søge at aabne Deltagernes Øjne for den gode Tradition i Byggeriet og lære dem at bygge videre paa den, saa vi virkelig igen herhjemme kunde faa smukke danske Huse og Hjem.

Ved Kursuset vedtoges en Resolution om, hvorledes man kunde ønske sig Sagen ført frem gennem de tekniske Skoler: ved et godt Billedstof samt ved Opmaaling og Tegning af gode, ældre Bygninger. Og for at faa forhandlet med de tekniske Skolers Folk om Sagen, indbødes der til et Møde i København, hvilket Møde fandt Sted i K. F. U. M.s Sal den 12. November 1910.

Disse to Omstændigheder: Akademiets Oprettelse af en egen bygningsteknisk Skole og Kravet om Indførelse af »Bygningskultur« i de tekniske Skoler var ny Momenter, som maatte gøre sig gældende ved Udarbejdelsen af den ny Plan for Bygningsdagskolen.

Ved Mødet i K. F. U. M. viste der sig en næsten rørende Enighed mellem Indbydere og indbudte. Forstanderen for Aalborg tekniske Skole, nuværende Stadsingeniør *Niels Olsen* kunde fortælle, at man ved hans Skole allerede i 7—8 Aar havde givet sig af med Opmaaling af gode, gamle Bygninger, og Overlærer *M. Rasmussen*, Odense, kunde oplyse, at han allerede for 15 Aar siden havde søgt at slaa til Lyd for den samme Sag, uden dog den Gang at kunne finde Øre for Tanken. Der nedsattes ved Slutningen af Mødet et Udvalg, i hvilket Professor

Andersen skulde være Formand, og som iøvrigt kom til at bestaa af Arkitekt *Jensen Klint*, cand. mag. *Vilh. Lorenzen*, Arkitekt *Poul Holsøe*, Ingeniør *Niels Olsen*, Bygningsinspektør *Nic. Petersen*, Bygmester *D. Rasmussen* og Arkitekt *Ivar Bentsen*. Der var blevet foreslaaet at foretage Afstemning om Skaarup-Resolutionen; men paa Forslag af Niels Olsen nøjedes man med at udtale følgende: »Forsamlingen udtaler sin Tilslutning til Skaarup-Resolutionen og foreslaar, at der arbejdes videre i samme Retning.« Resultatet af det nedsatte Udvalgs Arbejde skal der senere kommes tilbage til.

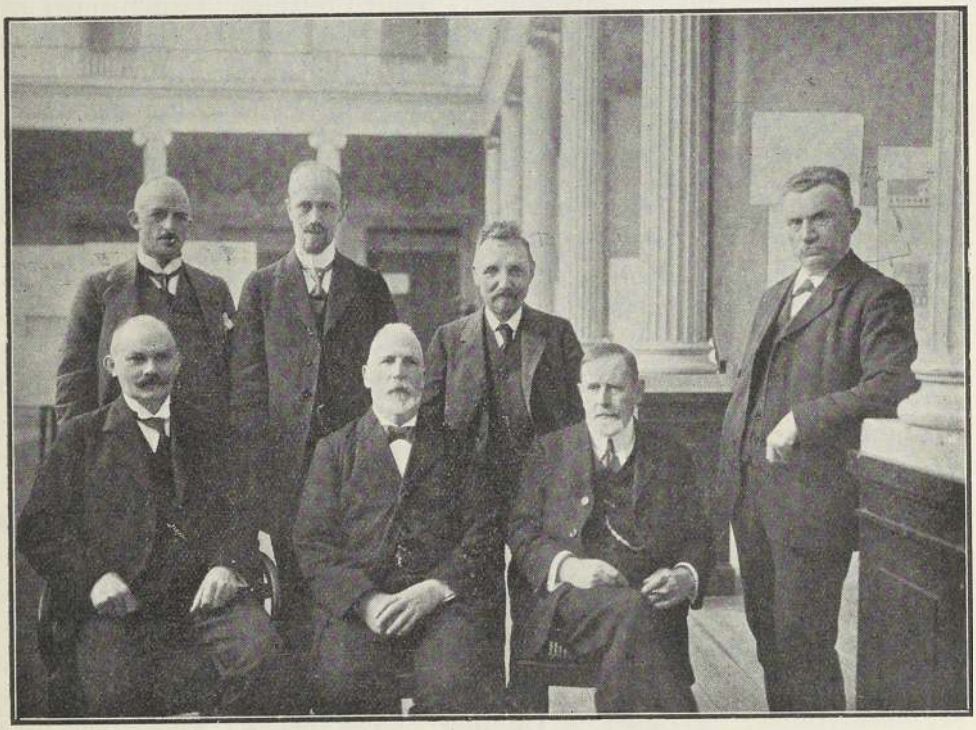
Dagen derpaa, den 13. November, holdt Undervisningsplansudvalget Møde i Ny Vestergade, og det var i dette Møde, at de oven for nævnte Underudvalg blev nedsat, efter at man navnlig havde drøftet de Principper, der skulde være de raadende ved Affattelsen af Planen for Bygningsdagskolen.

For imidlertid at give de Mænd, der i de store Skoler underviste i Bygningsfagene, Lejlighed til at deltage i Arbejdet, saa deres Erfaringer kunde komme dette til Gode, blev Arkitekterne *Th. Hirth* og *J. Tvede*, København, *H. Chr. Meyling*, Odense, og *Paludan*, Aalborg, samt Inspektør *Chr. Mogensen*, Aarhus, og Dekorationsmaler *P. Larsen*, Randers, anmodet om sammen med Dansk Arkitektforenings Formand, Arkitekt *Achen*, Aarhus, at komme til Stede ved et Møde den 22. April 1912, og ved dette Møde blev Planen egentlig udformet, idet der i Forvejen var gjort et saa stort Forarbejde, at man kun manglede de »sagkyndiges« Dom.

I et Møde i det samlede Udvalg den 2. September 1912 kunde de af Undervisningsplansudvalgene udarbejdede Forslag forelægges; dog var det kun Planen for Bygningsskolen, der kunde betragtes som et fuldstændigt Forslag. Der blev i Mødet givet Bemyndigelse til, at det fremsatte Forslag maatte gøres endelig færdigt, naar nogle enkelte nærmere betegnede Ændringer blev foretaget. I Protokollen over Møderne hedder det derefter: »I Løbet af Oktober, November og December 1912 affattedes »Plan for de tekniske Skolers Dagundervisning for Bygningshaandværkere« af det dertil nedsatte Underudvalg. Planen og Regulativet vedtoges derefter enstemmigt af Medlemmerne i Udvalget uden noget Møde. Sagerne cirkulerede. Planen tilstilledes derefter Teknisk Provinsskoleforening, og Regulativet indsendtes til Indenrigsministeriet til Godkendelse.«

Regulativet for Prøveaflæggelsen indsendtes til Indenrigsministeriet af Udvalgets Formand; dette beroede paa, at Skolerne gerne saa snart som muligt vilde ind i normale Forhold, og da selve Planen i det væsentlige havde været udarbejdet siden Efteraarsmødet den 2. September, var der flere af Skolerne, som allerede Vinteren igennem havde arbejdet efter den ny Plan, og som ogsaa ønskede, at deres Elever

kunde aflægge Eksamen efter den i Foraaret 1913. Indenrigsministeriets Godkendelse kom imidlertid ikke, idet der kort efter Planens og Regulativets Indsendelse blev nedsat en Kommission til at overveje alle Forhold vedrørende den tekniske Undervisning, og til denne Kommission blev ganske naturligt ogsaa disse Sager henvist; men Prøven afholdtes alligevel, som om Regulativet var godkendt. Man formaaede Tømrermester, cand. polyt. *O. Kayser*, Overlærer *M. Rasmussen*, Docent, Premierløjtnant *R. A. Christensen*, Stadsingeniør *Niels Olsen*, Arkitekt *A.*

R. Brüel. R. A. Christensen. Niels Olsen. M. Rasmussen.
Frode Andersen. O. Kayser. A. Clemmensen.

Clemmensen og Bygmester *R. Brüel* til at fungere som Eksamenskommission under Forsæde af Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne; Skolerne og Staten afholdt i Henhold til Regulativets Bestemmelse Eksamenskommissionens Udgifter, saa at det hele egentlig virkede paa ganske samme Maade, som om Ministeriets Godkendelse forelaa.

I 1914 indstillede Skolerne i Randers og Horsens Elever til Afgangseksamen efter den ny Plan, i Foraaret 1915 Aalborg og i Efteraaret 1915 Odense, og i Foraaret 1916 vil der blive indstillet Elever saa vel fra Aarhus som fra København. Til 1. April 1916 vil Planen altsaa være

helt gennemført ved de 6 videstgaaende Skoler, og det vil da være Tid at kaste et Blik tilbage og spørge, om det ny, vi har faaet, er, som vi ønsker det, eller der atter skal foretages en Ændring. Det var nemlig ikke altid saa ganske let at komme til Enighed om, hvad man burde tage med i Bygningsskolens Undervisning. Et var man dog enig om, og det var, at Faget »Husbygning« med dets forskellige Bifag skulde og burde være det dominerende.

I hvor høj Grad dette er blevet efterkommet, vil i nogen Maade kunne ses af en samlet Oversigt over Undervisningsfagene med Angivelse af det ugentlige Timetal, der i Løbet af hele Skoletiden skal anvendes til dem, hvorfor en saadan Oversigt nedenstaaende skal gives:

Dansk	6	Timer	Projektion og Centralprojektion	17	Timer
Skrivning	1	—	Statik	15 à 20	—
Regning	4	—	Husbygning og Bygningskonstruktion	ca. 58	—
Bogføring	3	—	Bygningshistorie	ca. 6	—
Tysk	6	—	Overslagsberegning	4	—
Matematik	ca. 24	—	Bygningshygiejne	3 à 4	—
Fysik	9 à 10	—	Bygningsret	1 à 2	—
Materialkemi og Materiallære	9 à 10	—	Landmaaling og Nivellering	½ à 1	—
Fundering	2	—			
Frihaandstegning	10	—			

Man vil navnlig lægge Mærke til det store, men ikke for store, Timetal til Husbygning og Opmaaling. I øvrigt er en Del af de nævnte Fag ny som Eksamensfag i de tekniske Skoler, selv om der ogsaa tidligere har været givet Undervisning i saa godt som dem alle.

Hvad mener man da nu om Resultatet? I saa Henseende skal henvises til en Udtalelse fra den Mand, der vel frem for alle andre, har holdt paa, at de tekniske Skoler maatte reformeres paa dette Omraade. Da Arbejderne fra Randers og Aalborg tekniske Skoler i Juleferien 1914 var til Censur i København, fik P. V. Jensen Klint dem at se, fordi det vidstes, at han var interesseret i at se de Resultater, man var kommet til, og han sagde da: »Ja, nu er vi inde i det rigtige Spor!«

De tekniske Skoler og deres Ledelse fortjener Tak for den Lydhørhed, de viste, da de ved den allerførste Lejlighed, der bødes, paatog sig deres Del af det store Arbejde med at højne den almene Sans for skønt og godt Byggeri, saa vort ellers smukke Fædreland ikke i alt for stærk Grad skal blive misprydet af vansirende Nybygninger, der hverken passer sammen med de gamle Huse, som de skal staa ved Siden af, eller med hele det danske Landskab.

Som allerede berørt blev der ogsaa af de to Underudvalg for Maskinskolen og Dekorationsskolen fremlagt Udkast til Planer. For først-

nævnte Skoles Vedkommende var det Hensigten, at Planen skulde omfatte 6 Halvaar, hvoraf de første 3 skulde være ens for saa vel Maskinkonstruktører som Elektrokonstruktører, og først med 4. Klasse skulde Adskillelsen komme. Den videre Uddannelse efter 3. Klasse skulde da finde Sted henholdsvis i Maskinbygnings-Teknikum ved Odense tekniske Skole og i et Elektroteknikum ved Skolen i Aarhus. Med Hensyn til Dekorationsskolen var det Meningen at faa Malerskolerne omdannet til at give en virkelig rationel Uddannelse for de dekorative Haandværk, ikke blot Malere, men ogsaa Guldsmede, Billedskærere, Ciselører, Gravører, Kunstsmede o. l.

Det Udvalg, som var blevet nedsat ved Mødet i K. F. U. M. den 12. November 1910, fik ogsaa sin Betydning med Hensyn til den bedre Uddannelse af vore Bygningshaandværkere. Udvalget holdt sit første Møde den 30. December 1910, ved hvilken Lejlighed Professor Andersen over for Dhr., som ikke fuldt ud kendte de tekniske Skolers Virksomhed paa det paagældende Omraade, kort gjorde Rede for, hvad der for de tekniske Skolers Folk stod som deres Ønskers Maal med Hensyn til Undervisningen for Bygningshaandværkere saa vel i Aften- som i Dagskoler, idet han betegnede Skolernes væsentligste Opgave som den at bibringe Eleverne Kærlighed til og Respekt for smukt og godt Arbejde. Ved det næste Møde den 27. Maj 1911 kunde Professor Andersen meddele, at man ved Statens Tegnelærerkursus allerede i den kommende Sommer agtede at etablere et Kursus i »Bygningskultur«. Arkitekt *Holsøe* havde med Assistance af Arkitekt *J. Tvede* lovet at lede Øvelserne i Opmaaling, og cand. mag. *Vilh. Lorenzen* og Arkitekt *P. V. Jensen Klint* havde lovet at holde Foredrag. Allerede ved det første Møde var der blevet nedsat et Underudvalg, bestaaende af *Vilh. Lorenzen* og *Ivar Bentsen* til at udvælge et for de tekniske Skolers Undervisning passende Billedstof (af smukke gamle Bygninger, Møbler o. l.). Dette Udvalg aflagde Beretning, og det blev bestemt, at Formanden skulde søge at skaffe Midler til at lade fremstille 300 Lysbilleder efter det valgte Billedstof. Indenrigsministeriet stillede sig overmaade velvilligt til Spørgsmaalet, saa der blev givet 400 Kr. til den ønskede Anskaffelse. Senere er der af Handelsministeriet efter Anmodning fra den konst. Inspektør bevilget Midler til Billedernes Udsendelse til Skolerne og til Affattelsen af et Katalog over dem; Kataloget blev udarbejdet af Vilh. Lorenzen og tilstillet alle Skoler, der er i Besiddelse af et Lysbilledapparat. Det er nu (1915/16) anden Vinter, at disse Billeder cirkulerer mellem Skolerne — i Fjor mellem 88 Skoler, i Aar mellem 107 Skoler. Hele denne Sag har ikke været uden Betydning; ikke blot har den gjort den direkte Nytte, at Eleverne har faaet en Mængde gode Billeder af smukke Bygninger at se; men Lærerne ved Skolerne er tillige blevet vænnet til at bruge det udmærkede Undervisningsmiddel, som Lysbilleder er.

Der er derfor ogsaa rundt omkring fra kommet Anmodninger til Inspektoratet om at foranledige udsendt Billedserier ogsaa for andre af Skolernes Fag: Billeder til Anvendelse ved Undervisningen i Materiallære o. s. v.

Som Led i Bestræbelserne for at skabe mere Ensartethed i Undervisningen og et godt Samarbejde mellem Skolerne maa nævnes de tekniske Skolemøder, der i de senere Aar er blevet afholdt for mindre Kredse af Landet. Bevægelsen begyndte allerede for en Del Aar siden blandt Skolerne i Lolland-Falster for snart efter at forplante sig til Fyn. I 1915 afholdtes der fire saadanne mindre Møder (i Nakskov, Faaborg, Sorø og Aalborg), og i 1916 lader der til at skulle blive endnu flere. Disse Møder har hidtil været ordnet saaledes, at de afholdtes samtidig med, at den tekniske Skole, som er Indbyder, holder sin aarlige Udstilling, saa at der foruden de Forhandlinger, der finder Sted, bliver Lejlighed til med de udstillede Tegninger som Grundlug at drøfte de forskellige Grene af Undervisningen.

5. KOMMISSIONEN ANGAAENDE DEN TEKNISKE UNDERVISNING.

Arbejdet med de foran nævnte Planer, som i Foraaret 1913 var nær sin Afslutning, blev imidlertid indtil videre stillet i Bero, idet den daværende Indenrigsminister, *Jensen Sønderup*, under 2. Behandling af Finansloven i Folketinget fremkom med Udtalelser, der lod formode, at der fra Statens Side vilde blive nedsat et Udvalg (den oven for nævnte Kommission), der skulde have til Opgave at overveje forskellige Forhold vedrørende de tekniske Skoler.

Ministeren udtalte bl. a.:

»Jeg har stillet mig velvilligt over for Tanken om en eventuel Forhøjelse af Tilskudet til de tekniske Skoler i Almindelighed. Men jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at der efter min Formening tiltrænges en lidt nøjere Overvejelse af samtlige disse Forhold og specielt af Forholdet mellem de tekniske Skoler, Teknologisk Institut og tildels Fagskolerne, inden man gaar til en Forhøjelse af Bevillingen, eventuelt til ny Regler for Fordelingen af Tilskudet, noget, der blev antydet, navnlig, tror jeg, af det ærede Medlem for Københavns 1. Valgkreds (Wulff). Jeg lægger ikke Skjul paa, at det Andragende fra Aarhus, som er blevet omtalt af forskellige ærede Medlemmer, baade af det ærede Medlem for Københavns Amts 2. Valgkreds (K. M. Klausen) og af det ærede Medlem fra Aarhus (Sabroe), i nogen Grad har medvirket til, at jeg har et Ønske om at anmode nogle Mænd om at foretage en samlet Overvejelse af Forholdene vedrørende Undervisningen paa de tekniske Skoler, Teknologisk Institut og Fagskolerne, saaledes at det bliver nogenlunde afgrænset, hvad man paa de forskellige Skoler skal beskæftige sig med.

Jeg tror, at det vil være godt at faa en samlet Overvejelse heraf, og jeg haaber at faa Finansudvalgets Tilslutning, i og for sig ikke til en Bevilling, men til en saadan Foranstaltning, hvorved man kunde faa nogle paa dette Omraade kyndige Mænd til at træde sammen til en Overvejelse af disse Forhold, saa der paa næste Aars Finanslov kan foreligge dels Forslag om en forhaabentlig forøget Bevilling, dels Forslag om en rationel Afgrænsning af de Undervisningsfag, der bør tages op henholdsvis paa de tekniske Skoler, Teknologisk Institut og Fagskolerne.«

Under 13. Marts 1913 nedsattes derefter »Kommissionen angaaende den tekniske Undervisning« med den Opgave »at udarbejde en samlet Plan for den tekniske Undervisning for Haandværkere og industridrivende, saa vel Lærlinge som Svende og Mestre.«

Kommissionens Sammensætning var følgende:

Departementschef i Indenrigsmin., *H Vedel*, Kommissionens Formand,
Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne, Professor *Carl F. Andersen*,
Medlem af Industriraadet, Direktør *M Ballin*,
Formand i Bestyrelsen for Teknologisk Institut Professor *C. Nyrop* og Institutets Direktør *G. Gregersen*,
Direktør for den polytekniske Læreanstalt, Professor *H. J. Hannover*,
Medlem af Industriforeningens Bestyrelse, Snedkermester *V. Henriksen*,
Indenrigsministeriets Delegerede i Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole i København, Professor ved den polytekniske Læreanstalt *Alfred Lütken*,
Formand for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, *Axel Meyer*,
Assistent i Indenrigsministeriet *S. Neumann*, der tillige skulde fungere som Kommissionens Sekretær,
Medlem af Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, Bygmester *Broder Nissen*, Hadsten, og
Næstformand i Bestyrelsen for Teknisk Provinsskoleforening, Overlærer *M. Rasmussen*, Odense.

I Sommeren 1913 fremkom der fra forskellig Side inden for de tekniske Skoler nogen Kritik af den Sammensætning, som Kommissionen havde faaet, idet man formente, at der i for ringe Grad var taget Hensyn til Skolerne. Denne Kritik blev ført frem i Rigsdagen af den nyvalgte Folketingsmand fra Aarhus *A. Stilling*, der gennem en længere Aarrække havde været knyttet til Aarhus tekniske Skole, først som Lærer, senere som Bestyrelsesmedlem og derfor var nøje kendt med de tekniske Skoler og deres Forhold. Han ønskede en i langt højere Grad sagkyndig Kommission, idet han samtidig opstillede Spørgsmaalet: »Hvad er naturligere, end at Fagforeningerne er repræsenterede i en saadan Kommission.« Ministeren (Ove Rode) kunde kun paa eet Punkt

Broder Nissen. O. Smith. Sv. Neumann. Gunnar Gregersen. P. V. Jensen Klint. Frode Andersen. P. Herschend.
H. J. Hannover. M. Ballin.
Viktor Henriksen. H. Vedel. Alfred Lütken. G. Busck-Nielsen. Niels Olsen.
(Paa Billedet mangler: Lund, Nyrop, Poulsen og Wulff).

give Folketingsmanden Ret i hans Syn paa Kommissionens Sammensætning. Det var en Fejl, at der ikke fandtes Repræsentanter for Arbejderne og for Lærerne for de tekniske Skoler; Ministeren udtalte:

»Jeg har sagt til de tekniske Skolers Lærerforenings Udsending og til andre, at jeg synes, der var en Mangel ved Kommissionens Sammensætning, og at det er min Agt at anmode Lærerforeningen om at udpege et Medlem til Kommissionen og yderligere anmode Arbejdernes Fællesorganisation eller De samvirkende Fagforbund om at udpege to Medlemmer. Kommissionen vil da bestaa af 2 tilsynsførende med den tekniske Undervisning, 2 fra de tekniske Skoler, 2 fra Teknologisk Institut, 1 for den polyteknisk-videnskabelige Uddannelse, 2 for Industrien, 2 for Haandværket, 2 for Arbejderstanden, og endelig knyttes alt dette sammen ved Statens Embedsmænd.«

I Henhold til disse Udtalelser af Indenrigsministeren udnævntes derefter Formanden for de tekniske Skolers Lærerforening, Forstander *H. N. S. Lund,* Frederikshavn, samt Borgerrepræsentant, Maler *R. Poulsen* og Sekretær i de samvirkende Fagforbund, Maskinarbejder *Otto Smith* til Medlemmer af Kommissionen.

I November 1913 døde Professor Andersen; i December udnævntes Arkitekt *P. V. Jensen Klint* til Medlem af Kommissionen og den konst. Inspektør indbødes fra dette Tidspunkt til at deltage i Kommissionens Møder.

1. April 1914 overgik de tekniske Skoler fra Indenrigsministeriet til Handelsministeriet, og i den Anledning blev Kommissionen yderligere suppleret med Departementschef i dette Ministerium *G. Busck-Nielsen* og Fuldmægtig, Ekspeditionssekretær *P. Herschend.*

I September 1914 afgik Fabrikant Axel Meyer ved Døden, og i December 1914 udnævntes Folketingsmand, Konsulent *Jul. Wulff* og kst. Inspektør *Frode Andersen* som Medlemmer af Kommissionen.

Endelig er Overlærer M. Rasmussen, der i Efteraaret 1915 af Helbredshensyn ønskede at udtræde, blevet erstattet med Stadsingeniør *Niels Olsen*, Aalborg.

Da der, naar Komissionen engang slutter sit Arbejde, sikkert vil komme en samlet Beretning om dens Arbejde, skal der ikke her gøres Rede for dette, men kun nævnes de Ting, som allerede har fundet deres Afgørelse.

Paa Finansloven for 1914—15 fandtes efter Kommissiones Indstilling opført en Forhøjelse af Driftstilskudet til de tekniske Skoler paa 40000 Kr. (fra 344000 til 384000 Kr.) og af Kontoen til Elevunderstøttelser paa 30000 Kr. (fra 70000 til 100000 Kr.). Driftstilskudet er for 1915—16 yderligere efter Kommissionens Indstilling blevet forhøjet til 425000 Kr.

Endvidere er der inden for Kommissionen udarbejdet og over for Ministeriet fremsat Forslag til Lov om Fagskoler, Forslag til Lov om Værkstedsskoler, Forslag til Lov om Statstilskud til en Pensionskasse

for Lærere ved tekniske Undervisningsvirksomheder og Forslag til Lov om Tilsyn med den tekniske Undervisning for Haandværkere og Industridrivende samtidig med, at der stadig i nedsatte Udvalg arbejdes paa Undervisningsplaner for de forskellige Grene af Undervisningen i de tekniske Skoler.

6. LÆRERUDDANNELSEN.

De Resultater, der er fremkommet af det ikke ringe Arbejde, der gennem Aarene er udført for at skaffe Skolerne ensartede Undervisningsplaner, er, som det vil fremgaa af foranstaaende, alle af ret ny Dato. Reformerne har i det væsentlige maattet føres ud i Skolerne dels gennem Inspektionen, dels gennem Uddannelsen af Lærere, hvilken sidste har fundet Sted ved Statens Tegnelærerkursus. Tidligere er omtalt, at Tegneinspektør Andersen før sin Udnævnelse i 1890 havde sikret sig, at Uddannelsen af Tegnelærere blev underlagt ham. Dette betød en stor Forandring i hele Kursuset, der endnu kun var en Del af de under Kultusministeriet sorterende Feriekursus, men fra dette Tidspunkt blev en særlig Afdeling med Tegneinspektøren som Leder.

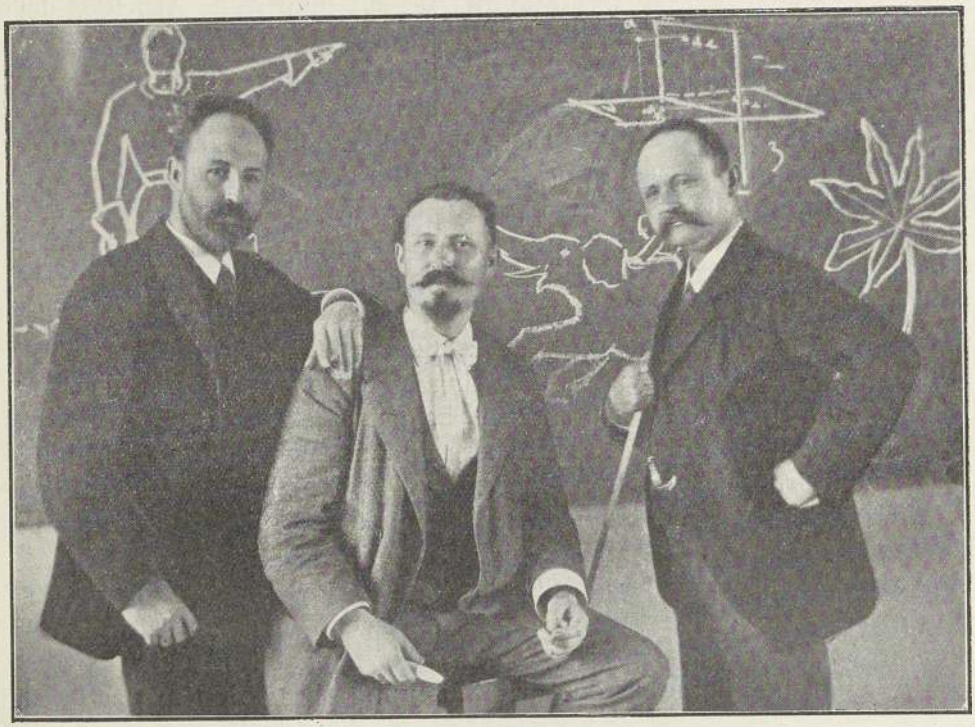
Det ny betød ikke blot en Ændring med Hensyn til Ledelsen og Lærerkræfter, men i hele Kursusets Arbejdsmaade.

»Ved dette Tidspunkt var Tegnelæreruddannelsens Stilling følgende: 1) Undervisningen var kun Øvelser i at tegne, 2) af Undervisningsmateriel ejedes saa godt som intet, og 3) Lokaler maatte laanes, da Staten paa dette Tidspunkt ingen havde disponible.« (Carl F. Andersen).

At dette, efter hvad der hidtil er sagt om Tegneinspektør Andersens Synspunkt med Hensyn til Tegneundervisningen, langt fra var tilfredsstillende for ham, siger sig selv, og det var ham derfor sikkert ogsaa en Glæde, da han det følgende Aar, 1891, kunde begynde Kursuset med ny Lærere. De eneste af de tidligere Lærere, der i 1891 underviste ved Kursuset, var Tegneinspektøren selv (Kridttegning og Perspektiv) og Kunstmaler *N. Fristrup* (Modellering). De ny Mænd var: Tegnelærer *C. Paustian* (elementær Frihaandstegning og praktiske Øvelser), Kunstmaler *Malte Engelsted* (videregaaende Frihaandstegning, Museumsstudier, Tegning og Maling efter levende Model m. v.), Beregner, senere Direktør i Forsikringsselskabet »Danmark« *N. U. Holten* (Geometri og Projektion med Tegning samt Fagtegning for Smede og Maskinbyggere) og Arkitekt *Chr. Hansen* (Fagtegning for Tømrere, Murere og Snedkere). Af disse hører C. Paustian og M. Engelsted den Dag i Dag til Kursusets bærende Kræfter. Den Indsats, de hver især har givet med Hensyn til Læreruddannelsen, er almindelig kendt og paaskønnet.

Den rationelle Undervisning, som paa dette Tidspunkt først og fremmest søgtes gennemført ved den forberedende Undervisning, blev i de

følgende Aar ogsaa den raadende med Hensyn til Fagundervisningen. Ved Gennemførelsen heraf havde Tegneinspektøren megen Støtte af daværende Tømrermester *Nic. Petersen*, Aarhus (senere Brand- og Bygningsinspektør i Randers og Forstander for den tekniske Skole der), der fra 1894 virkede som Lærer ved Kursuset i Stedet for Arkitekt Chr. Hansen. Samme Aar knyttedes en anden Mand, Kunstmaler *E. Rondahl* til Kursuset, en Mand, der fik den allerstørste Betydning for dette, og hvis Undervisning har virket befrugtende paa Skarer af Lærere ude

C. Paustian. E. Rondahl. Nic. Petersen.

fra Provinserne. Til at begynde med underviste Rondahl kun i Frihaandstegning efter Klodser, men allerede 1895 overtog han Anskuelsestegningen, som Tegneinspektøren hidtil havde undervist i, og hertil kom i Aarenes Løb Stillære og Stilstudier, Akvarelmaling, Pennetegning, Skitsering, Museumsstudier m. v. I 1908 udnævntes Rondahl til Overlærer og skulde som saadan forestaa den daglige Ledelse af Kursuset navnlig under Tegneinspektørens jævnlige Fraværelser paa Inspektionsrejser.

Med Nic. Petersens Undervisning ved Kursuset blev der egentlig gjort det grundlæggende Skridt til hele den Undervisning i Bygningskonstruktion m. v., der nu findes ved de tekniske Skoler, og som drives som

Grundlag for hele Fagtegningsundervisningen paa dette Omraade. Og i Forbindelse med denne Undervisning begyndtes der ogsaa af ham en Undervisning i Materiallære. En Række Opgaver blev udarbejdet, og paa Kursusets Foranstaltning udsendtes de til tekniske Skoler. Desværre kunde Nic. Petersen ikke længere, da han overtog Brand- og Bygningsinspektørembedet i Randers, virke som Lærer ved Kursuset. Hans livlige og vækkende Undervisning mindes endnu med Glæde af dem, der i Aarene 1894—97 var Deltagere i Tegnekursuset. Hans Lærergerning, der havde været ført i nøjeste Overensstemmelse med de af Tegneinspektøren forfægtede Standpunkter, blev ført videre i samme Spor af hans Arvtager, Arkitekt *Kaare Kristensen*, der siden 1898 har virket ved Kursuset. Foruden i Bygningskonstruktionslære og Fagtegning for Murere, Tømrere og Snedkere har Kaare Kristensen undervist i geometrisk Tegning og Projektionstegning, i de senere Aar dog ikke i geometrisk Tegning. Ved det indgaaende Kendskab til de tekniske Skoler, han har erhvervet sig gennem de Inspektionsrejser, han har foretaget som Assistent ved Tilsynet med den tekniske Undervisning, har han som faa været i Stand til at retlede og vejlede de mange, der kommer ind for at søge Belærelse paa Kursuset.

Med Hensyn til Undervisningen i Geometri og Projektionslære har der været adskillig Skiften af Lærere. Det varede ikke længe, før Direktør Holten maatte meddele, at han ikke saa sig i Stand til at vedblive at virke som Lærer ved Kursuset; fra 1896—99 overtog derfor Lærer ved Aarhus Realskole og Aarhus tekniske Skole cand. polyt. *J. P. Holst* Direktør Holtens Timer paa Sommerkursus, medens Direktøren vedblivende efter indstændig Anmodning fra Tegneinspektøren underviste paa Vinterkursus. Holst afgik ved Døden i 1899 og afløstes som Lærer ved Kursuset af Adjunkt ved Aarhus Kathedralskole *J. Ramm;* men allerede efter 2 Aars Forløb (i 1901) antoges efter Direktør Holtens Anvisning og Anbefaling den Mand, der siden da ved Kursuset med saa megen Dygtighed har undervist i Afbildningslære, Assistent ved polyteknisk Læreanstalt, exam. polyt. *H. Christensen*. Første Aar underviste H. Christensen kun i Maskintegning og Geometri; men allerede næste Aar overtog han ogsaa Projektionslæren. Undervisningen i Tegning, der stedse har været knyttet til Forelæsningerne og Eksaminationerne i Geometri og Projektionslære, krævede imidlertid mere Tid af Arkitekt Kaare Kristensen, end han kunde afse fra den faglige Undervisning, og derfor antoges i 1900 daværende Bygningstegner *Chr. Mogensen*, Aarhus, nu Inspektør ved Aarhus tekniske Skole, som Lærer. Paa Grund af sin Stilling som Tegner paa Havneingeniørens Kontor i Aarhus maatte Mogensen imidlertid fra 1903 ophøre at undervise ved Kursuset. Denne idelige Skiften af Lærere ved den »matematiske« Afdeling af Kursuset gjorde, at man saa sig om efter en Mand, hvem man kunde vente at

beholde, og 1904 antoges derfor Assistent ved polyteknisk Læreanstalt cand. polyt. *H. P. Nielsen*, som Lærer ved Kursuset, en Mand, hvis rige Fond af Kundskaber paa mange Maader er kommet Kursuset til Gode. Siden da har Forholdene i det væsentlige været uforandrede, idet H. P. Nielsen har undervist i Geometri med Tegning, H. Christensen i Projektionslære og Kaare Kristensen i Projektionstegning. Undervisningen i Maskinfagtegning har været besørget dels af H. Christensen og dels af H. P. Nielsen, men er i de seneste Aar overtaget af Assistent ved polyteknisk Læreanstalt, cand. polyt. *A. L. Vanggaard*, der i Sommeren 1915 sammen med Lærer ved Frederiksberg tekniske Skole, Maskinkonstruktør *F. E. Riemann*, med Understøttelse fra Statskassen har besøgt en Del af Landets tekniske Skoler for at faa tilvejebragt et tilfredsstillende Grundlag for denne Del af Kursusets og dermed ogsaa af de tekniske Skolers Undervisning.

Som berørt paabegyndtes der allerede i 1894 af Nic. Petersen en Undervisning i Materiallære for Bygningshaandværkere, men for de øvrige Haandværksfags Vedkommende blev der først indført saadan Undervisning ved Kursuset, efter at cand polyt. H. P. Nielsen var blevet ansat. Undervisningen paa dette Omraade overtoges senere (fra 1910) af cand. polyt. A. L. Vanggaard, der med Hensyn til Undervisningen i Materiallære har indlagt sig stor Fortjeneste, ikke blot ved Undervisningen paa Statens Tegnelærerkursus, men ogsaa ved de mange Foredrag, som han har holdt ved de tekniske Skoler Landet over. Forøvrigt virker han som Lærer i Faget ved de tekniske Skoler i København og Frederiksberg, og sammen med Forstanderen for Aarhus tekniske Skole Ingeniør, cand. polyt. *J. Jonas* har han udgivet en Materiallære, der foruden at være en Haandbog for Lærerne ved de tekniske Skoler skulde være en Vejledning for Eleverne i vore Dagskoler.

For de dekorative Fag: Malere, Guldsmede, Billedskærere o. s. v. har der i Aarene 1911—12 været afholdt særlige Kursus under Ledelse af Kunstmaler Malthe Engelsted. Ved disse Kursus har det været Hensigten at arbejde hen til en Reform navnlig af vore Malerskolers Undervisning, saaledes at denne i Modsætning til som nu de fleste Steder udelukkende at være værkstedssupplerende Undervisning blev en rationel Opøvelse i Dekoration og Afstemning af Farver. Hjælper ved denne Undervisning var Malermester *Th. Hansen*, Lærer ved den tekniske Skole i Kolding.

Efter at der ved Kursuset var optaget Uddannelse af Lærere for de tre store Hovedgrupper inden for vort Haandværk, blev der tænkt paa ogsaa at imødekomme Kravene fra de »smaa« Haandværk. Det første af disse Fag, der blev taget op, var Vognbygning. I 1912 gaves der Undervisning i Fagtegning for Vognbyggere af Lærer ved Randers tekniske Skole *Nic. Henriksen*, der ved indgaaende Studier saavel i Ind-

som i Udlandet har sat sig grundigt ind i Undervisningen paa dette Omraade, og som ogsaa med Støtte fra Indenrigsministeriet har udarbejdet et Hjælpemiddel til Benyttelse ved Undervisningen for Vognbyggere i vore tekniske Skoler.

Ved Kursuset har der foruden de alt nævnte Fag af og til været undervist i Statik (Holten, H. P. Nielsen), Jernbeton, Fundering og Jordarbejde (H. P. Nielsen) og Matematik (H. Christensen).

Til den Undervisning for Bygningshaandværkere, der tidligere er nævnt, har der siden 1912 hvert Aar været knyttet et Kursus i Opmaaling af gamle Bygninger, i Begyndelsen under Ledelse af Arkitekt *P. Holsøe* med Assistance af Arkitekt, Overlærer ved Det tekniske Selskabs Skole *J. Tvede*, senere under Ledelse af denne sidste. Et enkelt Aar, da J. Tvede var forhindret i at paatage sig Undervisningen, overtoges denne af Arkitekt *Strøm Tejsen*. I 1915 var Dekorationsmaler *Anker Kjeldsen*, Lærer ved Horsens tekniske Skole, Tvedes Medhjælper.

Fra 1902 til 1909 holdt Professor *Edv. Lehmann* hvert Aar en Række Forelæsninger over Tegneundervisningens Pædagogik, hvilke Foredrag naturligvis i første Række var beregnet paa den store Skare af Lærere ved tekniske Skoler, som ikke tidligere havde haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med Fagets Pædagogik, men ogsaa af de øvrige Kursusdeltagere fulgtes disse Forelæsninger med den allerstørste Interesse.

Til alt dette, som Kursuset saaledes har givet Undervisning i, kan endnu føjes Landmaaling (Landinspektør *Fejlberg*, cand. polyt. *Vinge* og H. P. Nielsen) samt Bogføring (1895—1910), i hvilket Fag daværende Kantor i Viborg *Alb. Philipsen* gav Undervisning efter et af ham specielt for Haandværkere tilrettelagt System. I 1914 underviste Forstander *H. N. S. Lund*, Frederikshavn, i Bogføring.

I Juleferien 1909 henvendte Bestyrelsen for De tekniske Skolers Lærerforening sig til Professor Andersen med Anmodning om, at der maatte blive oprettet en Afdeling for praktisk Vejledning i at undervise. For Frihaandstegningens Vedkommende havde der gennem mange Aar været en saadan Afdeling, ledet af C. Paustian, i hvilken Kursusdeltagerne underviste Børn fra københavnske Kommuneskoler. Professoren svarede imødekommende, og baade i 1910 og 1911 blev der givet et 14 Dages Kursus i Undervisningsøvelse (Lærere: H. Christensen, Kaare Kristensen og C. Paustian).

Da Professor Andersen var død i November 1913, konstituerede Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet *Frode Andersen* som Leder af Statens Tegnelærerkursus, og da Kursuset i samme Vinter ogsaa mistede E. Rondahl, der døde den 5. Marts 1914, overtog Frode Andersen ogsaa Overlærerens Arbejde, naar undtages Bibliotekarstillingen, som midlertidig overtoges af M. Engelsted, idet der ikke, da der forestod en Omordning af hele Kursusordningen og af Tilsynet saa vel med Tegne-

undervisningen i de Skoler, der sorterede under Kultusministeriet, som med de tekniske Skoler, ønskedes truffet endelige Bestemmelser. Rondahls Undervisning i Akvarelmaling overgik til Billedhugger *Th. Mogensen*, der allerede paa dette Tidspunkt i nogle Aar havde været knyttet til Kursuset som Lærer i Modellering, og Undervisningen i Stillære har Dekorationsmaler Anker Kjeldsen, Horsens, overtaget.

Paa Finansloven for 1915—16 bevilgedes der paa Kultusministeriets Budget et Beløb til Løn for en særlig under dette Ministerium ansat Tegneinspektør, og dette havde til Følge, at Statens Tegnelærerkursus fra 1. April 1915 deltes saaledes, at 28000 Kr. af Kontoen overgik til

A. L. Vanggaard. H. P. Nielsen. Malthe Engelsted. H. Christensen.
Kaare Kristensen. C. Paustian. Th. Mogensen.

Handelsministeriets Budget til Uddannelse af Lærere for tekniske Undervisningsvirksomheder. Forslaget til Omordning af Kursuset udarbejdedes af et af Kultusministeriet nedsat Udvalg, bestaaende af Ministeriets Konsulent i Skolesager, Professor *N. A. Larsen*, Forstander for Statens Lærerhøjskole, Professor, Dr. phil. *H. Olrik* og den konstituerede Leder af Statens Tegnelærerkursus.

I Aaret 1915—16 er der forsøgt saa vidt muligt for ikke med Hensyn til Lokalespørgsmaal at kollidere med Kultusministeriets Tegnelæreruddannelse at lægge Handelsministeriets Kursus uden for Sommerferien. Dette lader sig dog sikkert ikke i Fremtiden opretholde, da der er mange af Lærerne i de tekniske Skoler, der tillige underviser i Folkeskolen, og som derfor kun kan afse Ferietiden til deres Videreuddannelse.

Af ny Kursus har der i 1915—16 været oprettet et 3 Ugers Kursus i Fagtegning for Typografer og et 6 Dages Instruktionskursus for Forstandere og Lærere ved tekniske Skoler. Typografkursuset, ved hvilket der er blevet undervist af Tegner *Ove Dyva* og Ingeniør A. L. Vanggaard, slog saa godt an, at samtlige Deltagere den sidste Kursusdag afleverede en Ansøgning om, at der maatte blive indrettet et Fortsættelseskursus for dem i 1916; herpaa er Ministeriet beredvilligt gaaet ind. Instruktionskursuset formede sig som en Række Forhandlinger om Unvisningen i de forskellige Fag, om Skolernes Administration og lignende, Spørgsmaal, der indlededes dels af Kursuslærerne, dels af Forstandere og Lærere ude fra Skolerne. Ogsaa dette vandt en saadan Tilslutning, at det vil blive fortsat.

I de første Par Aar efter 1890 maatte Kursuset laane sig frem med Hensyn til Lokaler, men allerede 1893 flyttede det ind i den Bygning, Ny Vestergade 11, hvor det endnu er til Huse, og hvor det, til Trods for den indskrænkede Plads, der efterhaanden er blevet det til Del, har særdeles gode Undervisningslokaler, og hvor der nu findes ret righoldige Samlinger af Undervisningsmateriale og Bøger.

Fra 1. April 1908 blev hele Tegnekursusinstitutionen udskilt fra de øvrige Kursus og sorterede fra dette Tidspunkt direkte under Ministeriet med Tegneinspektøren som Leder.

Med Hensyn til Deltagerantallet og de Midler, der gennem Aarene har været til Raadighed for Kursuset, henvises til Oversigten paa S. 120, af hvilken det fremgaar, at det er et meget betydeligt Antal af Lærere, der her har modtaget deres Uddannelse.

De forskellige Kursus har været:

I. Foraarskursus (ca. 2 Maaneder — Maj og Juni),
II. korte Sommerkursus (5 Uger i Juli, Aug. og Septbr.),
III. langt Sommerkursus (10 à 12 Uger i Juli, Aug. og Septbr.).
IV. Efteraarskursus (ca. 2 Mdr. — Oktbr. og Novbr.) og
V. Vinterkursus (ca. 2 Mdr. — Jan. og Febr.).

At der i Aaret 1914—15 har været en betydelig Nedgang i det Antal Deltagere, som har kunnet medtages til Undervisning, beror til Dels paa, at Lærerlønningen ved Kursus, der indtil 1. April 1914 havde været henholdsvis 2½ og 3 Kr. pr. Time, forhøjedes til 4 Kr.

I 1915—16 har der været afholdt følgende Kursus:

I. 12 Ugers Foraarskursus (delt i to 6 Ugers Kursus) fra 12. April til 3. Juli med 42 Deltagere.
II. Kursus i Fagtegning og Materiallære for Typografer fra 26. Juli til 14. August med 16 Deltagere.
III. Instruktionskursus fra 9. til 14. August — 63 Deltagere.
IV. 12 Ugers Efteraarskursus (delt i to 6 Ugers Kursus) fra 16. Aug. til 6. Novbr. — 26 Deltagere.
V. 8 Ugers Vinterkursus fra 3. Januar til 26. Febr. — 37 Deltagere.

Foruden denne Læreruddannelse har der paa Indenrigsministeriets Foranstaltning været afholdt Lærerkursus ved den tekniske Skole i Helsingør:

i Elektroteknik i 1903, 04 og 05 samt

i Materiallære for Malere hvert Aar fra 1906.

Aar	Antal Deltagere i de forskellige Kursus*)						Kontoens Størrelse
	I	II	III	IV	V	Ialt	
1891—92		71	11		4	86	14000 Kr.
1892—93		75	17		11	103	—
1893—94		65	7		24	96	—
1894—95		69	2		12	83	—
1895—96		66	9		4	79	—
1896—97		83	10			93	—
1897—98		73	15		18	106	—
1898—99		69	15		32	116	—
1899—1900		97	23		41	161	20000 Kr.
1900—01		99	28		54	181	—
1901—02		89	27	46	61	223	30000 Kr.
1902—03	41	93	26	32	51	243	—
1903—04	36	70	33	50	59	248	—
1904—05	46	69	29	47	50	241	—
1905—06	30	64	19	34	47	194	—
1906—07	30	67	15	31	37	180	—
1907—08	28	67	22	34	55	206	—
1908—09	37	74	21	49	58	239	40000 Kr.
1909—10	52	84	28	52	61	277	—
1910—11	45	73	38	65	72	293	—
1911—12	62	86	34	56	76	314	—
1912—13	45	87	36	42	52	262	—
1913—14	39	91	31	37	58	256	—
1914—15	38	73	22	33	40	206	—

Hvert af disse Kursus har strakt sig over 4 Uger og været frekventeret af 5 stipendierede Deltagere. Som Lærer ved Kursuset i Elektroteknik virkede Ingeniør *Vald. Jensen* (nu Overlærer ved Det tekniske Selskabs Skole) og Ingeniør *C. Fritzbøger*. Ved Kursuset i Materiallære for Malere var cand. pharm. *C. V. Jørgensen* fra Begyndelsen den ledende, men da han paa Grund af Sygdom maatte afbryde sin Lærergerning, overtoges den af mag. sc. *Jens Rosenkjær*, Lærer ved Askov Højskole. Maleren, Tegnelærer *J. Brighel Høm* har stadig assisteret ved Undervisningen og har sammen med C. V. Jørgensen udgivet en Lærebog, som bl. a. anvendes ved Kursuset.

* De forskellige Kursus er her angivet ved Tal, der refererer til den paa Side 119 staaende Fortegnelse over dem.

At der blev oprettet Kursus i Elektroteknik (og senere i Materiallære for Malere), skyldes i første Række Skolen i Helsingør og dens daværende Forstander, Oberstløjtnant *F. D. Volkersen*, der ved den ham underlagte Skole havde faaet Faget indført, og som ved den Lejlighed havde følt Savnet af en veluddannet Lærer. Da det fornødne Undervisningsmateriel var til Stede ved Skolen i Helsingør, var det ogsaa ret naturligt, at den Læreruddannelse, som Indenrigsministeriet etablerede, fandt Sted der. I 3 Aar afholdtes disse Kursus, og blandt Deltagerne var bl. a. den nuværende Forstander for Odense tekniske Skole, Ingeniør, cand. polyt. *O. Windinge* og Læreren i Elektroteknik ved Aarhus Elektroteknikum *F. Frantzen*.

F. D. Volkersen.

7. FRA SKOLERNES UNDERVISNING.

NY FAG OG FORMER FOR TEKNISK UNDERVISNING.

For imidlertid at faa hele Spørgsmaalet om Undervisning i Elektroteknik underkastet en bestemt Ordning, nedsattes der efter Forhandlinger mellem Indenrigsministeriet, Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og Marineministeriet en Kommission. I Kommissionens Betænkning hedder det:

»Helsingør danner med Hensyn til Undervisningsmidler en Undtagelse, idet disse her maa siges at være tilfredsstillende. De andre Skoler mangler helt eller delvis elektroteknisk Undervisningsmateriel, saa at der for hver saadan Skole (en Gang for alle) behøves et Tilskud.«

I Betænkningen nævnes der foruden Skolen i København 6 Skoler, der var villige til at etablere Lærlingeuddannelse i Elektroteknik, nemlig de tekniske Skoler i Helsingør, Odense, Aarhus, Randers, Aalborg og Kolding. Til hver af disse Provinsskoler bevilgedes der i Aarene 1906—09 5000 Kr. til Anskaffelse af det fornødne Materiel, medens der til Skolen i København blev givet en Bevilling af 107300 Kr., heri iberegnet Tilskud til Opførelsen af en Skolebygning i Prinsesse Charlottegade. Senere har den tekniske Skole i Horsens (i 1910—13) modtaget 5000 Kr. til Indretning af et elektroteknisk Laboratorium, og i 1915 er der tilstaaet den tekniske Skole i Nyborg 1200 Kr. til et mindre Laboratorium. Loven af 19. April 1907 om Stærkstrømsanlæg og Prøven for Installatører har imidlertid nødvendiggjort, at der ved enkelte Skoler maatte indrettes mere fuldstændige Laboratorier; Skolen i Helsingør var her igen den, der viste Vej, idet den var den første tekniske

Skole, som fik sit Laboratorium indrettet efter Elektricitetskommissionens Fordringer og fik Tilladelse til at lade afholde Installatørprøve for Stærkstrømsanlæg. Ved Skolerne i København og Aarhus gives en videregaaende Undervisning for Elektrokonstruktører, og Elever med bestaaet Afgangseksamen fra disse Skoler har Ret til at virke som Stærkstrømsinstallatører.

I Finansaaret 1915—16 er der bevilget Aarhus tekniske Skole 34260 Kr. til Udvidelse af sit Laboratorium, og Skolens Elektroteknikum indviedes den 8. Januar 1916.

Samtidig med at der saaledes i de sidste 10—15 Aar er fremvokset en helt ny Undervisning for Elektroteknikere inden for vore tekniske Skoler, er der ogsaa i dette Tidsrum sket betydelige Fremskridt med Hensyn til Undervisningen af Maskinkonstruktører. Tidligere var det ret almindeligt, at unge Maskinarbejdere, som vilde bringe det til noget inden for deres Fag, søgte til Tyskland for at faa yderligere Uddannelse ved et eller andet Teknikum, skønt der ved de større Skoler her i Landet gaves en ret god Uddannelse. For at raade Bod herpaa oprettede Odense tekniske Skole fra November 1905 et Maskinbygningsteknikum med en 6 Semestres Undervisning, og skønt Tilslutningen i Begyndelsen var ret ringe, har det dog vist sig, at man handlede rigtigt, da Staten i 1908—10 bevilgede 26250 Kr. til Indretning af et Maskinlaboratorium ved Skolen, og nu i 1915—16 har givet 12000 Kr. til en Udvidelse af Laboratoriet. Der er en stærk Tilslutning til Skolens Undervisning fra alle Egne af Landet.

Forholdet med Hensyn til Uddannelse af Maskin- og Elektrokonstruktører er herefter dette, at de førstnævnte kan faa deres Uddannelse ved Skolerne i København og Odense, de sidstnævnte ved Skolerne i København og Aarhus.

Af andre særlige Former for teknisk Undervisning her i Landet skal endelig nævnes Haandværkerdagskolerne i Hillerød og Nakskov.

I Aaret 1904 oprettedes der i Hillerød paa Initiativ af Arkitekt *V. Holck* og Skoleinspektør *P. Petersen* en Dagskole, som skulde have til Formaal at uddanne »Haandværkets Husmænd«, d. v. s. Smaamestre fra Landet, idet der dog samtidig med den tekniske Uddannelse skulde gives de unge en mere højskolemæssig, almendannende Undervisning, navnlig i Foredragsform. Da Forsøget slog an, besluttede man at opføre en egen Bygning til Skolehjem, og denne indviedes i November 1908, saaledes at alle udenbys Elever nu bor paa Skolen hos Forstanderen. Denne Undervisning ved Hillerød tekniske Skole affødte, at der af Statskassen siden 1908 hvert Aar har været ydet 15000 Kr. til »forøget Undervisning af mere almendannende Art«, d. v. s. i det væsentlige til Afholdelse af Foredrag enten ved direkte Tilskud til Skolerne

i dette Øjemed eller ved, at der for en Del af Kontoen gennem Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne er udsendt Foredragsholdere til de mindre Skoler.

Foruden Hillerød tekniske Skole har nu ogsaa den tekniske Skole i Nakskov et Elevhjem. Elevhjemmet i Hillerød er bygget udelukkende for private Midler, medens der til Opførelse af Hjemmet i Nakskov, der er sammenbygget med Skolen, er ydet Statstilskud. Fra 1. November 1916 tænkes en lignende Skolevirksomhed etableret ved Roskilde tekniske Skole med Arkitekt *Hans Schmidt* (tidligere Nørre Ørslev) som Leder.

Til Skolen i Hillerød er der endvidere siden 1. Maj 1915 forsøgsvis knyttet en speciel Uddannelse af Husmødre for Haandværkerhjem paa Landet. Der undervises i Husgerning, Madlavning, Syning, Havedyrkning, Sundhedslære samt i almendannende Fag.

Ved flere af vore tekniske Skoler er der i de senere Aar optaget speciel Fagundervisning for Typografer. Aarhusskolen var her den, der gik i Spidsen. Den lod indrette et mindre Trykkeri ved Tilskud dels fra Staten dels fra Fagets Side; i Aar er en lignende Værkstedsundervisning oprettet ved den tekniske Skole i Odense, og gennem flere Aar har der ved den tekniske Skole i Hjørring og i de sidste Aar tillige ved den tekniske Skole i Varde været gjort Forsøg i lignende Retning, idet den teoretiske Undervisning er blevet givet paa Skolen, medens den praktiske har været henlagt til et af Byens Trykkerier, der velvilligt er blevet stillet til Raadighed. Desuden gives der nu ved ikke faa tekniske Skoler Undervisning i Fagtegning for Typografer.

Selv om der endnu ikke er fuldt ud ensartede Planer for vore tekniske Skolers Arbejde, er det dog saaledes, at der i disse gives god og tidssvarende Undervisning for saa godt som alle Haandværksfag. Ingen ung Haandværker, der ønsker teknisk teoretisk Uddannelse i sit Fag, behøver at søge forgæves. Foruden den faglige Uddannelse og de alt nævnte almendannende Foredrag er ogsaa et Fag som Gymnastik optaget i de tekniske Skoler.

DAG- OG AFTENUNDERVISNING.

Det, der i disse Aar særlig arbejdes paa, er en fast Ordning af hele vort tekniske Skolevæsen. Ved disse Overvejelser er det Gang paa Gang kommet frem, at det vilde være saare ønskeligt, om en Del af Skolernes Arbejde kunde henlægges til Dagtimer. Inden for Teknisk Provinsskoleforening har det været drøftet for allerede en halv Snes Aar siden. Ved et Bestyrelsesmøde i 1905 udtalte Overlærer *M. Rasmussen* Ønskeligheden af, at Lærlingeundervisningen kunde lægges paa et tidligere Tidspunkt af Dagen f. Eks. saaledes, at den begyndte Klokken 2 eller 3 et Par Gange ugentlig. Foreningens Formand, Fabrikant *J. A. Hansen*,

Kolding, kunde tænke sig en anden Mulighed, nemlig at Lærlingene skulde søge en Dagskole i to Maaneder hver Vinter, og at det i Lærlingekontrakten blev indført, at Lærlingen skulde have fri disse Maaneder for at søge Skolens Undervisning.

Muligvis vil en saadan Ordning ikke være let at gennemføre; efter de Udtalelser, der i den senere Tid i »For Industri og Haandværk« er fremkommet vedrørende denne Sag, er der mange Haandværk, for hvis Vedkommende det i alt Fald ikke i Øjeblikket er muligt. Men her som overalt med Hensyn til vore tekniske Skoler bør der gaas frem ad Frivillighedens Vej, idet man ikke maa glemme, at Skolerne ikke er Statsskoler, men er opstaaet ved privat Foranstaltning. Imidlertid er der dog allerede enkelte Steder med Held foretaget nogen Omlægning af Aftenskoleundervisning til Dagtimer.

I Viborg tekniske Skole har der saaledes i flere Aar været Eftermiddagsundervisning om Mandagen:

Geometri og Projektionslære fra Kl. 1—3,
Frihaandstegning I og II fra Kl. 3—5.

I Roskilde gives der Dagundervisning for Lærlinge i Bygningsfagene hver Eftermiddag i Januar og Februar Maaned fra Kl. $1^1/_2$—$5^1/_2$.

I Stoholm er hele Undervisningen henlagt til en enkelt Eftermiddag om Ugen; i Galten har man Undervisningen samlet paa 2 Dage fra Kl. 5—9, idet Skolens Lærer bor i Aarhus. Vejen tekniske Skole har henlagt en Del af den elementære Undervisning til Eftermiddagstimer, ligesom Slagelse tekniske Skole gennem flere Aar har haft en Eftermiddagsklasse. Det sidste og mest tiltalende Forsøg paa en Omlægning af Undervisningstiden er fremkommet fra Svendborg tekniske Skole. Allerede i Vinteren 1914—15 var der Forhandlinger i Gang mellem »Mesterforeningen for Landhaandværkere paa Fyn« (Svendborg-Kredsen) om en Ordning, der muliggjorde, at Lærlinge fra Landet kunde faa Del i Skolens Undervisning, og fra 1. Oktober 1915 er der i Henhold til Overenskomst mellem Mesterforeningen og Svendborgskolen oprettet et Kursus for Landhaandværkerlærlinge med Undervisning i Oktober, November, December og Februar fra Kl. $1^1/_2$ à 2 til Kl. 6 og fuld Dagundervisning i Januar Maaned (fra Kl. 8 Formiddag til Kl. 6 Eftermiddag). Der er ansøgt Staten om Hjælp til dette Kursus, og det er sandsynligt, at de Elever, der søger det, vil kunne opnaa fri Undervisning og et mindre Beløb til Rekvisitter.

Med Hensyn til de enkelte Skolers Undervisning henvises til, hvad der andet Steds i nærværende Bog er anført. Man vil ved at gennemlæse disse mange Skolers Historie faa en Følelse af, at der herhjemme er gjort et mægtigt Arbejde for Haandværkerstandens Dygtiggørelse, et Arbejde, som er blevet hele vort Samfund til Gavn, og som derfor ogsaa beredvilligt er blevet støttet af det offentlige.

LIDT STATISTIK.

Til Slut skal her fremsættes nogle statistiske Oplysninger vedrørende Undervisningens Omfang m. v. nu og tidligere.

Med Hensyn til Skolernes Antal, Elevantal m. v. har Forholdene siden 1890 været som paa næste Side vist. Først fra Aaret 1893 findes der fuldstændige Oplysninger fra Skolerne. Skolen i København er ikke medtaget undtagen i Oplysningerne vedrørende Skoleaaret 1914—15, idet der ikke for denne Skoles Vedkommende findes Oplysninger, der svarer til de fra Provinsskolerne indhentede, før fra det Tidspunkt, da denne Skole af Hensyn til Statstilskudets Beregning maatte udfylde det sædvanlige Skema.

	Antal Skoler		Antal Elever									Hvor mange af Eleverne, der har søgt Skolen i					
	Ialt	med Dagundervisn.	Ialt	mandlige	kvindlige	i Dagskole	baade i Dag- og Aftenskole	i Aftenskole	under 14 Aar	mellem 14—20 Aar	over 20 Aar	1 Aar	2 Aar	3 Aar	4 Aar	5 Aar	Over 5 Aar
1890—91	81		7435														
1891—92	84		8717														
1892—93	84		9508														
1893—94	85	28	9926	9513	413	907		9019	1458	7387	1081						
1894—95	87	29	10529	10048	481	1258		9345	1399	7845	1285	4573	2615	1806	981	437	117
1895—96	88	28	11062	10470	592	1370		9981	1417	8203	1442	4927	2730	1754	1023	488	140
1896—97	90	34	11764	11194	570	1501		10459	1543	8534	1687	5253	2892	1833	1119	513	154
1897—98	91	31	12675	12004	671	1633		11175	1418	9534	1723	5632	3175	2021	1144	552	151
1898—99	97	31	13516	12881	635	1842		11871	1419	10217	1880	5955	3528	2143	1196	552	142
1899—00	109	36	14805	14062	743	2064		13094	1347	11349	2109	6406	3681	2471	1409	681	157
1900—01	111	37	15400	14592	808	2243		15080	1446	11968	1986	6520	3872	2499	1618	715	176
1901—02	110	38	14500	13800	700	1287	841	12372	1216	11464	1820	5723	3700	2511	1629	876	61
1902—03	110	39	14112	13386	726	1006	964	12142	1121	11151	1840	5333	3279	2594	1755	1091	60
1903—04	113	40	13832	13071	761	958	950	11924	1001	10931	1900	5607	3052	2311	1758	973	131
1904—05	122	44	13568	12718	850	876	1014	11678	967	10886	1715	5480	3274	2111	1522	1112	69
1905—06	125	44	13968	13099	869	880	1078	12010	1013	11108	1847	5822	3354	2225	1428	851	288
1906—07	123	46	14233	13347	886	953	1019	12261	1057	11275	1901	6080	3386	2215	1523	703	326
1907—08	133	49	15329	14311	1018	964	1101	13264	983	12065	2281	6759	3563	2444	1545	725	293
1908—09	145	51	15655	14803	852	1047	1085	13523	880	12540	2235	6552	3937	2493	1614	708	351
1909—10	153	53	15537	14748	789	1190	1007	13340	892	12638	2007	6068	3776	2809	1748	796	340
1910—11	160	52	14960	14209	751	1045	1062	12853	833	11955	2172	6025	3495	2568	1757	772	343
1911—12	158	57	14196	13553	643	1029	1025	12142	676	11430	2090	5902	3232	2337	1624	801	300
1912—13	157	57	14632	13996	636	1053	980	12599	684	11652	2296	6237	3473	2355	1536	717	314
1913—14	167	63	14667	14074	593	1076	820	12771	670	12033	1964	6183	3566	2362	1570	768	218
1914—15	176	62	18158	17420	738	1452	867	15839	721	15324	2113	7423	4600	3122	1811	819	383

For at faa det samlede Antal Elever i Dagskoler og i Aftenskoler i Tiden fra 1901 skal der til det ovenfor angivne Elevantal i hver af disse Afdelinger af Skolerne lægges Summen af Elever, der har søgt baade Dag- og Aftenskole.

	Timeantal.																			
	Ialt	Dag-timer	Aften-timer	Dansk Skrivning Regning		Tegnefagene		Andre tekniske Fag		Fremmede Sprog		Bogføring o. l.		Gym-nastik		Foredrag af teknisk Art		Foredrag almendannende	
				D.*)	A.)*	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.	D.	A.
1890—91	79658½																		
1891—92	91357																		
1892—93	98445																		
1893—94	97866	22752	75114	1683	17555	16796	51936	3838	2216	59	1033	376	2374						
1894—95	104829	25635	79194	1942	18527¼	18853	54351	4405	2275¾	40	1146¼	395	2893¾						
1895—96	114996½	28301	86695½	2195	19458¾	20195½	59077½	5280	3567½	64	1637	566⅓	2955						
1896—97	124633½	30827	93806½	2353½	20026	22763	64042½	5104	4699½	40	1955¼	566⅓	3083½						
1897—98	130510¾	31367½	99143¼	2228	20240	23062	69297¾	5316	4529	81	1874	680⅓	3202½						
1898—99	137077⅜	32580¾	104496 7/8	2749¾	21108⅓	23123	71291 1/8	5627	6050	140	2791	941	3256						
1899—1900	154663 7/8	40886½	113777 1/8	3502½	22366¾	28533½	78682 1/8	7963	6634	143	2592½	744½	3501¾						
1900—01	164404 1/8	46358½	118045 1/8	3759	22468¼	31171¾	82308 7/8	10332¼	7029¼	207½	2454½	888	3785						
1991—02	168119¼	49109⅞	119009½	3507	22410¼	33529¼	82120¾	9745½	8360¼	494	2495	1834	3622¾						
1902—03	175415¾	50840	124575¾	3738	23802½	35476¾	84781½	9820¾	9135	377½	2951	1427	3905¾						
1903—04	175829¼	50674	125155¼	3835	23422¼	35073	85846¼	9644½	8415	452	3241¾	1669½	4200						
1904—05	184814¾	56482½	128332¼	4484	23514¼	38908½	88229	10533	9392	509	3157¼	2048	4039¾						
1905—06	191529	60822	130707	5229	24403	42344½	88137¾	10992½	10198½	469	3672½	1787	4295¼						
1906—07	199667	65618	134049	5729	24652½	42642	90881½	14870	10278¼	682	3208¼	1695	5028½						
1907—08	212917½	70243¼	142674¼	5745	26095¾	43628½	95940	18011¾	12097¼	716	3609	2142	4932¼						
1908—09	226389¾	80487¼	145902½	6528	26250	48626¾	98632¼	19865	9269¾	1278	5869	1540	4678½	718	62	609½	434	1322	707
1909—10	230480½	82418½	148062	6019	27333½	49886	99014¾	20882	11990¼	867½	3882½	1093½	4024	890	191	787½	517	1993	1106
1910—11	236841¾	85654	151187¾	6161	27739½	50947	101447	22529	11009	826	4067½	1452	4476¼	1002	300	755	615	1982	1533½
1911—12	232786¾	86246½	146540¼	6836½	25323	48427	100447¼	25401½	9708	760⅓	3737½	1428⅓	4867	1011	267	461	839	1920½	1351½
1912—13	241053¼	93388	147665¼	6312	26525¾	56058½	99769	24946⅓	9773	1270½	3308¾	1404⅓	6006	1181	188	467	537⅓	1748	1557¼
1913—14	233536¼	84786½	148749½	6191	26889	46707	99523½	25297½	11394⅞	927	3596½	1028⅔	5209½	1052	321	746	505	2837⅕	1310½
1914—14	301734¼	108947½	192786¾	8789	28343½	60477	137948½	30985⅓	15471	1845	4059¾	1681	4607½	1190	428	808	640½	3172	1288

*) D = Dagskole, A = Aftenskole

Antallet af Timer samt disses Fordeling mellem Dag- og Aftenskoler samt mellem de forskellige Fag vil fremgaa af foranstaaende Oversigt:

I 1914—15 har Elevtimeantallet været:

i Aftenskolen..... 3082139$^{3}/_{4}$
i Dagskolen..... 1514952$^{1}/_{2}$,

hvilket giver en Gennemsnitsundervisningstid pr. Elev
i Aftenskolen af..... 184,49 Timer (1913/14: 171,83)
i Dagskolen af..... 626,27 — (1914/15: 645,30)

Oplysninger om den gennemsnitlige Undervisningstid pr. Elev for Tiden før 1. April 1913 kan ikke gives, da der først fra dette Tidspunkt er forlangt Opgivelse af Elevtimeantallene. Grunden til Stigningen og Nedgangen af den gennemsnitlige Undervisningstid pr. Elev henholdsvis i Aftenskolen og i Dagskolen fra 1913/14 til 1914/15 beror paa, at den københavnske Skole er medregnet i 1914/15, og denne Skole giver et ret stort Antal Timer pr. Elev i Aftenskolen, men derimod en Del færre Timer i Dagskolen end Provinsskolerne.

Den gennemsnitlige Forsømmelsesprocent har i Tiden fra
1893—1900 været 12,73 pCt. af samtlige Undervisningstimer
1900—1910 - 8,35 - — —
1910—1914 - 7,04 - — —

I 1914—15 har Forsømmelserne udgjort
7,85 pCt. af samtlige Elevtimer i Aftenskolen og
1,36 - - — — i Dagskolen.

Gennemsnitsprocenten var for dette Aar 5,71.

Medens Skolepengene i Skolernes første Tid ikke spillede nogen større Rolle, er de nu en ret stor Sum paa Skolernes Budget, hvilket vil ses af nedenstaaende Oversigt over samtlige Skolers Indtægter i 1914—15 (København medregnet).

a. Statstilskud:		
Det ordinære Driftstilskud	385000	Kr.
Til forøget Undervisning af mere almendannende Art	15000	—
b. Stedlige Tilskud	290659,29	Kr.
c. Skolepenge	292568,40	—

De stedlige Tilskud er fremkommet ved:

a. Tilskud fra Amter	28238,70	Kr.
b. — - Kommuner	103983,88	—
c. — - Haandværkerforeninger	60830,89	—
d. — - andre Foreninger, Legater eller private Personer	97605,82	—

Af Skolepengene har Staten gennem Elevunderstøttelser betalt 55108 Kr. af ovennævnte Beløb; Resten af Beløbet er i det væsentlige betalt enten af Eleverne eller af deres Læremestre.

Fra 1890—1910 var Skolepengene i Aftenskolen indtil 6 Kr. pr. Kvartal og i Dagskolen indtil 15 Kr. pr. Maaned, men paa Grund af de større og større Krav, der stilledes til Skolerne, navnlig med Hensyn til Lærerløn, saa flere af disse sig til Trods for det stadig stigende Statstilskud fra dette Tidspunkt nødsaget til at forhøje den Betaling, Eleverne maatte yde for Undervisningen. Fra 1910 har Betalingen i Aftenskolen været indtil 12 Kr. pr. Kvartal, og fra 1912 indtil 20 Kr. pr. Maaned i Dagskolen.

Samtidig med at Skolernes Virksomhed gennem Aarene voksede, blev det ogsaa en større og større Stab af Lærere, der kom til at virke ved dem, og da der efterhaanden som Undervisningen udvidedes, og der derfor stilledes betydelig større Krav til de Personer, der skulde undervise, maatte Lærerlønnen, der fra først af var meget ringe, forhøjes. Af nedenstaaende tabellariske Fremstilling vil det ses, hvor

	Forstandere, der tillige har virket som Lærere	Antal Lærere	Gennemsnitslærerløn pr. Time	Timebetalingen har varieret mellem
1893—94		569		0,41—2,00
1894—95	47	531	1,08 Kr.	0,41—2,00
1895—96	43	574	1,07 -	0,33—2,50
1896—97	49	595	1,11 -	0,41—2,50
1897—98	44	625	1,09 -	0,50—2,50
1898—99	48	680	1,12 -	0,25—2,50
1899—1900	61	746	1,14 -	0,45—2,50
1900—01	61	771	1,17 -	0,50—2,50
1901—02	61	774	1,19 -	0,42—2,50
1902—03	64	802	1,19 -	0,50—2,50
1903—04	65	834	1,19 -	0,35—2,00
1904—05	67	852	1,19 -	0,40—2,00
1905—06	68	879	1,22 -	0,40—2,50
1906—07	63	925	1,24 -	0,40—2,00
1907—08	71	1009	1,25 -	0,40—2,00
1908—09	81	1053	1,29 -	0,50—2,00
1909—10	72	1087	1,28 -	0,30—2,00
1910—11	80	1080	1,31 -	0,20—2,00
1911—12	83	1046	1,35 -	0,50—2,00
1912—13	87	1077	1,38 -	0,50—2,00
1913 –14*)	89	1220	1,37 -	0,42—2,00
1914—15*)	96	1290	1,41 -	0 50—2,25

*) København medregnet.

mange Personer der har undervist ved Skolerne fra 1893—1915, og hvorledes deres økonomiske Vilkaar ved Skolerne har været. For Fuldstændighedens Skyld skal tilføjes, at der allerede i en Række Aar ved Skolerne har virket en Del Lærere (1914/15 19), som har oppebaaret mellem 2,50 og 5,00 Kr. pr. Undervisningstime eller Foredrag, og ved flere af Skolerne har man i de seneste Aar ansat Lærere med fast Aarsløn.

Mægtigt er det omfattende Arbejde, der er ydet for at give vore Haandværkere den fornødne tekniske Uddannelse. Først og fremmest tjener de tekniske Skoler hele den danske Haandværkerstand til Ære. Over et kvart Sekel er henrundet med at bygge op og bygge op, og vi er nu kommet som til et nyt Afsnit af Skolernes Historie, ikke blot derved, at de, der førte an, da Skolesagen ret for Alvor voksede sig stor, er faldet fra, og ny Mænd er traadt til eller vil i nær Fremtid træde til, men ogsaa derved, at den tekniske Skole og dens Undervisvisning er ved at skulle ind under fastere Former. Som en Begyndelse er der udarbejdet og i Folketinget forelagt Forslag til Lov om et udvidet Tilsyn med Skolerne, men derefter vil sikkert følge Regler for, hvad de forskellige Skoler maa give sig af med, og Planer for deres Undervisning, ikke for at indskrænke deres Virksomhed, men for at den kan blive saa frugtbringende som muligt, og for at saa lidt som muligt af det store samfundsnyttige Arbejde, der udføres i Skolernes Tjeneste og de store Pengemidler, der ofres paa Haandværkerundervisningen skal gaa til Spilde, men at der kan komme det fulde og rige Udbytte ud deraf, som vi alle ønsker.

Idet vi staar paa et saadant Grænseskel er det betimeligt at se tilbage, men tillige gavnligt at kaste Blikket fremad og med ufortrødent Mod tage fat paa det ny, der ligger for. Gid den kommende Tid ret maa blive en lys og lykkelig Tid for dansk Haandværk og Haandværkets Skoler.

De enkelte Skolers Historie.

Meddelt af Skolerne selv.

AAKIRKEBY.

Den 3. September 1887 stiftedes Aakirkeby og Omegns Haandværker- og Industriforening med det Formaal at oprette en teknisk Aftenskole. Denne paabegyndtes samme Aar den 1. Oktober med 42 Elever, fordelt i 2 Klasser med Lokale i Byens Friskole. Selve Skolelokalet benyttedes til Tegneklassen, medens man til Undervisning i Dansk, Regning etc. var henvist til at bruge et Loftsværelse.

1894 byggede Foreningen sin egen Bygning, der indviedes den 13. November s. A. og kostede 15000 Kr.

Denne Bygning, der bestaar af 2 Etager foruden Kælderlejlighed, har 2 rummelige Klasseværelser i Stueetagen, et Klasseværelse og Pedelbolig i Kælderen, medens der paa 1. Sal findes 3 Klasseværelser. Til at begynde med virkede der 2 Lærere ved Skolen, nu er der 5. Undervisningen er væsentligst blevet drevet som Aftenskole. Elevantallet var 1915 80. Der undervises i Vinterhalvaaret (6 Maaneder) i Tegning (Frihaands-, Geometrisk, Skygge-, Perspektiv-, Projektions- og Fagtegning) — i dette Fag virker 3 Lærere — endvidere Dansk, Regning, Bogføring, Matematik og Tysk.

Foreningens første Formand, Savmøller *N. P. Møller*, arbejdede ihærdigt baade for at faa Skolen i Gang og for at faa Bygningen rejst; han var Formand indtil 1904; siden da har Bagermester *M. P. Dam* været Foreningens Formand.

Ved den tekniske Skoles Opførelse satte Enkefru *Rømer* og hendes Svigerdatter, Enkefru *Kofoed*, begge af Aakirkeby, 5000 Kr. i Bygningen. Dette Beløb skulde forrentes, saa længe en af dem var i Live; efter den længstlevendes Død (1909, den 29. Marts) tilfaldt de 2000 Kr. Foreningen som Gave, medens de 3000 Kr. fra da af udgør et Legat for værdige trængende i Aakirkeby Kommune.

Skolen støttes af Staten, Amtet, Aaker og Aakirkeby Kommuner samt af Aakirkeby Bank (der er oprettet efter Haandværkerforeningens Initiativ). Bestyrelsen fører uden noget særligt Udvalg Tilsyn med Skolens Ledelse.

AALBORG*).

Skolen begyndte som »Aalborg Søndagsskoler« den 3. Marts 1805 i Byens Fattigskole. Dens Tilblivelse skyldes Pastor *Andreas Peter Meden*, Kapellan ved Vor Frue Kirke, der i en Henvendelse af 27. December 1804 til indflydelsesrige Borgere i Byen bragte »dette Anliggende i Forslag«.

Denne Henvendelse havde til Følge, at Byens Borgmester, Justitsraad *Hornsyld*, den 2. Januar 1805 udsendte »et Cirkulære til Oldermændene for samtlige Haandværkerlaug: at de paa de til Nytaar indgivende Fortegnelser over Antallet af ethvert Laugs Mestre, Svende og Drenge vilde navngive de Drenge, de ønskede antagne i denne Skole.« Og med Hensyn til Udgifterne foreslog Borgmesteren, »om Laugene, især de største, vilde tegne sig hver for et lidet aarligt Bidrag af et Par Rigsdaler af deres Kasse dertil, hvilket dog ganske overlodes til ethvert Laugs eget Tykke og Lejlighed.«

Der meldte sig straks 40 Elever, som gratis undervistes i Skrivning, Regning og Tegning hver Søndag hele Aaret om Eftermiddagen Kl. 3—6; men Elevantallet blev snart betydelig større og holdt sig, navnlig efter at en af Toldinspektør, Kammerraad *Preetzmann* i 1804 stiftet Søndagsskole var smeltet sammen med »Aalborg Søndagsskoler«, paa omtrent 200 i Tiden indtil 1818.

Skolen lededes i denne Tid af den utrættelige Meden. I den oprindelige Plan for Skolen siger han om »Indretningens Hielpekilder«: »Den begynde, den fortsættes og den bringes til alt større Fuldkommenhed ved ædle Medborgeres Understøttelse, og det være disses Løn, at Indretningen vorder, hvad de ønsker!« Og det blev ikke alene med Hensyn til Elevantal, at Skolen stod højt. »Ædle Medborgeres« Velvillie var saa stor, at Skolen i 1812 havde opsparet sig en Kapital paa 3882 Rdl. 3 Mk. 14 Sk., ligesom der fra Mestrenes Side vistes Interesse for Skolen ved at holde Eleverne til stadig Skolegang; en enkelt sendte hver Søndag en Seddel med sine Drenge, hvori anførtes, »naar de forlod hans Huus for at gaa i Skolen.«

Efter Pastor Medens Forflyttelse 1818 udgives der ingen Aarsberetninger for Skolen; men Lærernes Lønningskvitteringer viser, at Undervisningen stadig har været i Gang. Fra 1827, da Skolens Direktion delvis fornyes, synes der en kort Tid at have været en opblussende Interesse for Skolen; den bliver dog af kort Varighed, hvilket turde fremgaa af, at efter et Direktionsmøde den 20. Maj 1832 afholdes der intet nyt Møde før 29. August 1849; i hvert Fald melder Skolens Forhandlingsprotokol intet derom. Elevantallet er gennemgaaende i Tilbagegang: 130 i 1820,

*) Skolens Historie er væsentligst udarbejdet paa Grundlag af: *Niels Olsen* og *Ludv. N. Hedelund*, Aalborg tekniske Skole 1805—1905.

70 i 1827, største Delen i Tegneskolen, der stadig er bedst besøgt. Fra 1838—49 er Lærerlønnen konstant, nemlig 66 Rdl. 64 Sk., men der oplyses intet om Elevantallet. Da Udgifterne i denne Tid ikke naar Kapitalens Renter, vokser Formuen stadig, og i December 1848 udgør den 2965 Rdl. Sølv og 2314 Rdl. 45 Sk. Sedler og Tegn.

I 1848 stiftedes »Aalborg Haandværkerforening,« der som første Punkt paa sit Program satte at fremme »almengavnlig Oplysning, Forædling og Dannelse blandt Haandværkerne og iøvrigt alt, hvad der kan tjene til at befordre Haandværkerstandens Velvære.«

Foreningens Bestyrelse henvendte sig under 20. August 1849 til Søndagsskolens Direktion med Forslag om Samarbejde. Dens Ønske om at blive repræsenteret i Direktionen opfyldte man straks. I øvrigt førtes en endeløs Forhandling om Undervisningens Omfang og Ordning, uden at der kom noget positivt ud deraf. Foreningens Bestyrelse synes at mene, at Søndagsskolen »maa anses som et særdeles gavnligt Leed i Haandværkerforeningens Øjemed«, og Direktionen mener, at Skolen »ikke alene er oprettet til Gavn for Haandværkerstanden, men ogsaa for Andre.«

Direktionen besluttede da at arbejde videre paa egen Haand. Man finder en ny Tegnelærer i den unge Tømrermester *H. A. Boss*, der er blevet uddannet paa Akademiet. Midt i Februar 1851 overtager han Tegneundervisningen, der nu henlægges til Mandag Aften Kl. 7—9; men allerede næste Aar udvides Undervisningen til 2 Aftener ugentlig. Og med denne Ordning arbejder Tegneafdelingen — der nu kaldes Haandværkertegneskolen — videre i 18 Aar, med Undervisning hvert Aar fra Oktober til April.

Medens der i Søndagsskolen kun var undervist i Frihaandstegning, (Konturer), optages nu først og fremmest geometrisk (og stereometrisk) Tegning og desuden for viderekomne: Ornamenttegning, Skyggelære, Perspektiv og Haandværkertegning.

Elevantallet i Haandværkertegneskolen er i de følgende Aar vekslende — ofte er det under 10 og aldrig over 23; men det er meget faa, der naar ud over Begyndelsesgrundene, og der er ikke hvert Aar Elever i Fagtegning.

Om den gratis Søndagsskole — Skrive- og Regneskolen — foreligger der i den her omhandlede Periode meget sparsomme Oplysninger ud over Lærernes Lønningskvitteringer. Et enkelt Aar er Elevantallet 64; men i 1868 er det svundet ind til 13.

Men Skolens Formue vokser. Ved Udgangen af 1869 udgør den 9070 Rdl. 24 Sk.

Direktionens Anstrengelser havde hidtil ikke formaaet at drage noget stort Læs med Hensyn til at skaffe Skolen Tilgang. Et Forsøg, som Haandværkerforeningen i 1869 gjorde ved at oprette en Aften-Skrive-

og Tegneskole for sine »Medlemmers Lærlinge og Sønner« — endogsaa med to af dens Bestyrelsesmedlemmer som Lærere — mislykkedes ganske.

Men i Søndagsskolens Direktion kom der nu ny Kræfter. I 1868 indvalgtes Pastor *F. Nansen* og i 1870 Apoteker *J. J. Strøyberg*, der straks $^{3}/_{3}$ overtog Posten som Kasserer, et Hverv han siden da har bestridt og derved ofte haft Lejlighed til med aldrig svigtende Redebonhed at hjælpe Skolen over vanskelige pekuniære Situationer. Under den ny Direktion begyndte man straks med Nansen som Formand at ændre og udvide Undervisningen.

J. J. Strøyberg.

Skrive- og Regneunderisningen henlægges til to Søgneaftener; Frihaandstegningen og den tekniske Tegning adskilles og henlægges til Mandag Aften og Søndag Morgen; et Ordensreglement bliver affattet og trykt, og Undervisningen begynder efter den ny Plan den 1. Juli 1870. Til Lærer i den ny Tegneklasse var man saa heldig at finde den rette Mand i Lærer ved Borgerskolen *H. Østergaard*.

En gunstig Lejlighed for Skolen til at komme i Besiddelse af en egen Bygning tilbød sig, idet en Ejendom ved Østeraa paa særdeles gode Vilkaar blev tilbudt Skolen, og i et Møde den 27. September 1871 vedtoges det at købe denne for 5000 Rdl.

Ejendommen tiltraadtes til Oktober Flyttedag, og man tog straks fat paa Indretningen af Skolelokaler, der forsynedes med tidssvarende Materiel og Gasbelysning. Den 24. Januar 1872 indviedes Skolen. I Indvielsestalen udtalte Pastor Nansen bl. a.: — »at man i 1871 havde formaaet *Harald Jensen*, der ikke var ukendt i Kunstnerverdenen, og som med Held havde gennemgaaet Kunstakademiets forskellige Afdelinger, til at indtræde i Bestyrelsen, og det var navnlig efter hans Forslag, at den nuværende Forbedring havde fundet Sted, ligesom det ogsaa var ham, hvem det heles hensigtsmæssige Indretning skyldtes.«

Harald Jensen.

Skolen kaldtes herefter Aalborg tekniske Skole.

Eleverne strømmede nu til. Allerede i 1872—73 var Antallet oppe paa 208; og de til den udvidede Drift nødvendige Pengemidler forstod Bestyrelsen at skaffe til Veje. Harald Jensen gik selv rundt fra Dør til Dør for at vække Bor-

gernes Interesse og faa dem til at tegne Bidrag til Skolen, og denne Indsamling indbragte allerede det første Aar 504 Rdl. 3 Mk. Endvidere gav Byraadet 200 Rdl., Sparekassen 200 Rdl., Haandværkerforeningen 20 Rdl., Amtsskolefonden 100 Rdl., den Raben-Levetzauske Fond 50 Rdl.

I sin egen Bygning virker Skolen som en Aftenskole med gratis Undervisning 2 Timer hver Aften fra 1. September til 30. April. De fire Aftener undervises i Tegning, den 5. i Regning og den 6. i Skrivning.

De nærmest følgende Aar blev en rig Udviklingstid for Skolen, i hvis Bestyrelse Harald Jensen efter Pastor Nansens Forflyttelse i 1873 var blevet Formand, samtidig med at Østergaard blev Skolens Inspektør.

Man tager straks kraftigt fat paa at bekæmpe Aftenskolens værste Fjende, Forsømmelserne. I 1874—75 udvistes saaledes 25 forsømmelige Elever af 259 — ca. 10 pCt. Og Virkningerne viste sig. I Løbet af 3 Aar gik Forsømmelsesprocenten for Tegneafdelingen fra 26 ned til 10.

Samtidig begynder man at indskærpe i Mestrenes og Forældrenes Bevidsthed, hvor nødvendigt det er, at Eleverne begynder i Tide, saaledes at de i deres Læretid ikke alene kan naa gennem den forberedende Tegning, men ogsaa faa et Par Aar til Fagtegning, og for des lettere at opnaa dette oprettes i 1873—74 en Tegneklasse for Drenge mellem 10 og 14 Aar, og Følgen af disse Foranstaltninger er, at Skolen efter et Par Aars Forløb kan faa sine Elever sorterede.

I 1877—78 er Skolen naaet saa vidt, at den foruden 4 Tegneklasser for ukonfirmerede har: i Aftenskolen 6 Klasser i Tegning, 3 i Regning, 2 i Retskrivning, 1 i Skønskrivning, 1 i Bogføring og 2 i Matematik, og der er nu 541 Elever, hvoraf 137 ukonfirmerede. I Aftenskolen deltager 76 i Fagtegning, 62 i Kontur- og Skyggetegning og 7 i Perspektiv.

H. A. Boss.

I 1875 indvalgtes Arkitekt Boss i Bestyrelsen. To Aar i Forvejen var han fratraadt som Lærer. Som Bestyrelsesmedlem virkede han nu indtil 1908, kort før han døde. Skolen har mangfoldige Gange draget Nytte af hans gode Smag og hans store Interesse for dens Virksomhed.

Østergaard udnævntes 1877 til Overlærer ved Betalingsskolen og maatte derfor fratræde Ledelsen af teknisk Skole. Ved den aarlige Præmieuddeling bragte Formanden ham »sin Tak for, hvad han havde været for Aalborg tekniske Skole, idet han væsentlig ved sin Flid og Dygtighed havde hævet Skolen til den Stilling, hvori den nu befandt sig.« Næste Aar valgtes han til Medlem af Bestyrelsen, saa man fremdeles kunde drage Nytte af hans grundige Er-

H. Østergaard.

faringer og varme Interesse for dens Gerning. Han havde Sæde i Bestyrelsen indtil sin Død 1905.

I Overlærer Østergaards Sted udnævntes Navigationslærer *J. Kerstens* til Inspektør fra September 1877. Han ledede Skolen i de nærmest følgende 17 Aar.

Allerede i 1879—80 var der Lokalemangel, saa det blev nødvendigt at laane 2 Klasseværelser i Kommuneskolen. Da en gunstig Lejlighed tilbød sig, solgte man derfor Skolens Bygning ved Østeraa. Efter en Henvendelse til Byraadet opnaaede man, at dette skænkede Skolen en særdeles heldigt beliggende Byggegrund ved Danmarksgade, og her byggedes da Skolens nuværende Bygning efter Tegning af Professor *Hans Holm*. En af Skolens tidligere Velyndere, Snedkermester *Oxelberg*, København, udredede Udgifter til Tegninger og Overslag. Skolens Inventar udførtes efter Tegning af Arkitekt Boss.

Den ny Bygning indviedes den 24. September 1882. Den var i 2 Etager foruden Kælder og Loftsetage, der senere indrettedes til Brug for Undervisningen. Den rummede 6 Klasselokaler, Foredragssal, Lærerværelse, Bibliotek, Kontor og Lejlighed for Inspektøren og Skolens Pedel.

I den ny Bygning arbejdede Aftenskolen videre paa det gamle Grundlag med gratis Undervisning hver Aften fra Kl. 7—10 fra 1. Oktober til 31. Marts.

I Aaret 1810 havde Frøken *Frederikke Juliane Charlotte de Gabell* stiftet et Legat paa 1000 Rdl. til Fordel for Skolen, for at der om muligt kunde indrettes en »Søndagsskole for Pigebørn, hvori de foruden Christendom, Regning og Skrivning maatte undervises i nyttige Haandarbejder og Husholdningssysler, for at blive des lykkeligere som Tienestetyende og Huusmødre i Fremtiden;« men først i Begyndelsen af 1880 fik Bestyrelsen Lejlighed til at virkeliggøre den i Frøken Gabells Testamente udtalte Tanke.

Kvindeskolen, der allerede var forberedt af Østergaard, traadte i Virksomhed med 4 Klasser, 2 med Tegning og 2 med Skrivning og Regning samt Bogføring, hver med 4 Timers ugentlig Undervisning. Denne, der henlagdes til Eftermiddagstimerne, fik straks en stærk Tilgang, og Interessen for den har siden holdt sig. Det første Aar havde denne Afdeling 110 Elever. Dette Tal steg senere til det dobbelte. I de sidste 10 Aar er Elevantallet dog atter dalet og er nu noget under 100. Efterhaanden har Kvinderne for øvrigt faaet Adgang til alle Skolens

Afdelinger, og adskillige unge Piger søger hvert Aar Malerskolen, hvor de navnlig følger dennes Tegneundervisning.

Tegneskolen for ukonfirmerede Drenge fortsattes uforandret. Elevantallet var stadig mellem 125 og 150. Først langt senere — efter at Tegneundervisningen i Kommuneskolerne i 1902 var blevet ændret og gjort obligatorisk — sank Elevantallet hurtigt. For Tiden er der kun een Klasse.

1882 begyndte en hel ny Gren af Skolens Virksomhed: Dagskolerne for Bygningshaandværkere og for Malere.

Dagskolen for Bygningshaandværkere meddelte i Begyndelsen kun Undervisning i Tegning, 4 Timer daglig, og Eleverne deltog da i Aftenundervisningen i Dansk, Regning, Fysik, Bogføring m. v. I 1888—89 udvidedes Undervisningen til 6 Timer daglig, saaledes at de 3 Timer anvendtes til Matematik, Statik og Bygningslære.

Denne Afdeling fik straks en ikke ringe Tilgang. Dagskolen for Malere var det derimod ikke saa let at faa i Gang. Det første Par Vintre gik den tre Maaneder med nogle faa Elever, og i et Par Vintre maatte den helt indstilles. Undervisningen i Malerskolen omfattede Aaring, Marmorering, Gibsmaling, Bogstavtegning og lidt Dekoration for viderekomne. I andre Fag maatte Eleverne søge Undervisning i Aftenskolen.

I 1894 fratraadte Inspektør Kerstens sin Virksomhed ved Skolen. »Til mange Forbedringer og Udvidelser i Undervisningen skyldes Initiativet ham, og at de saa heldigt er førte ud i Praksis, maa i første Række tilskrives hans Dygtighed og aldrig svigtende Ihærdighed.«

Hans Efterfølger blev Ingeniør *Niels Olsen*, der herefter som Forstander forestod Skolens Ledelse indtil 1912, da han udnævntes til Stadsingeniør i Aalborg og afløstes af den nuværende Forstander, Kommunelærer *A. Høyer*.

Niels Olsen.

I de følgende Aar voksede Skolen stadig, saaledes at det som Følge af Elevantallets Stigning og det stadig forøgede Begær efter videregaaende Undervisning to Gange har været nødvendigt at udvide Bygningen. Første Gang, i 1896, byggedes under Ledelse af Arkitekt Boss en ny Etage paa den gamle Bygning, og 1910 føjedes efter Tegning af Arkitekt *Paludan* en stor ny Fløj til, der foruden almindelige Undervisningslokaler rummer Særlokaler for Kemi, Modellering og Elektroteknik samt en Foredragssal med Plads til 250—300 Tilhørere.

Med Hensyn til Undervisningen er der siden 1894 foregaaet følgende Udvidelser og Forandringer:

Dagskolen for Bygningshaandværkere blev i 1894—95 udvidet til et treaarigt Kursus à 6 Maaneder med videregaaende teoretisk Undervisning og afsluttende Eksamen. Fra 1912 er Skolen fireaarig, og Afgangsprøven er herefter den samme som for de øvrige større Skoler.

Dagskolen for Malere blev i 1901—02 ligeledes udvidet. Et fuldstændigt Kursus varer herefter 3 Aar.

I 1904—05 oprettedes en Dagskole for Møbelsnedkere, ligeledes treaarig. Denne Afdeling har dog aldrig haft nogen større Tilgang.

I 1909—10 begyndte en Dagskole for Mekanikere. Denne Afdeling har 3 Klasser, saaledes at Elever fra Skolen kan fortsætte i 4. Klasse i Odense Maskinteknikum.

Den mest gennemgribende Forandring for Aftenskolens Vedkommende er Indførelsen af den i 1901—02 vedtagne Undervisningsplan, hvorved der foruden Optagelse af ny Fag som Materiallære, Stillære, Overslagsberegning m. v. oprettedes bestemte Kursus med bestemte Fag for de forskellige Haandværksgrene, hvilken Plan alle Elever, der vil deltage i Tegneundervisningen, skal følge. I det allervæsentligste har denne Plan siden været den gældende for Skolens Aftenundervisning.

Medens Undervisningstiden for Dagskolerne er fra 1. November til 31. Marts, er den for Kvinde- og Drengeskolen samt for Aftenskolens Fagklasser fra 1. Oktober til 31. Marts. Fra 1911—12 har den forberedende Undervisning i Aftenskolen uden Vanskelighed været gennemført fra 15. September til 30. April.

Foruden Aalborg og N. Sundby Kommune, Amtsskolefonden, Aalborg Sparekasse, Aalborg og N. Sundby Haandværkerforeninger, Arbejderforeningen og Murer- og Tømrermesterforeningen fortjener blandt de sidste Aars Bidragydere særlig at nævnes: Barberforeningen, Gartnerforeningen, adskillige større Fabrikker og enkelte Fagforeninger. Skolen har kunnet glæde sig ved et stadigt stigende Tilskud fra disse Institutioner og fra private i Aalborg og N. Sundby. I 1914—15 udgjorde de saaledes tilvejebragte Tilskud ca. 7400 Kr.

Af Legater raader Skolen over følgende:

»Generalkonsul *H. Pontoppidan* Hamborgs, Legat«, stort 5000 Kr., hvis Renter benyttes »til Fripladser, som Præmier eller som Understøttelse og Opmuntring for unge og uformuende Haandværkere«.

Endvidere »Enkefru *Caroline Schmith*, født *Christensens* Legat«, ligeledes 5000 Kr., hvis Renter »ville være til Raadighed og Anvendelse til Fordel for den tekniske Skole.«

Ved Harald Jensens Død i 1914 er der ved Testamente tillagt Skolen et Legat paa 25000 Kr., der dog endnu ikke er kommet til Udbetaling. »Renten anvendes til Understøttelse for flittige, begavede og trængende Elever, der for at komme i Betragtning skal have søgt Skolen mindst et Aar.«

I Slutningen af 1911 fratraadte Harald Jensen paa Grund af Svaghed Stillingen som Formand for og Medlem af Bestyrelsen, og i hans Sted kom Havneingeniør *Niels Høeg*, der fra 1884 havde haft Sæde i Bestyrelsen. Hans noble Personlighed i Forbindelse med hans store Interesse og lange Erfaring med Hensyn til Skolen under dens stærke Udvikling gjorde ham selvskreven som Formand efter Harald Jensen. I denne Stilling virkede han kun til 1915, da han afgik ved Døden.

A. Høyer.

AALESTRUP.

Aalestrup Haandværkerforening oprettede 1898 under smaa Kaar en teknisk Skole her i Byen. Den begyndte med at leje et Lokale i et Brædderskur; senere lejede den et stort Loftsværelse; i de senere Aar har den lejet udmærkede Lokaler paa Aalestrup Realskole. Af faste Understøttelser har Skolen ingen; sidste Aar modtog den 150 Kr. af Staten og vistnok 50 Kr. i Tilskud fra Kommunen.

N. A. Nielsen.

»PRINS FREDERIK FERDINANDS TEKNISKE SKOLE« I AARHUS.

I Aaret 1829 besluttede Borgmester, Justitsraad *Fleischer* sig til at forsøge at realisere en af ham længe næret Tanke om at faa oprettet en Tegneskole for Haandværkslærlinge. Han opfordrede de to gode Haandværkere Snedkermestrene *F. Beck* og *C. Jensen* til at medvirke til Sagens Fremme, og de var straks villige dertil, dog med den Indskrænkning, at Skolen foreløbig kun skulde give Undervisning for Snedkerlærlinge. Man fik overladt et Lokale i Raadhuset, og der blev antaget to Lærere, nemlig Tegnelærer *Engelbrecht* i Frihaandtegning og Murermester *Preis jun.* i Fagtegning. Lærerlønnen bestemtes til 24 Skilling pr. Time, og der skulde undervises hver Søndag Kl. $1^1/_2$—$3^1/_2$. Baade Svende og Lærlinge fik Adgang, de første mod en Betaling af 6 Skilling, de sidste mod 3 Skilling for hver Søndag. Snedkermestrene Beck og Jensen paatog sig at føre Tilsyn med Undervisningen, og Skolen begyndte den 19. Oktober 1829. Ved Aarets Slutning var der 9 Svende og 28 Lærlinge. Allerede det næste Aar udeblev Svendene imidlertid, fordi de ikke vilde undervises sammen med Lærlingene; men samtidig steg disses Antal til 34.

Skolen svarede dog ikke til de Forventninger, Stifteren havde næret til den. Det følte sig som en Mangel, at den kun gav Adgang for et enkelt Haandværksfag. De økonomiske Forhold var slette, saa at man

ikke kunde lønne Lærerne ordentligt eller anskaffe det nødvendige Inventar og Undervisningsmidler. Borgmesteren mente da, det var nødvendigt at skaffe Skolen en bredere Basis, og sammen med de ovennævnte bad han en Del af Byens fremragende Borgere om at træde sammen og danne en Direktion for en saadan paatænkt Skole. I Begyndelsen af 1830 samledes Direktionen, der bestod af Borgmester *Fleischer,* Snedkermestrene *Beck* og *C. Jensen,* Rektor, Professor *Stougaard,* Dyremaleren Professor *Gebauer,* Cancelliraad, Raadmand *Engelsted,* Politiassistent *Nielsen,* Agenterne *Røgind* og *Meulengracht,* Overlærer *Blache,* Konsul *Herskind* og Tobaksfabrikant, cand. jur. *Funder.* »Disse Mænd vare alle villige til at anvende deres Bestræbelser til en saa gavnlig Sags Fremme, og da mange af Byens Indvaanere, især de, der ikke hørte til Haandværkerstanden, besjæledes af samme Aand, saa faldt det ikke vanskeligt ved Subskription at erholde de fornødne Bidrag tilvejebragte.«*)

Borgmester Fleischer.

Samtidig satte Direktionen sig i Forbindelse med Kunstakademiet og forskellige Mænd, der tidligere havde arbejdet med Undervisningen ved Haandværkerskoler, for derigennem at skaffe den nyoprettede Skole hensigtsmæssige Undervisningsmidler. Endelig ansattes *E. Høegh-Guldberg* som Lærer i geometrisk Tegning og Frihaandstegning. Prins *Frederik Ferdinand* tillod, at Skolen kom til at bære hans Navn og støttede den med et aarligt Bidrag paa 20 Rdl., der fra 1852 forhøjedes til 50 Rdl. Der udarbejdedes et Reglement for Skolen, i hvilket det bl. a. hedder, at dens Formaal var »at give Lærlinge hos Kunstnere og Haandværkere, særlig i Aarhus By, Undervisning i Tegning og eventuelt ogsaa i Geometri, Mekanik og deslige, dog ikke i større Antal end 60«. Lærlinge havde fortrinsvis Adgang og betalte 12 Skilling maanedlig, og hvis der var Plads kunde der ogsaa optages Svende og Elever for den dobbelte Betaling. Den 1. August 1830 — Prins Frederik Ferdinands Formælingsdag — blev Skolen højtidelig indviet. Skolen begyndte med 55 Elever, der var fordelt i 4 Klasser, nemlig 1 for elementær Frihaandstegning, 1 for geometrisk Tegning, 1 for Viderekomne og 1 for Bygningstegning. Høegh-Guldberg var Tegnelærer med Snedkermester Beck som Ordensinspektør og nogle af de flinkeste Elever hjalp til med Undervisningen.

Skolen fortsatte sin Virksomhed i dette Spor, og i 1839 ansattes endnu en Tegnelærer. Undervisningen foregik om Søndagen, og først fra 1845 blev den henlagt til om Hverdagene, idet man underviste

*) Af Skolens Aarsberetning 1839.

Mandag og Fredag Kl. 7—9 i Tiden 1. Oktober—31. Marts, og Mandag Kl. 7—9 de øvrige Maaneder. 1846 ansattes en 3. Lærer, og Lønningerne fastsattes henholdvis til 50 Rdl., 40 Rdl. og 30 Rdl. aarlig. Der var i disse Aar Forslag fremme om at udvide Undervisningen med Dansk, Regning og Skrivning, men Direktionen turde ikke indføre disse Fag, fordi man var bange for, at Tegneundervisningen skulde tilsidesættes, og fordi der fra Haandværkerne var udtalt Ønske om at indskrænke Undervisningen til een ugentlig Aften. I 1847 maatte Sommerundervisningen opgives, og Undervisningen fastsattes til 2 ugentlige Aftener i Tiden 1. September—31. Maj med 2 Timer hver Aften.

Undervisningen var hidtil meddelt i Raadhussalen; men da denne ofte var i Brug i Kommunens Tjeneste, saa Undervisningen maatte aflyses, prøvede man i 1848 paa at flytte Skolen til Auktionslokalet, og der bevilgedes 25 Rdl. af Kommunen til Lejeafgift. Imidlertid var Treaarskrigen udbrudt, og Undervisningen stagnerede. Ved Krigens Slutning ning var den opsparede Kapital opbrugt, og Skolen havde paadraget sig en efter Omstændighederne ret betydelig Gæld. Man søgte da at indskrænke sig paa alle Omraader. Underskudet blev dækket ved frivillige Bidrag, og Skolen henflyttedes til Selskabet »Polyhymnias« Ejendom, hvor den uden Vederlag fik overladt et Loftslokale.

Disse Foranstaltninger kunde naturligvis kun være foreløbige, og det følgende Aar — 1852 — tog Direktionen med Kraft fat paa at konsolidere Skolens Stilling. Der blev vedtaget nye Love. Indtægterne søgtes forhøjede; Pris Frederik Ferdinand forhøjede saaledes sit Bidrag fra 20 til 50 Rdl., og det følgende Aar forøgede Kommunen sit Tilskud til 50 Rdl., og ogsaa de private Bidrag indløb noget rigeligere. Skolen lejede Lokaler i Oberst Høegh-Guldbergs Ejendom i Klostergade for 100 Rdl. aarligt. Lærernes Løn forhøjedes ligeledes, og man gjorde Forsøg paa at udvide Undervisningens Omfang, bl. a. ved at optage Dansk, Regning og Skrivning. Disse sidste Fag fik dog ingen Fremgang og maatte snart opgives. Skolen var dog i stadig Fremgang og støttedes fra mange Sider. 1856 fik den saaledes for første Gang Tilskud fra Amtsskolefonden — 200 Rdl. — og Aaret efter 500 Rdl. som Gave fra Købmand *Kuurs* Bo. Flere interesserede gav Undervisning uden Vederlag; f. Eks. gav Adjunkt *L. Kleisdorff* fra 1863 Undervisning i Dansk og Engelsk og Juveler *Vestergaard* Undervisning i Gravering og Ciselering — begge uden Vederlag.

Allerede i 1861 var der ansat en 4. Lærer og 1868 blev der ansat en 5. Lærer, samtidig med at der toges endnu et Klasseværelse i Brug. Elevantallet havde været i jævn og stadig Stigen. I Aarene 1836—1851 var det gennemsnitlig 38, i 1852 efter Skolens Reorganisation steg det pludseligt til 99, og det holdt sig paa ca. 100 indtil 1865, for derefter at stige i 1866 til 132, 1867 til 150, 1868 til 172, 1870 til 235. I 1873 var

der 305 Elever, og dette Elevantal holdt sig nogenlunde konstant i de følgende to Aar.

I 1872 kunde Skolen fejre det første Jubilæum, idet Snedkermester *Ørum* da havde været Lærer ved Skolen i 25 Aar. Indtil da besørgedes Undervisningen af Forstanderen og 5 Lærere, og der blev nu antaget yderligere to Lærere. Samme Aar havde Skolen udstillet Elevarbejder ved Industri- og Landsudstillingen i Kjøbenhavn og fik her tildelt Bronzemedalje. I 1876 udstillede Skolen ligeledes Elevarbejder ved Industriudstillingen i Aarhus og fik tilkendt Sølvmedalje for disse.

Der havde hidtil været undervist i 7 Klasser; men da den tekniske Undervisning var i stærk Vækst i andre Skoler, og det syntes, som om Skolens Undervisning ikke helt var i Overensstemmelse med Tidens Krav, besluttedede Bestyrelsen at foretage en større Udvidelse af Undervisningen, der skulde træde i Kraft fra Efteraaret 1879. Fagene Skrivning, Regning og Dansk, der i de senere Aar var bortfaldne, optoges paany. Endvidere skulde der undervises i Matematik, Maskinlære, Fysik, Bogføring og Bygningslære. Der maatte i den Anledning skaffes mere Plads, og Skolen lejede da flere Lokaler i samme Ejendom i Klostergade, saaledes at den nu lagde Beslag paa 8 større og mindre Klasseværelser samt et Kontor og Lejlighed for en »Gangkone«. Samme Aar ændredes Lovene, saaledes at de kom i nærmere Overensstemmelse

L. Kleisdorff.

E. Høegh-Guldberg.

med Tidens Krav, navnlig at Bestyrelsens Sammensætning blev simplere. Der valgtes en delvis ny Bestyrelse, der kom til at bestaa af

Borgmester *v. Schmidten*, valgt af Aarhus Byraad;

Snedkermester *Ørum*, valgt af Aarhus Haandværkerforening;

Konsul *Mørk*, Overlærer *L. Kleisdorff* og Købmand *Holm*, valgte af Selskabet.

Af disse havde Overlærer Kleisdorff uafbrudt Sæde i Bestyrelsen fra

1879 til sin Død 1913, altsaa i 34 Aar, deraf de 3 sidste som Formand og 28 foregaaende som Næstformand.

Samme Aar — 1879 — tog den hidtidige Forstander, Adjunkt E. Høegh-Guldberg sin Afsked paa Grund af Svagelighed, efter at han i 49 Aar havde virket som Forstander og Lærer. I hans Sted ansattes Ingeniør, cand. polyt. *Hornemann*, der altsaa skulde forestaa Undervisningens Udvidelse. Det lykkedes dog ikke at gennemføre denne i det paatænkte Omfang; Undervisningen i Fysik blev givet sammen med Maskinlære, og det lykkedes ikke at oprette noget Hold til Bygningslære eller Kemi. Derimod oprettedes der en Dagskole for Bygningshaandværkere, i hvilken der fra 1. Novbr.—1. Marts blev undervist hver Dag Kl. 10—4 i Projektionstegning, Perspektiv og Bygningstegning. Det følgende Aar udvidedes denne Dagskole til ogsaa at give Undervisning for Malere, dog kun i Tiden Januar, Februar og Halvdelen af Marts Maaned. Endvidere ændredes den mundtlige Undervisning paa Aftenskolen saaledes, at de Elever, der ønskede det, kunde indstille sig til den ved Lov af 1874 oprettede Maskinisteksamen.

Som tidligere omtalt havde Skolen under sin Virksomhed mødt megen Velvilje, der gav sig Udslag i Gaver, dels bestaaende af Præmier og Undervisningsmidler, og dels bestaaende af Pengehjælp til Skolens Drift. Blandt disse Velgørere skal særlig fremhæves Generalkonsul *Pontoppidan* i Hamburg, der i en meget lang Aarrække hvert Aar tilstillede Skolen Gaver baade til Præmier og Undervisningsmidler, og som grundede Skolens største Legat, »Prins Valdemars Fond«, idet han 1880 skænkede Skolen 2000 Kr., der skulde henstaa, til den havde naaet en Størrelse paa 10000 Kr. Allerede samme Aar indbødes til Tegning af frivillige Bidrag til denne Fond, og Generalkonsulen ydede flere Gange senere Bidrag til den, saaledes at den kunde træde i Virksomhed allerede 1894. Efter Givernes Ønske blev der udarbejdet en Fundats for denne Fond, hvorefter Renterne skulde anvendes saaledes, at $^3/_4$ uddeltes til Hjælp til videre Uddannelse i Ind- eller Udland og $^1/_4$ til Præmier og Fripladser. I Efteraaret 1881 skænkede Generalkonsulen 3000 Kr. til en Byggefond og 1884 et Beløb paa 1000 Kr. til en Biblioteksfond, der først skulde træde i Virksomhed, naar den havde naaet en Størrelse paa 5000 Kr. I disse Aar modtog Skolen desuden et Legat paa 1000 Kr., stiftet af Købmand *Ellemann*.

Den stadige Udvidelse af Undervisningen i Forbindelse med det voksende Elevantal krævede stadig ny og hyppige Udvidelser af Lokalerne. I Skoleaaret 1882—83 foregik Undervisningen dels i Lokalerne i Klostergade og dels i 4 Klasser i en Kommuneskole; men denne Ordning var naturligvis uheldig i mange Henseender. Skolen havde derfor i flere Aar ønsket at faa sin egen Bygning. Der blev indkøbt en Grund i Nørre Allé, og i Februar 1883 blev der indbudt til offentlig Konkur-

rence om Projekt til en ny Skolebygning, som det derefter blev overdraget Arkitekterne *P. A. Smith* og *A. Møller* i København at opføre, idet disses Udkast fik 1. Præmie. Bygningen blev indviet d. 6. Oktober 1884 og betød et stort Fremskridt i enhver Henseende. Den var beregnet til 400 Elever, og man mente, at den vilde være rigelig stor i en lang Aarrække.

Samtidig med Indvielsen fandt der et Forstanderskifte Sted, idet Ingeniør Hornemann flyttede til København, og i hans Sted ansattes Ingeniør, cand. polyt. *Toussing*. Toussings Virksomhed blev dog kun af kort Varighed, idet han allerede d. 1. Januar 1886 blev forflyttet til København, og han efterfulgtes som Forstander af Artillerikaptajn *F. Rantzau*.

Skolen havde fortsat sin Undervisning i det hidtil fulgte Spor, idet den stadig søgte at gøre Undervisningen mere fuldstændig og vække Haandværkernes Interesse for den. I den Anledning foretog man bl. a. i 1886 en Lovændring, hvorved Bestyrelsen blev udvidet fra 6 til 8 Medlemmer. Undervisningen, ved hvilken der hidtil havde været lagt mest Vægt paa det kunstneriske, saaledes at Frihaandstegning og Perspektiv var Hovedfagene, gaar efterhaanden mere i Retning af det tekniske. Det skal saaledes fremhæves, at Skolen allerede i 1885 indførte Modellering i Træ for Tømrere. I 1885 blev der udarbejdet Planer for en fuldstændig Dagskole for Bygningshaandværkere og Maskinbyggere. Den skulde omfatte 4 Klasser à 5 Maaneder, idet hver Klasse blev gennemgaaet i Vintermaanederne November—Marts, og d. 1. November 1885 traadte den i Virksomhed med 1. Klasse, der besøgtes af 8 Elever, og Aaret efter fik den Dimissionsret til Akademiet. Samme Aar oprettedes der et Tegnekursus for Kvinder, der vilde uddanne sig til at søge deres Erhverv væsentlig ved Tegning. Dette Kursus fortsattes i nogle Vintre, men ophørte da af Mangel paa Tilslutning. Endelig udvidedes Aftenskolen paa forskellig Maade. Undervisningen blev saaledes i 1886 fortsat i Tiden fra 1. April til 15. Maj, og allerede det følgende Aar udstraktes den til 1. Juli. Denne fortsatte Undervisning var dog kun sparsomt besøgt, idet kun 30—40 Elever benyttede sig af den. Alligevel er den bibeholdt endnu. Endelig indførtes der en særlig Fagundervisning for Gartnere, væsentlig efter Opfordring af Gartnerforeningen.

I 1889 forflyttedes Kaptajn Rantzau til København, og Premierløjtnant *F. C. Krebs* udnævntes til Forstander.

Allerede det foregaaende Aar var der rettet Henvendelse til Byraadet om et Samarbejde mellem Kommuneskolerne og den tekniske Skole med Hensyn til Undervisning i forberedende Tegning. Dette Samarbejde gik ud paa, at der i to af Skolerne skulde oprettes Tegneklasser, der lededes af Forstanderen for den tekniske Skole, og hvor Undervis-

ningen blev meddelt af Lærere ved denne. Man vilde derved opnaa, at Eleverne kunde komme hurtigere til Fagtegning, og det viste sig ogsaa, at denne Ordning gav saa fortræffelige Resultater, at den blev opretholdt i en lang Aarrække og blev besøgt af et forholdsvis betydeligt Antal Elever (gennemsnitlig ca. 200).

Undervisningen paa Aftenskolen var i stadig Udvikling, og Undervisningstiden var blevet ret betydelig forøget. I 1889 havde man forsøgt at lade en enkelt Aftenklasse arbejde med 12 ugentlige Timer, og Resultatet var saa tilfredsstillende, at flere og flere Klasser fik det ugentlige Timeantal forøget. I 1895 var der saaledes 5 og i 1897 8 Klasser med 12 ugentlige Timers Undervisning, og i 1900 var der 12 Klasser med 15 ugentlige Timer. Elevantallet var ogsaa i stadig Stigning; i Skoleaaret 1892—93 var der 537 Elever, og i 1896–97 var der 791. Da Skolen oprindelig kun var bygget for 400 Elever, maatte man nu skride til en Udvidelse, og der blev i 1897 bygget en Fløj til den.

Ogsaa Undervisningen paa Dagskolen søgtes holdt paa Højde med Tidens Fordringer. Allerede i 1899 mente man, der var Trang til en særlig Afdeling for Elektroteknik; men man synes ikke at have turdet give sig i Kast dermed og indskrænkede sig til at udvide Undervisningen for Maskinkonstruktører med dette Fag, der saaledes begyndte her ved Skolen under meget beskedne Forhold i 1901. I disse Aar var Skolen i øvrigt i rivende Fremgang. I 1899—1900 var der 1147 Elever, det følgende Aar 1292, Aaret efter 1333. Skolens Lokaler kunde derfor ikke paa langt nær slaa til, og der maatte lejes Lokaler i de forskellige Kommuneskoler. Det var derfor nødvendigt at skaffe mere Plads, og 1902 besluttede man da at opføre en ny Skolebygning, til hvilken Kommunen skænkede en Byggegrund paa Ingerslevsplads, og Staten bidrog med 50466 Kr. Selve Bygningen, der toges i Brug 1903, kostede ca. 105000 Kr. at opføre. Det viste sig imidlertid, at Elevantallet i de paafølgende Aar atter gik tilbage, idet Tilvæksten skyldtes en voldsom Byggeperiode i Aarhus, der temmelig brat blev afbrudt.

Samme Aar — 1903 — blev det bestemt, at Dagskolen skulde omfatte 5 Klasser, saaledes at de Elever, der vilde besøge Akademiet, kunde forlade den efter at have gennemgaaet de 4 første, medens de øvrige fik en supplerende Undervisning i borgerlig Husbygning, Bygningshygiejne m. m. i 5. Klasse.

I 1904 blev Forstanderen — Kaptajn F. C. Krebs — udnævnt til Oberstløjtnant og forflyttet til København. Han haabede imidlertid at kunne vende tilbage til Aarhus i Løbet af forholdsvis kort Tid, og man besluttede da, at han skulde vedblive at fungere som Forstander, og at der skulde ansættes en Vikar til at lede det daglige Arbejde. Som saadan fungerede først Ingeniør, cand. polyt. *L. C. Larsen,* og da han efter nogle Maaneders Forløb blev udnævnt til Stadsingeniør i Silkeborg, ind-

traadte Premierløjtnant *E. Paulli* i denne Stilling. Det viste sig imidlertid, at Oberstløjtnant Krebs ikke kunde forflyttes tilbage til Aarhus, og i April 1906 ansattes Kaptajn Paulli som Forstander.

I Mellemtiden var der foretaget en meget betydelig Udvidelse af Aftenskolens Undervisningstid, idet man fra 1905 besluttede at lade Undervisningen begynde d. 1. Septbr og slutte d. 30. April. De stærkt forøgede Udgifter hertil tyngede dog for meget paa Skolens Budget, og da man ikke var i Stand til at opnaa en passende Forhøjelse af Statstilskudet til Driften, maatte man i 1907—08 indskrænke Undervisningen til 7 Maaneder (Septbr.—Marts), og i 1909—10 maatte man paany vende tilbage til 6 Maaneders-Undervisningen.

Paa Aftenskolen var der i disse Aar optaget nogle nye Undervisningsfag. I 1908—09 oprettedes en Fagskole for Barberere, i hvilken der blev undervist i Dansk, Regning og Faglære. Samtidig blev Undervisningen for Typografer reorganiseret. Man havde vel allerede i 1894 forsøgt at give Elever fra dette Fag en særlig Undervisning; men da den daværende Lærer fratraadte, var denne Undervisning atter ophørt. Skolen satte sig nu i Forbindelse med Bogtrykkerforeningen og Typografforbundet, og der blev udarbejdet en fuldstændig Undervisningsplan, til hvilken der ogsaa var knyttet praktiske Øvelser. Disse blev udført af Eleverne paa de respektive Trykkerier, og Undervisningen i Maskinernes Behandling foregik paa et Trykkeri Søndag Formiddag. Imidlertid havde denne Ordning flere Mangler, og det viste sig ønskeligt at skaffe Skolen det fornødne Trykkerimateriel til Undervisning i Sætning og Trykning. I 1911 lykkedes dette, idet Bogtrykkerforeningen, Dansk Typografforbunds Aarhusafdeling og Staten ydede Bidrag dertil. Senere er dette Materiel flere Gange forøget ved Gaver fra private og fra interesserede Organisationer, bl. a. Dansk Typografforbund. Der skal endnu tilføjes, at i 1909 udstillede Skolen Elevarbejder paa Landsudstillingen i Aarhus.

I Foraaret 1910 blev Kaptajn E. Paulli ansat som Forstander for Det tekniske Selskabs Skole i København, og i hans Sted ansattes Skolens nuværende Forstander, Ingeniør, cand. polyt. *J. A. Jonas.*

I 1907 blev Loven om elektriske Stærkstrømsanlæg vedtaget, og i 1910 blev der ved en ministeriel Bekendtgørelse anordnet en Prøve for Installatører, der vilde udføre saadanne Anlæg. Skolen satte sig da i Forbindelse med Elektricitetskommissionen for at faa Tilladelse til at afholde denne Prøve; men dette kunde først opnaas, naar det elektrotekniske Laboratorium havde faaet en ret betydelig Udvidelse. Ved Bidrag fra Stat og Kommune lykkedes det at skaffe det nødvendige Beløb dertil, saaledes at Laboratoriet kunde tages i Brug i Efteraaret 1911. Ved Planlæggelsen af Undervisningen til den ovenfor nævnte Prøve viste det sig, at denne vilde kræve en uforholdsmæssig lang Forbere-

delsestid, og Skolen besluttede da at give Undervisningen en bredere Basis ved at uddanne Eleverne ogsaa i konstruktiv-maskinel Retning; Elektricitetskommissionen anerkendte dette Synspunkt, og den anerkendte Skolens Afgangsprøve for Elektrokonstruktører som Stærkstrømsprøve. I Mellemtiden havde »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark« nedsat det andetsteds omtalte Udvalg til Ordning af Undervisningen paa Dagskolerne, og det blev her anbefalet, at Undervisningen for Elektroteknikere burde og skulde være noget mere omfattende, og at den udelukkende skulde foregaa ved to »Teknika«, nemlig eet i København og eet i Aarhus. Hvis Laboratoriet imidlertid skulde kunne tilfredsstille de Fordringer, der maatte stilles til et saadant Teknikum, maatte det atter udvides, men dette kunde ikke gøres i den gamle Skolebygning i Nørre Allé, idet der da vilde blive for lidt Plads til Aftenskolen. Man besluttede da at flytte hele Dagskolen med dens Samlinger og Laboratorier ud til den nye Filialbygning paa Ingerslevsplads, og Skolen indsendte et Andragende til Staten om at faa de nødvendige Pengemidler til Indretning af et Teknikum i denne Bygning. Paa Finansloven 1915—16 blev der tilstaaet Skolen 34263 Kr., og i Sommeren 1915 blev Bygningen omdannet til dette Formaal, og der opførtes en Tilbygning, som kunde rumme Laboratoriet for elektriske Maskiner. Samtidig blev Undervisningstiden for Elektrokonstruktører udvidet til 6 Semestre.

Den 8. Januar 1916 blev dette Elektroteknikum indviet, efter at det dog delvis var taget i Brug fra d. 1. November 1915.

Malerskolen har ogsaa i Tidens Løb ændret sin Undervisning flere Gange, idet Skolen har fulgt det Princip at arbejde i nøje Forbindelse med det praktiske Haandværk. I 1907 begyndte man første Gang Forhandlinger med Malerlauget om Ændringer i Undervisningen, og man enedes om en ny Undervisningsplan, samtidig med at Undervisningen henlagdes til Filialskolen. I 1913 blev denne Plan omarbejdet, og der blev truffet Overenskomst med Lauget om, at Skolens Afgangsprøve samtidig skulde være Svendeprøve, og at Svendebrevet skulde udstedes af Lauget og Skolen i Forening. Endelig blev det vedtaget, at alle Laugsmedlemmernes Lærlinge skulde besøge Dagskolen mindst 6 Maaneder i deres Læretid.

Paa Aftenskolen er Udviklingen nærmest gaaet i Retning af at forbinde den teoretiske Undervisning med noget Værkstedsarbejde. Som nævnt etableredes der i 1911 et mindre Trykkeri til Brug ved Fagundervisningen for Typografer, og i en lang Aarrække var der givet Undervisning i Modellering i Træ for Tømrere. I 1912 blev der indført Undervisning i Intarsia for Snedkere, og i 1915 er der efter Blikkenslagerlaugets Opfordring oprettet en Værkstedsundervisning for Blikkenslagere. For Tiden føres der Forhandlinger med Bogbinderlauget om Værkstedsundervisning i Haandforgyldning, og Skolen har allerede fra

Lauget modtaget en ret betydelig Samling Værktøj til denne Undervisning, og det er Skolens Haab, at en saadan Forening af Teori og Praksis maa vinde Indgang ogsaa for de øvrige Fags Vedkommende.

Det skal endnu anføres, at foruden de i det foregaaende omtalte Legatmidler er der skænket Skolen følgende Legater:

1) »Fabrikant *Wiggo Voigt* og Søster Frk. *Julie Voigts* Legat«, der er oprettet d. 21. Februar 1900. Legatet er paa 10000 Kr. Den ene Halvdel af Legatets Renter skal anvendes til Fripladser, medens den anden Halvdel skal bruges til Præmier.

2) »Fotograf *V. E. Svendsens* Legat, der er oprettet d. 22. Oktober 1901. Legatet er paa 1000 Kr., og Renterne anvendes til Præmier.

3) »Fabrikanterne *Wied & Vestesens* Legat«, oprettet i 1904. Legatet er paa 1000 Kr., og Renterne anvendes til Fripladser paa Aftenskolen.

AARUP.

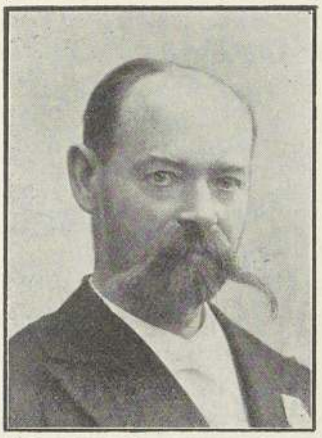
Aarup Stationsby, som er beliggende midt imellem Odense og Middelfart ved Hovedbanen paa Fyn, bestod før Banens Anlæggelse kun af et Par Gaarde og nogle faa Huse. Aarup Station blev imidlertid paa Grund af dens centrale Beliggenhed anlagt større end nogen af de andre Stationer, og forskellige Iltog standsede; der opstod meget hurtigt en ny By, bestaaende af Købmænd og Haandværkere i omtrent alle Slags Fag, saaledes at der i Midten af 80erne fandtes et ikke ringe Antal Haandværkslærlinge; det gik da snart op for de unge Mestre, der selv havde nydt teknisk Undervisning, at her var Trang til Stede for nogen teknisk Undervisning.

Allerede i 1885 arrangerede Snedkermester *R. Andersen* sig med en ung Arkitekt fra Odense, saaledes at Arkitekten rejste her til Aarup een Gang om Ugen i Vintermaanederne, hvor der saa blev undervist 4 Timer hver Gang; til denne Tegneskole fik man Plads i Kommuneskolen, og den begyndte med 21 Elever. De paafølgende 2 Aar blev Skolen overtaget og ledet af Landinspektør *Boesen*, som havde opnaaet Kursus paa Statens Tegnelærerkursus; men det viste sig imidlertid hurtigt, at der maatte en Organisation til, for at der kunde fortsættes, hvorfor man i 1888 sammenkaldte til et Møde og stiftede ét »teknisk Selskab« (der var paa dette Tidspunkt ikke nogen Haandværker- og Industriforening i Aarup); paa dette Møde valgtes Bestyrelse og Forstander; til Medlemmer af Bestyrelsen valgtes: Snedkermester R. Andersen, som tillige valgtes til Formand, Dyrlæge *Østergaard*, som blev Kasserer, Købmand *Chr. Sørensen*, Aarup, Proprietær *Jensen*, Gaunbygaard, og Gaardejer *J. P. Lunde*, Skydebjerg. Til Forstander valgtes Landinspektør Boesen; allerede det følgende Aar udvidedes Bestyrelsen, og Malermester

Petersen, Aarup, valgtes; ved hans Død i 1897 valgtes Tømrermester *S. Sørensen*; Proprietær Jensen fraflyttede Egnen 1898, og i hans Sted valgtes Amtsraadsmedlem *H. Christoffersen* i Skydebjerg. Med Undtagelse af Malermester Petersen, som døde, og Proprietær Jensen, der fraflyttede, fungerer alle de øvrige Bestyrelsesmedlemmer endnu.

Aar 1900 flyttede Boesen fra Byen, og Forstandervirksomheden overlodes til Formanden, Snedkermester R. Andersen, som med en Afbrydelse af 2 Aar fra 1909 til 1911, hvor denne Stilling var overladt Malermester *P. Slott*, fremdeles er Skolens Forstander.

Af de mange Lærere, som i Aarenes Løb har været knyttet til Skolen, skal nævnes Murermester *N. P. Jørgensen*, som i sin Tid havde

R. Andersen.

N. P. Jørgensen.

taget Afgangseksamen fra Odense tekniske Skoles Dagskole; han har været Lærer ved Skolen uafbrudt i 25 Aar og har lagt stor Interesse og Dygtighed ind i sin Lærergerning; Malermester P. Slott har med ikke mindre Dygtighed været vor Skole en stor Støtte som Tegnelærer. Efter Slotts Bortrejse overtoges hans Lærergerning af Malermester *Bæhrendsen*, som, skønt udrustet med gode tekniske Kundskaber, straks søgte Kursus paa Statens Tegnelærerkursus, hvilke Kursus han endnu frekventerer.

Aarup Haandværker- og Industriforening stiftedes 1890 og byggede omtrent straks sin egen Bygning, hvori der blev indrettet gratis Lokaler til teknisk Skole; men disse viste sig ret hurtigt for smaa, og det tekniske Selskab traadte da sammen med Aarup Haandværker- og Industriforening for i Fællesskab at ansøge Staten om Bidrag til Opførelse af en teknisk Skolebygning. Denne opførtes 1892, og herefter kom Skolen og dens Bygning til at sortere under Haandværker- og Industriforeningen. Bestyrelsen for teknisk Skole vælges dog fremdeles af Teknisk Selskab.

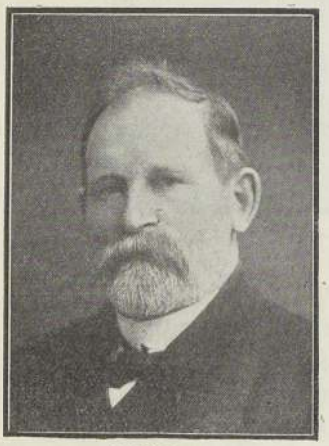
Det største Antal Elever, Skolen har haft, er 85; i de sidste Aar er Elevantallet 60, idet her er saa faa Lærlinge. Omtrent Halvdelen af Eleverne er fra Omegnen.

Skolen støttes aarligt, efter Ansøgning, af Staten, Amtet, 5 Kommuner; Aarup Sparekasse, Foreningen »Aarup« og Aarup Haandværker- og Industriforening. Skolen er aaben i fulde 6 Maaneder om Aftenen fra Kl. 7 til 9 og har hver Aften Undervisning; der undervises i alle Slags forberedende Tegning og Fagtegning samt i Regning, Skrivning, Dansk og Bogholderi.

Skolen ledes af Forstanderen med Murermester Jørgensen som Inspektør.

ALLINGAABRO.

Allingaabro tekniske Skole stiftedes i Aaret 1888 af den stedlige Haandværkerforening, hvorunder den endnu sorterer; baade Haandværkerforeningen og den tekniske Skoles Tilblivelse skyldes vel i første Række daværende Farver, nu Lotterikollektør i Aarhus, *N. Nielsen.*

N. Nielsen.

Skolen var fra 1888 til 1894 til Huse i lejede Lokaler, indtil den i 1894 fik sin egen Bygning, rejst paa Foranledning af Haandværkerforeningen og med en Del privat Aktietegning af Borgere fra Byen og et Kreditforeningslaan. Skolen har indtil de sidste Aar undervist i Regning og Dansk samt Frihaandstegning med stedlige Folkeskolelærere og Haandværkere som Lærere. Det har som Regel knebet med at holde Interessen vedlige, hvad der vist er Tilfældet med mange smaa tekniske Skoler paa Landet; jeg tænker, at det nærmest er af den Grund, at der — med faa Undtagelser — ikke kan skaffes tilstrækkelig uddannede Lærere, som kan undervise i de Fag, som bør fordres i en teknisk Skole. Efter at det er lykkedes os at erhverve en godt uddannet Lærer til de tekniske Fag, er Virkningen heraf heller ikke udeblevet, idet Skolen i de sidste Par Aar er højnet meget baade med Hensyn til Sammenhold og Udvidelse af Undervisningen i de tekniske Fag.

Allingaabro, den 10. Marts 1916.

H. Petersen,
Fmd.

ALLINGE.

I Aaret 1883, den 24. Februar, sammenkaldtes efter Opfordring af Malermester *Chr. Petersen* i Allinge til et Møde paa Allinge Raadhus for at drøfte, hvorvidt det kunde være ønskeligt og muligt at faa dannet en Haandværkerforening. Stemningen herfor var god, og der tegnede sig straks 21 Medlemmer. Der blev i den Anledning nedsat et Udvalg til at udarbejde og forelægge et Udkast til Love. Udvalget kom til at bestaa af Borgmester *W. Marchmann*, Skibsbygger *J. Pedersen*, Malermester *Christ. Pedersen*, Rebslager *C. Hansen* og Stenværksbestyrer *K. A. Petersen*. Den 3. Marts s. A. sammenkaldtes til en Generalforsamling, paa hvilken Lovene blev vedtaget og Foreningen stiftet under Navnet »Allinge-Sandvig Haandværker- og Industriforening«, hvis Formaal skulde være at virke til Gavn for Haandværket og Industrien og efter Evne at fremme Haandværkerstandens Oplysning og Dannelse. De Midler, Foreningen benytter sig af til Opnaaelsen af de ovenfor angivne Øjemed, er fornemmelig følgende:

A. Først og fremmest en Aftenskole, der holdes i Gang i Vinterhalvaaret,
B. Foredrag af belærende Natur,
C. En Bogsamling.

Den første Formand i Bestyrelsen var Stenværksbestyrer *K. A. Petersen*, der virkede fra 1883—1888, da han fraflyttede Kommunen. Fra 1887 til 1890 var Aftenskolen helt ophørt paa Grund af manglende Skolelokaler, i den Tid var Stenværksbestyrer *Christ. Petersen*, Formand i Bestyrelsen. Derefter blev Branddirektør *E. Bohr* valgt til Formand og virkede til 1894. Skolen gik kun trevent af Mangel paa Lokaler, og i 1894 blev Bankbestyrer *M. P. Ipsen* valgt til Formand; han opnaaede i Aaret 1895 at faa bygget en teknisk Skole, hvis Indvielse fandt Sted den 28. December 1895. Siden har Skolen gaaet ret godt med et Elevantal fra ca. 60 – 80 og 5 à 6 Lærere, der underviser i Fagtegning, stereometisk og geometrisk Tegning og i Frihaandstegning samt i Dansk, Skrivning, Regning, Bogholderi og Sløjd.

Allinge, den 26. December 1915.

M. Ipsen.

ASK.

Ask Haandværkerskole er oprettet 1895 af Bestyrelsen for Aktieselskabet »Ask Højskole« og med Tilknytning til Ask Højskole.

Skolen begyndte og har stedse siden virket baade som Dag- og Aftenskole i de nuværende Lokaler, — 5 Maaneder: November—April. Bygmester *Fr. Larsen* har siden 1897 haft Hovedledelsen af Sko-

len, der har Understøttelse af Handelsministeriet. Skolens daglige Ledelse ordnes af Bygmester Larsen og Forstander *Christensen Maarssøe*, og den sorterer under Ask Højskole.

Siden 1905 ejes Ask Højskole af Forstander Christensen Maarssøe, og Ask Haandværkerskole af Bygmester Fr. Larsen. Skolen ligger 2 Mil Syd for Aarhus, ½ Mil fra Malling St.

Ask Højskole, den 8. Marts 1916.

J. Christensen Maarssøe.

ASSENS.

Den 2. November 1876 stiftedes »Foreningen til Fremme af Lærlinges gode Uddannelse i Haandværk og Industri i Assens«. Skønt dens Love væsentligst vedrørte Forholdet mellem Lærlinge og Mestre, skulde dens vigtigste Gerning dog hidtil blive den at udvikle den tekniske Undervisning og at vække Sansen for denne saavel hos Mestre som hos Lærlinge. Det var Foreningens Formand, Hattefabrikant *N. P. Nielsen*, som i de følgende 28 Aar ved sin Interesse og Energi blev førende i Arbejdet for denne Sag.

Ved Foreningens Stiftelse fandtes i Assens en »Søndags- og Aftenskole«, oprettet 1859, under Ledelse af Skolekommissionen og Byraadets Skoleudvalg; i Søndagsskolen gaves i Vinterhalvaaret ugentlig 2 Timers Undervisning i Tegning (1 Klasse), i Aftenskolen undervistes i samme Tidsrum i Dansk, Regning og Skrivning 2 Søgneaftener à 2 Timer om Ugen (2 Klasser). Allerede 14 Dage efter Foreningens Stiftelse fremsatte Formanden Forslag om, at Foreningen skulde oprette en Aftenskole for Lærlinge, hvori der skulde undervises i Bogføring og Tysk, og den 13. December s. A. begyndte Undervisningen med 2 Aftener à 2 Timer om Ugen. Skolen havde ligesom Søndags- og Aftenskolen Lokaler paa Borgerskolen, og Byraadet bevilgede 100 Kr. som Tilskud til Skolens Drift. Det følgende Aar overdroges Søndags- og Aftenskolen til Foreningen, og til det nævnte Kommunebidrag kom et Amtstilskud paa 300 Kr., ligesom ogsaa Staten ydede et Tilskud. I sin udvidede Skikkelse aabnedes Skolen den 8. Oktober 1877 med 25 Elever og 4 Lærere; de for begge Skoler foran nævnte Fag, Timer og Klasser blev uforandrede, ligeledes Skolehalvaaret og Lokalerne. Efter et Par Vintres Forløb forsvandt Tysk og derefter

N. P. Nielsen.

Bogføring af Fagrækken, medens Tegneundervisningen udvidedes og henlagdes til 2 Søgneaftener. Fra Oktober 1879 blev Lærer *L. Nielsen Damsbo* Skolens Forstander.

Paa Foreningens Generalforsamling i Januar 1880 fremsatte Formanden Forslag om at henlægge 50 Kr. til Dannelsen af en »Fond til Opførelse af en Bygning for teknisk Skole«. Det var jo kun en meget ringe Begyndelse, men samtidig vedtoges det for Fremtiden at forelægge den aarlige Generalforsamling Forslag til Fondens Forøgelse. Naar der kun forløb 8 Aar, før Tegninger og Overslag til en Skolebygning kunde fremlægges, skyldes dette, at Justitsraad, Apotheker *Strøyberg* skænkede Foreningen en Byggegrund, vurderet til 2000 Kr., at Byraadet viste sin Interesse ved at give Tilsagn om 2500 Kr., og at Haandværker- og Industriforeningen, som i nogle Aar havde ydet Tilskud til Byggefonden, gav hele sin kontante Formue, 600 Kr., til Fremme af Foretagendet. I Sommeren 1888 arbejdede Bestyrelsen paa at skaffe de nødvendige Beløb med det Resultat, at Byens 2 Sparekasser gav 1100 Kr., Det alm. danske og Det ny fynske Varelotteri 1644 Kr., Fyns Stifts Kommunefond 1500 Kr. og Staten 6000 Kr., Resten tilvejebragtes ved et Prioritetslaan.

Mod Slutningen af 1888 beskikkedes L. Nielsen Damsbo til Overlærer i Stege, og Lærer *A. L. P. Nielsen* ansattes som Forstander den 3. Januar 1889. I Løbet af dette Aar rejstes den tekniske Skoles Bygning, som indviedes ved en smuk Festlighed den 14. Oktober 1889. Forstanderen havde forelagt Bestyrelsen den ny Skole- og Undervisningsplan, hvorefter der skulde undervises ugentlig 5—6 Søgneaftener à 2 Timer fra Oktober til April, Tegnefagene fik 4 Klasser, Dansk, Regning og Skrivning 2 Klasser og Bogholderi 1 Klasse. Siden oprettedes en Eftermiddagsklasse for konfirmerede Piger (6 Timer om Ugen); senere afløstes denne af en Klasse for ukonfirmerede Drenge og Piger i 12—14 Aars Alderen, og den bestaar endnu. De Drenge, som besøger den i 2 Vinterhalvaar, og som er flittige, kan som Haandværkslærlinge begynde i Aftenskolens 2. Tegneklasse og saaledes vinde et Halvaar til Fordel for Fagtegningen.

For de følgende Aar kan bemærkes, at Bygningen i 1900 fik en Udvidelse, der kostede 8824 Kr., hvoraf Byraadet bevilgede 1000 Kr., Assens Haandværker- og Industriforening 500 Kr., Fyns Stifts Kommunefond 500 Kr. og Staten 3300 Kr.; at Skolen i 1902—03 havde sit største Elevantal: 135, i 1910—11 sit største Timeantal: 1392; i 1914—15 var Elevantallet i Dagskolen 21, i Aftenskolen 65, i alt 86, Timeantallet i Dagskolen 140, i Aftenskolen 874, i alt 1014, Lærernes Antal 7 foruden Forstanderen, Overlærer og Skoleinspektør A. L. P. Nielsen, Skoleaaret som hidtil fra Oktober til April. Ved Skoleaarets Slutning uddeles Præmier for »stadigt Skolebesøg, Flid og god Opførsel«; de tilvejebringes for Ti-

den ved Tilskud fra Assens Haandværker- og Industriforening, Foreningen af Haandværksmestre i Assens, Dansk Smede- og Maskinarbejderes Forbunds Assensafdeling og Sparekassen for Haandværkere og Arbejdsklassen i Assens. Desuden har Skolen Tilskud fra Staten, Amtet, Byraadet, som fordeler den Assens tilfaldende Andel af Alm. dansk Vare- og Industrilotteris Overskud, Assens Haandværkerker- og Industriforening, Det danske Gaskompagni, De danske Sukkerfabriker og Assens og Omegns Spare- og Laanekasse. I 1915—16 afholdes der efter Forstanderens Forslag som Forsøg et Foredrag om Ugen, dels af Skolens Lærere, dels af næringsdrivende Borgere, som har lovet deres Medvirkning.

»Foreningen til Fremme af Lærlinges gode Uddannelse i Haandværk og Industri i Assens« kan med Tilfredshed se tilbage paa det Arbejde, den i 39 Aar har udrettet for Udviklingen af den tekniske Undervisning her i Byen; dens Formand er for Tiden Konditor *J. Østerbye.*

BALLERUP.

Paa Opfordring af følgende 6 Haandværkere i Ballerup: Slagtermester *H. Jørgensen*, Murermester *N. P. Hansen*, Tømrermester *Ejler Christoffersen,* Smed *A. Bøiesen*, Maskinsmed *P. Jensen* og *F. Nielsen*, blev den 11. August 1885 Ballerup og Omegns Haandværkerforening stiftet. Ved samme Lejlighed blev det vedtaget at oprette en Haandværkerskole, som begyndte sin Undervisning den 3. Oktober med 2 Timers Tegning og 2 Timers Regning og Skrivning ugentlig. De første Lærere ved Skolen var Førstelærer ved Kommuneskolen *Fr. Christensen*, Banemester *Olsen* og Tømrer *J. Johannesen,* som alle underviste uden Honorar, ligesom Undervisningen var gratis for Eleverne; der undervistes kun i November, December og Januar. Elevantallet var 12; men der kom flere i de følgende Aar, og Lokalerne blev for trange; Skolen flytter saa fra den gamle Kommuneskole til Børneasylet, fra Børneasylet til Kroen, hvor der undervises i Salen; men Flytningerne bevirker, at Skolen fører en daarlig Tilværelse nogle Aar. I 1903 bygges en ny Kommuneskole, og da der i denne findes en Klasse i Loftsetagen, som ikke benyttes, ansøger Bestyrelsen Sogneraadet om Tilladelse til at benytte dette Lokale, men faar Nej. Under et nyt Sogneraad indsendes Ansøgning igen, og nu bevilges den endog med et Tillæg af 25 Kr. om Aaret og gratis Brændsel og Belysning. Disse gode Lokaler giver straks Anledning til Skolens Vækst, og næste Vinter er der 24 Elever; Undervisningen udvides nu til 8 Timer ugentlig, og Eleverne betaler første Gang for Undervisningen, nemlig 2 Kr. Skolen, der nu har taalelig gode Lokaler og er nogenlunde godt økonomisk stillet, faar sig imidlertid en Konkurrent, idet en af dens Lærere begynder Undervisning i sit

Hjem i alle tekniske Skolefag, og da Eleverne har det mere frit der end i Skolen, bevirker dette, at Elevantallet daler ned til 10 à 12. Disse Forhold bekæmpes selvfølgelig af Bestyrelsen, og vedkommende Lærer, som forlængst er afskediget fra Skolen, foreslaas ekskluderet af Foreningen, men han udmelder sig dog selv og ophører ogsaa med Undervisningen i sit Hjem, saa at teknisk Skole efter et Par Aar igen er i sine gamle Folder.

I 1912 foreslaar Skorstensfejermester *Lind* at købe en Grund til en teknisk Skole (et opfyldt Gadekær); det vedtages af Foreningen, der søger Sogneraadets Anbefaling til Ministeriet, som har Salgsret til Grunden. Skønt Sagen afvises af Sogneraadet, er Lind utrættelig, og under et andet Sogneraad indsendes en ny — anbefalet — Ansøgning. Efter personlig Henvendelse af Lind og Gasværksbestyrer Frederiksen gaar Købet i Orden for en Sum af 250 Kr. Tanken om en egen Skolebygning overvejes nu alvorligt. Bestyrelsen for Haandværkerforeningen tilkalder den konst. Inspektør *Frode Andersen* og Sogneraadets Formand, Teglværksejer *Pødenphant*, til et Møde, hvor der nedsættes et Udvalg, bestaaende af Sogneraadsformanden. Skrædermester *Emil Hansen*, Formand for Haandværkerforeningen, og Gasværksbestyrer *Frederiksen*, Formand for teknisk Skole; dette Udvalg kan — efter en Konference med Handelsministeren og efter ogsaa at have mødt stor Imødekommenhed fra Sogneraadets Side — sammen med den øvrige Bestyrelse paa en Generalforsamling, som afholdes 1. Marts 1916 forelægge Forslag til Bygning af en Skole, som skal staa færdig 15. September i Aar. Bygningen er kalkuleret til 20000 Kr. med Grunden.

Af Skolens Lærere fortjener Maler *S. J. Larsen* at nævnes; han har været Lærer i adskillige Aar og ofret ikke ringe Tid paa Skolearbejdet, saaledes har han 4 Gange — 1904–07 — deltaget i Undervisningen paa Statens Lærerkursus; hans Fag er Frihaandstegning og geometrisk Tegning.

Skolen støttes af Staten (siden 1900), Amtet, Kommunen, Varelotteriet og Haandværkerforeningen.

Ballerup, den 8. Marts 1916.

C. Frederiksen.

BEDSTED.

Bedsted tekniske Skole er oprettet 1908 af Bedsted Haandværkerforening. Elevantallet er ikke større nu, end da den begyndte. Skolen har lejet Lokale paa Afholdshotellet; den støttes af Stat, Amt, Kommune og Haandværkerforeningen. Bestyrelsen bestaar af Haandværkerforeningens Bestyrelse samt en Formand, valgt af samme. Skolen underviste ikke i Vinter (1915—16) paa Grund af for ringe Tilslutning.

N. Lykke.

BIRKERØD.

Teknisk Skole i Birkerød er oprettet i Aaret 1893 af Haandværkerforeningen. Malermester *G. Bruun* var den, der først gav Ideen til Oprettelsen af en saadan Skole, og han var ogsaa den første Tegnelærer. Haandværkerforeningens Bestyrelse fik Tilladelse af Latinskolens Rektor til at benytte 2 Klasseværelser til Undervisningen. Disse Lokaler havde Skolen til Efteraaret 1915; saa gjorde særlige Omstændigheder en Flytning nødvendig, og Kommuneskolen overlod den da et enkelt stort Lokale. Det har imidlertid vist sig, at Vanskelighederne ved Undervisningen blev for store, naar alle Elever var samlede i eet Klasseværelse uanset Alder og Standpunkt; derfor har Bestyrelsen gjort Skridt til Opførelsen af en teknisk Skole, og en Byggegrund ved Birkerød Station er købt.

Skolen sorterer fuldstændig under Haandværkerforeningen og ledes af dennes Bestyrelse. Den omfatter kun Aftenundervisning, der oprindelig gaves i 2 ugentlige Aftener à 2 Timer, nu dog 5 Aftener. Foruden i almindelige Tegnefag undervises der i Regning, Dansk og Skrivning samt Bogholderi. Endvidere afholdes der hvert Aar Foredrag af lærerig Art. Lærerne har gennemgaaet Statens Tegnelærerkursus.

BJERRE HERRED.

Ved en Generalforsamling, som Bjerre Herreds Haandværkerforening afholdt i Gramrode den 13. April 1902, blev Forslaget om at forsøge at skaffe de unge Haandværkslærlinge nogen Undervisning i Tegning første Gang fremsat. Efter nogen Diskussion nedsattes et Udvalg, bestaaende af Maler *O. Jørgensen*, Gramrode, Snedkermester *P. Sørensen*, Juelsminde, og Gartner *Bertelsen*, Bjerre; dette Udvalg skulde undersøge, om det var muligt for Foreningen at tage Arbejdet op. Paa Grund af Foreningens store Udstrækning viste det sig umuligt at samle Eleverne i een Skole. Udvalget fandt dog, at der var Stemning for at forsøge noget, og fremkom ved Foreningens næste Generalforsamling den 24. August 1902 med Forslag om at begynde med 2 à 3 Skoler paa de bedst beliggende Steder i Herredet, hvor der kunde samles Elever og skaffes Lærere og Lokaler. Forslaget vedtoges paa Generalforsamlingen, og der bevilgedes efter Forslag af Formanden, Bager *Lund*, Aastrup, et Tilskud af 200 Kr. for det første Aar. Forøvrigt lød Forslaget paa, at Skolerne skulde sortere under Haandværkerforeningen, dog under en egen af Foreningen valgt Bestyrelse, fælles for dem alle. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af oven nævnte Udvalg samt Maler *Nielsen*, Juelsminde, og Sadelmager *Marquard*, Hornsyld, med Maler Jørgensen

som Formand. Der begyndtes de første Aar med Skoler i Juelsminde, Hornsyld og Gramrode; men det var under beskedne Forhold: i Gramrode benyttedes et Snedkerværksted som Lokale, og Høvlebænkene gjorde Tjeneste som Tegneborde. Som Lærere virkede paa de forskellige Steder de stedlige Haandværkere, men Lønnen var lille; de to første Vintre fik de ingen Ting; men saa maatte man gaa til en Lønforhøjelse — op til 25 Øre i Timen. Det kneb for Budgettet at bære dette, skønt man foruden Haandværkerforeningens Tilskud fik i Skolepenge 3 Kr. pr. Elev og Tilskud fra Raarup og As-Klakring Kommuner.

Til Støtte for Undervisningen besøgte Maler Jørgensen 3 Gange Statens Kursus for Tegnelærere; og efter 3. Vinters Virksomhed opnaaedes Tilskud fra Staten og fra Vejle Amts Skolefond samt Tilskud til Undervisningsmateriel. Efterhaanden kom det til at gaa lidt bedre, og Lærerlønnen blev nu sat op til 50 Øre i Timen; men der holdt den sig længe; nu gives 1 Kr. Lokalerne kneb det hele Tiden mest med. I Juelsminde skiftede man med en tom Lejlighed, en Villa, et Lokale paa Badehotellet, en Kælder o. s. v. I Raarup lykkedes det ved daværende Sogneraadsformand, nuværende Folketingsmand *Jørgen Jensens* Interesse for Sagen at faa indrettet et Lokale paa Loftet i en ny Forskole; Skolen i Hornsyld flyttedes senere til Braaskov Forsamlingshus. Paa disse tre Steder arbejdes der endnu, men Lærlingemanglen mærkes paa Elevantallet. I 1912 afgik Maler O. Jørgensen som Formand og efterfulgtes af Tømrermester *P. Jensen*, Juelsminde. I 1902 indmeldtes Skolen i »Teknisk Provinsskoleforening«.

Der opnaaedes Tilskud fra Vare- og Industrilotteriets Overskud 1911.

Juelsminde, den 31. December 1915.

Peter Jensen.

BJERRINGBRO.

Før 1905 modtog Haandværkerungdommen i Bjerringbro ikke nogen teoretisk Uddannelse. Da stiftedes i Januar 1905 Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening, og den første og vigtigste Opgave, denne Forening gik i Gang med, var at realisere en teknisk Skole i Byen. I November samme Aar blev Undervisningen begyndt, og den foregik paa et Loft over Afholdshotellets Stald. 2 Lærere og 20 Elever arbejdede her den første Vinter 4 Timer om Ugen. 1906, 07 og 08 havde Skolen Lokaler paa Kommunens Skoleloft. Bestyrelsen for Borger- og Haandværkerforeningen arbejdede i de Aar meget energisk for at faa en teknisk Skole bygget i Byen. Deres Arbejde kronedes med Held; paa Finansloven 1909 blev bevilget Tilskud til Skolens Opførelse, og i Efteraaret samme Aar rykkede man ind under eget Tag. Siden 1909

har Eleverne været delt i 9 Klasser, og der er undervist i Aftenskolen fra 1. Oktober til April 5 Aftener om Ugen. 2 Maaneder af Aaret har der tillige været Dagskole for Bygningshaandværkere. I Undervisningsaaret 1914—15 havde Skolen 4 Lærere og 56 Elever, der undervistes 565 Timer.

Forhenværende Købmand *N. P. Jensen* var Skolens første Formand, og hans og Murermester *Ludvig Larsens* varme Interesse for Ungdommens Undervisning bidrog i væsentlig Grad til, at Skolen saa hurtigt fik sin egen Bygning. Deres store Arbejde for denne Sag vil længe mindes med Taknemlighed. De næste Formænd har været Folketingsmand *Søren Svendsen*, Murermester *Ludvig Larsen* og — den nuværende — Blikkenslager *A. Winther*. Af særlige Velgørere bør nævnes Købmand *I. C. Jensen*, der i flere Aar støttede Skolen ved aarlige Tilskud, som anvendtes til Præmier til de flinkeste Elever; men i øvrigt har Byens Borgere paa forskellig Maade støttet Skolen, og det er ikke for meget sagt, at den har været Byens Kælebarn. Skolen ejes af Borger- og Haandværkerforeningen og ledes af en af dens Medlemmer valgt Bestyrelse. Den understøttes af Staten, Viborg Amt, Hjermind, Lee-Hjorthede Kommune, Bjerringbro Borger- og Haandværkerforening og Varelotteriet.

BOGENSE.

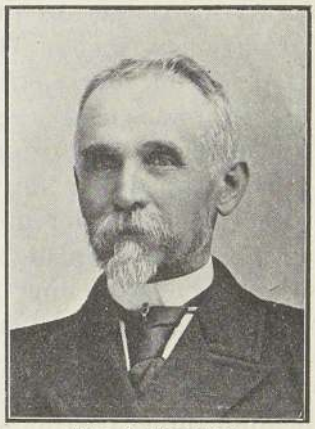
Bogense tekniske Skole er oprettet i Efteraaret 1868 efter Initiativ af Haandværkerforeningens Bestyrelse. Skolens Protokoller fra den Tid er imidlertid højst mangelfulde; Forhandlingsprotokollen skriver sig fra 1878, og det er vist først fra dette Tidspunkt, man kan regne, at Skolens Virksomhed har faaet nogenlunde fast Form. En Hovedprotokol (samlet Fortegnelse over Eleverne) foreligger først fra 1894. Saa vidt man kan skønne, førte Skolen indtil midt i Halvfjerdserne en hensygnende Tilværelse, vistnok nærmest paa Grund af Mangel paa kvalificerede Lærerkræfter. Dette Forhold blev først ændret omkring 1880, da et Par af Skolens Lærere havde deltaget i Statens Tegnelærerkursus.

Undervisningsfagene var fra Begyndelsen kun Dansk, Regning og Skrivning, i Midten af Halvfjerdserne kom hertil noget Frihaandstegning og geometrisk Tegning, omkring 1880 forøget med stereometrisk Tegning og lidt Fagtegning. 1883 kom hertil Bogføring, og 1887 oprettedes en Fagklasse for Snedkere og vistnok 1891 en Dagklasse for Malere i Januar og Februar Maaneder. I Aaret 1900 optoges Foredrag, saavel almendannende som tekniske, som fast Fag. Eleverne i geometrisk, stereometrisk og faglig Tegning, der hidtil havde gaaet i samme Klasse, fordeles fra 1903 i mindst 4 Klasser, hvorved Arbejdet, der hidtil havde været næsten uoverkommeligt for Læreren, blev lettere

og langt mere frugtbringende for Eleverne. Allerede omkring 1890 havde man begyndt at meddele Undervisning i fremmede Sprog, Engelsk og Tysk, dog uden for den egentlige Skoletid.

Undervisningen meddeltes indtil 1890 i Lokaler, der var overladt Skolen af Bogense Kommune. Skolens nuværende Bygning, der er opført nævnte Aar i norditaliensk Renaissancestil, har 4 gode og rummelige Skolestuer foruden et Arkivværelse og en Pedelbolig. Undervisningen meddeles i Vinterhalvaaret Oktober—April hver Søgnedags Aften fra Kl. 7—9; det ugentlige Timeantal har de sidste Aar været ca. 30, for hele Vinteren omkring 1000, og Elevantallet, der i 1914—15 var 48, har ellers i de sidste Aar været omkring 60.

Skolen modtog sidste Aar Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Haandværkerforeningen. Skolens Status, der indtil 1903 havde været fortrinlig, har siden da, grundet paa den stærke Klassedeling, været stadig nedadgaaende, idet Indtægterne ikke paa langt nær har været i Stand til at dække de stadig stigende Udgifter.

Johs. E. Blangsted.

Den tekniske Skole, der er en selvejende Institution, har en Bestyrelse, bestaaende for Øjeblikket af 4 Medlemmer. Skolens daglige Virksomhed ledes af en Forstander, der tillige er Lærer ved Skolen.

Af Skolens Mænd skal særlig nævnes Etatsraad *Pagh*, pens. Overlærer *Riss* samt Bestyrelsens nuværende Formand, fhv. Malermester *Johs. E. Blangsted*, som alle i Forening har arbejdet ihærdigt paa Skolens Trivsel. Skolen blev indtil 1906 ledet af Overlærer Riss. Den nuværende Forstander er Kantor *J. C. Povelsen*.

BORUP.

Skolen begyndte sin Virksomhed i Efteraaret 1911; dens første Undervisningslokale var i et gammelt Tømrerværksted, der velvilligst stilledes til Raadighed af Tømrermester *Sofus Hansen*. At der gennem Tiden ikke kunde fortsættes paa denne Maade, er en Selvfølge; dels var Lokalet ikke egnet til dette Brug, og dels kunde det ikke vedblivende afses af Ejeren.

Saa henvendte man sig til Sogneraadet om at faa Lov til at fortsætte Skolen i Kommuneskolens Lokaler, hvilket Sogneraadet stillede sig imødekommende overfor; her undervistes der saa i en Vinter; men heller ikke her kunde der vedblivende være Undervisningslokale. Saa

toges Tanken op om rejse en egen Bygning. Der nedsattes et Byggeudvalg, som udsendte en Liste til Borgerne med Opfordring til at tegne sig som Aktionærer i en »Teknisk Skole«. Tegningen fandt ret god Tilslutning; der tegnedes en Aktiekapital paa 2000 Kr.

Af Borup-Kimmerslev Sogneraad blev der skænket en Byggegrund paa 1200 □-Alen til Opførelsen af Skolen, og da man fra Staten havde Tilsagn om et Tilskud paa en Trediedel af Udgifterne, var Udsigterne jo saa gode, at man besluttede sig til at paabegynde Opførelsen snarest. Tegninger blev udarbejdet, og Arbejdet bortliciteret til Byens Haandværkere. Indvielsen fandt Sted Søndag den 10. Oktober 1915, og Tirsdag den 12. Oktober paabegyndtes Undervisningen i den nye Skolebygning.

Skolen henhører og har fra første Begyndelse henhørt under Haandværker- og Borgerforeningen (stiftet 13. November 1912); denne Forening har Æren af Skolens Opførelse.

Af Mænd, der særlig bør nævnes som virksomme for Skolen, er Haandværker- og Borgerforeningens Formand, Manufakturhandler *Th. Christensen* samt Formanden for Byggeudvalget, Dyrlæge *Schaldemose*, o. m. fl. Skolen har kun Undervisning i Vinterhalvaaret, Oktbr.—April, i hvilket Tidsrum der undervises 2 Timer hver Søgnedags Aften. Skolen besøges — foruden af faglærte Elever, der undervises i de sædvanlige tekniske Fag 10 Timer ugentlig — tillige af en Del Landmænd, Forstelever, Mejerister o. fl. a., der kun deltager i Undervisningsfagene Dansk og Regning 4 Timer ugentlig; desuden søges Skolen af gennemsnitlig en halv Snes ukonfirmerede Elever; disse deltager foruden i Dansk og Regning tillige i Frihaandstegning, og de møder 6 Timer ugentlig.

Skolen faar Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Varelotteriet.

BRABRAND.

Brabrand tekniske Skole oprettedes i 1897 af den den Gang nylig stiftede Haandværker- og Borgerforenings Bestyrelse. Malermester *A. W. Kjerbye* var i de første 12 Aar Skolens Tegnelærer og egentlige Leder. Skolen opnaaede snart Statstilskud og har siden arbejdet støt og jævnt med de paa Pladsen værende Elever.

Brabrand, den 30. Marts 1916.

Hans M. Sørensen,
Formand.

BRAMMINGE.

Fra 1896—1905 gaves hver Vinter 2 ugentlige Aftener Tegneundervisning, hvortil Haandværkerforeningen ydede Udgifterne. I de første

Aar havde Skolen Lokaler i Efterskolen, senere gav Kommunen Lys og Lokaler i Kommuneskolen.

Den 7. Oktober 1908 nedsatte Haandværkerforeningen et Udvalg, hvis Opgave skulde være at oprette en teknisk Skole. Skolen oprettedes, og i 2 Aar var Snedkermester *L. Hansen* Formand; han indmeldte Skolen i »Teknisk Provinsskoleforening«.

I Oktober 1910 nedsatte Haandværkerforeningen et nyt Udvalg; Fabrikant *H. M. Thomsen* blev Formand og Murermester *E. Køhler* Kasserer. Til Skolens Forstander valgtes Arkitekt *Øhlenschlæger*, Esbjerg. De to sidstnævnte fungerer endnu, medens Formændene har skiftet.

Skolen havde i 1910—11 21 Elever, og der undervistes 2 Aftener ugentlig. Nu har den 31 Elever i 4 Klasser med 3 Lærere. Der undervises 4 Aftener ugentlig, saaledes at Normalplanen for forberedende Tegning overholdes.

Siden 1912 har Skolen stadig faaet Tilskud fra Kommune, Amt og Stat samt i afvigte Regnskabsaar tillige Andel i Lotterioverskudet. Kommunen giver stadig Lokaler, Varme og Lys. I 1911 afholdt Haandværkerforeningen en Bazar, som indbragte en Skolefond paa ca. 600 Kr.

Esbjerg, i Februar 1916.

J. C. B. Øhlenschlæger,
Forstander.

BRANDE

Brande tekniske Skoles Tilblivelse skyldes i første Række afdøde Skomager *Jepsen;* den begyndte 1897 med et Elevantal af 8 og sorterer under Haandværkerforeningen, der paa en Generalforsamling den 23. Januar 1898 nedsatte et Udvalg til at lede den.

Chr. Jepsen.

Indtil 1905 besørgedes Uundervisningen af forskellige af Byens Haandværkere. Fra 1905 er der undervist i geometrisk Tegning, Projektionstegning og Frihaandstegning af Murer *Chr. Bach*, der har faaet Uddannelse paa Statens Tegnelærerkursus. I Fagtegning er der undervist af Arkitekt *L. V. Monrad* og Tømrer *Jens Fasterholdt.*

I Aaret 1914—15 var Elevantallet 15, og der undervistes i 130 Timer.

Skolen nyder Tilskud fra Stat, Amt og Kommune og af Brande Sparekasse.

Brande, den 4. Januar 1916.

Martinus Nielsen.

BREDSTEN.

Aftenundervisningen for unge Haandværkere m. fl. i Bredsten begyndte allerede 1890, da Malermester *M. Hansted* og daværende Lærer ved Bredsten Skole *A. Petersen* begyndte at give Undervisning i Frihaandstegning, Regning og Skrivning; for i Begyndelsen at faa Eleverne til at møde maatte de undertiden indbyde dem paa Aftenkaffe. Undervisningen foregik i Bredsten Kommuneskole, og Vejle Amtsraad støttede Arbejdet med ca. 50 Kr. aarlig.

M. Hansted.

I 1894, efter at Bredsten Haandværkerforening var blevet stiftet, indgik Aftenundervisningen under denne, hvorefter Snedkermester *M. Sørensen* blev antaget som Lærer i Tegning, og fik to Gange Understøttelse af Haandværkerforeningen for at kunne deltage i Statens Tegnelærerkursus. Fra 1906 har Bygmester *Jens Kr. Jørgensen* virket som Lærer ved Skolen; dens Elevantal har varieret omkring ved 50.

I 1908 udskiltes teknisk Skole fra Haandværkerforeningen, da flere mente, at dens Interesser saa bedre kunde varetages, og at den var bedre tjent med et selvstændigt Regnskab. Til at lede den stiftedes »Bredsten og Omegns tekniske Forening«, der har ca. 60 Medlemmer; Foreningens Formand fra dens Oprettelse til 1914 var Repræsentant *Johs. Buch*, Bredsten, og fra 1914 har Bygmester *Jens Kr. Jørgensen* været Formand. Fra 1911 har Malermester *J. A. Hansted* været Lærer ved Skolen. Den daglige Ledelse ordnes af Lærerne efter Aftale med Foreningens Bestyrelse.

Fra 1908 har der været afholdt Dagskole for Bygningshaandværkere i Januar og Februar Maaneder under Ledelse af Bygmester Jørgensen og under Medvirkning af Malermester Hansted og en af de stedlige Lærere; dens Undervisning er nu udvidet til 10 Uger, og den har gennemsnitlig 18 Elever.

Foreningen har i de sidste Par Aar overvejet Tanken om en selvstændig teknisk Skolebygning, der i høj Grad tiltrænges (Undervisningen foregaar i Haandværkerforeningens Lokaler, der lejes af Foreningen); men af økonomiske o. fl. Grunde har man endnu ikke turdet vove at gøre dette Skridt.

Der ydes aarlige Tilskud til Skolens Drift af Stat, Amt, Kommune og Haandværkerforening, og efter Tilskudene at dømme maa man antage, at Skolen yder et forholdsvis godt og solidt Arbejde i Samfundets Tjeneste.

BROUST.

Broust tekniske Skole blev stiftet paa Haandværkerforeningens Generalforsamling den 23. Oktober 1908 efter Forslag af Bestyrelsen, hvis Formand var Købmand *Terndrup*. I de første Aar bestyredes Skolen af Haandværkerforeningens Bestyrelse, og Regnskab aflagdes sammen med Haandværkerforeningens. Det paafølgende Aar valgtes en særlig Bestyrelse for Skolen, men Regnskabet vedblev stadig at være fælles med Haandværkerforeningens, indtil man paa dennes Generalforsamling den 25. Marts 1912 vedtog, at Skolen ogsaa skulde føre særligt Regnskab, og samtidig bevilligede et Tilskud til den af 150 Kr. aarlig. Den oppebærer iøvrigt f. T. Tilskud fra Staten, Hjørring Amt, Broust Kommune og af Fællesrepræsentationens Part i Vare- og Industrilotteriets Overskud.

Dens Bestyrelse bestaar af Købmand *N. V. Terndrup* (Formand), Cementstøber *Carl Roch* og Maskinfabrikant *H. Rasmussen*.

Elevernes Antal har været højst forskelligt; Gennemsnitstallet har været 14 à 15; i Aarenes Løb er Forstaaelsen af Skolens Betydning blevet større, men desværre er der en Del tilbage at ønske med Hensyn til Interesse fra Principalernes Side.

Skolen er til Huse i lejede Lokaler (aarlig Leje 175 Kr.); den underviser i Fagene Dansk, Skrivning, Regning samt Tegning og fremstillede i Aar sine Arbejder ved Haandværkerforeningens Generalforsamling, hvor der var almindelig Tilfredshed over, hvad der var udført.

Terndrup.

BRÆDSTRUP.

I Vinteren 1891—92 samledes nogle faa — 9 — Haandværkslærlinge fra Brædstrup og Omegn een à to Gange ugentlig til Tegneøvelser hos Malermester *Monrad*, som ydede dem gratis Undervisning. Dette Kursus blev vel en Aarsag til, at Haandværkerne i Brædstrup begyndte at ønske sig en stedlig teknisk Aftenskole; men Ønskerne blev først opfyldt, da Brædstrup Haandværker- og Borgerforening ved en ekstraordinær Generalforsamling i August 1897 vedtog at oprette en saadan Skole under Ledelse af et af Foreningen nedsat Skoleudvalg.

Skolen fik først Lokale i Kommuneskolen og benyttede senere tillige Centralhotellets lille Sal til Tegneøvelserne. Undervisningen blev givet først 3 og senere 4 Aftener à 2 Timer om Ugen i de 6 Vintermaaneder Oktober—Marts, og den kom til at omfatte mundtlig og skriftlig Dansk, praktisk Regning og Tegning. I de to første Fag, som senere udvidedes med Øvelser i Bogføring, tilrettelagdes Undervisningen saaledes, at enhver af Byens almindelige 14—18-aarige Ungdom kunde faa Udbytte af at besøge Skolen i Timerne for disse Fag, medens Tegne-

undervisningen særlig tog Sigte paa at komme unge Haandværkere til Gode. Skolepengene blev sat til 1—3 Kr. pr. Elev for hele Vinteren, og Lærerlønnen til 1 Kr. pr. Time. Skolen begyndte sin Virksomhed i 1897—98 med 18 Elever, og foruden Skolepengene bestod dens Indtægter i Tilskud fra Ring-Føvling Sogneraad, Skanderborg Amts Skolefond og Brædstrup Haandværker- og Borgerforening. Aaret efter besøgtes Skolen af 23 Elever, og den opnaaede da at faa et Tilskud fra Staten paa 75 Kr. De to næste Vintre steg Elevantallet til 27, men i de følgende fem Aar maatte den indstilles paa Grund af for ringe Tilslutning. I 1906—07 genoptog den atter sin Virksomhed med Lokaler i Realskolen, og 3 af denne Skoles Lærere overtog hele Undervisningen, indtil en yngre Haandværksmester, Malermester *Hummelgaard*, der samme Aar var Deltager i Statens Tegnekursus, kunde træde til som Tegnelærer. Fra dette Aar at regne har Skolen virket hver Vinter med 4 Aftener à 2 Timer ugentlig efter sin oprindelige Undervisningsplan, og den fik derefter snart saa mange Elever, at man i Haandværker- og Borgerforeningen, hvis Formand da var Murermester *Ehlers*, begyndte at drøfte Mulighederne for at erhverve Skolen en Ejendom, hvilket førte til, at Foreningen ved en Generalforsamling i 1910 vedtog at medvirke til, at der blev stiftet en teknisk Skoleforening, som skulde overtage Skolen som en selvstændig Institution. En saadan Forening blev da dannet, og til dens Bestyrelse blev valgt Tømrermester *Chr. Jensen*, Malermester *Carl Jensen* (som Formand) og Murermester *Rasmus Christensen* (som Kasserer). Et Par Aar efter havde den nye Forening en Byggefond paa 2032 Kr., som var indvundet ved Medlemsbidrag og et Bazaroverskud, og den fik bevilget Byggetilskud fra Staten og Kommunen paa henholdsvis 4300 Kr. og 300 Kr., hvorved den blev i Stand til allerede i 1912—13 at opføre en tidssvarende Skolebygning med 4 Klasselokaler og Lejlighed for en Pedel; Bygningen toges i Brug i Oktober 1913. Den tekniske Skoleforenings Bestyrelse varetager Undervisningens Ledelse og alle Skolens Interesser.

Brædstrup, den 10. April 1916.

Carl Jensen,
Formand.

BRÆNDERUP.

Paa Initiativ af Bestyrelsen for Brænderup Realskole stiftedes Haandværker- og Industriforeningen for Brænderup i December 1911; dens Opgave var særlig at faa oprettet en teknisk Skole. Fra Nytaar 1912 begyndte Skolen. Redaktør *Bro* blev Formand for Foreningen og for Skolen, der har Lokale paa Realskolen. Dennes Forstander er tillige Forstander for teknisk Skole. Skolens første Lærerkraft er Bygningskonstruktør *N. Nielsen*.

Stat, Amt og Kommune støtter Skolen med Tilskud. Uden for Bestyrelsen er valgt et Tilsynsudvalg paa 3 Medlemmer, der er praktiske Haandværkere.

BRØDERUP.

Den første Grund til nærværende Haandværkerskoles Oprettelse var den, at vort Lands Haandværkerungdom ikke i nogen videre Grad fik Lod og Del i Folkehøjskolens Oplysningsarbejde, idet kun ganske enkelte unge Haandværkere besøgte Højskolen, vel sagtens fordi de — foruden den aandelige Paavirkning, som disse Skoler søger at bibringe deres Elever — ikke tillige kunde modtage den teoretiske Uddannelse, som er nødvendig for det praktiske Livs Krav. En anden Grund var ogsaa den at lette Egnens unge Haandværkere Adgangen til teknisk Uddannelse, som de tidligere kun havde Adgang til under ret store pekuniære Ofre.

Skolen oprettedes i Vinteren 1891—92 i Forbindelse med den herværende Folkehøjskole, fik sit eget Lokale og en faglig uddannet Leder i Bygmester *Ole Jensen*, som assisteredes af Højskolens øvrige Lærerpersonale. Afdelingen havde baade Dagskole og Aftenskole med de samme Elever; Aftenskolen var dog begrænset til et Par Timers Undervisning. Elevernes Antal var dette første Aar 13. Der undervistes i alle Haandværksfag, og Kursuset varede fra November til April. Skolens Forstander var *Emil Dam*. Ledelsen af Tegneundervisningen har siden været overdraget til *Karl Nielsen* (nuværende Forstander for Aaby Højskole), Bygmester *Frederiksen* (nu i Præstø) samt *Søndergaard* (f. T. Bygmester i Køge). Højskolens Lokaler viste sig imidlertid at være for smaa, og derfor fik Haandværkerafdelingen for ca. 10 Aar siden bygget nye rummelige Klasseværelser med Belægningsstuer oven paa. Skolens Elevantal har vekslet fra 12 til 25.

Skolens nuværende Forstander er *Morits Madsen*, og Tegneundervisningen ledes af Arkitekt *Morten Jensen*, som har været ved Skolen siden Efteraaret 1913.

Skolen har haft Statsunderstøttelse i 10 Aar, men ellers ingen anden Hjælp, hverken fra Amt eller Kommune, Selskaber eller Privatmænd. Skolen ledes af Forstanderen, som i Forening med sine Medarbejdere lægger Undervisningsplanen. — Eleverne maa deltage i Højskolens almendannende Fag som: Historie, Geografi, Samfundslære, Literaturhistorie m. m. — Dansk, Regning, Bogføring samt Tegning henregnes til Afdelingens Specialfag, da de som Regel dyrkes paa lidt anden Maade for Højskoleafdelingens Vedkommende. — Skolen ejes af Forstanderen. — Det kan bemærkes, at Skolen hvert Aar blandt sine Elever tæller adskillige, som har været her en Vinter eller to før.

Februar 1916. *Morits Madsen.*

BRØNDERSLEV.

Brønderslev tekniske Skole er oprettet paa Initiativ af Blikkenslager *N. Pedersen*, der personlig henvendte sig til en Del Beboere i Brønderslev om Sagen i Februar 1889. 63 Mænd tegnede sig for Bidrag, og efter et Møde vedtoges det at begynde Skolen.

Undervisningen begyndte 1. Marts 1889 og varede i 6 Uger. Sogneraadet bevilgede Lokale og Varme i Kommuneskolen, og der indmeldtes 28 Elever, der undervistes 8 Timer ugentlig i Regning, Skrivning, Dansk og Tegning.

Da man ønskede en solidere Basis for Skolen, stiftedes den 10. November 1889 »Teknisk Selskab«, og til dettes første Bestyrelse valgtes Blikkenslager N. Pedersen, Gartner *H. Mosbæk*, Tømrermester *A. C. Andersen* og Købmand *C. Færch*, der valgtes til Formand og fungerede som saadan i Skolens første Tiaar, i hvilket Tidsrum han nærmest var den ledende ogsaa af Skolens daglige Drift.

Fra sin beskedne Begyndelse med 22 Elever i 1890, der undervistes 8 Timer ugentlig, steg saavel Elevantal som Undervisningstimer jævnt, saaledes at man i 1897 maatte ansætte en Inspektør; man var saa heldig at træffe den rette Mand, nemlig Realskolelærer *H. Jepsen*, som havde stor Interesse for Skolen og Dygtighed til at lede den.

I Aarene 1902—05 var det gode Tider for Byen, der var i stærk Fremvækst, hvorfor der ogsaa blev vældig Tilgang til Skolen, især da der tillige ikke var oprettet nogen særlig Handelsskole. 1907 steg Elevantallet til 104, der undervistes i 17 Klasser.

Da der indtraadte en Standsning i Byggeriet samtidig med Handelsskolens Oprettelse, gik Elevantallet ned til 67 i 1908, og siden har der gennemsnitlig været 70 Elever, der i 14 Klasser undervises i 1150 Timer af 10 Lærere.

Den Sag, der har været af størst Betydning for Skolen, særlig ved at den har holdt Interessen vaagen hos Befolkningen, er Skolebygningen. Allerede 1898 begyndte man at tænke paa en saadan, men man fandt den Gang ikke tilstrækkelig Sangbund for Tanken.

Forholdene paa Kommuneskolen, hvor man stadig havde Husly og Varme, blev mere og mere generende for begge Parter, og 1904 blev efter et forberedende Møde paa Hotel Brønderslev afholdt et offentligt Møde, paa hvilket »Teknisk Selskab«s Formand, Fabrikant *P. Nielsen*, fremkom med Planen for Realisation af Idéen; den vandt Bifald, og i Løbet af 8 Dage var der tegnet 11500 Kr. ved frivillige lokale Bidrag, hvilket Beløb steg yderligere, saaledes at der ialt blev tegnet 13500 Kr. Skolebygningen var sikret, og den 5. Januar 1907 kunde man indvie den med en større Festlighed, hvortil var indbudt Amtmand Linnemann, Folketingsmand Th. Larsen, Herredsfogden, Sogneraadet in pleno

og de fleste af Byens Borgere. Glæden over den smukke Bygning, til hvilken Arkitekt *Arne Petersen* har leveret Tegning, var stor, og der blev ogsaa udtalt mange smukke Ord for Skolen og Skolebygningen ved den efterfølgende Middag.

Ved Byggeriet, hvortil Beboerne havde vist sig saa storsindede, blev blev der imidlertid for faa Penge til Skolens Drift, saaledes at der paa denne i Løbet af 5 Aar blev 2500 Kr.s Underskud.

At Skolens Status nu har forbedret sig noget, skyldes naturligvis alle de forskellige Bidragsydere, men særlig Haandværkerforeningen, der efter at have ydet et stort Tilskud til Byggeforetagendet, nu har bevilget 500 Kr. aarlig til Skolens Drift.

For denne Støtte skylder Skolen Haandværkerforeningen stor Tak, og det er især Skolens nuværende Formand, Karetmagermester *J. Mortensen*, der har gjort et stort Arbejde for at faa Skolen paa ret Køl.

Ogsaa den førnævnte Fabrikant P. Nielsen har altid vist sin Interesse for Skolen, sidst ved aarlig at tildele Skolen et Beløb til Flidspræmier.

Bidragyderne er Staten, Amtet, Kommunen, Haandværkerforeningen, Handelsforeningen (Leje), Brønderslev Bank samt Vare- og Industrilotteriet, og Skolen har altid kunnet glæde sig over Bidragydernes Bevaagenhed.

Skolens daglige Ledelse hviler paa Forstanderen, der for Tiden er den i 1909 ansatte Arkitekt og Tømrermester *O. Færch*. Skolen er nu kommet ind i rolige Forhold efter de bevægede Aar, og Elevantallet er sikkert normalt, idet vi har næsten alle Lærlinge i Byen.

Brønderslev, den 14. Februar 1916.

Otto Færch.

BRØRUP.

Brørup tekniske Aftenskole forsøgtes første Gang oprettet af Haandværkerforeningen i Vinteren 1900--01, men maatte efter et Par Aars Forløb atter indstilles paa Grund af manglende Tilslutning.

I Efteraaret 1906 vedtog Haandværkerforeningen at gøre et nyt Forsøg med en teknisk Aftenskole, og denne Gang lykkedes det, saa den har bestaaet siden.

I et Par Aar holdtes Skolen i et tomt Butikslokale, men fik saa Tilladelse til at benytte et af Kommuneskolens Lokaler, som den har benyttet siden. Skolen var første Vinter besøgt af 14 Elever og har et Par Aar været oppe paa 20. I 1914—15 var Elevantallet 15.

Lærerpersonalet bestaar af 2, en til Tegnefagene og en til Dansk og Regning. — Skolen har hele Tiden været ledet af Haandværkerforeningens Bestyrelse; den faar Støtte fra Stat, Amt, Kommune samt Varelotteriets Overskud.

BØRKOP.

Børkop tekniske Skole oprettedes den 1. November 1909 af *Holger Thestrup*, der samme Efteraar var antaget som Leder af Børkop Højskoles Haandværkerafdeling.

Holger Thestrup.

Fra nævnte Tidspunkt og til den 1. April 1913 førte Holger Thestrup Skolen for egen Regning, dog fik den et aarligt Tilskud paa 100 Kr., indsamlet blandt Byens Haandværkere; til Undervisningslokaler anvendtes de samme som til Højskolens Haandværkerafdeling. Da Elevantallet blev større, end Lokalet kunde rumme, fik Skolen sit eget Lokale indrettet i samme Bygning, hvilket var en Fordel, da Undervisningsmidlerne saa kunde være fælles for begge Skoler.

Skolen begyndte med 15 Elever og havde i 1914—15 20 Elever, i de mellemliggende Aar henholdsvis 25, 31, 23 og 29 Elever. Der undervises i de elementære Tegnefag, Fagtegning, Dansk, Regning og Bogholderi i Tiden fra 1. November til 31. Marts med et samlet Timeantal af 162.

I Foraaret 1913 blev Skolen en selvejende Institution med en Bestyrelse paa 4 Medlemmer, hvoraf 2 vælges af Haandværkerforeningen og 2 af Kristeligt dansk Fællesforbund. Skolen fik samme Aar sit første Statstilskud.

De andre Institutioner, der i 1915 støttede Skolen, var Amtet, Kommunen, Haandværkerforeningen og Kristeligt dansk Fællesforbund.

H. T.

DALBY.

Paa Haandværkerforeningen »Haabets« Generalforsamling den 6. Maj 1906 blev der stillet Forslag om Oprettelse af en teknisk Aftenskole, og det vedtoges at forsøge en saadan Skole sat i Gang. Til at arbejde for Sagen nedsattes et Udvalg, bestaaende af Tømrermester *Jens Andersen*, Rode, Murermester *Peter Nielsen*, Dalby, samt Snedker *Lars P. Hansen*, Borup. Paa en ekstraordinær Generalforsamling den 14. Oktober samme Aar blev det saa vedtaget at begynde, og Skolen aabnedes den 2. November med 10 Elever. I Skoleaaret 1906—07, der strakte sig over fem Maaneder, undervistes der i Tegning i 76 Timer og i Regning og Skrivning i 46 Timer, siden har Skoleaaret været seks Maaneder. I 1914—15 var Skolen besøgt af 16 Elever, og der undervistes i Tegning i 94 Timer og i Regning og Skrivning i 50 Timer.

Undervisningen foregaar i Kommuneskolens Lokale. Siden 1908 har Skolen modtaget Understøttelse af Staten samt af Dalby Thureby Kommune 25 Kr. aarlig; Skolen ledes af en Bestyrelse paa fem Medlemmer, der vælges paa Foreningens ordinære Generalforsamling, og hvis Medlemmer skiftevis tilser Undervisningen.

Dalby Borup, 6. Marts 1916.

Jens Andersen,
Skolens Formand.

Lars P. Hansen,
Sekretær.

DURUP.

Før 1907 fandtes ingen Undervisning for Haandværkerungdommen i Durup. I 1907 oprettede Durup Borger- og Haandværkerforening en Skole for Lærlinge og andre under Navn af Durup tekniske Skole. Der begyndtes det første Aar med almindelig Aftenskoleundervisning og lidt Frihaandstegning i et lejet Lokale, og ved Skolen virkede kun een Lærer. Det første Aar modtog Skolen kun Tilskud fra Haandværkerforeningen; det andet Aar gav Kommune og Amt ialt 30 Kr.; i 1909 og 1910 modtoges endvidere Tilskud fra Kommune, Amt, Stat og Haandværkerforeningen. Skolen sorterer udelukkende under dennes Bestyrelse.

I den korte Tid, Skolen har virket, har den fra sin meget beskedne Tilblivelse vokset fra Aar til Aar og er nu en Institution, som har alles Interesse; saaledes er dens Elevantal vokset fra 8 til 30, hvilket har medført en tilsvarende Fremgang i Undervisningens Omfang. Foruden 1 Tegnelærer virker nu Kommuneskolens 2 Lærere ogsaa ved Skolen, hver med 6 Timer ugentlig. *Niels Sørensen.*

EBBERUP.

Skolen begyndte i Efteraaret 1904 og oprettedes af Landhaandværkerforeningen »Vestfyn«, som da nylig var blevet stiftet; der blev valgt 3 Medlemmer af Foreningen til at lede Skolen, nemlig Skræder *P. Nielsen*, Rebslager *M. Hansen* og Snedker *P. Christiansen*. Vi lejede en Sal til Lokale og optog saavel Landmænd som Haandværkslærlinge. Der kom ca. 50 Elever ialt; men Størsteparten var Landboere; her var den Gang ikke saa mange Lærlinge som nu. Under disse Forhold var der ganske naturligt størst Tilslutning til de almindelige Skolefag, saa at vi maatte antage 2 Lærere til at undervise i Dansk, Regning og Skrivning, men kunde nøjes med een Tegnelærer. Der blev undervist 4 Gange ugentlig à 2 Timer. I 1909 gik alle Landmændene ud af Skolen, og siden den Tid har der kun været Haandværkslærlinge; Undervisningen ændredes derfor til at være, som den nu er, nemlig Tegning 2 Gange à 2 Timer

ugentlig og Skrivning og Regning 1 Gang à 2 Timer om Ugen. Haandværkerforeningens Bestyrelse har nu overtaget hele Ledelsen af Skolen. Det, det altid kniber med, er at skaffe Lokaler. Vort Elevantal er omkring ved 20, saa Skolen altsaa kun er af de mindre; den bliver understøttet af Staten, Amtet og to Kommuner. *P. Christiansen.*

EJBY.

Ejby tekniske Skole blev stiftet i Aaret 1904 af Ejby Haandværker- og Industriforening; den begyndte sin Virksomhed den 1. November i lejede Lokaler i Ejby Stationsby. Undervisningen omfattede den første Vinter geometrisk Tegning og Frihaandstegning samt Regning, Dansk og Skrivning med 6 Timers ugentlig Undervisning. Aaret efter blev der tillige undervist i Projektion og Fagtegning, og Skolen fik 8 Timers ugentlig Undervisning fra 1. Oktober til 31. Marts. Af Skolens 3 Lærere har de to hele Tiden været antaget blandt Stationsbyens Haandværkere, medens den tredie er en af Lærerne fra Sognets Kommuneskole. Skolen ledes af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, som vælges af Haandværker- og Industriforeningen; den sørger for Antagelse af Lærere, for Skolens Opvarmning, Rengøring og Belysning samt for Regnskabet, ansøger om de forskellige Tilskud o. s. v. Skolen har i de første 5 Aar af sin Virksomhed alene været støttet af Haandværker- og Industriforeningen, men har siden 1909 tillige faaet Stats-, Amts- og Kommunetilskud.

Skolen har nu fra 1915 faaet Lokale i Foreningens egen Bygning.

ESBJERG.

I Aaret 1882, da Esbjerg Bys Indbyggerantal var ca. 1700, stiftedes Esbjerg Haandværkerforening med Farver *Bentzen* som Formand. I 1883 startede Foreningen en Aftenskole for Haandværkslærlinge. Undervisningen lededes af Overlærer *N. Langvad* og Fabrikant *Christoffersen* og fandt Sted 3 Aftener om Ugen i 2 af Kommuneskolens Lokaler. Elevantallet var ved Skolens Begyndelse 16 og steg hvert Aar. I Aaret 1888 fik Skolen sit første Statstilskud, der var 100 Kr. 1889 udarbejdedes der Planer til en teknisk Skolebygning, og i November s. A. indsendtes der Andragende om Statstilskud, hvilket den 9. Juni 1890 blev tilstaaet med 9500 Kr. Overslagssummen var 16898 Kr. Skolen blev opført og taget i Brug i Oktober samme Aar. I den ny Skolebygning, der bestod af 4 større og et mindre Lokale, kunde Undervisningen bringes ind under mere ordnede Forhold. Der oprettedes Klasser

for Geometri, Plantegning, Projektion, Skygning efter Gibs, Fagklasser for Maskintegning, Fagklasser for Murere, Tømrere og Snedkere samt Klasser for Dansk og Regning. Elevantallet var den Gang 95.

Paa den Tid indtraf en stor Opgangsperiode for Byen, hvor Indbyggerantallet fordobledes paa et Aar, og hvor en Del unge Haandværksmestre, Arkitekter og Maskiningeniører begyndte selvstændige Forretninger. Det var til stor Støtte for Skolen, da der blandt dem var flere, der interesserede sig for Skolegerningen og paatog sig Undervisning. Begrundet paa Byens stærke Udvikling voksede Elevantallet op til 200, saa man efter faa Aars Forløb maatte tænke paa en Udvidelse af Skolen. Planen om en saadan blev udarbejdet, men det viste sig, at en Tilbygning ikke kunde give tilstrækkelig Plads. Ved Køb af en større Byggegrund, der tilhørte Industri- og Haandværkerforeningen, kom man i Besiddelse af et Byggeareal, der kunde afgive Plads til en stor og tidssvarende Skolebygning og eventuelle Udvidelser.

I Sommeren 1905 blev den ny Skole rejst og indviet den 8. Oktober. Grund og Bygning kostede ca. 60000 Kr., hvoraf Staten ydede ca. 17000 Kr.

Skolen, der hidtil var blevet administreret af Haandværker- og Industriforeningen gik nu over til at blive en selvejende Institution.

Den ny Skole, der bestaar af 14 store og 2 mindre Lokaler, udstyret med nyt og praktisk Inventar, satte os i Stand til at gennemføre en ny og mere fyldig Undervisningsplan. Elevantallet, der før i den gamle Skole var op imod 50 i en Klasse, blev nu bragt ned til 20 à 25 i en Klasse. De forskellige Fag fik særskilte Klasselokaler. Dagskole for Malere oprettedes.

I de forløbne 10 Aar har man stadig udvidet Undervisningen med ny Fag, sidst med en Klasse for Motor- og Maskinpassere. Efter det Opsving, som Undervisningen i de senere Aar har taget, skorter det imidlertid paa Plads; navnlig mangler man en Foredragssal, et større og mere praktisk Lokale for Fagundervisning for Malere, Klasser for Undervisningsmateriel til Elektrikere og Maskinister og Forbedring af Udenomsbekvemmeligheder.

Plan om en Tilbygning er under Udarbejdelse; efter denne vil Skolen komme op paa 20 store og 5 mindre Klasselokaler foruden flere andre Rum, Material- og Lærerværelse, moderne W. C. m. m., eventuelt Centralvarme. Elevantallet er trods Stilstand i Byggefagene stigende, ved dette Skoleaars Slutning ca. 260.

Foruden Stat og Kommune, der stadig har støttet Skolen med stigende Tilskud, kan nævnes Haandværker- og Industriforeningen, hvis skiftende Bestyrelser og Formænd har sat et stort Arbejde og pekuniære Ofre ind paa at bringe Skolen frem og altid har haft et aabent Øje for de Krav, vor Tid stiller til de unge Haandværkeres Uddannelse.

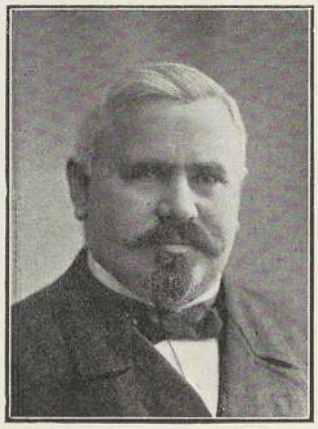
Frem for nogen maa nævnes Skolens Forstander Malermester *Jørgen*

Hansen, der i ca. 20 Aar har været Skolens bærende Kraft; han har i vanskelige Aar gjort sit Arbejde uden Vederlag og med godt Humør, og i de bedre Tider har han virket uegennyttigt og med stor Dygtighed for et saare ringe Vederlag.

Den bedste Løn, han har faaet, er den Hengivenhed og Respekt i bedste Forstand, som Eleverne altid viser ham.

Lehde B. Jensen.

Holger Olsen.

For Tiden bestaar Esbjerg tekniske Skoles Bestyrelse af følgende Herrer:

Bogbinder *Chr. Tobiesen*, Formand,
Fabrikant *Lehde B. Jensen*, Kasserer,
Murermester *Jens Hansen*,
Skomagermester *S. I. Meinertz*,
Lokomotivfører *M. Mortensen*,
Fabrikant *H. Olsen* og
Redaktør *I. P. Sundbo*.

C. T.

ESKILDSTRUP.

Eskildstrup Haandværkerforening og tekniske Skole stiftedes paa en Generalforsamling den 4. November 1888, hvor Love for Haandværkerforeningen blev vedtaget samt bestemt, at den skulde opretholde en teknisk Skole, hvilket den ogsaa stadig har gjort.

Den tekniske Skole begyndte Undervisningen den 14. November 1888 med Lokaler i Kommuneskolen, 3 Aftener ugentlig. Der undervistes i Regning, Dansk, Skrivning, Fysik, Frihaands- og geometrisk Tegning.

Skolen havde Lokaler i Kommuneskolen fra 1888 til 1893, i Gæstgivergaarden fra 1893 til 1896 og i Forsamlingsbygningen fra 1896 til 1900, hvorefter den fik Lokaler i egen Bygning.

I 1889 fik den første Gang Tilskud fra Amtet, Kommunen og Staten, hvorfra den siden har faaet Tilskud aarlig. I 1891—94 gav Pastor *Fibiger*, Ønslev, i Tilskud 10 Kr. aarlig. I 1912 fik den sit første Tilskud fra Varelotteriets Overskud, i 1913 fra Landbostandens Sparekasse, Nykøbing. I 1914 ydede Partikulier *H. P. Svan*, Oustrup, et Tilskud paa 50 Kr. samt 50 Kr. til Elevpræmier, og i 1915 gav han atter 50 Kr. samt 50 Kr. til Haandværkerforeningen.

I 1897 afholdtes i Eskildstrup en Udstilling for Landhaandværk og Husflid til Fordel for en teknisk Skolebygning. Nettooverskudet blev 3855 Kr. 48 Øre.

Efter flere Forhandlinger besluttede Haandværkerforeningen at opføre en Skolebygning. Den købte i 1899 en Byggegrund af Murermester P. Petersen, Eskildstrup, for en Pris af 250 Kr. pr. Skp. Land (Areal 3 Skpr.), beliggende bag ved Jernbanestationens Have. Den 3. September 1899 nedlagdes Grundstenen til den nye Bygning i al Stilhed af Skolens Formand, Doktor *Borgbjerg*, hvorved han udtalte gode Ønsker for dens Fremtid. I en Kobbercylinder nedlagdes en paa Pergament nedskrevet Historie af Skolen, samt et Eksemplar af hver gangbar Mønt for Danmark. Skolebygningen blev tegnet af Arkitekt *Glan*, Nykøbing, og Opførelsen overdraget Murermester Chr. Jensen, Eskildstrup, i samlet Entreprise for en Sum af 10300 Kr.

Haandværkerforeningen fik et Statstilskud til Skolen af 5000 Kr. Et Aktieselskab blev oprettet blandt Medlemmerne, hvorved der indtegnedes ialt ca. 4000 Kr. i Aktier à 10 Kr.; disse Aktier skulde staa rentefri, men hvis Skolen engang gav Overskud, skulde der udbetales og inddrages Aktier efter nærmere Regler. Restbeløbet af Udgifterne ved Skolebygningen afholdtes af Foreningen.

Den tekniske Skole har stadig været Aftenskole for Haandværkslærlinge. Der undervises nu 4 Aftener ugentlig à 2 Timer. Eleverne er delt i 3 Klasser, som undervises samtidig i Regning, Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektions- og Fagtegning.

FAABORG.

Den 9. Januar 1863 oprettedes Faaborg tekniske Skole paa Foranledning af den daværende Arbejderforening, som opfordrede Malermestrene *Hundt*, *E. N. Knippel*, *Clausen* og *Soelberg* samt Toldassistent *Topp* og Tømrermester *Petersen* til at begynde en Aftenskole, der skulde give Undervisning i Bygnings- og Frihaandstegning. Opfordringen blev efterkommmet af ovennnævnte Herrer, og Undervisningen begyndte i et af Borgerskolens Lokaler, der af Byraadet gratis blev overdraget Aftenskolen Det var primitive Forhold, Skolen arbejdede under

i de første Aar. Før Undervisningen kunde begynde, maatte der lægges Bordplader paa de skraa Skoleborde, og for ikke at forstyrre Dagundervisningen i Borgerskolen, maatte Pladerne fjernes efter endt Undervisning.

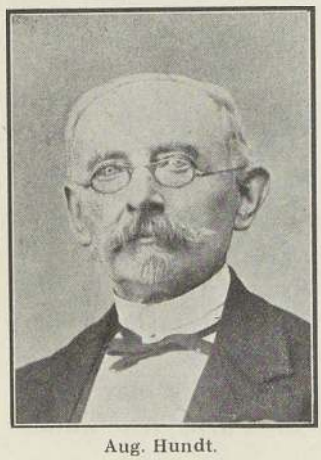
Under ovennævnte Forhold arbejdede Skolen, indtil Byraadet 1876 gav Tilladelse til at indrette to rummelige Tegnelokaler i en nyopført Skolebygnings Loftsetage. I disse nyerhvervede Lokaler fortsattes Undervisningen i Frihaandstegning, Dansk og Regning samt lidt Bygningstegning; men efter nogle Aars Forløb var det klart, at Skolen — før eller senere — maatte se sig om efter andre Lokaler, dels fordi Elevantallet forøgedes betydeligt, og dels paa Grund af, at Kommunen — som Følge af Børneantallets Forøgelse — maatte blive nødt til at paaføre den af teknisk Skole benyttede Bygning en Etage til. Skolens Bestyrelse med Malermester, Brandinspektør *Aug. Hundt* som Formand arbejdede med en beundringsværdig Energi for at skaffe Midler til Opførelse af en ny, tidssvarende Bygning. Ved Faaborg Sparekasses, Byens og Statens Tilskud lykkedes det at rejse den nuværende Bygning, som toges i Brug i Oktober Maaned 1892. Det bør fremhæves, at Sparekassen straks gav en klækkelig Pengesum og senere eftergav et større Laan, som Skolen havde i Sparekassen.

I de første Aar var de Midler, Skolen havde at raade over, kun ubetydelige, og Skolens daværende Lærere udførte derfor deres store, uegennyttige Arbejde saa godt som uden Honorar. Dette hjalp Skolen over den første vanskelige Tid. I Aarenes Løb er Tilskudene blevet betydelig forøgede, dels ved offentlig og dels ved privat Understøttelse.

Følgende Institutioner støtter aarlig Skolen: Stat, Amt, Kommune, Faaborg Industriforening, Faaborg Sparekasse og Sparekassen »Arbejderen«.

Inspektør, Dbmd. Aug. Hundt har tilllagt Skolen følgende Legater:

1. Et Legat, stort Kr. 1000, hvoraf Renten skal anvendes til Flidspræmier for Faaborg tekske Skoles Elever.
2. Et Legat, stort Kr. 827,60, hvoraf Renten skal anvendes til Undervisningsmateriale til den tekniske Skole i Faaborg.

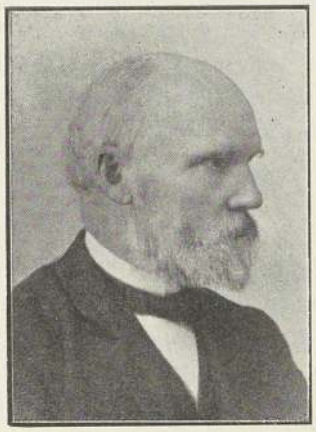
Aug. Hundt.

Da Skolen flyttede ind i sin nye Bygning, udvidedes Undervisningen betydelig, idet der nu kunde tages 8 Klasseværelser i Brug. Efterhaanden er Undervisningen blevet udvidet i Overensstemmelse med den Plan, som Tegneinspektøren har anvist, og der undervises nu i Geometri, Frihaandstegning, Projektionstegning, Perspektivtegning, Fagtegning for Malere,

Smede og Maskinarbejdere, Tømrere, Murere, Snedkere, Vognmagere, Blikkenslagere og Kobbersmede, samt i Dansk, Regning, Bogføring og Tysk. Skoleaaret begynder 1. Oktober og slutter 31. Marts. Ved Siden af Aftenskolen er der oprettet en Dagskole for Malere, hvor der i Vintermaanederne daglig undervises 4—6 Timer. I Skoleaaret 1914—15 var Elevantallet 122, Timeantallet for Aftenskolen 1568, for Dagskolen 442. Der var ansat 10 Lærere, hvoraf de 3 underviste baade i Dag- og Aftenskolen.

Arbejderforeningen, der foranledigede teknisk Skole oprettet, opløstes 1867, og samme Aar oprettedes »Faaborg Industriforening«, der i økonomisk Henseende styrer Skolen, medens selve Skolegerningen sorterer under en særlig Bestyrelse, hvis Formand tillige er Formand i Industriforeningen. Af Bestyrelsesformænd har Skolen kun haft to, hvoraf den første var ovennævnte Malermester, Brandinspektør Aug. Hundt, der lige til sin Død 1897 fungerede som Formand — et Hverv, han udførte med Energi og Dygtighed. Skolen havde under hans Førerskab naaet almindelig Anerkendelse, og han havde den Glæde at se den flytte ind i den nye Bygning, hvis Opførelse han har sin Del af Æren for. Den anden og nuværende Formand er Savværksejer *H. P. Hansen*, der er en udmærket Støtte for Skolen baade indadtil og udadtil, og hvis repræsentative Evner Skolen ofte har lagt Beslag paa.

Den daglige Drift er overdraget Forstanderen, som antages af Industriforeningen. Den første Forstander var den allerede tidligere nævnte Malermester Aug. Hundt, som efterfulgtes af Malermester, Byraadsmed-

P. Syrak Hansen.

E. N. Knippel.

lem *P. Syrak Hansen*. Ved dennes Død valgtes Skolens nuværende Forstander, *E. N. Knippel*, der er den eneste nulevende, som har været med til at stifte Skolen. Hr. Knippel har lige fra Skolens Oprettelse uafbrudt virket som Lærer ved denne, og hans ualmindelige Flid, hans

Dygtighed og store Arbejdsevne har den tekniske Skole nydt og nyder stadig godt af. Den Opmærksomhed, der blev vist ham af gamle Elever ved hans 50 Aars Jubilæum som Lærer ved den tekniske Skole, bærer Vidnesbyrd om den Agtelse og Paaskønnelse, som Hr. Knippel er Genstand for, og som han tilfulde fortjener. *x.*

FAAREVEJLE.

Da Faarevejle Højskole var blevet oprettet 1907—08, kom Tanken om at faa knyttet en teknisk Skole hertil straks frem, og Skolens daværende Leder, *J. Andreasen,* realiserede Planen.

C. M. Julin.

Den tekniske Skole her har hidtil kun været drevet som Dagskole; men det er Tanken med Tiden, naar Stationsbyen her udvikler sig mere, saa der bliver flere Haandværkere, da at begynde en Aftenskole for disse.

Skoleaarets Længde er 5 Maaneder fra 3. November til 31. Marts. I 1914—15 har Elevantallet paa Grund af forskellige Forhold været nede paa 6 med et Timeantal af 1080.

Undervisningen er særlig planlagt for Bygningshaandværkere; dog optages Haandværkere af alle Fag.

Den nuværende Forstander for Skolen er *C. M. Julin,* der er født i Giver pr. Aars den 24. Maj 1882 og dimitteret fra N. Nissum Seminarium 1906.

FAKSE.

Den 16. Oktober 1887 dannedes en Haandværkerforening i Fakse med det Formaal at oprette en teknisk Aftenskole for Haandværkslærlinge; der var allerede den Gang igennem en anden Forening gjort Skridt til Oprettelse af en saadan Skole og hertil indsamlet en Del frivillige Bidrag. Paa et Møde mellem de to Foreninger overdroges det til den nystiftede Haandværkerforening at føre Skolen ud i Livet; den daværende Formand, Murermester *L. Petersen,* tog meget energisk fat paa Sagen, og Skolen begyndte straks sin Virksomhed; der indtegnedes 29 Elever; Undervisningen var gratis. Kommunen gav Lokale i sin Skolebygning og tillige en Sum af 40 Kr. om Aaret til Lys og Varme. Elevernes Tegninger indsendtes første Aar til teknisk Selskabs Skole i

København, og Skolen blev straks indstillet til Statstilskud, som den ogsaa erholdt, første Aar med 100 Kr.

Som Lærere ved Skolen i Tegning virkede i de første 3 Aar forannævnte Murermester L. Petersen, Karetmager *Wollnesky* og Malermester *N. Christiansen;* men efter at sidstnævnte havde haft et 3 Maaneders Ophold med Stipendium ved teknisk Skole i København, overtog han Tegneundervisningen alene indtil Aar 1900, da Murermester *Marius Petersen* efter at have gennemgaaet Fagklasserne paa teknisk Skole i København i Murer-, Tømrer- og Snedkerfaget ogsaa antoges som Lærer og siden har undervist i disse Fag.

N. Christiansen.

FAKSE LADEPLADS

Denne Skole er stiftet 1894 af Fakse Ladeplads Haandværkerforening. Særlig virksomme for dens Oprettelse var Tømrermester *H. Nielsen*, Barritshoved, og Snedkermester *Clausen*, nu i Helsingør. Skolen sorterede de første 8 Aar, til 1902, direkte under Haandværkerforeningens Bestyrelse og havde Regnskab fælles med denne Forening: men 1902 fik den sin egen Bestyrelse, valgt af Haandværkerforeningens Generalforsamling. Bestyrelsen bestaar af 5 Mand. I hele denne Tid har Murermester *J. Johansen*, Fakse Ladeplads, været Formand og Skolens Bestyrer.

J. Johansen.

Skolens Elevantal har været jævnt stigende fra 15 til ca. 25, og der har hele Tiden været undervist 4 Timer ugentlig i Tegning og 4 Timer i Regning og Dansk. Skolen har indtil i Aar kun haft 3 Tegnelærere: Maler *Vollenberg* 1894, Tømrer og Cementvarefabrikant *N. P. Nielsen* i 17 Aar fra 1895 til 1912 og Løjtnant *Poul Rasmussen* fra 1912 til 1915. Ved Rasmussens Bortrejse i Aar ansattes Førstelærer *P. L. Madsen*, Hylleholt Skole, som Tegnelærer. I Regning og Dansk har forskellige Lærere dels fra den nu nedlagte Realskole og dels fra Kommuneskolen virket; siden 1912 har Andenlærer *Nielsen* overtaget disse Fag.

Skolen har hele Tiden siden sin Oprettelse været støttet af Kommune

og Amt og siden 1903 ogsaa modtaget Statstilskud. Statstilskudet var 1903 75 Kr. og 1915 175 Kr.; men Haandværkerforeningen er den egentlige Bærer af Skolen.

Skolen har hele Tiden boet gratis til Leje i Hylleholt Kommuneskole; men den har i Aarenes Løb sparet sammen en Byggefond paa 3000 Kr., hvoraf 1300 Kr. hidrører fra en Bazar, som i dette Øjemed afholdtes i 1911.

FJERRITSLEV.

Fjerritslev tekniske Skole er en Fortsættelse af en Aftenskole, som Læreren i Kommuneskolen tidligere afholdt for Ungdommen; men Undervisningen bestod kun af Dansk og Regning. Efterhaanden som Byen voksede til, og der kom flere Haandværkere, følte der Trang til noget mere, og da Haandværkerforeningen blev stiftet for 19 Aar siden, var det derfor en af dens første Opgaver at udvide denne Aftenskole med Tegning. I Begyndelsen skortede det paa Lærerkræfter, navnlig i Projektions- og Fagtegning, og vi maatte en Vinter endogsaa bekoste en Lærer til at rejse herud hver Uge fra Aalborg; senere har vi kunnet klare os med stedlige Kræfter, og nu i Vinter, da der har bosat sig en Arkitekt her i Byen, som er Lærer her og ved Skolen i Brovst, er vi blevet bjulpet over denne Vanskelighed. Lokalespørgsmaalet har ligeledes forvoldt os mange Ubehageligheder; først var vi til Huse i Kommuneskolen, senere i Realskolen, derefter i nogle Aar i forskellige private Ejendomme, hvor vi maatte betale temmelig stor Leje samt bekoste Inventar; men da Kommuneskolen for nogle Aar siden blev udvidet, fik vi fast og gratis Lokale dér, som er godt, men til sine Tider kan vise sig vel lille. Foreningen har nu imidlertid sammensparet en Kapital, stor 2000 Kr., der staar fast som en Byggefond til en teknisk Skolebygning, som med Tiden vil blive opført. Den største Vanskelighed, vi for Tiden har, er at faa alle Elever til at møde; Undervisningen burde være tvungen.

Skolen har Tilskud af Haandværkerforeningen, Staten, Varelotteriet, A/S Fjerritslev Bank, Thisted Amts Skolefond og Kollerup Kommune, fra sidstnævnte bl. a. frit Lokale.

N. H. Hornum,
p. t. Formand.

FREDERICIA.

Efter hvad man har kunnet faa oplyst, fremkom i Aaret 1856 en Annonce i Fredericia Avis, hvori Sognepræsten ved Trinitatis Kirke, *Pontoppidan,* sammen med Købmændene *Høyrup* og *Brøchner* opretede en Aftenskole for Haandværkere, hvor der undervistes i Mo-

dersmaalet, Historie, Geografi, Naturhistorie, Tegning, Skrivning og Regning samt afholdtes Foredrag. Undervisningen, der gaves i Michaëlis Skole, var gratis.

I 1857 var der en Mand ved Navn *Th. Raff*, der underviste i Skrivning og Regning, og paa lignende Maade blev i Aaret 1859 oprettet et Kursus af Underofficerer ved den herværende Garnison, nemlig Dhrr. *G. Petersen*, *Walthersdorph* og *Pagh*.

Medens disse sidstnævnte Kursus ligesom en af Sognepræst *Zeuthen* ved Michaëlis Kirke i Aaret 1861 oprettet Aftenskole var bestemt for alle, der ønskede at deltage, blev der samme Aar af en Mand ved Navn *V. B. Nielsen* oprettet en Tegneskole for Svende og Lærlinge med en Undervisningstid af 6 Maaneder og for en Betaling af 4 Rdlr. Samme Aar begyndte Skolelærer *E. Johansen* ogsaa en Aftenskole, hvor der undervistes i Tysk, Regning, Geometri, Skrivning og Tegning (Betaling 2 Mark 8 Skilling pr. Maaned).

Hele Sagen fik imidlertid ingen fastere Form før i 1862, da den Tanke, at der burde gøres noget for Haandværkerungdommens Undervisning, gjorde sig stærkere gældende, og for at faa en saadan i Gang tilbød flere af Byens Borgere deres Medvirkning gratis. En Aftenskole blev da oprettet; den fik overladt nogle Lokaler i St. Michaëlis Skole, og Undervisning fandt Sted 3 Gange om Ugen. Eleverne betalte ingen Skolepenge, men maatte yde et mindre Vederlag for Renholdelse af Lokalerne og for Belysningen, der den Gang bestod af Stearinlys. Lærerne vare Malermestrene *J. G. Winther* og *Matthiessen sen.* samt Kommunelærer *Erik Johansen* — senere Skoleinspektør og Overlærer — *Bielefeldt* og *Sørensen*.

Skolen arbejdede under meget smaa Forhold og blev afbrudt af Krigen 1864.

Efter denne blev det paa et Møde d. 27. Novbr. 1865 besluttet af Haandværkerforeningens Bestyrelse at oprette en teknisk Skole i Lighed med den tidligere bestaaende. Undervisningstiden skulde være: Mandag, Tirsdag og Fredag fra $7^1/_2$—$9^1/_2$ i Tidsrummet 1. Oktober—1. April, og Undervisningen omfatte Retskrivning, Regning, geometrisk Tegning, Frihaandstegning, mekanisk Fysik og Sang, samt almene Foredrag, der skulde afholdes saavel for Haandværkerforeningens Medlemmer som for Eleverne.

Det gik nu jævnt fremad med Skolens Forhold i det hele, bl. a. blev Stearinlysene afløst af Petroleumslamper, og disse blev i 1881 atter ombyttet med Gasbelysning, ligesom ogsaa Lærerne fik en Godtgørelse for deres Arbejde af 50 Øre i Timen.

Skolen fik Lokaler i Trinitatis Drengeskole, hvor den forblev, indtil den fik sin egen nuværende Bygning, der opførtes i 1889 og indviedes d. 22. Oktober samme Aar. Lærerkræfterne, der overflyttedes til den

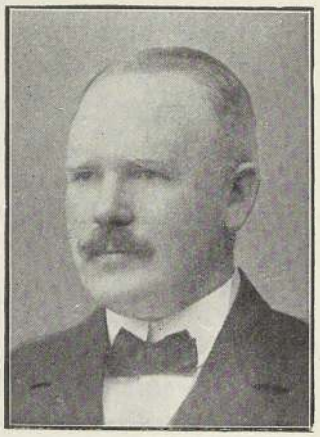
ny Skolebygning, bestod da af: Overlærer *Johansen*, Stadskonduktør *Christensen*, Kommunelærer *Dixen*, Overbanemester *Gusmer* og Malermester *A. Matthiessen jun.*

Foruden de tidligere nævnte Fag optoges nu ogsaa Projektionstegning og Fagtegning for Murere, Tømrere, Snedkere, Malere, Smede, Karethmagere o. s. v., der i Begyndelsen alle var samlet i 1 à 2 Klasser, senere fordelt i flere. Ogsaa Klasser i Frihaandstegning (senere tillige geometrisk Tegning) for ukonfirmerede Elever oprettedes, og Skolen deltes i en Aften- og en Dagskole (for Bygningshaandværkere og Malere), medens Antallet af Lærere steg til sit nuværende Antal 21, ligesom ogsaa alle Skolens 12 Klasseværelser efterhaanden toges i Brug.

I 1888 valgte Haandværkerforeningen en Bestyrelse for Skolen, der kom til at bestaa af Borgmester *Scharling* som Formand, Bankdirektør *Madsen* som Regnskabsfører og Kasserer og Skoleinspektør *Johansen* som Sekretær. Endvidere valgtes et Udvalg paa 5 Medlemmer til at føre det direkte Tilsyn med Skolen, det kom til at bestaa af Malermester *Winther* (Formand for Haandværkerforeningen), Snedkermestrene *Pagh* og *Nielsen*, Smedemester *Schultz* og Skoleinspektør *Johansen*. Sidst-

E. Johansen.

J. Jespersen.

nævnte valgtes til Formand for Undervisningsudvalget og virkede som saadan med den varmeste Interesse og største Nidkærhed for Skolens Anliggender til sin Død i Decbr. 1907, hvorefter Arkitekt *Jespersen* valgtes til at fungere i hans Sted Skoleaaret ud og den 18. August 1908 udnævntes til Skolens Forstander.

I Skoleaaret 1910—11 overgik Skolen, idet den dog beholdt sit hidtidige Navn: »Haandværkerforeningens tekniske Skole«, som en selvejende Institution til »Teknisk Selskab«, hvis Bestyrelse kom til at bestaa af 7 Medlemmer, nemlig Borgmesteren (som Repræsentant for Magistraten), 3 Medlemmer valgt af Haandværkerforeningen, 1 Medlem valgt af Byraadet og 2 Medlemmer valgt af private Bidragydere til Skolen.

Den 1. Maj 1912 erholdt Borgmester Scharling sin Afsked som Borgmester og Byfoged i Fredericia; han fratraadte som Følge deraf ogsaa sin Stilling som Formand for Bestyrelsen, i hvilken han havde virket med varm Interesse for Skolen i 24 Aar, og overdrog denne til sin Efterfølger Borgmester *Valentiner-Branth*.

Af Mænd, hvis Virksomhed maa siges at have været af stor Betydnind for Skolen, er der Anledning til med største Anerkendelse at nævne: Kommunelærer *Dixen*, Overbanemester *Gusmer*, Malermester *Matthiessen* og Døvstummelærer *Bruun*. Af disse er de 2 førstnævnte fratraadt efter at have virket henholdsvis 34 og 22 Aar, medens de 2 sidstnævnte, der har undervist ved Skolen i henholdsvis 34 og 26 Aar, fremdeles virker ved denne.

I Aaret 1914—15 støttedes Skolen af følgende Institutioner: Staten, Amtskolefonden, Fredericia Kommune, Haandværkerforeningen og private Bidragydere.

Af Legater har Skolen i Tidens Løb modtaget 3, nemlig:

1) *Eibeschütz* Legat: Renter — 4 pCt. — af 7500 Kr.

2) *Fengers* Legat: Renter — 3½ pCt. — af 1000 Kr. Renterne anvendes til Opmuntringspræmier ved Skoleaarets Slutning for flinke Elever.

3) »Fabrikant *Andreas Andresens* og Hustru *Laura Andresen*, født Seidelins Legat«, Grundkapital 25000 Kr., hvis Renter anvendes til bedste for den tekniske Skole i Fredericia til indtil 4 Elever til en Rejse i Udlandet for at uddanne sig i deres Fag.

Skolens daglige Ledelse er overdraget til Forstanderen, Arkitekt Jespersen, med Assistance af Inspektøren, Døvstummelærer Bruun, der fungerer som Leder i Forstanderens Forfald. Skoleplanen er forelagt og vedtaget af Skolens Bestyrelse før Skoleaaret begynder.

Uden at Timeantal og Indtægt regnes med i Skolens Indberetning og Regnskab sorterer under Skolen et Maskinistkursus samt et Motorpasserkursus.

Det førstnævnte byder Eleverne, hvis Antal har været 5 à 6, den Fordel, at de samtidig med at passe deres Haandværk om Dagen, er i Stand til her at forberede sig til Maskinisteksamenens 1. Del.

Motorpasserprøvens Kursus har været godt besøgt, og de, der har bestaaet Prøven, har saa godt som alle faaet gode og vellønnede Pladser.

Ved Skolen holdes der i Reglen hver Vinter 12 à 15 Foredrag af almendannende Art, hvortil der erholdes Understøttelse af Handelsministeriet.

Endelig er der oprettet et Kursus for Mestre, Svende og Lærlinge i Materialundersøgelse af Malervarer.

J. Jespersen,
Arkitekt, Forstander.

FREDERIKSBERG

I Frederiksberg Skolekommissions Møde d. 13. Septbr. 1871 blev der fremlagt et Andragende fra den daværende eneste Lærer i Tegning ved Skolevæsenet, *Henrik Hansen*, hvori denne udbad sig Tilladelse til at maatte benytte et af Skoleværelserne i Falkoneralléens Skole 2 Aftener à 2 Timer ugentlig i Vinterhalvaaret til en Aftenskole i Frihaands- og geometrisk Haandværkstegning. Andragendet motiveredes med, at en saadan Tegneskole meget savnedes, »idet Lærlingene i Frederiksberg Sogn formedelst den betydelige Afstand til Hovedstadens første Tegneskole, det tekniske Institut, ere forhindrede i at give Møde i dette, dels fordi de, naar de have arbejdet paa Værkstedet den hele Dag, ikke altid ere istand til at gaa ½ Mil frem og ½ Mil tilbage for 2 Timers fornyede Anstrengelse, dels fordi Haandværksmestrene i Almindelighed ikke ere tilsinds at ville forlænge Lærlingenes Fritid med 1 Time eller mere, for at de kunne møde paa Skolen i rette Tid«.

Dette Andragende fik en velvillig Behandling i Skolekommissionen, og den 14. Oktbr. 1871 begyndte »Frederiksberg Tegneskole« sin Virksomhed med et Elevantal, der i Løbet af Vinteren steg til nogle og tyve. Undervisningsfagene var Frihaandstegning, geometrisk Tegning og Projektionstegning Betalingen var 3 Kr. Kvartalet.

I de følgende Aar udvidedes Undervisningen til ogsaa at omfatte Skrivning og Regning, forsøgsvis ogsaa en enkelt Vinter Engelsk, men først 1888 indrettedes der Undervisning i Fagtegning for viderekomne Elever. Elevantallet var det nævnte Aar i Oktbr. Kvartal 86, hvoraf imidlertid de 57 var Skoledisciple, kun 29 Haandværkslærlinge.

Joakim Larsen.

I Maj 1889 indsendte Skolens Bestyrer, Lærer Henrik Hansen, et Andragende til Skolekommissionen med Forslag om, at der valgtes en Bestyrelse for Frederiksberg Tegneskole, bestaaende af Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse, Murermester *J. C. Sørensen*, Bygningsinspektør *Chr. L. Thuren* og Skoleinspektør *Joakim Larsen*. Skolekommissionen »gav sit Samtykke til den anførte Foranstaltning« og meddelte Lærer Hansen, at han »angaaende Skolens Overdragelse til den nævnte Bestyrelse vil have at forhandle nærmere med Skoleinspektøren, der fungerer som Formand for samme«. Følgerne af denne Forandring i Skolens Ledelse udeblev ikke. Joakim Larsens Evne som Organisator kom i høj Grad Skolen tilgode, og i de 24 Aar

(1889—1913*), hvori han var Formand for Skolens Bestyrelse, var det hans stærke Haand, der hensynsfuldt, men bestemt angav Kursen. Først og fremmest blev Undervisningen, der var noget forældet og trængte til Fornyelse, omordnet saaledes, at den blev overensstemmende med den Klasseundervisning, der netop var indført i Teknisk Skole i København, og endvidere blev der truffet skarpere Forholdsregler end hidtil over for Forsømmelserne, der var steget saa stærkt, at ikke saa sjældent over Halvdelen af Eleverne udeblev fra Undervisningen, navnlig i Skrivning og Regning.

Forstander Henrik Hansen fortsatte sin Virksomhed som Leder af Skolens daglige Arbejde til 1898, i hvilket Aar han udnævntes til Over-

Henrik Hansen.

F. Breum.

lærer ved Skolevæsenet og derfor søgte sin Afsked som Forstander og Lærer ved Skolen. I hans Sted udnævntes Tegnelærer ved Københavns Skolevæsen, Figurmaler *F. Breum* til Forstander for Skolen, hvis Navn samtidig forandredes til »Frederiksberg tekniske Skole«. Under Breums dygtige Ledelse omdannedes Skolens Undervisning yderligere: Tegneundervisningen blev eneraadende, idet Fagene Skrivning og Regning udgik af Undervisningsplanen; særlige Fagklasser oprettedes, efterhaanden som Elevantallet voksede; ny og bedre Lokaler indrettedes til Brug for Skolen, først i Kommuneskolen paa Lollandsvej (1899), senere (1905) i Skolen paa Howitzvej; der oprettedes et Bibliotek, hvor Eleverne gratis kunde laane Bøger af belærende Indhold; der afholdtes Foredrag over oplysende og almendannende Emner; Lærernes økonomiske Forhold bedredes dels ved Indførelse af en Lønningsskala med 5-aarige Trin og 1,25 Kr., 1,50 Kr. og 1,75 Kr. pr. Time, dels ved Ordning af Vikarforholdene, saa Vikarudgifterne i Sygdomstilfælde for en

*) Fra 1913 har Bygningsinspektør, Professor Chr. L. Thuren været Formand for Skolens Bestyrelse.

Tid af indtil 6 Dage i et Undervisningshalvaar skal betales af den paagældende Lærer, medens yderligere Vikarudgift afholdes af Skolen.

I Aaret 1910 afgik Forstander Breum efter længere Tids Svagelighed ved Døden, og den nuværende Forstander, Kommunelærer *P. Jacobsen* blev Skolens Leder. I de derefter forløbne 5 Aar er Undervisningen blevet udvidet i betydelig Grad: Der er oprettet Dagklasser for Malere, dels en speciel faglig med Svendeprøven og videre faglig Uddannelse som Maal, dels en mere fri, som tager kunstneriske Opgaver op (Tegning og Maling efter levende Model), og forsøgsvis en Dagklasse for unge Piger, der vil uddanne sig som Dameskræderinder (praktisk Syning, faglig Tegning og Regning, Varekundskab). Aftenundervisningen er blevet suppleret med en Række mundtlige Fag: Materiallære for Træarbejdere, Metalarbejdere og Stenarbejdere, Stillære, Motor- og Maskinlære, Bygningskonstruktionslære. Der er indført videregaaende Frihaandstegning samt Opmaalings- og Skitseringsøvelser paa Kunstindustrimuseet som obligatorisk Fag for Møbelsnedkere. De almendannende Foredrag er indgaaet som fast ugentligt Led i Undervisningsplanen. Ogsaa Lærernes Kaar er blevet forbedret, idet der nu lønnes med 1,50 Kr. pr. Time i de første 10 Kvartaler, en Lærer underviser ved Skolen, med 1,75 Kr. i de næste 10 Kvartaler og endelig derefter med 2,00 Kr. Lønningerne beregnes efter 24 Undervisningsdage pr. Md.

Skoleaarets Længde er 2 Kvartaler (Fagkl. for Metalarbejdere 3 Kvartaler) for Aftenskolens Vedkommende, for Malerdagskolen 5 Mdr., Dameskræderindeskolen foreløbig 3 Mdr. I 1914—15 besøgtes Skolen af 316 mandlige og 32 kvindelige Elever, ialt 348 Elever (Aftensk. 307, Dagsk. 45), Timeantallet var 4739 læste Timer (Aftensk. 3822, Dagsk. 917), Elevtimetallet 84191 (Aftensk. 71596, Dagsk. 12595), Forsømmelserne 3,5 pCt., hvoraf 0,1 pCt. uden lovlig Grund, 2,2 pCt. paa Grund af Sygdom og 1,2 pCt. væsentlig Overarbejde. Ved Skolen underviste 15 Lærere.

Som det vil ses af ovenstaaende Fremstilling indtager Skolen en Særstilling blandt tekniske Skoler, idet den hverken er oprettet paa Initiativ af eller har nogen pekuniær Forbindelse med Haandværkerne paa Frederiksberg. Dette har sin Grund i, at der ikke findes nogen særlig Haandværkerforening paa Frederiksberg; Haandværkerorganisationerne i Hovedstaden omfatter hele Stor-København. Skolen har derfor været henvist til at skaffe alle sine Indtægter ad anden Vej. I 1914—15 udviste Indtægtssiden paa Skolens Regnskab 12825,38 Kr., deraf fra Staten til den aarlige Drift, Foredrag, Elevunderstøttelser 6105 Kr., fra Amtet 250 Kr., fra De Spannjerske Legater 300 Kr. (til Fripladser), fra Den Reiersenske Fond 200 Kr., fra Frederiksberg Kommune 2100 Kr. og gratis Lokaler samt for Aftenskolens Vedkommende tillige Lys og Brændsel. Af Eleverne er der betalt 2857 Kr. i Skolepenge (Betalingen

i Aftenskolen er 6 Kr. pr. Kvartal, i Dagskolen 10 Kr. pr. Md.). Skolen tilstod 94 Elever hel og 26 Elever halv Friplads.

Naar Skolen til Trods for, at den ligger i Landets næststørste Kommune, kun har et forholdsvis ringe Elevantal, skyldes dette sikkert i første Række den Omstændighed, at den ikke har nogen Skolebygning. En stor Del af de frederiksbergske Haandværkslærlinge søger deres Uddannelse paa de københavnske Skoler, i mange Tilfælde fordi disse ligger nærmere deres Hjem, men ofte desværre ogsaa, fordi den tekniske Undervisning paa Frederiksberg ikke har det synlige Symbol, det naturlige Udtryk for dens samfundsnyttige Værd, der ligger i en teknisk Skolebygning. Skolen har nu sine Aftenskoleklasser i en Kommuneskole, sin Malerdagskole langt derfra i en stærkt forfalden, forhenværende Asylbygning. Det giver ikke Anseelse. Maatte Frederiksberg snart faa et teknisk Skolehus, der var Kommunen og Haandværkerundervisningen værdigt!

FREDERIKSHAVN.

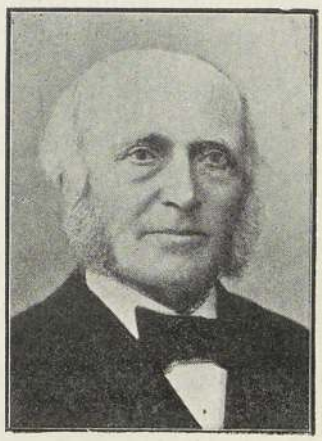
Den 15. Februar 1874 begyndte Undervisningen i Frederikshavn tekniske Skole, der havde faaet Lokaler i den gamle Borgerskole.

Det var to interesserede Mænd af Frederikshavn Haandværkerstand, daværende Uhrmager, nuværende Sparekassedirektør *J. J. Knutzen* og afdøde Blikkenslagermester *J. W. Petry*, der havde skaffet Midlerne tilveje til Skolens Drift og sørgede for, at Interessen for Skolens Arbejde blev vakt.

Disse to Mænd ser man i en lang Aarrække i Spidsen for det Arbejde, teknisk Skole udøvede.

J. W. Petry.

J. J. Knutzen.

J. W. Petry repræsenterede først Haandværkerforeningen og derefter Borgerforeningen i Skolens Bestyrelse indtil sin Død 1907.

J. J. Knutzen virkede som Formand for Skolens Bestyrelse i 36 Aar. Fra 1. Juli 1896 repræsenterede han Frederikshavns Byraad i Skolens Bestyrelse; hans Udtrædelse af denne fandt Sted, samtidig med at han udtraadte af Byraadet den 31. Marts 1909. I de mange Aar, han virkede som Formand, havde Skolen hans varmeste Interesse, og han søgte ved enhver Lejlighed at skaffe den Driftsmidler, ligesom han altid havde udmærket Forstaaelse af og god Vilje til at føre Forbedringer frem, der gavnede Skolens Undervisning.

At hans Kolleger i Bestyrelsen erkendte dette, viser en Skrivelse, der sendtes ham efter hans Udtrædelse af Bestyrelsen; i denne beder man ham om Tilladelse til at ophænge hans Billede i Skolens Lokaler, samtidig med at man udtaler: »I 36 Aar har De udført et energisk og trofast Arbejde for Frederikshavns Haandværkerungdoms Uddannelse, først som Medstifter af den tekniske Skole og derefter som Formand for dennes Bestyrelse. Den nuværende Bestyrelse føler Trang til paa Skolens Vegne at udtale sin Tak for Deres store Arbejde.«

Ovennævnte to Mænd lagde altsaa Grunden til Skolen, og det har i den første Række af Aar ikke altid været lysteligt at arbejde med denne Sag, fordi Interessen — hvad vi senere skal se — ikke stod paa Højde med nævnte Mænds Syn paa Opgavens Vigtighed.

I 1875—76 har Skolen faaet Tilsagn om 100 Kr. fra Byraadet og 50 Kr. af Sparekassen og har ialt ca. 500 Kr. at disponere over. Undervisningen fortsættes derfor paa samme Maade som Vinteren forud, nemlig med 2 Timer Tegning, 1 Time Regning og 1 Time Skrivning om Ugen. Lærerne kan faa den forlangte Betaling af 1 Kr. pr. Time, og der anskaffes for Skolens Regning: et Skab, 8 Lamper, Fortegninger, Regnebøger, Staalpenne og Blyanter. Dette Aar besøgte 62 Elever Skolen.

Skolen søger Statstilskud og faar 1878 tilstaaet 100 Kr., hvilket fører til, at man udvider Undervisningen med 2 Timers Frihaandstegning hver Søndag Eftermiddag fra Kl. 2—4 og med Undervisning i Retskrivning Onsdag Aften fra Kl. 8—10. Samme Aar slutter man Undervisgen med en Udstilling af Elevarbejderne og Uddeling af 3 Præmier à 5 Kr., desuden fik et Par Elever »rosende Omtale«.

Den 26. August 1878 vedtager Bestyrelsen, »hvis Midlerne strækker til, at give Undervisning 3 Aftener om Ugen i Regning, Skrivning og Tegning«. Ved samme Lejlighed faar Forhandlingsprotokollen følgende Tilførsel: »Istedenfor Hr. R., der ikke har vist nogen Interesse for Skolen, supplerede Bestyrelsen sig med Hr. Skrædermester *N. Poulsen.*« Man vedtager ogsaa at anvende 50 Kr. til Undervisningsmidler i Frihaandstegning efter Anvisning af Lærer *Carstens*, der opholder sig paa Tegnekursus i København.

Fra 1879 til 1884 har Skolens Protokol ingen Bestyrelsesmøder refereret, saa man maa antage, at Skolen i de mellemliggende Aar har gaaet normalt.

1884 suppleres Bestyrelsen med 2 Medlemmer fra Haandværkerforeningen. Det besluttes, at hver Elev skal betale 1 Kr. i Indskrivningspenge.

1885 »er Interessen for Skolen tilsyneladende i stærk Aftagende«. Samme Aar vedtages, »at Bestyrelsesmedlemmerne efter en nærmere fastslaaet Orden skulle have ugentligt Tilsyn med Skolen og hver i sin Uge møde personligt i Lokalet ved Undervisningen«.

Den 30. September 1886 vedtoges det at indstille Undervisningen for eet Aar. »Elevantallet i Tegning havde kun været 10 Elever og i Regning og Skrivning kun 4 à 5 Elever.« Dette hjalp paa Interessen. Byens Haandværkere indsamlede ved frivillige Bidrag 300 Kr., og et Møde sammenkaldtes 30. Oktober 1886. Hertil var indbudt J. J. Knutzen og Prokurator *Poulsen,* »hvilken sidste undslog sig for at deltage.« Mødedeltagerne overdrog til Knutzen, J. W. Petry og Malermester *N. Jensen* sammen med Sejlmager *Jørgensen* og Skomagermester *N. C. Olsen* at danne den ny Bestyrelse for Skolen. Det vedtoges at begynde Skolen den 3. November.

1887 flyttes Skolens Lokaler til Asylbygningen »for at faa passende Borde at arbejde ved«. Arkitekt *Haugaard Hansen* og Lærer *Hegelund* blev engagerede til at lede Undervisningen for et Honorar af 100 Kr. for 2 Afteners Undervisning pr. Uge.

1889 stifter Generalkonsul *Pontoppidan* et Legat paa 1000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Præmier for flittige og dygtige Elever; desuden giver han 200 Kr. til Hjælp til en Skolebygning; denne Sum suppleres af Konsul *Cloos* med 500 Kr., saa Bestyrelsen faar 700 Kr. at indsætte i Sparekassen til Forrentning. Konsul Cloos viser senere Skolen sin Velvilje ved at betale 1000 Kr. af Skolens Prioritetsgæld.

Ved en lille Festlighed den 13. Februar 1890 ophænges Kong Kristian den 9des Billede i Skolens Lokaler. Det var skænket Skolen af en anonym Velgører; »formodentlig Generalkonsul Pontoppidan i Hamborg«, tilføjes i Protokollen.

1890 vedtoges det at opkræve i Skolepenge 3 Kr., der indbetales med 1 Kr. pr. Maaned i de første 3 Maaneder.

Købmand *Jelstrup* skænker samme Aar 100 Kr. i Anledning af sit Forretningsjubilæum »til Byggefonden for en teknisk Skole og en Haandværkerstiftelse i Frederikshavn«. Disse Penge indsættes sammen med tidligere indkomne Beløb paa en Sparekassebog, der faar den Paategning, at Pengene kun maa anvendes til ovennævnte Formaal, »og at begge Bestyrelser — teknisk Skoles og Haandværkerforeningens — ere dispositionsberettigede i Forening over Beløbet i nævnte Øjemed«.

1892 vedtages det at indmelde Skolen i »Teknisk Provinsskoleforening«. Det oplyses, at det indskrevne Elevantal har været 40. Skolen faar Lov til at benytte Lokalerne i den Kommunen tilhørende gamle Fæstningsbygning »Kommandantboligen«.

1893 drøftes Spørgsmaalet om at købe den gamle Kommuneskole, »Borgerskolen«, for deri at indrette teknisk Skole. Dette fraraader Statens tilsynsførende *Carl F. Andersen*. Det giver imidlertid Anledning til, at man begynder paa Forarbejderne til en egen Skolebygning. Byraadet tilbyder en Grund paa ca. 1000 □-Alen til en Værdi af 3000 Kr. Arkitekt, Kæmner *Jens Nielsen* faar til Opgave at udarbejde Tegning og Overslag til den ny Bygning. Statstilskud søges og bliver bevilget, og af den foran nævnte Byggefond modtager Skolen som sin Del godt 5000 Kr.

I 1804 rejses den nye Skolebygning af frederikshavnske Haandværkere. Love for Skolen vedtages, hvorved den bliver en selvejende Institution. *E. A. Caspar,* West Hartlepool, skænker 100 Kr. og Sparekasen 500 Kr. til den ny Bygning. Landinspektør *Em. Nielsen*, der er Lærer ved Skolen, antages til Forstander mod en aarlig Løn af 100 Kr. Den ny Skolebygning tages i Brug i Januar 1895 og indvies 22. September samme Aar. I det kommende Aar udarbejdedes og vedtoges en Instruks for Forstander og Lærere. Nu gaar Skolen regelmæssigt indtil 1899, da man vedtager at oprette en Klasse i Tegning for Kvinder fra Kl. 5 til 7. I 1900 indlægges elektrisk Lys i Skolen.

I Anledning af Skolens 25aarige Bestaaen afholdtes en Fællesspisning. Forstanderen, Landinspektør Em. Nielsen, meddeler, at han maa fratræde sin Stilling som Forstander paa Grund af forøget Arbejde (som Bestyrer af Elektricitetsværket). I hans Sted antages Navigationslærer *Hansen*.

Skolen, der kun indeholder 4 normale og 1 mindre Klasseværelse, er for lille, og man forsøger da ved en St. Hansfest i Sommeren 1901 at danne en Grundfond for en eventuel Udvidelse eller Nybygning til Skolen. Denne Fest gav et Nettooverskud af 3163 Kr. 97 Øre, og samtidig fik Skolen fra en ophævet Gymnastikforening 333 Kr. 13 Øre.

Hansen fratraadte Stillingen som Forstander 1902 paa Grund af Bortrejse, og man anmodede da den nuværende Forstander, Kommunelærer *H. N. S. Lund*, der var Lærer ved Skolen, om at overtage Stillingen. Det var ikke muligt paa Stedet at skaffe en habil Faglærer for Bygningshaandværkere, og man engagerede da nuværende Forstander ved Nakskov tekniske Skole *L. Larsen* til for en Minimumsløn af 60 Kr. pr. Maaned at overtage Pladsen, og paa samme Maade Aaret efter for 100 Kr. i Minimumsløn. I disse 2 Aar indførtes Dagundervisning. Da L. Larsen rejste, gled Dagundervisningen næsten helt ud af Skolen.

1903 optoges Fysik- og Matematikundervisning paa Skolens Plan.

Købmand *P. Lotz* der havde været Medlem af Skolens Bestyrelse, skænkede ved sin Bortrejse fra Byen 1000 Kr. til Skolen.

1905 vedtoges en Lønskala for Skolens Lærere: de 2 første Aar Kr. 1,25, de 4 næste Kr. 1,50, de 4 næste Kr. 1,75 og derefter Kr. 2,00 pr. læst Time. Forstanderlønnen forhøjedes samtidig til 150 Kr. aarlig.

1907 har Skolen 158 Elever, og man blev derfor nødt til at søge Kommnnalbestyrelsen om Lokaler i Kommuneskolen. Al Tegneundervisningen foregaar i Skolens egne Lokaler, medens Undervisningen i de øvrige Fag foregaar paa Kommuneskolen.

1908 oprettes fast Dagundervisning for Malere, og denne udvides senere til at omfatte Bygningshaandværkere, da den nødvendige Lærerkraft kan skaffes til Veje. Skoleaaret i begge disse Afdelinger er 5 Maaneder.

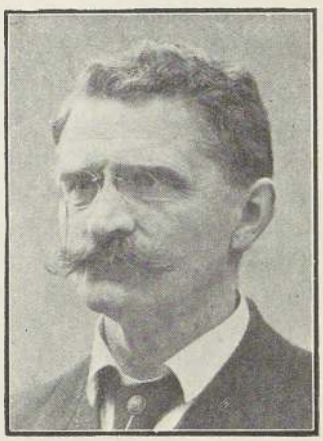
1909 overdrages det til Forstanderen at føre Skolens Regnskab, og hans Løn ansættes til 300 Kr. aarlig.

Bestyrelsen vedtog i 1910 at indføre 8 Maaneders Undervisning for de forberedende Klasser i Aftenskolen, hvorimod Tiden, 6 Maaneder, for de øvrige Klasser ikke forlængedes. Skolepengene ansattes til 8 Kr. pr. Aar. Man begynder samtidig inden for Skolens Bestyrelse at undersøge Mulighederne for en Udvidelse af Skolen enten ved Til- eller Ombygning af den nuværende Skolebygning. Disse Undersøgelser resulterer i, at man finder det rigtigst at bygge en helt ny Skolebygning. Efter Andragende til Ministeriet for offentlige Arbejder, overlader dette en Havnen tilhørende Plads til Skolen paa 60 Aar mod en aarlig Afgift af 25 Kr., med Forpligtelse til at bygge senest 1918.

I 1913 vedtages det at give Undervisning i Gymnastik for Aftenskolens Elever og tillige i Tysk og Engelsk. Den Lønskala, der var vedtaget for Aftenskolen 1905, udvidedes til ogsaa at gælde for Dagskolens

F. Ørbech.

H. N. S. Lund.

Lærere, hidtil havde Lærerlønnen her været 1 Kr. pr. Time. Fra 1. April 1914 forhøjes Forstander- og Kassererlønnen til 500 Kr.

Ved et Bestyrelsesmøde 4. Oktober 1915 vedtoges det at ansætte Bygningskonstruktør *Asbjørn Lyngby* som fast Lærer med en Begyndelsesløn af 1600 Kr. aarlig, stigende til 3000 Kr. i 16 Aar, med Forpligtelse for saavel Læreren som Skolens Bestyrelse til at svare de nødvendige Bidrag til Lærernes Vikarkasse — Sygekasse — og en eventuel Pensionskasse.

Lærerne har tidligere oprettet en Vikarkasse, hvortil de svarer 2 pCt. af deres Løn.

Siden 1. April 1909 har Malermester *Ørbech* været Bestyrelsens Formand. Skolen ledes af Kommunelærer *H. N. S. Lund* som Forstander, og Undervisningen besørges af 15 Lærere og Lærerinder; der var i 1914—15 208 Elever.

H. N. S. Lund,
Forstander.

FREDERIKSSUND.

Skolen er oprettet af Borger- og Haandværkerforeningen i Frederikssund, og Foreningens Bestyrelse er samtidig Bestyrelse for Skolen med en Forstander som Leder; Skolen er oprettet i Aaret 1875 og begyndte da sin Virksomhed under ret beskedne Forhold; den lejede Lokale forskellige Steder i Byen, hvor dette kunde faas, Undervisningen besørgedes, uden Betaling, af nogle af Byens Haandværkere og Lærere to Gange ugentlig. Skolens Udvikling foregik jævnt, saaledes at der i 1893 var ca. 30 Elever.

Man havde stadig arbejdet paa at faa en egen Bygning, dette lykkedes i 1894, idet man da opnaaede at faa opført en enetages Bygning med 2 Klasseværelser samt en mindre Lejlighed, som benyttedes til Bolig for en Opsynsmand ved Skolen; Bygningen kostede 13000 Kr., og Pengene tilvejebragtes ved, at man fik et Statstilskud paa 4400 Kr., Skolen ejede en Fond paa ca. 1500 Kr., skænket af en Privatmand, medens Resten optoges som Laan. Skolen har siden arbejdet sig jævnt fremad, og da der i 1914 var naaet til at have ca. 60 Elever, blev man nødsaget til at udvide Bygningen; dette skete ved, at man byggede en Etage paa, saaledes at der blev indrettet 5 Klasseværelser samt Bolig for Skolebetjenten. Paabygningen kostede ca. 12000 Kr., som tilvejebragtes ved, at at man fik 3900 Kr. i Statstilskud og Resten ved Laan under Kommunens Garanti. Eleverne undervistes da af 5 Lærere og en Forstander.

Skolen faar Tilskud til Driften fra Staten, Kommunen, Reiersenske Fond, Frederiksborg Amts Skolefond og Frederiksborg Amts Sparekasse.

Frederikssund, den 10. Jannar 1916.

H. P. Larsen.

FREDERIKSVÆRK.

Paa en Generalforsamling i Frederiksværk Haandværker- og Industriforening den 4. September 1888 stiftedes den tekniske Skole og begyndte sin Virksomhed den 1. Oktober s. A. Fabrikejer *Heegaard*, der et Par Aar forinden havde oprettet en Aftenskole for sine Lærlinge, tilbød paa ovennævnte Generalforsamling at skænke Foreningen sin Skole med fuldt Inventar samt frit Lokale i 4 Aar, imod at hans Lærlinge under 18 Aar nød gratis Undervisning, og endvidere paa Betingelse af, at Foreningen fortsatte Skolen i de første 5 Aar, hvilket Tilbud selvfølgelig modtoges med Tak.

Skolen begyndte da sin Virksomhed, men under smaa Forhold, idet der kun blev undervist 2 Aftener ugentlig à 2 Timer. I 1894 blev Skolen husvild, idet Overenskomsten ophævedes, ved at Ejendommen overgik paa andre Hænder. Da det ikke var muligt at faa noget Lokale til en overkommelig Pris, saa man sig nødsaget til for Vinteren 1894—95 at leje i Foreningsbygningen, hvor der til Tider ikke var den ønskeligste Ro og Orden for Eleverne. Aaret efter lejede man en mindre Lejlighed i Byen, men blev opsagt ved Skoleaarets Slutning den 1. April 1897; man stod altsaa igen husvild! Daværende Bestyrelsesmedlem Murermester *Chr. Andersen* tilbød saa at indrette et Lokale til Skolestue paa et Aaremaal af 5 Aar; det var kun indskrænket, men man blev da foreløbig fri for Huslejesorger; her boede man saa til 1905, da Skolen ved Statens, Medborgeres og Kommunens Hjælp fik rejst sin egen Bygning, der indviedes den 14. Oktober og straks efter toges i Brug.

Christen Wollerup,
Formand.

GALTEN.

Galten tekniske Skole stiftedes 1905 af Byens Haandværkerforening. Før nævnte Aar fandtes ikke i Byen eller dens Omegn nogen Skole, hvor Haandværkslærlinge kunde faa teoretisk Undervisning i Læretiden Skolen begyndte sin Virksomhed med 19 Elever, og der undervistes i Tegnefagene 2 Aftener om Ugen fra 1. November til 1. Marts. Læreren var en teknisk uddannet Mand fra Aarhus, som rejste ud med Toget de 2 Gange om Ugen og underviste i Aftenskolen. Der har i flere Aar været Dagskole; men dels paa Grund af at det var vanskeligt og dyrt at faa de fornødne Lærerkræfter, fordi Skolen ikke var stor nok til at lønne en fast ansat Lærer, saa at Læreren fra Aarhus foruden at undervise i Galten maatte have anden Beskæftigelse, og dels paa Grund af Pladsmangel, indtil der kunde skaffes nye Lokaler, maatte denne Undervisning atter foreløbig indstilles.

Skolen lejede sine første Lokaler i Galten Afholdshjem, der ejes af

et Aktieselskab; men da Pladsen, som ovenfor nævnt, blev for lille, og Lokalerne heller ikke var tidssvarende, fik man Selskabet til at opføre en Tilbygning efter en af Skolens Lærer udarbejdet Plan og der indrette Lokaler baade til Dag- og Aftenskole.

Skolen sorterer under Galten Haandværkerforening, og til at lede den vælger Foreningen 3 af sine Medlemmer for 2 Aar ad Gangen, saaledes at der skiftevis afgaar 1 eller 2 hvert andet Aar; disse 3 Mænd, der saa selv vælger den ene til Formand, ordner alle Skolens Anliggender og fører Tilsyn med Undervisningen. Skolen havde i 1914—15 30 Elever med et Elevtimeantal af 4668, og der undervistes, foruden de 2 ovennævnte Eftermiddage og Aftener om Ugen i Tegnefagene fra Kl. 5—9, tillige 1 Aften om Ugen i Regning, Dansk, Skrivning og Foredrag fra Kl. 6—9 af en lokal Lærer. Skolen modtager Tilskud fra følgende Institutioner: Staten, Amtet, Kommunen, Galten Sparekasse, Varelotteriet og Haandværkerforeningen.

Hans Rasmussen.

En Mand, der har gjort et stort Arbejde for Galten tekniske Skole, er Tømrermester *Hans Rasmussen,* Galten; han har i 6 Aar været Formand for Bestyrelsen og har i den Tid med stor Interesse og Dygtighed ledet Skolen frem i den rigtige Retning. Det var ved hans Initiativ, at Dagskolen samt flere forskellige Kursus, i Skrivning, Bogføring og andet, blev oprettet, ligesom Tilvejebringelsen af nye Lokaler for en stor Del skyldes hans energiske Arbejde. Hans Rasmussen har gavnet Skolen meget, og vi synes, at hans Navn fortjener at nævnes i Forbindelse med dens Historie.

Anders Kristoffersen.

GERLEV.

Skolen oprettedes den 5. December 1902, efter at Sagen havde været for i adskillige Møder. Den begyndte med to Afdelinger, een i Øster Tørslev og een i Gerlev, og med et Elevantal af 25 i hver By. Skolen sorterede den Gang under Øster Tørslev og Omegns Haandværkerforening; men den 28. Oktober 1908 delte Foreningen sig i to, nemlig i Øster Tørslev og i Gerlev og Omegns Haandværkerforening. De første to Aar gik Undervisningen godt i begge Byer; men Vinteren 1904—05 var der for faa Elever indmeldt i Øster Tørslev, og denne Skole blev saa nedlagt, derimod vedblev Skolen i Gerlev, og i Vinteren 1914—15 oprettedes en ny Afdeling i Hald, og siden har Undervisningen gaaet godt i begge disse to Byer. Der undervises kun i Aftenskole 3 Aftener

ugentlig fra 7—10, skiftevis i Tegning og Dansk med lige mange Timer i hvert af disse Fag. Skolen er delt i to Tegneklasser og een Dansklasse i hver Skole, og Skoleaarets Længde er 5 Maaneder, fra 1. November til 1. April. Elevantallet har været gennemsnitlig 20 i hver Skole. Der var i flere Aar kun een Tegnelærer og een Dansklærer i hver Skole, nu er der to Tegnelærere og een Dansklærer. Skolerne har hele Tiden benyttet lejede Lokaler.

Af Mænd, som særlig har gjort et Arbejde for Skolen, kan nævnes Malermester *Fr. Jørgensen*, Øster Tørslev, Malermester *U. Laurberg*, Gerlev, der var Skolens første Formand i eet Aar, Skomager *A. P. Andersen*, Gerlev, Skolens Formand i 8 Aar, og Snedker *M. Jensen*, der siden har været Skolens Formand. Ligeledes har Murermester *N. Kristensen*, Hald, gjort et stort Arbejde, idet han har virket som Lærer uafbrudt siden Skolens Oprettelse.

U. Laurberg. A. P. Andersen.
N. Kristensen. M. Jensen.

Stat, Amt og Kommune yder faste Tilskud til Skolen; den ejes af og sorterer under Gerlev og Omegns Haandværkerforening og har virket støt igennem de mange Aar. Dens største Opgave har været, at kunne hjælpe Haandværkslærlinge paa Landet til at aflægge Svendeprøve, foruden at Ungdommen fik Anledning til at besøge en almindelig Aftenskole, da disse Skoler jo er forsvundet de fleste Steder. Det kneb stærkt de første Aar at føre Skolesagen igennem; der maatte ydes personlige Ofre, og Haandværkerforeningen strakte sig vidt for at holde den økonomiske Side i Orden. Nu gaar Virksomheden godt og faar betydelige Tilskud, og det letter selvfølgelig Arbejdet; men der maa stadig lyde en Tak tilbage til dem, der førte Sagen frem, indtil den ved forstaaende Velvilje og betydelige Tilskud gennem Lovgivningsmagten naaede saa vidt, at den kom i fast og sikker Gænge.

(Sendt af Snedker *M. Jensen*, Fmd.)

GIVE.

Skolen paabegyndtes i 1893 som privat Skole af Murer *K. Isaksen* i hans egne Lokaler. 1894 overtog Give Haandværkerforening Skolens Drift med K. Isaksen og Maler *Egeskov Petersen* som Lærere i Tegning og Politibetjent *Hagensen* som Lærer i Dansk. Undervisningen foregik i lejede Lokaler til 1895, da Haandværkerforeningen fik sin egen Bygning. I 1896 oprettedes Give Folkehøjskole i Forbindelse med en Haandværkerskole, og et Samarbejde etableredes, saa at teknisk Skole fik Lokale i Højskolen og dennes Lærere overtog Undervisningen. Saaledes fortsattes indtil 1898, da Tegneundervisningen overdrages til Tømrer *P. Sørensen* og Maler E. Petersen. I 1900 fik Skolen egen Bestyrelse, valgt af Haandværkerforeningens Medlemmer. Snedker *M. Madsen* blev Formand, indtil han i 1906 blev afløst af Snedker *Markus Christensen*, der atter i 1912 afløstes af Tømrermester P. Sørensen, og i 1907 flyttede Skolen tilbage til Haandværkerforeningens Bygning.

P. Sørensen.

En lille Uoverensstemmelse blandt Haandværkerforeningens Medlemmer angaaende Skolen førte derpaa til Dannelse af et »Teknisk Selskab«, som overtog og nu driver Skolen, der har Lokaler i Haandværkerforeningens ny Bygning. Selskabets Bestyrelse bestaar af 7 Medlemmer, og P. Sørensen er f. T. dets Formand.

Skolen faar Støtte af Stat, Amt, Kommune, Sognets Sparekasse og af Haandværkerforeningen.

Give tekniske Selskab, den 31. December 1915. *P. Sørensen.*

GLAMSBJERG.

Glamsbjerg tekniske Skole oprettedes 1907, nærmest paa Initiativ af Bygmester *M. Jensen*, Køng Haandværkerskole, og daværende Tømrersvend *R. Pedersen* med Støtte af Glamsbjerg Haandværker- og Industriforening.

M. Jensen havde i nogle Vintre holdt teknisk Aftenskole for Omegnens Lærlinge, og man tænkte først paa at udvide og fortsætte denne, men Industriforeningen var af den Formening, at man burde oprette en selvstændig Skole, og saaledes blev det.

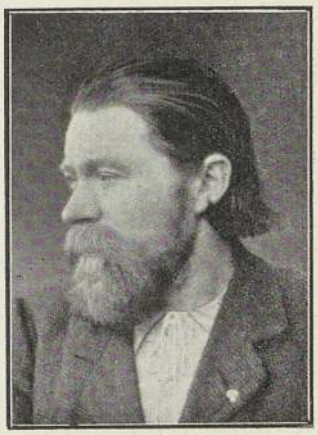
Skolen lejede et Klasseværelse paa Glamsbjerg Friskole, og R. Pedersen antoges som Lærer i Tegning, medens en Lærer paa Friskolen

overtog Dansk og Regning. Der begyndtes med 15 Elever og undervistes 4 Aftener à 2 Timer om Ugen. Skoleaarets Længde var 5 Maaneder. Saaledes fortsattes med Held et Par Aar, men ved R. Pedersens Bortrejse for at søge videre Uddannelse, dels ved Odense tekniske Skole og dels ved Statens Lærerkursus i København, maatte Skolen ligge stille nogle Aar; den fortsattes igen fra 1912 med 20 Elever, og der antoges da en særlig Lærer i Frihaandstegning, nemlig Malermester *M. Andersen,* Glamsbjerg, der f. T. er Elev paa Statens Tegnelærerkursus. Skolen har stadig Lokale i Glamsbjerg Friskole og disponerer nu over 3 Klasseværelser. Der gives ialt 14 Timers Undervisning ugentlig af 3 Lærere, og Skoleaaret er forlænget til 6 Maaneder. Elevantallet i 1914—15 var 26.

Skolen administreres af Industriforeningen, men har dog sin selvstændige Bestyrelse eller Skoleudvalg, der vælges af Foreningen, hvis Formand tillige er Formand for Skoleudvalget. Skolen fører sit eget selvstændige Regnskab og har i sidste Skoleaar modtaget Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Industriforeningen. Skolepengene er 6 Kr. for alle 6 Maaneder. Den daglige Ledelse sker ved Formanden, der f. T. tillige er Lærer ved Skolen.

Glamsbjerg, den 16. Februar 1916. *R. Pedersen.*

GLUD.

Søren Knudsen.

Glud tekniske Skoles Historie er absolut meget interessant. I Oktober 1904 begyndte undertegnede efter Opfordring fra Bjerre Herreds Haandværkerforening sammen med en Snedker at undervise en halv Snes Lærlinge i geometrisk Tegning og Frihaandstegning. Vi fandt vore egne Tegninger frem fra Kistebunden og saa efter dem. De allernødvendigste Ting som sort Tavle, Kridtpasser og Hovedlineal var anskaffet, og vi havde ogsaa faaet nogle plane Fortegninger og Træmodeller sendt fra Bjerre Herreds tekniske Skoler, under hvis Bestyrelse vi sorterede.

Vi begyndte med en Iver, der var den bedste Sag værdig, Begejstringen var uhyre. Straks fra første Aften anvendte jeg den sidste halve Time til at vise Eleverne nogle Stilformer fra gammel Tid, skønt jeg aldrig havde set det praktiseret før her i Landet. Jeg mente nemlig, at den Forundring og Fryd, jeg selv havde

følt ved paa mine Rejser at studere, hvad dygtige Haandværkere havde fremstillet gennem Tiderne, burde jeg søge at bibringe de unge, jeg skulde undervise. Vi har stadig siden anvendt mindst en halv Time ugentlig til dette.

Da den første Vinters Arbejde var ganske lovende, fortsatte vi; dog blev jeg stadig mere ene om Arbejdet. Men jeg, der har tilbragt flere af mine Ungdomsaar som Sømand, lader mig ikke kommandere, naar Kommandoen ikke er korrekt, og Resultatet af Samarbejdet med de andre Skoler blev, at der kom Kurre paa Fanglinen. Da jeg saa i 1906 lod bygge mig selv et Hus, indrettede jeg i dette en Stue i Loftsetagen og med egen Opgang, som egnede sig til Tegnestue, og der begyndte jeg selv en Skole. Desuagtet fortsatte den gamle Skole (med 3 Lærere), men jeg fik de fleste Elever. — Næste Aar kom der dog en Overenskomst i Stand mellem Skolerne, i Følge hvilken jeg skulde fortsætte Arbejdet i min Tegnestue.

Dette gik saa i Vinteren 1907—08; saa brast Freden for Alvor, og der blev Krig paa Kniven med Bladskriveri, Stævninger, Bøder og alt, hvad der hører til. Jeg husker godt, at det smertede mig den Gang; siden har jeg ofte været glad derved.

Min Eksklusion af Haandværkerforeningen morede mig dog nærmest, og fri for alle Baand kunde jeg nu kaste mig over Arbejdet.

Siden er det gaaet støt. I Foraaret 1908 efter endt tredie Besøg paa Statens Tegnelærerkursus fik jeg stiftet Teknisk Selskab for Glud og Omegn, der styrer Skolen ved 5 dertil valgte Medlemmer, hvoraf en er Formand. Der har siden da hver Vinter været undervist 5 Maaneder. Aftenskolen har arbejdet 2 à 3 Gange ugentlig og Dagskolen en halv Dag ugentlig. Desuden er der holdt Skole paa Hjarnø 3 Vintre og paa Alrø 1 Vinter med en halv Dag og 1 Aften om Ugen i Januar Kvartal. Trods Storm og mørke Vinternætter paa Fjorden i en lille Robaad er alt gaaet godt og temmelig regelmæssigt.

Foruden de forberedende Tegnearter og Fagtegning for Haandværkere er der undervist i Landmaaling for unge Landmænd samt holdt Foredrag om Jordbundslære (med Forevisning af en god geologisk Samling), Naturlære med Forsøg, Astronomi og, for Fiskeres og Søfolks Skyld, lidt Navigationslære (om Kompasset, Loggen, Sekstanten og Styrereglerne), endvidere lidt Literatur- og Kunsthistorie, Museumsstudier, Fremmedsprog m. m. Foruden gode, almindelige Undervisningsmidler benyttes mine private Samlinger af naturvidenskabelig og kulturvidenskabelig Art (f. Eks. en Samling gammelt fint Kleinsmedearbejde) ved Undervisningen samt gøres Studier i Glud Museum.

Elevantallet har vekslet mellem 12 og 39 og Timeantallet mellem 150 og 300.

Tilskud er modtaget gennem Aarene fra de forskellige Kommuner

i Egnen, fra hvilke der har været Elever i Skolen, endvidere fra Vejle Amtsraad og Staten.

Skolen svarer aarlig Leje af Lokalet i mit Hus. Det paatænkes iøvrigt at udvide Bygningen for at faa bedre Plads.

Skrevet med Bestyrelsens Billigelse og efter eget bedste Skøn.

Glud, den 28. December 1915.

Søren Knudsen,
Malermester, Skolens Leder.

GRENAA.

Som de fleste andre tekniske Skoler her i Landet er Skolen i Grenaa vokset frem af en Søndagskole, der allerede stiftedes den 1. November 1839, og hvis store Forbillede var de Massmannske Søndagsskoler i København, oprettede af Præsten N. H. Massmann i Aaret 1800.

Søndagsskolen her, hvis Grundlæggere og første Bestyrelse var Guldsmed og Borgerrepræsentant *Brœmer,* Lærerne *Johannsen* og *Holm* ved Borgerskolen samt Malermester *Steen*, raadede — med vor Tids Forhold for Øje — kun over meget smaa Midler, men Undervisningen var ogsaa stærkt begrænset, idet den kun omfattede Regning, Skrivning og Retskrivning; den blev ydet gratis til alle Haandværkslærlinge og foregik i et af Borgerskolens Lokaler hver Søndag Eftermiddag fra Kl. 4 til 6. Da det ikke var store Summer, det drejede sig om for at holde Skolen i Gang —, Aarsregnskaberne udviser en Udgift af 50 Rdl. —, indkom der tilstrækkelige Midler ved frivillige Bidrag.

Hvor mange Aar Søndagsskolen virkede, kan ikke med Sikkerhed paavises; rimeligvis er den sygnet hen af Mangel paa Elever, og først i 1869 dukker atter Skoletanken frem, og denne Gang inden for den i 1854 stiftede Haandværkerforening. Her vedtoges i førstnævnte Aar et af Farver *Graff* stillet Forslag om Oprettelse af en Søndags- og Aftenskole med Undervisning een Søgnedags Aften foruden Søndag Eftermiddag. Haandværkerforeningen valgte en Bestyrelse, der i en halv Snes Aar ledede Skolen, væsentlig i samme Spor som Søndagsskolen, og siden 1869 har der uafbrudt været holdt Skole for Haandværkerungdommen. Farver Graff, hvis Interesse for de unge Haandværkeres Uddannelse det skyldtes, at Søndags- og Aftenskolen blev oprettet, lever endnu og har saaledes kunnet følge Udviklingen inden for Haandværkerundervisningen her i hen imod 50 Aar.

I 1879 sker der noget betydningsfuldt for Skolen, idet der paa en Generalforsamling i Haandværkerforeningen efter Forslag af Realskolebestyrer *J. Bertelsen* vedtages »at oprette en Tegneskole for Haandværkernes tekniske Uddannelse, at forene denne med den bestaaende

Søndags- og Aftenskole under Navn af Grenaa Haandværkerskole og at begynde Undervisningen i Januar 1880«.

Denne Skole, der begynder at tage Sigte paa den faglige Uddannelse, udviklede sig efterhaanden til at give 17 Timers ugentlig Undervisning (deraf 8 Timer til Tegning), og nærmede sig betydelig mere end de foregaaende det Mønster, efter hvilket Nutidens Skoler anlægges.

Ogsaa Haandværkerskolen, hvis Elevantal var gennemsnitlig 40, benyttede den offentlige Skoles Lokaler til Undervisningen.

Imidlertid begyndte Kravene at lyde stærkere og stærkere om en Udvidelse af Skolens Virksomhed ved Optagelse af flere for Haandværket nyttige og nødvendige Fag, og i Slutningen af Firserne blev Skolens Bestyrelse klar over, at skulde Rammerne udvides og Undervisningen blive mere tidssvarende, var det nødvendigt, at Skolen fik sit eget Hjem. Bestyrelsen foranledigede derfor, at Spørgsmaalet om en teknisk Skolebygning kom frem til Diskussion i Haandværkerforeningen, første Gang i December 1889 efter et indledende Foredrag af Formanden i Skolens Bestyrelse, Kommunelærer *A. Knudsen*. Foreningen antog sig varmt Sagen, bevilgede straks et Tilskud paa 1000 Kr., arrangerede i Sommeren 1890 en Haandværkerfest, hvis samlede Overskud, 2835 Kr., tilfaldt den paatænkte Skolebygning, og nedsatte et Byggeudvalg, bestaaende af Haandværkerforeningens og den tekniske Skoles Bestyrelsesmedlemmer.

Dette Byggeudvalg, der konstituerede sig med Lærer Knudsen som Formand og Skomagermester *v. Seelen* som Kasserer, fik i Løbet af 1890 — efter at Kommunen havde skænket en passende Byggegrund — de nødvendige Penge skaffet til Veje og lod i Sommeren 1891 den smukke og stilfulde Skolebygning opføre paa Vestervej. Den afleveredes af Entreprenørerne den 28. November og indviedes den 30. December 1891 i Overværelse af Amtmanden, Byraadet og en stor Del af Byens Haandværkere.

A. Knudsen.

Da de af Bestyrelsen d. 7. Septbr. 1891 vedtagne og af Indenrigsministeriet approberede Love bestemte, at Skolens administrative Ledelse fremtidig skulde underlægges en Bestyrelse paa 7 Medlemmer, valgt af Byraad og Haandværkerforening, medens Undervisningen skulde ledes af en af Bestyrelsen ansat Forstander, udtraadte Lærer Knudsen — efter at være valgt til Skolens Forstander — i Decbr. 1891 af dennes Bestyrelse, i hvilken han var indvalgt 1888, og Byraad og Haandværkerforening valgte samtidig den nye Bestyrelse, der

konstituerede sig med Apotheker *Hoffmeyer* som første Formand under den nye Ordning.

I den tekniske Skoles Historie er Skolens Indflytning i sit eget Hjem den mest betydningsfulde Foranstaltning, idet den i ganske særlig Grad har bidraget til Skolens Fremgang og Vækst. Aar efter Aar voksede nu Elevernes, Fagenes og Timernes Antal og dermed ogsaa Antallet af Klasser og Lærere. — Allerede i Skoleaaret 1893—94 var Elevantallet steget fra 40 til 122 og i 1901—02 naaede det 155 (deraf 18 fra de omliggende Landsogne). Naar Elevantallet her som andet Steds i de sidste 10—15 Aar ikke har været i Stigning (det har som Regel bevæget sig mellem 120—140), skyldes det forskellige Omstændigheder; der er saaledes Haandværksfag, som Kobber- og Klejnsmede, Gørtlere m. fl., der efterhaanden helt forsvinder fra de mindre Byer, medens andre, som Skrædere, Skomagere, Drejere m. fl., kun rent undtagelsesvis antager Lærlinge, og endelig kan nævnes, at de mange smaa Højskoler, der i de senere Aar er skudt op ude paa Landet og ved Etablering af en saakaldet Haandværkerundervisning søger at forøge deres ofte beskedne Elevantal, drager de unge Landhaandværkere bort fra den tekniske Undervisning.

Fagenes Antal forøgedes efterhaanden, som man fik Lærere uddannet paa Statens Kursus og derved blev i Stand til at lægge det nødvendige Grundlag for den faglige Undervisning; foruden de almindelige, grundlæggende Tegnefag samt Dansk, Regning og Skrivning optog man lidt efter lidt Geometri, Bogføring, Fysik, Tysk, Rundskrift, Samfundslære, Gymnastik m. m., og den faglige Undervisning kom efterhaanden til at foregaa i følgende særskilte Klasser: 1) for Bygningshaandværkere, 2) for Smede, Maskinarbejdere m. fl., 3) for Tekstilarbejdere, 4) for faglærte Snedkere (i Mønstertegning og Billedskæring) og 5) for Pottemagere (i Modellering).

Allerede i 1901 paabegyndte man Dagundervisning, idet der i nævnte Aar oprettedes en Dagskole for Malere med Malermester *Hartmann* som Leder; dens Formaal er at bibringe Eleverne saadanne Kundskaber og Færdigheder, der i Almindelighed ikke erhverves paa Værkstedet; i de senere Aar er Materiallære her optaget som fast Fag.

I Skoleaaret 1908—09 oprettedes en Dagskole for Bygningshaandværkere med 18 Timers ugentlig Undervisning i Bygningskonstruktionslære, Materiallære, Fundering og Jordarbejde, Overslagsberegning, Kulturhistorie (derunder Stillære), Dansk og Geografi. Denne Afdeling, der har til Hensigt at yde dygtige Elever, hvis økonomiske Forhold hindrer dem i at opnaa Uddannelse som Konstruktører, en fyldigere faglig Undervisning, end Aftenskolen kan give, har desværre paa Grund af økonomiske Vanskeligheder for Skolen ikke hvert Aar kunnet opretholdes, uagtet man fik en udmærket Støtte af den i 1907

oprettede »Kvindernes Hjælpeforening for unge, ubemidlede Elever i Grenaa tekniske Skole«. Denne Forening, der hvert Aar hjælper 2 af Skolens dygtigste Elever til en videregaaende faglig Uddannelse (Skoleophold, Studierejse eller lignende) er stiftet paa Initiativ af Fru *P. Bostrup*, der stadig er Foreningens energiske Leder.

Samtidig med Forøgelsen af Elev- og Klasseantal foregik selvfølgelig en stærk Tilvækst i Timeantallet, der i de forløbne Aar er steget fra ca. 400 til omkr. 2200, og Antallet af Lærere er vokset fra 2 til 13.

Allerede inden Skolen fik sin egen Bygning, begyndte man jævnlig at samle Eleverne til Foredrag, Oplæsning o. lign., men der kom dog først System i den almendannende Undervisning, da Staten ydede en særllg Støtte dertil. Der holdes nu regelmæssig 2 Foredrag om Maaneden, og uagtet Deltagelsen er frivillig, maa Tilslutningen siges at være god. Møderne indledes og afsluttes med Sang.

Til Fremme af Undervisningen og med jævnlig Støtte fra Kultusministeriet har Skolen hvert Aar anvendt et Beløb til Undervisningsmidler, saa at den nu ejer en fysisk Samling og Modelsamlinger for de forskellige Haandværksfag.

Paa Teknisk Provinsskoleforenings Stiftelsesmøde i Kolding 1891 var Skolen repræsenteret ved Forstanderen, blev senere Medlem af Skoleforeningen ved dens Dannelse og har stedse deltaget i de af Foreningen arrangerede Fællesprøver for Eleverne.

Selvfølgelig har den stadige Udvidelse af Virksomheden medført en betydelig Udgiftsforøgelse Aar for Aar, og skønt Tilskudene har været i stadig og jævn Stigning, har Skolen altid lidt under økonomiske Vanskeligheder, saa Underskudet ikke alene er blevet et fast Led i Regnskabet, men ofte har virket hæmmende paa Udviklingen. For Tiden har Skolen følgende aarlige Tilskud: Staten 2600 Kr., Amtet 500 Kr., Kommunen 250 Kr., Haandværkerforeningen 300 Kr., Handels- og Landbrugsbanken 150 Kr., Konsul Momme (siden 1892) 100 Kr. Desuden skænker enkelte Institutioner og private Velgørere hvert Aar Præmier til de dygtigste Elever.

Af Legater har Skolen følgende: 1) »Grenaa tekniske Skoles Præmiefond«, stor 500 Kr., oprettet 1892 af »en Anonym«. Kapitalen staar urørt, indtil den ved Gaver og Renter har naaet 3000 Kr.

2) »Schoubyes Præmielegat«, 1000 Kr., stiftet af afdøde Købmand N. Schoubye 1900.

3) »Lærlinge-Sygekassens Legat«, oprettet 1904, stort 100 Kr.

Den tekniske Skole ejes af Grenaa Haandværkerforening, men dens økonomiske Forhold administreres selvstændigt af en Bestyrelse paa 7 Medlemmer.

GRINDSTED.

I Efteraaret 1908 blev der i Grindsted dannet en teknisk Forening med det Formaal at søge oprettet en teknisk Aftenskole. Teknisk Forening talte 39 Medlemmer, og de var alle Borgere af Grindsted By. Der havde tidligere været drevet Aftenskole, dog under løsere Former, hvor der ogsaa var blevet givet Tegneundervisning.

Formand for Teknisk Forening blev Skovrider *Holt*, som, paa kortere Tid nær, var Skolens Leder, indtil Haandværkerforeningen i 1912 overtog Ledelsen.

Det lykkedes at faa en teknisk Skole i Gang, der fik Lokale i Kommuneskolens Klasseværelse, og gav Undervisning i Dansk, Regning, Frihaands- og geometrisk Tegning. Aaret efter kom Skolens Tegnelærer paa Statens Tegnelærerkursus, og Skolen opnaaede at faa sit første Statstilskud. Udgifterne ved Skolens Drift afholdtes ellers af Teknisk Forening.

I 1911 blev Skolen indmeldt i Teknisk Provinsskoleforening. Samme Aar fratraadte i første Halvdel af Vinteren to af Skolens Lærere, saa at kun Frihaandstegningsklassen opretholdtes Vinteren igennem.

I Efteraaret 1912 opløstes Teknisk Forening, og den nystiftede Haandværkerforening overtog Skolens Drift. Paa Grund af for lille Elevantal blev der dog ingen Tegneskole afholdt i Vinteren 1912—13.

I Efteraaret 1913 valgte Haandværkerforeningen et Udvalg, bestaaende af 3 Medlemmer, nemlig Maler *H. Hansen*, Formand, Murer *M. Knudsen* og Tømrer *E. Eskildsen* til Bestyrelse for den tekniske Skole; de fik atter Skolen i Gang med 20 Elever og 3 Lærere. I indeværende Vinter har den Lokale i den nybyggede Realskole, og Elevantallet er 14.

Skolen faar Tilskud af Kommune, Amt og Stat; Resten af Udgifterne ved dens Drift afholdes af Haandværkerforeningen.

Grindsted, den 15. Februar 1916.

H. Hansen,
p. t. Formand for teknisk Skole.

GRÆSTED.

Den 13. Oktober 1913 stiftedes »Teknisk Forening for Græsted og Omegn« med det Formaal at søge oprettet en teknisk Aftenskole i 2 Afdelinger, nemlig 1) Haandværkerafdelingen (Dansk, Regning, Skrivning, Geometrisk Tegning, Frihaands- og Fagtegning og 2) Handelsklassen (Dansk, Regning, Bogføring og Engelsk); Elevantallet var det første Aar 28, i $19\frac{14}{15}$ 30, og der er hvert Aar, fra 1. Oktober til 1. April undervist i 350 Timer af 4 Lærere og 1 Lærerinde. Man har

hidtil hjulpet sig med lejede Lokaler, men egen Bygning søges opført i 1916 paa en af Foreningen erhvervet Grund i Byen.

Faste Tilskud oppebæres fra Stat, Amt og Kommune. Græsted Borgerforening og Græsted Haandværker- og Industriforening har ligesom Byens Borgere tegnet en bestemt Garantisum, i Henhold til hvilken Skolens eventuelle Underskud paalignes procentvis.

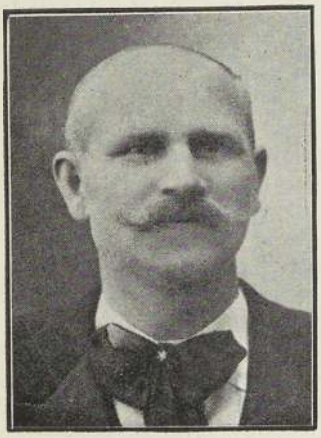
Skolen ejes af »Teknisk Forening for Græsted og Omegn«.

GUDHJEM.

Gudhjem tekniske Skole ejes og drives af Gudhjem og Østerlars Haandværker- og Industriforening.

Den begyndte sin Virksomhed til Oktober 1895, efter at Gudhjem og Østerlars Haandværker- og Industriforening var blevet stiftet den 22. Marts samme Aar og blandt andre Formaal netop havde teknisk Undervisning paa sit Program. Forud herfor var der af Gudhjem Kommuneskoles Lærere, dog kun med Aars Mellemrum, blevet holdt Aftenskole for Ungdommen med Undervisning i Dansk, Skrivning og Regning, men intet her ud over.

Haandværker- og Industriforeningen oprettede derfor den tekniske Skole, som den saa siden uafbrudt har drevet og opretholdt som Aftenskole. Undervisningen i Dansk, Skrivning og Regning besørges af forskellige af Kommuneskolens Lærere. Tegneundervisningen overtoges 1899 af Malermester *A. Holm*, der hele Tiden siden har undervist heri og ved sin Flid, Dygtighed og Punktlighed i enestaaende Grad har bidraget til Skolens Trivsel og Fremgang. Han har frekventeret Statens Tegnelærerkursus i Aarene 1902, 03, 04 og 07.

A. Holm.

Skolen ledes af et Skoleudvalg paa 3 Medlemmer, der vælges af Gudhjem og Østerlars Haandværker- og Industriforenings Bestyrelse, hvis Formand, Sadelmagermester *H. Thornberg*, tillige omtrent sidens Skolens Oprettelse har været Formand for Skoleudvalget Staten, Bornholms Amt, Østerlars og Gudhjem Kommune samt Vare- og Industrilotteriet støtter Skolen med faste Tilskud sammen med Haandværker- og Industriforeningen.

H. Thornberg,
f. T. Formand.

Skolen begyndte sin Virksomhed den 15. Oktober 1908 i Haarlev Kommuneskoles Lokale med 10 Elever. I de første 4 Aar lededes Skolen direkte af Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse. Der begyndtes under meget beskedne Forhold. Skolens hele aarlige Indtægt var Elevernes Kontingent 40 Kr., 30 Kr. fra Haandværkerforeningen og 10 Kr. fra Kommunen, ialt 80 Kr. Vi manglede alle Undervisningsmidler, og for at kunne anskaffe disse, underviste undertegnede Maler *Vernholm* gratis i de to første Aar; i de næste to Aar kneb det ogsaa økonomisk; men da vi begyndte at faa Tilskud fra Amtet og siden fra Staten, lysnede det meget, og vi kniber os nu saa nogenlunde igennem, om ogsaa der endnu er meget, som vi kunde ønske, og da ganske særlig et eget Lokale. Siden 1912 har Skolen haft sin egen Bestyrelse. Maskinfabrikant *Chr. P. Jacobsen* valgtes til Formand og har siden da beklædt denne Stilling.

H. Vernholm,
Tegnelærer og Malermester.

Chr. P. Jacobsen,
Formand for teknisk Skole.

HADSTEN.

Skolen stiftedes 1899 af Haandværkerforeningen og sorterede under dennes Bestyrelse til 1908; da valgtes en egen Bestyrelse, hvis Formand tillige fungerer som Forstander. Skolen modtager Tilskud fra Stat, Amt og Kommune. At give en nøjere Fremstilling af Skolens Udvikling helt fra dens Stiftelse til nu er ikke nemt, da der først fra 1908 er kommet rigtig Orden i Sagerne; før den Tid findes ingen Oplysninger om Skolen ud over Elevantallet.

Paa Skolens Vegne
C. H. Behr.

HADSTEN.

(Haandværkerafdeling ved Højskolen).

Det var i Efteraaret 1898, at den daværende Forstander for Hadsten Højskole, *H. C. Nielsen Svinning*, oprettede en Haandværkerafdeling ved sin Skole. Aarsagen dertil var den samme, der havde gjort sig gældende mange Steder: at de Højskoleelever, som var Haandværkere, gerne vilde have nogen faglig Uddannelse ligesom Tilfældet var med Landmændene. Til at lede Haandværkerafdelingen antog Nielsen Svinning daværende Murermester *Broder Nissen,* Jelling, som uafbrudt siden har haft den Plads.

Afdelingen begyndte med 3 Elever; men det viste sig snart, at det var en god Plads for en saadan Haandværkerundervisning, og Elevantallet steg hurtigt, saaledes at der efter faa Aars Forløb maatte opføres en særlig Bygning for at saffe Plads, og der maatte antages flere

Broder Nissen.

A. J. Jensen.

Lærerkræfter. Elevantallet var i en Aarrække omkring 50. Som Lærere specielt ved Haandværkerafdelingen har i kortere Tid virket: Murermestrene *P. N. Egestad* og *H. Thorsen,* der begge er gaaet over i andre Livsstillinger, Bygningskonstruktør *Knud Stengaard*, som maatte afbryde paa Grund af Indkaldelse til Sikringsstyrken. Tømrermester *A. J. Jensen* har siden 1904 stadig været Lærer ved Haandværkerafdelingen og er det fremdeles.

De allerfleste af Eleverne har været Bygningshaandværkere fra Landet, mest Murere og Tømrere. Det store Flertal af Eleverne mødte uden forudgaaende teknisk Uddannelse, og Skolens Undervisning har derfor væsentlig været af forberedende Art. Vægten er navnlig lagt paa Projektionstegning som Indledning til den efterfølgende Fagtegning, Overslagsberegning og Materiallære. De almendannende Fag, herunder almindelig Regning og Dansk, har Haandværkerne haft sammen med Højskolens øvrige Elever. Tiden til den egentlige Fagundervisning har været 3 à 4 Timer daglig; men desuden har Eleverne, der i Almindelighed paa den Slags Skoler arbejder med en sjælden Lyst og Energi, til det yderste udnyttet Fritiden til Arbejde i Tegnelokalet.

Efterhaanden som Elevflokken voksede, var der i den adskillige, som havde Lyst og Anlæg for en videregaaende Undervisning, end Skolen i Følge sin Plan kunde give. Dette Forhold blev der bødet paa, ved at der kom en Forbindelse i Stand med Randers tekniske Skole, saaledes at de Elever i Hadsten, der vilde videre frem, fik en Undervisning, som var tilrettelagt saaledes, at de kunde gaa ind i 2den Dag-

klasse i Randers og fortsætte der. Denne Ordning blev truffet let, da Forstander *Nic. Petersen,* Randes, var meget velvillig og imødekommende, og ikke saa faa Elever er gaaet fra Hadsten til videre Uddannelse i Randers.

Noget andet nyt, man ogsaa tog op, var Aflæggelse af Svendeprøve. Da Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk i 1904 lod udarbejde et Regulativ og ordnede det saa, at dens Foreninger kunde afholde Prøver, var der straks Elever fra Haandværkerafdelingen, som aflagde Prøve for den Kommission, Hadsten Haandværkerforening havde nedsat. Tæt ved 300 Elever fra Skolen har i de forløbne Aar aflagt Prøver.

I 1913 søgte Haandværkerafdelingen Statstilskud og fik straks et saadant tilstaaet.

Det, som særpræger en saadan Haandværkerafdeling, er naturligvis dens Tilknytning til en Folkehøjskole. Dette medfører mange Ting med Hensyn til Undervisningsmaade, Forholdet mellem Lærere og Elever o. s. v., som udenforstaaende tit staar fremmed, undertiden maaske fjendtligt overfor. Denne Sammenknytning mellem det almene og det faglige har imidlertid bragt megen Udvikling og Friskhed ind i vor Landhaandværkerstand, hvilket ogsaa nu erkendes fra forskellige Sider. I Hadsten har der, baade mens Nielsen Svinning var Forstander for Højskolen og efter at cand. theol. *H. J. Vedde* i 1907 havde købt den, været nøje Samarbejde særlig paa den Maade, at Højskolens Lærere havde Timer paa Haandværkerafdelingen og omvendt.

HADSUND.

Teknisk Skole begyndte omkring ved Aaret 1900, og som Lokaler anvendtes den nuværende Realskole, senere fik Skolen Lokale i en af Haandværkerforeningens Ejendomme; dette Rum blev dog hurtig for lille, da Elevantallet steg, og Fladeindholdet ikke oversteg ca. $6^0 \times 9^0$ med ca. $3^0 12''$ til Loft. Med Tilladelse af Skelund-Visborg Sogneraad anvendtes saa en lille Tid Kommuneskolen, indtil Aaret 1914, da Haandværkerforeningen opførte den ny tekniske Skolebygning, indeholdende 3 store Skolelokaler samt en god 2-Værelses Lejlighed.

Elevantallet var i 1910 21 Elever og i 1914—15 70.

Der undervises om Aftenen i følgende Fag: Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Fagtegning, Regning, Dansk, Bogholderi.

Skolen opretholdes af Hadsund Haandværkerforening med Hjælp fra Stat, Amt, Kommunerne, Elektricitetsselskabet, Banken og Varelotteriet. Paa Haandværkerforeningens Generalforsamling vælges Forstanderen for et Aar; denne ordner alt vedrørende almindelige Skole-

spørgsmaal, medens Sager, der angaar Udgifter, behandles paa et Bestyrelsesmøde i Haandværkerforeningen.

M. Skøt,
Forstander.

HAMMEL.

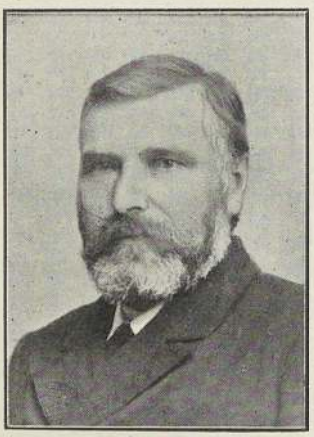
Hammel tekniske Skole begyndte sin Virksomhed den 1. Oktober 1881. Fra denne Tid har Blikkenslager *P. Nielsen* været og er endnu Skolens Protektor. I de 35 Aar, Skolen har virket, har det aarlige Elevantal gennemsnitlig været 30. Skolen har desværre stedse maattet arbejde under mer eller mindre uheldige Lokaleforhold. Hammel Haandværker- og Industriforening har nu velvilligst bevilget 5000 Kr. og Staten 5300 Kr. til Opførelse af en Skolebygning. Byggesummen er 16000 Kr., og Restbeløbet menes at kunne indsamles ved private Bidrag. Bygningen skal være færdig til at tages i Brug den 1. Oktober d. A.

Hammel, den 1. Juni 1916.

P. Bruhns.

HAMMERSHØJ.

Skolen stiftedes Aar 1908 af Haandværkerforeningen »Fremtids Haab«. Foreningen er en Landhaandværkerforening, som strækker sig over et Landomraade af ca. 6 Kvadratmil mellem Randers og Viborg, med Hammershøj By som Centralpunkt. Af dette Oplands Lærlinge besøges Skolen; den startedes i Begyndelsen med Undervisning paa fire forskellige Pladser og med stedlige teknisk uddannede Haandværkere som Lærere; men der viste sig straks for store Vanskeligheder baade ved Anskaffelse af Lærerkræfterne og ved at faa Eleverne samlet, saa Undervisningsstederne maatte indskrænkes til to, nemlig Hammershøj og Ørum pr. Viborg. Skolen fungerer kun som Aftenskole i lejede Lokaler med 4 Afteners Undervisning ugentlig, to til Tegneundervisning og to til elementære Fag. Undervisningen i disse gives i Kommunernes Skoler og af disses Lærere. Haandværkerforeningens Formand, Bødkermester *Th. Vandborg*, Overfussing, er særlig den, der har Æren for Skolens Opkomst; han, som er en af de typiske gode gamle Haandværkere, opdagede, at her var en Mangel, som maatte afhjælpes, og trods alle Vanskeligheder lykkedes det ham at starte Skolen, saa vi, som han sagde, selv kunde uddanne vore Lærlinge

Th. Vandborg.

og gøre dem til Svende. Skolen understøttes nu af Staten, Viborg Amt, 4 Kommuner samt Vorning Sparekasse; den ejes af Haandværkerforeningen »Fremtids Haab« og ledes af dens Bestyrelse, som udnævner et Skoleudvalg, der ansætter en Forstander.

HASLE.

Hasle tekniske Skole er oprettet og drives fremdeles af Hasle Haandværker- og Industriforening; denne stiftedes i Oktober 1881 paa Initiativ af Malermester, senere Dampskibsekspeditør, *Mortensen*, Karetmager *Ipsen* og Lærer *L. Munch*, hvilke 3 Herrer dannede den første Bestyrelse.

Den første historiske Optegnelse, man har om Skolen, er et Andragende til Hasle Byraad fra førnævnte Bestyrelse om Tilladelse til at benytte et af Borgerskolens Lokaler een Gang om Ugen til Undervisning og Foredrag samt om, at Lokalet maatte blive gratis opvarmet. Dette Andragende bevilgedes i Byraadets Møde den 2. November 1881.

Den 16. Januar 1882 begyndte Skolen sin Virksomhed med 34 Elever; og i dette første Skoleaar (16. Januar til 27. Marts) udervistes der 11 Gange à 2 Timer = 22 Timer. Undervisningen omfattede Regning, Skrivning, geometrisk Tegning og Frihaandstegning; de første Lærere var Malermester Mortensen og Lærer Munch. Skolen havde i nogle Aar Lokaler paa Borgerskolen, senere en Tid i Forsamlingshuset, men flyttede atter efter nogle Aars Forløb tilbage til Borgerskolen.

Imidlertid var det stadig Foreningens Ønske at faa egen Bygning til Skolen, og i Foraaret 1907 lykkedes det Bestyrelsen at erhverve en passende Byggegrund. 1908 paabegyndtes Byggearbejdet, og den 20. Oktbr. 1909 indviedes den ny Bygning, hvorefter den toges i Brug til Skolegerningen.

Siden den Tid har Skolen oppebaaret aarligt Tilskud fra Staten, Bornholms Amt, Hasle Kommune, Bornholms Spare- og Laanekasse samt fra Haandværker- og Industriforeningen, der dækker Skolens Driftsunderskud.

HASLEV.

(Haandværkerafdeling ved Højskolen).

Skolen hører ind under vor Vinter-Højskole og befolkes saa at sige udelukkende af Haandværkere fra Landet.

Det viste sig ret hurtigt, at unge Haandværkere ønskede at besøge vor Højskole, hvis de samtidig kunde erholde en teknisk Uddannelse.

Vi lod da et Par af vore fast ansatte Højskolelærere søge Tegnekursus.

Den første Vinter havde vi 21 Haandværkere, næste Vinter steg Elevantallet til 47, gik Aaret efter ned til 32.

Bygmester Christensen.

Det var os klart, at skulde denne Afdeling faa nogen virkelig Betydning, maatte vi have fat i en faguddannet Mand, og denne fandt vi i Bygmester *Christensen,* der nu blev ansat i 1897.

Elevantallet steg fra Aar til Aar: 51, 72, 83, 109 i 1902—03. Fra denne Tid af har Afdelingen holdt sig paa 110—120. Højere gaar vi nemlig ikke.

Vi modtager Murere, Tømrere, Snedkere, Smede og Malere, af hvilke sidste vi somme Tider har haft indtil 10—12. Langt det overvejende Antal er Murere og Tømrere.

Eleverne faar daglig 4 Timers almindelig Højskoleundervisning, Resten af Tiden — indtil 7 Timer daglig — gaar til Tegnefagene. Undervisningsmaanederne er Novbr. til April, ialt 5 Maaneder.

Haslev, 4. Januar 1916.

P. C. Davidsen,
Højskoleforstander.

HASLEV.

Den store og dygtige Haandværkerstand, der var opstaaet i Haslev By, dannede i 1882 sin egen Forening, og denne Forening beskæftigede sig straks med Spørgsmaalet om en bedre teknisk Undervisning for Byens og Omegnens Lærlinge.

Man savnede imidlertid Midler til straks at bygge en egen Skolebygning, men da Kommunen blev nødt til at opføre en større Kommuneskole, blev den gamle Skolebygning overladt Haandværkerforeningen til Brug for en teknisk Skole. Her begyndte da Undervisningen i 1897 med 60—70 Elever.

Samtidig begyndte man at lægge Grunden til en Kapital med Opførelsen af en teknisk Skolebygning for Øje, og der vistes i denne Anledning stor Offervillighed, ikke alene blandt Haandværkerne, men ogsaa blandt Byens og Omegnens Befolkning.

Til at begynde med indtegnedes der i 5aarige Bidrag ca. 1000 Kr. Dilettanter indspillede i Løbet af 2 Sæsoner ca. 2000 Kr., og ved en Tegning af rentefri Laan indkom ca. 3000 Kr. Grev *Moltke Bregentved* ydede Sagen sin meget værdifulde Støtte ved at skænke gratis Byggegrund og 2000 Kr. kontant. Staten bevilgedede den sædvanlige Tredjedel af Byggesummen: 6900 Kr., og endelig optog man et Prioritetslaan paa 5000 Kr.

Nu kunde man altsaa tage fat paa Bygningens Opførelse efter Tegning af Arkitekt *Berg,* København.

Skolen indviedes d. 31. Oktober 1901.

Fra den første Undervisningsdag og indtil Dato har Bygmester *Christensen*, Haslev, været Skolens Forstander, og han har med Dygtighed og Forstaaelse løst sin Opgave.

Skolen virker som Aftenskole i de 7 Vintermaaneder fra d. 1. September til d. 31. Marts, med 6 ugentlige Undervisningsaftener.

Skolepengene er sat forholdsvis ret lavt; men Skolen modtager Tilskud fra Stat og Kommune, Rejersenske Fond og Sorø Amts Skolefond. Desuden viser Grev Moltke Bregentved vedblivende Skolen den Interesse at yde den et aarligt Tilskud, ligesom den i de senere Aar har faaet Del i Varelotteriets Overskud.

For Tiden er Skolen delt i 9 Klasser, som undervises af 5 Lærere foruden af Forstanderen. Desuden er der oprettet en Malerdagskole med 3 Faglærere.

Skolen ejes og drives af »Haandværkerforeningen for Haslev og Omegn«, hvis Bestyrelse leder dens økonomiske Drift, medens dens faglige Ledelse varetages af Forstanderen.

Som Helhed kan det siges, at Haslev tekniske Skole har udfyldt en virkelig Trang i den stærkt fremvoksende By og paa en smuk og fremragende Maade løst den Opgave, der stilledes den ved dens Oprettelse: at blive til virkelig Nytte for de unge vordende Haandværkere og af Betydning for deres Fremtid.

HELSINGØR.

1802 oprettedes i Helsingør af cand. teol., Konrektor ved Latinskolen *Hans Hansen* en Søndagsskole for unge Haandværkere (Svende og Læredrenge) i Lighed med de i København i Aaret 1800 oprettede Massmannske Søndagsskoler. Undervisningen skulde omfatte: Bogføring, Teknologi, Geografi, Frihaandstegning, Maskin- og Bygningstegning.

1804 fik Skolen en ny Bestyrelse bestaaende af Chefen for Øresundstoldkammeret, Gehejmekonferensraad *Numsen* som »Direktør« med 6 »Inspektører« og 12 »Forstandere«. Disse sidste skulde efter Tur være til Stede i Timerne for at hjælpe til at holde Orden. Man nøjedes nu foreløbig med en Skole for Haandværkslærlinge og saadanne unge Mennesker, som »næppe kunne læse Skrift, mindre skrive eller regne«. Eleverne fik gratis Undervisning, idet Skolens Midler tilvejebragtes ved private Bidrag. Denne Skole maatte imidlertid under Krigen i Aarene 1807—14 indstille sin Virksomhed og kom ikke senere i Gang igen.

1824 udsendte Byfogden i Helsingør, Overauditør *F. Knudsen,* til Byens Borgere trykte Cirkulærer med Opfordring til atter at danne et Selskab til Fremme for Byens unge Haandværkeres Uddannelse og til at tegne sig for aarlige Bidrag til Sagens Gennemførelse.

1825 d. 28. Januar sammentraadte, efter Byfoged Knudsens Indbydelse, 47 af Helsingørs Borgere og stiftede et Selskab, hvis Øjemed skulde være »at oprette og vedligeholde en Søndagsskole for Haandværkslærlinge i Helsingøer«. Til at udarbejde en Plan for dette Selskabs »Organisation og Virksomhed« valgtes en Direktion bestaaende af Byfogden og Byens to Præster, Provst *H. B. Trojel* og *P. E. de Fischer.* 2. November afholdtes i Madam Oders Gaard, Værelse Nr. 3, et Møde, paa hvilket man enstemmigt (10 St.) vedtog det forelagte Udkast til »Love for Selskabet til en Søndagsskoles Stiftelse i Helsingøer«. I Lovenes § 1 udtryktes Selskabets Formaal saaledes: »At kunne læse, skrive og regne er nødvendigt for Haandværkeren for at kunne udvide sine Kundskaber videre, end det ved Erfaring allene er muligt, at kunne meddele sig til Fraværende, at kunne føre et rigtigt og ordentligt Regnskab over Indtægt og Udgivt samt for at være istand til med Lethed forud at oversee, hvad der til Udførelsen af et eller andet bestemt Arbejde vil udfordre og saaledes at beregne, hvad det vil koste. Søndagsskolens Øjemed er derfor deels at bevirke, at disse Forkundskaber kunne vorde bibragte de confirmerede Læredrenge, som mangle dem og dels ved Øvelse at befordre videre Fremgang i samme for de af disse, der i større eller mindre Grad allerede have erhvervet dem.« Bestyrelsen skulde i Følge Lovene blandt Medlemmerne udnævne 12 Inspektører »hvis Hensigt« nærmest var »at gaa Bestyrelsen tilhaande«. Iøvrigt skulde de skiftevis være til Stede ved Undervisningen for bl. a. at »føre Tilsyn med, at Eleverne ikke komme urenligen paaklædte eller beladte med nogen Slags smittende Udslet i Skolen . . . .« 27. November aabnedes Skolen for 1. Gang. Eleverne — ialt 120 — fordeltes i 3 Klasser med Undervisning i Læsning, Skrivning og Regning hver Søndag Em. Kl. 4—7 i Oktbr.—April. Til 1. og 2. Kl. laantes Lokale i Borgerskolen i det gamle Karmeliterkloster og til 3. Kl. i Fattigvæsenets Skole i det saakaldte Karmelitersygehus. Hver Klasse fik sin Lærer, der lønnedes med 2 Mk. Sølv i Timen. Aarets Undervisning afsluttedes med en Eksamen, ved hvilken der uddeltes Præmier (Læsebøger, Lærebøger, Det nye Testamente, Salmebøger, Tegnebestik).

1826 indførtes Undervisning i Frihaandstegning, idet man bestemte, at saadanne Lærlinge »som ansees fuldkomne kyndige i Læsning, nyde Undervisning i Tegning istedetfor i Læsning«. Desuden skulde de bedste i Læsning i 1. Klasse hver anden Søndag anvende Læsetimen til Tegning.

1827 bestemtes, at Eksamenstegningen skulde bestaa »baade i en Contur og i en schatteret Tegning«. Der oprettedes en Klasse for Haandværkssvende (21) med samme Fag som i ældste Lærlingeklasse.

1833. Timeplanen — der i 1832 havde omfattet 4 Timer hver Søndag — indskrænkedes igen til 3, »deels fordi man forventede, at Ele-

verne paa Grund af et mindre Timetal vilde med mere Lyst og Orden deeltage i Underviisningen, deels med Hensyn til den ringere Udgift, som vilde være en Følge af denne Forandring«. Undervisning i »geometrisk Tegning« indføres.

1838. Da Interessen for Skolen efterhaanden havde tabt sig, hvilket bl. a. viste sig ved Nedgang i Medlemsbidrag og Elevantal samt mindre god Flid hos Eleverne, saa at der enkelte Aar ikke fandtes nogen værdig til Præmie eller Hovedkarakteren »Udmærket god«, indkaldtes en ekstraordinær Generalforsamling »for at tage Forholdsregler, som kunde forøge Skolens Nytte og Lysten til at benytte samme især med Hensyn til, at Interessen for denne Sag i de senere Aar har været noget kølnet«.

1839 bestemtes, at 1. og 2. Præmie skulde ledsages af henholdsvis 1 større og 1 mindre Sølvmedalje i Lighed med de Massmannske Medaljer. Undervisningen udvidedes til Sommermaanederne. Ferie skulde kun gives: 1. Paaskedag, 1. Pinsedag samt Juleaften og Juledag, Nytaarsaften, Nytaarsdag og Kongens Fødselsdag. Som ny Fag optoges »Geometri« og »Technisk Tegning«. Elever, der udviste slet Opførsel, kom for sent eller udeblev fra Undervisningen, skulde møde for Bestyrelsen for at irettesættes. Skolekommissionen gav Tilladelse til Benyttelsen af »de fortrinlige Localer i den nedlagte lærde Skole i Kongensgade«.

1841 bestemtes, at Præmierne fremtidig skulde ledsages af Patenter, udstedt af Bestyrelsen. Skolens Pengevæsen var imidlertid blevet slet. Medlemsbidraget var fra 244 Rdl. 48 Sk. (i 1825) gaaet ned til 180 Rdl. 4 Mk. Og samtidig voksede Udgifterne. Medens der saaledes i 1825—26 til Lærerlønning og Budløn kun medgik henholdsvis 59 Rdl. og 10 Rdl, var disse Udgifter i 1840 steget til 266 Rdl. 3 Mk. 2 Sk. og 30 Rdl. Derfor maatte man besvare et fra Lærerne modtaget Andragende om Lønningstillæg med: »at Bestyrelsen paa Grund af Skolens oeconomiske Forfatning ikke saa sig istand til at opfylde Lærernes Ønske«. Medens man samtidig med Tak modtog en Lærers Tilbud om at give gratis Undervisning i Tysk, ligesom man allerede tidligere havde ladet Tegnelærerne undervise for »nedsat« Betaling (3 Mk. for 2 Timer).

1844 optoges Geografi som nyt Fag. Et Ønske om Sommerferie afvistes »formedelst den indskrænkede Tid, som Undervisningen har til sin Disposition«.

1845 udsendtes til Svendene i de forskellige Laug i Helsingør Indbydelse til at indtræde som Medlemmer i Søndagsskoleselskabet, hvilken Opfordring dog kun blev fulgt af nogle enkelte. Bestyrelsen vedtog, at der kunde holdes Sommerferie fra 20. Juli—24. August.

1847 indførtes Sangundervisning, i Lighed med de Massmannske Søndagsskoler, da »dette kan have sin Nytte, deels som en Opmuntring

for Eleverne, og deels ved Musikkens gavnlige Indflydelse i andre Henseender«.

1848 indførtes »Mandagsundervisning« fra 7—9 Aften i Dansk for viderekomne. Deltagerne maatte underkaste sig en Optagelsesprøve.

1850 hævedes Sangundervisningen »da deraf ikke sporedes Frugter«. I den saakaldte »Mandagsskole« skulde nu ogsaa undervises i Regning.

1853 blev der — for at reformere Tegneundervisningen — anskaffet »Praktiske geometriske Tabeller«, Elementærtegninger i Bygningsfaget, Værker over Geometriens og Perspektivens Grundlære m. m. til et samlet Beløb af 30 Rdl. Da hver Elev nu skulde have 6 Timer Tegning ugentlig, kom Timeplanen til at omfatte: Søndag 3 Timer samt Mandag, Onsdag og Fredag 2 Timer, ialt 9 Timer. Pastor *Massmann* indtraadte som Medlem med 2 Rdl. aarlig.

1855 indskrænkedes Sommerskolen — af økonomiske Grunde — til Søndagene, medens Tegnelærerne »af Interesse for Selskabet« nedsatte Timelønnen fra 2 Mk. 8 Sk. til 2 Mk. Skolen deltog — efter Opfordring fra Tegneinspektøren ved »Det techniske Institut« i København, Krigsraad *Lasenius Kramp* — i de Massmannske Søndagsskolers Udstilling, hvorefter Kramp meddelte, at de »Helsingørske Tegnebøger« fandt Anerkendelse og Bifald og meget godt hævdede deres Plads blandt Provinsernes Skoler.

1857 fik Haandværkssvende af Helsingør Garnison Tilladelse til at deltage i Undervisningen. Selskabets Formand holdt naturhistoriske Foredrag hver Søndag efter Skoletid.

1859 bestemtes, at Lærlingene i det 1. Skoleaar skulde undervises i Frihaandstegning, i det 2. i Geometri og i de følgende Aar i Fagtegning, særlig for Tømrere, Murere, Snedkere, Klejn- og Grovsmede samt Bødkere.

1860 og nærmest paafølgende Aar foregik Præmieuddelingen ved en Højtidelighed i Kirken, hvor bl. a. Haandværkersangforeningen assisterede. Sangene blev skrevet af Kramp, der iøvrigt som Regel ogsaa gav personligt Møde.

1865 udvidedes Undervisningen til ogsaa at omfatte Torsdag, idet Lærer *A. Jacobsen* — paa Grund af det større Elevantal »der fortiden freqventerer Skolen« — tilbød denne forøgede Undervisning uden Forhøjelse af Honoraret.

1872 nedsattes et Udvalg til i Forbindelse med Medlemmer af den nystiftede Industriforening at fatte en Plan for Undervisning af Svende eller ældre Elever, idet denne Forening stod i Begreb med at oprette en »Technisk Aftenskole«.

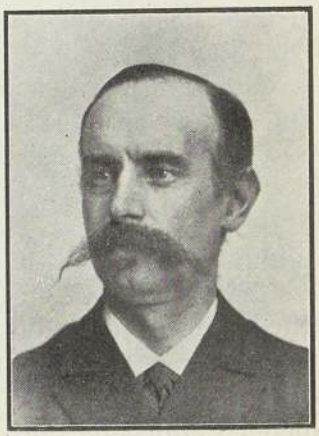
1878 traadte den i flere Aar paatænkte og forberedte Forbindelse mellem nævnte Aftenskole og Søndagsskolen i Kraft. Undervisningen ordnedes saaledes, at Søndagsskolens Elever — efter Modtagelsen af

den nødvendige Forberedelse — kunde overgaa til den anden Skole. Skolerne arbejdede efter en fælles Plan »for at deres Virksomhed i industriel og technisk Henseende kunde blive mere ensartet og supplere hinanden«, og med det Maal, at Eleverne efter endt Uddannelse skulde kunne optages i Københavns tekniske Skoles øverste Klasser. Skolerne fik en fælles Overlærer, og de samme Lærere skulde virke ved begge. Foredrag holdtes 1 Gang om Maaneden paa Søndage for begge Skolers Elever.

1879 forhøjedes Lærerlønnen til 1 Kr. i Timen.

1882 forhøjedes Overlærerens Løn fra 50 til 75 Kr. aarlig.

1883 foregik den endelige Sammenslutning af de to Skoler, som derefter kaldtes »Helsingør tekniske Skole«. Denne skulde arbejde videre paa det Grundlag, Søndagsskolen og Industriforeningens Aftenskole havde naaet. Søndagsskoleselskabet skulde være Ejer af Skolen, medens Industriforeningen skulde yde et fast aarligt Tilskud af 500 Kr. Skolens Bestyrelse kom til at bestaa af 7 Medlemmer, nemlig 3 valgt af Søndagsskoleselskabet, 3 af Industriforeningen og 1 af Byraadet. Til Formand i denne Bestyrelse valgtes Søndagsskolens tidligere Formand, Grosserer *Carl von Mehren*, der fødtes i Helsingør den 20. April 1847 og døde i København den 28. August 1899. Han var Student fra Borgerdydsskolen og tog 1. Del af med. Embedseksmen, men forlod Studiet ved sin Faders Død for at overtage dennes Købmandsforretning i Helsingør. Han var i høj Grad interesseret i Haandværkerungdommens teknisk-teoretiske Uddannelse og var en af de Mænd, der arbejdede stærkt for Sammenslutningen af de to Skoler. Da han i 1888 forlod Helsingør for at bosætte sig i København, maatte han samtidig udtræde af Skolens Bestyrelse.

Carl von Mehren.

1884 opførte Skolen — der siden 1842 havde haft Lokale i Borgerskolen — sin egen Bygning, der kom til at indeholde 8 Klasseværelser foruden Kontor og Bolig for Skolebetjenten. Den ny Skoleplan omfattede: Dansk, Regning, Skrivning og Bogholderi, geometrisk Tegning, Frihaandstegning, Matematik, stereometrisk Tegning, Haandværkstegning, beskrivende Geometri, Perspektivlære m. m. Skolen etablerede en Vinterskole paa 6 Klasser med Undervisning hver Aften (undtagen Søndag) og en Sommerskole paa 1 Klasse med Undervisning hver anden Aften. Til at lede den daglige Virksomhed ansattes en Forstander (med 150 Kr. i aarlig Gage), medens samtidig Overlærerstillingen bortfaldt. Til Hjælp for Forstanderen ansattes en Ordensinspektør (med 100 Kr. aarlig Gage).

Lærerlønnen ansattes til 1 Kr. i Forberedelsesklasserne og 1½ Kr. i Fagklasserne. I Skolepenge betaltes fra 2—8 Kr. for Halvaaret.

Udviklingen foregik nu med rivende Fart.

Der oprettedes saaledes en Dagskole for Malere (1886), en særlig Fagklasse for Snedkere (1888), en Dagskole for Tømrere (1889), Forberedelseskursus til Maskinisteksaminerne (1891), Tegnekursus for Kvinder (1893), en særlig Fagklasse for Murere og Tømrere (1893), et Kursus for Handelslærlinge (1893), der (1894) udvidedes til 2 Klasser, Handelskursus for Kvinder (1895), en 3. Klasse til Handelsskolen (1896), Fagklasse for Skibsbyggere (1897), Forberedelseskursus til Kedelpasserprøven (1897) og Maskinpasserprøven (1897), Forberedelseskursus til Prøven for Skibsbygningskonstruktører (1899), Kursus i Elektroteknik (1900), Fagklasse for Gartnere (1903). Og samtidig hermed steg Elevantallet fra 114 (1884—85) til 186 (1889—90), 267 (1894—95), 383 (1899—1900), 402 (1904—05), 323 (1909—10), 336 (1914—15), medens det i Fortiden havde svinget mellem 30—100.

Som Følge af denne Udvikling viste Skolens ny Bygning sig for lille allerede efter 5 Aars Forløb.

1890 maatte man derfor atter laane Lokaler i det gamle Kloster, hvor Søndagsskolen i sin Tid begyndte sin Virksomhed.

1891 købtes en Nabogrund for eventuelt at kunne opføre en Tilbygning til Skolen. Skolepengene i Forberedelsesklasserne forhøjedes til 1 Kr. maanedlig saaledes, at Forhøjelsen — 25 Øre — anvendtes til Præmier for de Elever, der forsømte mindst.

1896 opførtes en Tilbygning til Skolen, saa at denne kom til at rumme 17 Klasseværelser.

1899 hævedes Skolens Handelsklasser, da Handelsforeningen nu oprettede sin egen Handelsskole.

1901 mageskiftede Skolen sin Bygning med »Det kgl. priv. Skydeselskab«s Ejendom, som derpaa indrettedes til Skolebrug med 23 Klasselokaler (indbefattet Foredragssal) foruden Lærerværelse, Kontor og Bolig for Forstanderen og Skolebetjenten. Bygningens Grund er saa stor, at der er rigelig Plads til senere Udvidelser.

Skolepengene forhøjes henholdsvis til 1,25 Kr. og 1,75 Kr. maanedlig for Aftenskolens Forberedelses- og Fagklasser.

Efter at man i den nuværende Bygning havde faaet installeret et elektroteknisk og et kemisk Laboratorium, har Staten ved Skolen ladet afholde Kursus til Uddannelse af Lærere i Elektroteknik i Aarene 1903, 1904 og 1905 samt til Uddannelse af Lærere i Materiallære for Malere i 1906 og følgende Aar.

1910 fik Skolen Ret til at afholde den af Ministeriet for offentlige Arbejder fastsatte Prøve for elektriske Installatører.

1915. Med Hensyn til Skolens nuværende Undervisning — der fort-

sættes gennem hele Aaret — da deles denne i A) Afdelingen for alm. teknisk Undervisning, der omfatter Dag- og Aftenskole for samtlige Haandværksfag m. m. og B) Afdelingen for videregaaende teknisk Undervisning, hvori der i Dag- og Aftenskole bl. a. forberedes til Prøverne for »Skibsbygningskonstruktører«, »Statsautoriserede elektriske Installatører«, »Maskinister«, »Maskinpassere«, »Motorpassere«, »Kedelpassere« m. m.

Skolen sorterer under Selskabet »Helsingør tekniske Skole«. Dens Virksomhed er underlagt en Bestyrelse paa 9 Medlemmer, der selv vælger 1 Formand, 1 Næstformand og 1 Økonomiinspektør. Ledelsen af alt vedrørende den daglige Virksomhed forestaas af en af Bestyrelsen ansat Forstander, der bistaas af en Assistent.

Blandt de Mænd, der i Tiden efter Søndagsskolens og Industriforeningens Aftenskoles Sammenslutning har haft fremtrædende Betydning for Skolens Udvikling, skal nævnes Handelsgartner *A. Zeiner-Lassen* og Oberstløjtnant *F. D. Volkersen.*

A. Zeiner-Lassen.

F. D. Volkersen.

Zeiner-Lassen — der fødtes den 28. Maj 1846 og døde den 27. Juni 1914 — fik i Begyndelsen af 70erne oprettet »Industriforeningens Aftenskole« og var i denne den ledende Aand, indtil den i 1884 — ligeledes paa hans Initiativ — blev sammensmeltet med den gamle »Søndagsskole« under Navnet »Helsingør tekniske Skole«. I dennes Bestyrelse virkede han derpaa, først som Sekretær, dernæst som Kasserer og sluttelig som Formand fra 1888, indtil han i 1902 nedlagde sit Mandat, efter at han havde gennemført store Udvidelser saa vel med Hensyn til Skolebygningen som paa Undervisningens Omraade.

Volkersen — der er født den 26. Februar 1841 — ansattes i Midten af 70erne som Lærer baade ved »Søndagsskolen« og ved »Industriforeningens Aftenskole«. Og siden da fortsatte han denne Lærergerning

først ved de to nævnte Skoler, og — efter disses Sammenslutning i 1884 til den nuværende Tekniske Skole — ved denne sidste lige indtil han i Slutningen af 1911 paa Grund af Svagelighed tog sin Afsked. Men Volkersen var tillige Skolens første Forstander, idet han modtog dette Hverv i 1885, da den tidligere Overlærerstilling ved Skolen ophævedes. Han har saaledes virket ved den tekniske Skole i en meget lang Aarrække (35 Aar som Lærer og 26 Aar som Forstander) og har — gennem et ualmindelig virksomt og ihærdigt Arbejde og en aldrig svigtende Interesse for Sagen — sin store Part i Æren for den Fremgang, som Skolen har haft netop i hans Tid.

Nedennævnte Institutioner har i Tidens Løb støttet Skolen med følgende »faste« aarlige Tilskud:

Staten: 1) Øresunds Toldkammers Fattigkasse: 100 Rdl. fra 1827—1857. 2) Finansministeriet: 100 Rdl. fra 1858—1867. 3) Indenrigsministeriet (Handelsministeriet): Fra 80 Rdl. i 1874 stigende til 7450 Kr. i 1914—15. Frederiksborg Amts Skolefond: 100 Rdl. fra 1856—60 og 1865—74; 200 Kr. fra 1875—84; 300 Kr. fra 1885—88; 250 Kr. fra 1889—1910; 600 Kr. fra 1911. Kommunen: 200 Kr. fra 1879—89; 400 Kr. fra 1890—1901; 1200 Kr. fra 1902. Reiersenske Fond: 100 Rdl. fra 1828—34; 50 Rdl. fra 1840—58; 100 Rdl. fra 1859—74; 200 Kr. fra 1875—84; 400 Kr. fra 1885—1913; 600 Kr. fra 1914. Industriforeningen: 500 Kr. fra 1883—1912; 700 Kr. fra 1913. Haandværkerforeningen: 50 Kr. fra 1886—89; 100 Kr. fra 1890—1900; 50 Kr. fra 1901. Samvirkende Fag- og Arbejderforeninger: 25 Kr. fra 1900—10; 50 Kr. i 1911; 100 Kr. fra 1912. Malermestrenes Forening: 60 Kr. fra 1887—1904. Snedkermestrenes Forening: 40 Kr. fra 1888—92 Handelsforeningen: 125 Kr. i 1894; 150 Kr. fra 1895—98. Gartnerforeningen: 75 Kr. i 1910; 50 Kr. fra 1911. Helsingørs Jernskibs- & Maskinbyggeri: 200 Kr. fra 1888—95; 300 Kr. fra 1896—1907; 500 Kr. fra 1908—11; 700 Kr. fra 1912. Sparekassen: 100 Kr. fra 1879—85; 150 Kr. fra 1886—1906; 100 Kr. fra 1907—08; 150 Kr. fra 1909. Gasværket: 50 Kr. fra 1885—86: 70 Kr. fra 1887. Medlemmernes Bidrag androg i nedennævnte Aar omtrent følgende Beløb: 1825: 245 Rdl., 1840: 180 Rdl., 1845: 265 Rdl., 1855: 260 Rdl., 1870: 210 Rdl., 1875: 420 Kr., 1885: 465 Kr., 1895: 460 Kr., 1905: 500 Kr., 1915: 500 Kr. Skolepengene androg omtrent følgende Beløb: 1885: 1025 Kr., 1895: 2050 Kr., 1905: 6510 Kr., 1915: 8625 Kr.

Følgende Legater har været eller er tillagt Skolen:

»Brygger *Christen Jeppesens* Legat«. Nævnte Brygger Jeppesen havde ved Gavebrev af 20. Januar 1831 bestemt, at Helsingørs Søndagsskole efter hans Død — som indtraf den 30. April 1847 — aarlig skulde have 25 Rdl. af Indtægten af Ejendommene Nr. 1 og 2 i Helsingør. Dette Tilskud — der anvendtes til Skolens almindelige Drift — ophørte med Aaret 1880, idet Bestyrelsen for Legatet under 24. Januar 1881 meddelte,

at i Følge de for Legatet trufne Bestemmelser vilde for Fremtiden ikke til Søndagsskolen blive udbetalt Understøttelse af Fideicommiets Midler.

»Bygmester *P. Hansen* og Hustru *Julie Augusta Emilie*, født *Friis's* Præmielegat«. I Anledning af Skolens i 1884 opførte Bygning skænkede Bygmester Hansen paa Indvielsesdagen den 7. Januar 1885 et Legat paa 4000 Kr. under ovenstaaende Navn. Renten af denne Kapital skal — efter Legatstifterens og hans Hustrus Død — anvendes til Præmier eller Rejseunderstøttelse for uformuende unge Haandværkere, som dels i Læretiden, dels ved at frekventere Helsingør tekniske Skoles Undervisning i mindst 2 Vinterhalvaar, har vist særdeles Flid og Lærelyst samt god Opførsel, og for hvem det i Følge deres paatænkte Livsstilling maatte være gavnligt at søge yderligere teoretisk Uddannelse eller gøre sig bekendt med de Fremskridt, som deres Fag har naaet i Udlandene.

»Købmand i Helsingør *Poul Andersen* og Søster *Mette Marie Andersens* Legat til Helsingørs tekniske Skole«. I Følge et af afdøde forhv. Købmand Poul Andersen den 6. April 1899 oprettet Testamente stiftedes under 22. November 1901 et Legat paa 3000 Kr. under ovenstaaende Navn. Legatets Renter anvendes til Rejseunderstøttelse for begavede og flittige Elever paa Skolen.

C. A. Vennervald.

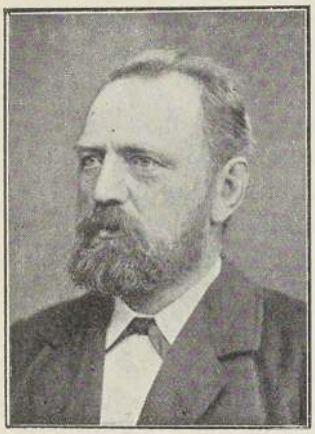
HERNING.

Herning kan ikke blære sig af et bestemt Aar for sin Tilbliven. Byen er kravlet op af Lyngtoppene og er lidt efter lidt blevet til det, den nu er, en By paa godt 6000 Indbyggere.

Landsbyen Herning har eksisteret i Hundreder af Aar; men den var fattig og upaaagtet, og »Livet« begynder først at røre sig i Attenhundredaaret og da særlig efter Krigen i 1864. Ved den Tid var der forlængst bygget et Tinghus, og noget senere byggedes et Apotek og en Kro.

Omkring disse Etablissementer dannede Byen sig, og paa det nævnte Tidspunkt begynder Haandværkerlivet saa smaat at røre sig; den 16. Januar 1876 stiftedes Haandværkerforeningen, og den oprettede teknisk Skole den 7. Oktober samme Aar. Det maa dog ikke forstaas saaledes, at Haandværkerundervisningen just den Dag tog sin Begyndelse; men Foreningen vedtog at oprette Skolen, og Bestyrelsen bevilgede et passende Beløb hertil; og at Skolen virkelig begyndte, ser man deraf, at der den 17. April 1877 anvises nogle til Skolen indkomne Regninger, og at Kassereren meddeler at have modtaget et Statstilskud til Skolen paa 100 Kr.

Haandværkerforeningens daværende og dermed Skolens første Bestyrelse var Farver *L. Larsen*, Apoteker *Otto E. Bagger*, Købmand *Joh.*

L. Larsen.

Ludv. Sivebæk, Karetmager *P. J. Paulsen* og Smedemester *Th. Brix*. Farver Larsen var Formand, og det anses for givet, at Foreningens og Skolens Oprettelse skyldes ham.

Skolens Begyndelse var meget fattig; men at Sagen havde Sympati i Byen, mærkes bl. a. derpaa, at Gæstgiver *Eyde* giver Skolen gratis Lokale i Kroens gamle Dansesal, Postkontrahent *Pagh* hjalp med Materiel, og Bygningskonstruktør *Kastrup*, der underviste, fik vistnok et meget ringe Vederlag for Arbejdet; thi ved det nævnte Bestyrelsesmøde vedtoges det at rette en Tak til de nævnte 3 Mænd for de Tjenester, de havde ydet Skolen.

Den begrænsede Plads, der er tilstaaet Skolen i denne Bog, tillader kun at berøre dens Udvikling i meget korte Træk, og det skal derfor kun antydes, at Skolen, der lige i Tiden — takket være enkelte gavmilde Borgere — har taalelige Kaar, alle Dage før har kæmpet med økonomiske Vanskeligheder, og af den Grund i lang Tid ogsaa døjede med Lokaleforhold. Den sidstnævnte Ulempe var dog ikke den værste; men dette, at Byen var vokset op af Heden med mange landsbyagtige Forhold, har hæmmet og vil endnu hæmme Skolens Virksomhed en Del; thi Omegnens Beboere var mere vante og dygtige til deres praktiske Gerning og havde ondt ved at se den tekniske Skoles Nytte. Ganske vist bestod Herning Haandværkerstand for en Del af indvandrede Folk, men Lærlingene havde dog mestendels deres Hjem i Oplandet, og naar Forældrene mente, at de vist ikke behøvede at gaa i Skole, saa sløjede baade Mester og Lærling af.

En anden meget stor Vanskelighed var Lærerne. At undervise unge Mennesker i Regning, Skrivning og lidt geometrisk Tegning, det forstod Kommunens Lærere, men Projektion og Fagtegning var dem fremmed, og det var jo tilmed netop de Fag, der skulde til for at holde vore Haandværksdrenge til Vinden. Den Lærer uden for Haandværkerstanden, som Skolen er mest Tak skyldig, er afdøde Inspektør og Førstelærer ved Kommuneskolen *Chr. Christensen,* der i over et Tiaar ledede Undervisningen. Ved fire Gange at have besøgt Statens Tegnelærerkursus var han blevet bekendt med de Krav, der stilledes, og havde tillige erhvervet sig saadanne Kundskaber, at han ogsaa kunde undervise i Fagtegning.

I Aarene indtil 1887 havde Skolen haft Lokale dels i Realskolen og dels i Kommuneskolen; og førend Chr. Christensen tiltraadte Ledelsen, vekslede det ogsaa tit med Lærere. Da det tillige skønnedes, at Arbejdet med Haandværkerforeningens Ledelse var fuldt ud nok til at optage

en Bestyrelse, saa enedes man i 1884 om at vælge en saadan alene for Skolen. Dette skete, og dens Medlemmer blev: Forhenværende Urmager *N. A. Nielsen,* Læderhandler *N. Eriksen*, Malermester *C. W. Jørgensen,* Fotograf *Chr. Thomsen,* Urmager *Østergaard*, Murermester *K. Nielsen* og Foreningens Formand Jernstøber *Nielsen.*

N. A. Nielsen.

N. A. Nielsen blev Skolebestyrelsens Formand, og han beklædte Posten til sin Død i Juni 1891. Han havde ikke drevet Haandværket i nogle Aar, men alligevel havde han ikke glemt sin Stand. Han forstod os, og hans Interesse for Skolen og de unge Haandværkere kølnedes aldrig.

Efter N. A. Nielsens Død valgtes Købmand *N. E. Præstmark* til Skolens Formand. Han er udgaaet fra et Haandværkerhjem og har god Forstand paa Haandværkerstandens Tarv; han arbejdede trofast indtil 1905, da han mente det rigtigst at trække sig tilbage.

Den foran nævnte Anledning til Misfornøjelse med Skolens Lokaleforhold affødte den Tanke hos Foreningens daværende Formand, Jernstøber Nielsen, at gøre Forsøg paa at faa opført en egen Skolebygning, og efter mangfoldige Genvordigheder lykkedes det virkelig med et Statstilskud paa 8000 Kr. at realisere Tanken, og tilmed saaledes, at Bygningen, der blev indviet den 12. Novbr. 1887, rummede Lokaler saavel for Foreningen som for Skolen.

Vore Skolestuer var derefter gode; men Aarene gik, og allerede Aar 1900 havde Forholdene i Bygningen udviklet sig saaledes, at baade Forening og Skole var daarligt tjent med at bo sammen; der var blevet for lidt Plads til begge Parter. Og ikke nok dermed; men forskellige Sammenkomster, Festligheder, Bazarer og lignende, som Foreningen lod afholde i Ejendommen, forstyrrede og sinkede Skolen.

Haandværkerforeningens Formand, Uhrmager *Ormstrup*, undfangede da den Idé at opføre en anden Skolebygning paa den samme Grund.

Planen var dristig; men den lykkedes. Der opnaaedes et Statstilskud paa 3000 Kr., og et lignende Beløb blev tegnet hos Byens Borgere. Haandværkerforeningen, der i Forvejen langt fra sad lunt inden Døre, blev belastet med en betydelig større Gæld, og en Mængde andre Vanskeligheder maatte overvindes, førend Skolen stod færdig. Den indviedes 1. Decbr. 1904.

Siden da er den gaaet jævnt fremad. I 1905 afløste Jernstøber Nielsen Købmand Præstmark som Skolens Formand, og Overlærer *Kilerich* var Forstander fra 1910—14. Før og efter den Tid har Skolen ingen

Forstander haft, men Medlem af Bestyrelsen, Murmester, Brandinspektør *A. Madsen* har paataget sig at tilse Skolen hver Aften.

Skoleaaret er fra Oktober til April med en normal Undervisningstid af 2 Aftentimer; Lørdag og Søndag undervises ikke, hvorimod vi hvert Aar bliver nødt til at dele en Klasse, og det ene Hold møder da Klokken 6.

Dagskole har vi haft siden 1908, og Eleverne derfra har vi virkelig haft Glæde af; men der er ikke noget Aar undervist udover 11 Elever.

I Aftenskolen har der hvert Aar været undervist 100 à 110 Elever, og Undervisningsfagene er: Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Perspektiv og Fagtegning (deriblandt Fagtegning for Tekstilfaget), endvidere Dansk, Regning, Bogholderi og Tysk, og endelig undervises der i Opsnøring for Tømrere.

Skolen har for nogle Aar siden ladet indlægge elektrisk Lys og anskaffet et Lysbilledapparat.

Der afholdes i Reglen Foredrag 2 Gange om Maaneden og foruden Foredragsholderne har Skolen 9 Lærere.

Skolepengene, der er 3 Kr. Kvartalet, rækker kun til en ringe Del af Udgifterne, og Skolen har kæmpet med Armod al den Tid, den har eksisteret. Denne Fattigdom er dog mildnet noget i den senere Tid, idet vi har modtaget større Stats- og Kommunetilskud. Desforuden støttes Skolen hvert Aar af Byens Sparekasse, Handelsbanken, Haandværkerforeningen og Amtsskolefonden.

Skolen er i Tidens Løb blevet betænkt med følgende Gaver:

Afdøde Generalkonsul *Pontoppidan* skænkede i sin Tid Tegnebestik i Dusinvis og desuden et Legat paa 1000 Kr., hvis Rente anvendes til Præmier. I 1898 modtog Skolen 50 Kr. fra en Ubekendt.

Fabrikant *Truelsen* og *Hustru* har ved deres Sølvbryllupsfest i 1913 tilstillet os en Gave paa 500 Kr., og et andet Sølvbrudepar Tømmerhandler *Sander Hansen* betænkte os i 1915 ligeledes med 500 Kr. Renten skal anvendes til Præmie for den flinkeste Elev i Byggefagene.

En Forening, »Hammerum Herred«, tilstod os ved sin Opløsning i 1915 en Gave paa 1000 Kroner. Den Taknemlighed, som vi føler for disse Gaver, har vi givet Udtryk i Takskrivelser til de paagældende; her vor Tak! De Værdier, der saaledes er tilflydt Skolen, har for Bestyrelsen en anden Betydning, idet de viser Medborgeres Interesse og Sympati for Skolen og Tillid til vort Arbejde.

HILLERØD.

I 1855 stiftedes en Forening til Oprettelse af en Søndags-Friskole for Handels- og Haandværkslærlinge. Denne Skole aabnedes 29. April 1855 med Undervisning hver Søndag Eftermiddag Kl. 3—6 samt Tors-

dag Aften Kl. 7—9. De fleste af Lærerne var ulønnede. Lærerlønnen udgjorde i 1860 kun 39 Rdl. 4 Mk.

I 1861 opgaves Søndags- og Sommerundervisningen; der holdtes nu Skole i 6 Vintermaaneder med 8 ugl. Timers Aftenundervisning (4 til Tegning og 4 til andre Fag).

I 1871 klager Bestyrelsen over ringe Besøg og manglende Interesse hos Eleverne og stiller Forslag til Selskabets Generalforsamling om at nedlægge Skolen. Forslaget forkastedes, og Bestyrelsens Formand, Murmester *Dahl*, og Overlærer *Reinhard* gik ikke ind i den ny Bestyrelse. I 1876 kom nysnævnte 2 Mænd igen ind i Bestyrelsen og fortsatte Arbejdet, indtil Aftenskoleforeningen opløstes i 1888, og Skolen gik ind

Arkitekt Holck.

Skoleinspektør Petersen.

Fabrikant Nordsten.

under Industriforeningen, der ved Støtte fra Staten og ved Gave fra Tømrermester *Jul. Lange* (2000 Kr.) og Fabrikant *Nordsten* (2000 Kr.) s. A. efter Tegning af Arkitekt *Holck* opført en Skolebygning for teknisk Skole.

I Tiden siden da har Arkitekt Holck og Fabrikant Nordsten været i Skolens Bestyrelse. Arkitekt Holck har øvet det vejledende Tilsyn med den tekniske Undervisning, har planlagt og gennemført Skolens Byggearbejder og har i det hele haft den øverste Ledelse af Skolen. Fabrikant Nordsten stiftede i 1891 et Legat (2000 Kr.), hvis Renter anvendes til Fripladser i Aftenskolen, og senere et Legat (5000 Kr.) til unge Hillerød-Haandværkeres videre Uddannelse. I denne Forbindelse nævnes, at *Weitzmanns* Etablissement i 1914 skænkede Skolen en fysisk Samling til Værdi 1000 Kr.

Førstelærer *Jensen*, Nyhuse, ansattes i 1889 som Inspektør, han var Skolens Leder indtil 1901. I dette Tidsrum foregik en betydelig Udvikling baade med Hensyn til Elevantal, forøget Undervisning, forbedret Klassedeling og forøget Støtte fra Stat, Kommune og forskellige Institutioner.

En Række Mænd af Byens Haandværkerstand sammen med Skolemænd tog saa fat som Lærere, flere gennem en lang Aarrække, længst af alle Malermester *P. Aabye*, der gennem 29 Aar ikke alene underviste i Aftenskolen, men ogsaa forestod den i 1890 oprettede Malerdagskole.

Efter Inspektør Jensens Død i 1901 lededes Skolen af Adjunkt *Bøggild* indtil 1907.

Ved Industriforeningens Generalforsamling i 1902 rettede Skoleinspektør *Petersen*, Hillerød Kommuneskole, en Henstilling til Skolens Bestyrelse om at overveje en Udvidelse af Skolen, saaledes at der foruden Aftenskolen oprettedes en Dagskole — eventuelt med Skolehjem — for unge Haandværkere fra By og Land. Denne Skole skulde i 5 Vintermaaneder give Heldagsundervisning og sætte som Maal at give en faglig Undervisning og samtidig dermed en almendannende Oplysning, afpasset efter Elevernes Behov.

Bestyrelsen optog Sagen til nærmere Undersøgelse og Behandling. Statens Tilsynsførende, Professor *Andersen*, stillede sig særdeles imødekommende over for Tanken. Indenrigsministeriet gav Tilsagn om 1000 Kr. til Etablering af Skolen, uformuende Elever fik i Lighed med Høj- og Landbrugsskolernes Elever Adgang til Statsunderstøttelse, og herværende Sparekasse og Bank gav et Tilskud til Fripladser.

»Haandværkerdagskolen« aabnedes den 3. November 1904 med 15 Elever, der alle med Undtagelse af 3 kunde bo i deres Hjem.

Efterhaanden som Elevantallet voksede, maatte der tænkes paa at skaffes et Hjem for udenbys Elever, og i 1907 antoges Bygmester *M. P. Madsen* — Lærer ved Ry Højskoles Haandværkerafdeling — som Inspektør saavel ved Dag- som Aftenskolen, og han og hans Hustru optog 11 Elever i deres Hjem; Aaret efter steg Pensionærernes Antal til 33.

I 1908—09 forhandledes om forskellige Løsninger af Skolehjemsspørgsmaalet, og i Sommeren 1909 opførtes paa Skolens Grund et »Skolehjem«, der foruden Læse- og Opholdsstue for Eleverne rummede Spisestue og Køkken, Lejlighed for Inspektørfamilien og 14 Soveværelser for ca. 40 Elever.

Midlerne til Opførelse af denne Bygning fremkom dels ved et Laan i Sparekassen og dels ved 10000 Kroner, som 20 Borgere i Byen stillede til Raadighed som Laan.

Dette Skolehjem indviedes den 4. November 1909. Det har, ledet

af Inspektør Madsen og Hustru, været af overordentlig stor Betydning for Dagskolen.

For Ophold i Skolehjemmet med Kost og Logi betaler Eleverne for Tiden 31 Kr. pr. Maaned. Undervisningspengene er 14 Kr. pr. Maaned.

Haandværkerdagskolen har i Vinterhalvaaret 1914—15 været besøgt af 50 Elever, fordelt efter Standpunkt i 3 Klasser med Hensyn til de tekniske Fag.

Elevernes Livsstilling:	
Tømere	30
Murere	12
Malere	3
Maskinarbejdere	3
Blikkenslagere	1
Kvindelige Elever	1
Ialt	50

Elevernes Hjemsted:	
Fra Sjælland	34
» Jylland	13
» Falster	2
» Færøerne	1
Ialt	50
Fra Købstæder	9
» Landet	41
Ialt	50

Elevernes Alder:	
Under 18 Aar	6
Fra 18—20 Aar	12
» 20—25 Aar	24
» 25—30 Aar	8
Ialt	50

Tidligere teknisk Undervisning:	
I Skolens Aftenklasser	3
i tidligere Aar paa Haandværkerdagskole	10
i Højskolers Haandværkerafdel. og andre tekn. Skoler	24
Resten havde ikke tidligere nydt teknisk Undervisning	13
Ialt	50

Ved Industriforeningens Generalforsamling den 30. April 1914 forelagde Skoleudvalget en af Skoleinspektør Petersen udarbejdet Plan for en Husgerningsskole for Kvinder i Foreningens Skolehjem i Maanederne Maj, Juni, Juli. Skolen skulde ledes af Forstander Madsens Hustru Fru *Ragna Madsen* i Forbindelse med en Køkkenlærerinde og stedlige Lærerkræfter.

Planen vedtoges. Handelsministeriet gav Tilsagn om et Tilskud og stillede Kvinderne lige med Vinterens mandlige Elever med Hensyn til Understøttelse. Hillerød Kommune ydede 200 Kr., Industriforeningen 400 Kr., og Fabrikant Nordsten stillede Jord til Raadighed til en Skolehave.

Den 3. Maj 1915 begyndte Skolen med 15 Elever, paa et Par Undtagelser nær Piger i tjenende Stilling eller Smaakaarsfolks hjemmeværende Døtre. Alder: 18—30 Aar. Betaling: 45 Kr. pr. Maaned for Ophold og Undervisning.

Skolens Opgave skal være at vejlede Eleverne til at blive dygtige og sparsommelige Husmødre ved at give dem Undervisning og Opøvelse

i den Husførelse og Økonomi, der er Brug for i Hjemmene med de smaa og beskedne Aarsindtægter.

Der gives Undervisning i Madlavning med Ernæringslære, Rengøring, Vask og Strygning, praktisk Haandarbejde, Havebrug og Husholdningsregnskab. Desuden vil der blive holdt Foredrag af faglig og almendannende Art (Sundhedslære, Historie i Tilknytning til Museumsbesøg paa Slottet, Litteratur m. v.).

Haandværkerdagskolens og Husgerningsskolens Elever har dannet en Elevforening, der udgiver et Aarsskrift og afholder et aarligt Sommermøde paa Skolen.

HINNERUP.

Hinnerup tekniske Skole blev oprettet første Gang 1899, da Hinnerup fik en Maskinfabrik. Denne Fabrik likviderede i Aaret 1904, og Skolen gik dermed i Staa. Den oprettedes igen i Aaret 1907 væsentlig paa Initiativ af Kommunelærer *A. Grønbæk*, der i Aarene 1905—06 havde drevet en prvat Aftenskole. 1907 stiftedes Hinnerup Haandværker- og Industriforening med Mægler *P. Andersen* som Formand. Han havde et godt Blik for Haandværkeruddannelsens Betydning, og samme Aar gik den privat drevne Aftenskole over til teknisk Skole med Lærer A. Grønbæk som Leder og Tømrer *P. Skovhus* som Lærer i Tegnefagene. Siden den Tid har Skolen haft jævn Fremgang, saa den har nu 25 Elever. *A. Grønbæk.*

HJØRRING.

Hjørring tekniske Skole daterer sin Oprindelse fra Tiden omkring 1860. Da blev Arbejderforeningen i København stiftet, og dette gav Anledning til Stiftelse af lignende Foreninger rundt omkring i Provinserne. Den 18. Maj 1862 stiftedes Hjørring Arbejderforening, nærmest som en selskabelig Forening; men allerede i 1863 begyndte Foreningen at optage et Arbejde blandt Ungdommen ved Oprettelse af en Aftenskole for konfirmerede Haandværkslærlinge. Den daværende Bestyrelse, Prokurator *Niels Winther*, Formand, Urmager *Kofoed*, Garver *H. P. Kaas*, Fabrikant *F. Heidemann* og Fuldmægtig *H. Schmidt*, udsendte den 23. Decbr. 1863 Indbydelse til Oprettelse af en saadan Aftenskole, og Tanken vandt saa stor Tilslutning, at Skolen allerede den 18. Januar 1864 med 30 indtegnede Elever kunde begynde sin Virksomhed i et af Kommuneskolens Lokaler, der af Skolekommissionen var stillet til fri Raadighed. Lærerne *Dahl*, *Ingerslev* og *Müller* overtog Undervisningen, der kun omfattede almindelige Skolefag med en enkelt Aftens ugentlig Under-

visning fra 6—9. Væsentlig under denne Form eksisterede Skolen i en Aarrække, indtil 1875, da Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet ydede et Tilskud af 150 Kr., Hjørring Kommune 100 Kr., Hjørring Sparekasse 50 Kr. og Hjørring Amts Skolefond 50 Kr., og det blev da muligt for den daværende Leder af Skolen, Realskolebestyrer *Millinge* at udvide Undervisningen betydeligt, saaledes at den nu omfattede 5 ugentlige Aftener. Elevantallet voksede stadigt, ligesom der optoges ny Undervisningsfag (Fagtegning for Bygningshaandværkere i 1875, Fysik 1886 og Bogføring 1890), og Trangen til en særlig Skolebygning blev stadig større.

Efter at Foreningens endnu fungerende Formand, Amtsvejinspektør *Lunøe* i 1888 var blevet Formand for Bestyrelsen, paabegyndtes under dennes energiske Ledelse et Arbejde for at faa de fornødne Midler sikret til Opførelse af en teknisk Skolebygning. Det lykkedes, og i 1891 opførtes den nuværende Skolebygning efter Tegning af Professor *Hack Kampmann*.

H. Lunøe.

Til Opførelse af Bygningen modtog Foreningen som Tilskud af Staten 10000 Kr., af Hjørring Kommune 5000 Kr., Hjørring Sparekasse 750 Kr., private Bidrag 700 Kr., Indtægt ved en Basar 1200 Kr., ialt 17650 Kr., medens den samlede Udgift androg ca. 30000 Kr. Efter at Skolen havde faaet sin egen Bygning, blev det atter muligt at udvide Undervisningen betydeligt, og der oprettedes Dagkursus for Malere og for Bygningshaandværkere, ligesom der ogsaa i Aftenklasserne i de følgende Aar optoges flere ny Undervisningsfag (Fagtegning for Smede 1896, Matematik 1896, Tysk 1898, Engelsk 1903). Efterhaanden som Elevantallet voksede fra ca. 90 i 1891 til 218 i 1905, blev den i 1891 opførte Bygning for indskrænket, og i flere Aar var det nødvendigt tildels at benytte lejede Lokaler uden for Skolen. Bestyrelsen besluttede da i 1903 at udvide Bygningen. Efter en af Arkitekt *Vejby Christensen* udarbejdet Plan opførtes i Sommeren 1904 en Tilbygning med 3 store Klasseværelser, saaledes at Skolen nu rummer 8 Klasseværelser samt 2 mindre i Kælderetagen. Udgifterne ved denne Tilbygning androg ca. 10000 Kr., af hvilke Staten ydede et Tilskud paa 3600 Kr.

Arbejdet med Skolens Ledelse har under hele Virksomheden været delt mellem Bestyrelsens Medlemmer indtil 1905, da cand. polyt. *Ad. Krese* blev ansat som Skolens Forstander og endnu fungerer som saadan.

Skolen har for Øjeblikket et Elevantal omkring 200, 33 Aftenklasser og 2 Dagklasser samt 17 Lærere, og den har i de forløbne 52 Aar ud-

førte et samfundsnyttigt Arbejde til Dygtiggørelse af Haandværkerstanden i Hjørring og Omegn.

HOBRO.

Hobro tekniske Skoles Tilblivelse gaar saa langt tilbage i Tiden som til Aar 1847, da der paa Forslag af daværende Kommunelærer *Petrius Hammershøj* til Hobro Borgerforening stiftedes en Søndagsskole for Haandværkslærlinge efter de Massmannske Søndagsskolers Forbillede; dette skete den 27. Januar 1847 og, som der staar i Forhandlingsprotokollen, »til Guds Ære og vordende Borgeres Nytte og Gavn«. Skolens Formaal var at give Haandværkslærlinge Undervisning i elementære Fag: Regning, Skrivning og Dansk, samt i Tegning. Den lededes af en Bestyrelse og Tilsynsmand, der valgtes af Borgerforeningen og af Bi-

Petrius Hammershøj.

P. A. Mollerup.

dragydere. Eleverne betalte ikke noget Kontingent, og Lærere med Bistand af flere Haandværksmestre ydede gratis Undervisning. P. Hammershøj var hele Tiden fra 1847—92 Lærer paa Skolen og i Bestyrelsen for samme. Skolen havde Lokale i den gamle Kommuneskole, der laa paa det nuværende Torv. Ved Kommuneskolens Brand i 1881 blev Skolen midlertidig forlagt til »Aldersro« for efter Kommuneskolens Opbygning igen at henflyttes til denne.

I Krigsaaret 1864 maatte Skolen i længere Tid feriere, da Prøjserne, ifølge Skolens daglige Protokol, benyttede Skolens Lokale som Lasaret.

Imidlertid opstod der Vanskeligheder ved Benyttelsen af Lokale i Kommuneskolen, og den daværende Formand for Bestyrelsen, Malermester *P. A. Mollerup*, optog da Tanken om en egen Skolebygning.

Efter flere Genvordigheder og meget Arbejde realiseredes Tanken, og den tekniske Skoles egen Bygning kunde indvies den 18. Januar

1885. Skolebygningen blev rejst ved forskellige Tilskud; saaledes gav Kommunen en Byggegrund og 2000 Kr., Staten gav 5000, Hobro Borgerforening 2000 og Konsul *Brusk* 1000 Kr. Bygningen er i 2 Etager med 2 Skolelokaler i hver, dog benyttes et af de nederste til Børneasyl. Paa 1ste Sal har Bestyrelsen desuden et Værelse. Undervisningen var paa dette Tidspunkt udvidet til 4—5 Aftener om Ugen, ligeledes var der ansat Faglærere, saa at man med Fortrøstning kunde tage den ny Skole i Brug. Forholdene blev ordnet saaledes, at Skolen var selvejende og ikke kunde afhændes uden med Indenrigsministeriets Indvilligelse.

Undervisningstiden er nu fra 1. Oktober til 1. April fra Kl. 7—9 Aften.

Tilskud til Skolens Drift erholdes fra Staten, Kommunen, Amts-Skolefonden, Hobro Sparekasse, Hobro Borgerforening, og Øls Hørby Kommune; af Generalkonsul *Pontoppidans* Legat, stort 1000 Kr., anvendes Renten til den aarlige Præmieuddeling. *K. Højstrup*

HOLBÆK.

Mod Slutningen af Aaret 1849 indsendte Skolebestyrer cand. phil. *Stausholm* til Holbæk Kommunalbestyrelse og Skolekommission et motiveret Forslag om Nødvendigheden og Gavnligheden af Oprettelsen af en Søndagsskole for Læredrenge. Begge Autoriteter gik beredvilligt ind paa Forslaget og foranstaltede det fornødne til Sagens Iværksættelse. Der dannedes en Bestyrelse, bestaaende af Borgmesteren, Kancelliraad *Rømer*, Sognepræsten *Galskiøt*, Borgerrepræsentanternes Formand, Boghandler *Bertelsen*, samt Malermester *Bjerager* og Skolebestyrer *Stausholm*. Derefter udgik Opfordring til Haandværksmestrene om at lade deres Læredrenge besøge Skolen, hvilken Opfordring fandt varm Modtagelse. Søndagen den 17. Februar 1850 indviedes Søndagsskolen i Friskolens Lokale ved en Tale af Sognepræsten og nogle Ord til Eleverne af Stausholm. Skolen fik 60 Elever: 1 Bager, 2 Bødkere, 1 Drejer, 1 Farver, 4 Garvere, 1 Glarmester, 1 Guldsmed, 6 Hjulmagere, 3 Klejnsmede, 2 Kobbersmede, 3 Malere, 3 Murere, 5 Sadelmagere, 10 Skomagere, 4 Skrædere, 2 Smede, 8 Snedkere, 1 Tømrer og 2 uden Lære. Undervisningen meddeltes gratis af Stausholm, Malermester Bjerager, Lærerne *Hansen*, *Kofoed* og *Funckenberg* og Fuldmægtig *Blom*. Alle Materialer betaltes af Skolekassen, saa Skolen i alle Maader var en Friskole. Der blev undervist 2 Timer hver Søndag fra 3—5, og »da Belysning i de korte Dage var nødvendig, besluttedes det at anskaffe 24 Lyseplader à 1 Mark og 6 Lysesakse à 18 Sk.« Da det viste sig, at der ikke var Plads nok i Friskolen, blev Borgerskolens Lokaler den næste Vinter overladt til Afbenyttelse. I Følge Protokoloptegnelse fik Skolen

som Gave af Smedemester *Fr. Petersen* »en ligesaa smuk som hensigtsmæssig Passer til Brug for Læreren ved den geometriske Tegneundervisning,« ligesom man i Protokollen ogsaa læser: »at da der ofte af Lærerne var klaget over Hjulmagerlærling Frans Sørensen for Urolighed og forstyrrende Opførsel, blev hans Mester, Jens Sørensen, efter Bestyrelsens Beslutning tilskrevet desangaaende, for at han muligen ved faderlig Formaning kunde frembringe et andet Forhold.« Søndagsskolen ophørte med Aaret 1854, da Tilslutningen efterhaanden kun blev ringe.

I 15 Aar hvilede saa Sagen, indtil der i November 1869 skete Henvendelse til Formanden for Haandværkerforeningen, Rebslagermester *Jørgensen* fra Lærer ved Borgerskolen *F. A. Tryde* for paa egne og Medlæreres Vegne for at forhøre, om man kunde forvente Foreningens Medvirkning og Understøttelse til Oprettelsen af en Aftenskole for Haandværkslærlinge. Ved et Møde i Foreningen blev Sagen forhandlet, vandt udelt Bifald, og Bestyrelsen bemyndigedes til at søge den fremmet, hvilket meddeltes Lærerne. Disse indsendte saa den 14. Januar 1870 en Skrivelse til Bestyrelsen, hvori de meddelte, hvad de i et Møde havde vedtaget med Hensyn til Ordningen og Indretningen af den paatænkte Aftenskole, og som i Hovedsagen var følgende: 1) Der undervises i Oktober, November, December, Februar og Marts med 2 Aftener ugentlig, fra Kl. 7—9; 2) der undervises i Tegning, Regning, og dansk Stil; 3) Betalingen for hver Elev er 3 Sk. i Timen eller 3 Mark maanedlig; 4) Undervisningen tilbydes for 1 Mark i Timen; 5) Foreningen overtager Tilsynet hver Aften med Elevernes punktlige Tilstedeværelse og deres Adfærd i Timerne; 6) Lokale, Lys og Varme forventes ved Foreningens Mellemkomst frit tilstaaet af Byraadet. Dette Forslag tiltraadtes af Bestyrelsen, der nu ansøgte Byraadet om fri Afbenyttelse af Friskolens ny Lokaler samt Lys og Varme. Byraadet svarede, at Lokalerne og fri Varme var tilstaaet, men paa den Betingelse, at Skolen, foruden Haandværkslærlinge, ogsaa skulde modtage andre unge Mennesker. Herpaa kunde Lærerne ikke gaa ind paa Grund af den billige Undervisning, medmindre Handelslærlinge undtoges herfra. Da Foreningen imidlertid mente, at der næppe vilde melde sig Handelslærlinge, kom Skolen alligevel i Gang den 1. Marts 1870 med 41 Elever. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Rebslagermester *Jørgensen*, Boghandler *Ulrik Møller*, Garvermester *Olsen*, samt Lærerne ved Borgerskolen Pastor *Dahl* og *Tryde*. Da flere Elever senere beklagede, at de ikke havde Evne til at betale de 3 Sk. i Timen for Undervisningen, tilbød Lærerne at undervise aldeles frit. Herefter var al Undervisning gratis for Eleverne; men man opgav kun med Betænkelighed Betalingsprincippet, da man mente, det holdt Eleverne til stadig Skolegang. Eleverne maatte dog herefter selv anskaffe de fornødne Rekvisitter; medens Udgifter til Bestik, Forskrifter og Regnebøger betaltes af For-

eningens Kasse. Aaret efter, 1871, fik Skolen sit første Tilskud, nemlig af Amtsskolefonden og den Reiersenske Fond, fra hvert Sted 50 Rigsdaler, og herefter fik Lærerne i Løn 1 Mark i Timen. I 1872 indvalgtes Malermester *Holm* i Skolens Bestyrelse og blev dennes Formand og Skolens Leder. I 1873 blev Lærerlønnen 2 Mark i Timen. Til de flinke Elever uddeltes ved hvert Skoleaars Slutning Præmier, og disse bestod i flere Aar regelmæssig af Ingemanns historiske Romaner og Gøngehøvdingen. Skolen fik første Gang Statstilskud 1878 med 150 Kr. og fik efterhaanden Tilskud, foruden som før nævnt fra Amtsskolefonden og den Reiersenske Fond, fra Sparekassen for Holbæk og Omegn, fra Holbæk Amts økonomiske Sparekasse og fra Holbæk Kommune i Stedet for Lokale og Lys først 150 Kr. og nu 450 Kr. aarlig. I 1889 indtraadte i Skolens Bestyrelse som Formand og som Leder af Skolen

H. P. Dithmer, sen.

P. Dithmer, jun.

V. Asmussen.

Murermester *H. P. Dithmer, sen.* under hvis Ledelse den nuværende ny Skolebygning i 1890 opførtes. Grunden til Skolen blev skænket af Holbæk Kommune, et Areal paa 200 Kv. Alen blev dog skænket af forhenværende Købmand i Holbæk *Chr. Hansen*. I Statstilskud til Opførelsen modtog Skolen 6300 Kr., fra Etatsraad *Seidelin* 500 Kr., fra Grev *Schulin Zeuthen* 200 Kr., som Laan i Bygningen optoges 6000 Kr., medens Restbeløbet, 5430 Kr., ydedes af Haandværkerforeningen. Den ny Skole toges i Brug den 20. November 1890 efter en forud afholdt Indvielsesfest. Skolens nuværende Bestyrelse er Tømrermester *V. Asmussen*, der er Formand, Maskinfabrikant *James Duncan*, Malermester *A. Klein*, Vognfabrikant *A. Gottschalck*, valgte af Haandværkerforeningen, Detailhandler *H. M. Christensen*, valgt af Byraadet, Lærer *Jessen*, valgt af Skolens Lærere, samt Skolens nuværende Forstander, Murermester *P. Dithmer, jun.* — Skolen virker kun som Aftenskole og har Undervisning de 6 Vintermaaneder daglig fra Kl. 7—9.

HOLEBY.

Holeby tekniske Skole blev oprettet i Oktober 1903. Før den Tid besøgte Eleverne fra Holeby og Omegn Rødby tekniske Skole; men da Vejen hertil var 7 à 8 km, havde det til Følge, at Skolegangen blev meget uregelmæssig. Haandværker- og Industriforeningen med Formanden, Direktør *Christoffersen*, i Spidsen tog saa Skolesagen op, og Resultatet blev, at Skolen kom i Gang i Forsamlingshuset. Da dette var indrettet til helt andet Brug, blev der senere opført en Tilbygning med 4 Klasselokaler. Skolen sorterer vedblivende under Haandværker- og Industriforeningen, og Direktør Christoffersen har stadig været Formand; siden 1910 har Ingeniør *Justesen* været Forstander.

HOLSTEBRO.

Skolens Historie kan føres over 50 Aar tilbage i Tiden. Om dens Tilblivelse og tidligste Virksomhed fortæller Kordegn *Th. Frølund* følgende i sin Beskrivelse af Holstebro:

»Søndagsskolen. Siden 1. Oktober 1862 har Byen haft sin Søndagsskole, hvori Haandværkslærlinge og enkelte Skoledrenge have nydt Undervisning i Skrivning, Retskrivning, Regning og Tegning. Undervisningen har været givet i Søndagstimer. Uagtet Skolen har haft frit Lokale, fri Varme og været understøttet af Haandværkerforeningen, Kommunen og Regeringen, af hver med 25 Rdlr. aarlig, har den dog ikke rigtig villet trives, hvortil man har villet finde Grunden i den Omstændighed, at der svaredes Skolepenge (2 Rdlr.), og at Undervisningen var henlagt til de unges eneste Fritid. Disse Hindringer er fjernede 1868—69, idet Undervisningen er fri og henlagt til Mandag Aften.

Undervisningen har hidtil været ledet af en af Skolens Lærere og en Haandværksmester under Tilsyn af Haandværkerforeningen og Byraadet. Skolen er indskrænket til Vintermaanederne.«

Med Undervisningens Henlæggelse til Mandag Aften forsvandt Navnet »Søndagsskole« i den Betydning, Frølund tillægger den. Undervisningen fandt oprindelig Sted i et af Kommuneskolens Lokaler. Men senere benyttedes et Lokale i Iudustriforeningens Stiftelse, og Undervisningen udvidedes til 2 Aftener ugentlig. Skolens almindelige Navn var nu Haandværkerskolen. Ved Industri- og Haandværkerforeningens Virksomhed lykkedes det omsider at skaffe Midler til Veje til Opførelse af en Skolebygning, og Indvielse af en ny teknisk Skole fandt Sted den 19. Oktober 1891. Da Skolebygningen toges i Brug, var der en fast Gæld paa den af 8000 Kr., som dog efterhaanden er blevet afbetalt.

Holstebro tekniske Skole virker fremdeles som Aftenskole. Der undervises 5 Aftener ugentlig i de 6 Vintermaaneder. For 1914—15 var Elevantallet 104 og Timeantallet 1067. Undervisningen er besørget af 8 Lærere foruden Forstanderen.

Af de Mænd, der særlig har vist Interesse for Haandværkerundervisningen, maa nævnes Dyrlæge *V. F. Welsch*, der i 19 Aar var Formand

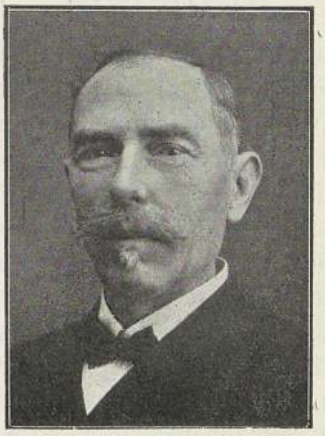

A. G. Jessen.

P. Krogh-Jensen.

for Industri- og Haandværkerforeningen, og efter ham Driftsbestyrer *A. G. Jessen*, som med stor Dygtighed styrede Industri- og Haandværkerforeningen i 26 Aar, fra 1890 til 1916, og i den Tid lagde en aldrig svigtende Interesse for den tekniske Skole for Dagen; navnlig arbejdede han ihærdigt for at skaffe Midler til Veje til Skolens Drift. For selve Undervisningens Fremme har Overlærer *P. Krogh-Jensen*, Formand i Teknisk Skoleforening fra 1890 til 1908, været en virksom Mand. Han døde 1908, hvorefter Boghandler *Chr. Jensen* (død 1915) var Formand for Skolens Bestyrelse i 2 Aar, hvorpaa Landinspektør *M. J. Rasmussen* overtog Formandskabet.

J. P. Haahr.

Holstebro tekniske Skole sorterer i økonomiske Spørgsmaal væsentlig under Industri- og Haandværkerforeningen. Med Hensyn til Undervisningen ledes den af en Bestyrelse paa 7 Medlemmer, 3 valgt af Industri- og Haandværkerforeningen og 4 af en teknisk Skoleforening (stiftet 4. December 1890). Forstanderen, som for Tiden ogsaa har Sæde

i Bestyrelsen, udøver det daglige Tilsyn med Skolens Virksomhed. Kommunelærer *J. P. Haahr*, der 1883 blev Lærer ved Skolen, valgtes 1892 til Forstander.

Faste Tilskud til Skolens Drift ydes af Stat, Amt, Kommune, Bank og Sparekasse, samt af Industri- og Haandværkerforeningen og Teknisk Skoleforening. Desuden ejer Skolen et Legat, stiftet af afdøde Købmand *Wium*. Legatrenten udgør 80 Kr. aarlig og anvendes til Undervisningen.

HOLSTED.

Holsted tekniske Skole blev, forinden den omkring 1906 helt overgik til at blive administreret af Holsted Haandværkerforening, drevet som Aftenskole af Efterskoleforstander *Grand*, der fik et aarligt Tilskud af Foreningen for de Haandværkslærlinge, der besøgte Skolen. Paa Initiativ af Bogtrykker *P. N. Pedersen*, Holsted, der den Gang var Formand for Haandværkerforeningen, overgik Skolen paa foran nævnte Tidspunkt til at blive ledet udelukkende af Haandværkerforeningens Bestyrelse. Faste Tilskud er ydet Skolen af Staten, Amtet, Kommunen (Holsted), Haandværkerforeningen og Holsted Sparekasse.

HORSENS.

Da Horsens Haandværker- og Sangforening stiftedes i 1849, satte den sig som et væsentligt Formaal: »at iagttage og fremme Haandværkerstandens Tarv paa enhver hensigtsmæssig Maade ved de Midler, der staa til dens Raadighed og hertil maatte anses for hensigtssvarende.« Der gik kun faa Aar, før den i Overensstemmelse hermed var stærkt interesseret i at faa oprettet en Tegneskole for Haandværkerungdommen, og i Vinteren 1854—55 gjorde den et foreløbigt Forsøg derpaa. Horsens unge Haandværkere maatte nemlig indtil dette Tidspunkt nøjes med 1 à 2 ugentlige Tegnetimer i den »Rosingske Søndagsskole«, hvis Hovedfag var Regning og Skrivning; disse Tegnetimer besørgedes da af Lærer *P. Nielsen*, der havde Ansættelse ved Borgerskolen, og han blev »Sjælen« i en Bevægelse, der førte til ovennævnte Forsøg og til, at Haandværker- og Sangforeningen, hvis Bestyrelses Formand da var Garver *Joh. Poul Møller*, den 16. Oktober 1857*) oprettede sin tekniske Skole eller Tegneskole under Ledelse af Lærer P. Nielsen,

*) Efter »Nogle Oplysninger om Danmarks tekniske Skoler ved cand. jur. C. Nyrop« er Skolen regnet fra dette Aar den 18. i Rækken; men regnet fra 54—55 er den Nr. 11, og som stiftet af Haandværker- eller Industriforeninger er den — saa vidt vides — den 7ende.

som i Aarene umiddelbart før havde dygtiggjort sig til denne Opgave ved længere Kursus paa Helsteds Institut, polyteknisk Læreanstalt og Kunstakademiet. Tiden viste, at Lærer Nielsens Lærerevner, gennemtænkte Erfaringer, alsidige Uddannelse og store Forhandlingsdygtighed blev bærende og fremmende Kræfter for Skolen under flere alvorlige Vanskeligheder, den havde at kæmpe med i sin Barndom. Da »Tegneskolen« oprettedes, ophørte Søndagsskolens Tegnetimer, og Tegneskolens Plan blev lagt saaledes, at de Lærlinge, der behøvede Øvelser i Regning og Skrivning, kunde følge begge Skoler, og saaledes vedblev det ogsaa at være senere, da Søndagsskolen forandredes til den »Rosing-Ræderske Aftenskole«; men dette Samarbejde maatte for en stor Del ophøre, da »den tekniske Skole«, som »Tegneskolen« efterhaanden kom til at hedde, maatte have alle 6 Ugeaftener til sit Arbejde i Stedet for kun de 4.

Skolen havde i hvert af sine 7 første Aar kun ca. 30 Elever, dels fordi mange Haandværkere den Gang endnu ikke forstod at værdsætte Tegning som Hjælpemiddel ved deres Gerning, og dels fordi Skolepengene sikkert da var for høje (8 Kr. for 8 ugentlige Timer i Halvaaret) og endelig fordi Skolens første Lokale var et lille straatækt Havehus, »Keglestuen«, som Haandværker- og Sangforeningen om Sommeren benyttede som Udskænkningsrum for sin Keglebane og Have, hvorfor Skolen hvert Foraar fraflyttede det med alt sit Inventar og i Vinterens Løb ofte maatte indstille sine Timer, for at Foreningen kunde benytte Lokalet paa anden Maade. Endnu i 1865—66 og 1866—67 havde Skolen kun henholdsvis 40 og 50 Elever; men derefter steg Elevantallet jævnt, indtil det i 1874—75 var 120. I 1872—73 nedsattes Skolepengene til 4 Kr. for Halvaaret, fordi man samtidig maatte afkorte Skoletiden fra 8 til 6 ugentlige Timer for at kunne nøjes med 3 Klasselokaler, nemlig 2 i Haandværkerforeningen og eet i »Friskolen«, vestre Kommuneskole. Foruden P. Nielsen havde Skolen i hvert af sine første Aar kun 1 Lærer, først (i eet Aar) en Maskintegner og senere (i flere Aar) en Murermester. I det første Aar underviste Nielsen i Frihaandstegning, Skygge- og Perspektivtegning, og den anden Lærer besørgede Undervisningen i geometrisk og stereometrisk Tegning og i Fagtegning for de forskellige Haandværk. Den sidste Faggruppe blev fra 1869—70 fordelt paa 2 Klasser, saaledes at Maskinarbejdere, Smede og andre Matalarbejdere efter at have gennemgaaet den forberedende Tegning blev undervist i Maskintegning af en i dette Fag særlig uddannet Lærer. En Fagklasse for Malere med Timer om Søndagen oprettedes fra 1873—74. Skolens Udgifter maatte indtil 1872—73 dækkes af Skolepengene, et Tilskud paa som Regel 300 Kr. aarligt fra Skanderborg Amts Skolefond og iøvrigt af Haandværker- og Sangforeningens Kasse. For 1872—73 modtog Skolen for første Gang fra Staten 160 Kr. til Undervisningsmidler. Samme

Aar skænkede Gartner *P. M. Helstrup* en Sum af 3000 Kr. til en teknisk Skole i Horsens under Administration af Byraadet, som ved Skrivelse af 13. Maj 1874 overdrog Haandværkerforeningens tekniske Skole det nævnte Beløb, »saalænge den bestaar og ikke i væsentlig Grad indskrænker sin Virksomhed«; og under 23. Februar 1874 stiftede Hofjægermester *Schütte* til Bygholm et Legat paa 1000 Kr., »af hvilke Legat Renterne skulle anvendes til Skolens Bedste«. I 1874—75 modtog Skolen for første Gang Statstilskud til sin Drift med 200 Kr.

I Vinteren 1872—73 begyndte Skolens Bestyrelse, hvis Formand da var Bogtrykker *Arnold Jørgensen*, alvorligt at drøfte Udkast og Planer til en tidssvarende Skolebygning, og Haandværkerforeningen gik med stor Beredvillighed ind paa at støtte Byggeforetagendet. Foreningen kunde afse en Byggegrund i sin Have, en Del af Skolens hidtil anskaffede Inventar kunde benyttes, en Sum af 4000 Kr. var dels opsparet og dels indkommet ved en Basar, der var afholdt i Anledningen, og ca. 20000 Kr. tilvejebragtes ved Laan, som Haandværkerforeningen stillede hele sin Ejendom som Sikkerhed for. I Løbet af Sommeren 1875 opførtes Bygningen, og den 15. Oktober s. A. indviedes den af Borgmester, Kammerherre *v. Jessen* i Overværelse af Byraadet og en talrig Forsamling af Haandværkere og Industridrivende. Forstander Nielsen skrev i den Anledning: »Det viste sig ret, at det var en ny Tid, og at man nu havde faaet Syn for en saadan Skoles Betydning.« Men da han nedskrev dette, havde han afsluttet det første Skoleaar (1875—76) i den ny Bygning med et Besøg af 232 Elever, hvilket var en Stigning fra det foregaaende Aar af 112 Elever. Skolen kom dermed ind i den gode Gænge, som dens Bestyrelse og Forstander længe havde arbejdet hen imod i 3 Retninger, nemlig som »Fortsættelsesskole, kunstnerisk Forberedelsesskole og Haandværks- og Industriskole.«

I 1875—76 havde den følgende Klasse-Grupper:

A. Forberedelsesklasser i Frihaandstegning. 4—8 ugentlige Timer.
B. Forberedelsesklasser i geometrisk Tegning og retvinklet Projektion. 6 ugentlige Timer.
C. Fagtegning for Murere og Træarbejdere. 6 ugentlige Timer.
D. Fagtegning for Metalarbejdere. 8 ugentlige Timer.
E. Skyggede Tegninger efter Ornamenter m. m. og Perspektiv. 8 ugentlige Timer.
F. Malede Gengivelser af Ornamenter i Oliefarver og Limfarve. 4—5 Timer Søndag Formiddag.
G. Matematik og Fysik. 8 ugentlige Timer.
H. Brevstil og Bogføring. 4 ugentlige Timer.

Samt Foredrag over historiske Emner en Gang imellem Lørdag Aften.

Ved denne Ordning, som gennemførtes efter en for hver Klasse nøje

detailleret Undervisningsplan, gik man ud fra, skriver Forstanderen: »at Tegning for de allerfleste Haandværkere og Industridrivende er Hovedsagen, er et Slags for alle Nationer fælles Meddelelsesmiddel om alt, hvad der angaar Former, og som ofte med faa Linier udtrykker mere end en lang Beskrivelse.« I 1879—80 forøgedes Undervisningen med Landmaaling og Nivellering og efter et Forsøg i 1880—81 med at lade et opvarmet Klasseværelse staa til Raadighed for ældre Elever, der ønskede at tegne i den strengeste Vintertid, oprettedes Dagskolen for Bygningshaandværkere vistnok allerede i 1882—83 med ca. 6 Timers Undervisning hver Søgnedag i Maanederne December, Januar og Februar. I øvrigt udviklede Skolen sig smukt efter den nævnte Plan, idet hver af Klassegrupperne kom til at omfatte flere Klasser, efterhaanden som Elevantellet steg, og nogle Fag udskiltes fra hverandre for at faa gennemført Klasseundervisning i nogle af dem.

Fra og med 1875—76 modtog Skolen aarligt Tilskud fra Kommunen og fra Sparekassen for Horsens By og Omegn med henholdsvis 400 Kr. og 300 Kr. til at begynde med, og da Skolepengene og Statens Tilskud derefter hurtigt voksede til henholdsvis ca. 1000 Kr. og 2000 Kr. aarligt, blev Skolen i en Aarrække saa økonomisk velstillet, at den da kunde nøjes med mindre og mindre Tilskud fra Haandværker- og Sangforeningen og i Aarene 1886—87, 87—88, 90—91 og 91—92 helt undvære et saadant. I 1884 fik den Statslaan i sin Bygning, idet Haandværkerforeningens Bestyrelse indgik paa: »at den udstedte til Indenrigsministeriet en Panteobligation med 2. Prioritets Panteret i Foreningens Ejendom næst efter saa stort et Laan, som kan erholdes paa 1. Prioritet, for et rentefrit Laan af 9000 Kr. til Foreningens tekniske Skole.« Herved blev Skolens Byggegæld til Foreningen bragt ned til 10000 Kr., der forrentedes og afbetaltes med 5 pCt. p. a. I 1884—85 havde Skolen 251 Elever i 17 Klasser og dens Regnskabssum var da 4861 Kr. 98 Øre. Den modtog i 1885 som Gave fra Fabrikant *F. C. Madsen* 500 Kr., som tillige med 54 Kr., som Fabrikant *Stallknecht* samtidig skænkede den, indsattes i Sparekassen. I 1888 modtog Skolen som testamentarisk Gave fra afdøde Farver *Laurits Christian Østbirk* af Horsens 4 Aktier à 50 Kr. i Haandværkerforeningen, og i 1907 skænkede tidligere Borger i Horsens, Fabrikant *Viggo Voigt*, den 1880 Kr. som et Legat, hvoraf Renten under Navn af »Viggo og Julie Voigts Legat« skal anvendes til Flidsbelønning for flinke og flittige Elever i Skolen.

Overlærer P. Nielsen var Skolens Forstander i over 32 Aar til sin Død i Decbr. 1889.

P. Nielsen.

At Skolen i Overlærer Nielsen havde en udmærket Banebryder og Leder erkendtes og erkendes af alle, som kunde eller kan bedømme hans Betydning for Skolen. Haandværkerforeningens Bestyrelse, hvis Formand da var Smedemester *H. C. Møller*, valgte fra Januar 1890 Arkitekt *Estrup* til at være hans Efterfølger. Den ny Forstander havde en stor Virksomhed som Arkitekt og mange Tillidshverv og kunde derfor ikke i samme Grad som sin Forgænger følge Skolens Gang i smaat som i stort, men han omfattede dens Udvikling med en Interesse og Forstaaelse, som straks bragte ham i et fortrinligt Samarbejde med Skolens Lærere, hvoraf en af de ældste, Lærer *E. Birch*, samtidig med at Estrup blev Forstander, antoges som Skolens Kasserer og Sekretær.

Skolebygningen var ret hurtig blevet for lille for Aftenklasserne, og Tilgangen til Dagklasserne steg betydeligt. Det blev derfor den ny Forstanders Opgaver først at skaffe mere Plads ved at omdanne Forstanderlejligheden og Loftetagen til Klasselokaler og dernæst i Tide at planlægge Opførelsen af en ny Bygning og om muligt at faa Skolen gjort til en selvstændig Institution. Haandværkerforeningens Formand var i disse Aar først Smedemester H. C. Møller og senere Kobbersmed *Chr. Nielsen*. Da Skolebygningen var taget i Brug fra Grunden til Taget, og 2 Aftenklasser atter maatte være til Huse i »Friskolen«, fik Estrup i Forstaaelse med ovennævnte to Mænd de sidste to Opgaver løst ved Stiftelsen af »Selskabet Horsens tekniske Skole«, der blandt sine første 316 Medlemmer talte Byens indflydelsesrigeste og mest formaaende Mænd og ved sin første Generalforsamling valgte Borgmester *Jork* til Formand Dette Selskabs Bestyrelse gennemførte i Samarbejde med Haandværkerforeningen Bygningen af den ny Skole, som indviedes til Brug den 1. Oktober 1904 af Borgmester Jork i Overværelse af Indenrigsminister Enevold Sørensen, Departementschef Krieger, Tegneinspektør Professor Carl F. Andersen, Formanden for Teknisk Provinsskoleforening Fabrikant J. A. Hansen og en stor Forsamling af Haandværkere og Industridrivende. — Forholdet mellem Skolen og Haandværkerforeningen blev samtidig ordnet saaledes, at Foreningen overtog den gamle Bygning med den Gæld af 19000 Kr., der hvilede paa den, mod at afbetale til Skolen de 9000 Kr., som Staten havde laant den, med 500 Kr. aarligt.

Regnskabet over Opførelsen af den ny Skolebygning viser en Udgift paa 151066,46 Kr. og en Kassebeholdning paa ca. 3500 Kr.

Disse Penge indkom fra:

Basaren i Haandværkerforeningen	Kr.	12188,85
Kommunen (en Grund og kontant)	—	39000,00
Sparekassen for Horsens og Omegn	—	4000,00
At overføre..	Kr.	55188,85

Overført..	Kr.	55188,85
Skanderborg Amts Skolefond	—	1500,00
Staten (foruden 9000 Kr. i den gamle Bygning)	—	39000,00
Private	—	12052,07
Renter	—	1339,00
Snedkermesterforeningen (gratis Arbejde)	—	500,00
Laan i Sparekassen for Horsens og Omegn	—	45000,00
	Ialt Kr.	154579,92

I Skoleaaret 1904—05 var Skolen besøgt af 393 Elever, fordelt i 35 Aftenklasser med 3487 Timer og 15 Fag-Dagklasser med 1906 Timer, og i 1914—15 besøgtes den af 424 Elever i 35 Aftenklasser med 3752 Timer og 46 Fag-Dagklasser med 5567 Timer.

Arkitekt Estrup var i Efteraaret 1904 blevet saa syg, at han var paa Hospital under Skoleindvielsen, og efter at han var flyttet ind i sin Lejlighed i den nye Bygning, var han stadig Patient og afgik ved Døden den 24. Novbr. 1904 efter at have været Skolens Forstander i 15 Aar, meget afholdt af Skolens Venner, Bestyrelse, Lærere og Elever. I Foraaret 1905 antoges den nuværende Forstander, Bygningsingeniør, cand. polyt. *Chr. M. Østergaard*, som da i nogle Aar havde været Lærer ved Skolen.

I den Tid Skolen har virket som selvstændig Institution, »der ejes af Selskabet Horsens tekniske Skole«, har den som ovenfor antydet udviklet sig betydeligt ved Forandringer og Udvidelser af Dagskolen, idet denne bestaar af 5 Afdelinger, nemlig: Bygningsskolen, Malerskolen, Maskinskolen, Møbelsnedkerskolen og »Horsens tekniske Skoles Bygnings-Teknikum«. Den sidste Afdeling er oprettet fra April 1915, med et Tilskud fra Bestyrelsen privat, som en Skole, paa hvilken Elever, der har bestaaet Afgangsprøverne i Dagskolerne for Bygningshaandværkere ved Skolerne i København, Aarhus, Odense, Aalborg og Randers, i 2 Halvaars-Semestre kan faa en saadan teknisk og fagvidenskabelig Uddannelse, som er nødvendig for at kunne beklæde selvstændige og ledende Stillinger under forskellige tekniske Forvaltninger i Stat eller Kommuner eller for Udøvelse af selvstændigt Erhverv som Entreprenør eller lignende.

HORSLUNDE.

Skolen er oprettet 1909 og har Tilskud fra Vestlollands Landhaandværkerforening, Horslunde-Nordlunde Kommune, Maribo Amtsskolefond og Staten. Elevantallet er ca. 20. Iøvrigt ledes og drives den ganske overensstemmende med Naboskolen i Opager (se om denne senere).

HUMBLE.

Humble tekniske Aftenskole er oprettet af Humble og Omegns Haandværkerforening i 1908, væsentlig for Haandværkslærlinge og Svende. Der undervises i almindelige Skolefag: Regning, Skrivning, Dansk og i Tegning. Skolen har hele Tiden været jævnt godt besøgt, søges stadig udviklet efter bedste Evne og kan ogsaa siges at være i jævn Fremgang.

Af Lærerne har Tømrermester *P. Flindt*, Humble, undervist i Tegning hele Tiden. Lærer *Hansen*, Humble Fri- og Fortsættelsesskole, underviser i almindelige Skolefag. Bygningstegner *Alfr. Nielsen* underviser for Tiden i Fagtegning. Vi har desuden haft flere yngre Lærere, dels Seminarister, dels Haandværkere, og Lærerspørgsmaalet er i det hele ikke altid let at faa ordnet tilfredsstillende.

Skolen nyder Tilskud af Humble Kommune, Varelotteriet, Svendborg Amt og Staten.

HURUP.

Skolen er oprettet og drives af Hurup Haandværkerforening, der i 1890 vedtog at lønne en Aftenskolelærer i 4 Maaneder. 1894 kunde der dog ikke opnaas Enighed herom; men 1899 besluttede Foreningen sig til at søge en teknisk Skole oprettet, til hvilken der i 1901 søgtes Tilskud hos Stat, Amt og Kommune, samtidig med at Foreningen ydede et Tilskud af 50 Kr. 1903 udvidedes Undervisningen til at omfatte 4 Aftener ugentlig, og Tilskud søgtes yderligere hos Sogneraadet. 1904—05 holdtes ingen Skole. I 1905 valgtes der en Bestyrelse for Skolen paa 3 Medlemmer og samtidig flyttedes til Realskolens Lokaler, der dog allerede Aaret efter ombyttedes med Lokaler i den nyopførte Kommuneskole. I 1908 satte Foreningen sit Tilskud til Skolen op til 100 Kr., og i 1908—09 og 1909—10 blev der opkrævet frivillige Bidrag. Siden har Foreningen hvert Aar ydet et Beløb af indtil 35 Kr. til Præmier og desuden dækket Underskudet, der i 1907—08 var Kr. 207,50, men siden ikke har været særlig stort.

Som Lærere i Tegning har virket forskellige Haandværkere, dels herboende og dels fra Omegnen. Undervisningen i almindelige Skolefag og Bogføring er i det væsentlige blevet besørget af Lærere fra Kommune- og Realskolen.

HVIDBJERG.

Hvidbjerg Stationsbys tekniske Skole oprettedes i Efteraaret 1910 paa Foranledning af Thyholms Haandværkerforening, under hvilken Skolen fremdeles sorterer, og hvis Bestyrelse leder den. Undervisningslokaler

haves gratis i Kommuneskolen. Der begyndtes med 14 Elever, i 1814—15 var Tallet steget til 24. Skoleaaret er fra 15. Oktober til 1. April, og der er hidtil af to Lærere undervist 8 Timer ugentlig om Aftenen; i det kommende Aar, 1915—16, vil der blive undervist af 3 Lærere. Foruden Fagtegning i de forskellige Fag undervises der i almindelige Skolefag: Dansk og Regning.

Efterhaanden har Skolen opnaaet aarlige Tilskud fra Stat, Amt og Kommune; den øvrige nødvendige økonomiske Støtte ydes af Thyholms Haandværkerforening.

HØNG.

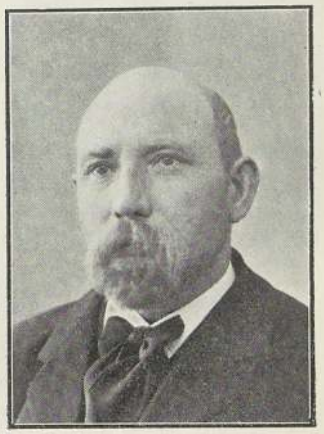
Skolen oprettedes i 1892—93 privat af undertegnede Bygmester *J. Madsen;* Dagskolen var Haandværkerafdeling sammen med Høng Højskole, og Aftenskolen begyndte paa den Maade, at jeg gik til Mestrene og bad dem sende mig deres Lærlinge; vi fik 6 Elever, der betalte hver 4 Kr. for Vinteren = 24 Kr.

Vi begyndte i et Lokale, jeg havde lejet. Da jeg fik købt et gammelt Hus, fik vi Lokale der, indtil jeg i en Tilbygning indrettede de nuværende Lokaler, der selv med deres Mangler gør god Fyldest.

Haandværkerforening fandtes ikke før 1897, da vi dannede Løve Herreds Haandværker- og Industriforening; denne Forening, hvis Formand jeg blev, gav 30 Kr. aarlig at fordele paa 3 Skoler inden for sit Omraade. I 1904 dannedes Høng Haandværker-, Handels- og Industriforening, der nu yder Skolen 25 Kr. aarlig, ligesom den vælger Skolens Bestyrelse af og blandt sine Medlemmer.

Maskinfabrikant *H. P. Hansen* var Bestyrelsens første Formand, hvorefter Malermester *P. Øder* overtog Hvervet.

I 1901 fik vi Statstilskud, samtidig med at Kommunen gav 20 Kr. og Amtet 50 Kr.; Elevantallet var da 25; først nu kunde der blive et lille Vederlag til Lærerne. Samme Aar afholdtes et 14-Dages Bygmesterkursus, ligesom vi de senere Aar har holdt Bogholderikursus for Mestre fra Egnen. Undervisningen ledes saavidt gørligt efter Lærerkursusets Principper. Svendeprøver er aflagt herfra siden 1908.

J. Madsen.

En Del Aar havde vi en Slags Filialer i Nabobyerne, hvor jeg underviste 2 Aftener om Ugen; paa den ene Plads er nu selvstændig Skole; fra de andre kommer Eleverne hertil. I 1914—15 forsøgte vi med Dagundervisning for Lærlinge (Ungdomsskole); men det stødte

paa ikke faa praktiske Vanskeligheder. Skolen har nu omkring 40 Elever aarlig og giver 6 Maaneders Undervisning. Lærerlønen er stadig lille, da de smaa lokale Tilskud medfører et lille Statstilskud. Regnskabet balancerer forøvrigt altid, idet alle nødvendige Udgifter trækkes fra Indtægten og Resten divideres med Timeantallet, derved fremkommer Timelønnen.

Jeg har gennem de forløbne 23 Aar undervist i Tegnefagene og i Bogføring. Forskellige Højskole- og Kommuneskolelærere samt Haandværkere har undervist i Dansk, Skrivning, Regning og Tysk.

Som det vil ses af Billedet, er jeg ikke slidt op endnu. Jeg fremfører dette for om muligt at give de unge Lyst til at arbejde paa Haandværkerundervisningen; selv om Lønnen i Penge ikke er saa stor, bærer selve Arbejdet dog Lønnen i sig selv.

Høng, den 1. Januar 1916.

P. Øder,
Malermester, f. T. Formand.

J. Madsen,
Bygmester, Skolens Forstander.

HØRBY.

Hørby tekniske Skole er oprettet i Aaret 1910 med det Formaal at dygtiggøre Land-Bygningshaandværkere.

Da der i Landsdelen er mange Stationsbyer og der ikke fandtes teknisk Skole i nogen af dem, var Trangen til en saadan ret stor, hvorfor et Selskab sluttede sig sammen og stiftede Skolen i Hørby. De ledende Mænd var og er Lærer *P. J. Viltrup* (Formand) og Bygningskonstruktør *S. Rovsing* (Forstander).

S. Rovsing.

Skolen er en Kostskole, saa de fleste af Eleverne faar deres Ophold paa den.

Skolen begyndte i Efteraaret 1910 i smaa lejede Lokaler med 10 Elever i Aftenskolen; men fra 4. Januar til 1. Marts var der desuden 11 Elever i Dagskolen. I 1911 blev der opført en Skolebygning med Plads til 18 Dagskoleelever, og allerede i 1913 blev den udvidet med Plads til 24 Elever. Dagskolen varer nu fra 4. Januar til 15. Marts. Der undervises 11 Timer om Dagen af 3 Lærere. Aftenskolen har ikke haft mange Elever, da der kun er faa stedlige Bygmestre, hvorimod Dagskolen stadig faar større Tilslutning; der paatænkes derfor igen en større Udvidelse baade med Hensyn til Lokalerne og Tiden.

Skolen faar Tilskud fra Stat, Amt og Kommune.

HØRSHOLM.

Hørsholm tekniske Skole begyndte Virksomheden d. 1. Oktober 1899, efter at Haandværkerforeningen for Hørsholm og Omegn forud havde vedtaget at oprette og drive en saadan Skole.

Skolen begyndte med 10 Elever, som i Vinterens Løb steg til 16.

Af Kommunalbestyrelsen fik man Tilladelse til at benytte et Klasseværelse i Kommuneskolen, og Førstelæreren ved Kommuneskolen overtog hele Undervisningen.

Resultatet af Skolens Virksomhed den første Vinter var imidlertid af den Beskaffenhed, at det stod Bestyrelsen klart, at skulde Skolen nogen Sinde komme til at svare til det, man havde tænkt sig, saa maatte der ganske anderledes tages fat, og saa maatte der først og fremmest Midler til. Men Haandværkerforeningen med sine den Gang 28 Medlemmer, mest unge, ubemidlede Haandværksmestre, raadede ikke over mange kontante Værdier.

Man holdt saa i Foraaret 1900 en Del Møder, paa hvilke man enedes om at udsende en Del Anmodninger og Ansøgninger om Tilskud til Skolen.

Resultatet blev, at Kommunen bevilgede et Tilskud paa 30 — tredive — Kroner for det kommende Aar.

Saa besluttedes det at slaa et Slag: Afholdelsen af en Haandværkerfest i Hørsholms dejlige Slotspark. Idéen slog an. Alle Foreningens Medlemmer tog fat, tegnede, gravede, planerede, byggede; og Foreningens Damer arrangerede, pyntede og sled, saa det var en Lyst; og Byens og Omegnens Beboere blev nysgerrige. — Resultatet: ca. 1200 Kr. i Overskud.

Nu blev der taget fat med frisk Mod. I Slottets gamle Staldbygning blev der lejet et stort og to mindre Lokaler, som vi selv maatte istandsætte, forsyne med Kakkelovne m. v.

Inventar og Skolemateriel blev anskaffet, og en ung Malermester blev sendt paa Statens Kursus for at uddannes til Lærer (han underviser endnu som en dygtig og afholdt Lærer ved Skolen); og den 1. Oktober 1900 aabnedes Skolen paany i egne Lokaler med 2 flinke Lærere og 28 Elever.

Skolen arbejdede nu i de paafølgende Aar jævnt godt med et stadig stigende Elevantal og et synlig bedre og bedre Resultat af Undervisningen.

Tilskudene begyndte nu ogsaa at komme. 1904 bevilgedes Tilskud fra Amtsskolefonden, 30 Kr., 1905 første Gang Statstilskud, 275 Kr., o. s. v.

Men nu viste Lokalerne sig for smaa. Elevantallet var i 1904—05 gaaet op over 40; og saa i 1905 vedtoges det at bygge en egen Skolebygning.

Vi havde efterhaanden samlet en Kapital paa 3—4000 Kr., og ved Hjælp af disse Penge samt et Statstilskud paa 8450 Kr. og fra Kommunen 1000 Kr. foruden forskellige private Gaver og et Prioritetslaan paa 12000 Kr. lykkedes det at faa rejst en sjælden stilfuld og smuk Skolebygning med udmærkede, rummelige og tidssvarende Lokaler, med Centralvarme o. s. v.

Den ny Skolebygning indviedes og toges i Brug i Efteraaret 1906.

Fra Efteraaret 1915 er oprettet Dagklasse for Malere.

Af Mænd, som har gjort sig særlig fortjent af Skolen, skal nævnes Smedemester *R. Jensen*, som var Hørsholms Haandværkerforenings første Formand og den, som først udkastede Tanken om at oprette en teknisk Skole. R. Jensen døde imidlertid 1900, Aaret efter Skolens Oprettelse.

Som den egentlige Organisator af Skolen skal nævnes afdøde Malermester *G. R. Mathiasen*. Han gjorde i de første 5 Aar et ihærdigt Arbejde for at bringe Skolen frem.

Dernæst maa nævnes Glarmester *Ehrenfried Guhle*, der som Formand 1904—08 arbejdede med en aldrig svigtende Energi og stor personlig Opofrelse for at faa rejst en egen Skolebygning.

Faste Tilskud har Skolen nu, 1915—16, fra Staten, Hørsholm Kommune, Birkerød Kommune, Amtsskolefonden og Hørsholms Distrikts økonomiske Selskab samt fra Haandværkerforeningen, der betaler Underskudet, som Regel imellem 6 og 900 Kr., sidste Aar 750 Kr.

Hørsholm, den 23. April 1916.

Ludv. Sørensen.

JEBJERG.

Da Jebjerg Haandværkerforening stiftedes i 1894, tog den blandt forskellige andre Opgaver straks fat paa at iværksætte en teknisk Aftenskoleundervisning for de unge Haandværkere. Før den Tid var der her i Byen intet gjort for Haandværkerungdommens Undervisning. Foreningen ejede ikke selv nogen Bygning til dette Brug, og Undervisningen foregik derfor de første Aar i lejede Lokaler, bl. a. til sidst paa Salling Højskole i Jebjerg Stationsby, hvor Skolen fremdeles er til Huse.

Da Højskolen havde Haandværkerafdeling, benyttede man i en Aarrække dennes Tegnelærer. Senere har Foreningen ladet uddanne en Tegnelærer, Karetmager *N. Kristensen*, Jebjerg, der har faaet sin Uddannelse dels paa Nykøbing M. tekniske Skole og dels paa Statens Tegnelærerkursus. Foruden i Tegning er der tillige undervist i Dansk og Regning. I disse Fag har Højskolens Lærere stadig medvirket.

I de første 9 Aar modtog Foreningen intet Tilskud til Skolen. I 1903—04 opnaaedes et Tilskud fra Kommunen, i 1905—06 Tilskud fra Viborg Amt og samme Aar Tilskud fra Staten. Fra Banker, Sparekasser

og lignende Institutioner har Skolen intet Tilskud modtaget.

Chr. Bjørndal.

Den daglige Ledelse af Skolen sker ved Bestyrelsen efter nærmere Aftale med den ansatte Tegnelærer og Højskolens Forstander. Elevantallet har i de forløbne Aar svinget mellem 10 og 20.

Skolen arbejdede under vanskelige Kaar i de første 9—10 Aar, da Foreningen var ganske ubemidlet, og Gang paa Gang søgte om Tilskud uden at opnaa noget. Forøvrigt bemærkes, at Haandværkerforeningen altid har sat sig som en af sine vigtigste Opgaver at gøre, hvad der stod i dens Magt, for at skaffe de unge Haandværkere saa god og fyldestgørende Undervisning og Uddannelse som muligt.

Urmager *Chr. Bjørndal* har været Formand for Skolen i 18 Aar, nemlig fra 1896—1900 og atter fra 1902.

JELLING.

Jelling tekniske Skole oprettedes i 1902 paa Foranledning af Jelling Haandværkerforening, idet der nemlig paa dennes Generalforsamling den 24. April nævnte Aar valgtes et Udvalg, der under Foreningen skulde lede og bestyre en teknisk Skole. Lokaler anvistes i Haandværkerforeningens nyopførte Bygning, og Undervisningen begyndte i den nærmest følgende Oktober Maaned med et Elevantal af 16.

Da det stadig viste sig besværligt for Haandværkerforeningen at drive Skolen, dels paa Grund af Vanskeligheden med at skaffe duelige Lærere til Tegnefagene, og dels tillige fordi der manglede Tilslutning af Elever, vedtog man den 20. September 1908 at oprette en særlig Forening under Navnet »Jelling tekniske Aftenskoleforening«, som saa uafhængig af, men med Tilskud fra Haandværkerforeningen skulde arbejde for og lede Skolen, der fik Lokaler til Tegning i Haandværkerforeningens Bygning og til Skolefagene i Kommuneskolen.

Skolen begyndte under den ny Ledelse sin Undervisning den 5. Oktober 1908 med et Elevantal af 33.

I Aaret 1912 oprettedes en Dagskole med Undervisning i Tegnefagene, og som besøgtes af 12 Elever.

Paa Grund af Forflyttelse af Lærere inden for Kommuneskolen udelodes i 1913—14 Undervisningen i almindelige Skolefag, hvorimod Dag- og Aftenundervisningen fortsattes i Tegnefagene.

Skolen har gennem Aarene modtaget Tilskud saavel af Haandværkerforeningen og Varelotteriet som af Kommune, Amt og Stat. Disse Tilskud i Forbindelse med Kontingentet af Medlemmer og Skolepenge fra Eleverne udgør Skolens Indtægter.

JYDERUP.

Samtidig med at man gik ind i et nyt Aarhundrede, følte man mere og mere Trang til at gøre noget for de unge Haandværkeres og Handlendes Uddannelse i Jyderup; en Kreds af Borgere havde i længere Tid arbejdet for Oprettelsen af en teknisk Skole for Jyderup og Omegn. Efter at der forud var erholdt Tilladelse til gratis Afbenyttelse af Jyderup Realskoles Lokaler, samledes man den 27. Juli 1901 til et Møde, der var besøgt af ca. 50 interesserede, og hvor man vedtog at danne Foreningen »Jyderup tekniske Skole«. Der blev derfor valgt en Bestyrelse, hvis Formand blev Tømrermester *H. N. Hansen;* man vedtog at optage unge Mennesker af Haandværker-, Handels- og Landbostanden som Elever og at begynde Skolen den 1. Oktober 1901 i Jyderup Kommuneskoles Lokaler, da Realskolens viste sig at være for smaa. Skolen havde det første Aar 35 Elever, og som Forstander var ansat Kommunelærer, Løjtnant *J. Sørensen.* Den 1. Oktober 1903 flyttedes Skolen til Forsamlingshuset »Solbjerg« ved Jyderup Station, og her havde den Lokale, indtil den i 1907 fik sin egen Bygning. Planen om Opførelsen af en saadan kom op i 1906, og for at danne det første Grundlag blev der arrangeret en stor Fest, der gav ca. 2000 Kr. i Overskud; en Del af Byens Borgere gav ca. 1500 Kr. i Tilskud, Jyderup Kommune gav 500 Kr., og Købmand *Chr. F. Jensen* en Byggegrund til en Værdi af ca. 300 Kr. (Skolen blev dog ikke opført paa denne Grund). Den 27. Oktober 1907 blev Skolen indviet ved en meget højtidelig Fest.

Skolen, der kun er Aftenskole, begynder sit Skoleaar den 1. Oktober og slutter den 31. Marts; der undervises hver Søgnedag undtagen Lørdag, og der gives Undervisning for Lærlinge af alle Haandværksfag samt for Haandelslærlinge. Der undervises i Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Fagtegning for Maskinarbejdere og Bygningshaandværkere, Dansk, Skrivning, Regning, Bogholderi, Fysik og Foredrag. Klasseantallet er 10, og til Skolen er knyttet 7 Lærere.

Af de Mænd, hvis Arbejde har været fremragende for hele Skolens Virksomhed, maa i første Række nævnes Tømrermester *H. N. Hansen*, der har været Formand for Skolen lige siden dens Start i 1901; han har gjort et meget stort og uegennyttigt Arbejde saavel for Skolens Oprettelse i 1901 som for Opførelsen af Skolebygningen i 1907. Som Skolens Kasserer har Urmager *Helge A. Hejlesen* ligeledes gjort et stort Arbejde, idet han

H. N. Hansen.

H. Gylling-Folkmann.

har ført Skolens Regnskaber fra 1901 til 1912, da Kassererposten blev overdraget til Isenkræmmer *H. Gylling-Folkmann*, der siden den Tid har været Kasserer og Sekretær, Lærer for saavel Haandværkerne som Handelslærlingene i Bogholderi og Skrivning samt Forstander for Skolen fra 1. Oktober 1915. Som Forstander og Lærer har Murermester *M. Madsen* været en god Støtte for Skolen i 11 Aar, nemlig fra 1904 til 1915, paa hvilket Tidspunkt han, grundet paa Sygdom, maatte trække sig tilbage. I Tegnefagene har Skolen haft en dygtig Lærer i Fabrikant *Einar Folkmann*, der i de sidste 8 Aar har været knyttet til Skolen.

Som Velgørere for Skolen maa man særlig nævne Hotelejer *A. Schmidt*, Købmand *Scharling*, Maskinfabrikant *Sørensen*, Købmand *H. P. Folkmann* og afdøde Købmand *Hooge*, der altid var parate med Pengegaver, naar Skolen trængte til Hjælp. Ligeledes er Skolen megen Tak skyldig til Idrætsforeningen, der i mange Aar gennem Dilettantforestillinger har ydet Skolen en god pekuniær Støtte. Af Institutioner, der har været, og er, til særlig Støtte for Skolen, bør nævnes Jyderup og Hjembæk-Svinninge Kommune, Holbæk Amt, Staten, Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse, Varelotteriet og Jyderup Haandværker- og Industriforening.

Skolen, der ejes af Foreningen »Jyderup tekniske Skole«, er smukt beliggende ved Skoven over for Jernbanen; dens daglige Ledelse sker ved Bestyrelsen og Forstanderen. *H. Gylling-Folkmann.*

JÆGERSPRIS.

Jægerspris Haandværkerforening blev dannet af Haandværkere og bosiddende Mænd fra Jægerspris og Omegn den 28. Januar 1899 med det Formaal at oprette en teknisk Aftenskole for Haandværkslærlinge og

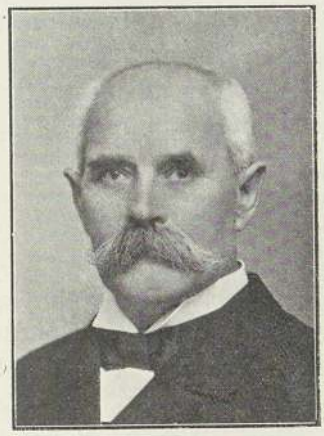
anden mandlig Ungdom. Kommuneskolen blev benyttet til Lokale, og Undervisningen begyndte den 1. November 1899 og fortsattes med 2 Aftener ugentlig til 1. Marts 1900. Bestyrelsen bestod af 5 Medlemmer med Smedemester *Axel Christensen* som Formand. Skolen blev drevet for Foreningens Regning indtil 1908, da den i Følge Ansøgning fik Del i Statstilskud, i 1912 fik den tillige Tilskud af Vare- og Industrilotteriets Overskud og har siden hvert Aar faaet lignende Tilskud.

KALUNDBORG*).

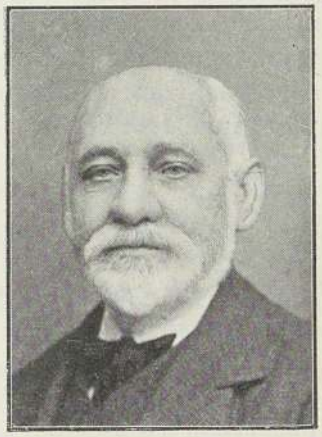
Ved Kalundborg Haandværkerforenings Stiftelse i 1850 var der i Lovene ogsaa indsat en Paragraf om Oprettelse af en Skole, idet Foreningens Hovedformaal var Haandværkerstandens Oplysning, og det kan næppe fejle, at de gamle Mestre herved nærmest har tænkt paa Ungdommen. Haandværkerforeningens 3 første Aar gik dog med Foranstaltninger for at konsolidere den ny Forening, og der blev ikke Tid til at tænke paa Skolen. Først da Farver *Scharling* ved et Genvalg i 1853 slog til Lyd for Indfrielsen af de Løfter, der laa i de første Love, blev der for Alvor taget fat paa Skolesagen, og da der kort efter foreligger et Tilbud fra Arkitekt *Tvede* om Medhjælp til Oprettelse af en Søndagsskole, har man modtaget dette med Tak. Skolen begyndte derpaa sin Virksomhed, men gav vist ikke noget videre Udbytte, der foreligger nemlig Intet om Skolesagens Forløb i de nærmeste Aar, saa det maa antages, at den ved Arkitekt Tvedes Bortrejse tildels er gaaet i Staa. Først den 28. Oktober 1861 vedtog en Generalforsamling at oprette en Aftenskole for Lærlinge og Svende med Undervisning 1 Gang ugentlig i Regning, Skrivning og Tegning. Kommunen ansøgtes om det nødvendige Lokale. hvilket opnaaedes med Lys og Varme uden Betaling — et Forhold, som nogle Aar efter ophævedes —. Regler for Skolen blev vedtaget, og af disse ses, at Lærlinge hos Foreningens Medlemmer havde fri Undervisning, hvorimod andre Lærlinge og Svende maatte betale 8 Sk. om Ugen. Skolen begyndte sin Virksomhed den første Mandag i 1862 og holdtes senere i Tiden fra 1. Oktober til 1. April med 2 Timer ugentlig Undervisning. De første Lærere var Urmager *P. Holst* og Maler *Fr. Melchior*. Elevantallet var da 40. Da Undervisningen efterhaanden medførte større Udgifter, ansøgte man Amtsskoleraadet om Tilskud, som bevilgedes. I 1875 modtog Skolen første Gang Statstilskud. Efterhaanden som Kommunen ikke længere støttede Skolen med frit opvarmede Lokaler, gav den et aarligt Tilskud i Penge. Fra den Reiersenske Fond modtog Skolen 1879 og fremdeles 100 Kr. aarlig.

*) Til den første Del af denne Beretning er benyttet Haandværkerforeningens Jubilæumsskrift af 1898.

Med 1881 indtraadte ny og bedre Forhold for den tekniske Skole, idet Guldsmed *G. Lander*, Foreningens senere saa højt fortjente Formand, var kommet i Skoleudvalget og i et Bestyrelsesmøde i Septbr. fremsatte en ny Skoleplan; da denne gik ud paa gennemgribende Forandringer, overvejedes Sagen, og paa et Møde den 3. Oktober vedtoges 1) at udvide Undervisningen til 12 Timer ugentlig, 2) at ansætte Malermester *Daniel Nielsen* og Arkitekt *N. C. Nielsen* som Lærere, 3) at Skolens Regnskab føres uafhængigt af Foreningens øvrige Regnskab, og 4) at Foreningen yder et Tilskud af 100 Kr. aarlig. Lærefagene udvidedes, idet der tilkom Undervisning i Geometri, Fagtegning, Bogføring og Skriftlæsning. Virkningen heraf viste sig ved en stærkt forøget Tilgang af Elever, idet Elevantallet steg fra 57 i 1880 til 82 i det følgende Skoleaar. Men gjorde Skolen ved disse Foranstaltninger store Fremskridt, saa befandt Lokalet sig fremdeles i yderst tarvelig Tilstand; 2 Lærere maatte undervise i samme Lokale, og Luften i dette lavloftede Rum blev mod Slutningen af Undervisningen ikke skikket til Ophold, ja selv Lamperne nægtede at gøre Tjeneste og angav derved Undervisnings-

G. Lander.

Daniel Nielsen.

tidens Ophør. Disse Forhold medførte ganske naturligt. at man begyndte at tænke paa at opføre en selvstændig Skolebygning. For i denne Hensigt at danne en Byggefond afholdtes i 1885 en Basar, der gav en Nettoindtægt af 1024 Kr., som senere ved Gave fra Lehnsgreve *Lerche* forøgedes til 1420 Kr. Samme Aar fremkom Daniel Nielsen med en Plan til Opførelse af en Skolebygning. Da man nu havde den fornødne Grund, indgik man til Ministeriet med Andragende om Tilskud og modtog i 1887 4500 Kr. Der toges nu fat paa Opførelsen af Bygningen, som indviedes den 11. December 1887 og ialt kun kostede 11069 Kr. 41 Øre, et Resultat, som kun opnaaedes ved Velvilje hos Haandværkerne, særlig Hovedentreprenøren, daværende Murermester *Henrik Sørensen*. Sum-

men tilvejebragtes ved de foran nævnte Tilskud og et Laan i Sparekassen paa 5000 Kr. Samme Aar valgtes Maler Daniel Nielsen til Skolens Forstander. Undervisningen gik nu sin rolige Gang og fremmedes efter bedste Evne; i 1890 modtog Skolen første Gang et Tilskud fra Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse. Samtidig indførtes en Dagklasse, som til at begynde med havde 11 Elever i 2 Maaneder; den udvidedes senere til 3 og er for Tiden i Gang 4 Maaneder aarlig med 6 Timers daglig Undervisning. 1895 foretoges en Tilbygning for at skaffe Atelier til Malerklasse, hvilket medførte en Udgift af 2700 Kr., hvorved det oprindelige Laan, der var overgaaet til Grevskabet Lerchenborg, forhøjedes fra 5 til 7000 Kr. Senere er tilkommet Undervisning i Tysk. Bestyrelsen, der vælges af Haandværkerforeningen, bestaar af 8 Medlemmer, hvoraf 2 sammen med Formanden og Forstanderen danner Skoleudvalget.

Som det af foranstaaende vil ses, har Skolen arbejdet sig jævnt frem gennem Aarene. Undervisningen er fremmet efter bedste Evne. Og trods Ungdommens Ulyst i de senere Aar til at lære Haandværk — et Forhold, som dog nu synes at bedres — hvilket i nogen Grad har forøget Vanskeligheden, er det dog lykkedes at føre Undervisningen videre i det engang lagte Spor. Dette skyldes, foruden Bestyrelsens altid vaagne Øje for Skolens Tarv, tillige den Velvilje, der fra de forskellige Institutioner er udvist, hvorfor Skolen ogsaa her igennem bringer sin bedste Tak.

KARISE.

Den 26. Marts 1906 samledes en Del af Karise Bys Beboere til et Møde paa Karise Hotel, hvor »Karise Haandværker- og Industriforening« dannedes, og under denne Forenings Ledelse kom Karise tekniske Skole til at sortere.

Det var under smaa Kaar og ret beskedne Former, at Skolen begyndte sin Virksomhed den 14. November s. A. paa Karise Højskole med Kommunelærer *Voldby* som Lærer i Tegning og almindelige Skolefag 3 Aftener ugentlig à 2 Timer.

Hvad der før den Tid var gjort for Ungdommen — navnlig Haandværkerungdommen — var ikke stort, vel nærmest intet udover at en ung, lærelysten Skolelærer en Gang imellem forsøgte at holde »lidt Aftenskole« en og anden Vinter, hvilket jo slet ikke havde noget med Fagskole at gøre.

Men selv om det var under ret beskedne Former, at Begyndelsen kom, er det stadig gaaet fremad. Allerede det andet Aar, 1907—08, fik Skolen Lokale i den ny Kommuneskole, hvor den for Resten har det endnu; Kommunen giver dette Lokale med Lys og Varme gratis.

Haandværkerforeningen giver hvert Aar et større eller mindre Tilskud i Penge samt 3 Flidspræmier til de 3 flinkeste Elever. I Statstilskud har Skolen i de sidste Aar modtaget 125 Kr.

Undervisningen gives paa nærværende Tidspunkt af to Lærere 4 Aftener ugentlig à 2 Timer. Der undervises de to Aftener i Tegning for de forskellige Haandværksgrene, og de andre 2 Aftener i Regning, Skrivning, Dansk, Korrespondance, lidt Bogholderi o. s. v.

Karise i December 1915.

Paa Udvalgets Vegne
K. Bedsted.

KELLERUP.

Efter at man her i den nuværende Stationsby Kellerup i Aaret 1876 havde stiftet en Haandværkerforening med det Formaal at støtte ældre, trængende Haandværkere og deres Enker, søgte man ved forskellige Lejligheder i nogle Aar at samle lidt Kapital i nævnte Øjemed og for denne at bygge en Alderdomsbolig. Imidlertid kom der en ny Alderdomslov, og der blev den Gang sagt, at de alderdomsunderstøttede, som havde Fribolig, blev fradraget en Huslejeafgift i den eventuelle Understøttelse. Af denne Grund indstillede man Byggeforetagendet til et Alderdomshjem.

Efter at Ny Kellerup stadig voksede sig større, og flere og flere Haandværkere kom til Byen, hvad der medførte, at der efterhaanden fandtes en Del Lærlinge i selve Byen og nærmeste Omegn, blev man enig om at bygge en teknisk Skole. Det bemærkes, at man allerede da i nogle Aar havde haft en Tegneskole i lejede Lokaler i den daværende Realskole.

Bestyrelsen, som den Gang bestod af Bødkermester *A. Staack* (Formand), Malermester *H. Lauritzen*, Træhandler *N. Pallesen*, Malermester *N. Rasmussen* og Smedemester *P. Petersen*, fik Bemyndigelse til at arbejde videre for Sagen. Efter at dalevende Partikulier *Sinding* og Hustru havde skænket en Byggegrund til Skolen, henvendte man sig til Arkitekt *Winholdt* i Viborg om at lave en Tegning, og efter at samme var godkendt af Indenrigsministeriet, opnaaede vi et Statstilskud af 5300 Kr., og Bygningen blev derpaa opført i Sommeren 1893 og blev indviet til Brug den 20. Oktober samme Aar.

Tilstede ved Indvielsesfesten var Stiftamtmand Skrike, Viborg, Herredsfoged Krabbe og flere Embedsmænd samt et meget stor Forsamling af Byens og Omegnens Haandværkere. Under Indvielsesfesten indløb der Telegram fra Kongen, at Skolen maatte bære Navnet Kong Christian d. IX.s tekniske Skole.

A. Staack.

I Aaret 1905 byggede man en Gymnastik- og Foredragssal paa Skolens Grund, og opnaaede vi dertil at faa et Statstilskud af 2200 Kr.

Skolen drives som Aftenskole. Bygningsfagene har det største Antal Elever, dog er andre Haandværksfag ogsaa repræsenteret saavel som Handelslærlinge og andre Stænder.

Skolen er understøttet af Stat, Amt og Kommune, Haandværker- og Borgerforeningen samt af Kellerup med Omegns Spare- og Laanekasse.

Afdøde Generalkonsul *Pontoppidan* i Hamborg og ligeledes afdøde Partikulier Sinding og Hustru maa nævnes som Skolen Velgørere.

Skolen ledes af Forstanderen og et Skoleudvalg af to Medlemmer af Haandværker- og Borgerforeningens Bestyrelse; den ejes af Haandværker- og Borgerforeningen i Kellerup.

Bødkermester A. Staack har været Formand for Skolen siden 1893 og Forstander indtil 1910. Den nuværende Forstander er Realskolebestyrer *Hvass*. Skoleudvalget bestaar af Boghandler *David Christensen* og Bødkermester A. Staack.

Kellerup, den 1. Januar 1916.

A. Staack.

KERTEMINDE.

Ved et Møde den 14. Februar 1863 i Kerteminde Haandværkerforening (stiftet 1862) blev der nedsat et Udvalg til at virke for Oprettelsen af en Skole for Haandværkslærlinge. Dette Udvalg arbejdede saa ivrigt, at Skolen allerede kunde begynde sin Virksomhed den 19. April s. A. med 19 Elever og 2 Lærere (Guldsmed *Klokker* og Organist *Andersen*). Det skulde være en Søndagsskole (fra 3—5) i gratis Lokale paa Borgerskolen. Der maatte dog straks efter rettes energiske Opfordringer til Mestrene for at faa disse til at paase, at deres Lærlinge mødte. Men allerede samme Aar er »Kerteminde Haandværkerforenings tekniske Aftenskole af 1863« en Kendsgerning. Der undervises 2 ugentlige Aftener à 2 Timer fra November til Paaske. Elevantallet gaar jævnt frem til 44 i 1870—71, da Skolen under Ledelse af Sognepræst *Krog* omdannes til »Kerteminde Vinterskole for unge Mennesker«

Skolen synes hidtil ikke at have haft nogen selvstændig Bestyrelse; men Haandværkerforeningens Bestyrelse (Direktoratet hed den) har ført Tilsynet. I Slutningen af Treserne synes baade Sognepræst Krog og Grosserer *Prøvensen* (en Lærersøn) at have været Medlemmer af denne

Bestyrelse, og disse interesserede sig i den Grad for Skolen, at især Sognepræsten blev beskyldt for at have taget den ud af Bestyrelsens Haand. Der undervises nu 5 ugentlige Aftener, og der bliver et vist »Højskolesving« over den med mange Foredrag — men der møder kun 21 Elever. Elevantallet holder sig stadig under 30, skønt baade unge Bønder og Arbejdsmænd er indmeldte, til der i 1885 — paa en Udstilling i Odense var Elevarbejder herfra blevet meget stærkt dadlet — indførtes mere Tegning (130 Timer i Stedet for 63 Timer); da synker Elevantallet til 14, men stiger i det følgende Tiaar til 30.

I 1895 tager Haandværkerforeningen atter Føringen og giver Skolen egen ny Bygning, og nu indmeldtes 63 Elever (ogsaa unge Piger, Handelslærlinge m. fl.), men da der er Enkeltmands-Undervisning, bliver Forventningerne ikke opfyldt, og Elevantallet daler igen. Siden er der indført Klasseundervisning i forberedende Tegning (delvis 1898 og helt 1905), Dansk og Regning; hver Gang springer Elevantallet ned. Paa et Sted, hvor der i 100 Aar har været et stærkt aandeligt Røre, skulde man tro, at Forandringer (Forbedringer?) i Undervisningen vilde blive forstaaet. Dog synes det, at de konservative Følelser reagerer stærkere, end man skulde vente.

Derimod er der paa anden Maade en uhyre Forskel paa Eleverne før og nu med Hensyn til Opførselen. Nu er næsten alle Eleverne høflige, lærvillige og mange særdeles beskedne, medens der gaar sære Frasagn om Elever bare for 25 Aar tilbage.

I de sidste Aar kommer flere og flere af Landhaandværkernes Lærlinge med som Elever paa Skolen, og mange af dem (vi faar vel kun dem der »vil«) er rene »Jern«.

Da den tekniske Skole havde faaet sin egen Bygning og mere og mere udvidede Undervisningen (i 1894—95 4 Klasser, i 1914—15 14 Klasser), kom den efterhaanden i betydelig Gæld, skønt den straks nedsatte Timebetalingen med 40 pCt. for almindelige Timer og til $^2/_7$ for Foredrag, men Haandværkerforeningen overtog da Gælden og bevilgede nu aarlig et saa stort Beløb, at Skolen kan gaa. Iøvrigt understøttes Skolen af Stat, Amt, Kommune og Sparekasse.

KOLDING*).

Der meddeles i en Beskrivelse af Kolding Købstad, udgivet i Aaret 1848 og skrevet af Sognepræsten for Nørrejernløse og Qvandløse *Jens Jørgen Fyhn*, at der i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede oprettedes en Søndagsskole for den konfirmerede Ungdom af Haandværkerstanden i Kolding. I denne Skole kunde ogsaa ældre Mestre og

*) En udførligere Fremstilling findes i: Kolding tekniske Selskabs Skole 1854—1904 af *Henr. Wandall.*

Svende optages, og Skolen gav fri Undervisning i Retskrivning, Kalligrafi, Frihaandstegning, Bygningstegning, Geometri og Regning. Skolen havde Lokale paa Kolding Raadhus og skyldtes formentlig Litteratus *Geszner;* den fik i 1805 en Støtte af Kæmnerkassen paa 40 Rdl., men havde vistnok kun den korte Levetid af 2 Aar.

Saa vidt det kan oplyses, har dermed Sagen hvilet indtil Aaret 1853, da der i »Kolding Avis« for 17. Oktober averteres, at en Skole, nærmest bestemt for Haandværkslærlinge, paabegyndes af Lærer ved Borgerskolen *P. Hansen.* Undervisning skal gives i Dansk og Regning, og Betalingen pr. Uge skal være 5 Sk.

Der maa antagelig ikke have meldt sig et tilstrækkeligt Antal Elever, der savnes under alle Omstændigheder enhver Oplysning ud over nævnte Avertissement; men fastslaas kan det, at Aaret efter har daværende Lærere ved Kolding kommunale Skolevæsen senere Folketingsmand *C. P. Berg* og *P. Hansen* oprettet en saadan Aftenskole med Undervisning i Elementærfagene, og dette er den første Begyndelse til »Kolding tekniske Selskabs Skole«.

Nærmere Oplysninger om denne Skoles Drift findes ikke; men i Aaret 1857 stiftes »Foreningen for den frie Aftenskole« ved et Møde paa Raadhuset den 28. September. 130 Herrer og Damer indmeldte sig som Medlemmer, hvorved der skabtes et aarligt Medlemskontingent paa 82 Rdl. 4 Mk.; forskellige Gaver i Form af Penge, Bøger o. lign. skænkedes Foreningen, og Kommunen gav Lokaler, frit opvarmede, paa Borgerskolen. I Forening med Aftenskolens Lærere kom Bestyrelsen til at bestaa af Farver *Lau*, Maler *Holst,* Skomager *M. Olesen*, Snedker *N. Jørgensen* og Skræder *Jordahn.*

Undervisning gaves i Dansk og Regning, Geometri, Tegning, Historie og Geografi samt Sang. Elevernes Antal i det første Aar var 59, og Regnskabet balancerede med 162 Rdl. 4 Mk. 14 Sk. med et Underskud af 8 Rdl. 2 Mk.

Nu drives Skolen jævnt igennem Aarene, og den varer fra 1. Oktbr. til midt i Marts. Undervisningen i Fagtegning udførtes i disse Aar af Murermester *Mejer.*

I Aaret 1862, den 4. Maj, stiftedes »Foreningen af Haandværkere og Industridrivende«. Den optog som et af sine Formaal at støtte Aftenskolen, og man dannede da den særlige Afdeling af »Den frie Aftenskole«, der fik Navnet »Haandværkerforeningens Aftenskole«. Man vilde optage saa vel Svende som Lærlinge, ja mente endda at kunne optage ukonfirmerede Drenge; men da der meldte sig 80 Elever, og Lokalerne kun kunde rumme 40, saa man sig nødsaget til at udelukke Elever under 13 Aar.

Hvorledes de to Afdelinger har arbejdet sammen, vides ikke, men under Krigen 1864 uddøde Foreningen og dens Afdeling af Skolen med

den, hvorimod »Den frie Aftenskole« i Aaret 1863—64 var besøgt af 34 Elever og i 1864—65 af 24 Elever, men naar atter i de følgende op paa ca. 40 Elever.

Den 24. April 1868 genoprettedes »Foreningen af Haandværkere og Industridrivende i Kolding«, og det oplystes, at dens Tegneskole havde en Kassebeholdning af 59 Rdl. 1 Mk. 3 Sk. I et Bestyrelsesmøde den 2. Septbr. 1868 besluttes det atter at sætte Tegneskolen i Gang til Oktober; man satte sig i Forbindelse med *Lasenius Kramp* for at skaffe Skolen Fortegninger, og man valgte Snedkermester *A. L. Johansen* og Malermester *A. D. Burcharth* til at bestyre den, og disse to dygtige Mestre sætter baade som Bestyrelse og som Lærere en betydelig Energi ind paa at arbejde Skolen op.

I 1869 overtager Industriforeningen fuldstændig »Den frie Aftenskole«, og dens Navn bliver da »Industriforeningens Aftenskole«.

Under dette Navn drives Skolen i mange Aar under skiftende Bestyrelser, men dog bestandig med ovennævnte Mænd — Johansen, Burcharth og P. Hansen — som Hovedstøtter. Af andre Mænd, som i disse Aar viser betydelig Interesse for Skolen, maa nævnes Tømrermester *D. F. Holm*, der i en Aarrække var saavel i Ledelsen af Skolen som Lærer ved den, Murermester *S. L. Gynther*, der i lang Tid er en energisk Formand, og ligeledes Lærer, Arkitekt *Fussing*, der er Formand et Aar, og Malermester Burcharth, der er Formand, indtil der endelig i Aaret 1887 foretages en gennemgribende Forandring af Skolen.

I disse Aar havde Skolen haft en betydelig Stigning i Elevantal og maatte efterhaanden ogsaa udvide Klasseantallet. I 1870 havde man kun haft 2 Klasser, i 1880 fandtes der 3 Tegneklasser og 2 Klasser i Dansk, Regning og Skrivning. Elevantallet stiger i disse Aar fra ca. 50 til 80, og i 1887 var Klasseantallet naaet op til 16 og Elevantallet til 182. I 1885 var en Dagskole oprettet, den faar Lokaler i Industriforeningen, og i 1887 oprettedes endelig en Dagskole for Malere; den faar gratis Lokaler i Malermester Burcharths Ejendom.

Den 26. Marts 1885 bliver Skolen for første Gang inspiceret af Statens Tilsynshavende, Genremaler Carl F. Andersen.

I 1887 valgtes Murermester, Fabrikant *J. A. Hansen* til Formand for Skoleudvalget. Aftenskolen begynder da den 4. Oktbr., Dagskolen den 1. Novbr., og begge Afdelinger slutter den 26. Marts 1888.

For første Gang uddeles der Præmier til Elever. Beløbet var fremskaffet ved frivillige Bidrag fra A. L. Johansen, J. A. Hansen og Fabrikant *S. W. Bruun*.

Da Skolen nu havde vokset sig stor og daarligt kunde rummes i de spredte Lokaler, dels i Industriforeningen, dels i Borgerskolen og dels hos Malermester Burcharth, fremkommer Skoleudvalgets Formand, J. A. Hansen, den 10. Novbr. 1887 med et Forslag fra Skoleudvalget til

Industriforeningens Bestyrelse om at danne et »Teknisk Selskab«, der kunde tage sig af Skolesagen og arbejde for en selvstændig Bygning. Kort Tid efter vedtog en Generalforsamling det stillede Forslag og at Bestyrelsen skal vælges saaledes: 4 Medlemmer af Industriforeningens Bestyrelse, 3 Medlemmer af »Teknisk Selskab« og 1 Medlem af Byraadet. Industriforeningen optog samtidig i sine Love Bestemmelse om, at saafremt Selskabet blev stiftet, skulde den fremtidig yde et Tilskud til Skolens Drift af mindst 1 Kr. for hvert Medlem, Foreningen tæller, imod at Foreningen repræsenteres som oven anført.

Den 26. Maj 1888 stiftes »Teknisk Selskab«, og dets første Bestyrelse kommer til at bestaa af: Borgmester *Schjørring,* valgt af Byraadet, Læge *H. Fich*, Skoleinspektør *Th. Siersted,* Rektor *Sigurd Müller*, valgte af »Teknisk Selskab«, Fabrikant *J. A. Hansen*, Fabrikant *S. W. Bruun*, Landinspektør *H. H. Müller* og Smedemester *Georg Møller,* valgte af Industriforeningen. Til Formand valgtes J. A. Hansen, til Næstformand Th. Siersted, til Sekretær H. H. Müller, og Urmager Bølling valgtes til Kasserer.

Et Byggeudvalg valgtes og kom til at bestaa af J. A. Hansen, H. Fich og Georg Møller. Man henvendte sig til Arkitekt Fussing om at udarbejde Tegninger til den ny Bygning, og disse afsendtes sammen med et Andragende om Statsunderstøttelse til Bygningens Opførelse til Indenrigsministeriet den 20. Oktbr. 1888.

Paa Generalforsamlingen den 1. Marts 1889 vedtoges det at paabegynde Opførelsen af Bygningen samt at købe en Grund af Prokurator Zahn, beliggende i Platangade. Staten gav et Tilskud af 19000 Kr. og Kommunen et Tilskud af 8000 Kr., Vejle Amts Skolefond 1500 Kr., Sparekassen for Kolding By og Omegn 1000 Kr., Overskud fra en Haandværkerfest 2000 Kr. og Bidrag fra Medborgere 3721 Kr. Bygningen med Inventar kom til at koste ca. 67000 Kr.

Den 20. Septbr. 1890 indviedes Skolen; man havde dog allerede før den Tid set sig nødsaget til at benytte et Par Lokaler i den, da Industriforeningens var for knebne.

Forinden Skolen var færdig, havde man allerede det foregaaende Aar vedtaget at ansætte en fast Forstander og Skolebetjent, der begge skulde have Bolig paa Skolen. Den 5. August 1889 valgtes Arkitekt *Henrik Wandall* af Svendborg som Forstander, og han paabegyndte sin Virksomhed her den 1. Septbr. samme Aar og røgtede denne sin Gerning med stor Dygtighed og Interesse igennem ca. 24 Aar.

Det første Aar i den ny Skole var Elevantallet 193, deraf 175 i Aftenskolen og 18 i Dagskolen.

Skolens Virksomhed er nu igennem Aarene jævnt fremadskridende og kulminerer i 1900—01 med et Elevantal paa 410. Men da Skolens Virksomhed efterhaanden bliver mere omfattende, flere og flere Fag

stiller Krav om Undervisning, og særlige Klasser maa indrettes til f. Eks. Elektroteknik, Malerskole m. m., ser man sig i 1907 nødsaget til at foretage en Udvidelse. Denne udføres af Henrik Wandall som Arkitekt og staar færdig til Brug i Efteraaret 1908. I denne Tilbygning indrettes 6 Klasseværelser og en Foredragssal. Forskellige Ombygninger udføres samtidig paa den gamle Skole, saaledes at Skolen nu indeholder 18 Klasseværelser og en Foredragssal samt Bolig for Forstander og Skolebetjent. Udvidelsen kom til at koste ca. 67500 Kr., hvortil Staten gav et Tilskud af 21000 Kr., Kolding Kommune 8000 Kr., Vejle Amt 1500 Kr., forskellige Haandværkerforeninger, saavel Mester- som Svendeorganisationer, skænkede tilsammen 1100 Kr.

Skolens Elevantal har i de sidste Aar været omkring 300, og dette Elevantal holdes jævnt.

Aftenskoleundervisningen omfatter nu: 1) Forberedende Undervisning i 8 Maaneder (Septbr.—April), 2) Faglig Undervisning i 6 Maaneder pr. Aar (Oktober—Marts) og 3) Andre Fag (Dansk, Regning, Skrivning, Bogføring; Fysik, Matematik; Tysk og Engelsk) i 6 Maaneder pr. Aar. — En Fortsættelsesskole drives selvstændigt for Elever, for hvem Tegning ikke er nødvendig, og her gives der Undervisning i Dansk, Regning, Skrivning, Bogføring og et Sprog i et toaarigt Kursus med 8 à 10 Timers Undervisning pr. Uge i 6 Maaneder hvert Aar.

Dagskoleundervisningen drives i 5 Maaneder (Novbr.—Marts) som 1) Bygningsskole (4-aarig), 2) Malerskole (3-aarig), 3) Den almindelige Dagskole; denne sidste er navnlig baseret paa Undervisning af Landhaandværkere og andre, der ønsker noget mere end det, der kan bydes i en Aftenskole. 4) Eftermiddagskursus for Mænd og Kvinder i Dansk, Regning, Skrivning og Bogføring.

I en Række af Aar er der afholdt en Del almendannende Foredrag saavel i Aften- som i Dagskolen. Skolen har dertil haft baade indenbys og udenbys Foredragsholdere, ligesom Industriforeningen ofte har indbudt Eleverne til at overvære de Foredrag, der afholdes dér.

Husflidsskolen havde i Aarene 1890—98 Lokaler i Teknisk Skole og blev administreret sammen med denne.

En Eftermiddagsskole i Tegning for ukonfirmerede Drenge blev drevet fra 1890—1915, men er nu opgivet.

Et Sommerkursus har været forsøgt et Par Gange, men er blevet opgivet af Mangel paa Tilslutning.

Mange og betydelige Mænd har igennem Tiderne ydet Skolen værdifuld Støtte saavel i Arbejde som ved Bidrag. Det vil føre for vidt at nævne Navne; man skal indskrænke sig til at meddele, at Selskabets Medlemsantal er ca. 200. Selskabets Bestyrelse bestaar nu af Tømrermester *H. L. Hansen,* R. af Dbg., Formand (indvalgt 1898, Næstformand

Edv. Lau.

A. Andersen.

1913—15), Borgmester *Edv. Lau*, R., DM., Næstformand (fra 1913), Fabrikant *J. C. Johansen* (1892), Fabrikant *H. L. Leneth* (1900), Møllebygger *Christensen* (1911), Murermester *A. Andersen* (1912), Lærer *J. A. Lund* (1913) og Murer *Svendsen* (1915).

Skolens Forstander og Selskabets Sekretær og Kasserer er Arkitekt *Svend Theisen* (1913). Selskabets Revisorer er Overlærer *R. Jessen* (1903) og Tømrermester *A. C. Sørensen* (1908).

Bestyrelsens Sammensætning er blevet ændret i 1915, saaledes at Selskabet giver Afkald paa en Plads til Fordel for Arbejdernes Fællesorganisation.

I de sidste Aar har Skolen lidt betydelige Tab, ved at forskellige Mænd, der i mange Aar havde gjort et stort Arbejde til Gavn for Skolen, er døde eller har trukket sig tilbage. Nævnes bør: Borgmester *Schjørring*, der døde i Foraaret 1913; han havde i ca. 24 Aar siddet i

Henrik Wandall.

Svend Theisen.

Skolens Bestyrelse, og Skolens Sag stod hans Hjerte nær; i 15 Aar var han Næstformand i Bestyrelsen. Forstander, Arkitekt *Henrik Wandall* afgik ved Døden den 3. Juni 1913; han havde været Forstander i 24 Aar og havde ofret sine bedste Kræfter paa denne Gerning. Hattemager *O. J. Lorentzen,* Skolens mangeaarige Kasserer, trak sig tilbage fra denne Post i Foraaret 1914; han havde da passet den i 21 Aar. Endelig mistede Skolen sin mangeaarige og dygtige Formand, Fabrikant *J. A. Hansen* den 1. August 1915; han havde i alle de — 28 — Aar »Teknisk Selskab« havde bestaaet, været dets energiske Formand. J. A. Hansens Navn vil ogsaa blive nævnt andet Steds her i de tekniske Skolers Historie, idet han i en Række af Aar som bekendt var Formand for Foreningen af tekniske Skoler i Danmark. Efter hans Død valgtes Industriforeningens Formand. Selskabets Næstformand, Tømrermester H. L. Hansen, til Formand.

Til Slut bør det her nævnes, at et betydeligt Arbejde har Skolens Lærere igennem Aarene gjort; i tidligere Aar blev det gjort for en ringe eller for ingen Løn. Skolen lønner nu sine Lærere med 1 Kr. 50 Øre pr. Time. Som Leder af Malerskolen blev i 1915 Maler *Th. Hansen* fast ansat, efter at han i 3 Aar havde været Lærer derved. Følgende Lærere har virket ved Skolen i over 20 Aar: Malermester *Thomsen* (33 Aar), Snedkermester *Utzon* (30 Aar), Malermester *Madsen* (29 Aar), Malermester *Aachmann* (25 Aar), Drejermester *Hansen* (25 Aar), Lærer *Lund* (21 Aar), Lærer *K. Eriksen* (21 Aar).

KOLIND.

Teknisk Skole her i Byen begyndte sin Virksomhed under meget trange Forhold i Aaret 1898 med 6 Elever — og en Murerlærling som Tegnelærer! han havde haft et Aars Undervisning paa Randers tekniske Skole. Tegnelokalet var et Kammer i et gammelt straatækt Hus, og blev der for koldt, tog man Tegnebrætterne under Armen og tingede sig ind hos Smed *Rasmussen,* hvor der var gratis Varme. Saadan gik det i 3 Aar; saa stiftedes »Kolind og Omegns Haandværkerforening«, Aar 1900, og Foreningen lejede da Lokale i Kommuneskolen i 2 Aar. Elevantallet var nu vokset til 22. Skolen udvidedes senere til 2 Klasser, hvoraf den ene havde Lokale i Privatskolen, den anden i Forsamlingsbygningen. Atter gik 2 Aar, saa udvidedes den til 3 Klasser med 25 Elever, og havde nu 4 Lærere, hvoriblandt Arkitekt *Ginnerup,* Maler *Nicolajsen* og Snedker *Hansen,* saa at Eleverne kunde faa en mere faglig Uddannelse. Saaledes gik Tiden nogle Aar, indtil 1906—07, da Elevantallet var vokset til 38, og Foreningen besluttede saa at søge opført en teknisk Skolebygning, hvilket med Statens og andres velvillige

Bidrag lykkedes i 1908. Skolen har arbejdet med et vekslende Elevantal i de senere Aar, da Vanskeligheden med at faa Lærlinge ogsaa føles stærkt her, saa Haandværksmestrene i Stedet maa antage Svende. Elevantallet i Aar, 1915, er 30, og der er 5 Lærere.

Tømrer *Høy*,
Forstander.

KORSØR.

Korsør tekniske Skole er stiftet 10. Februar 1868 af den da nydannede Haandværker- og Industriforening. Et Forsøg paa gratis Aftenundervisning for Haandværkslærlinge var tidligere iværksat, men vandt ikke tilstrækkelig Tilslutning.

Undervisningen begyndte i Marts 1868, hvilede i Sommermaanederne og fortsattes 1. Oktober s. A. Fagene var: Regning, Skrivning, Dansk og Retskrivning, Tiden: 4 Timer ugentlig, Elevantallet: ca. 20, alle Haandværkslærlinge. Ingen Skolepenge.

Næste Aar optages Tegning, Skolen udvides med 1 Aften ugentlig og 1 Lærer til. Elever uden for Foreningen maa betale 2 Rdl. Naturlære optages lidt senere. I Slutningen af 70erne gives der 27 Timer ugentlig af 3 Lærere. I 1890 udvides atter med 1 Klasse og 1 Lærer. Betalingen pr. Skoleaar fastsættes i Begyndelsen af 90erne til 5 Kr. for Elever fra Foreningen, 7 Kr. for andre; Svende 7 Kr. I 1899 udvides Undervisningen med 3 Timer ugentlig. I 1900 forhøjes Betalingen til 6 Kr., der i 1910 atter hæves til 8 Kr.; udenforstaaende 12 Kr.

Skolen er og har altid været Aftenskole. Fra Begyndelsen kun een Afdeling; i Firserne 3 Afdelinger (Klasser); 1889: 4 Klasser. Tegneundervisningen udvides stadig; Danskundervisningen faar i 1909 ogsaa en Udvidelse. Der findes nu (1915) særlige Tegneafdelinger for Smede og Elektrikere, Bygningshaandværkere og Malere. — Skoleaaret gaar fra 1. Oktober til 31. Marts.

Elevantallet har været jævnt voksende, fra ca. 20 til 98. Timeantallet er steget fra 4 til 52 Timer pr. Uge, Lærerpersonalet fra 2 til 8. Af Skolens mange Lærere bør nævnes Overlærer ved Kommuneskolen *Iversen*, der underviste i 30 Aar, og en af dens tidligste Lærere, fhv. Realskolebestyrer *Rasbeck*, der endnu lever.

Skolens første Lokaler var i den private Realskole. 1869 giver Kommunen Plads i Friskolen; 10 Aar senere indrømmer samme bedre Lokaler i Betalingsskolen. I 1883 flyttes til den ny store Kommuneskole; derfra 1893 til egen Skolebygning.

Den Mand, der ved Virksomhedens Begyndelse ses særlig at have interesseret sig for Aftenskolen, var Fastlods *N. Sommer*, der stadig paa Foreningens Generalforsamlinger aflægger Beretning om den. Han fortsætter med usvækket Iver til 1880, da han efter eget Ønske fratræder.

— Foreningens første egentlige Formand (fra 1869—84), Murermester *J. L. Bernsteen*, ses at have udført et rosværdigt Arbejde for den egentlige tekniske Del af Skolens Gerning: Tegneundervisningen, som han stadig stræber at faa udvidet. Efter hans Død bliver Murermester *J. Hertz* Formand (1884—88), derefter Snedkermester *Chr. Rasmussen* (1888—99). Disse to Mænd nærede speciel Interesse for at rejse Skolen en egen Bygning. Foreningens to senere Formænd: Skibsbygger *L. Tuxen Petersen* (1899—1912) og Driftsbestyrer *Ch. Friis* (siden 1912) har virket energisk for at holde Skolen paa Højde med Tidens Krav og forøge dens Arbejdsfelter.

Den Reiersenske Fond var den Institution, der først kom Korsør Haandværker- og Industriforenings tekniske Skole til Hjælp. Siden 1872 oppebæres fra denne Kilde 100 Kr. aarlig. Senere kommer Indenrigsministeriet med en Statsunderstøttelse, der fra 50 Kr. er vokset til nu at andrage 1250 Kr. aarlig. Kultusministeriet har jævnlig givet Bidrag til Anskaffelsen af Læremidler. Sorø Amts Skolefond har ligeledes ydet virksom Støtte. Af stedlige Institutioner maa Skolen med Tak nævne Korsør Kommune, der i mange Aar ydede gratis Lys og Varme og senere kontante Bidrag pr. Elev, samt Sparekassen for Korsør og Omegn, der af sit Overskud i flere Aar har betænkt Skolen med et Tilskud paa 100 Kr.

Legater haves derimod ikke.

Skolens daglige Ledelse er hos Forstanderen. Tilsynet føres af Bestyrelsen for Korsør Haandværker- og Industriforening.

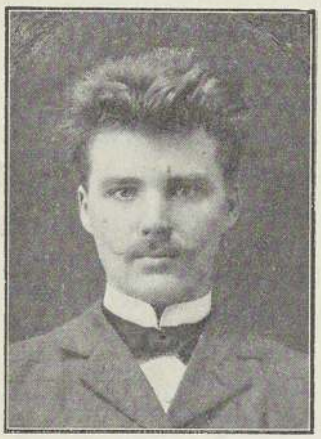
Præmier, Præmiebreve og rosende Omtale er stadig tildelt flinke Elever. En Foredragsvirksomhed, ved Forstanderen, Lærerne og andre, er med Statsunderstøttelse optaget i de sidste Aar og er Eleverne til megen Gavn og Glæde.

KRABBESHOLM.

Da Salling Højskole i 1907 flyttedes til den gamle Herregaard Krabbesholm, der ved sin smukke og centrale Beliggenhed egnede sig udmærket til en større Højskole, besluttede Bygmester *Bundgaard*, efter nærmere Forhandling med Skolens daværende Forstandere *Axelsen* og *Dorf*, i Højskolens umiddelbare Nærhed at opføre en Haandværkerskole, der som selvstændig Institution skulde knyttes til Højskolen.

I Løbet af Sommeren 1908 opførte Bundgaard for egen Regning »Krabbesholm Haandværkerskole«, beliggende paa en af Skive By købt Grund ved Krabbesholm Skov, umiddelbart ud mod Fjorden. Skolen begyndte sin Virksomhed den 3. November 1908 og er fortrinsvis beregnet paa Bygningshaandværkere. Fagundervisningen og det kundskabs-

meddelende Stof faar Eleverne paa Haandværkerskolen, hvorimod der paa Højskolen gives dem Lejlighed til at høre Foredrag, Oplæsning o. desl.

J. Bundgaard.

Skolens Elevantal var den første Vinter 25; som Faglærere underviste foruden Forstanderen, Bygmester J. Bundgaard, Bygningskonstruktør *M. Pedersen* samt Højskolelærerne *Haugaard* og *Sv. Pedersen*. De følgende Vintre var Elevantallet jævnt stigende, og Vinteren før Verdenskrigens Udbrud var det steget til 33.

Ved Skolen undervises stadig af Forstanderen og 3 Faglærere. Desuden maa det bemærkes, at den siden 1910 har modtaget et aarligt Tilskud af Staten.

Krigen og de dermed følgende Indkaldelser har selvfølgelig ogsaa paa denne Skole haft en uheldig Indflydelse, idet Elevantallet 1914—15 gik ned til 22; men som den eneste selvstændige Haandværkerskole i Jylland vil den, naar roligere Forhold indtræder, have gode Betingelser for at gøre Fyldest som saadan.

KØBENHAVN.

I. INDLEDNING.

Før Skolen blev til.

I de Laugsartikler, der blev udstedt 1682, fastsattes det for flere Laug — f. Eks. Tømrere, Murere og Snedkere — at den, som vil være Mester, skal udføre en Tegning til et Stykke Arbejde. Følgelig maa der have været givet Tegneundervisning. Denne har jo sikkert hørt med til Værkstedsuddannelsen, ligesom det endnu sker inden for enkelte Fag, men der har vel ogsaa nok været Lejlighed til at faa denne Undervisning paa anden Maade. Der fandtes i København en Del Tegnelærere — »Ritzemestre« — som gav Undervisning, og det er da ikke utænkeligt, at nogle af de Svende, der vilde aflægge Mesterprøven, har søgt til disse for at faa den fornødne Vejledning.

Disse Forhold er imidlertid meget lidt kendt.

Først hen imod Midten af det 18. Aarhundrede kan man begynde at tale om en virkelig Haandværkerundervisning.

I Begyndelsen af 1765 begyndte *Ulrich Green* at holde Forelæsninger for sine »ulærde Landsmænd, særlig af Professioner«. Ideen slog udmærket an, Ulrich Green havde den Glæde at kunne samle et propfuldt Auditorium af Laugsmestre hver Gang, han holdt sine Forelæsninger, der omfattede alle mulige Emner. Han blev endogsaa opfordret til at gentage Forelæsningerne for Svende. Han var ved et lille Tilskud

af den kongelige Kasse blevet sat i Stand til at kunne give gratis Adgang til Forelæsningerne, men Tilskudet faldt bort allerede i 1766. Han forsøgte da at fortsætte Forelæsningerne for Betaling; men Forsøget mislykkedes — og Ulrich Green maatte indstille det.

Omtrent ved samme Tid foreslog Parykmageren *Knud Birch*, at Haandværkerne skulde danne Selskaber inden for hvert Fag. Her skulde alle, der forstod Haandværket, samles mindst 1 Gang om Ugen til gensidig Belæring

Planen blev dog ikke til noget. Der var Trang til Oplysning — men Haandværkerne selv magtede ikke at løse den Slags Opgaver. Det blev Staten og Kredse, der stod uden for Haandværket, der endnu i en Række Aar maatte yde Haandværkeren Hjælp.

Fra Statens Side kom Hjælpen fra det den 31. Marts 1754 oprettede kongelige danske Skildre-, Billedhugger- og Bygnings-Academie. Da Struensee var kommet til Magten, greb han snart ind ogsaa i Akademiets Virksomhed. Resultatet blev et Reglement af 21. Juni 1771, som bl. a. paabød: »Paa det at den gode Smag og de rigtige Grundsætninger i Tegning, ikke alene blandt Kunstnere, men endog iblandt Haandværkere, som udkræve Kundskab i Tegning, kunde vorde udbredet, ville Vi, at alle i Vores kongelige Residents-Stad værende Professionister og Haandværkere, som ikke kan undvære Tegning, skal tilholde deres Lærlinge flittig at besøge Akademiet.«

Denne Bestemmelse, der i væsentlig Grad har sat sit Præg paa vor Haandværkerundervisning, idet den slog Tegneundervisningen fast som det væsentligste Grundlag, havde til Følge, at Akademiet maatte oprette en Ornamentskole, der aabnedes den 12. Oktober 1772. Denne Skole virkede, indtil den omkring Midten af det følgende Aarhundrede henlagdes under det da oprettede »Techniske Institut«.

Fra Kredse uden for Haandværket søgte man ogsaa at række dette en hjælpende Haand. Og det trængte dertil. Haandværkerne stod i det almindelige Omdømme som »raa og uvidende« og betragtedes næsten som en Paria-Kaste, der ikke kunde ligestilles med de andre Stænder. Haandværkerne kunde saaledes ikke vælges som Medlemmer af Stadens Styrelse (de 32 Mænd).

Der var Opgaver nok at tage op, og i en Tid — »Oplysningens Tidsalder« — hvor Spørgsmaalet om forbedret Opdragelse var paa Dagsordenen, blev da ganske naturligt Interessen vakt ogsaa for en forbedret Uddannelse af Haandværkerne. Plan efter Plan dukkede op: et Statsmuseum — et Modelkammer, ved hvilket der skulde holdes Forelæsninger og ansættes Konsulenter — et Institut for Haandværkere i Forbindelse med Kunstakadmiet o. s. v. Alle disse Planer blev imidlertid kun til Ord. Fra en enkelt Side naaede man dog til et virkeligt Resultat; »Selskabet til Oplysningens Udbredelse«, der fra 1798 kaldte

sig »Selskabet til unge Haandværkeres Dannelse«, udsatte nemlig en Præmie for den bedste Besvarelse af Spørgsmaalet: »Hvorledes bør et teoretisk og praktisk Institut i København være indrettet, for at det med mindst Bekostning kan stifte den mest mulige Nytte?«. Efter at de indkomne Besvarelser var blevet bedømt og den udsatte Præmie uddelt, nedsatte Selskabet et lille Udvalg, der skulde fremkomme med en endelig Plan for et Haandværker-Institut. Der kom dog aldrig noget ud af Institutet, men Selskabet lod afholde Foredrag for Haandværkere og paatog sig at anbringe Lærlinge hos dertil egnede Mestre, da dets Plan om at formaa Haandværkerne til, hver i sit Fag at oprette praktiske Instituter ikke vandt Tilslutning. Kun een Haandværker efterkom nemlig Selskabets Opfordring, og det var Kobbertøjsfabrikant, Kaptajn *Jørgen Conradt*, der i 1807 den 28. Januar (Frederik den VI's Fødselsdag) oprettede »Institut for Metalarbejdere« — Danmarks første Fagskole — der bestaar endnu, knyttet til Det tekniske Selskabs Skole.

Jørgen Conradt.

Resultatet af alle de mange Anstrengelser blev altsaa kun ringe. Bedre Held havde Præsten ved den tyske Frederikskirke *N. H. Massmann*, da han den 21. Marts 1800 udstedte Opraab om Oprettelse af en Søndagsskole til Gavn for Haandværkets Ungdom. Men han var ogsaa en praktisk Mand, der gik lige løs paa Sagen uden at spilde Tiden med Diskussioner frem og tilbage, Nedsættelse af Udvalg o. s. v. Bidragene strømmede ind, saa at han den 4. Maj 1800 kunde aabne sin Skole med 40 Elever i Frederiksskolens Lokaler. Tilgangen af Elever var saa stor, at han inden Aarets Udgang maatte oprette Skoler baade i Vingaardsstræde og Laxegade. Hovedformaalet med disse Skoler var at give særlig Haandværkslærlinge, men dog ogsaa Svende, Undervisning i Skrivning og Regning. I 1802 optoges Undervisning i Tegning. Disse Søndagsskoler, der nu har virket i over 100 Aar og givet ca. 25000 Lærlinge gratis Undervisning, betegner det første Skridt i Retning af en organiseret Haandværkerundervisning. Man maatte begynde med Søndagsundervisning — først senere naaede man til Aftenundervisning paa Ugens Hverdage og derfra igen til Dagundervisning.

Den 21. Marts 1800 — den Dag, da Massmann udsendte sit Opraab — blev ogsaa paa anden Maade en Mærkedag i Københavns Haandværkerhistorie. Paa den Dag udkom nemlig Forordningen om Haandværkslaugene i København. Hensigten med denne var dels at hædre Haandværkerne, idet det til Udmærkelse for denne arbejdende Klasse af Borgere

blev bestemt, at de kunde indvælges blandt Stadens 32 Mænd, og dels at søge saa vel Mestrenes som Svendenes og Drengenes Kaar forbedret. Den ophævede ikke Laugene med deres obligatoriske Svende- og Mesterprøver, men bestemte, at enhver, som havde lært et Haandværk, kunde blive Svend eller Mester uden at have staaet et vist Antal Aar i Lære og derefter arbejdet hos en Laugsmester. Vedkommende skulde kun ved at gøre et Svende- eller Mesterstykke godtgøre, at han havde lært sit Haandværk paa forsvarlig Maade. Desuden gaves der en Række Bestemmelser angaaende Afskaffelse af de forskellige raa og vilde Sæder og Ceremonier, hvortil Laugsskikkene var udartet.

Forordningen fremkaldte nærmest Vrede blandt Datidens Haandværksmestre, fordi der blev rørt ved Laugsvæsenet — en Sag, der gennem Aarhundreder havde sat Sindene i den stærkeste Bevægelse, hver Gang den blev rejst. Men samtidig fremkaldte Bestemmelsen om Haandværkernes Ligestillelse med andre Borgere en Følelse af Selvstændighed og dermed en voksende Erkendelse af Oplysnings og Kundskabers Betydning for Haandværkere.

Alle de mange Forsøg, der i det foregaaende Aarhundredes Slutning var blevet gjort for at ophjælpe Haandværkerne, var som nævnt væsentlig kun blevet til Teorier. Af praktiske Resultater forelaa kun: De Massmannske Søndagsskoler, »Institut for Metalarbejdere« og Kunstakademiets Skole. Institutet var for specielt og Ornamentskolen for akademisk. Vel var der i denne Skoles Undervisning sket store Ændringer, da *G. F. Hetsch* var kommet til, men der klagedes dog stadig over, at Akademiet ikke tog tilstrækkeligt Hensyn til det enkelte Fags Behov. Haandværkerne følte, at de nu selv maatte tage fat, og der oprettedes da større eller mindre Skoler for enkelte Fag: i 1827 stiftedes en Skole for Snedkere, i 1829 oprettedes en Søndagsundervisning for Guldsmede, i 1831 en Malerskole og en Skole for Tømrertegning og Modelbygning.

Den i 1838 stiftede Industriforening satte sig som en af sine første Opgaver at søge oprettet en stor Haandværkerskole. I 1840 kom Skolen i Gang (F. W. Carlsens Industriskole) som en almindelig Realskole, hvortil var knyttet Undervisning i forskellige praktiske Fag. Da Bestyreren døde i 1842, kom Skolen paa andre Hænder og gik mere og mere over til kun at blive en Realskole.

Medens disse fornævnte Skoler kun havde en kort Levetid, stillede Forholdet sig anderledes med den i 1837 af Snedkermester *Johannes Lasenius Kramp* oprettede »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theorie« (fra 1870: Snedkernes Tegneforening). Denne Forening paabegyndte snart Udgivelse af Tegninger for Snedkere; men da dens Formaal var »at fremme Kundskaber i Professionens Teori«, foreslog Kramp Oprettelsen af en Skole med omfattende og grundig

Undervisning i Tegning. Denne Skole begyndte den 12. December 1838 og afsluttede sin Virksomhed ved Foreningens 50-Aars Jubilæum i 1887, da den blev overtaget af Det tekniske Selskabs Skole. Selve Foreningen ophævedes i Januar 1891.

Da Kramp fremsatte sit Forslag til denne Forenings Oprettelse, udtalte han, at det længe havde været og endnu var hans Ønske, at denne Forening kunde blive en teknisk Haandværkerforening for alle Professioner, hvor Tegning og matematiske Kundskaber er nødvendige Betingelser. Men han vilde opsætte dette Forehavende, da han som ung Mand ikke turde gøre Fordring paa Erkendelse af saa udbredte Kundskaber og Dygtighed, som Stifteren af et saadant Værk maatte besidde. Og han sluttede med at sige: »Men kommer Tid, kommer vel Raad«. — Og der kom Tid og Raad.

Ved kongelig Resolution af 3. April 1840 befaledes Nedsættelse af en Kommission, som skulde undersøge Hovedstadens Laugs- og Korporationsvæsen. Dette Skridt fra Regeringens Side vakte Utilfredshed blandt Laugenes Medlemmer og førte dem sammen til Drøftelse af, hvad der burde gøres. Resultatet blev Oprettelsen af Haandværkerforeningen. Det blev overdraget Lasenius Kramp at udarbejde en nærmere Plan for denne Forening, og nu ser han Muligheden for Opfyldelsen af sit Ønske om virkelig Dygtiggørelse af Haandværkets Lærlinge. Den 11. August 1843 fremsætter han i et Bestyrelsesmøde Forslag til Oprettelse af et teknisk Institut til Udbredelse af teknisk-teoretiske Kundskaber blandt Haandværkerstandens Medlemmer. Bestyrelsen mente dog ikke at kunne gaa ind paa Forslaget, idet den ønskede, at det maatte komme i Stand uafhængigt af Foreningen. Kramp laa ikke paa den lade Side — det var, som om han havde ventet dette Afslag. Thi allerede den 24. August samlede han 7 Medlemmer af Haandværkerforeningen til et konstituerende Møde, ved hvilket provisorisk stiftedes et Selskab — Det technische Selskab. Dette holdt Møder den 26. August, 1., 4., 6., 13. og 16. September, hvoreftér det blev bestemt, at Selskabet skulde erklæres permanent og dets Stiftelsesdag sættes til den 18. September 1843, samme Dato som Stiftelsesdagen for Snedkernes Tegneforening og, i Overensstemmelse med den loyale Tids Skik og Brug, paa den daværende Kronprins's Fødselsdag.

Lasenius Kramp.

II. DET TECHNISKE INSTITUT.

1843—1876.

De 8 Mænd, der blev Stiftere af Det techniske Selskab, var:

Snedkermester *Johs. Lasenius Kramp*,
Snedkermester *A. D. Andersen*,
Bagermester *J. A. E. Beck*,
Hof-Blikkenslagermester *Fritz Meyer*,
Kunstdrejer *L. T. Nygaard*,
Drejermester *J. C. Sørensen*,
Snedkermester *P. C. Thymann* og
Malermester *C. C. Tilly*.

Disse 8 Stiftere udarbejdede derefter en Fundats for Selskabet, i Følge hvilken dettes Øjemed er at fremme teknisk-teoretiske Kundskabers Udbredelse blandt Haandværkerstandens Medlemmer, i hvilken Hensigt det betjener sig af følgende Midler:

a. Et Institut, hvori unge Haandværkere gives Undervisning i Tegning og Modellering, overensstemmende med de forskellige Fags Fordringer og Tarv,
b. Forelæsninger for Haandværkere af enhver Alder, nærmest angaaende Matematik, Fysik, teknisk Kemi, Teknologi m. v.
c. Et Bibliotek, hvoraf Udlaan sker til Selskabets Medlemmer og Institutets Elever,
d. Prisopgaver i de forskellige Haandværksfag,
e. Medaljer til Institutets Elever for udvist Flid og Duelighed,
f. Udgivelsen af Haandværkertegninger for forskellige Fag,
g. Udgivelsen af Prisskrifter og andre Afhandlinger, Haandværket vedrørende.

Selskabet blev sat ret stort an: foruden de 8 Bestyrere skulde der være en Præses og en Vice-Præses, som skulde være Æresmedlemmer af Selskabet. Disse Æresposter blev dog aldrig oprettet.

Det gjaldt da nu om at skaffe de nødvendige Pengemidler til Skolens Oprettelse. Der blev udsendt Opfordringer til at yde Bidrag dels til offentlige Institutioner, dels til en stor Kreds af Borgere.

Førstnævnte viste straks Sagen Interesse: Haandværkerforeningen gav straks 100 Rbd. Den Reiersenske Fond 300 Rbd. straks og samme Beløb aarligt i 3 Aar; sidstnævnte Opfordringer gav kun et daarligt Resultat: i et Møde den 12. Oktober meddelte Kassereren, at der som Bidrag var tegnet: 15 Rbd. aarligt og 8 Rbd. een Gang for alle. Man lod sig ikke afskrække. Undervisningen begyndte den 6. November 1843 med 132 Elever i 2 Lokaler, som man lejede i Bagernes Laugshus i Læderstræde 29, det samme Sted, hvor Haandværkerforeningen havde til Huse, og hvor Selskabet var blevet stiftet.

Der oprettedes 6 Aftenklasser med Undervisning i hver 2 Gange om Ugen fra Kl. 8—10, 4 Søndagsklasser, de to fra Kl. 9—12 for Svende og Lærlinge samt for ukonfirmerede Drenge, der var bestemt for Haandværket, og de to fra Kl. 2—5 for Svende og Lærlinge. Desuden oprettedes 2 Dagklasser med Undervisning hver Søgnedag fra Kl. 9—5 for Haandværkere af alle Fag og 1 Klasse for Modellering. Der planlagdes dernæst Foredrag i Matematik, Teknologi og Fysik.

Betalingen var meget beskeden:

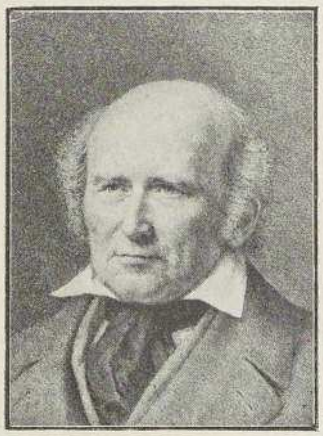
for 2 Timers Undervisning i Tegning om Aftenen betaltes 6 Sk.,
» 3 » » i » om Søndagen betaltes 8 Sk.,
» hver Søgnedags Undervisning fra Kl. 9—5 betaltes 20 Sk.,
» 2 Timers Undervisning i Modellering betaltes 8 Sk.

Adgangskortene til Foredragene var gratis.

Man anmodede Professor Hetsch om at lede ved Raad Undervisningen i Institutet, og der antoges straks 3 Lærere for et Honorar af 6 Rbd. maanedlig for 2 Afteners ugentlig Undervisning.

Elevantallet steg hurtigt: i November tilmeldtes yderligere 58, og i Januar 1844 var der ialt 420.

Tilskudene til Virksomheden voksede: man ansøgte om og opnaaede Bidrag saa vel fra Det Classenske Fideicommis som fra Kommercekollegiets Industrifond (den første Begyndelse til det senere Statstilskud), og private Bidrag indkom ret rigeligt. Man ansatte derfor fra 12. Februar 1844 en fast lønnet Inspektør, og hertil valgtes Snedkermester Lasenius Kramp, der som Følge heraf udtraadte af Bestyrelsen.

G. F. Hetsch.

I 1844 valgtes Professor *Hetsch* til Undervisningsdirektør. Dels i denne Stilling og dels som mangeaarigt Medlem af Bestyrelsen blev han Institutets aandelige Formynder og satte for lange Tider sit Præg paa dets Tegneundervisning. Han fik derigennem den største Betydning for vor Haandværkerundervisning og var gennem de mange Aar, han virkede dels ved Institutet, dels ved Akademiet, Haandværkerne en trofast Ven. Han søgte — som der staar paa den Medalje, der i 1846 prægedes til hans Ære — at vejlede Haandværkeren gennnem Kunstens Former.

Institutets Virksomhed fortsattes nu i de følgende Aar efter samme Plan som ved Oprettelsen. Det kneb med at skaffe Plads til de mange Elever, hvoraf adskillige maatte afvises af Mangel paa Lokaliteter. Tanken om at søge bedre Lokaler erhvervet, opstod derfor snart. Allerede i 1846 gjorde man en første Begyndelse ved at henvende sig til »Ko-

miteen for Slagterbodernes Opførelse paa Nikolai Plads«, idet man havde bragt i Erfaring, at der skulde opføres en Skolebygning paa Pladsen. Der kom dog intet ud heraf. I 1848 tænkte man paa at købe en Ejendom i Kokkegade 135 ved Helliggejstes Kirke. Men da saa Bagerlauget i 1850 ønskede at afhænde sin Ejendom, lykkedes det Institutet i Juni s. A. at blive Ejer af Huset i Læderstræde.

Nu blev det muligt at udvide Institutets Undervisning, saaledes at nogle Klasser fik 8 Timers ugentlig Undervisning.

Fra 1. Januar 1851 overtog Institutet Kunstakademiets Elementarklasser, imod at dette afholdt Udgifterne til Lærerlønninger samt betalte Institutet 55 Rbd. Kvartalet. Tillige overtog Institutet en Søndagsundervisning, der med Understøttelse af Den Reiersenske Fond havde fundet Sted paa Akademiet.

Men ogsaa uden for København sporedes Institutets Virksomhed. I 1847 henvendte Borger- og Haandværkerforeningen i Køge sig til Det techniske Selskab for at faa Raad og Vejledning angaaende Virksomheden i en ny oprettet Søndagsskole. Paa Selskabets Anbefaling opnaaede Skolen at faa en Understøttelse af Den Reiersenske Fond, imod at Det techniske Selskab førte Tilsyn med Undervisningen. Skolen i Køge kom derefter til at figurere som en Filial af Det techniske Selskab. I 1851 kom Anmodning om Bistand fra Skolen i Aalborg, og i de følgende Aar henvendte en Række Skoler i Provinserne (Odense, Næstved, Ribe, Helsingør, Roskilde, Holbæk, Kalundborg, Nykøbing F. o. fl.) sig til Institutet for at faa Hjælp, og Lasenius Kramp foretog med Understøttelse af Den Rejersenske Fond Inspektionsrejser til de forskellige Skoler.

Opmuntret af det Held, der saaledes havde fulgt Institutet i dets første Leveaar, rettede Bestyrelsen sit Blik mod det Maal, den egentlig havde sat sig, nemlig at samle al Haandværkerundervisning i København i een Skole. Man ønskede at faa Institut for Metalarbejdere henlagt under Det techniske Selskab. Som foran nævnt blev dette Institut stiftet 1807 af Kobbertøjsfabrikant Conradt. Gennem 25 Aar virkede det som en selvstændig Institution med en Overbestyrelse, der udelukkende bestod af Ekscellencer. Men ved kgl. Resolution af 26. September 1832 blev det efter Stifterens eget Ønske henlagt under Den polytekniske Læreanstalt, idet han fandt det raadeligt, at Institutet, endnu medens han levede, fik en Bestyrelse, som ikke var afhængig af Menneskeliv, men bestandig kunde ventes fornyet ved offentlig Forsorg. I 1851 henvendte Bestyrelsen for Det techniske Selskab sig til Kirke- og Undervisningsministeriet med Forslag til, at Institutet for Metalarbejdere blev henlagt under Det techniske Institut. Afgørelsen af denne Sag trak imidlertid i Langdrag — den gik fra Kommission til Kommission. Først i 1859 forelaa Afgørelsen, og fra Nytaar 1860 henflyttedes Institut for

Metalarbejdere til Det techniske Instituts Lokaler. De Fonds, som Institut for Metalarbejdere raadede over — en Hovedfond, en Rejseunderstøttelsesfond og en Præmiefond — vedblev at bestaa.

Denne tilsyneladende ringe Begivenhed: at de to Instituter blev sluttet sammen, fik imidlertid ret betydelige Følger, idet Kirke- og Undervisningsministeriet fremsatte bestemte Ønsker med Hensyn til Bestyrelsesforholdene ved de sammensluttede Instituter. Efter lange og trange Forhandlinger naaede man endelig ved en Generalforsamling i 1859, der strakte sig over 3 Møder, at faa vedtaget ny Love for Det techniske Selskab. Efter disse skal de forenede Instituter styres af et Repræsentantskab paa 8 Medlemmer, idet der tillige skal være en Skolebestyrelse paa 5 Medlemmer, de 3 valgte af Repræsentantskabet, de 2 af Regeringen, og samme Aar valgte Kultusministeriet sine 2 Repræsentanter til at indtræde i Bestyrelsen. Men ogsaa paa anden Maade fik Sammenslutningen sin Betydning: Staten forhøjede nemlig sit aarlige Tilskud fra 500 til 2000 Rbd. De Mænd, der havde været særlig virksomme for at bringe hele denne Sag i Orden, var Hetsch og Indenrigsministeriets tekniske Konsulent, Lektor *C. G. Hummel.* Denne blev da ganske naturligt Kultusministeriets ene Repræsentant i Skolebestyrelsen. Han blev dennes Formand og den, der i Virkeligheden gennem 13 Aar styrede Institutet.

Undervisningen i Det techniske Institutut var i de forløbne Aar skredet jævnt fremad: man havde optaget ny Fag, efterhaanden som der blev Trang dertil. Ved Siden af Tegneundervisningen havde man stadig — det oprindelige Program tro — ladet afholde Foredrag i Matematik, Fysik og Kemi. Til Gennemførelsen heraf havde man faaet en værdifuld Støtte af det i 1824 stiftede »Selskabet for Naturlærens Udbredelse«, der ikke alene ydede Hjælp i Form af et Pengebidrag, men ogsaa stillede Apparater til Afbenyttelse. I nogle Vintre blev der afholdt Foredrag for Urmagere.

Den fornævnte Sammenslutning af de to Instituter gav ogsaa Anledning til en Revision af Undervisningsplanen, der fra Oktober 1859 kom til at omfatte: 9 Klasser med 2 Afteners ugentlig Undervisning, 5 Klasser med hver Aftens Undervisning og en Dekorationsklasse Søndag Formiddag. De tre af de 5 Klasser var beregnet for de Elever, der ønskede at indtræde paa Kunstakademiet. Desuden oprettedes Klasser for Regning og Matematik. Undervisningsplanen skulde aarlig indsendes til Kultusministeriet til Approbation. Dette blev vel nærmest en ren Formalitets-Sag og bortfaldt, da Skolen blev henlagt under Indenrigsministeriet.

I 1861 foretog man en vigtig Ændring i Planen, idet man oprettede Dagklasser for Bygningshaandværkere. »Det er,« som Bestyrelsen skriver, »ikke nogen fuldstændig technisk Skole for Bygningshaandværkere,

men kun en Begyndelse til en saadan, der kan udvikle sig videre«. Undervisningstiden blev fastsat fra 1. December til Udgangen af Februar, og Undervisningen saaledes tilrettelagt, at den var beregnet paa 2 Vintres Besøg. Det viste sig, at denne ny Undervisning vandt Tilslutning, thi allerede i 1862 foretog man Udvidelse af Undervisningen og optog Fag som Jernkonstruktioner. I 1863 forlængede man Undervisningstiden med 1 Maaned indtil Udgangen af Marts.

Her træffer man et af Hummels Værker. Han havde aldrig sympatiseret med, at Institutet kun skulde give Aften- (Fritids-) Undervisning. Hans varme Interesse for Bygningshaandværkernes Uddannelse førte til Oprettelsen af de foran nævnte Dagklasser, der blev den første Begyndelse til den fuldstændige Dagskole for Bygningshaandværkere.

C. G. Hummel.

I 1863 blev der endvidere approberet et Reglement angaaende de Betingelser, som skal stilles for de Elever, der ønsker at indtræde paa Akademiet. Dette medførte, at Undervisningen atter blev udvidet, saaledes at der fra 1864 var:

12 Aftenklasser med 2 Timers Undervisning 3 Gange ugentlig,

6 Aftenklasser med 2 Timers daglig Undervisning,

3 Dagklasser med 5 Timers daglig Undervisning.

1 Dagklasse med 3 Timers Undervisning Søndag Formiddag.

Det følgende Aar maatte Undervisningen atter udvides, og nu blev Institutets Lokaler benyttet i den Grad, at ingen yderligere Udvidelse var mulig. Haandværkerforeningen, der hidtil havde boet til Leje i Institutets Ejendom, blev nu opsagt, for at alle Lokaler kunde blive taget i Brug til Undervisningen.

Elevantallet, der i Aarene indtil omkring 1860 havde været mellem ca. 400 og ca. 500, steg i de følgende Aar saaledes:

i 1865/66	618
i 1866/67	685
i 1867/68	683
i 1868/69	732
i 1869/70	773.

Bestyrelsen henvendte sig nu til Staten for at søge skaffet Institutet en større Bygning samt for at opnaa en Forhøjelse af Statens aarlige Tilskud, der siden 1859 havde været 2000 Rbd.

Det eneste, man opnaaede, var en Forhøjelse af Statstilskudet, saaledes at Institutet 1873 kunde leje Lokaler i Efterslægtsselskabets Skole

paa Østergade, hvortil henlagdes Undervisningen i de matematiske og naturvidenskabelige Fag.

Den 18. September 1868 fejrede Det techniske Selskab sit 25-Aars Jubilæum: Kramp blev udnævnt til Ridder af Dannebroge og hædredes paa forskellig Maade ved Gaver. Bestyrelsen kunde jo ogsaa med Tilfredshed se tilbage paa de svundne Aar og paa det Resultat, der var opnaaet. Men Aaret 1868 blev paa anden Maade et Mærkeaar for Institutet.

I 1867 havde Arkitekt *V. Klein* holdt 3 Foredrag i Industriforeningen: »Om Haandværkernes Uddannelse« og fremsat et Program for en virkelig Haandværkerhøjskole, i hvilken Tegneundervisningen ikke skulde have en saa dominerende Plads som i Det techniske Institut, men hvor der skulde gives Undervisning saavel i de almindelige Skolefag som i videregaaende Fag. I Forbindelse med Kunstdrejer *I. A. Schwartz* foreslog han da i Maj 1868 Det techniske Selskab forsøgsvis at oprette et 2 à 3-aarigt Kursus, i hvilket 20—30 Haandværkssvende og ældre Lærlinge kunde faa Undervisning, samt en særlig Klasse, hvor der kunde gives Undervisning i Fagtegning, uden at der fordres Prøver paa geometrisk Tegning og Frihaandstegning.

Det techniske Selskab stillede sig imidlertid ganske afvisende over for disse Forslag, hvorfor Arkitekt Klein den 20. Juli 1868 oprettede »Den ny Haandværkerskole«. Det viste sig snart, at der var Stemning for en ændret Undervisning, thi Tilgangen til den ny Skole voksede hurtigt, saaledes at den, der til at begynde med havde ca. 100 Elever, i Løbet af de 8 Aar, i hvilke den bestod, naaede op til et aarligt Elevantal paa ca. 400. Men samtidig voksede Elevantallet i Det techniske Institut: Konkurrencen havde vakt Interesse for denne Sag.

Men Strid mellem Undervisningsanstalter er ikke af det gode. Der maatte finde en Sammenslutning Sted, og den indtraadte ganske naturligt paa det Tidspunkt, da Det techniske Instituts Undervisning havde antaget et saadant Omfang, at der maatte gøres Alvor af at skaffe den bedre Lokaler og forøgede Pengemidler.

Det blev Udstillingen i København 1872, som fik den afgørende Indflydelse og derved har sat sig et varigere Minde end de fleste andre Udstillinger. Udstillingen gav et betydeligt Overskud, der udelukkende tilfaldt Industriforeningen, og paany vaagnede da Tanken om Oprettelse af en stor, tidssvarende Haandværkerskole, der skulde have Lokaler i den store Udstillingsbygning.

Paa Industriforeningens Initiativ nedsattes en Komité til Undersøgelse af dette Spørgsmaal. I denne Komité var Repræsentanter for Indenrigsministeriet, Det techniske Institut, Den ny Haandværkerskole, Malernes Tegneskole, Snedkernes Tegneskole, Kunstakademiet og Haandværkerforeningen samt enkelte særligt indbudte. Man var saa heldig

at faa Gehejmeraad *C. C. Hall* til at overtage Formandspladsen, og det lykkedes ham — saavel i Kraft af den indflydelsesrige Stilling, han indtog, som paa Grund af hans eminente Evne til at faa en Sag til at glide, til at faa modstridende Standpunkter bøjet mod hinanden — at overvinde alle Uoverensstemmelser. Den 4. December 1875 underskrev den samlede Komité en ændret Grundplan for den ny Skole. Planen vedtoges den 30. Januar 1876 af Generalforsamlingen i Den nye Haandværkerskole og den 8. Februar 1876 af Det techniske Selskab.

C. C. Hall.

Det ny tekniske Selskab konstituerede sig den 24. Marts 1876 og vedtog allerede den 30. Maj s. A. Selskabets Love.

Lasenius Kramp, der i Haandværkets Trængselsaar havde taget til Orde for Haandværkerstandens bedre Opdragelse, og som fra 1843 uafbrudt havde været knyttet til Det techniske Institut, naaede endnu at opleve disse Begivenheder. Han døde faa Maaneder efter, at der ved Sammenslutningen af Det techniske Institut og Den nye Haandværkerskole var fremstaaet een stor Skole til Fremme af Haandværkerundervisningen i København.

III. DET TEKNISKE SELSKABS SKOLE.

1876—

Efter den Grundplan, der var blevet udarbejdet for det ny tekniske Selskab, og som approberedes af Indenrigsministeriet den 8. Maj 1876, var Selskabets Formaal gennem den eller de af det oprettede Skoler at tilvejebringe Undervisning i saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kan være Haandværkere og Industridrivende til Nytte i deres Fag. Skolen skal optage Elever fra hele Landet og fra alle Samfundslag samt søge at sætte sig i Forbindelse med og bringe Samvirken til Veje med andre Haandværkerskoler i Landet.

Selskabets Bestyrelse skulde bestaa af et Antal Medlemmer, valgte paa Generalforsamlingen, samt af Delegerede fra Stat, Kommune, Kunstakademiet, Industriforeningen og Haandværkerforeningen og saaledes, at Antallet af de paa Generalforsamlingen valgte Medlemmer skulde være lige saa stort som Antallet af Delegerede. Bestyrelsen vælger et Skoleudvalg paa 5 Medlemmer. (Hertil kom senere den Tilføjelse, at den ene af Indenrigsministeriets Delegerede skulde være Medlem af Skoleudvalget.)

Efter at derefter Selskabets Love var vedtaget d. 30. Maj 1876, valgtes den første Bestyrelse, der kom til at bestaa af:

Valgte af Indenrigsministeriet: Professor, Stadsingeniør *Colding* og Direktør *Philip Schou.*

Valgt af Københavns Kommune: Borgmester *H. N. Hansen.*

Valgt af Kunstakademiet: Arkitekt *L. P. Fenger.*

Valgt af Industriforeningen: Beregner *Alb. Andresen.*

Valgt af Haandværkerforeningen: Snedkermester *Cortsen.*

Valgte af Generalforsamlingen: Hs. Excl. Gehejmekonferensraad *C. C. Hall,* Tømrermester, cand. polyt. *H. H. Kayser,* Universitetsbogbinder *D. L. Clément,* Malermester *Severin Jensen,* Murermester *S. P. Beckmann* og Malermester *Lübschitz.*

Gehejmeraad Hall valgtes til Bestyrelsens Formand.

I Bestyrelsens 2. Møde d. 20. Juni 1876 forelaa der Forslag fra Skoleudvalget, hvis Formand var Direktør Ph. Schou, om, at Selskabets Skole fremtidig blev kaldt Den tekniske Højskole. Forslaget blev dog ikke vedtaget, idet man enedes om slet og ret at kalde Skolen: Det tekniske Selskabs Skole. I samme Møde vedtoges det endvidere, at der skulde ansættes en »Forstander« for Skolen (Lasenius Kramp havde baaret Titlen Inspektør) og i Møde d. 12. August 1876 valgtes daværende Premierløjtnant af Artilleriet *V. A. Thalbitzer* til at overtage denne Stilling.

De ydre Rammer for Skolens Arbejde var nu i Orden, saa at man kunde tage fat paa at faa lagt Planen for Undervisningen.

Efter Grundplanen skulde der i den ny Skole gives Undervisning i:

A. Aftenklasser.

Skrivning, Retskrivning og Regning.

Overslagsberegning og Bogføring.

Elementær Frihaandstegning og geometrisk Konstruktionstegning.

Tegning efter store Konturer og fritstaaende Legemer, Skyggetegning efter Ornamenter og perspektivisk Konstruktionstegning.

Fagtegning for Tømrere, Murere, Stenhuggere o. lign.; for Snedkere, Drejere o. lign.; for Smede, Mekanikere og Vognfabrikanter o. lign.; for Blikkenslagere, Gørtlere, Guldsmede o. lign.; Konstruktion og Beregning af Maskiner og Bygningsdele.

Modellering i Ler og Poussering i Voks.

Aritmetik, Planimetri, Algebra, Stereometri og Trigonometri samt Naturlære, omfattende mekanisk og kemisk Fysik samt en Oversigt over de vigtigste kemiske Processer.

B. Dagklasser.

Frihaandstegning, Projektionstegning, Maskinkonstruktionstegning, Modellering og anvendt Ornamentik.

Statik og dens Anvendelse paa Læren om Materialernes Styrke og Maskinernes Virksomhed samt paa Bygnings- og Maskinkonstruktioner. Landmaaling, Nivellering, Jordarbejde, Vandafledning og Fundering.

C. Klasser for Haandfærdighed i Metalarbejde.

Drejning, Optrykning, Gravering og Ciselering.

Det var tilføjet i Planen, at forsaavidt et tilstrækkeligt Antal Elever melder sig, vil ogsaa andre Fag end de foran nævnte kunne gøres til Genstand for Undervisning, ligesom ogsaa Foredrag over forskellige Emner kan afholdes.

To store og vigtige Spørgsmaal trængte sig samtidig paa til Løsning: Skolens pekuniære Forhold og Lokalespørgsmaalet.

Da Bestyrelsen udarbejdede et Budget for Skoleaaret 1876—77, viste der sig et Underskud paa ca. 31000 Kr. Den Interesse og Støtte, som straks havde vist sig ved Dannelsen af det ny tekniske Selskab, fornægtede sig ikke. Bestyrelsen opnaaede hurtigt, at Staten forhøjede sit Tilskud til 15000 Kr., at Københavns Kommune gav et Tilskud paa 10000 Kr., og at Industriforeningen ydede et Bidrag paa 6000 Kr. Hermed var da de økonomiske Bekymringer foreløbig slukket.

Hvad Lokalespørgsmaalet angik, vidste man, at Det techniske Institut Aaret før Sammenslutningen havde haft 1137 Elever og Den ny Haandværkerskole 431 Elever. Til Undervisning for denne store Elevskare raadede man over Selskabets Ejendom i Læderstræde, de lejede Lokaler paa Østergade samt de Lokaler, som Den ny Haandværkerskole havde benyttet i Industriforeningens Bygning paa Vesterbrogade. Det vilde naturligvis være vanskeligt at faa en Undervisning gennemført med Elever, delt paa 3 forskellige Steder. Man forlod derfor snart Lokalerne paa Østergade, idet man fik lejet større Plads i Industribygningen. Men heller ikke denne Ordning kunde blive tilfredsstillende ret længe. Der fremkom derfor allerede i Oktober 1876 Forslag til Bestyrelsen om at nedsætte et Byggeudvalg. Sagen kom dog først til endelig Behandling i Marts 1877, og der nedsattes et Udvalg med den Opgave at søge undersøgt, om der kunde skaffes passende Lokaler til Veje ved Lejemaal, eller om man maatte opføre en ny Bygning. Efter at Forhandlinger med Industriforeningen om et Lejemaal for hele Skolen i Udstillingsbygningen ikke havde ført til noget Resultat, vedtog Bestyrelsen i sit Møde d. 15. November 1878 med 10 Stemmer mod 3 at købe en Grund paa Fæstningsterrænet, beliggende ved Ahlefeldtsgade. Det var en stor og alvorlig Afgørelse, der her blev truffet: Bygningen med Grund og Inventar blev budgetteret til at ville koste ca. 445000 Kr. Men Bestyrelsen havde atter Heldet med sig: Staten bevilgede 100000 Kr., Kommunen 92000 Kr. (Eftergivelse af Betaling for en Del af Grunden,)

Haandværkerforeningens Lotteri ca. 52000 Kr., medens det lykkedes med Statens Bistand at faa en Prioritet paa 200000 Kr. af Sorø Akademis Midler. I Eftersommeren 1879 blev Arbejdet paabegyndt, og den 29. September 1881 indviedes den ny Skolebygning ved en stor Fest.

Medens Løsningen af denne store, vigtige Sag stod paa, blev der ogsaa paa anden Maade lagt Beslag paa Bestyrelsen.

Som allerede nævnt under Omtalen af Det techniske Institut havde flere tekniske Skoler i Provinserne henvendt sig til dette for at søge Raad og Vejledning og indsendt Arbejder til Bedømmelse. Denne Forbindelse var stadig blevet vedligeholdt, og Krigsraad Kramp var i særlig Grad blevet et Bindeled mellem Institutet og Provinsskolerne.

Dette Forhold kom imidlertid nu ind under fastere Former, idet Indenrigsministeriet rettede Henvendelse til Selskabets Bestyrelse dels om at være det behjælpelig ved Fordelingen af det af Staten bevilgede Beløb til saadanne Skoler i Provinserne, der tilstræber en videregaaende Uddannelse i de tekniske Fag, og dels om at ville samvirke med Ministeriet angaaende Tilsyn med Skolerne, da en Fordeling næppe kan foretages alene paa Grundlag af de fra Skolerne indsendte Oplysninger, men maa støttes paa et Kendskab til Virksomheden, som kun kan faas gennem et sagkyndigt Tilsyn. Bestyrelsen efterkom selvfølgelig Ministeriets Anmodning.

Arbejdet med Tilsynet voksede imidlertid stærkt — flere og flere Skoler henvendte sig til Det tekniske Selskab for at faa Raad og Vejledning eller Anbefaling, naar en Skolebygning ønskedes opført. Et stort Antal Skoler — et enkelt Aar 40 — indsendte aarlig Elevarbejder til Bedømmelse, saa at det blev nødvendigt fra 1883 at dele Landet i 3 Kredse, saaledes at der aarlig kun indsendtes Arbejder fra Skoler i een Kreds. Samtidig bevilgede Staten et Tilskud paa 2000 Kr. for Tilsynet med Undervisningen. Dette overtog Forstanderen, idet han dog med Bestyrelsens Billigelse antog som Medhjælper mangeaarig Lærer ved Skolen, Genremaler (den senere Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne, Professor) *Carl F. Andersen*.

Det tekniske Selskab blev ikke alene benyttet som Tilsynshavende med Provinsskolerne; Ministeriet søgte ogsaa Bestyrelsens Raad ved Uddelingen af Rejsestipendier til unge Haandværkere, ved Opførelsen af Skolebygninger i Provinserne — kort sagt: Selskabet var Ministeriets Konsulent i alle Sager, der vedrørte Landets Haandværkerundervisning, indtil der i 1890 blev oprettet en særlig Stilling som »Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne«.

Dermed ophørte i Hovedsagen Skolens officielle Forbindelse med Provinsskolerne. Paa Grund af den Dimissionsret til Kunstakademiet, der fra 1888 blev givet Skolerne i København, Aarhus og Odense, ved-

ligeholdtes Forbindelsen med disse Skoler, idet Det tekniske Selskabs Skole aarlig stillede de skriftlige Opgaver i de afsluttende Fag.

I Aarenes Løb henvendte adskillige Provinsskoler sig til Skolen angaaende forskellige Undervisningsspørgsmaal, og i den allersidste Tid (1913) er en nøjere Forbindelse mellem alle tekniske Skoler blevet knyttet, idet Det tekniske Selskabs Skole indtraadte i »Teknisk Provinsskoleforening«, der derefter blev til »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark«.

Men ogsaa paa anden, mere indirekte Maade traadte Det tekniske Selskab i Forbindelse med Skolerne i Provinserne.

I 1877 rettede Docent *N. J. Fjord*, der for Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet varetog Ordningen af korte Kursus for Lærere, en Henvendelse til Det tekniske Selskab, om dette vilde paatage sig Uddannelsen af Tegnelærere til Provinsernes Haandværkerskoler. Skoleudvalget erklærede straks, at det var opfyldt af den varmeste Interesse for at faa denne vigtige Sag ordnet paa bedste Maade, og allerede i Sommeren 1878 blev det første Kursus oprettet med 23 Deltagere fra Provinserne. At der var Trang til disse Kursus, viste den Tilslutning, de fik. Allerede i 1879 meldte der sig ca. 80 Deltagere, hvoraf dog kun ca. Halvdelen kunde modtages af Hensyn til de forhaandenværende Pengemidler. Det sidste Kursus afholdtes i 1889, hvorefter Tegnelæreruddannelsen blev henlagt under Inspektøren for de tekniske Skoler i Provinserne.

I de 12 Aar, i hvilke disse Kursus var oprettet ved Det tekniske Selskab, har ca. 580 Lærere og Lærerinder modtaget Undervisning.

Et Spørgsmaal, der blev fremdraget kort Tid efter Oprettelsen af den ny Skole, var dennes Forhold til Kunstakademiet. Efter at der var oprettet en virkelig Dagskole for Bygningshaandværkere med 3—4-aarig fremadskridende Undervisning, laa det jo nær at søge Forbindelse med Akademiet, der hidtil havde haft Tilgang af de Elever, der havde gennemgaaet de Dagklasser ved Det techniske Institut, der var blevet oprettet i 1861 og udvidet i 1863.

Bestyrelsen tog allerede i 1876 fat paa Sagen, og efter Forhandlinger med Akademiet og Kultusministeriet tiltraadte dette d. 30. Marts 1877 de Forslag, der blev stillet til Ændringer i Reglementet af 1863, saaledes at den Dimissionsret, som Den polytekniske Læreanstalt tidligere havde haft, skulde ophøre fra d. 1. April 1879 og overgaa til Det tekniske Selskabs Skole. Disse Regler fulgtes, indtil der d. 27. April 1888 af Kultusministeriet approberedes et Regulativ for Undervisningen og Prøver i Bygnings-Statik og Borgerlig Bygningskunst, gældende for de tekniske Skoler i København, Aarhus og Odense. Bedømmelsen af Arbejderne i de nævnte Fag foregik ved Skolen i København indtil 1910,

da den stiltiende ophørte, efter at Akademiet havde oprettet sin bygningstekniske Skole.

Det maa endnu nævnes, at Bestyrelsen allerede paa et tidligt Tidspunkt rettede sin Opmærksomhed paa det ønskelige i, at Skolens Undervisning kunde friste Eleverne til fortsat Studium. I 1878 fremsatte Skoleudvalget Forslag til, at der aarlig skulde udsættes Prisopgaver af kunstindustriel Natur i de forskellige Fag, paa hvis Løsning — dels i Tegning, dels i udført Arbejde — Skolens yngre og ældre Elever kunde forsøge deres Kræfter. Løsningerne skulde bedømmes og belønnes med mindre Præmier. Sagen vandt Tilslutning hos Bestyrelsen, der i Marts 1879 vedtog »Reglement for den tekniske Skoles aarlige kunstindustrielle Prisopgaver«. Efter dette blev der dannet et Udvalg paa 5 Medlemmer, 3 valgte af Bestyrelsens egen Midte og 2 valgte uden for Bestyrelsen samt Skoleforstanderen. Udvalget skal desuden tilkalde en udøvende Haandværker eller Fabrikant fra hvert Fag, i hvilket der stilles Prisopgaver. Som Medalje skulde benyttes den i sin Tid (d. 29. Marts 1846) til Ære for Professor Hetsch prægede Medalje, hvis Stempler var skænket Det techniske Institut.

I 1880 foretoges den første Bedømmelse af indkomne Løsninger, og siden da har Skolen aarlig udsat Prisopgaver, i hvis oprindelige Reglement der dog i Tidens Løb er sket enkelte Ændringer. I 1885 blev der saaledes stillet et Beløb til Udvalgets Raadighed, for at dette kunde yde Konkurrenterne et Pengebeløb som Bidrag til de med Arbejdets Udførelse hafte Udgifter. Fra 1896 blev der foruden »Sølvmedalje« og »Hæderlig Omtale« tillige uddelt »Bronzemedalje«. I 1913 blev Navnet ændret til »Den tekniske Skoles Prisopgaver for Kunsthaandværkere« og i 1915 blev det vedtaget at lade Sølvmedalje og Bronzemedalje ledsage af et kontant Beløb, henholdsvis paa 100 og 50 Kr.

Ogsaa udefra blev der vist denne Sag Interesse. I 1884 viste en med Sølvmedalje præmieret Konkurrent, Bronzevarefabrikant *Heymann* i Wien, sin Interesse for Fremskaffelsen af gode Løsninger ved at stille et Beløb til Raadighed for Udvalget. I 10 Aar virkede »Den Heymannske Fond« og anvendtes navnlig til Indkøb af fortrinlige Løsninger.

I 1890 skænkede Sten- og Billedhugger *A. Scheller* Skolen et Beløb paa 1000 Kr., der skulde anvendes som et Legat, bærende hans Navn, og hvis Renter skal bruges til bedste for unge Haandværkere, der har løst de kunstindustrielle Prisopgaver.

I 1901 stiftede Industriforeningen »Dalhoffs Legat«, bestaaende af 15 Aargange af »Tidsskrift for Kunstindustri«. Dette Legat kunde tildeles de Konkurrenter, der havde opnaaet Sølv- eller Bronzemedalje — fra 1906 dog kun de førstnævnte.

I de forløbne Aar har der været indsendt ca. 200 Løsninger til Bedømmelse. Der er blevet uddelt 48 Sølvmedaljer, 22 Bronzemedaljer

samt anvendt ca. 4500 Kr. som Bidrag til Dækning af Udgifterne ved Konkurrencerne.

I nær Forbindelse med disse Prisopgaver stod den Beslutning, som Bestyrelsen tog, at Skolen samtidig med Indrykningen i den ny Skolebygning skulde oprette dels Aftenklasser for Haandværksfag, der ønskede en videregaaende Uddannelse i kunstindustriel Retning, dels en Dagklasse — Kunstindustriskolen — med det Maal at uddanne Eleverne saa vidt, at de kunde blive i Stand til at komponere Tegning til Genstande, hørende til deres Fag.

Medens Aftenklasserne — »Klasserne for Kunsthaandværkere« — endnu bestaar og i Aarenes Løb er blevet meget udvidet, blev »Kunstindustriskolen« ophævet med Skoleaaret 1899—1900, efter at Kunstindustrimuseet havde oprettet sin Skole.

Den Interesse, der var blevet vakt for Haandværkerundervisningen ved de forud for Sammenslutningen af de to Skoler afholdte Møder og Forhandlinger og ved, at Det tekniske Selskab saa snart efter denne Begivenhed rykkede ind i sin egen, store Bygning, satte sit Spor i Elevantallet, der i en Række Aar var i stadig Stigning, saaledes at den store Skolebygning snart kun med Nød kunde rumme alle de mange Elever.

I 1883—84 var Elevantallet, der i 1876—77 havde været 1420, steget til 1909. Det kneb nu saaledes med Plads, at man den Vinter maatte tage Festsalen i Brug til Undervisning. Denne Ordning har været bibeholdt indtil Nytaar 1914, da Skolen med Understøttelse af Staten fik opført to Tilbygninger, hvorved Festsalen blev frigjort for Undervisning og derefter er blevet benyttet til Foredrag for Eleverne.

I de følgende Aar fra 1883—84 til 1890—91 svingede Elevantallet mellem ca. 1700 og ca. 1900. Da Tallet i 1891—92 var naaet til 1966, rettede Bestyrelsen sin Opmærksomhed paa at faa etableret en Filial i den vestlige Del af Byen. Denne var jo efterhaanden vokset meget betydelig, saaledes at Eleverne fik længere og længere Veje at maatte tilbagelægge for at kunne komme til Skolen i Ahlefeldtsgade. Man oprettede da i 1892 en Filial i lejede Lokaler paa Værnedamsvejen. I 1901 maatte disse dog fraflyttes. Man følte imidlertid stærkt Savnet af en Filial i Byens vestlige Del og tog derfor mod et Tilbud fra en Bygherre om at opføre og udleje en Skolebygning paa Kochsvej, der derefter toges i Brug fra 1907.

En stadig Forøgelse af Elevantallet medførte, at man saa sig nødsaget til at oprette flere Filialskoler: i 1894 etableredes en Filial paa Christianshavn (først i Søkvæsthuset, senere fra 1906 i Kommunens Ejendom, »Frelserens Arbejdshus«, i Prinsessegade); i 1896 maatte man leje Lokaler i Melchiors Skole paa Nørregade, i 1898 lejede man en særlig til Skolebrug opført Bygning paa Østerbro (Helgesensgade), og i 1900 opførtes med Tilskud af Stat og Kommune en stor Skole paa

Nørrebro (Prinsesse Charlottesgade 38). Hertil kan føjes, at der i 1907—08 opførtes endnu en Skolebygning paa Nørrebro i Forbindelse med den allerede opførte til Brug for Dagskolerne for Maskin- og Elektrokonstruktører.

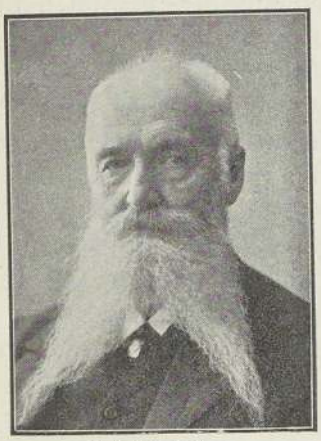
Det maa i denne Forbindelse endnu anføres, at Valby tekniske Skole, der ved Valby-Distriktets Indlemmelse i København i 1901 ophørte med at være »Provinsskole«, siden 1902 har faaet Tilskud fra Det tekniske Selskab. Skolen, der aarlig besøges af 90—100 Elever, faar nu et aarligt Tilskud paa 1600 Kr., idet den dog har Forpligtelse til at arbejde efter samme Planer som Det tekniske Selskabs Skole, der ved Forstanderen eller udsendte Faglærere har Ret til at inspicere Undervisningen i Detaljerne.

Det maa jo siges at være et smukt Resultat, der var naaet: Det techniske Institut, der var begyndt med smaa, lejede Lokaler i Læderstræde, havde udviklet sig til en Virksomhed med to store Skolebygninger — i Ahlefeldtsgade og paa Nørrebro — der hegge er Selskabets Ejendom, samt tre Filialer.

I det Ydre havde der saaledes fundet en mægtig Udvikling Sted.

Naar der derefter skal gives en Oversigt over selve Virksomheden, vil det være naturligt at begynde med dem, der skal lede Skolen og gennemføre Undervisningen.

I Spidsen for Skolen blev der — som allerede nævnt — ansat en Forstander. Hertil udnævntes fra den 1. September 1876 daværende Premierløjtnant V. A. Thalbitzer, der med sikker Haand ledede Skolen i 33 Aar, indtil han fra 1. Oktober 1909 tog sin Afsked. Som hans Eftermand blev daværende Kaptajn *L. Ernst* ansat. Han virkede dog kun et Vinterhalvaar som Forstander, idet han allerede den 1. Maj 1910 ønskede at trække sig tilbage. I hans Sted ansatte Bestyrelsen den daværende Forstander for Aarhus tekniske Skole, Kaptajn *E. Paulli*.

V. A. Thalbitzer.

En anden og vigtig Stilling inden for Ledelsen er Posten som Kasserer. Medens denne Stilling ved Det techniske Institut var ulønnet, blev der fra 1876 oprettet en lønnet Stilling som Kasserer og Økonomiinspektør, i hvilken ansattes Den ny Haandværkerskoles Inspektør, *N. H. Tønnesen*. Han virkede ved Skolen indtil 1905, da han tog sin Afsked og afløstes af den nuværende Kasserer, Kaptajn *L. T. Lambertsen*.

Lærernes Antal i de forløbne Aar har været:

1876—77	57	1886—87	68	1896—97	90	1906—07	118
1877—78	57	1887—88	74	1897—98	90	1907—08	124
1878—79	52	1888—89	72	1898—99	98	1908—09	131
1879—80	56	1889—90	79	1899—00	102	1909—10	131
1880—81	60	1890—91	74	1900—01	112	1910—11	122
1881—82	64	1891—92	82	1901—02	116	1911—12	116
1882—83	73	1892—93	81	1902—03	123	1912—13	115
1883—84	71	1893—94	80	1903—04	125	1913—14	124
1884—85	71	1894—95	83	1904—05	129	1914—15	129
1885—86	66	1895—96	86	1905—06	122	1915—16	137

Lærerne var ved Skolens Oprettelse alle Timelærere, og Betalingen var normalt 1,25 Kr. pr. Time, idet man dog den Gang — som nu — maatte betale enkelte specielle Fag med et noget højere Honorar.

I 1891 vedtog Bestyrelsen, at der i Sygdomstilfælde skulde betales Vikar i indtil 3 Maaneder.

Fra 1. Januar 1899 blev Betalingen for de Lærere, der havde 5 Aars Anciennitet, forhøjet til 1,50 Kr. pr. Time, og fra 1912 vedtoges følgende Lønningsskala:

I		II	
1—2 Aar:	1,25 Kr.	1—2 Aar:	1,50 Kr.
3—6 — :	1,50 —	3—6 — :	1,75 —
7—10 — :	1,75 —	7—10 — :	2,00 —
11 Aar og derover	2,00 —	11—14 — :	2,25 —
		15 Aar og derover	2,50 —

idet Skala I normalt gælder for Lærere i Aftenskolen, Skala II for Lærere i Dagskolen.

Desuden er der fastsat nærmere Regler for Lønningsudbetaling ved kortvarigere Sygdom.

Lærerne var — som nævnt — ansat som Timelærere og engageredes fra Skoleaar til Skoleaar. Der skete dog i 1891 den Ændring, at der blev knyttet fast ansatte Lærere til Skolen. Disse lønnes med en fast aarlig Løn, og for en Del af dem er det bestemt, at de selv skal yde 5 pCt. af deres Lønning til Pensionering af dem selv og deres eventuelle efterladte, idet Skolen yder $2^1/_2$ pCt. i samme Øjemed.

Nogle af disse Lærere blev ansat som Overlærere for enkelte af Skolens Afdelinger, efterhaanden som disse voksede eller — som for Dagskolens Vedkommende — antog fastere Former. I Øjeblikket er ansat 8 Overlærere.

De faste Lærere ansættes af Bestyrelsen efter Indstilling af Skoleudvalget.

Fra 1912 indførtes en ny Kategori af Lærere: »faste Timelærere«.

Disse har løbende Engagement ved Skolen med gensidig Opsigelsesfrist af ½ Aar.

Timelærere ansættes og afskediges af Skoleudvalget.

Forbindelsen mellem Skolens Ledelse og dens Lærerkorps etableredes i 1895, da der oprettedes et Lærerudvalg, bestaaende af Forstanderen (som Formand) og de fast ansatte Lærere. Dette Udvalg skulde træde sammen mindst 2 Gange aarlig og drøfte Spørgsmaal vedrørende Undervisningen og Skolegerningen.

I 1911 blev Forbindelsen udvidet, idet Bestyrelsen vedtog »Regler for Samarbejdet mellem Skoleudvalget og Skolens Lærerpersonale«, i Følge hvilke der blev dannet et Lærerraad og 3 Lærerudvalg.

Lærerraadet bestaar — foruden af Forstanderen som Formand — af Skolens Overlærere, fast ansatte Lærere, tre Medlemmer, et fra hvert af Lærerudvalgene, valgte af Udvalgets Medlemmer, samt et Medlem, valgt af samtlige Skolens Lærere. Skoleudvalget indhenter Lærerraadets Erklæringer i Sager, der maa skønnes at have almindelig Interesse for Skolen og dens Virksomhed som Helhed.

Lærerudvalgene bestaar — foruden af Forstanderen som Formand — af Repræsentanter for: 1) Bygningsfag, 2) Maskinfag og elektrotekniske Fag og 3) Dekorative Fag og behandler Spørgsmaal vedrørende Ændringer i Undervisningen.

Hvert Fag eller Faggruppe repræsenteres af 1 Medlem, der vælges af Skoleudvalget, idet Skolens samlede Lærerkorps vælger 1 Medlem til hvert af Lærerudvalgene.

Det siger sig selv, at ved en saa stor Institution som Det tekniske Selskabs Skole har Lærerne sluttet sig sammen paa forskellig Maade til Varetagelse af deres Interesser.

I Januar 1876 — altsaa kun nogle faa Maaneder før Sammenslutningen af Det techniske Institut og Den ny Haandværkerskole — var der blevet oprettet »Det techniske Instituts Lærerforening«. Denne sygnede efterhaanden hen, og i 1894 stiftedes »Foreningen af Lærere ved Det tekniske Selskabs Skole«. Denne Forenings Formaal er at fremme det kollegiale Sammenhold mellem Skolens Lærere og gennem Foredrag og Diskussioner at oplyse og behandle Spørgsmaal, der angaar Haandværkerundervisningen her i Landet og i Udlandet. Som Medlemmer optages Lærere ved Skolen. Som Medlemmer uden Stemmeret optages afgaaede Lærere, og som Medlemmer uden Stemmeret og uden Erlæggelse af Kontingent optages de Lærere, der har faaet Foreningens Medalje i Anledning af, at de har virket uafbrudt i 25 Aar ved Skolen.

Da der til at begynde med ikke betaltes Løn under Sygdom, stiftede Lærerne den 1. November 1883 en privat Sygekasse, der ydede fuld Løn til Medlemmerne ved Sygdom udover 2 Dage. Skolen ydede Kassen et aarligt Tilskud paa 300 Kr. Da Bestyrelsen i 1891 vedtog at

betale Løn under Sygdom i indtil 3 Maaneder, ophævedes Kassen, som imidlertid havde opsparet en lille Kapital. Med denne som Grundfond stiftedes den 1. Oktober 1891 »Hjælpekassen for Lærere ved Det tekniske Selskabs Skole«, hvis Formaal er ved Dødsfald at udbetale en Sum een Gang for alle. Summens Størrelse retter sig efter vedkommendes Anciennitet som Medlem af Kassen.

Da Sygekassen blev ophævet, inddrog Selskabet sit aarlige Tilskud, der senere — forhøjet til 400 Kr. — overførtes til den i 1901 stiftede »Teknisk Selskabs Skoles Lærerforenings private Hjælpefond«. Dennes Formaal er 1) at hjælpe Enker og forældreløse Børn efter Lærere, der har virket mindst 10 Aar ved Skolen, 2) at hjælpe Lærere og forhenværende Lærere, der har virket mindst 15 Aar ved Skolen, og som paa Grund af Alder, Svagelighed eller anden uforskyldt Aarsag ophører med Lærergerningen, og 3) at hjælpe Lærere og forhenværende Lærere under særlige Forhold (f. Eks. Hjælp i Sygdomstilfælde ud over den Tid, i hvilken Skolen har tilsikret Lønning). Fonden ejer nu en Kapital paa ca. 18000 Kr.

Endelig er der Eleverne.

Der er i det foregaaende allerede blevet nævnt enkelte Aars Elevantal nærmest som Holdepunkter for de Udvidelser af Skolens Loka-

	Ialt	Murere	Tømrere	Maskinfag		Ialt	Murere	Tømrere	Maskinfag
1876—77....	1420	161	154	320	1896—97....	2554	220	127	740
1877—78....	1425	148	151	282	1897—98....	2754	250	162	814
1878—79....	1374	115	137	284	1898—99....	3037	285	217	992
1879—80....	1431	118	124	296	1899—00....	3334	359	241	1128
1880—81....	1432	135	129	285	1900—01....	3838	406	309	1309
1881—82....	1767	176	158	322	1901—02....	3769	350	296	1287
1882—83....	1885	205	179	327	1902—03....	3759	349	318	1175
1883—84....	1909	198	170	340	1903—04....	3697	367	338	1099
1884—85....	1971	222	181	388	1904—05....	3495	338	313	982
1885—86....	1845	195	168	363	1905—06....	3434	329	262	1060
1886—87....	1711	170	154	351	1906—07....	3460	317	220	1064
1887—88....	1749	164	154	357	1907—08....	3509	288	213	1153
1888—89....	1871	150	152	367	1908—09....	3613	238	187	1258
1889—90....	1899	158	140	419	1909—10....	3416	185	129	1253
1890—91....	1915	158	149	477	1910—11....	3330	109	105	1270
1891—92....	1966	169	141	485	1911—12....	3120	104	96	1220
1892—93....	2048	179	131	522	1912—13....	3061	90	93	1275
1893—94....	2164	182	129	552	1913—14....	2977	104	92	1238
1894—95....	2288	178	124	596	1914—15....	3118	117	107	1320
1895—96....	2424	191	108	677	1915—16....	3567	117	107	1570

liteter, som maatte finde Sted. Foranstaaende anføres en samlet Oversigt over Elevantallet i de forløbne Aar, idet der tillige er givet Oplysning om, hvor mange af hvert Aars Elever, der har tilhørt Bygningsfagene — Murere og Tømrere — og hvor mange Maskinfaget.

Oversigten siger uden Ord, hvorledes Bevægelsen har været.

Eleverne kommer fra alle Dele af Landet — ikke faa unge islandske Haandværkere har i Aarenes Løb modtaget Undervisning paa Skolen.

Spørgmaalet om Optagelse af kvindelige Elever fremkom første Gang i 1889, da en ung Dame, der var i Snedkerlære, ansøgte om Tilladelse til at maatte indtræde paa Skolen. Hendes Andragende blev dog afslaaet.

Først i 1907 blev det vedtaget at optage kvindelige Elever paa Skolen, efter at Sagen navnlig var blevet rejst af »Dansk Kvindesamfund«.

Der er paa forskellig Maade ydet Eleverne Opmuntring og Støtte under deres Uddannelse paa Skolen.

Ved Skolens Oprettelse var man enig om at bevare Traditionen fra Det techniske Institut og uddelte aarlig Præmier (gode Bøger, Bestik o. l.) og »Ros« for udvist Flid. Traditionen bevaredes indtil 1890, da Bestyrelsen vedtog ikke mere at tildele Eleverne disse Opmuntringer, dels fordi man var bange for, at de let kunde forvirre de unges Begreb om deres egentlige Dygtighed, dels fordi Lærernes Skøn, paa hvilket der maatte bygges, ofte afveg saa meget, at der kunde komme uretfærdige Resultater.

Skolen har i saa stort Omfang, som Forholdene har tilladt det, støttet Eleverne ved Tildeling af Fripladser saavel i Aften- som i Dagskolen.

For Aftenskolens Vedkommende blev Fripladserne til at begynde med tildelt for 1 Kvartal ad Gangen, idet man fordrede, at Ansøgeren skulde have besøgt Skolen mindst 1 Kvartal og have vist god Flid og Opførsel. Fra 1888 har Fripladserne været givet for 3 Kvartaler ad Gangen og fra 1913 for hele Skoleaaret. Der kræves, at Ansøgeren skal være »Lærling«, d. v. s. han skal fremlægge Lærlingekontrakt, paategnet af Magistraten.

Skolen har dels af egne Midler, dels ved Hjælp af de den tillagte Legater ydet Fripladser — med eller uden Stipendium — til Dagskolernes Elever. Disse er desuden blevet støttet meget betydelig af Staten, der i Aarenes Løb har bevilget følgende Beløb til Understøttelser (Fripladser, Boghjælp og Stipendier):

1891–92	1440	1896–97	1000	1901–02	1160	1906–07	1960	1911–12	6603
1892–93	1260	1897–98	1020	1902–03	900	1907–08	1920	1912–13	4802
1893–94	860	1898–99	1020	1903–04	980	1908–09	4523	1913–14	12103
1894–95	895	1899–00	1140	1904–05	835	1909–10	3365	1914–15	20293
1895–96	875	1900–01	1220	1905–06	1700	1910–11	3458	1915–16	20266

Hvad dernæst Undervisningen angaar, vil det for Oversigtens Skyld være bedst at omtale hver Afdeling for sig.

Aftenskolen. Efter Grundplanen omfattede Undervisningen de almindelige Skolefag: Skrivning, Regning og Retskrivning samt Tegning.

Undervisningen i de førstnævnte Fag var obligatorisk, idet Elever, der ikke var 18 Aar, og som ikke kunde skrive og regne med nogenlunde Færdighed, ikke kunde faa Adgang til Tegneklasserne uden samtidig at deltage i Skrivning og Regning. Undervisningen i disse Fag gaves 2 Timer om Ugen i hvert Fag og var gratis for de Elever, der tillige fik Tegneundervisning.

Fra Skoleaaret 1891—92 blev Undervisningen ikke mere obligatorisk, men overladt til hver enkelt Elevs Ønske, og efter at Københavns Kommune havde oprettet sine Fortsættelseskursus, blev Undervisningen i de nævnte Skolefag indstillet fra Skoleaaret 1900—01.

Den forberedende Tegning omfattede: Frihaandstegning, geometrisk og stereometrisk Tegning, idet hver Elev arbejdede efter sin Fortegning eller sit Forbillede. Oprykningen til Fagtegningen blev afgjort af hver enkelt Lærer, idet han, naar han fandt, at Eleven var færdig, viste Inspektøren for Aftenskolen de udførte Tegninger, og Eleven kunde da til et hvilket som helst Tidspunkt i Skoleaaret indtræde i Klasserne for Fagtegning. Dette uheldige Forhold var begrundet i, at Haandværksmestrene fordrede, at deres Lærlinge skulde avancere til Fagtegning saa hurtigt som muligt.

Fra Skoleaaret 1889—90 blev der imidlertid indført et nyt System for den forberedende Tegning. Dette forudsatte »Klasseundervisning« og medførte dels, at Eleverne kun kunde optages ved Skoleaarets Begyndelse, dels at Undervisningen kunde afsluttes omtrent samtidig for alle Elever, hvorved Oprykningen i Fagklasserne kun kunde ske efter aflagt Prøve ved hvert Kvartals Slutning. Paa Grund af det store Elevantal kunde Skolen overføre de Elever, der enten mødte med Forkundskaber eller havde store Vanskeligheder med at følge Undervisningen, til særlige Klasser, hvorved Elevmaterialet i de normale Klasser blev nogenlunde ensartet. Undervisningen var planlagt saaledes, at den i Almindelighed kunde tilendebringes i Løbet af 3 Kvartaler. Man havde bl. a. regnet med, at Flertallet af Elever, der begyndte ved Oktober Kvartal, kunde faa den forberedende Tegning fra Haanden ved at deltage i Undervisningen i April Kvartal. Men Tilslutningen til det 3. Kvartal var ikke stor, og Følgen blev derfor, at de fleste Elever besøgte Skolen i et Vinterhalvaar og derefter det følgende Oktober Kvartal. Dette var imidlertid en Ulempe baade for Undervisningen i forberedende Tegning, idet Eleverne i Sommerhalvaaret glemte saa meget, at man i Oktober Kvartal maatte begynde med et Repetitionskursus, og for Fagklasserne, der fik den største Tilgang ved Januar Kvartals Begyndelse.

Fra Skoleaaret 1910—11 blev der derfor indført en Ændring i Planen, saaledes at Undervisningen nu kan gennemføres i 2 Kvartaler, idet man bl. a. har strøget Undervisningen efter plane Forbilleder og udeladt Optrækning med Tusch ved den konstruktive Tegning.

Undervisningen i Fagklasserne bestod til at begynde med hovedsagelig i Afkopiering navnlig efter tyske Forbilleder. Der er heri sket store Ændringer. Der appelleres nu til Elevernes Forstand og Omtanke — han tegner, men han maa forstaa, hvad han tegner. Der er planlagt regelmæssigt fremadskridende Undervisningsplaner for de forskellige Fag, dog ikke saaledes, at alle Elever skal tegne alle Opgaver — Flid og Begavelse belønnes. Det Ønske, man i de senere Aar har næret om at knytte mundtlig Undervisning i forskellige Fag til Tegneundervisningen, har været vanskeligt at opfylde, dels fordi Elevernes Besøgstid paa Skolen i Almindelighed kun strækker sig over en Del af Læretiden, og dels fordi Elever af de forskellige Fag og af de forskellige »Aargange« er fordelt paa 5 Skoler. Det vilde derfor kun med betydelige Omkostninger være muligt at danne passende »Klasser« paa alle Skoler. For et Par Fag, der ikke afgiver et stort Elevantal — Formere og Elektrikere — har der i de sidste 4 Aar været gennemført en klasseinddelt Undervisning med Tegning og forskellige mundtlige Fag. For de store Haandværksfag — Maskinfaget og Snedkerfaget — har man maattet indskrænke sig til at lade afholde Rækker af Foredrag over Teknologi og Materiallære. For Guld- og Sølvsmede afholdes der ligeledes Foredrag over Materiallære, og for Klasserne for Kunsthaandværkere Foredrag over Stillære.

Undervisningstiden var oprindelig saaledes, at Eleverne — undtagen i forberedende Tegning — kunde besøge Skolen 3 eller 6 Aftener om Ugen ganske efter eget eller Mestres og Forældres Ønske. Denne Ordning gav imidlertid Anledning til forskellige Ubehageligheder, bl. a. var det vanskeligt at faa Interessen rigtig vakt hos »Hverandenaftens-Eleverne« vel nok fordi, deres Arbejde skred saa langsomt fremad. Fra Skoleaaret 1912—13 foretoges derfor den Ændring, at Elever i Fagklasserne skal besøge Skolen de 5 Aftener om Ugen, idet Lørdag Aften er fri. Denne Aften har derefter været anvendt til Afholdelse af Foredrag af almendannende Art, idet dog Deltagelsen heri er frivillig.

Betalingen for Undervisningen paa Aftenskolen er ikke undergaaet nogen nævneværdig Forandring i de forløbne 40 Aar. For den almindelige Undervisning i Tegning betales 6 Kr. Kvartalet. Dette Beløb blev betalt ved Indmeldelsen. Det viste sig imidlertid, at der ved Januar Kvartal skete en ret betydelig Afgang af Elever — over 20 pCt. Dette førte til, at man fra 1912 ændrede Betalingen saaledes, at der ved Indmeldelsen betaltes 9 Kr. og ved Fornyelsen af Kortet til næste Kvartal

kun 3 Kr. Dette har haft en meget gavnlig Virkning, idet Afgangen af Elever ved Januar Kvartal nu kun er ca. 10 pCt.

Dagskolerne. Samtidig med Skolens Oprettelse kom den Dagundervisning, som var paabegyndt i Det techniske Institut, ind under fastere Former, idet der oprettedes en klasseinddelt Dagskole for Bygningshaandværkere og Maskinbyggere. Skolen kom til at bestaa af en Forberedelsesklasse og 3 Klasser — yngste, mellemste og ældste — med til Dels fælles Undervisning for de to Kategorier. Skolen begyndte med et Elevantal af 94. I 1879 dimitteredes det første Hold Elever fra Dagskolen og fik Titlen henholdsvis »Husbygningseksaminand« og »Maskinbygningseksaminand«.

Fra 1883 blev Bygningsskolen udvidet, idet der tilføjedes en 4. Klasse, »Udvidet Bygningsklasse«, medens Maskinskolen bibeholdt sine 3 Klasser.

Manglerne ved den fælles Undervisning for Bygnings- og Maskinelever blev snart saa iøjnefaldende, at man fandt det nødvendigt at dele Skolen. Fra 1891 blev derfor Undervisningen i de to ældste Klasser skilt for de to Kategorier af Elever, og fra 1898 blev Bygningsskolens 4 Klasser benævnt: yngste, næstyngste, næstældste og ældste, medens Maskinskolen endnu beholdt 3 Klasser.

Bygningsskolen blev af Akademiet benyttet som en Forskole, idet det forlangtes for at faa Afgang fra dette, at de 3 første Klasser var gennemgaaet og Prøver aflagt i Overensstemmelse med Regulativet af 1888.

I 1899 indledede »Akademisk Arkitektforening« Forhandlinger med Bestyrelsen for at søge udvirket, at Studietiden for de vordende Arkitekter kunde afkortes, bl. a. ved at Elever kunde lade sig privat undervise i de forskellige Discipliner og derefter indstille sig til Prøverne ved Skolen. Arkitektforeningen støttedes af Akademiets Skoleraad, og derved indlededes en Række Forhandlinger mellem dette og Bestyrelsen angaaende Arkitekternes Uddannelse paa Skolen.

I 1901 optoges mundtlige Forhandlinger om Sagen mellem Delegerede fra Akademiet, Skolens Skoleudvalg og Arkitektforeningen. Dette Udvalg afsluttede sin Behandling med at fremsætte et Forslag, hvorefter der for de vordende Arkitekter kunde oprettes et særligt Kursus, der skulde kunne tilendebringes i 2 Aar med indtil 16 Maaneders Undervisning. Behandlingen af dette Forslag blev stillet ganske i Bero — Bestyrelsen lod ikke høre fra sig i 2 Aar, indtil der fra Kultusministeriet i 1904 blev rettet Anmodning til Indenrigsministeriet om at søge foranlediget, at Spørgsmaalet om Arkitekternes Uddannelse blev taget op til Drøftelse. Der nedsattes da samme Aar en Kommission, bestaaende af Repræsentanter fra Indenrigs- og Kultusministeriet, fra Akademiet, Det tekniske Selskabs Skole, Teknisk Provinsskoleforening,

Akademisk Arkitektforening og Haandværkerstanden for at gøre Forslag til Ordning af Undervisningen i de for Arkitekter, Bygmestre og Haandværkere nødvendige Discipliner.

Kommissionen sluttede sit Arbejde i 1907. Resultatet blev, at Akademiet selv ønskede at overtage den tekniske Uddannelse af Arkitekteleverne, hvorefter den i 1910 oprettede sin bygningstekniske Skole.

Efter at saaledes Forbindelsen med Akademiet var afbrudt, foretog man i 1908 en Ændring af Bygningsskolens Plan. Den Adskillelse mellem de to ældste Klasser, som man hidtil havde maattet opretholde af Hensyn til Akademiets Elever, kunde nu bortfalde, og der kunde derved skabes en mere jævnt fremadskridende Undervisning, navnlig i Hovedfagene: Statik, Bygningskonstruktion og Husbygning.

Da nu Skolen stod frit, begyndte Ønskerne udefra at melde sig: i 1909 fremsatte »Dansk Arkitektforening« et Forslag til Udvidelse af Bygningsskolen, og paa Selskabets Generalforsamling samme Aar tog Arkitekt *Jensen-Klint* kraftigt til Orde for at anbefale Forslaget og søge dannet en Skole ikke for halvt akademiske Arkitekter, men for Bygmestre, hvis Ære er dér, hvor Haandværket er. Forstanderskifterne medførte imidlertid, at denne Sag ikke kom til Drøftelse før i 1911, da Skolen indbød til et stort Møde angaaende »Bygmesterskolen«. Hele den Bevægelse, der kan karakteriseres ved de to Ord: Bygningskultur — Bygmester, havde allerede paa et tidligere Tidspunkt fundet Vej til Provinsernes Skoler. Dette førte til, at »Teknisk Provinsskoleforening« i 1910 nedsatte et Udvalg for at søge dannet en ny og fælles Undervisningsplan for Bygningsdagskolerne. Da det jo vilde være heldigst, om en saadan Plan kunde blive fælles for alle Skoler — ogsaa for Skolen i København — blev Udvalget tiltraadt af Repræsentanter for Det tekniske Selskabs Skole, og som Resultat fremgik den midlertidige Plan af 1912, hvorefter der siden da har været arbejdet. Planen blev kaldt »midlertidig«, fordi man ansaa det for nødvendigt at lade den optage til Revision, naar den af alle Skoler var blevet gennemført i alle Klasser, da den indeholder Undervisning i Fag, som ikke tidligere har været optaget i Skolerne, og om hvilke man derfor ikke vidste, om de kunde gennemføres paa tilfredsstillende Maade.

Samme Udvalg udarbejdede et Regulativ for Prøverne. Efter dette er der nedsat en Eksamenskommission, der stiller Opgaverne i alle afsluttende Fag og som foretager Bedømmelsen af Hovedfagene: Statik, Husbygning samt Opmaaling og Skitsering.

Ved Siden af den egentlige Bygningsskole har der siden Skoleaaret 1878—79 været oprettet en saakaldet »Særlig Klasse for Bygningshaandværkere«. Undervisningen omfatter navnlig Fagtegning, der er uafhængig af det matematiske Grundlag, som fordres i Bygningsskolen. Ved Siden heraf undervises der i Materiallære, Dansk, Regning og Bog-

føring, ligesom Eleverne kan deltage i Aftenskolens Matematikundervisning. Klassen er navnlig beregnet for de Bygningshaandværkere, der ikke med Sikkerhed kan paaregne at have flere Vintre til deres Raadighed, og som derfor ikke kan gennemgaa hele Bygningsskolen.

For Dagskolen for Maskinbyggere begyndte man i Slutningen af 90erne at drøfte Spørgsmaalet om en Reorganisation af Skolen, navnlig gaaende ud paa dels at udvide Undervisningen saaledes, at den kom til at omfatte 4 Halvaarsklasser, og dels at stille visse Krav med Hensyn til Værkstedsuddannelse forinden Indtrædelse paa Skolen. Forhandlingerne om disse meget vigtige Spørgsmaal trak naturligvis ud og kom derved til at falde sammen med de Overvejelser angaaende en elementær elektroteknisk Undervisning, der paabegyndtes i 1904 af en Kommission, bestaaende af Delegerede fra Indenrigs-, Kultus- og Marineministeriet. Denne Kommission afgav i Begyndelsen af 1905 sin Betænkning og foreslog bl. a., at man skulde søge oprettet en videregaaende elementær elektroteknisk Undervisning ved en til Det tekniske Selskabs Skole knyttet Dagskole, der skal give Undervisning i et to-aarigt Kursus for Elever med en 4—5 Aars praktisk Uddannelse.

Samtidig med at Planen for denne ny Skole blev udarbejdet, blev Planen for Maskinskolen omarbejdet, saaledes at der kunde opnaas nogen Fælles-Undervisning paa de to Skoler. I 1907 bevilgede Regeringen Midler til Opførelse af en elektroteknisk Skole paa en af Københavns Kommune skænket Grund, beliggende umiddelbart op til Selskabets Skolebygning i Prinsesse Charlottesgade. Undervisningen efter de ny Planer begyndte den 1. Oktober 1907, og den ny Skole blev taget i Brug den 1. April 1908. De ny Skoler, der begyndte med et Elevantal paa ca. 40, har i Vinteren 1915—16 været besøgt af 105 Elever.

Samtidig med Vedtagelsen af de ny Skoleplaner bestemtes det at forlade den gamle Titel — Maskinbygningseksaminand — for de Elever, der fik Afgangsbevis, og at indføre Titlerne: Maskin- og Elektrokonstruktør.

For Tilgangen til de ny Skoler blev det af megen Vigtighed, at man fra 1908 oprettede en Aftenundervisning, saaledes at Elever i deres Læretid kan forberedes til at træde direkte ind i Dagskolens 2. Klasse.

For Dagskolen for Elektrokonstruktører blev det af stor Betydning, at Ministeriet for offentlige Arbejder i 1911 godkendte dens Afgangsprøve som Prøve for Statsinstallatører, naar de af Ministeriet stillede Krav til praktisk Foruddannelse er opfyldt.

Ligesom Det techniske Institut havde haft sin Dagklasse for Malere, saaledes blev der ogsaa straks ved den ny tekniske Selskabs Skole oprettet en Malerskole. Men medens den førstnævnte havde ført en ret hensygnende Tilværelse, fik den sidstnævnte saa meget større Betydning, som Malerlauget, der i 1857 havde oprettet sin egen Skole, i

1876 fik denne henlagt under Det tekniske Selskabs Skole. Undervisningen paa Malerskolen fik derved straks en særegen Karakter, idet Hovedformaalet med Undervisningen blev at forberede Eleverne til Aflæggelse af Svendeprøven. Man har derfor stadig maatte tilrettelægge Undervisningen efter de Krav, der stilles til denne Prøve, idet man dog i de senere Aar tillige med en Forlængelse af den daglige Undervisningstid har kunnet give Undervisning i Sprog og Materiallære.

Malerskolen er i Aarenes Løb foruden af Lærlinge blevet besøgt af en stor Mængde Svende. En Del af disse har søgt Skolen for at dygtiggøre sig i et ganske enkelt Fag — Aaring eller Marmorering — medens andre har ønsket en mere omfattende, videregaaende Undervisning. Fra 1912 er der derfor blevet oprettet en speciel Afdeling for saadanne Svende. I denne — Dekorationsskolen — gives der Undervisning i Dansk og Sprog, Perspektiv, Kemi og Materiallære, dekorativ Tegning, Opmaaling og Komposition samt Øvelser i Tegning efter levende Model.

Sluttelig skal omtales »Institutet for Metalarbejdere«. Institutet lever som en lille Stat i Staten: det har saaledes sit selvstændige Regnskab og raader over Midler til deraf at kunne uddele Rejseunderstøttelser.

Undervisningen omfatter de samme Fag som ved Institutets Oprettelse: Drejning, Ciselering og Gravering samt »Poussering« i Voks.

Tidens Krav har naturligvis ogsaa gjort sig gældende paa denne gamle Skole. I Drejerklassen, hvor tidligere Eleverne møjsommeligt maatte træde Drejerladet, har der saaledes nu allerede i flere Aar været indlagt elektrisk Drivkraft.

IV. DET TEKNISKE SELSKABS VELGØRERE.

Den første, der betænkte Det tekniske Selskab med en testamentarisk Gave, var Silke- og Klædehandler *Jens Hansen Lund.* Selskabet modtog i 1852 1386 Rdl. 51 Sk., der imidlertid ikke blev anvendt som et Legat, men indgik i Institutets Kasse, der netop paa den Tid udviste et betydeligt Underskud.

I 1868 testamenterede Malermester *H. E. Achen* i Holbæk Det tekniske Institut alle sine Ejendele: sit Hus, sine Bøger, Tegninger, Løsøre m. v., for at der ved hans Død kunde oprettes et Legat til Rejseunderstøttelse for unge Arbejdere, dog ikke under 22 Aars Alderen, i Maler-Lakerer-, Snedker-, Billedskærer-, Tømrer- og Murerprofessionen, idet dog en Fjerdedel af de aarlige Renter skal lægges til Kapitalen. I 1869 døde Achen, hvorefter hans Ejendele realiseredes. Legatets Kapital er nu (31. Marts 1915): 10370 Kr. 18 Øre.

1877 modtog Selskabet: »*J. A. Schwartz's* Legat fra Medborgere i Anledning af hans og Hustrus, *Thora Louise Schwartz f. Kühl,* Sølvbryllup«. Kapitalen er nu: 9461 Kr. 62 Øre, hvis Renter skal anvendes til

Legatportioner til Bedste for unge, begavede og trængende Haandværkere, der besøger Dagskolen.

1878: »Krigsraad *Lasenius Kramps* Legat« (fra Komitéen for Indsamling af Bidrag til en Mindesten paa Kramps Grav). Kapitalen er 1000 Kr., hvis Renter nu udbetales Kramps Datter. Efter hendes Død tilfalder de Skolen.

1882: »Etatsraad *William Wains* Legat«. Legatets Kapital er 4024 Kr. 65 Øre, hvis Renter uddeles til Lærlinge i Skolerne, fortrinsvis til saadanne, der arbejder i Fimaet »Burmeister & Wains Etablissement«.

1883: Malermester *C. B. Lübschitz's* Legat. Kapitalen er 10000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Skolens Tarv.

1884: Farver *Mathias Leegaards* Legat. Kapitalen er 5088 Kr. 34 Øre, hvis Renter een Gang aarligt skal anvendes til Understøttelse for en yngre Haandværker i København, der i Aarets Løb har nydt teknisk Undervisning, enten til fortsat Uddannelse herhjemme eller til Rejsestipendium.

1890: *A. Schellers* Legat (stiftet af Sten- og Billedhugger A. S.). Kapitalen er 1000 Kr. Renterne skal anvendes saaledes, at de navnlig kommer dem til Gode, der arbejder for Løsningen af de kunstindustrielle Opgaver.

1891: *Alexander August Albecks* Legat. Kapitalen er 20717 Kr. 90 Øre. Renterne skal anvendes til 1 à 2 Rejseunderstøttelser samt til 1 à 2 Understøttelser for uformuende, flittige, begavede Elever i Skolen.

1892: Grosserer *B. Goldschmidts* og Hustrus *Ane Helene Goldschmidt* født *Petersens* Legat. Kapitalen er 3000 Kr., hvis Renter kan anvendes af Selskabet i dets Øjemed.

1893: Tapetserer *Laurits Bernth Gottschalcks* Legat. Kapitalen er 1000 Kr., hvis Renter anvendes efter Selskabets Skøn.

1901: Bødkermester *C. C. A. Mahnfeldts* og Hustrus Legat. Kapitalen er 1000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Bedste for unge Haandværkeres Uddannelse, særlig for Bødkere, saafremt der til disses Uddannelse oprettes en Afdeling.

1906: *Anker Heegaards* og *Hustrus* Legat. Kapitalen er 54100 Kr., hvis Renter skal anvendes til Fremme af Skolens almindelige Formaal.

1906: Anker Heegaards og Hustrus Legat. Kapitalen er 51425 Kr. 57 Øre, hvis Renter skal anvendes til Afholdelse aarlig af en Række populære Foredrag for Menigmand i Naturlære og andre Naturvidenskaber samt i Historie.

1911: Glashandler *J. F. Ronges* Legat. Kapitalen er 5389 Kr. 94 Øre, hvis Renter anvendes til Fremme af Selskabets Formaal.

KØGE.

Den 24. Januar 1847 stiftedes i Køge en Forening, som fik Navnet Køge Borger- og Haandværkerforening. Sjælen i det Arbejde, som dannede Grundlaget for Foreningens Tilblivelse, var Tømrermester *Jens Willadsen Blume* (født i Sønderjylland d. 20. Juni 1809), ligesom han i mange Aar var den ledende og bærende Kraft, ikke mindst i Foreningens »første Barn«: Køge Borger- og Haandværkerforenings Søndagsskole, hvis Oprettelse var det, som egentlig laa Stifteren paa Sinde, ja, som med hans egne Ord var Hovedhensigten med Foreningen. Som dennes Formaal nævnes det da ogsaa at virke til »Oplysning og Dannelse i Haandværkerstanden«, og det siges endvidere, at man troede »grundigst og bedst at opnaa det tilsigtede Formaal ved at bibringe Ungdommen en bedre Uddannelse«. Paa den konstituerende Generalforsamling vedtog man da ogsaa at oprette en Skole for Haandværkslærlinge og Svende. Som et særligt Held for Skolen virkede den Omstændighed, at den tidligt, allerede i August 1847, kom i Forbindelse med en Mand som *Lasenius Kramp,* hvis Navn knyttes til Skolens Udvikling i dens første 25 Aar. Hans mange Venskabsforbindelser her i Byen bragte ham ofte til at besøge Køge, hvilken Omstændighed tilførte Skolen de ubetalelige Fordele, hans hyppige Vejledning var. Saaledes var det ham, der udvirkede, at Søndagsskolen i Køge fremtidig skulde eragtes som en integrerende Del af det tekniske Institut i København. Køge Skole blev den første, som kom i det Forhold til Skolen i København, en Omstændighed, som ved en given Lejlighed (i Teknisk Selskabs Festskrift ved 50 Aars Jubilæet) giver Skolen Navn af »Filialafdeling af Institutet«. Derigennem førtes Køge Skole i Forbindelse med den Reiersenske Fond, som allerede i 1848 tilsiger den en aarlig Understøttelse af 150 Rdl. i 3 Aar.

J. W. Blume.

Den 9. Maj 1847 begyndte Køge Borger- og Haandværkerforenings Søndagsskole sin Virksomhed med 47 Elever i et Lokale i Borgerskolen, som Byen overlod Skolen til fri Afbenyttelse.

Til en Begyndelse kneb det naturligt med at faa Tegneundervisningen besørget forsvarligt; men Blume og flere af de Mænd, der stod ham bi, skiftedes da til, to hver Søndag, at lede den. Der undervistes endvidere i Dansk, Regning, Skrivning og Fysik af Lærere fra Byens Børneskoler, Haandværkere og Købmænd. Flere Gange — ogsaa senere — kneb det med habile Lærerkræfter i Tegning; og Blume maatte da

stundom besørge det hele selv. — Indtil 1. November 1854 fandt Undervisningen udelukkende Sted Søndag Eftermiddag. Da oprettedes der en Aftenklasse een Aften om Ugen fra Kl. 7—9. I den Anledning fik Skolen fra den Reiersenske Fond et Tilskud paa 100 Rdl. een Gang for alle foruden det aarlige Tilskud. — Næste Aar udvidedes Undervisningen atter ved Oprettelse af en Aftenklasse for Skrivning og Regning, og i 1877 vedtoges det helt at opgive Søndagsundervisningen; og efter som Undervisningen udvidedes, toges efterhaanden alle Aftener i Brug, Klasser deltes, og flere Lærere antoges.

I nogle Aar blev der givet Undervisning i Dansk og Regning for ukonfirmerede; men en saadan Undervisning, der naturligt ligger uden for Skolens Virksomhedsomraade, ophørte snart.

Paa Grundlag af en Gave af Bøger, der blev skænket Skolen, stiftedes i 1876 en Elevbogsamling, som i Aarenes Løb er blevet udvidet, saa den nu tæller ca. 550 Bind og benyttes stærkt.

Da det Lokale, Skolen havde til Raadighed i Borgerskolen, viste sig utilstrækkeligt, lejedes i 1851 Lokale i Matr. Nr. 238 i Brogade (nuværende Kommissionær Rasmussens Ejendom). I 1869 flyttedes Skolen til Asylets Ejendom i Kirkestræde; men ogsaa her fandtes Pladsen snart lidet hensigtssvarende, da man stadig kun havde eet Lokale, hvori undertiden flere Lærere underviste samtidig. Først i 1884 fik Skolen tidssvarende Lokaler, idet Haandværkerforeningen med Tilskud fra Staten, fra Køge Kommune og af Skolens opsparede Midler fik bygget sit eget Hus, hvori der straks var nogen overflødig Plads, medens nu alt er taget i Brug.

Skolen fungerer nu, under Navn af »Køge Borger- og Haandværkerforenings tekniske Skole«, som Aftenskole for alle Haandværksfag med Undervisning i Dansk, Skrivning, Regning, Tegning og Bogføring, og som Dagskole for Malere. Undervisningstiden strækker sig fra 1. Oktober—1. April, og der undervises hver Aften fra Kl. 7—9, Mandag og Lørdag dog kun i to Klasser, de øvrige Aftener i alle Klasser. Dagskolen er aaben fra Kl. 9—12 Formiddag 4 Dage i Ugen i Januar Kvartal.

Skolen begyndte sin Virksomhed med 47 Elever, medens Elevantallet i 1914 var 75, Timeantallet 1730 og Lærernes Antal 7. Skolen har siden Oprettelsen været besøgt af ialt 2689 Elever.

Siden 1885 har Sparekassen for Køge og Omegn aarlig støttet Skolen med 200 Kr., og af Legater blev der i 1873 stiftet eet af forhenv. Borgmester *Gether* af Køge paa 1000 Kr., hvis Renter kommer Skolen til Gode. 1887 oprettede Købmand *Braat* ved Testamente et Legat paa 1000 Kr., hvis Renter tilfalder Skolen.

I de første Aar styredes Skolen af Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse i Forbindelse med en saakaldt Skoleinspektør; men da

Arbejdet imidlertid hvilede helt paa Formanden, vedtoges det, at alle Medlemmer skiftevis to og to skulde overvære Undervisningen, en Ordning, som man imidlertid snart fandt uheldig, og forøgede da Skoleinspektørernes Antal til 4, hvilket System man heller ikke følte sig tilfreds med. Endelig i 1866 fandtes en Ordning, som i alt væsentligt bibeholdes, hvorefter Skolen administreres af en af Foreningens Generalforsamling valgt Bestyrelse paa 4 Medlemmer, der selv vælger en Formand, der fungerer som Skolens Forstander, og en Repræsentant til Foreningens Centralbestyrelse.

Af Skolens nuværende Bestyrelse har Lærer og Kantor, Kancelliraad *E. Clausen* og Snedkermester *Anton Hansen* siddet i Bestyrelsen siden 1885 og har begge ved stor Interesse og et stort Arbejde for Skolen bidraget til dennes Trivsel, Kancelliraaden tillige som mangeaarig Lærer i tidligere Tid og ikke mindst i Egenskab af Skolens Forstander fra 1885 til 1913. Han afløstes af Tømrermester *Jens Blume*, en Sønnesøn af Foreningens Stifter, den Mand ogsaa Skolen skylder sin Tilblivelse.

Køge i Februar 1916.

KØNG.

Køng Højskoles Haandværkerafdeling oprettedes i Aaret 1882 af Højskoleforstander *Niels Kierkegaard* og lededes i de første 14 Aar af Bygmester *Christen Christensen*, til han i 1896 paa Grund af sine andre Forretninger ikke syntes, at han kunde ofre sig nok for Skolen, og derfor ønskede at trække sig tilbage. Bygmester Chr. Christensen, der var Elev fra Odense tekniske Skole, udførte i de 14 Aar et trofast Arbejde, der særlig den Gang bestod i at vække Sansen for tekniske Kundskaber blandt Landhaandværkerne, der kun undtagelsesvis havde tilegnet sig saadanne. Efter Samraad med Kierkegaard henvendte Chr. Christensen sig da til undertegnede, der havde været hans Elev i tre Vintre, fra 1884—87, om at overtage Ledelsen af Skolen. Jeg opholdt mig den Gang i Nordamerika, hvor jeg havde været siden mit Ophold paa Skolen, og da det altid har været min Lyst at sysle med Tegning og faglige Studier, modtog jeg Tilbudet.

Undervisningen i de tekniske Fag foregik indtil 1896 i Højskolens Lokaler; men da det i flere Henseender var uheldigt, lod jeg indrette Skolelokaler i min egen Bolig, saaledes at Haandværkerskolen nu har sine egne Lokaler, hvor den tekniske Undervisning gives. Den Plan, som jeg i de nu forløbne 19 Aar, siden jeg overtog Ledelsen af Haandværkerafdelingen, har fulgt og prøvet at virkeliggøre, gaar ud paa at give den unge Haandværker en saa fyldig Forstaaelse af sit Fag i den kortest mulige Tid, som det er gørligt. Da det fortrinsvis er Land-

haandværkere, som søger Skolen, er der ved Undervisningen for Bygningshaandværkere særlig taget Hensyn til Indretning af praktiske Landbrugsbygninger og andre af de Krav, der stilles til en Landhaandværker.

Marinus Jensen.

Efter at jeg i tre Aar, 1901—04, havde deltaget i Statens Tegnelærerkursus, blev Skolen i 1905 statsanerkendt som teknisk Skole og har siden modtaget Statsunderstøttelse. Undervisningen i forberedende Tegning blev fra 1905 givet efter samme Plan, som følges af de øvrige Dagskoler. At denne Haandværkerskole saavel som andre Haandværkerskoler har haft og endnu har en Gerning at udføre, vises bedst deraf, at den siden sin Oprettelse i 1882 har haft godt 400 Elever, der er spredt over det ganske Land, og største Parten af dem sidder nu i Stillinger som dygtige Haandværksmestre paa deres Egn. Som Følge af, at Ledere af Haandværkerskolerne stadig er i Kontakt med Landbrugets Mænd, vil de bedst kunne møde de Krav, der stilles til en Landhaandværker, og det er derfor at haabe, at Udviklingen maa gaa i den Retning, at disse særlige Landhaandværkerskoler maa kunne fortsættes og udvikles saaledes, at de stadig kan være paa Højde med de Krav, der stilles til dem.

Køng Haandværkerskole i Marts 1916.

Marinus Jensen.

LEMVIG.

Teknisk Skole i Lemvig er ubestridt Søndergades smukkeste Bygning. Den er opført 1901 efter Tegning af Arkitekt *Berg*, Esbjerg, og har 7 Klasseværelser samt en mindre Foredragssal.

For Industriforeningen var 29. September nævnte Aar en stor Dag; thi da fandt Indvielsen Sted. Meget Arbejde var gaaet forud, megen Modstand og Uvilje var brudt, og nu stod Skolen der, parat til at tage mod Eleverne. Den Mand, som i den Sag havde trukket det største Læs, var absolut Konsul *Fynboe*, Garvermester i Lemvig. At hæve Haandværket til at staa Side om Side med andre Erhverv var et Maal, han havde sat sig; men dertil krævedes en teknisk Uddannelse, som Standen den Gang savnede, og som den desværre gennemgaaende følte alt for ringe Trang til at tilegne sig; derfor maatte Industriforeningens Bestyrelse af og til ud for at tale med Mestrene om at sende deres Lærlinge i Aftenskolen og om, hvilken Betydning det vilde faa for disse Lærlinge senere i Livet at staa rustet til ogsaa i de almindelige Fær-

Konsul Fynboe.

dighedsfag at kunne klare sig selv. Ingen var ihærdigere end Konsul Fynboe.

I 1871 begyndte Industriforeningen en Aftenskole i et Lokale i den gamle Borgerskole; baade Undervisningsfagene og Timeantallet var meget indskrænket; senere fik man et Lokale til, og man begyndte at undervise i Tegning. Man stod i den Tid ret famlende med Hensyn til Planen for og Ledelsen af Skolearbejdet. Man havde faa eller ingen Lærere, som med pædagogisk Forstaaelse kunde arbejde med de unge; derfor maatte Bestyrelsen ofte tage sig af Disciplinen paa Skolen, og her var det atter Konsul Fynboe, som med sin ejendommelige Evne til at tale baade revsende og opmuntrende til de unge maatte træde til.

I 90erne havde Byens Haandværkere mange Lærlinge; det blev derfor klart, at man maatte skride til Bygning af en teknisk Skole, og nu fulgte et stort og ofte brydsomt Arbejde med Køb af Grund, Tegning og Overslag til Bygning, Bortlicitation af Arbejdet, og sidst, men ikke mindst: Tilvejebringelse af den nødvendige Kapital. Foreningen havde i Tidens Løb opsparet en ret anselig Sum, Byen ydede et 4 pCt.s Laan paa 9000 Kr., og Staten gav et Tilskud af 12300 Kr., ligesom en Basar gav ca. 2000 Kr. i Overskud.

Skolens aarlige Drift sikres ved Tilskud fra Stat, Amt, Lemvig Sparekasse og Andel i Varelotteriets Overskud; desuden har Generalkonsul *Pontoppidan* skænket et Legat paa 1000 Kr., hvis Renter væsentligst gaar til Præmier til Eleverne.

Overlærer *Schou* var Forstander for teknisk Skole fra 1901 til 1908, og Kommunelærer *Johan Poulsen* har været det siden.

LYNGBY.

Haandværkerstanden i Lyngby og Omegn var indtil 1893 henvist til at lade sine Lærlinges tekniske Uddannelse foregaa ved Det tekniske Selskabs Skole i København; men da Ulemperne herved — særlig den megen spildte Tid paa Vejen til og fra Skolen, samt Udgifterne til Jernbanekort m. m. — var meget følelige, samledes en Del Haandværkere og andre interesserede i Sommeren 1893 paa et Møde, hvor de besluttede at oprette en teknisk Skole i Lyngby, der skulde opretholdes ved frivillige Tilskud af Byens og Egnens Beboere; som ledende for denne Skole valgtes paa Mødet Tømrermester *Niels Olsen* som Formand, og

Skolen begyndte sin Tilværelse den 1. November 1893 i Lyngby Realskole med 26 Elever og 2 Lærere. Fagene var Dansk, Skrivning, Regning og Tegning.

Elevantallet voksede i de paafølgende Aar jævnt, men da der savnedes en fastere Form for de Bidragydere, der opretholdt Skolen, stiftedes »Lyngby tekniske Forening« den 26. September 1898 med en Bestyrelse, bestaaende af Tømrermester Niels Olsen (Formand), Malermester *Chr. Sørensen* (Kasserer) og endvidere Smedemester *L. Malmgreen*, Sadelmagermester *H. Rosted*, Murermester *Fritz Jensen* og Arkitekt, Murermester *C. I. Schwartz*. Skolen underviste dette Aar 30 Elever med 3 Lærere. Undervisningsfagene var Dansk, Skrivning, Regning samt geometrisk og stereometrisk Tegning, Frihaandstegning og Fagtegning.

I 1899 kunde Realskolen ikke mere huse teknisk Skole, hvorfor den flyttede ind i Proprietær *L. Jørgensens* gamle Gaard, hvor den fik overladt en gammel, straatakt Længe, og skønt en stor Del af Elevernes og Lærernes Tid gik i Kamp med Rotterne, og de fleste af Elevarbejderne bogstavelig »gik til Rotterne«, voksede Skolen sig stærkere, saaledes at Bestyrelsen den 15. Juni 1901 kunde nedsætte et Udvalg til at fremskaffe Skolen en egen Bygning, idet der nu gennem et den 18. April 1900 fra en Del af Egnens Foreninger til Sognets Beboere udsendt Opraab om Pengebidrag til Dannelse af en Byggefond, var sikret en saadan. Byggeudvalgets energiske Arbejde og den velvillige Forstaaelse, det overalt mødte, resulterede i, at teknisk Skole i November 1903 kunde flytte ind i sit eget Hus, hvortil Tegningen var givet af Arkitekt *Dantzer*. Men nu kom der — økonomisk set — vanskelige Tider: Skolen, der i Bondegaarden kun betalte 50 Kr. aarlig i Husleje, havde nu at svare ca. 560 Kr. aarlig i Renter og Afdrag foruden Vedligeholdelse m. m.; Spare- og Laanekassen for Lyngby og Omegen lejede ganske vist med Ministeriets Tilladelse Lokale i Skolebygningen, og det derved indvundne Beløb hjalp godt, men Vanskelighederne var endnu svære at komme over, hvorfor Skolen den 23. Marts 1909 overgik fra Teknisk Forening, der opløstes, til Lyngby Haandværker- og Industriforening, der som sin væsentlige Opgave paatog sig at opretholde og støtte teknisk Skole. Denne er i sidste Skoleaar, 1914—15, naaet frem til at have 5 Elever alene i Dagskolen, 84 Elever alene i Aftenskolen og 4 Elever baade i Dag- og Aftenskolen, og modtager Tilskud fra Staten, Amtet, Sognekommuner, Haandværkerforeninger, andre Foreninger samt fra Legater og private Personer.

Som Formand for Bestyrelsen og Forstander har, gennem Skolens hidtidige Virksomhed, Tømrermester Niels Olsen virket med en aldrig svigtende Interesse for Haandværkerungdommen, og denne Interesse har hjulpet Skolen ud over de Vanskeligheder, som gennem Aarene har besværliggjort dens Eksistens; endvidere maa nævnes Skolens første

Kasserer, cand. theol. *E. Jensen*, der endnu, da Husbygnings-Dagskolen blev oprettet i Januar 1915, viste dennes Elever sin Hjælpsomhed; endvidere Lyngby Haandværker- og Industriforening, og sidst, men ikke mindst, alle de mange private Bidragydere baade i og uden for Haandværkerstanden, der ved deres aarlige Bidrag har muliggiort Skolens Virksomhed.

Niels Olsen.

C. I. Schwartz.

Chr. Sørensen.

Teknisk Skoles daglige Ledelse og Arbejde er siden 1908 underlagt en Inspektør, idet dog Bestyrelsen ved et Skoleudvalg, bestaaende af Forstanderen som Formand, samt Formanden for Haandværker- og Industriforeningen og Skolens Kasserer, er den højeste Myndighed og som saadan afgiver Beretning og fremlægger Regnskabet paa Haandværker- og Industriforeningens aarlige Generalforsamling, hvortil Bidragyderne har Adgang og Stemmeret i de Sager, der vedrører Skolen.

C. I. Schwartz.

LØGSTØR.

I Aaret 1864 blev der paa Foranledning af Bundtmager *Christensen* og Sadelmager *Hansen* oprettet en Skole for Haandværkslærlinge og Svende. Da der ingen Penge var til at lønne Lærerkræfter med, overtog Bundtmager Christensen Undervisningen i Skrivning, Sadelmager Hansen i Dansk og Murer *K. C. Knudsen* i Regning og Tegning. Man begyndte med ca. 20 Elever. Undervisningen foregik hver Søndag Eftermiddag i flere Aar, indtil Lærer *Wermuth* overtog Undervisningen i Regning og Skrivning; Skolen gik da over til at blive Aftenskole.

Skolen havde Lokale i Kommunens Borgerskole i mange Aar, men efterhaanden som Elevantallet steg, følte man i stadig højere Grad Nødvendigheden af at faa en egen Skolebygning.

Skolen, som hidtil havde sorteret under Haandværkerforeningen, havde ved Tilskud fra forskellige Sider og ved god Økonomi efterhaanden samlet en lille Kapital; denne forøgedes i 1898 med ca. 800 Kr. — dels Overskud fra en af Haandværkerforeningen arrangeret Basar, dels en Gave paa 100 Kr. fra Generalkonsul *Pontoppidan* i Hamborg — og i 1899 med en af Hr. Partikulier *Jens Mørk Theilmann* ved Testamente skænket Obligation paa 2000 Kr.

K. C. Knudsen.

Theilmann havde allerede i flere Aar før sin Død skænket Skolen 100 Kr. aarligt til Driften, ligesom ogsaa Generalkonsul Pontoppidan havde vist sin Interesse for Skolen paa forskellig Maade.

Skolens Bestyrelse fandt nu, at Tiden maatte være inde til at faa opført en teknisk Skole, og henstillede til Haandværkerforeningen at lade Skolen overgaa til et teknisk Selskab, saaledes at alle Byens Borgere kunde være med til at støtte Sagen. Haandværkerforeningen gik ind derpaa, og i 1900 begyndte »Teknisk Selskab« sin Virksomhed. Bestyrelsen bestod da af Smed *Schaltz* (Formand), Murer Knudsen, Tømrer *Kjelgaard*, Maler *L P Jensen*, Bogtrykker *Jørgensen*, Købmand *J. Simonsen* og Købmand *Neve*. Der sendtes Andragende til forskellige Institutioner om Tilskud, og 2 Aar efter stod den ny tekniske Skole færdig. Indvielsen fandt Sted den 9. November 1902.

Skolen modtager faste Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Haandværkerforeningen; den er Aftenskole, og Skoleaarets Længde er ca. $6^1/_2$ Maaned, idet Undervisningen tager sin Begyndelse midt i September og slutter først i April.

Skolen sorterer under »Teknisk Selskab« og ledes af dettes Bestyrelse; et af Bestyrelsens Medlemmer fungerer tillige som Forstander; han ordner og fører Tilsyn med den daglige Undervisning.

Elevantallet har været ret variabelt, højst var det i 1908, da Skolen havde 86 Elever.

Af Bestyrelsesmedlemmer ud over de før nævnte skal fremhæves Bager *Jakobsen*, Jernstøber *Mosbech* og Tømrer *Petersen*. Den nuværende Bestyrelse bestaar af Smed Schaltz (Formand), Snedker *Philipsen*, Stenhugger *Nielsen*, Købmand *Dons Fabricius* (Kasserer) og Overlærer *Lavendt* (Forstander).

Løgstør, den 6. Februar 1916.

Lavendt.

LØSNING.

I November 1910 oprettedes en Haandværker- og Borgerforening for Løsning med det særlige Formaal for Øje at opretholde en teknisk Skole for Haandværkslærlinge i Løsning, da der ikke i Forvejen var Lejlighed til at give Lærlinge Undervisning i Tegning. Foreningen lejer Lokale med Lys og Varme; der undervises i Tegning 2 Aftener om Ugen, og der har ogsaa været forsøgt 1 à 2 Aftener i almindelige Skolefag. Skolen faar Tilskud fra Kommunen, Amtet og sidste Aar tillige fra Staten; i øvrigt støttes og ledes Skolen af oven nævnte Forening, hvis Formand er Købmand *Evald Petersen*.

MARIAGER.

Efter at der af Kommuneskolens Lærere var gjort forskellige mislykkede Forsøg paa at faa oprettet en Aftenskole for den konfirmerede Ungdom, paabegyndte i 1891 et Par Haandværkere, Malermestrene *P. Riis* og *Mejlstrup*, i en privat Ejendom en lille teknisk Skole med forberedende Tegning; men paa Grund af manglende Tilslutning maatte de opgive efter første Vinters Undervisning.

Interessen for teknisk Undervisning var dog ikke hermed skrinlagt, thi selv om der fra en Del Forældres og Mestres Side vistes en betydelig Ligegyldighed for Sagen, var der dog enkelte, der ved forskellig Lejlighed paatalte Manglen af en teknisk Skole i vor By. Paa Grundlag heraf paabegyndte Lærer *Sørensen* og Maler *P. Riis* i den gamle Kommuneskole, som da var solgt til en privat Mand, en teknisk Skole med 15 Elever. Det lykkedes at holde Skolen i Gang fra 1. Oktober 1895 til 1. April 1896 med nogenlunde god Tilslutning og Forstaaelse. Der undervistes paa dette Tidspunkt 2 Aftener à 2 Timer ugentlig; Undervisningen bestod af Tegning, Regning og Skrivning.

I Løbet af Sommeren 1896 blev Oprettelsen af en mere tidssvarende teknisk Skole indgaaende behandlet og anbefalet af Mariager Haandværkerforening, idet den daværende Formand, Skomager *A. Holm*, samt flere Medlemmer var særlig opsat paa at faa noget udrettet for Byen paa dette Omraade. Der nedsattes et Udvalg, og efter at dettes Forslag var godkendt af Haandværkerforeningen, blev teknisk Skole oprettet den 12. Juli 1896, og Undervisningen paabegyndtes den 1. Oktbr. s. A.

Til Forstander valgtes Malermester *P. Riis*, der saaledes blev den egentlige tekniske Skoles første Forstander. Der begyndtes med 20 Elever, som modtog Undervisning i Tegning af Maler Riis og i Regning og Skrivning af Lærer Sørensen 4 Aftener à 2 Timer om Ugen. Til Dækning af Skolens Udgifter gav Mariager Haandværkerforening 100 Kr.

foruden 50 Kr. til Undervisningsmidler, og Mariager Byraad 100 Kr. samt gratis Lokaler i Kommuneskolen.

I Aaret 1906 blev den nuværende tekniske Skole bygget paa Foranledning af den daværende Forstander, Snedkermester *A. Jensen*, med Tilskud fra Staten og paa en Byggegrund skænket af Mariager Haandværkerforening.

P. Riis.

Der undervises nu af 4 Lærere 5 Aftener à 2 Timer ugentlig. Undervisningsfagene er: Tegning, Regning, Dansk, Matematik og Bogføring. Følgende Institutioner støtter Skolen med faste Tilskud: Staten, Amtet, Kommunen, Haandværkerforeningen samt Sparekassen for Mariager og Omegn. Endvidere er der tildelt Skolen to Legater, et paa 1000 Kr. af nuværende Direktør paa Cementfabriken Dania Konsul *P. Møller*, og et paa ca. 1100 Kr. af afdøde Etatsraad *Liebe*, tidligere Distriktslæge i Mariager. Renten af førstnævnte Legat anvendes til Skolens Drift, medens den aarlige Rente af sidstnævnte anvendes til Præmier for de 4 flinkeste Elever. Skolen ejes af Mariager Haandværkerforening, der til at varetage Skolens Interesser for 2 Aar ad Gangen vælger en Bestyrelse bestaaende af 5 Medlemmer; Bestyrelsens Formand er tillige Skolens Forstander og forestaar som saadan den daglige Drift. Den nuværende Skole er en smuk monumental Bygning, opført af Byens Haandværkere og efter Tegning af Bygningsinspektør *Nic. Petersen*, Randers.

E. Hvilsted,
f. T. Forstander.

MARIBO.

Den 16. Marts 1868 oprettedes Maribo Industriforening, og allerede den 19. August samme Aar vedtog Bestyrelsen at oprette en Aften- og Søndagsskole, og det vedtoges, at den skulde begynde 1. Oktober. Til denne Skole bevilgede Kommunalbestyrelsen frit Lokale, Lys og Brændsel i Kommuneskolen, og den blev Forløberen for den egentlige tekniske Skole. Undervisningen var fra Kl. $7^1/_2$—$9^1/_2$ hver Onsdag Aften samt Søndag Eftermiddag fra Kl. 3—5, og Virksomheden begyndte med 43 Elever.

Undervisningen Søndag Eftermiddag maatte man imidlertid snart opgive, thi allerede 1869 klager Forstanderen, Pastor *Plesner*, over manglende Tilslutning. — Skolens første Lærere var ulønnede, ligesom Eleverne heller ingen Skolepenge betalte; dette Forhold blev imidlertid ændret allerede 1870, idet det blev bestemt, at Eleverne fremtidig skulde

betale 1 Mk. i Skolepenge. Disse Penge skulde saa anvendes til Præmier for flinke Elever, og første Gang Præmieuddeling fandt Sted, bestod Præmierne i 2 Par Benklæder à 7 Daler. Ved Skolen underviste 7 Lærere, og af de 4 Timer var de 2 viet Tegning, de 2 andre Skønskrivning og Retskrivning.

For Aaret 1870—71 tilstod Amtsskolefonden Skolen en Understøttelse paa 80 Rdl., og af dette Beløb tildeltes der hver af de 6 Lærere 10 Rdl., medens Forstanderen fik 15.

De følgende Aar gik Tilskudet dog stærkt ned, saa Lønningerne har været meget smaa.

At Skolens Bestyrelse gerne har villet gøre Undervisningen saa tillokkende og interessant for de unge som muligt, kan man se af, at den i 1874 vedtager »gennem friere Foredrag at vække Liv hos de unge for Historie og Naturlære», ligesom der nogle Aar senere gives Aftenskolens Elever og Lærere Adgang til Foreningens Sammenkomster. — 1874 afholdes første Gang frivillige Svendeprøver, og Tegneundervisningen gøres obligatorisk. Sidst i Halvfjerdserne oprettes en fysisk Samling, og en Lærer antages til at holde en Forelæsning i Fysik hver Uge, ligesom der ogsaa oprettes en Fagklasse i Tegning for ældre Elever.

I 1880 var Timelønnen for Lærerpersonalet 70 Øre, og Udgiften til Løn til Lærere og Inspektør udgjorde ialt 318 Kr.

1885 dukker Tanken om en egen Skolebygning op, og mange og lange var de Forhandlinger, der førtes mellem Industriforeningens Bestyrelse, Byraadet og Ministeriet. Forhandlingerne resulterede imidlertid i, at Industriforeningen af Kommunen købte Matr. Nr. 60 i Østergade, hvor der den Gang laa et Asyl for Smaabørn, for en Sum af 5000 Kr. Kommunen skænkede 2500 Kr., Staten gav 4000 Kr., og ogsaa fra anden Side blev der vist Skolen Velvilje; saaledes skænkede Etatsraad *Jørgensen,* Søholt, 25000 Mursten, og baade Haandværkere og Arkitekten, *Brandstrup*, gjorde Arbejdet særlig billigt. I Sommeren 1886 stod da Skolen færdig, og efter at der i 1901 er blevet bygget et Klasseværelse til, indeholder den 3 store og eet mindre Klasseværelse og desuden en meget smuk Foredragssal. — Som Skolen nu fremtræder, staar den med Grund og Inventar Industriforeningen i ca. 20000 Kr.

Undervisningen, der flere Gange er udvidet, strækker sig nu over 7 Maaneder, idet man, for at kunne holde Lørdag Aften fri, har indrettet det saaledes, at der i September Maaned tegnes 5 Aftener hver Uge; medens der i de øvrige 6 Maaneder undervises 3 Aftener i Tegning, 1 Aften i Stil og Regning og 1 Aften i Skrivning og Fysik ugentlig. Undervisningstiden er hver Aften fra Kl. 7—9. Af og til er der desuden Foredrag for Eleverne, ligesom disse ogsaa har Adgang til de Foredrag, Industriforeningen arrangerer for sine Medlemmer. Ved Skolen virker 6 Lærere foruden Forstanderen.

Gennem Aarenes Løb har Skolen nydt Understøttelse fra forskellige Sider; Stat, Amt, Kommune, den Raben-Levetzauske Fond og Nakskov Spare- og Laanebank har ydet Skolen Støtte, uden hvilken den ikke havde kunnet bestaa, ligesom der ogsaa flere Gange er ydet Tilskud fra private Personer; men den væsentligste Støtte ydes dog af selve Haandværker- og Industriforeningen. Skolen sorterer under og drives af denne Forening; den daglige Ledelse er hos Forstanderen.

Maribo, i Marts 1916.

Ludvig Saunte,
Forstander.

MARSTAL.

Marstal tekniske Skole stiftedes i Efteraaret 1888. Hvad der før den Tid har været gjort for Haandværkerungdommens Undervisning, vides ikke med Sikkerhed; men det menes ikke at være meget. Skolen stiftedes af Haandværker- og Industriforeningen (oprettet 24. Januar 1888), hvis Bestyrelse var: Garvermester *Jensen*, Slagtermester *Ohrhammer* og de nu afdøde Købmand *H. L. Jørgensen*, Snedker *H. Christensen* og Snedker *Jepsen*. Den begyndte under smaa Forhold uden Tilskud eller Understøttelse af nogen Art undtagen fra Haandværkerforeningen. Elevernes Antal var ca. 20, og Lærerne gjorde Arbejdet delvis gratis. Man holdt til Huse i et lejet Lokale, der tillige brugtes til Bibellæsning. Senere lejede Kommunen et Lokale til Undervisningen; men dette var i en Beværtning og laa saaledes, at Elever og Lærere maatte gaa gennem Skænkestuen for at komme ind i Skolestuen. Lærerne var til Dels unge Mennesker, der ikke altid kunde holde den tilbørlige Disciplin, saa det en Gang endog hændte, at de var nødt til at anmode om, at et af Haandværkerforeningens Bestyrelsesmedlemmer maatte være til Stede ved Undervisningen for at holde Styr paa Eleverne.

Skolen var til at begynde med kun Aftenskole; hvornaar Dagskolen oprettedes, kan ikke bestemt afgøres. Skolen fik egen Bygning i 1895 (indviedes 9. Oktober 1895). Købmand *Hans Christensen* skænkede Byggepladsen. Overlærer *Lauridsen* var dens første Forstander. Tilsynet havde tidligere været ret løst ordnet; i 1891 overtog Haandværkerforeningen selv Tilsynet, som altsaa fra 1895 overdroges til en Forstander, valgt af Bestyrelsen. Skolen faar Tilskud fra Staten, Amtet, Marstal og Marstal Landsogns Kommuner samt fra Haandværker- og Industriforeningen. Der findes ingen Legater ved Skolen, ej heller Fripladser. Den daglige Ledelse foregaar fra 1895 under en af Bestyrelsen valgt Forstander. Skolen ejes af Haandværker- og Industriforeningen i Marstal.

Læge *Jørgen Hansen*,
Forstander.

MERN.

Skolen oprettedes i Oktober 1899. Der var før den Tid intet gjort i Mern for Haandværkerungdommens Oplysning. Skolen oprettedes af den samtidig stiftede Haandværkerforening. Den begyndte som Aftenskole med 10 Elever, og der undervistes i Tegning (Geometri, Stereometri, Fagtegning og Frihaandstegning) samt Regning, Skrivning og Dansk.

Da der ikke er mange Haandværkslærlinge i Mern og Omegn, har Skolen ikke kunnet opvise synderlig Fremgang med Hensyn til Elevantal i Aarenes Løb; det har svinget mellem 10 og 20. Foruden Aftenskole er der nu en Afdeling med Dagskole for ukonfirmerede Drenge, der modtager Undervisning i Tegning. Aftenskolen har nu 18 Elever. Som Skolefag er foruden de oven nævnte indført Bogholderi.

Foruden Statstilskud modtager Skolen et aarligt Tilskud fra Mern Sogneraad af 40 Kr., iøvrigt ingen Tilskud.

Den Mand, ved hvis Initiativ Skolen oprettedes, var Karetmager *Jens Larsen,* Mern, som var dens Leder, til han døde i Septbr. 1915.

Bestyrelsen.

MIDDELFART.

Allerede i 1854 dannedes et teknisk Selskab i Middelfart, der ved frivillige Bidrag opretholdt en saakaldt »Tegneskole«. Dette Selskab er forlængst ophørt at bestaa, men Tegneskolen vedblev at virke, idet den efterhaanden havde opnaaet at faa Tilskud saavel fra Staten som fra Amtsskolefond og Kommune og blev derefter ledet af en selvvalgt Bestyrelse under Navnet »Middelfart tekniske Skole«.

Undervisningen foregik i Byens borgerlige Friskole; men da Lokalerne her lod meget tilbage at ønske i alle Retninger, satte Middelfart Industriforening i Begyndelsen af Atten Hundrede og Halvfemserne sig det som Maal at faa tilvejebragt en selvstændig Bygning for derved at skabe bedre Vilkaar for Undervisningen.

I 1896 toges der fat paa Opførelsen af en ny Skolebygning, som blev indviet og toges i Brug den 23. Oktober 1896. Medens Tegneskolen i 1854 begyndte med 14 Elever, voksede Elevernes Tal jævnt for hvert Aar, saaledes at den ny Skole kunde begynde Virksomheden med 59 Elever, der undervistes af 4 Lærere i 3 Klasseværelser med 2 Timers Undervisning hver Aften. Foruden disse Værelser var endvidere paa 1. Sal et Værelse bestemt til Dagundervisning for Malere, et Bestyrelses- og Lærerværelse samt en lille Lejlighed for Pedellen.

Skolens Bestyrelse var i de første Aar udsat for en meget skarp Kritik, der endog førte til, at Bestyrelsen et Par Gange fratraadte. Efter-

haanden kom Styrelsen dog i mere rolig Gænge, og skønt Medlemmerne gennem Aarene har skiftet, er der dog een Mand, som har været knyttet til Skolen saa godt som hele Tiden, nemlig Malermester, Brandinspektør *G. A. Schwaner,* Dbm., der har været Medlem af Bestyrelsen siden 1897 og fra 1904 Formand.

Af Tegneskolens Lærerpersonale er der særlig Grund til at mærke Fotograf *L. Sick*, Dbm., som igennem mange Aar var den egentlige Bærer af Tegneskolen, hvorved han virkede fra 1858, og det skyldes i væsentlig Grad ham, at Tegneskolen gik frem til at blive en teknisk Skole. Han naaede ogsaa at komme til at virke ved den ny Skole, men maatte allerede i 1898 paa Grund af Alder og Svaghed trække sig tilbage. Efter hans Død er hans Billede i 1903 ophængt i Skolen. Af det øvrige Lærerpersonale kan endvidere nævnes Vejassistent *L. N. M. Barfoed*, der har været Lærer ved Skolen siden 1. Oktober 1898 og fra 1901 Forstander.

Skolen oppebærer Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Middelfart Industriforening, og i 1910 dannedes en »teknisk Skoleforening«, hvis Bidrag tilfalder Skolen og anvendes væsentlig til Foredragsvirksomhed. I April 1901 skænkede Fabrikant *C. M. Hess* i Vejle et Beløb af 500 Kr., der henlagdes som en særlig Fond til Anskaffelse af Undervisningsmidler, og Skolen har desuden i 1899, 1910 og 1914 faaet mindre Beløb fra Staten til samme Formaal.

Skolens Ledelse sker ved Bestyrelsen, og Undervisningen forestaas af Forstanderen. Ved Skolen har siden 1910 været en 3 Maaneders Dagskole for Malere, ellers er det Aftenskolen, der er Hovedskolen, og dennes Udvikling har gaaet jævnt og støt. Elevantallet har i de senere Aar været mellem 60 og 70, og Undervisningen omfatter, foruden Skolefagene Dansk, Regning og Skrivning, tillige elementær og videregaaende Fagtegning for de forskellige Haandværksfag samt Bogholderi. Aftenskolen er aaben hver Søgnedag fra 1. Oktober til 1. April med 2 Timers Undervisning hver Aften.

MØRKØV.

Ved et Bestyrelsesmøde den 4. Oktober 1908 i den nyoprettede Mørkøv Haandværker- og Borgerforening blev det bestemt at oprette en teknisk Skole. Man indsaa det uheldige i, at Egnens Lærlinge maatte gaa eller cykle den 1 Mil lange Vej til og fra Jyderup eller ogsaa komme hjem fra Holbæk med Nattoget. Bestemmelsen blev hurtig ført ud i Livet, et Lokale blev lejet, de nødvendige Lærere antaget, og Skolen kom i Gang og gav denne første Vinter 208 Timers Undervisning.

Af Mænd, som særlig har været virksomme ved Skolens Oprettelse,

E. Jørgensen.

skal her kun nævnes den Mand, som har været Sjælen i alt, hvad Foreningen har virket siden sin Oprettelse og indtil 1915, nemlig Urmager og Guldsmed *E. Jørgensen.*

Skolen faar Støtte fra Staten, Amtet, Bjergby, Mørke og Skamstrup-Frydendal Kommuner, Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse og Varelotteriet.

Her er ansat en Forstander, som er ulønnet; han har den daglige Ledelse, til Dels sammen med et Udvalgsmedlem. Begge er valgt blandt Mørkøv Haandværker- og Borgerforenings Bestyrelse.

De første Aar af Skolens Virksomhed var der en Del af Eleverne, som var ukonfirmerede. Nu er det alle unge Mennesker over Konfirmationsalderen.

NAKSKOV.

I Skolebestyrelsens ældste Forhandlingsprotokol findes følgende Tilførsel for 3. Februar 1860:

»Det viste sig, at Skolens Formue bestod af en Sparekassebog lydende paa en Kapital af 550 Rigsdaler, som var blevet frembragt ved en Tombola, som var afholdt paa Raadstuesalen i Julen 1854 til Fordel for Skolen arrangeret af Haandværkerbestyrelsen, hvortil samtlige Haandværksmestre i Nakskov velvillig havde forarbejdet og skænket en Mængde nyttige og smukke Genstande, ligesom mange Medborgere og Medborgerinder skænkede mange nyttige og værdifulde Genstande i dette veldædige Øjemed; hele Arrangementet fandt en saa velvillig Optagelse i Byen, at der indkom den betydelige Kapital.

Da Skolen nu har bestaaet i 5 Aar og forbrugt af den Kapital til Skolens Forbrug 270 Rigsdaler, endskønt Lærerne fra Real- og Borgerskolen have gratis undervist i Skolen. De af D'Hrr. Lærere, der især havde vist Skolen megen Opmærksomhed og ofret deres Tid maa bemærkes Hr. cand. theol. Friis, Hr. Lærer Thomsen, Hage, Thorstensen, Christiansen, Priergaard, Holst, Poulsen.«

Protokollen er underskrevet med Navnene: *C. E. Møller, I. Christensen, A. L. Ahlberg, Poulsen, Wendelboe, P. Odde, L. Henriksen* (alle Haandværksmestre).

Det fremgaar heraf og af Regnskaberne, at Skolen begyndte i Oktober 1855 og det under saare beskedne Forhold.

Der undervistes i Aarene 1855—60 hver Søndag Eftermiddag Kl. 4—6, hvilket i 1861 forandredes til 2 Timer Mandag Aften; Fagene var Skrivning og Tegning efter Fortegninger; enkelte Foredrag afholdtes af

Sognepræst *Petersen;* til Lokale benyttedes et Klasseværelse i Kommuneskolen; Elevernes Antal var omkring 20.

Om Lærernes Vilkaar udviser Forhandlingsprotokollen bl. a.:

»2. Dcbr. 1858, Pkt. 2: Bør Lærerne tilbydes Løn? — Besvaredes benægtende.«

»1. Oktbr. 1860: . . . Derefter vedtog man, da Lærerne ikke ønskede nogen bestemt Betaling, at tilstille dem et Gratiale ved Skolens Ophør.«

»2. Januar 1861: . . . det vedtoges at indbyde 4 Lærere ved Skolen til et i Haandværkerforeningen afholdt Bal; da de efter forudgaaet Opfordring ikke havde villet modtage nogen bestemt Betaling, fandt man, det var passende som tidligere er sket, at indbyde dem paa Skolekassens Regning. Formanden kunde ikke tiltræde de øvrige Bestyreres Beslutning om at indbyde og betale Lærernes Beværtning af Skolens Midler.«

I Aarene 1855—59 afholdt Skolen sine Udgifter af den fornævnte Kapital uden anden væsentlig Indtægt og klarede sig endda saare godt.

Regnskabet for 1856—57 ser saaledes ud:

Indtægt:	Udtaget af Kapitalen i Sparekassen	30	Rdl.				
	Udlagt af Kassereren	7	—	1	Mk.	12	Sk.
		37	Rdl.	1	Mk.	12	Sk.
Udgift:	Kassereren tilgode fra forrige Regnskab .	5	Rdl.	»	Mk.	»	Sk.
	Lys	1	—	2	—	»	—
	Avertissementer	»	—	5	—	4	—
	Præmier til Eleverne (en Mappe, 2 Ure, et Bestik)	18	—	2	—	»	—
	Brændsel for Skoleaaret	10	—	»	—	»	—
	Douceur til Thomsens Pige for Rengøring i Skoleaaret	1	—	»	—	»	—
	Fortegninger	»	—	4	—	8	—
		37	Rdl.	1	Mk.	12	Sk.

I Lærerløn udbetaltes i

1861 . . . . . 28 Rigsdaler fordelt til 4 Lærere.
1890—91 . . . 1400 Kr. — - 11 . — og Forstanderen 350 Kr.
1914—15 . . . 4600 — — - 16 — - — 1700 —

Skolens første Vedtægter er fra 1870 og ændredes 1885 og 1894. Bestyrelsen, der bestod af 6 Medlemmer indtil 1894 og derefter af 7, har indtil 1890 været meget vekslende, idet ialt 47 Mænd (38 Haandværksmestre, 4 Ingeniører, 2 Købmænd og 3 Skolemænd) har fungeret i den; heraf er kun 5 Nyvalg i de sidste 25 Aar, der saaledes viser en langt større Stabilitet. I Aarene 1855—58 synes der ikke at have været nogen Formand; i de 15 Aar 1859—1874 var der 8 forskellige Formænd, hvoraf 1 fungerede i 5¾ Aar, de øvrige fra ¼ til 2 Aar; i de følgende 18 Aar fra 1874—92 var Murermester *Nicolaj Petersen* Formand (og Medlem fra 1871), endelig har Skoleinspektør *Holger Matthiessen* været Formand siden 1892 (og Medlem siden 1891).

Af Bestyrelsesmedlemmer, der har fungeret i omkring 25 Aar og derover og som saadanne har haft særlig Betydning for Skolen maa fremhæves Murermester *L. N. Lund* (nuværende Næstformand siden 1907, Medlem

Nic. Petersen.

H. Matthiessen.

siden 1888, Lærer siden 1883), Bogbinder *Forslund* (mangeaarig Kasserer og Regnskabsfører), Murermester *L. C. Clasen*, afdøde Malermester *P. C. Petersen* (Næstformand).

L. N. Lund.

Den næværende Formand for Nakskov Haandværker- og Industriforening Skatteraadsformand, fhv. Bagermester *Joh. F. Hermansen* har i en Aarrække været Skolen en stadig og betydningsfuld Støtte.

Af Lærere, som i lang Tid har virket ved Skolen, mærkes Malermestrene *C. Frederiksen* og *P. C. Rasmussen*, Murermester *A. Lehm*, Overlærer *Johs. Petersen*, Fabrikant *L. Lauesen* og Tømrermester *C. Clausen*.

I Aaret 1882 fik Skolen sin egen Bygning, der opførtes under Ledelse af Formanden, Murermester Nicolaj Petersen: Midlerne tilvejebragtes dels ved Overskud fra en Basar, ca. 2400 Kr., Tilskud fra Staten og Laan. Bygningen indeholdt 3 større og 2 mindre Klasseværelser samt Bolig for Skolebetjenten. I 1897 opførtes en Tilbygning med 3 store Klasseværelser og endelig i 1913 en meget betydelig Udvidelse.

Skolen optog indtil 1870 kun Haandværkslærlinge, men derefter ogsaa Svende og ukonfirmerede Drenge, i de sidste ca. 20 Aar ogsaa Kvinder.

I Aarene 1901—06 opretholdt Skolen under Formandens Ledelse et Maskinistkursus, der var besøgt af ialt 52 Elever. Kursuset ophæ-

vedes, da den Maskinfabrik, der havde afgivet de fleste Elever, brændte og blev nedlagt.

Tilsynet med Undervisningen førtes indtil 1888 skiftevis af Bestyrelsens Medlemmer; men 1888 blev Lærer *S. Hansen* ansat som Forstander og fungerede som saadan med paaskønnelsesværdig Interesse og Dygtighed til 31. Marts 1904, da Bestyrelsen ønskede Skolens Ledelse overpraget til en teknisk, teoretisk og praktisk uddannet Mand, der kunde forestaa og undervise i en Dagskole i tekniske Fag. Som Forstander blev derefter antaget Arkitekt *L. Larsen,* der siden 1904 har forestaaet og fremdeles forestaar Skolens Ledelse og har undervist saa vel i Dagskolen som i Aftenskolen.

L. Larsen.

Skolen var indtil 1897 kun Aftenskole med Undervisningstid 2 Timer hver Søgnedags Aften Kl. 8—10 eller $7^1/_2$—$9^1/_2$ siden c. 1880. I 1897 oprettedes forsøgsvis en Dagklasse for Malere, der med et Par Afbrydelser senere fortsattes, og 1. Novbr. 1900 en Dagklasse for Bygningshaandværkere med Arkitekt *Kildegaard* som fast Lærer; denne forflyttedes i Slutningen af Skoleaaret 1903—04, hvorefter den egentlige Dagskole under fastere Rammer siden 1. Oktbr. 1904 er fortsat under Forstander Larsens Ledelse og i de senere Aar efter følgende Plan:

»Skolen giver Undervisning i forberedende Tegnefag, Fagtegning, Bygningslære og Materiallære samt for viderekomne Elever tillige i Bygningstegning, Opmaaling og Overslagsberegning, endvidere i Dansk, Regning, Matematik, Fysik, Kemi, Bogføring og Tysk.

Den tekniske Undervisning gennemføres saaledes, at den staar paa Højde med Tidens Krav, og den faglige Del holdes i saa nær Forbindelse med det praktiske Haandværk, som det er muligt. Undervisningen ordnes saaledes, at den for Begyndere strækker sig over mindst to Vintre. Elever, der møder med Forkundskaber, kan fortsætte deres Uddannelse direkte, saa de ikke skal begynde for fra.

Et Skoleaar strækker sig foreløbig over 5 Maaneder, fra 1. November til 1. April.

Efter et Skoleaar vil Begyndere kunne naa saa vidt, at de kan tegne til Svendeprøve.

For Elever, der har Evner og Lyst til videregaaende teknisk Uddannelse, vil Undervisningen blive lagt saaledes, at de efter at have besøgt Skolen i to Vintre kan fortsætte deres Undervisning ved en større teknisk Skole.

Foruden i de anførte Skolefag undervises der i mere almendannende Fag, saasom:

Samfundslære, derunder Danmarks Statsforfatning og Forvaltning samt Love vedrørende Haandværk og Industri.

Literaturhistorie: Foredrag om de mest betydende Forfattere samt Oplæsning af deres Værker; Sang.

Sundhedslære: Menneskets Bygning og Livsvirksomhed.

Bygningskultur.

Den almendannende Undervisning gives særligt i Foredragsform og Foredragene bliver hyppigt illustreret ved Tegninger og Lysbilleder.

Eleverne kan faa Bolig og Kost paa Skolen, og under Ledelse af Forstanderen og dennes Hustru tilstræber man at skaffe dem hyggelige og hjemlige Forhold. — Eleverne faar Tomandsværelser med Centralvarme. Fritiden kan tilbringes i en fælles Daglig- og Læsestue, hvor der forefindes passende Læsning.

Ubemidlede Elever kan forvente Statsunderstøttelse til Opholdet paa Skolen. Skemaer til Ansøgning herom kan faas hos Skolens Forstander og skal i udfyldt Stand afgives til ham senest den 25. April.

Udgifterne pr. Maaned for en Elev har været: Skolepenge 10 Kr., Kost 30 Kr., Værelse og Varme 5 Kr., ialt 45 Kr., og for et Skoleaar paa 5 Maaneder altsaa 225 Kr.

I Statsunderstøttelse pr. Maaned kan forventes Skolepenge 10 Kr. og Hjælp til Opholdet 10 à 15 Kr., ialt 20 à 25 Kr., og for 5 Maaneder saaledes 100 à 125 Kr., hvorefter en Elev med Understøttelse selv maa yde 125 à 100 Kr.

Udgifter til Bøger, Papir o. lign. i et Skoleaar kan anslaas til ca. 15 Kr.; hertil kan ogsaa faas Statshjælp.

Eleverne skal selv medbringe Sengeklæder, Lagener og Haandklæder samt betale for Vask.

Skolepenge og Kostpenge samt Betaling for Værelse og Varme udredes maanedsvis forud.«

Skema til Oversigt over Skolens Udvikling i 1862—1915.

Skoleaar	Hele Skolen				Dagskolen		
	Elever	Klassehold	Undervisningstimer	Aarets Regnskabssum	Elever	Klassehold	Undervisningstimer
1862—63	26	1	c. 50	117 Rdl. 5 Mk. 7 Sk.			
1870—71	36	2	-100	363 — 3 — 8 —			
1880—81	51	2	750	2210,53 Kr.			
1890—91	131	8	1440	4468,91 —			
1904—05	158	19	1952	6088,81 —	12	2	426
1905—06	171	22	2398	6396,21 —	11	3	660
1906—07	181	27	2696	5883,29 —	10	3	710
1907—08	199	37	3395	6353,26 —	11	11	1114
1908—09	210	35	3144	5780,35 —	11	12	1197
1909—10	199	40	3280	7389,84 —	17	14	1243
1910—11	198	36	3198	7793,26 —	17	11	1106
1911—12	210	39	3333	8164,34 —	27	14	1219
1912—13	210	41	3364	8549,69 —	15	15	1228
1913—14	214	40	3456	9531,59 —	22	15	1434
1914—15	216	44	3940	14089,45 —	30	15	1879

Dagskolen omfatter 2 Afdelinger henholdsvis for Bygningshaandværkere og for Malere.

Aftenskolen begynder og slutter henholdsvis 1. Oktober og 31. Marts, Dagskolen 1. November og 31. Marts.

Skolen er selvejende; den er blevet støttet og støttes med faste Tilskud fra Staten, Amtet, Nakskov Kommune, Nakskov Haandværker- og Industriforening, Lollands Spare- og Laanebank og Landmandsbankens Nakskov-Afdeling.

De senere Aars Udvidelser og stigende Priser har i høj Grad vanskeliggjort at holde Balance i Regnskabet.

Nakskov, 16. December 1915.

H. Matthiessen.

NEKSØ.

Efter at der i nogle foregaaende Aar var drevet en privat Tegneskole her i Byen, som lededes og hvori der undervistes af Boghandler *Johs, Marcher*, blev der af nogle af Byens Borgere, paa et Møde den 10. December 1880, stiftet Neksø Haandværker- og Industriforening, der som Hovedopgave skulde have at drive en teknisk Skole og overtage førnævnte private Tegneskole med dens Lærere. Skolen begyndte sin Virksomhed i Borgerskolens Lokaler i Januar 1881 med ca. 40 Elever og 2 Lærere. I 1884 flyttede Skolen ind i sin egen Bygning og udviklede sig efterhaanden med flere Elever, Fag og Lærere. Skolen har væsentlig virket som Aftenskole, dog har her gennem Aarene været nogle Dagkursus, navnlig i Malerfaget.

Skolen nyder Tilskud fra Staten, Bornholms Amt, Neksø Kommune samt Neksø Haandværker- og Industriforening, der dækker de aarlige Underskud.

Af Legater findes her et, nemlig til Uddeling blandt Svende, som har været Elever af teknisk Skole, til videre Uddannelse paa en anden Skole. Legatets Stifter er afdøde Landinspektør *Lund*. Grundkapitalen er 2500 Kr., hvoraf Renterne uddeles.

Skolen ledes af et Udvalg paa 3 Medlemmer, som er valgt af og blandt Bestyrelsen for Neksø Haandværker- og Industriforening. Ved Skolen er ansat en lønnet Forstander.

Skolen sorterer under Neksø Haandværker- og Industriforening.

Neksø Haandværker- og Industriforenings Bestyrelse, den 30. December 1915.

P. B. V.

Johs. Glistrup.

NIBE.

Aar 1877 den 3. December afholdt Nibe Haandværkerforening Generalforsamling, hvor det blev bestemt, at der skulde gøres Forsøg paa at oprette en Aftenskole for Svende og Lærlinge.

Foreningen bevilgede et Beløb af indtil 40 Kr., og der nedsattes et Udvalg paa 2 Medlemmer, nemlig Malermester *Rulffs* og Blikkenslager *Gelardi* til at ordne det fornødne.

Disse Mænd henvendte sig til Byraadet og fik Tilladelse til at benytte et af Skolens Klasseværelser. Aftenskolen begyndte straks med Lærer *Færgeman* og Maler *Rulffs* som Lærere; men Færgeman blev den egentlige Leder af Skolen. Han var Lærer til 1894 og derefter Medlem af Bestyrelsen til 1909, og det er i Virkeligheden ham, der ved ihærdigt Arbejde, særlig i den første og vanskelige Tid, har baaret Hovedarbejdet for Skolens Tilblivelse.

Lærer Færgeman.

I 1880 bestod Bestyrelsen af 2 Medlemmer — hvoraf en valgt af Byraadet og en af Haandværkerforeningen — som senere supplerede sig med et 3dje Medlem.

Fra Regnskabsaaret 1881 fremgaar det, at Skolen fra dette Tidspunkt har modtaget Tilskud fra Staten, Amtet og Nibe Byraad.

De uheldige Forhold, der gjorde sig gældende med Hensyn til Pladsforhold — 2 Lærere maatte saaledes samtidig undervise i forskellige Fag i samme Klasse, og flere Gange flyttede Skolen fra det ene uheldige Lokale til det andet — bevirkede, at man søgte at faa sine egne Lokaler. Bestyrelsen supplerede sig i denne Anledning med 3 Mænd, hvoraf den ene var Bygningshaandværker og Lærer i Tegneklassen samt kendt med tekniske Skoler i andre Byer. Han støttede Sagen meget, og Resultatet blev, at i Aaret 1903 blev Skolen bygget ved Støtte fra Staten, Haandværkerforeningen, Arbejderforeningen, Sparekassen for Nibe og Omegn, Sagfører *Larsen*, der skænkede Grunden, o. flere.

Samtidig udarbejdedes der Love for Skolen, hvilke samme Aar blev stadfæstet af Indenrigsministeriet.

Skolen, der nærmest hører ind under Haandværkerforeningen, ledes nu af en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, hvoraf 2 vælges af nævnte Forening, 2 af Byraadet og 1 af Arbejderforeningen. Ved Skolen virker 4 Lærere og 1 Lærerinde.

Udgifterne bestrides ved Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen,

Haandværkerforeningen, Arbejderforeningen samt fra Sparekassen for Nibe og Omegn.

Skolen ejer et Legat, skænket af Konsul *Færch,* København, stort 500 Kr.

NORDBY.

Nordby tekniske Skole blev oprettet 1872 paa Initiativ af daværende Inspektør ved Borgerskolen *H. Poulsen* og havde indtil 1892 Lokale i Borgerskolen. Nævnte Aar lod Haandværker- og Industriforeningen opføre en Foreningsbygning, hvoraf en Del, med Statstilskud, indrettedes til Brug for teknisk Skole, der her fik sit eget Hjem.

Der begyndtes og fortsattes ligeledes en Aarrække med et, i Forhold til Byens Størrelse, stort Antal Elever, hvilket Antal forøvrigt naaedes ved at optage Skoleelever. Da man hørte op dermed, dalede Elevernes Tal, navnlig da Byen siden Søfartens Tilbagegang ogsaa er gaaet ned i Indbyggerantal. I de senere Aar har Elevantallet ikke oversteget 20 (i Aar 16).

Undervisningen ledes efter den af Skoleforeningen udarbejdede og af Indenrigsministeriet i 1910 godkendte Plan og bestaar i forberedende Undervisning med Fagene: Tegning (Frihaands-, geometrisk og Projektionstegning), Dansk, Regning, samt Bogføring, hvilken Undervisning meddeles af 4 Lærere.

Skolens daglige Ledelse sker ved Forstanderen, der tillige er Formand for Bestyrelsen.

Skolen sorterer under Haandværker- og Industriforeningen, men fører sit særskilte Regnskab. Teknisk Skole modtager pekuniær Støtte af Stat, Amt, Kommune, Haandværkerforening, Fanø Sparekasse, Fanø Assurancefond samt af »*Jørgen Andersens* Legat«. Endvidere nyder Skolen Renter af et Legat (1000 Kr.), der er stiftet af afdøde Generalkonsul *Pontoppidan* (i Hamborg), hvilke Renter efter Fundatsen skal benyttes til Præmier til flinke Elever.

L. Jørgensen,
f. T. Forstander.

NYBORG.

Omkring 1850 samlede de dalevende Mestre: Snedkermester *Saxtorph*, Malermester *Nyborg*, Murermester *P. Petersen* m. fl., Lærlingene om Vinteren paa Værkstederne og gav dem for nogen Betaling for Lys og Varme den Undervisning i Tegning og Konstruktion, som de var i Stand til at yde dem. En gammel Snedker her i Omegnen har paa sin Væg hængende de »fem Søjleordener«, tegnede under Snedker Saxtorphs Ledelse. Der har sikkert været store Spring i Arbejdets Maal.

Den 3. Februar 1859 oprettes en Forening, »Industriens Tegneskole«, hvis første Bestyrelse var Fabrikant, Jernstøberiejer *Prom*, Formand, Apoteker *Kromayer*, Kasserer, og Snedkermester *Fr. Jørgensen*. De senere Bestyrelsesmedlemmer i denne Forening har været Købmand *Rs. Winkler*, Kaptajn *Holsøe*, Snedkermester *And. Andersen*, Kobbersmed *Surland*, Fotograf *Sander Nielsen* og Herredsfoged *Hall*. Tegneundervisningen foregik først i den gamle Kommuneskole i Nørre Boulevard, senere i Stueetagen i Baggers Stiftelse. Lærere paa denne Tid er bl. a. Førstelærer *S. Schmidt*, Skibsbygger *Krøytzer* og Snedkermester And. Andersen.

Foreningen sygnede imidlertid hen, og i 1888 vedtages det at omordne Bestyrelsen, saaledes at denne faar et »mere offentligt Præg«. Nyborg tekniske Skole blev derefter den 18de September 1888 en selvejende Institution med en Bestyrelse paa 7 Medlemmer, hvoraf 4 vælges af Borger- og Haandværkerforeningen og 3 af Byraadet. Efter den ny Skoles Opførelse tilkom et 8de Medlem, idet Sparekassen for Nyborg By og Omegn fik en Plads i Bestyrelsen.

Den ny Bestyrelse bestod af Borgmester *Hall*, Provst *Hjort* og Tømrermester *A. Colding*, valgte af Byraadet, og Snedkermester *Wendelboe*, Skomagermester *C. C. Olsen*, Fotograf *Sander Nielsen* og Sadelmager *Madsen*, valgte af Borger- og Haandværkerforeningen. Bestyrelsen lægger sig straks i Selen for ny Tilskud fra forskellige Institutioner; Formanden, Provst W. Hjort, og Kassereren, Tømrermester A. Colding,

Provst Hjort.

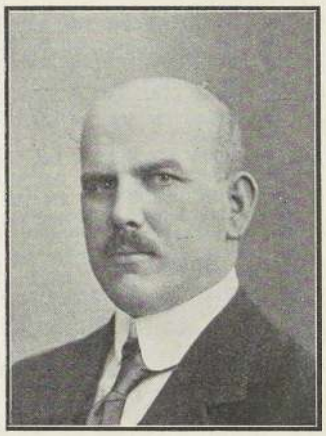
A. Colding.

tager med megen Kraft fat paa Opgaven med Rejsning af en ny Skolebygning og støttes heri stærkt af Statens Tilsynsførende, Tegneinsp. *Carl F. Andersen*. Tirsdag den 16. Oktober 1894 indvies den ny Skolebygning med megen Højtidelighed. Bygningen er opført af Byens Haandværkere efter Tegninger og under Ledelse af Arkitekt *E. Schwanenflügel*,

Odense. Et stort, vel indrettet Hus med gode Rum og Linjer, opført for ca. 44000 Kr.

Skolens første Forstander blev Snedkermester *And. Andersen*, der virkede fra 1891 til 1908 og ved sin Død afløstes af Kaptajn *Larsen*, der var Forstander i Tiden fra 1908 til 1910, hvilket Aar han fratraadte Stillingen, som nu beklædes af Arkitekt *Aug. Colding*.

Bestyrelsens Medlemmer er for Tiden: Fabrikant *Schrøder Hansen*, Lokomotivfører *Knudsen* og Murer *Jørgensen*, valgte af Byraadet, og Arkitekt *Aug. Colding*, Formand for Borger- og Haandværkerforeningen, Snedkermester *Wendelboe*, Murermester *A. Andersen* og Urmager *Jul. Petersen*, valgte af Borger- og Haandværkerforeningen. Formanden er Ur- og Instrumentmager Jul. Petersen.

Aug. Colding.

Jul. Petersen.

Skolen er i de senere Aar gaaet stærkt frem. Elevantallet og Klasseantallet er forøget, og der er Dagskoleundervisning Vinteren igennem for Bygningshaandværkere og Malere samt godt besøgte Kursus i Elektroteknik, hvorfor Skolen i de sidste Aar har faaet indrettet et elektroteknisk Laboratorium med fortræffelige Undervisningsmidler.

Af Lærerkræfterne skal anføres Værkmester *Rosted*, Statsbanernes Maskinværksted, der har været Lærer ved Skolen i 26 Aar, Maskinmester *Olsen* ved Elektricitetsværket og Arkitekt *Madsen*.

Nyborg, den 16. Marts 1916.

Aug. Colding.

NYKØBING F.

Forskellige Forsøg i Trediverne og Fyrrerne af forrige Aarhundrede paa i Nykøbing at faa stiftet en Søndags- og Aftenskole for Haandværkslærlinge mislykkedes, da Tilslutningen af Elever var for

ringe, og de Mestre og andre — der »aldeles« uden Vederlag besørgede Undervisningen — hyppigt var forhindret i at møde, saa at Tegneundervisningen maatte indstilles »indtil videre«, ligesom der ogsaa fra Skolens Bestyrelse ved Pastor *Schierning* klages over nogle Mestres »uforsvarlige Ligegyldighed« med Hensyn til de Lærlinges fremtidige Vel, der er dem betroede, idet de ikke tilstrækkeligt have holdt dem til at besøge Skolen.«

13. Juni 1852 stiftes Haandværkerforeningen i Nykøbing F. Og et af denne Forenings Formaal var »at virke hen til Haandværkslærlingenes bedre Uddannelse i saadanne Læregenstande som: Skrivning, Regning, Tegning, Geometri og deslige Fag;« i den Anledning foreslaas Oprettelse af en Søndagsskole. Denne aabnedes i 1853, formentlig 14. Februar. Initiativet saa vel til Foreningens Dannelse som til Skolens Aabning var taget af Kobbersmedemester *Chr. Haagensen*. Skolen begyndte med omtrent 40 Elever, fordelte i to Klasser, og der undervistes i Dansk, Regning, Skrivning og Frihaandstegning; det blev ikke nogen Søndagsskole alene, men Undervisningen fandt ogsaa Sted Mandag Aften fra Kl. 4½ til 6½, dog snart ændret til fra Kl. 5½ til 7½. Lokalet var i Byens Borgerskole.

Indtil 1857 var Skolen kun tilgængelig for Lærlinge hos Mestre, der var Medlemmer af Haandværkerforeningen; men da Skolen i Oktober 1857 fra Amtsskolefonden fik bevilget en Understøttelse af 50 Rdl., aabnedes den for alle Lærlinge; der var 1857 53 Elever i Aftenskolen, 45 i Tegneskolen. Snart fik Skolen ogsaa Understøttelse fra Det Classenske Fideicommis. Dens Budget var i 1865 140 Rdl. og Elevantallet i begge Afdelinger tilsammen 86. Kommunen gav Lokale, Lys og Varme gratis, og Foreningens Tilskud var 30 Rd. I det sidste Skoleaar, 1870—71, hvor Aften- og Tegneskolen sorterede under Haandværkerforeningen alene, var den besøgt af 70 Elever i Aftenskolen, 48 i Tegneskolen. Tilskudet var 80 Rd. fra Amtet og 50 Rd. fra Staten.

1. Oktober 1871 stiftes Industri- og Haandværkerforeningen i Nykøbing F., og under denne har Skolen siden virket. Nogen væsentlig Forandring i dens Drift fandt foreløbig ikke Sted; man fortsatte med to Eftermiddagstimers Tegning — Frihaandstegning og geometrisk Tegning — om Søndagen og tre Aftentimer om Mandagen, idet der dog 1872 oprettedes en Forberedelsesklasse. Forsømmelserne var mange, og Resultaterne af Undervisningen kun smaa. Læreren havde kun at besørge Undervisningen, medens det disciplinære varetoges af et Udvalg af Haaandværksmestre, et saare uheldigt Forhold, der førte til mange Rivninger.

Endelig fik Skolen i 1876 i Adjunkt *Wittrup* en Leder, der forstod at føre den fremad. Man brød med Søndagsundervisningen og gik over til Undervisning Mandag, Tirsdag og Onsdag Aften Kl. 7—9; Fysik ind-

førtes som fast Fag, ligesom der undervistes i Konstruktionstegning. 1878 udvides Undervisningen til at omfatte 5 ugentlige Aftener for 3 Klasser, altsaa i alt 30 Timer om Ugen. — Medens Eleverne hidtil kun havde betalt et Indskud af 50 Øre, indførtes der nu 2 Kr. halvaarlig i Skolepenge. Elevantallet var 63; Statstilskudet 375 Kr. og Kommunens Tilskud 200 Kr. 1879 betegnes Skolen første Gang »Teknisk Skole«. Tilsynet førtes hver Aften af Snedkermester *Palm* paa en særdeles dygtig Maade. I August 1883 bevilgede Byraadet 2000 Kr. til Hjælp til Opførelsen af Skolebygningen i Jernbanegade, hvori Skolen siden har boet. Grunden skænkedes af Gehejmeraad *Tesdorph*. Skolen havde i 1884 72 Elever. Tilskudet var 600 Kr. fra Staten, 200 Kr. fra Byen, 160 Kr. fra Amtsskolefonden; Skolepengene var ret hyppigt skiftende. En Opgørelse af Lærlingenes Antal i Byen viste, at der i 1888 var 176 Lærlinge, hvoraf kun 91 søgte teknisk Skole.

1889 valgtes Adjunkt *M. Thomsen* ind i Skolens Bestyrelse. Han udarbejdede en Plan, hvorefter der skulde oprettes 4 Klasser: Klasse A, Begynderklassen: Frihaandstegning, Regning, Skrivning, Dansk; Klasse B: geometrisk Tegning, Bogholderi, Dansk, Begyndelsesgrundene af Aritmetik og Geometri; Klasse C: Projektionstegning, Perspektivtegning, Dansk, Regning, Aritmetik og Geometri; Klasse D: Fagtegtegning, Frihaandstegning, Dansk, Fysik, Regning og Matematik.

For Skolens Arbejde i de nærmest følgende Aar var denne Plan det Ideal, hvorefter man stræbte, men som man ikke fuldt ud naaede at bringe til Udførelse, og da navnlig ikke for Aritmetikens Vedkommende.

1890 var Skolens Lærerantal steget til 10, og der undervistes 52 Timer ugentlig. Elevantallet var 112.

I 1891 vedtoges det, at Skolens Bestyrelse fremtidig skulde bestaa af 5 Medlemmer, 3 valgte blandt »Industri- og Haandværkerforeningen«s Bestyrelse, et Medlem, valgt af samme Bestyrelse, men uden for dens Midte, og et Medlem valgt af Nykøbing Byraad.

I Skoleaaret 1891—92 fik Skolen første Gang en lønnet Forstander med Ansvar for Skolens Drift og Undervisningspligt.

Landinspektør *V. Blangstrup* fungerede det første Halvaar som Forstander, men allerede i 1892 gik man af økonomiske Grunde bort her fra og besluttede, at Ledelsen fremtidig skulde paahvile Skoleudvalgets Formand, som var ulønnet. Allerede i November 92 afgik Formanden, Adjunkt M. Thomsen, af Helbredshensyn, og man valgte enstemmigt daværende Adjunkt, nu Rektor i Randers, *V. Boëtius*, som Skolens Leder, et Hverv han paa udmærket Maade røgtede, indtil han i Sommeren 1909 fraflyttede Byen.

I Skoleaaret 1891—92 indførtes som nyt Led i Undervisningen to Dagklasser, for Malere og for ukonfirmerede Drenge, den

sidste for derved at raade Bod paa Savnet af Tegneundervisning i Almueskolens Friklasser.

I September 1909 valgtes Adjunkt, Dr. phil. *Kragh* til Forstander for Skolen, der under hans Ledelse har arbejdet videre paa det af Hr. Boëtius lagte Grundlag saavel hvad Fagene angaar som i Henseende til Fordelingen af Timer til de enkelte Fag.

Adskillige Udvidelser har der dog fundet Sted baade inden for Fagkredsen og med Hensyn til Timeantallet. Dette har nødvendiggjort Indretningen af et Par ny Klasseværelser, hvoraf Bygningen nu rummer ialt 11, der alle er optaget saa at sige hver Aften.

Aftenskolen har 14 Klasser i Forberedelsesafdelingen og 24 i Fagafdelingen. Den ledes af Forstanderen, der med Hensyn til den daglige Orden bistaas af en Inspektør, for Tiden Kobbersmedemester *Goth.*

I Dagskolen er der 4 Klasser, som undervises i 5 Maaneder to Dage ugentlig.

Antallet af Lærere er for Tiden 20.

Skolens Virksomhed muliggøres ved Støtte fra Stat, Amt, Kommune, Nykøbing Sparekasse og Landbostandens Sparekasse.

Med de Lokaleforhold, der haves for Tiden, og som ikke kan udvides i Skolens nuværende Bygning, er Skolen naaet til Grænsen af sin Ydeevne. Planer til Opførelse af en ny Bygning har mere end een Gaag foreligget, men uden at man har kunnet evne at realisere dem.

Opgaven at skaffe Skolen en nyBolig vil dog kræve sin Løsning i en ret nær Fremtid, hvis Skolen skal kunne holde Skridt med Udviklingen inden for Haandværkerundervisningen i kommende Tider.

En udførlig Skildrig af Skolens Historie indtil 1892 findes i Vilhelm Boëtius: Industri- og Haandværkerforeningen i Nykøbing paa Falster.

NYKØBING M.

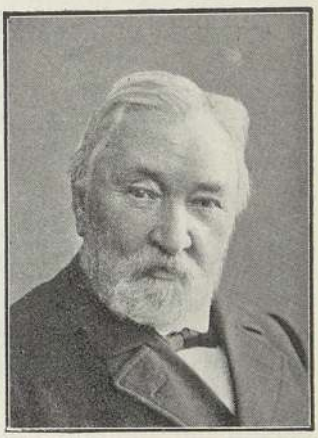
Haandværkerskolen eller teknisk Skole i Nykøbing M. har med visse Mellemrum været i Virksomhed siden 1857, idet der da paabegyndtes en Søndagsskole for Haandværkslærlinge med Lærer *S. P. Yde* som Enelærer. Senere udvidedes Skolen til en Aftenskole med Undervisning enkelte Aftener om Ugen i Vintermaanederne. Undervisning gaves i Skrivning, Regning og lidt Historie. Skolen havde ikke videre Fremgang; dels savnedes Lærerkræfter, dels Forstaaelse af Undervisningens Betydning, og det var, som nævnt, langt fra, at der gaves Undervisning hver Vinter.

Paa Foranledning af Lærer *P. M. Toustrup* blev der i 1883 afholdt et Møde for at faa Sagen i en bedre Gænge, og dette lykkedes ogsaa i høj Grad, og Skolen regner sin egentlige Begyndelse fra dette Aar. Skibs-

bygger *V. Melchior*, der var stærkt interesseret for en saadan Skoles Fremvækst, blev Formand for en Bestyrelse, valgt af Haandværkerforeningens Medlemmer; Tegning optoges som væsentligt Undervisningsfag, og Borgerskolens to yngre Lærere, *A. R. Larsen* og foran nævnte P. M. Toustrup, knyttedes fast til Skolen med sidstnævnte som dens egentlige Leder. Skønt Skolen arbejdede under daarlige Forhold i elendige, næsten sundhedsfarlige Lokaler, som var den overladt i den gamle Kommuneskole, gik det stadig og godt fremad. Undervisningen udvides, og Skolen stod nu i det almene Omdømme som et nødvendigt Led i Haandværkeruddannelsen. Haandværker- og Industriforeningen af 4. April 1862, hvis første Formand var Maler *A. T. Broge*, var Skolens bedste Støtte, og Foreningen har altid siden vist Skolen stor Interesse.

Pladsforholdene blev efterhaanden utaalelige, og i 1897, da Kancelliraad *H. Nielsen* var Formand for Skolens Bestyrelse, vedtoges det at søge rejst en Bygning til Skolens eget Brug, og Bestyrelsen tog straks energisk fat paa Sagens Løsning. Byen skænkede en Byggegrund i Vettelsgade, og Jernstøber *N. A. Christensen* skænkede 10000 Kr. til Bygningen.

Hermed var en god Regyndelse gjort, og allerede i Aaret 1900 stod Skolebygningen, der foruden Grunden havde kostet godt 27000 Kr., færdig til at tages i Brug, og Bygningen indviedes den 21. Oktober 1900.

N. A. Christensen.

Samtidig med den ny Bygnings Indvielse ansattes Arkitekt *P. C. Pedersen* som Forstander, hvilken Stilling han har beklædt siden.

I 1904 ansattes Kancelliraad H. Nielsen som Direktør for Ny jyske Købstad-Kreditforening i Aarhus, og Sadelmager *A. Kjeldsen* valgtes til Formand for Skolens Bestyrelse, hvilken Stilling han indehavde til 1912, da han ønskede at trække sig tilbage. Direktør *K. E. Messerschmidt* har siden været Formand for Skolens Bestyrelse.

Siden Skolen fik sin egen Bygning, har den haft gode Kaar. Jernstøber N. A. Christensen har yderligere skænket Skolen 4000 Kr., saa dens Byggegæld kunde betales. Skolen er nu gældfri og har uden økonomiske Bekymringer kunnet arbejde, som det maatte anses for mest tjenligt for dens Formaal.

Skolen, der i 1883 begyndte med 57 Elever i 2 Klasser, har i Aar 114 indtegnede Elever, og Undervisningen gives i 11 Aftenklasser samt i en Dagklasse for Malere.

Skolen ledes efter Princippet: »I de Fag, hvori der gives Undervisning, skal denne være lige saa god som i de større Skoler,« hvorfor

man ikke indlader sig hverken paa Dagskoleundervisning eller nogen videregaaende Undervisning, som der i en lille By vanskelig vil findes Lærerkræfter til; men Skolen søger at formaa Elever, der har gennemgaaet dens Klasser, til at udvide deres Kundskaber paa en større Dagskole, idet man ikke formener at burde optage Elevernes Tid med en Undervisning, der altid maa blive mere velment end tidssvarende.

P. C. Pedersen. *P. M. Toustrup.*

NYKØBING S.

Skolen stiftedes den 26. Januar 1877, idet Nykøbing Haandværkerforening paa en Generalforsamling vedtog følgende:

»Det overdroges Bestyrelsen at arrangere en Aftenskole for Lærlinge, hvortil maa anvendes Renten af Foreningens Kapital.«

Bestyrelsen var: *A. Borg*, *S. Holst* og *Schacke*. Skolen fik Lokale i Byens gamle Raadhus; dens første Lærer var Kommunelærer *Svendsen*, der forinden havde holdt Aftenskole for Haandværkslærlinge, dog uden stor Tilslutning; han var tillige i nogle Aar Kasserer for Haandværkerforeningen. Af Skolens tidligere Lærere har Malermester *A. Jørgensen* virket i 26 Aar som Lærer i Tegning, Tømrermester *E. L. Eriksen* i ca. 10 Aar, Skoleinspektør *C. Steincke* som Lærer i Aftenskolen i 23 Aar. Af de nuværende Lærere har Tømrermester *N. Frandsen* været Lærer i Tegning i 16 Aar. Skrædermester *Th. Hansen* var i 19 Aar Kasserer for Haandværkerforeningen og i 8 Aar tillige Kasserer for Skolen og Medlem af Skoleudvalget (død 1903). Foreningens nuværende Kasserer, Urmager *M. Ring*, var i 14 Aar Medlem af Udvalget, hvoraf i 6 Aar dettes Formand; han er endnu Kasserer for Skolen. Skoleinspektør Steincke var i 8 Aar Formand for Skoleudvalget. Som Portnerske har Madam *Louise Nielsen* virket ved Skolen i 21 Aar.

Den tekniske Skoles Bygning blev opført i 1893—94 ved Tilskud fra Staten (6300 Kr.), Nykøbing By (gav gratis Byggegrund) og ved Laan (5000 Kr.); Resten (7400 Kr.) blev tilskudt af Haandværkerforeningen. Bygningen opførtes, efter Arkitekt *J. Smiths* Tegning, af stedlige Haandværksmestre under Haandværkerforeningens Bestyrelses Ledelse og indviedes den 28. Oktober 1894.

Skolens Virksomhed opretholdes ved Bidrag fra: Staten, Nykøbing By, Holbæk Amts Skolefond, Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse og Reiersenske Fond samt væsentligst ved Haandværkerforeningens Tilskud, der i 1915 var Kr. 1273,14, deri indbefattet Overskudet af Varelotteriet.

Undervisningen ledes af et Udvalg, bestaaende af 3 af Haandværker-

foreningen valgte Mænd; Spørgsmaal angaaende Skolens Økonomi og Skolebygningen afgøres af Haandværkerforeningens Bestyrelse.

Skolen nyder almindelig Sympati, og næsten alle Byens Borgere støtter den ved at være Medlemmer af Haandværkerforeningen.

Bestyrelsen for Nykøbing S. tekniske Skole.

Skoleudvalget:

F. S. Hansen. *P. M. Christoffersen.* *L. Hansen.*

Bestyrelsen for Haandværkerforeningen:

N. Frandsen. *M. Ring.* *M. Frederiksen.*

NYSTED.

Den 15. November 1852 stiftedes her i Byen en Haandværkerforening. Bager *Grib* var dens første Formand.

Den 5. December 1855 blev det i et Bestyrelsesmøde vedtaget at arrangere en Basar for af Indtægten derved at oprette en Søndagsskole. Mange af Haandværkerne havde rejst i Udlandet og havde derfor et videre Syn. Sjælen i Ordningen af Basaren var dog sikkert Malermester *Jakob Steffensen.*

Basaren afholdtes den 5. Februar 1856 og bragte et Udbytte af 765 Kr. 49 Øre, hvad der maatte siges at være meget i en By med 1200 Indbyggere.

Skolen kom i Gang straks efter, idet der den 3. Marts valgtes Bestyrelse og antoges Lærere. Lærerne i Skrivning og Regning var i Reglen fra Landsbyskoler; i Tegning skiftedes Haandværkere til at undervise, hvad der jo ikke bragte det bedste Udbytte.

Undervisningstiden var fra Kl. 3 til 5 Søndag Eftermiddag i Skrivning og Regning og Mandag Aften fra Kl. 7 til 9 i Tegning. Materiellet bestod af en Del smaa løse Konturtegninger af Dyrehoveder og Blade — ikke det mindste faglige. Lokalet var i Borgerskolen, hvor der var brede, lige Borde, hvad der jo nok kunde bruges. Belysningen var Stearinlys i Træklodser.

[Jeg vil indskyde den Bemærkning, at jeg som Barn var med min Fader henne for at se den omtalte Basar, og at jeg i min Læretid gik i Søndagsskolen, saa disse Oplysninger er ikke alene efter Foreningens Protokoller, men ogsaa efter hvad jeg selv har set og kan huske].

Haandværkerforeningen førte imidlertid en meget omskiftende Tilværelse og har næppe efter Oprettelsen af Skolen haft nogen synderlig Indflydelse paa den. Bestyrelsen for Skolen var i min Læretid (1865—70) Pastor *Gudmundsen*, Rebslager *J. P. Dalskov* og Slagter *J. Eriksen.* Hvorfra de fik Penge, ved jeg ikke, men der skulde heller ikke saa mange til; Tegneundervisningen var altid gratis.

1865 var der imidlertid kommet en ung Maler, der hed *Valsø,* til Byen. Han havde lært i København, havde gode Evner og gjorde i mange Aar et stort, uegennyttigt Arbejde, og om end hans Undervisning langt fra kunde staa for Nutids Kritik, saa fik dog hans Formsans og Skønhedsbegreber stor Indflydelse. Fortegninger til Frihaandstegning lavede han for hver enkelt paa staaende Fod, men der var ingen geometrisk Tegning og endnu mindre Projektionstegning. Fagtegningen kunde altsaa derefter ikke have megen Art.

Omkring 1870 ankom nogle Tegninger for Smede, vist af Arkitekt *Klein.* Der var imidlertid kommet en ung Læge, *George Lütken*, fra København; han havde været Medlem af Arbejderforeningen under Rimestad, og han stiftede den 13. April 1868 Industri- og Arbejderforeningen. Der forsøgtes flere Gange Sammenslutning imellen den ny Forening og Haandværkerforeningen, hvad der endelig lykkedes den 7. November 1876. Dermed kom Skolens Styrelse i fastere Haand, idet der valgtes et særligt Udvalg til dette Hverv, og der skaffedes flere Midler til Driften. Men der kom Brydninger imellem Skolens og Foreningens Bestyrelse, og Valsø kom fra Skolen. Det blev derefter mest Lærere fra Borgerskolen, der overtog hele Undervisningen, som forøvrigt ogsaa udvidedes og blev udelukkende Aftenundervisning.

Læge Lütken rejste fra Byen 1879. Han havde udrettet et stort Oplysningsarbejde, idet han ved Foredrag og paa mange Maader havde bragt nyt ind.

Smedemester *J. Westrup Gleie* var 1880 valgt ind i Skoleraadet; i 1883 blev han Medlem af Foreningens Bestyrelse, den 9. April 1884 dens Formand, hvilket han derefter har været uafbrudt til Dato. Skolens Styrelse blev nu simplificeret, idet der af Foreningens Bestyrelse blev valgt et Udvalg paa 2 Medlemmer til at tilse Skolens daglige Drift og, i Forening med Lærerne, lægge Undervisningsplanen. Der gjordes, hvad der kunde gøres, for at faa Undervisningsmateriel og gøre Undervisningen saa frugtbringende som muligt.

J. Westrup Gleie.

Men det blev efterhaanden umuligt at fortsætte i Borgerskolen, idet der indførtes Tomandsborde i Stedet for de gamle flade Borde. Lidt Kapital havde Foreningen samlet, og Bestyrelsen fattede saa, ikke mindst paa Arkitekt *Andresens* Foranledning Mod til at bygge en ny Skole, og den 5. November 1893 fandt Indvielsen Sted. Westrup Gleie havde skrevet Kantaten, hvoraf her skal anføres et Vers:

Aarene rulle saa hastigt af Sted,
Præget af Tidernes Stempel,
Vil Du dem bruge, maa Du følge med
Til alt godt i Tidsaandens Tempel.
Der maa Du lægge Din Kraft og Din Id
Ved Højaltrets hellige Skranke,
Der maa Du stræbe med Troskab og Flid
Og Sjælens ædleste Tanke.

Der var almindelig Glæde over den smukke Bygning.

Der gives nu Undervisning 5 Aftener om Ugen, delvis i alle 3 Klasseværelser. For 2 Aar siden mente Bestyrelsen imidlertid, at det daglige Tilsyn krævede mere Tid for de to Udvalgsmedlemmer, end de kunde afse, og man antog Kommunelærer *J. E. Larsen* til Forstander.

J. Westrup Gleie.

NÆSTVED.

Næstved Tegneskole. I første Halvdel af forrige Aarhundrede, da man begynder at indse Nytten af Haandværkernes bedre Uddannelse, særlig i Tegning, stifter i Aaret 1832 Sognepræst *P. A. Thomsen* Næstved Tegneskole »for denne Bys unge Mennesker, især af Haandværkerstanden«. Efter flere, og temmelig sikkert ikke smaa, Genvordigheder fra forskellig Side lykkes det ham at aabne Skolen i Vinteren 1832—33. Det er ham imidlertid ikke muligt at faa nogen dertil egnet Lærer, og han maa den første Vinter selv undervise de ca. 20 Elever, ligesom han selv bekoster saavel Lokale som Lys og Brændsel. Fra den Rejersenske Fond, til hvis Bestyrer, Etatsraad *Johnsen*, der foreligger flere Skrivelser, har han modtaget et Beløb af 50 Rdlr. til Indkøb af Apparater, ligesom han har modtaget Fortegninger samt en betydelig Samling Gibsafstøbninger som Gaver fra det kgl. Akademi for de skønne Kunster; fra det kgl. Stentrykkeri modtog han paa samme Maade 3 Sæt Tegnetabeller til indbyrdes Undervisning samt 21 Anvisninger til sammes Afbenyttelse, fra den kgl. Porcelainsfabrik et betydeligt Antal Lervarer og Lerafstøbninger, fra Professorerne *Ursin* og *Hetsch* Lærebøger i Geometri og Perspektivlære samt fra Etatsraad Johnsen flere forskellige Bøger.

Saaledes udrustet gaar nu Tegneskolen ind i Aaret 1833, hvor det lykkes Pastor Thomsen at faa en ung Arkitekt, *Kretz*, hertil. Denne unge Mand, der har faaet sin Uddannelse paa Akademiet, hvor han har vundet flere Medaljer og Præmier, ligesom han har studeret Maskinlære i Berlin og München, vinder ved sin Dygtighed og Dannelse i et dagligt Samvær med Pastor Thomsen hurtig dennes fulde Anerkendelse og Tillid og bliver gennem 24 Aar Skolens Bestyrer og Lærer.

Elevantallet er vokset saaledes, at der i Vinteren 1833—34 er ialt 34, nemlig 6 Haandværkssvende, 17 Lærlinge og 11 Skolebørn. Eleverne betaler nu 2 Mark om Maaneden; men dette forslaar jo ikke ret meget, og Pastor Thomsen maa selv yde klækkelige Bidrag til Skolens Opretholdelse, ja han har endog en Tid lang givet Arkitekt Kretz hele Opholdet i Mangel af Løn. Der indgives nu Andragende til Skoledirektionen om Støtte; men det synes, som om dette har faaet en noget kølig Modtagelse, saa at Pastor Thomsen kun har den Rejersenske Fond, der stadig yder sin Støtte og viser Skolen megen Velvilje, at holde sig til. Men gennem alle disse Besværligheder fortsættes dog Undervisningen Aar efter Aar, og der foreligger nu ikke noget nævneværdigt, før Skolen, der hidtil har haft Lokale i en Ejendom i Østergade, i Aaret 1849 flytter til Bogtrykker Bangs Ejendom i Riddergade. Undervisningen er nu henlagt til Mandag og Torsdag fra Kl. 7—9, og Betalingen er 2 Mark om Maaneden. Skolens Bestyrelse er Pastor Thomsen, Arkitekt Kretz og Malermester *Bischoff*. Der gaar nu nogle Aar, hvor Skolen arbejder nogenlunde, d. v. s. de pekuniære Forhold bliver daarligere og daarligere, da man har udvidet Undervisningen til at omfatte Tegning, Skrivning og Regnskabsføring. I Aaret 1853 afgaar Pastor Thomsen ved Døden, og Skolen mister sin Stifter og en uvurderlig Støtte. Men hans Interesse for Skolen og dens Arbejde rækker videre; thi i sit Testamente har han tillagt Skolen forskellige Beløb, der senere bliver samlet under Navn af »Pastor Thomsens Legat« og saaledes bevarer Mindet om en Mand, der har virket utrætteligt for Haandværkeres Uddannelse.

Der kommer nu en helt ny Bestyrelse, sandsynligvis i Henhold til Pastor Thomsens Bestemmelse. Skolen skal bestyres af Etatsraad, Borgmester *Lawaetz* og Pastor *Westh*, endvidere bliver Professor *C. Listow*, daværende Rektor paa Herlufsholm, valgt. 1854 begynder Undervisningen den 2. November og finder Sted Tirsdag og Torsdag fra Kl. 6—8. Skolens pekuniære Forhold er stadig daarlige, og i et Møde den 4. Juni 1855 oplyses det, at man skylder Arkitekt Kretz for Undervisningen i Tiden fra November 1853 til Marts 1855, ialt 44 Rdlr. Man har imidlertid kun en Beholdning af 8 Rdlr. 90 Sk. Disse bliver ham udbetalt, og man beslutter at hæve 50 Rdlr. for at komme paa Fode igen. I Aaret 1856 forlader Borgmester Lawaetz Byen, Malermester *J. Sommer* vælges som Repræsentant for Haandværket, og Undervisningen udvides til 3 Aftener ugentlig, Tirsdag, Torsdag og Lørdag fra Kl. 6—8. I Aaret 1857 mister Skolen sin mangeaarige Leder og Lærer, Arkitekt Kretz, der afgaar ved Døden. Undervisningen ledes nu af Malermester *Bertelsen* i Regning og Skrivning, medens Maler *Busch* underviser i Tegning.

Skolen har i Aarene 1850—69 haft Lokale i det gamle Raadhus paa

Kirkepladsen og herfor svaret en aarlig Leje af 50 Rdlr. I 1858 meddeles det Bestyrelsen, at Kommunalbestyrelsen overlader de hidtil benyttede Lokaler til gratis Afbenyttelse. Da man i alle disse Aar har været nødsaget til stadig at tage Penge op af de Midler, der er efterladt Skolen af Pastor Thomsen, for at dække Underskudet, saa beslutter Bestyrelsen sig nu til at henvende sig til nogle af »Byens Indvaanere, hos hvem der turde forudsættes Interesse for Skolens Virksomhed«, ligesom der indsendes Andragende til Amtets Skolefond om Tilskud. Endvidere vil man anmode Borgmester *Petræus* om at tiltræde Bestyrelsen sammen med Pastor *A. Listow,* da Pastor Westh er blevet forflyttet. 1861 fratræder Professor C. Listow Bestyrelsen, og man optager Malermester Bischoff og Urmager *I. H. Petersen.*

Elevantallet har i disse Aar svinget mellem 30 og 40 i Tegneskolen, hvorimod Skriveskolens Elevantal er i jævn Tilbagegang.

Den 20. December 1861 stiftedes Næstved Industriforening, og i Aaret 1863 bevilger denne Forening 25 Rdlr. til Præmier til flittige Elever, imod at to af dens Bestyrelsesmedlemmer medvirker ved Fordelingen af Præmierne. 1865 udvides Undervisningen til 5 Aftener ugentlig, og Betalingen forhøjes til 3 Mark maanedlig. Paa et Møde den 19. Oktober 1868 vedtager Bestyrelsen i H. t. Forslag fra Næstved Industriforening at overlade Næstved Tegne- og Industriskole til Næstved Industriforening, imod at denne overtager Ledelsen og Driften af Skolen samt, at 1) Sognepræsten og Borgmesteren i Næstved fremdeles skal føre Tilsyn med, at Skolen holdes i Gang, 2) at Skolens Kapitaler forbliver i disses Værge, og Skolen herfra faar de aarlige Renter tilstillet, 3) at Skolens Regnskab holdes for sig selv, og 4) at Navnet »Næstved Tegne- og Skriveskole« bibeholdes. — Den 22. Oktober 1868 samles saa Industriforeningens Bestyrelse for at planlægge Undervisningen i det kommende Skoleaar. Det vedtages at begynde Undervisningen den 1. November med 3 × 2 Timers ugentlig Tegning, 2 × 2 Timers Skrivning og Regning samt, hvis det findes belejligt, 1 × 2 Timers Stiløvelse, Bogføring og geometrisk Udmaaling og Beregning; som Formand i Bestyrelsen, Forstander og Lærer virker Malermester Bischoff. Det specielle Tilsyn med Skrive- og Regneskolen overdrages paa Bestyrelsens Vegne til Pastor *Kragerup.* I Maj 1869 meddeler Byraadet, at der er truffet anden Bestemmelse med Skolens Lokaler i det gamle Raadhus, men man vil yde 25 Rdlr. til Hjælp til Flytning og samtidig overlade Skolen Lokaler i det gamle Garnisons Sygehus for en aarlig Leje af 50 Rdlr. Her fortsættes nu Skolen under Ledelse af Bischoff og Kragerup med førstnævnte tillige som Lærer i Tegning. Desuden vedtager man, at Undervisningen i Stiløvelse, Geometri og Beregning kun skal omfatte de ældre Elever, og at disse herfor skal betale 16—24 Sk. om Maaneden.

Den 27. Juni 1871 modtager Skolen et Legat, stort 1000 Rdlr., stif-

tet af Næstved Industriforening, saaledes at Renterne indgaar i Skolens Regnskab.

Den 4. Marts 1872 beslutter man at stifte et Legat, stort 800 Rdlr., af de Midler, Pastor Thomsen har efterladt Skolen, medens Resten af Beløbet medgaar til Udvidelse af Lokalerne og Anskaffelse af Inventar.

I 1875 har man saa mange Elever, at man ikke kan have dem alle i de til Raadighed staaende Lokaler, og man tilbyder da de Elever, der ikke er fyldt 13 Aar, at komme paa Skolen hver Aften, den er aaben, og faa Fortegninger og Vejledning til Hjemmearbejde. Dette ydes uden Betaling. I 1876 oprettes en Klasse for Begyndere i Frihaandstegning samt i Begyndelsesgrundene i geometrisk Tegning, og man anmoder Banemester *Lahdeman* om at overtage denne. 1880 fratræder Skolens mangeaarige Formand og Lærer Bischoff, og der vælges til Skoleudvalg Driftsbestyrer *F. Buhl,* Skomagermester *L. Jungberg* og Tømrermester *I. H. Petersen.*

Elevantallet er nu steget til 73 i Tegning og 60 i Skrivning og Regning. Bestyrelsen bestaar af Tømrermester *Vald. Svendsen*, Murermester *I. Sauer* og Tømrermester I. H. Petersen. Man lider bestandig af Klassemangel og begynder saa smaat at røre paa sig for at faa en egen Skolebygning.

Den 10. September 1882 fejrer Skolen sin 50 Aars Bestaaen med en Festlighed og Præmieuddeling paa Industribygningen. Til denne var indbudt Borgmester Salicath, Pastor Hansen, Byraadet, Industriforeningens Medlemmer med Damer, Lærere, Elever og i øvrigt alle, der interesserede sig for Skolen.

I April 1883 bliver i H. t. Bestyrelsens Beslutning i Industriforeningen dennes Formand, Malermester *Chr. Petersen,* valgt til Formand for Skoleudvalget, og man tager for Alvor fat paa at faa rejst en egen Bygning. Man har henvendt sig til Arkitekt *Ahlmann*, og ved et Møde den 2. Juni 1884 fremlægges saa Tegning og Overslag til en Skolebygning. Man henvender sig til Byraadet, der velvilligst skænker en Grund paa Jernbanevej, ligesom det ogsaa kautionerer for et Laan paa 17000 Kr. Paa denne Grund opføres saa den ny Skolebygning med Tilskud fra Staten (10000 Kr.), saaledes at den kan tages i Brug i Januar 1886. I denne Bygning fortsættes nu Undervisningen, saa vidt de pekuniære Forhold tillader, og fra den Tid benævnes Skolen

Den tekniske Skole i Næstved. Skolens Elevantal er nu oppe paa 194 for Aaret 1885—86, og man faar Bidrag fra mange forskellige Sider, saaledes at man er i Stand til at udvide Undervisningen ganske betydelig, ligesom Dagskolen for Haandværkere indgaar som et fast Led i Undervisningen.

Skolen, der hidtil har været ledet af Bestyrelsen, hvis Medlemmer til Dels har virket som Lærere, faar i 1889 en fast ansat Forstander, Ar-

kitekt *G. Andersen,* og er saaledes kommet ind i det Spor, i hvilket den ledes endnu.

Dagskolen for Haandværkere er aaben fra 1. November til 1. April med daglig Undervisning fra Kl. 9—4. 1893 oprettes en Dagskole i Tegning for Kvinder med 6 Timers ugentlig Undervisning, og 1894 en Malerskole med 7 Timers daglig Undervisning. — Elevantallet er nu 288, og der undervises af Forstanderen, bistaaet af 10 Lærere. 1896 nedlægges Tegneskolen for Kvinder af Mangel paa Tilslutning. 1901 oprettes i Skolen et Lærlingehjem, hvor Eleverne for et maanedligt Kontingent af 20 Øre kan blive Medlemmer. Der afholdes oplysende Foredrag, Oplæsning o. s. v., ligesom man om Sommeren øver Boldspil og foretager forskellige Udflugter. Dette Lærlingehjem nedlægges dog atter i Aaret 1911, da man ikke kan afse Lokaler dertil, ligesom man finder, at det ikke længer gør den tilsigtede Nytte.

Undervisningen i Aftenskolen har været, og er endnu, den almindelige forberedende: Tegning, Fagtegning, Dansk, Skrivning, Regning, Fysik, ligesom man i forskellige Perioder har oprettet Kursus i Sprog. Skolens Gennemsnitstal for de sidste 10 Aar er: 247 Elever, der er undervist i 33 Klasser i 3798 Timer af 1 Forstander og 14 Lærere, ligesom der hver Vinter afholdes flere Foredrag. Tiden for Undervisningen er fra 1. Oktober til 1. April Kl. 7—9 Em. undtagen for første Aars Elever, der besøger Skolen fra Kl. 5—7 ligesom de af Kommuneskolens Elever, der, i et Antal af gennemsnitlig 60, hvert Skoleaar erholder gratis Rekvisiter og Undervisning i Tegning og Matematik 2 Gange ugentlig.

Skolens Bestyrelse, der vælges af Næstved Industriforenings Bestyrelse, bestaar af 3 Medlemmer og er nu Maskinmester *O. Olsen,* Formand, Bankdirektør *C. Christensen* og Murermester *K. Christensen.*

Teknisk Skole har i den lange Aarrække, i hvilken den har eksisteret, flere Gange haft den Glæde at modtage Legater, stiftede af Mænd, der paa denne Maade har villet vise Skolen Interesse, ligesom den aarlig modtager Bidrag og Paaskønnelse fra mange forskellige Sider. Den har deltaget i flere Udstillinger, der har været afholdt i Aarenes Løb, saa vel ude som hjemme, og har gentagne Gange modtaget Anerkendelse for sine Arbejder, saaledes at man med Glæde kan se tilbage paa den Virksomhed, Skolen har udfoldet, og se fremad med Haab om, at den stedse maa kunne virke i samme Spor til Gavn for den opvoksende Haandværkerungdom.

Næstved, den 1. Januar 1916. *O. Olsen.*

NØRRE AABY.

Der kan ikke paavises at have eksisteret nogen Haandværkerskole eller anden Uddannelse for Lærlinge i Nørre Aaby, før der i Eftersommeren 1906 lejedes et mindre Lokale, hvor to af Byens Haandværkere, Fabrikant *H. C. Madsen* og Tømrermester *P. G. Nielsen*, gratis begyndte en Undervisning for 6 af Byens Lærlinge et Par Gange om Ugen. Skolesagen vakte imidlertid Interesse hos de fleste Haandværksmestre, og Elevantallet var jævnt stigende de følgende Aar, saa det resulterede med, at der den 24. April 1910 stiftedes en Haandværker- og Industriforening til Varetagelse af teknisk Skole. Samme Efteraar lejedes for en Aarrække Lokaler i den herværende Realskolebygning, hvor der begyndtes med 17 Elever. Undervisningen gives nu i et 5 Maaneders Vinterkursus i 5 Aftener om Ugen af 4 Lærere, der underviser i de elementære Tegnefag samt i Snedker-, Tømrer-, Murer- og Maskinfagtegning. Elevantallet har i 1915—16 været 34. Tilskud modtages fra Staten, Amtet, Kommunen og Haandværkerforeningen, hvis Bestyrelse leder Skolen med Fabrikant H. C. Madsen som Formand.

Nørre Aaby, den 1. April 1916.

f. Bestyrelsen:
H. C. Madsen.

NØRRE VEDBY.

Nordfalsters tekniske Skole er oprettet i Oktober 1909 af Nordfalsters Haandværkerforening, der kort i Forvejen blev oprettet paa Initiativ af Smedemester *H. Jørgensen*, Snedkermester *E. Vest* og Malermester *H. P. Larsen,* alle af Nr. Vedby, med det Formaal for Øje at faa oprettet en teknisk Skole, da Adgangen til en saadan var forbundet med særlige Vanskeligheder for Egnens Lærlinge. Da Foreningen strækker sig over tre forskellige Kommuner, har man, for at tilfredsstille Kravet, maattet indrette sig paa at undervise i to forskellige Lokaler, nemlig i Nr. Vedby og i Alstrup. Skolen er Aftenskole og underviser saavel i Tegning som i de almindelige Skolefag; den støttes af Kommunen, Amtet og Staten samt af Haandværkerforeningen. Arbejdet ledes af Formanden, der i Forening med den øvrige Bestyrelse har virket hen til, at Lærerne har gennemgaaet Kursus paa Statens Tegnelærerkursus, saa at de som Følge deraf har formaaet at skabe Skolen god Fremgang.

NØRRE ØRSLEV.

I 1892 blev der opført en ny tidssvarende Bygning til Nørre Ørslev Højskole, og samtidig blev der indrettet en Tegnestue, saa Skolen frem-

tidig kunde tilbyde unge Haandværkere en faglig Undervisning samtidig med, at de deltog i den almindelige Højskoleundervisning.

Indtil 1906 havde Haandværkerafdelingen saaledes sin Bolig i selve Højskolebygningen. Men i 1906 overtog daværende Lærer ved Vallekilde Højskole, Arkitekt *Hans Schmidt,* Ledelsen af Afdelingen. Han byggede i umiddelbar Nærhed af Højskolen sit eget Hus med Privatbolig og Tegnelokale og ledede her Undervisningen indtil 1914, da han brød op og bosatte sig i Roskilde. Ogsaa i disse Aar boede Haandværkereleverne paa Højskolen og deltog her — sammen med de egentlige Højskoleelever — i den almendannende Undervisning. Men den faglige Undervisning modtog de hos Hans Schmidt i hans lyse, rummelige Skolestue.

Disse 8 Aar, under Hans Schmidts dygtige Ledelse, blev den tekniske Afdelings bedste Tid. En enkelt Vinter var Elevantallet paa Dagskolen oppe ved 20 og desuden var der hver Vinter en halv Snes unge Haandværkere fra den nærmeste Omegn, som fulgte Tegneundervisningen 3 Aftener ugentlig. Skolen fik tillige en ikke ringe Tilgang af Dagskoleelever fra andre Landsdele, især fra Sjælland, hvor Hans Schmidt var godt kendt fra sin Lærervirksomhed i Vallekilde.

Hans Schmidt gav Stødet til, at der oprettedes en Landhaandværkerforening for Falster og Østlolland. Han blev selv Foreningens Formand og gjorde indtil sin Bortrejse et godt Arbejde i Foreningens Tjeneste. Denne Haandværkerforening har haft Betydning for Skolen ved at lade afholde Svendeprøve hvert Foraar baade for Skolens Elever og for andre, der har ønsket at deltage. — Hans Schmidt opnaaede ogsaa, at Skolen fik Statsanerkendelse som teknisk Skole.

Hans Schmidt.

Da Hans Schmidt forlod Skolen, solgte han sit Hus, og siden har Haandværkerafdelingen atter haft Plads paa selve Højskolen.

Hans Schmidt maa da nævnes som den, der har haft størst Betydning for Haandværkerundervisningen her paa Stedet. Af andre Ledere af Haandværkerafdelingen kan nævnes Arkitekt *Kildegaard,* nu bosat i Nykøbing F., Bygmester *Hans Nissen*, nu bosat i St. Nustrup i Sønderjylland, og Arkitekt *Kristian Søndergaard*, nu bosat i Køge. Den nuværende Leder er Bygningskonstruktør *And. Kragfelt.*

ODDER.

Paa en Generalforsamling i Odder Haandværkerforening d. 28. Juli 1872 vedtoges det efter Forslag fra Bestyrelsen, hvis Formand var Smedemester *Chr. Hansen*, Rathlousdal, at oprette en Aftenskole for »Foreningens Medlemmer, Lærlinge og konfirmerede Sønner«. Undervisningen skulde foregaa i et af Kommunens Skolelokaler 2 Aftener om Ugen à 2 Timer i Fagene: Retskrivning (1 Time), Regning (1 Time) og »Haandværkstegning« (2 Timer), hvilket Fag defineres som geometrisk Tegning og »Opmaalingstegning«. Betalingen fastsattes til 1 Rdl. for hvert af Fagene Retskrivning og Regning alene, 2 Rdl. for Tegning alene og 3 Rdl. for alle 3 Fag. Haandværkerforeningen bevilgede 15 Rdl. som Tilskud til Skolen.

Skolen aabnedes den 4. Oktober med daværende Realskolebestyrer *L. Petersen* som Lærer i alle Fagene, og der mødte 19 Elever, hvoraf 10 var Medlemmer og til Dels Mestre, hvis Deltagelse i Undervisningen dog hørte op med det første Skoleaar. I Skolepenge indkom der 47 Rdl., saa at hele Indtægten var 62 Rdl., og da samtlige Udgifter beløb sig til 41 Rdl., sluttede Aaret med et Overskud af 21 Rdl., som henlagdes til en Skolefond; Lærerlønnen var 2 Mark pr. Time. Undervisningen foregik de 2 første Aar ved Stearinlys, hvorefter man fik Raad til at anskaffe 4 Petroleumslamper. — I Skoleaaret 1876—77 modtog Skolen for første Gang Støtte udefra: et Statstilskud paa 100 Kr., og da Statstilskudet 2 Aar efter steg til 250 Kr., og Skolen samtidig fik Tilskud fra Sogneraad og Amtsraad (50 Kr. fra hvert), delte man Eleverne, hvis Tal var steget til ca. 30, i 2 Klasser med tilsammen 12 ugentlige Timer; 2 Timer anvendtes til Foredrag over Jordbeskrivelse og Historie.

Med Tegneundervisningen synes man ikke at have været tilfreds, og i 1881 antog Bestyrelsen Malermester *Thorvald Bruun*, som et Par Aars Tid havde assisteret Petersen i Frihaandstegning, til at lede Undervisningen i dette Fag, og gennem talrige Kursus, første Gang i Aaret 1883, uddannede Bruun sig til en efter den Tids Krav særdeles dygtig Tegnelærer, som efter Petersens Død i Aaret 1882 overtog Undervisningen i samtlige Tegnefag. — I Begyndelsen af Firserne oprettedes en Klasse, hvori der 4 Timer om Ugen gaves Undervisning i Matematik og Fysik med Kommunelærer *A. J. Andersen* som Lærer. Elevantallet steg til ca. 40, og Haandværkerforeningens Tilskud forhøjedes først til 100 Kr., senere til 200 Kr. aarlig.

I Slutningen af Firserne begyndte man stærkt at føle Mangelen paa tidssvarende Lokaler. Skolens Lærere: Bruun og Andersen, i Forening med Haandværkerforeningens Formand, Glarmester *M. Steffensen*, Fabrikant *C. E. Gall* (Formand i et nedsat Byggeudvalg), Karetmager *Rasmussen*, Bogbinder *Jørgensen*, Tømrermester, Løjtnant *Chr. Jensen* o. fl.,

rejste et energisk Arbejde for, at Skolen kunde faa sin egen Bygning. Ved Afholdelse af Basarer, Dilettantkomedie o. lign. fik man dannet en Byggefond paa 3771 Kr. 92 Øre, Staten bevilgede et Tilskud paa 7500 Kr.; i Foraaret 1890 skred man til Opførelsen af Bygningen efter Tegning af Malermester Bruun, og den indviedes den 20. Novbr. samme Aar. Da Bygningen var færdig og monteret, stod den Haandværkerforeningen i 16740 Kr. 35 Øre, og der maatte optages et Laan paa 5500 Kr. til Dækning af det manglende Beløb.

Da man flyttede ind i Bygningen, blev Undervisningen udvidet; Elevantallet steg til 60, og der ansattes 2 ny Lærere: Kommunelærerne *J. Godsted* og *Rasmussen-Rotbøl,* som endnu virker ved Skolen.

Hidtil havde teknisk Skole været ledet af Haandværkerforeningens Bestyrelse; men fra 1890 vedtoges det at nedsætte en særskilt Bestyrelse for Skolen paa 5 Medlemmer, »hvoraf mindst eet skal være teknisk kyndigt«. Tømrermester, Løjnant *Chr. Jensen* blev Bestyrelsens første Formand og har endnu Sæde i denne. Han har desuden i en Aarrække været knyttet til Skolen som Lærer og vikarierer endnu i Vinteren 1915—16 for en Lærer, som er indkaldt til Sikringsstyrken. Sammen

Chr. Jensen.

Th. Bruun.

med *Th. Bruun* ledede han Undervisningen i Tegning, som var delt saaledes, at Bruun havde Frihaandstegning og samtlige Arter af Fagtegning, Jensen geometrisk Tegning og Projektionstegning. De fratraadte begge i Aaret 1906. Bruun afgik ved Døden den 15. Februar 1913. Ved sin Død var han Formand for Haandværkerforeningen, som i Forening med Venner af den afdøde har ladet indsætte en Mindetavle med hans Portrætmedaljon i Vestibulen i Skolens Bygning.

Bestyrelsens næste Formand var Driftsbestyrer ved Hads-Ning Herreders Jernbane, cand. polyt. *Wenzel Emil Tornøe,* som ledede Skolen fra August 1892 til sin Død den 8. Februar 1897. Hertil var han i for-

trinlig Grad skikket: ved sin rolige, humane, men bestemte Optræden skaffede han sig Respekt i Skolen, som under ham udviklede sig stærkt, idet Elevantallet steg fra 67 i Vinteren 1891—92 til 123 i 1895—96, og han skaffede Skolen Anseelse udadtil, hvilket de stigende Bidrag afgiver et Bevis for. — Arbejdet ved den daglige Ledelse af Skolen blev, efter som denne udviklede sig, for stort til, at en Mand, selv med Tornøes Arbejdsevne, kunde udføre det uden Vederlag i sin Fritid, og Bestyrelsen antog da i 1895 Lærer ved Odder Realskole *Th. Christensen*, som var blevet knyttet til Skolen i 1893 ved A. J. Andersens Fratræden, til at føre det daglige Tilsyn med Skolen, hvilken Stilling han endnu beklæder.

Skolens Formand i de følgende 8 Aar var Tornøes Eftermand som Driftsbestyrer ved Hads-Ning Herredes Jernbane, cand. polyt. *Aage Bentzon*, under hvis forstaaende og kyndige Ledelse Skolens hurtige Udvikling fortsattes. Elevantallet kulminerede i Aaret 1899—1900 med 167; siden den Tid har det været dalende indtil i Aar, da der er en mindre Fremgang. I Aaret 1897 fejrede Skolen sit 25 Aars Jubilæum, og da havde den 110 Elever, som undervistes i 32 ugentlige Timer af 8 Lærere i Fagene: Tegning, Dansk, Skrivning, Regning, Bogholderi og Fysik. I Understøttelse modtoges fra forskellige Sider 1325 Kr., og Budgettet androg et Beløb af næsten 2600 Kr. — I denne Periode begyndte man saa smaat med Dagundervisningen. I Vinteren 1899—1900 indtil 1904—05 undervistes der 3 Dage om Ugen i 2 à 5 Maaneder for Lærlinge, som paa Grund af Vejlængden ikke kunde besøge Aftenskolen, og for enkelte viderekomne i Tegning (med Bruun som Lærer) — siden ogsaa i Regning og Matematik. I Vinteren 1905—6 maatte Dagundervisningen indstilles paa Grund af manglende Tilslutning. Næste Aar toges den dog op igen og har været i Gang siden. I Aaret 1911 indledes et Samarbejde med Aarhus tekniske Skole, som med stor Imødekommenhed gik ind paa at kontrolere Aarsprøverne og stille Opgaverne i de skriftlige Fag, hvorimod Eleverne til Gengæld uden Adgangsprøve kan gaa fra Bygningsskolens næstyngste Klasse i Odder over i den følgende Klasse i Aarhus. — Dagskolen omfatter nu en yngste og næstyngste Klasse for Bygningshaandværkere samt en Særklasse for saadanne, som kun har til Hensigt at erhverve sig nogen videregaaende Uddannelse uden at ville tage Konstruktøreksamen. Disse Klasser har hver ca. 50 Timers ugentlig Undervisning. — At Skolen har kunnet naa dette Maal, skyldes i særlig Grad tvende yngre dygtige og energiske Lærere: Murermester *Laurids Møller* og Tømrermester *N. S. Nielsen*, af hvem førstnævnte, som afdøde Malermester Bruun, har den egentlige tekniske Undervisning, medens sidstnævnte, som overtog Løjtnant Jensens Aftentimer, i Dagskolen underviser i Frihaandstegning og Matematik.

Aftenskolens Elever faar hver 12 Timers Undervisning om Ugen,

hvoraf 8 anvendes til Tegning. Den forberedende Undervisning slutter normalt med Udgangen af 2det Skoleaar, hvorpaa de gaar over i Fagklasserne: een for Træarbejdere og een for de øvrige Fag. I en Aarrække undervistes Aftenskolens ældre Elever i Matematik med 2 ugentlige Timer, hvilket Fag man imidlertid har opgivet, fordi Resultaterne blev for smaa, og til Gengæld har man lagt en ugentlig Time til Faget Fysik og indført en Times ugentlig Undervisning i Samfundslære (i Foredragsform).

I Tiaaret 1905—15 var Teglværksbestyrer *Joh. Sonne* Formand for Skolens Bestyrelse, saa at det var i hans Funktionstid, at Dagundervisningen vandt Fasthed og Plan, medens den ovenfor skitserede Plan for Aftenundervisningen gennemførtes i Driftsbestyrer Bentzons Formandstid. Fra August d. A. fungerer Møbelfabrikant *Jens Jensen* som Skolens Formand.

Naar Skolen kan meddele en saa fyldig Undervisning, som Tilfældet er, har den mange Faktorer at takke derfor: Stat, Amt, Kommune, Odder Bank, Hads Herreds Sparekasse og Odder Haandværkerforening, som alle i en Aarrække har støttet den med Bidrag; endvidere en forstaaende Haandværkerstand, som fylker sig om Skolen i rigtig Forstaaelse af, at dens Arbejde er af uskatterlig Værdi for de unge Haandværkere, og gennem de skiftende Tider et dygtigt og pligtopfyldende Lærerpersonale, som i de 43 Aar, Skolen har bestaaet, har gjort et godt Arbejde i dens Tjeneste.

ODENSE*).

Den tekniske Læreanstalt 1844—1859.

Aaret efter at det tekniske Institut var blevet stiftet i København af *Lasenius Kramp* i 1843, sammentraadte 5 af Odense Bys større Haandværkere paa Murermester *Frosts* Opfordring for at virke for Oprettelsen af en lignende Læreanstalt i Odense. Disse 5 Mænd var foruden Frost Snedkermester *Tietgen*, Kaptajn, Snedkermester *Chr. Hansen*, Tømrermester *Langhoff* og Sadelmager *Koppel*. De henvendte sig først til Kramp og udbad sig Oplysninger om Institutet i København, og da Udvalget, som det hedder i dets Protokol, »ved disse Oplysninger end mere var kommen til Erkendelse om det saare nyttige og — saa at sige — efter Nutidens Fordringer saa højst fornødne, at Haandværkerne stræbte efter at tilegne sig en større Uddannelse, end der kan erhverves ved Praksis«, indbød disse 5 Mænd efter at have holdt flere Møder om Sagen ved et Avertissement »Medborgere, Medhaandværkere og andre, som interessere sig for vort Formaal, behageligen at tegne sig hos en af Underteg-

*) Ved Udarbejdelsen er bl. a. benyttet: Odense tekniske Skole i Tidsummet 1844—1894 af *M. Rasmussen*.

nede« for at indtræde som Medlem af et »contingentydende Selskab« for Oprettelsen af en »teknisk Læreanstalt« i Odense. Senere udsendtes Subskriptionsplaner til »de af Byens Indvaanere, hos hvem nogen Interesse kunde formodes«, og paa en Generalforsamling d. 16. Septbr.

Tietgen.

H. T Frost.

Chr. Hansen.

A. B. Koppel.

1844 oprettedes et »teknisk Selskab«, der valgte sin Bestyrelse, hvilken derefter traf Foranstaltninger til allerede samme Efteraar at faa Skolen aabnet.

Undervisningen begyndte d. 19. Novbr. med 32 Elever, fordelt i 2 Klasser, een for geometrisk Tegning og Fagtegning og een for Frihaandstegning. De to næste Aar steg Elevantallet til 40 og holdt sig de følgende Aar vistnok saa nogenlunde uforandret omkring ved et halvt Hundrede. Nogen Inddeling i Klasser efter de forskellige Fag naaedes foreløbig ikke.

Der undervistes i 4 Maaneder, fra Begyndelsen af November til Begyndelsen af Marts, hver Søgnedagsaften Kl. 7—9. Det daglige Tilsyn

med Skolens Virksomhed besørgedes af Bestyrelsen selv i Forbindelse med Kassereren. Eleverne betalte 2 Sk. for hver Aften.

Ved hvert Skoleaars Slutning afholdtes i Forbindelse med Generalforsamlingen en offentlig Udstilling af Elevarbejderne.

Skolen kæmpede hele Tiden med økonomiske Vanskeligheder. Havde den maattet nøjes med de Indtægtskilder, der hidrørte fra Medlemsbidrag og fra Skolepenge, vilde den ikke have kunnet bestaa ret længe. Men den havde heldigvis en trofast Støtte i Fyns Stifts patriotiske Selskab, der fra 1847 gav et aarligt Tilskud først paa 60 senere paa 100 og 120 Rdl.

Det er forstaaeligt, at Skolen med de smaa Midler, den raadede over, kunde have Vanskelighed ved at skaffe sig hensigtsmæssige Lokaler, da det stadig gjaldt om at bringe Lejen ned til det mindst mulige. Den første Vinter overlod Frost 2 Værelser i sin Ejendom til Brug for Undervisningen for den billige Leje af 15 Rdl. Men allerede den følgende Vinter maa Skolen skifte Opholdssted, og i de næste Aar maa den stadig flytte fra Sted til Sted; fra 1854 har den dog Lokale i Bomuldsvæver Dænkes Gaard paa Overgade, hvor den faar 2 Værelser for 50 Rdl., og her forbliver den til Mikkelsdag 1859.

I Skolens Bestyrelse foregaar der i dette Tidsrum jævnlige Forandringer. Paa den konstituerende Generalforsamling 1844 valgtes de før omtalte 5 Mænd, paa hvis Initiativ Skolen var fremstaaet, til Medlemmer af Bestyrelsen med Murermester Frost som Formand; nogle Aar efter finder vi Snedkermester Tietgen som Formand.

De forandrede Forhold, hvorunder Haandværk og Industri ved Næringsloven af 1857 kom til at virke, fremkaldte ogsaa et Krav om en fyldigere teknisk Uddannelse, end den tekniske Læreanstalt med sine smaa Virkemidler kunde yde. En Reform var nødvendig og udeblev heller ikke, idet den gamle Skole i 1859 afløstes af »Den tekniske Aftenskole«.

Den tekniske Aftenskole 1859—1872.

I September 1858 traadte Bestyrelserne for Haandværkerforeningen og for den tekniske Læreanstalt sammen »for i Forening at virke til Udbredelsen af nyttige Kundskaber blandt Haandværkslærlinge og Svende«. Alle Medlemmerne af begge Bestyrelser udtalte sig enstemmigt for en Udvidelse af den hidtil bestaaende Læreanstalt; der valgtes da en foreløbig Bestyrelse for den paatænkte ny Skole, og denne vedtog Love for sin Virksomhed. Efter forskellige Forhandlinger, bl. a. med den nyoprettede Industriforening, enedes man Aaret efter (1859) om at lade indkalde en ekstraordinær Generalforsamling, og paa denne vedtog man »Love for Selskabet for den tekniske Aftenskole« og valgte en Bestyrelse for Skolen, bestaaende af 8 Medlemmer. 3 af disse valgtes

af det tekniske Selskab, 1 Medlem af Industriforeningen, 1 af Haandværkerforeningen, 1 af Odense Amts Skoleraad, 1 af Fyns Stifts patriotiske Selskab og 1 (fra 1862) af Fyns Stifts Sparekasse. I denne Bestyrelse blev Adjunkt *F. W. Johnsen* Formand. Medens Bestyrelsen i sin Helhed i de følgende Aar var underkastet en særledes livlig Vekslen, var der dog to Mænd, der i hele dette Tidsrum havde Sæde i Bestyrelsen, nemlig Adjunkt Johnsen og fra 1865 Tømrermester *Rasmus Petersen*.

F. W. Johnsen.

Rasmus Petersen.

Allerede i 1859 var man betænkt paa at ansætte en fast »Inspektør« ved Skolen; da man imidlertid forgæves søgte en Mand, der kunde paatage sig dette Hverv og tillige undervise i Klassen for Bygningshaandværkere, paatog Adjunkt Johnsen (f. i København d. 21. Septbr. 1822) sig gratis det daglige Tilsyn med Skoleplanens Gennemførelse den første Vinter; men allerede næste Aar ansattes han som Forstander for Skolen med en aarlig Løn af 100 Rdl. Denne Plads beklædte han derefter lige til 1890, altsaa i samfulde 30 Aar, og havde i denne lange Aarrække, i hvilken han tillige uafbrudt var Medlem af Bestyrelsen, en trofast Arbejdsfælle og Støtte i dennes Formand Tømrermester *Rs. Petersen* (f. i Odense d. 23. Maj 1822), der beklædte Formandsposten fra 1865 og til sin Død d. 7. April 1894. Det blev da især disse to Mænd, der paa Grund af Forholdene, ved deres Dygtighed og den overordentlige Interesse, hvormed de omfattede deres Gerning i Skolens Tjeneste, kom til at udøve en betydelig Indflydelse paa den tekniske Undervisnings Udvikling ikke alene, om end først og fremmest, i Odense, men ogsaa i adskillige af de andre af Stiftets Købstæder, hvor der efterhaanden fremstod tekniske Skoler, der ganske naturligt, navnlig i Begyndelsen, søgte Raad og Vejledning hos den ældre og større Skole i Odense.

Ved Oprettelsen af den tekniske Aftenskole i 1859 havde man nærmest tænkt sig dels en mere gennemført Deling af Eleverne i Klasser

efter Fag, dels Indførelsen af de elementære Skolefag Dansk og Regning og endelig en længere Undervisningstid.

Der indrettes foreløbig 3 Klasser med samtidig Undervisning, nemlig: 1) en Klasse for Begyndere af alle Haandværk (Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Dansk og Regning), 2) en Klasse navnlig for Malere (Frihaandstegning, Dansk og Regning), 3) en Klasse for »Bygningshaandværkere og andre Haandværkere, som bruge nøjagtig Tegning« (Fagtegning, Dansk og Regning).

Dansk og Regning var obligatoriske Fag for Lærlingene. Undervisningen gaves i 5 Vintermaaneder, fra Oktober til Marts, hver Søgnedagsaften Kl. 7—9, nogle Aar efter Kl. $7^1/_2$—$9^1/_2$.

Skolen var saa heldig at faa overladt 3 Lokaler i den saakaldte Hirschfeldske Gaard for en ringe Leje. De første Aar kneb det her at skaffe Plads til de ca. 90 Elever; men da derefter Elevantallet sank en Del, gik det bedre, skønt det hele Tiden var en Ulempe, at Lokalerne om Dagen benyttedes til Børneskole. Fra 1865 følte Pladsmanglen atter stærkere Aar for Aar, saa at det var et stort Held for Skolen, at den i 1869 ved Amtsraadets og Byraadets Velvilje fik øverste Etage i Tinghuset i Albanigade til Leje paa meget billige Vilkaar (150 Rdl. aarlig). Her indrettedes 5 forholdsvis store Klasselokaler udelukkende til eget Brug, hvad der betød et meget stort Fremskridt; disse Lokaler beholdt Skolen, indtil den i 1879 fik sin egen Bygning.

Da Elevantallet i 1865—66 steg til 115, blev det muligt at dele »Bygningsklassen« i to Afdelinger: een for Murere og Arbejdere i Træ og een for Metalarbejdere og Karetmagere. Samtidig ophørte Dansk og Regning at være obligatoriske Fag, og man nøjedes med at tilskynde de tegnende Elever til at søge Undervisning heri ved at give dem gratis Undervisning.

I 1869 var Klasseantallet steget til 9, nemlig: 2 Klasser med Frihaandstegning og geometrisk Tegning dels for Begyndere og dels for viderekomne, 1 Klasse med skygget Frihaandstegning (særlig for Malere), 2 Klasser med Fagtegning (se ovenfor), 1 Klasse med Perspektiv, 2 Klasser med Dansk og Regning og endelig en Klasse for Modellering i Ler.

Skønt Skolen i denne Periode arbejdede under en fast, ensartet og tilvisse ogsaa kyndig Ledelse, fandt man det dog betryggende for alle Parter at søge Raad og Vejledning hos fremragende Mænd og Institutioner i Hovedstaden. Fra Aaret 1860 blev saaledes alle Elevarbejder efter endt Skoleaar sendt til Bedømmelse af Professor *Hetsch*, Lærer ved Kunstakademiet, og efter hans Død (1864) til Skoleraadet for det tekniske Institut i København. Institutets Inspektør, Lasenius Kramp, foretog med Understøttelse af den Reiersenske Fond Rejser i Provinserne,

hvor han virkede for den hensigtsmæssigste Indretning af Undervisningen i de der bestaaende Skoler.

Til Opmuntring for flinke Elever og til Belønning for særlig Dygtighed anvendte Skolen aarlig indtil 30 Rdl. til Præmier, der bestod af Malerkasser, Tegnebestikker o. lign. For at opnaa en saadan Anerkendelse maatte Eleven bestaa en Tegneprøve.

Skolen kom ogsaa efterhaanden ind paa at give gratis Undervisning til fattige men flittige Elever. Trods den lave Betaling af 2 Rdl. for hele Vinteren meldte der sig nemlig efterhaanden et større og større Antal, der ikke havde Raad til at betale. Medens der saaledes i 1859—60 kun gives 4 Fripladser, stiger dette Antal i 1865—66 til 27 og i 1871—72 til 73.

Skolens økonomiske Forhold i denne Periode maa kaldes ret gode. Regnskabet slutter som Regel med en lille Kassebeholdning. Faste Bidragydere er, som det fremgaar af Oversigten S. 352, hvor ogsaa Elevantallet er angivet, foruden teknisk Selskab, Odense Amtsskoleraad, Fyns Stifts Sparekasse, Haandværker- og Industriforeningen og Fyns Stifts patriotiske Selskab til 1866 (et mindre Bidrag nogle Aar senere); fra 1862 begyndte Statens Tilskud og fra 1866 Odense Kommunes.

En Sammenligning mellem »Den tekniske Læreanstalt« og »Den tekniske Aftenskole« viser først og fremmest den Forskel mellem disse, at medens den første saa at sige i alle Retninger bestandig forbliver staaende paa et og samme Standpunkt, saa er der i den sidste et Liv og en Udvikling, der navnlig tager Fart efter den ulykkelige Krig i 1864. At Skolen iøvrigt stod famlende over for meget og tidt maatte forsøge sig frem, kan ikke forbavse, naar man erindrer, at den tekniske Undervisning endnu den Gang var i sin spædeste Barndom. Det bedste Bevis paa, at Skolen efterhaanden fik mere og mere Betydning, er det stadig stigende Elevantal, der til sidst gjorde Gennemførelsen af den Plan om en grundigere og videregaaende Haandværkeruddannelse, der allerede i 1860 og flere Gange senere havde været drøftet af Skolens ledende Mænd, ikke alene mulig, men nødvendig, og som i 1872 førte til Oprettelsen af Klasser med Dagundervisning for Bygningshaandværkere og Metalarbejdere.

Den tekniske Dag- og Aftenskole fra 1872.

Man havde først tænkt sig Dagskolen indrettet saaledes, at den nærmest blev en Fortsættelse og videre Udvikling af Aftenskolen. Man mente derfor, at et vist Maal af Forkundskaber: saa stort som det, en flittig, velbegavet Elev kunde tilegne sig i Aftenskolen, maatte sættes som en nødvendig Betingelse hos Elever, der vilde optages i Dagskolen.

Det viste sig dog meget snart, at saadanne Fordringer ikke godt kunde opretholdes; thi Tilgangen til Dagskolen skete ikke, som man

havde tænkt sig, især fra Aftenskolen; det blev overvejende unge Haandværkere fra Landet, der søgte Skolen, et Forhold, der iøvrigt, navnlig for Bygningsskolens Vedkommende, har holdt sig op gennem Aarene. Da der til saadanne vanskelig kunde stilles Fordring om faglige Forkundskaber, optoges fra 1875 enhver uden Hensyn til, hvor ringe hans Fordannelse var.

Undervisningen var foreløbig beregnet paa et to-aarigt Vinterkursus fra 1. Novbr. til 1. April. Fagene var: Dansk, Skrivning, Regning (med Bogføring), Historie, Geografi, Fysik, Bygningsstatik eller Maskinlære, Projektionslære, Fagtegning med Overslagsberegning samt Dekorationslære (Stillære). Som man ser heraf, tager Planen ikke udelukkende Sigte paa faglig Uddannelse. Historie og Geografi fortrængtes dog snart under Skolens videre Udvikling, ligesaa Dekorationslære, idet der saa godt som udelukkende lagdes Vægt paa det konstruktive.

Da det viste sig, at en flink Elev efter to Vintres Undervisning kunde tilegne sig de fornødne Kundskaber — med Undtagelse af de matematiske — og den Tegnefærdighed, som udfordredes for at blive optaget i Kunstakademiets arkitektoniske Forberedelsesklasse, og da netop i de første Aar en Del af Skolens Elever ønskede at gaa videre paa Akademiet, laa det nær at optage Matematik i passende Omfang paa Læseplanen, saa meget mere som man snart maatte erkende, at Faget i og for sig selv havde stor praktisk Betydning saavel for Bygningshaandværkere som for Maskinbyggere. Dette besluttede Skolen sig da til og erholdt allerede 1874 Dimissionsret til Akademiet.

I 1874—75 oprettedes en 3. Dagklasse med følgende Fag: Matematik, Bygningsstatik, Landmaaling og Nivellering, Fundering, Jordarbejde, Frihaandstegning, Konstruktionstegning, og i 1876—77 føjedes en 4. Dagklasse med Statik, Fagtegning og Skyggelære til de allerede bestaaende, ligesom det bestemtes, at Klassernes Undervisningstid skulde være 5 Maaneder fra 1. Novbr. til 1. April.

For at opnaa en ensartet Forberedelse hos de Elever, der søgte Akademiet, stillede dette i 1877 som Betingelse for at Skolen i Odense kunde beholde sin Dimissionsret, at den skulde undervise efter samme Plan, som Aaret før var indført i det tekniske Selskabs Skole i København. Dette Forlangende var heldigvis saa langt fra at gribe forstyrrende ind i Skolens Plan, at det tværtimod blev en velkommen Anledning for Skolen til at udvide sin Dagskoleundervisning paa enkelte Punkter; saaledes indførtes Kemi samt nogle Aar senere Bygningshygiejne, og hermed var Dagskolen for Bygningshaandværkere i alt væsentligt naaet til det Maal for sin Virksomhed, hvorved den indtil for faa Aar siden er blevet staaende.

For ogsaa at give saadanne unge Haandværkere, der ikke mente at kunne overkomme den fuldstændige Dagskoles Undervisning, Lejlighed

til at erhverve sig en passende teknisk Dygtighed, oprettedes en »særlig Klasse« med Undervisning i de almindelige Skolefag samt i Tegning sammen med 1. og 2. Dagklasse. Denne Klasse har i en Aarrække (særlig omkring Aar 1900) været stærkt besøgt.

I 1888 vedtog Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet et nyt »Regulativ for Undervisningen i Bygningsstatik og borgerlig Bygningskunst samt for Afholdelsen af de Prøver i disse Fag, som giver Adgang til Afgangsprøverne for Arkitekter ved Akademiet, gældende for de tekniske Skoler i København, Odense og Aarhus«. I den Anledning udvidedes nogle Aar senere, da Skolen fik Raad dertil, navnlig Statikundervisningen ganske betydelig, og fra 1893 til 1910 blev Bygningsskolens Elevarbejder i de nævnte 2 Fag bedømt ved Skolen i København af en Eksamenskomité i Forbindelse med Faglærerne fra Odense. Endvidere kan nævnes, at Skolen, ligeledes til 1910, erholdt Opgaverne til de afsluttende skriftlige Prøver i Matematik, Fysik, Kemi, Fundering, Jordarbejde og Statik fra Skolen i København.

I de senere Aar er nu imidlertid Udviklingen i denne Dagskolens største Afdeling, Bygningsskolen, gaaet i en noget anden Retning. Efterhaanden som Tiden gik, har de tekniske Skolers Mænd mere og mere faaet Øjet op for, at Skolerne gennem deres Dagskoleundervisning maa skabe Sans for god og smuk Bygningsform hos Haandværkerne, og man blev klar over, at Vejen her var at søge tilbage til de mange smukke gamle Bygninger, vort Land ejer, og tage disse til Forbillede ogsaa i det moderne Byggeri. Disse Tidens Fordringer resulterede i en Revision af Bygningsskolens Undervisningsplan. I denne ny Plan, som er indført ved Skolen i Odense fra 1911, og hvis Undervisning er gennemført første Gang for alle Klasserne i Efteraaret 1915, er Statiken, der i en Aarrække havde bredt sig alt for meget, trængt en Del i Baggrunden og derved sat paa sin rette og naturlige Plads. Som et nyt Hovedfag er dernæst indført Opmaaling og Skitsering af gode, navnlig ældre Bygninger og Bygningsdetaljer; endvidere udarbejder Eleverne i de 2 ældste Klasser en Gang om Maaneden Skitseopgaver, ligesom der ved Kursusarbejderne i Husbygning nu ikke alene lægges Vægt paa den konstruktive Side, men ogsaa paa Bygningens Form. Endelig er der, ligeledes for at virke i den samme Retning: Udvikling af Elevernes Smag, indført Forelæsninger over Bygningshistorie, hvor Fremvisning af Lysbilleder benyttes i stor Udstrækning. — For at optages i denne ny Bygningsskole kræves der de Kundskaber, som kan erhverves i Aftenskolens forberedende Klasser. Saadanne Elever, navnlig fra Landet, der ikke har gaaet i Aftenskole, kan gennemgaa denne forberedende Undervisning i en Dagklasse i Løbet af Oktober Maaned, altsaa inden Undervisningen i 1. Bygningsklasse begynder. — Bedømmelsen af Arbejderne i Hovedfagene foretages af en for alle de store Skoler fælles

Eksamenskommission, hvilken Kommission ogsaa stiller de skriftlige Opgaver i Afgangsfagene

Som det fremgaar af Oversigten S. 353 har Tilslutningen til Bygningsskolen stedse været udmærket, og Skolen har altid, ligesom iøvrigt ogsaa de andre af Dagskolens Afdelinger, haft Elever fra alle Egne af Landet. Den gode Tilslutning til Skolen har gjort det muligt fra og med Sommeren 1912 at holde Undervisningen i de 2 ældste Bygningsklasser i Gang ogsaa i Sommersemestret. Herved opnaas, at ældre Elever, der maatte ønske det, kan gennemgaa Skolen i Løbet af et kortere Tidsrum, ligesom denne Ordning ogsaa medfører andre Fordele; saaledes bliver Holdene mindre, og Skolens Lokaler tages bedre i Brug hele Aaret rundt.

I 1880 forøgedes Dagskolens Virksomhed med en ny selvstændig Afdeling: en Dagklasse for Malere. Der havde alt i flere Aar været Trang til Stede i denne Retning, en Trang, man dog ikke havde set sig i Stand til at afhjælpe, før Skolen var kommet til Ro i sin ny Bygning og nogenlunde kunde overse, hvilke forøgede Udgifter en saadan Malerskole vilde foraarsage. Malerskolen har altid kunnet glæde sig ved en god Tilslutning, oftest omkring ved 30 Elever, omtrent saa mange, som Skolen har Plads til. I denne Afdeling er der desuden lige fra dens Oprettelse blevet optaget Elever (ogsaa Kvinder), baade Begyndere og viderekomne, der maatte ønske Undervisning udelukkende i Frihaandstegning, for paa Grundlag af denne Undervisning eventuelt senere at søge Optagelse paa Akademiet; som det ses paa S. 353, skelnes der nu mellem disse to Afdelinger: 1) Malerskolen og 2) Afdeling for Tegning.

I den egentlige Malerskole undervistes der i Begyndelsen i geometrisk Tegning, Projektionstegning og forberedende Frihaandstegning særlig for saadanne Elever, der kommer fra Landet og altsaa ikke har gaaet paa Aftenskole; endvidere i Perspektiv, i Skygning og Maling efter Gibs, Aaring og Marmorering, Aftrækning og — for de viderekomne — Tegning og Maling af Lofts- og Vægdekorationer med Detaljer, Studier efter Naturen og paa Grundlag heraf enkelte Øvelser i Komposition. Senere er hertil kommet, foruden Undervisning i Dansk og Regning, Undervisning i Stillære, i Materiallære og Farvelære med tilhørende kemiske Laboratorieøvelser, til hvilken sidstnævnte Undervisning Skolen er i Besiddelse af en meget værdifuld Samling Farveprøver. Undervisningen i Malerskolen er nu delt i 3 Klasser. Eleverne besøger ofte samtidig Aftenskolens Klasser for skygget Frihaandstegning eller for Modellering i Ler. Undervisningen falder udelukkende om Vinteren fra 1. Novbr. til 1. Marts.

I 1905 oprettedes en særlig Afdeling i Dagskolen for Møbelsnedkere. Før den Tid var de Snedkere, der ønskede Optagelse, blevet

undervist sammen med Bygningshaandværkerne, idet de dog som Regel ikke deltog i Undervisningen i Matematik og Fysik og naturligvis fik særlig Undervisning i Fagtegning. Da denne Undervisning særlig for Møbelsnedkerne langfra altid var fyldestgørende, besluttede Skolen sig til fra Vinteren 1905—06 at oprette en særlig 3-klasset Skole for dette Haandværk. Denne Snedkerskole har (se Side 353) aldrig været stærkt besøgt, men den er dog efter Skolens Formening fuldt ud berettiget og vil stadig blive holdt i Gang. Der undervises foruden i Dansk og Regning, Projektion og Frihaandstegning, hvilken Undervisning er delvis fælles med Skolens andre Afdelinger, desuden i udvidet Frihaandstegning efter Blomster og gode dekorative Genstande, i Stillære, Bygningssnedkertegning, Møbelkonstruktionslære og i Møbeltegning. Hertil kommer i de senere Aar Opmaaling og Skitsering efter gode Møbler o. lign.

Medens Bygningsklasserne i det hele og store kunde glæde sig ved en forholdsvis god og jævnt voksende Tilslutning, var dette dog langt fra altid Tilfældet med Maskinklasserne (se Oversigten Side 353). Tilgangen her var indtil omkring 1900 ret ringe og temmelig vekslende. De 4 til et fuldstændigt Kursus i denne Afdeling hørende Klasser (der, med Undtagelse af Maskinlære, Maskinkonstruktion og, fra 1903, Elektroteknik, havde Undervisning fælles med de tilsvarende Bygningsklasser) var derfor ikke hver Vinter i Virksomhed samtidig. Nogen Forøgelse i Tilgangen til Maskinklasserne fandt dog Sted efter 1900, og dette gav Stødet til, at der i 1902 ansattes en særlig Lærer til at bestride Undervisningen i Maskinafdelingens Hovedfag. For Skolens Ledelse blev det imidlertid efterhaanden mere og mere klart, at den saakaldte »Konstruktøruddannelse«, som denne 4-klassede Maskinskole kunde give, ofte var utilstrækkelig for de unge Mennesker, der efter at have lært Fagets Praksis, ønskede at dygtiggøre sig til Pladser, hvor der kræves virkelig Selvstændighed under Arbejdets Udførelse. Et tydeligt Bevis herfor var dette, at stedse flere og flere unge Maskinteknikere søgte deres Uddannelse i Udlandets, især i Tysklands, tekniske Mellemskoler. Efter forskellige Overvejelser besluttede Bestyrelsen sig derfor til i 1905 at søge Maskinundervisningen udvidet og moderniseret ved Oprettelsen af et 6-klasset Maskinbygnings-Teknikum, hvor Undervisningen skulde udstrækkes ogsaa til om Sommeren, saaledes at den hele Skole kunde gennemgaas uden Afbrydelse i Løbet af 3 Aar. Denne Afdeling, der begyndte under meget beskedne Forhold med 2 Elever, har i Aarenes Løb arbejdet sig frem til at blive en ret omfattende Virksomhed, der i Skoleaaret 1915—16 besøgtes af omtrent 70 Elever.

Nogle Aar efter denne Afdelings Oprettelse lykkedes det ved Hjælp af et ekstraordinært Statstilskud at faa indrettet dels et elektroteknisk Laboratorium og dels et Maskinlaboratorium (se senere), hvilke Labo-

ratorier siden stadig er blevet udvidet, sidste Gang i 1915—16, saaledes at de maa siges at være fuldt ud paa Højde med de ret store Fordringer, der nu til Dags stilles til saadanne Læremidler.

Odense Maskinbygnings-Teknikum søger gennem en videregaaende maskinfaglig Uddannelse at meddele sine Elever de teoretiske Forudsætninger, der kræves for at kunne paatage sig selvstændige Pladser som Konstruktører, Driftsledere o. l. Skolen optager kun unge Mennesker, der er udlært i Maskinfaget eller har en mindst 4-aarig Praksis, og de maa bestaa en Optagelsesprøve i Dansk og Regning. Undervisningstiden er som nævnt 3 Aar, delt i 6 Semestre, Sommersemestret fra 15. April til 15. Oktober (med 1 Maaneds Sommerferie), Vintersemestret som i de øvrige af Dagskolens Afdelinger fra 1. November til 1. April. Uden at kunne komme nærmere ind paa Undervisningsplan og Undervisningsfag skal her kun nævnes, at Eleverne foruden den teoretiske Undervisning og Undervisningen paa Tegnestuerne gennemgaar praktiske Laboratorieøvelser baade i Kemi, Fysik, Elektroteknik og Maskinteknik.

Denne korte Omtale af Dagskolen fra dens Oprettelse 1872 og indtil nu viser en mægtig Udvikling. Fra en Skole med en enkelt Afdeling, 2 Klasser, en Snes Elever og ca. 1300 Timers aarlig Undervisning, omfatter Skolen nu 5 forskellige Afdelinger med 17 Klasser, hvoraf de 5 ogsaa er i Gang om Sommeren, og er med sine ca. 200 Elever fra alle Landets Egne og sine ca. 15000 aarlige Undervisningstimer langt den største Dagskole uden for København.

Ved Siden af Dagskolen har Aftenskolen i dette Tidsrum udviklet sig og naaet omtrent det femdobbelte af sit Omfang i 1872. Elevantallet er steget fra 202 i 1872—73 til 774 i 1914—15. Antallet af Klasser er gaaet op fra 8 til 42, Antal Undervisningstimer pr. Semester fra 1050 til 7567; Undervisningen, der oprindelig varede 5 Vintermaaneder, udstrækkes nu over 7, fra 1. September til 1. April, og visse Kursus er ogsaa i Gang om Sommeren.

Udviklingen i Aftenskolen er navnlig gaaet i Retning af at udskille Lærlingene fra de forskellige Haandværksfag i særlige Fagklasser, efter at de alle har gennemgaaet et forberedende Kursus i Frihaandstegning, geometrisk Tegning og Projektionstegning. For Tiden haves der særlige Fagklasser for følgende Fag: Tømrere, Murere, Snedkere, Smede, Maskinarbejdere, Mekanikere og Elektrikere, Karetmagere og Blikkenslagere, Malere, Gartnere, Typografer; endvidere Klasser med Undervisning i Dansk og Regning, Tysk og Engelsk, Matematik, Modellering i Ler og i Træ samt Undervisning i Perspektiv. Endvidere kan nævnes, at der nu overalt foruden Undervisning i Tegning haves mundtlig Undervisning i de respektive Fag, Teknologi, Materiallære o. lign. Den i 1910 af Indenrigsministeriet godkendte ny Aftenskoleplan er del-

vis indført, og hver Elev har gennemsnitlig 10 Timers ugentlig Undervisning.

Til at begynde med afholdtes der ikke, som i Dagklasserne, regelmæssigt afsluttende Prøver eller Aarsprøver med Aftenskolens Elever; dog foretoges der for første Gang i 1879—80 en Prøve i Tegneklasserne ved Undervisningens Afslutning. Skønt man var klar over, at en saadan Prøve havde stor pædagogisk Betydning, bortfaldt den dog efter nogle Aars Forløb nærmest paa Grund af de forskellige praktiske Vanskeligheder, der var forbundet med dens Afholdelse. Fra 1906—07 er der dog atter indført faste Prøver i Aftenskolen ikke alene i de forberedende Tegnefag og i Dansk og Regning, i hvilke Fag Skolen modtager Opgaverne fra »Foreningen af tekniske Skoler«, men ogsaa i de andre Fag; saaledes afholdes der skriftlig Prøve i Matematik samt mundtlige Prøver i Elektroteknik og i de forskellige Fags Teknologi.

En særlig Afdeling i Aftenskolen dannedes i en Aarrække af »Træskærerklasserne«. I 1877 modtog Skolens Bestyrelse en Skrivelse fra Bestyrelsen for en i 1863 oprettet »Snitteskole« med Anmodning om at overtage Ledelsen af denne. Efter at have faaet Tilsagn om særlige aarlige Bidrag baade fra Kommunen og fra Fyns Stifts Sparekasse samt sikret sig de nødvendige Lærerkræfter vedtog Bestyrelsen at overtage Skolen, og fra Januar 1878 oprettedes 4 »Træskærerklasser«, i hvilke Klasser der optoges Drenge fra Borgerskolen til gratis Undervisning. Senere oprettedes en eller to betalende Klasser. Afdelingen var i en Aarrække godt besøgt; den ophørte ved Udgangen af Skoleaaret 1898—99.

I 1912 oprettedes et Aftenkursus til den kommunale Elektroinstallatørprøve, og et saadant har siden da været i Gang hvert Aar. Prøven afholdes ved Skolen een Gang om Aaret i Maj Maaned.

Ligesom før 1872 vedblev Skolen i sin ny Skikkelse at søge Raad og Vejledning hos Skolen i København, idet Elevarbejderne ved Skoleaarets Slutning indsendtes til denne til Bedømmelse. Denne Ordning blev dog, efterhaanden som flere og flere Provinsskoler paa samme Maade lagde Beslag paa den københavnske Skoles Assistance, i Længden uholdbar, og fra 1883 nøjedes man derfor med at indsende Arbejder hvert 3. Aar og i et passende Udvalg. Ogsaa paa en anden Maade kom Skolen i Odense i Forbindelse med Skolen i København, idet Indenrigsministeriet i 1877 anmodede Københavns-Skolen om at bistaa det ved Fordelingen af de aarlige Statstilskud; da disse Tilskud efterhaanden forhøjedes, saa at et Tilsyn med Pengenes Anvendelse var ønskelig, overdroges dette Tilsyn fra 1883—84 Københavns-Skolens daværende Forstander, Kaptajn Thalbitzer. Denne Ordning varede dog kun kort; i Rigsdagssamlingen 1889—90 fremhævedes det stærkt, at Tilsynet ikke burde udøves af en anden Skoles Forstander, men være i Hænderne

paa en af Ministeriet særlig ansat Tilsynsmand. Hertil udnævntes da Tegneinspektøren ved de københavnske Kommuneskoler, den senere Professor, *Carl F. Andersen*, der siden da indtil sin Død, 27. November 1913, hver Vinter har inspiceret Skolen, ligesom det har været ham, der har været behjælpelig med Fordelingen af Statstilskudet til de tekniske Provinsskoler. Professor Andersen har ogsaa været Leder for de Kursus til Uddannelse af Tegnelærere, der igennem Aarene har været besøgt af mange af Skolens Lærere, og hvor disse har modtaget en Uddannelse, der har sat kendelige Spor i Skolens Virksomhed.

Inden Omtalen af Skolens forskellige Afdelinger sluttes, maa endnu nævnes en særlig Afdeling, der er knyttet til Skolen, nemlig Maskinistskolen. I 1896 ansøgte Bestyrelsen Marineministeriet om at erholde en Understøttelse for at kunne oprette et Kursus til Maskinisteksamen. Da denne Ansøgning blev bevilget, paabegyndtes et saadant Kursus Aaret efter. I Begyndelsen undervistes der kun til Eksamens første Del, senere, dog kun i nogle Aar, desuden til anden Del. I 1913 oprettedes der ogsaa et Kursus til den nyindførte Motorpasserprøve. Maskinistskolen omfatter saaledes for Tiden 2 Kursus: eet til den almindelige Maskinisteksamen og eet til Motorpasserprøven; Eksaminerne afholdes nu ved Skolen hvert Aar i Juli Maaned.

Allerede i 1903 lykkedes det den daværende Formand, Driftsbestyrer G. Lerche, at faa bevilget et mindre, særligt Tilskud fra Kultusministeriet til Hjælp til Afholdelsen af Foredrag i Dagskolen, og de følgende Aar blev der da i Vintermaanederne afholdt et ugentligt Foredrag for alle Dagskolens Elever. Foredragsholderne var som Regel fynske Højskoleforstandere og -lærere. Denne Foredragsvirksomhed er senere (fra 1908—09 ydes der Skolen et særligt, ret betydeligt, Statstilskud til denne »Undervisning af mere almendannende Art«) blevet betydelig udvidet, saaledes at der foruden enkelte Foredrag, der nu ogsaa afholdes i Aftenskolen, tillige afholdes hele Foredragsrækker for Dagskolens Elever. I Skoleaaret 1914—15 var Foredragenes Antal saaledes 70, hvoraf de 10 blev afholdt for Aftenskolens Elever.

Adgangen til Skolen lettes i høj Grad ved de Understøttelser, Eleverne kan erholde. Allerede i 1874—75 tilstod Fyns Stifts Sparekasse foruden Bidraget til Driften Skolen 200 Kr., Aaret efter 400 og, fra 1885, 600 Kr. aarligt »til Uddeling blandt flittige og trængende Dagskoleelever fra Landet i Fyns Stift.« Den Hjælp, der her igennem i en lang Aarrække er ydet, fortjener den største Paaskønnelse, og har sikkert for mange unge Haandværkere fra Landet været afgørende med Hensyn til deres Deltagelse i Undervisningen. Skolen selv har strakt sig saa vidt som muligt ved at tilstaa hele og halve Fripladser, og for Aftenskolens Vedkommende har den Regel i lang Tid været fulgt at

give enhver flittig og trængende Elev fri Skolegang. Endelig har, som det fremgaar af Oversigten paa Side 352, Staten ydet et stadigt voksende Tilskud til Elevunderstøttelser. Understøttelsen blev i Begyndelsen givet til 5 à 6 unge Haandværkere i Dagskolen og beløb sig ialt til 6—700 Kr. Men Kontoen er vokset meget stærkt navnlig i de sidste Aar, saaledes at der i 1814—15 blev uddelt omtrent 20000 Kr. til ikke mindre end 29 Elever i Sommerskolen og 94 Elever i Vinterskolen. Understøttelsen omfatter Friplads, Boghjælp og desuden for en Del Elevers Vedkommende et Stipendium paa 10 til 20 Kr. om Maaneden.

Hvad de forskellige Autoriteters og Institutioners Bidrag til Skolen angaar, behøver Talrækkerne paa Side 352 ikke nogen lang Forklaring. Eftersom Skolen under sin Udvikling har trængt til større Virkemidler, er saa godt som alle de aarlige Tilskud efterhaanden forøget. Dette gælder i første Række Statens, der i Aarenes Løb er steget ganske betydelig; i 1915—16 er det ordinære Driftstilskud ikke mindre end 38250 Kr. foruden et ekstraordinært paa 12000 Kr. til Laboratorieudvidelse.

Med den jævnt voksende Forøgelse af Elevantallet, der vedblev at finde Sted, ogsaa efter 1872, kunde Spørgsmaalet om ny større Lokaler til Skolen ikke udeblive; man maatte saaledes i 1876 og i de følgende 3 Aar nægte adskillige Elever Optagelse paa Grund af Mangel paa Plads, til Trods for at Skolen ved velvillig Imødekommenhed af Skolekommissionen fik Lov til at benytte nogle Lokaler i Borgerskolen. Efter at have faaet Tilsagn om Hjælp fra Kommunen, besluttede man 1878 at forsøge at forskaffe Skolen sin egen tidssvarende Bygning. Man købte i det Øjemed Ejendommen Nr. 14 i Frue Kirkestræde og overdrog til Arkitekt *E. Schwanenflügel* at udarbejde Planer og Overslag til Ombygningen. Bygningen, hvori der hidtil havde været drevet Fabriksvirksomhed, var kun 6 Aar gammel, men da Etagerne var for lave til Skolestuer, blev den taget ned til Midten af 1. Sals Etage, saa at Stueetagen beholdt sin Højde, ca. 5 Al., hvorimod de to øverste Etager blev genopført med en Højde af 6 Alen og Taget igen sat paa Huset. Der indrettedes et udmærket virkende Ventilationssystem, og Opvarmningen skete ved Hjælp af særlig konstruerede, fortrinlige Kakkelovne. I Forhuset med tilstødende Sidehus indrettedes der Bolig for Forstanderen paa 1. Sal. Stuen udlejedes, og i Kælderen indrettedes senere (1890) Bolig for Pedellen. Nogen smuk Bygning blev Skolen ikke, og Klasseværelsernes Form, der maatte rette sig efter den givne Grundflade, blev noget uregelmæssig; men de var rummelige og lyse, og Overgangen fra de smaa mørke Lokaler i Tinghuset til disse ny og tidssvarende betød et mægtigt Fremskridt.

Købesummen for Ejendommen var 44000 Kr.; Ombygningen og den indre Udstyrelse samt Forsyningen med Materiel beløb sig til ca. 34000

Kr., saa at Bygningen ialt kom til at koste ca. 78000 Kr.; men ved Tilskud fra Staten, Kommunen, Odense Amts Skoleraad, Fyns Stifts Kommunefond, Vallø Stift og Fyns Stifts Sparekasse, hvilken Institution ogsaa viste stor Imødekommenhed ved Ordningen af Prioritetsforholdene, fik Skolen ved denne Erhvervelse af en god og efter daværende Forhold rigelig stor Skolebygning kun en Gæld paa 27000 Kr.

Da Skolen toges i Brug den 13. Oktober 1879, afgav 1. og 2. Sal samt Tagetagen tilstrækkelig Plads til dens 379 Elever. Senere indrettedes endnu 4 Klasselokaler i Stueetagen, hvorefter Skolen disponerede over ialt 15 Lokaler.

I Skoleaaret 1896—97 var Elevantallet steget til omtrent det dobbelte, nemlig 707. En saadan Udvikling var ikke forudset og kunde vanskelig forudses ved Erhvervelsen og Indretningen af Ejendommen i Frue Kirkestræde. I 1897—98 maatte ikke mindre end 6 af Skolens Klasser henvises til at modtage Undervisning i Kommunens Skolebygning i Overgade, og endda maatte 30 Elever afvises. Under disse Forhold tog Bestyrelsen under Overvejelse, om det var muligt at skaffe yderligere Plads i direkte Tilslutning til Skolebygningen; men efter moden Overvejelse kom man til det Resultat, at der ad den Vej umulig kunde naas et blot nogenlunde tilfredsstillende Resultat.

Efter at have sikret sig Salg af Ejendommen i Frue Kirkestræde til en Pris af 50000 Kr. ansøgte Bestyrelsen i en Skrivelse af 7. Oktober 1897 Odense Byraad om at faa overladt en passende Byggegrund. Byraadet stillede sig overordentlig imødekommende og skænkede en udmærket beliggende Grund i Munke Mose. Staten bevilgede 40000 Kr., ligesom forskellige Institutioner skænkede store Pengebeløb, saaledes Odense Amts Skolefond og Fyns Stifts Kommunefond; Fyns Stifts Sparekasse havde i Erkendelse af Skolens Betydning for hele Fyns Stift paa dens 50 Aars Jubilæumsdag den 19. November 1894 skænket 10000 Kr. til en Byggefond, der udbetaltes i dette Aar. Saaledes støttet besluttede Skolens Bestyrelse sig da til at skride til Opførelsen af den nuværende store og smukke Skolebygning. Arkitekt *N. Jacobsen*, Odense, sejrede i en Konkurrence og valgtes til Bygmester. Bygningen, der indviedes den 4. November 1899 ved en Festlighed i Skolens Foredragssal, indeholder Bolig til Forstander og Pedel og har 30 Klasseværelser foruden andre Værelser. Skolen har Centralopvarmning og elektrisk Belysning fra egen Central. Den samlede Udgift til denne Bygning, Grund og Inventar medregnet, beløb sig til ca. 230000 Kr.

I Aarenes Løb er der foretaget forskellige Forandringer med og Udvidelser af Skolebygningen. Saaledes maa nævnes, at det, efter at Skolens ny Afdeling: Maskinbygnings-Teknikum havde vist sig levedygtig, i Løbet af Aarene 1908—09 lykkedes Skolen — takket være et ekstraordinært Statstilskud paa over 31000 Kr. — at faa den ene Fløj af Kælder-

etagen omdannet til et ret anseligt Maskinlaboratorium og desuden at faa indrettet et mindre elektroteknisk og fysisk Laboratorium. Disse Laboratorier er senere Aar for Aar blevet suppleret med Materiel, og netop nu i 1915—16 er en større Udvidelse fuldført, ved hvilken der ved Tilbygning er lagt en ny, temmelig stor, Maskinsal til de allerede forhaandenværende Lokaler, ligesom der er indrettet særlige Lokaler til et Akkumulatorbatteri, til specielle Maalinger og til et mindre Værksted. Til denne sidste større Udvidelse har Staten skænket 12000 Kr. Laboratorierne med Tilbehør staar for Tiden Skolen i den anselige Sum af ca. 80000 Kr., og de forskellige Kraftmaskiner og Motorer, der er installeret i Laboratorierne, kan tilsammen præstere omkring ved 150 Hestekræfter.

Desforuden er der i de senere Aar i Skolebygningen indrettet særlige Lokaler for Undervisning i Fysik, Kemi, Materiallære, Maskinlære og Elektroteknik, Lokaler, der hver for sig er forsynet med passende Samlinger af Undervisningsmateriel og iøvrigt udstyret paa moderne Maade med Lysbilledapparater m. m. Endelig kan nævnes, at der i 1914 indlagdes »W. C.« i Skolebygningens forskellige Etager.

Det ligger i Sagens Natur, at et Lærerpersonale som den tekniske Skoles, der fra 1872 til 1915 er vokset fra 14 til 50 Personer, i et saa langt Tidsrum maa være undergaaet betydelige Forandringer, skønt Skolen stedse ved de Midler, der stod til dens Raadighed, har søgt at knytte en fast Stab af dygtige Lærerkræfter til sig i Erkendelse af, at dette Forhold var af den allerstørste Betydning for dens heldige Virken. Uagtet dens økonomiske Forhold i en Aarrække langt fra var tilfredsstillende, har den dog altid kunnet betale sine Lærere en forholdsvis god Løn. Efterhaanden som Dagskolens Virksomhed for flere Afdelingers Vedkommende udvidedes til ogsaa at omfatte Sommersemestret, skabtes der derved Betingelser for at kunne oprette faste Lærerposter; af saadanne findes der for Tiden tre, nemlig een for en Lærer med Hovedfaget »Teknisk Mekanik«, i hvilket Fag der undervises baade i Bygnings- og Maskinskolen (oprettet i 1909), een for en Hovedlærer i Maskinafdelingen (oprettet i 1910) og endelig een for en Hovedlærer i Bygningsskolen (oprettet i 1915). Lønningsskalaen for disse Lærerposter er fastsat i Overensstemmelse med den, der for Tiden er gældende i Statsskolen.

Da Undervisningen omfatter ikke alene de faglige og tekniske Hovedfag, men ogsaa en Mængde meget forskellige Hjælpefag, maa Lærerpersonalet ganske naturlig rekruteres fra mange forskellige Lejre. Saaledes undervises der for Tiden af 10 Haandværksmestre, 2 Arkitekter, 2 Kunstmalere, 1 Landinspektør, 1 Gartner, 3 Typografer, 6 Konstruktører, 5 Ingeniører, 3 Skoleinspektører og endelig af 17 Lærere, hvoraf 3 fra Statsskolen og 12 fra Kommuneskolen. Af disse 50 Lærere har de 2

været ansat i over 35 Aar, 3 over 25 Aar, 6 over 20 Aar, 8 over 15 Aar og 9 over 10 Aar, medens Resten, altsaa 22, er blevet ansat i Løbet af de sidste 10 Aar.

Som tidligere nævnt var Adjunkt *F. W. Johnsen* Skolens Forstander fra 1860, og han underviste ved Siden heraf i flere forskellige Fag. Da han i 1890 af Helbredshensyn trak sig tilbage, ansatte Bestyrelsen i hans Sted den daværende Adjunkt, senere Overlærer *M. Rasmussen* (f. i Ubberud Sogn d. 27. Aril 1863), som derefter i 18 Aar var Skolens ansete og dygtige Leder. I de første Aar underviste den ny Forstander i flere Fag i Dagskolen, men ophørte efterhaanden hermed paa Grund af et stadig forøget Arbejde med Administrationen. Overlærer Rasmussen var som Skolens Forstander i sjælden Grad den rette Mand paa den rette Plads; takket være hans store pædagogiske Dygtighed og hans altid vaagne Interesse for Skolen og dens Tarv voksede denne sig under hans Førerskab stor og anset og rykkede frem i allerførste Række af Landets tekniske Skoler, der blandt sine Dagskoleelever talte unge Mennesker fra alle Landets Egne. Det er bl. a. ogsaa Overlærer Rasmussen sammen med Skolens daværende Formand, Driftsbestyrer G. Lerche, der undfangede Tanken om Maskinundervisningens Omdannelse og Udvidelse, og som planlagde Undervisningen i Skolens ny Maskinbygnings-Teknikum paa en saadan Maade, at denne Afdeling i de forløbne 10 Aar uden i øvrigt at have nogen autoriseret Afgangsprøve har arbejdet sig frem til at være en anselig og landskendt Institution.

M. Rasmussen.

Efterhaanden som Skolen voksede og udvidede sine Rammer, krævede den mere og mere Tid af sin Forstander, og da denne ogsaa havde sin Visksomhed ved Katedralskolen at passe, maatte dette Tidspunkt komme, da Arbejdet begge Steder blev uoverkommeligt. Overlærer Rasmussen blev derfor nødt til at opgive sin Forstanderpost fra 1. Oktober 1908, idet han saa haabede, til Trods for et allerede den Gang vaklende Helbred, at kunne bestride sin Gerning i Statsskolen, et Haab, som desværre viste sig ikke at gaa i Opfyldelse.

Overlærer Rasmussen var dog ikke hermed tabt for Odense tekniske Skole, idet han straks derefter indtraadte i dennes Bestyrelse, hvor han nu er Medlem af Skoleudvalget. Som Næstformand i Skoleforeningens Bestyrelse, som Redaktør af Foreningens Blad og endelig som Medlem af Eksamenskommissionen for Dagskolerne er han stadig den Dag i Dag en af Førerne for den tekniske Skolesag i Danmark.

Ved Overlærer Rasmussens Fratræden skønnede Bestyrelsen, at Sko-

len nu krævede en Forstander med udelukkende Arbejde ved denne. Som saadan ansattes da den nuværende Forstander, cand. polyt. *O. Windinge* (født i Odense den 30. November 1878), der siden 1902 havde været knyttet til Skolen som Lærer. Forstanderen underviser daglig nogle Timer i Elektroteknik og Maskinlære, men har i øvrigt intet Arbejde uden for Skolen.

Samme Aar vedtog Bestyrelsen at ansætte en Inspektør i Aftenskolen, der skulde være Forstanderen behjælpelig med den daglige Ledelse af denne Afdeling. Denne Post overdroges til Skolens mangeaarige Lærer, Kommunelærer *Axel J. Rasmussen*.

Endnu kan nævnes, at der paa Skolen er ansat en Pedel og Portner, som har Bolig i Skolebygningen, samt en Maskinmester, der foruden at passe Skolens Varmeapparat og elektriske Central ogsaa har Opsyn med alle de øvrige Maskiner i Laboratorierne, ligesom han er behjælpelig ved Øvelserne i disse.

Det tekniske Selskabs Stilling og Indflydelse paa Skolens Anliggender er i Begyndelsen af Perioden (efter 1872) i alt væsentligt den samme som i 1859. Ved den aarlige Generalforsamling aflægges Regnskab for det forløbne Aar og afgives Beretning om Skolens Virksomhed i det hele. Paa Generalforsamlingen i 1873 forandredes Skolens Navn til »Den tekniske Skole i Odense«; i 1875 gjordes den Tilføjelse til Lovene, at »den, der af Bestyrelsen vælges til Forstander for Skolen, skal som saadan være stemmeberettiget Medlem af Bestyrelsen«. Fra 1862 valgte Generalforsamlingen Revisorerne og valgte iøvrigt hvert Aar sine 3 Bestyrelsesmedlemmer, som sammen med Repræsentanterne for de til Skolen bidragydende Autoriteter og Foreninger dannede Skolens Bestyrelse. Dennes Sammensætning er naturligvis i Aarenes Løb undergaaet mange Forandringer, som Pladsen ikke tillader her at komme nærmere ind paa. Bestyrelsens Formand var som nævnt Tømrermester, Brandmajor *Rs. Petersen* indtil sin Død 1894. Derefter overtog Stiftamtmand, Kammerherre *Heltzen* Formandspladsen, som han beklædte til sin Død 1898. Den daværende Næstformand, Driftsbestyrer *G. Lerche*, rykkede derefter op paa Formandspladsen og var Skolen en udmærket Formand i 10 Aar, indtil hans Virksomhed i 1908 nødte ham til at udtræde af Bestyrelsen. Efter at derpaa Skolens afgaaede Forstander, Overlærer *M. Rasmussen* nogle Aar havde beklædt Formandspladsen, overdroges denne i 1914 til den nuværende Formand, Arkitekt *N. Jacobsen*, der alt i flere Aar under Overlærer Rasmussens Sygdom havde fungeret som Formand.

Fra 1881 forandredes det tekniske Selskabs Stilling til Skolen meget betydeligt, idet den aarlige Generalforsamling og dermed en væsentlig Part af Selskabets aktive Deltagelse i Skolens Anliggender ophørte; Selskabet antog herefter Karakteren af en Kreds af private Bidragydere,

Kammerherre Heltzen.

G. Lerche.

som kun gennem Tilsendelse af Skolens Program holdtes à jour med dens Virksomhed. Følgen heraf blev, at Medlemsantallet sank betydeligt. Da det imidlertid erkendtes for en Sag af største Vigtighed, at saa mange som muligt, navnlig Haandværkere og industridrivende, interesserer sig for Skolens Gerning, besluttede Bestyrelsen i 1893 at søge at faa Selskabet reorganiseret, hvad der ogsaa lykkedes, og paa et Møde den 7. November 1893 vedtoges der ny »Vedtægter for Odense tekniske Selskab«. I Følge disse Vedtægter skal der hvert Aar i April, ligesom tidligere, afholdes en Generalforsamling, hvor der aflægges Beretning om Skolens Virksomhed, og hvor der vælges 2 — fra 1908 3 — Medlemmer til Skolens Bestyrelse. For Tiden er Selskabets Medlemsantal ca. 200.

Flere Gange, sidst under Forhandlingerne under Reorganisationen af det tekniske Selskab, blev følt som en Mangel, at der ikke eksisterede faste Vedtægter for Skolens Styrelse og Virksomhed, efter at det tekniske Selskab havde trukket sig tilbage, og Skolen paa mange Maader var forandret og udvidet siden 1859. For at raade Bod herpaa udarbejdede Forstanderen, Adjunkt Rasmussen, sammen med Næstformanden, Driftsbestyrer G. Lerche, et Forslag, og paa et Bestyrelsesmøde i September 1894 vedtoges dette Forslag til »Vedtægter for den tekniske Skole i Odense«. Disse Vedtægter, der er blevet revideret i 1908, fastsætter, hvilke Afdelinger Skolen skal omfatte, Betalingen for Undervisningen, endvidere Bestyrelsens Sammensætning osv.

Dernæst hedder det i Vedtægterne:

»Bestyrelsen vælger en Formand og en Næstformand, der tillige med Skolens Forstander og endnu et Medlem af Bestyrelsen danner et Skoleudvalg.

Bestyrelsen ansætter og afskediger en lønnet Forstander, der bliver Lærernes nærmeste foresatte, og som under Skoleudvalget leder den

Oplysninger vedrørende hele Skolen.

Skoleaar	Samlet Elevantal	Skolepengene (Kr.)	Tilskud (i Kroner) fra											Statens Tilskud til Skolepenge m. m (Kr.)	Lønninger (Kr.)	Antal Undervisningstimer
			Tekn Selskab	Fyns Stifts Sparekasse	Odense Amts Skoleraad	Staten (Driftstilskud)	Kommunen	Fyns Stifts pair Selskab	Den gamle Hdvkr. o. Indf.	Foren. af 1889 f. Hdv. o. Ind	Gartnerforeningen	Skrikes Stiftelse	Assens Amts Skoleraad			
1859—60	90	284	132	200	600			400	200						Oplysninger mangler.	Oplysninger mangler.
60—61	91	300	130	200	600			400	200							
61—62	61	214	118	200	600			300	200							
62—63	74	200	116	200	600	600		300	200							
63—64	60	156	112	200	600	400		300	100							
64—65	76	198	100	200	600	200		300	100							
65—66	115	282	94	200	600	200	200	300	100							
66—67	129	320	96	200	600	200	200		100							
67—68	144	284	96	200	600	200	200		100							
68—69	161	300	94	200	600	200	200		100							
69—70	179	348	96	200	600	200	200		100							
70—71	186	324	98	200	600	400	400	100	100							
71—72	201	374	92	200	600	400	400	100	100							
72—73	202	811	92	400	800	400	800		100							
73—74	228	960	90	400	800	600	800		100							
74—75	224	1401	86	740	800	600	800		100						3642	
75—76	241	2314	237	900	800	800	800		100						4473	
76—77	265	2681	240	700	800	1800	800		100						5323	
77—78	304	2980	241	1000	800	2000	800		100						6820	
78—79	352	2259	228	1000	800	2100	800		100						7317	
79—80	379	3117	226	1100	1000	4450	1650		100						7177	
80—81	409	3982	209	1100	1000	4450	2000		100						8062	
81—82	459	4551	205	1100	1000	4400	2000		100						9103	
82—83	447	3796	215	1100	1000	4950	2000		100						9163	5140
83—84	448	3914	204	1100	1000	4925	2000		100						9326	4980
84—85	486	4272	193	1100	1000	5000	2000		100						10221	5380
85—86	558	5335	190	1200	1000	4650	1500		100						10461	5660
86—87	452	4579	182	1200	1000	5375	1500		100						10177	5580
87—88	434	4286	180	1200	1000	5400	1500		100						9929	5380
88—89	420	3987	165	1300	1000	5400	1500		100					725	9922	5962
89—90	397	3605	157	1300	1000	5400	1500		100	100				635	8785	4920
90—91	497	4041	145	1300	1000	5500	1500		100	100				470	8133	4760
91—92	527	4136	138	1300	1000	5600	1500		100	100				670	9876	5123
92—93	591	4301	127	1300	1000	5800	1500		100	100				702	11358	5973
93—94	603	4685	123	1300	1000	6000	1500		100	100				665	11717	6302
94—95	654	5679	341	1200	1000	6500	1900			100				840	12158	6402
95—96	731	5599	325	1200	1300	6275	1500			354				860	13083	6913
96—97	707	7081	319	1200	1300	6525	2240			400				1410	14537	7389
97—98	735	7534	302	1200	1300	7375	2240			400				1600	16494	7751
98—99	804	8575	274	1200	1300	7225	2240			400	150			1563	18115	9563
99—1900	750	9716	261	1500	1300	11950	2500			400	150			2190	18982	10288
1900—01	881	12021	254	1500	1500	11950	2500			400	150			2385	21075	11123
01—02	846	12730	884	1800	1500	12450	2500			400	150	100		2260	20506	10713
02—03	823	11575	806	1850	1500	12150	2500			400	150	100		1790	22932	12227
03—04	802	10883	815	1875	1500	12675	2500			400	150	100		1865	21243	11405
04—05	731	11541	778	1800	1500	14900	2500			400	150	100		1790	21396	11651
05—06	773	13096	827	1800	1500	15000	2750			400	150	100		4850	23450	12631
06—07	810	13804	947	1800	1500	17291	2750			400	150	100		4595	26403	14271
07—08	854	15224	718	1800	1500	17416	2750			400	150	100		4309	29336	15218
08—09	943	17734	745	1800	1500	22616	2750			400	150	100		8733	33051	17061
09—10	921	19012	808	1800	1500	22475	2750			400	150	100		8620	34668	17406
10—11	931	21227	799	1800	1500	25675	2750			400	150	100		7915	36638	17795
11—12	918	23083	785	1800	1500	26050	2750			400	150	100		15657	39210	19018
12—13	926	28055	769	1800	1500	24550	3250			400	120	100		16267	41489	19934
13—14	927	27835	795	1800	2000	24500	3250			400	144	100	300	15067	44062	21188
14—15	921	26541	791	1800	2000	34325	3250			400	144	100	300	19935	44547	21707
15—16	946	30165	785	1800	2000	38250	5000			400	190	100	300	21270	49106	23590

Oplysninger vedrørende Dagskolerne.

Skoleaar	Antal Elever i Dagskolens forsk. Afdelinger.												Antal Undervisningstimer
	Bygnings-Skolen			Dagsk. f. Smede og Maskinb.	Snedkerskolen	Malerskolen	Afd. for Tegn.	Maskin-Teknikum			Andre Elever	Samlet Elevantal i Dagsk.	
	Sommer	Vinter	Ialt					Sommer	Vinter	Ialt			
1872—73		7		1							1	9	Oplysninger mangler.
73—74		9		2							3	14	
74—75		16		3							2	21	
75—76		19		5							4	28	
76—77		19		8							3	30	
77—78		30		8							6	44	
78—79		20		9							5	34	
79—80		27		7							6	40	
80—81		32		11		9					2	54	
81—82		34		9		18					4	65	
82—83		24		9		20						53	
83—84		33		8		16						57	
84—85		24		12		20					5	61	
85—86		35		16		26					4	81	
86—87		41		12		30					1	84	
87—88		30		11		29					3	73	
88—89		32		8		19					2	61	
89—90		25		12		16						53	
90—91		28		12		22					3	66	2465
91—92		36		10		21					3	70	2665
92—93		34		11		29					2	76	3199
93—94		40		11		32					4	87	3454
94—95		54		8		30					3	95	3361
95—96		61		7		34					1	103	3588
96—97		70		8		36						114	3921
97—98		72		7		33					2	114	4115
98—99		86		8		36					3	133	4406
99—1900		75		12		40					4	131	4738
1900—01		113		14		43					5	175	5209
01—02		100		20		38					6	164	4953
02—03		81		21		37					1	140	5750
03—04		71		21		32						124	5248
04—05		75		19		32						126	5775
05—06		81		20	5	27	12		2	2	6	155	6577
06—07		79		13	12	30	18	7	10	10	5	167	8204
07—08		78		9	11	24	8	14	15	17	1	148	8810
08—09		114		3	17	19	6	15	21	28	1	188	10596
09—10		118		2	17	21	7	19	25	30		195	11032
10—11		112			12	28	12	33	41	48	1	213	12073
11—12		108			14	32	19	41	46	59		232	12584
12—13	10	104	108		16	20	10	46	48	66		220	13630
13—14	10	96	101		14	23	12	44	40	57	2	209	14033
14—15	5	83	88		14	18	11	44	39	60	3	194	14140
15—16	14	74	80		8	27	14	53	50	69	4	202	14988

hele Skolevirksomhed. Bestyrelsen ansætter Lærerne efter Skoleudvalgets Indstilling, fastsætter Lønninger og vedtager det aarlige Budget.

Ved Skoleaarets Slutning i April foretages den aarlige Præmieuddeling og afgives Beretning om Skolens Virksomhed i det forløbne Aar.

Samtidig afholdes en Udstilling i Skolens Lokaler af Elevarbejder fra det forløbne Skoleaar.«

Af denne Oversigt over Skolens Udvikling fremgaar det, at mange, særdeles mange, paa forskellige Maader har støttet Skolen i de forløbne 71 Aar. Den Tilfredsstillelse, det har været for Skolen at se sine Bestræbelser paaskønnet, har været en mægtig Spore for den til Overvindelse af de forskellige Vanskeligheder, den af og til har haft at overvinde. Foruden den Anerkendelse, der ligger i de betydelige aarlige Bidrag fra offentlige og private Institutioner, har Skolen ogsaa paa mange andre Maader modtaget Beviser paa, at dens Gerning anses for god og derfor værd at støtte. Der er saaledes i Aarenes Løb skænket Skolen ikke saa faa Legater. I 1878 modtog den Apoteker *Gustav Lotzes* Legat paa 1000 Kr., i 1882 Tømrermester *Rs. Petersens* Legat paa 2000 Kr., samme Aar Fyns Stifts Sparekasses Legat paa 1000 Kr., i 1887 Etatsraad *J. C. Dreyers* Legat paa 500 Kr., samme Aar Tømrermester *J. Hansens* Legat paa 200 Kr. og endelig i 1892 Fabrikant *Chr. Mogensens* Legat paa 1000 Kr. Disse 6 Legaters Renter anvendes til Præmier eller Understøttelser for flinke Elever. Endvidere kan nævnes, at i de senere Aar skænker Odense Malerlaug, Odense Snedkerlaug samt Skolens Lærerforening aarlige Pengebeløb til Elevpræmier.

Der er saaledes al Grund for Skolen, naar den ser tilbage paa de svundne Aar, til at føle sig glad og tilfreds med det Arbejde, den har udrettet; ved Siden af Fejlgreb og spildte Anstrengelser har den et stort og dygtigt Arbejde og en Rigdom paa gode Resultater at opvise. Dette giver de bedste Løfter om, at det ogsaa i Fremtiden vil lykkes den at arbejde paa rette Maade for Haandværkerstandens Dygtiggørelse og derigennem for vort Samfund og for vort hele Land.

OKSBØL.

Paa den ordinære Generalforsamlig d. 17. Juli 1906 blev den tekniske Skoles Spørgsmaal drøftet, og Resultatet blev, at et Udvalg nedsattes til at arbejde for Sagen; paa dettes Indstilling vedtoges Oprettelsen af en teknisk Skole, og en Bestyrelse paa 3 Medlemmer blev valgt, nemlig Snedker *P. Madsen,* Formand, Skræder *S. K. Madsen* og Maler *O. Sørensen;* sidstnævnte blev tillige Skolens Forstander.

Skolen begyndte den 6. Marts 1907 med 11 Elever. Undervisningstiden skulde ellers være fra 1. Oktober til 30. Marts med 2 Aftener ugentlig; der undervistes i Frihaandstegning, Regning og Skrivning.

Ved Skolens Begyndelse i 1908 blev Undervisningen udvidet til 3 Aftener ugentlig, og Skolen fik Tilskud fra Sogneraadet (50 Kr. og frit Lokale i Kommuneskolen) og fra Haandværkerforeningen. I 1915 fik Skolen Tilskud fra Ribe Amt, Haandværkerforeningen, Staten og den stedlige Sparekasse.

Ved Generalforsamlingen i 1910 udgik Snedker P. Madsen af Bestyrelsen efter Tur og nægtede at tage mod Genvalg; men den 28. Maj 1913 blev han atter valgt ind i Bestyrelsen og har siden den Tid været dens Formand.

Siden Skolens Begyndelse har Malermester O. Sørensen været Lærer ved Skolen og dennes Forstander og har udført et stort Arbejde for den. Elevantallet har gennem Aarene omtrent været det samme (11 à 12); men Forstaaelsen af Skolens Arbejde er langt bedre end i Begyndelsen.

Paa Skolens Vegne:

Th. Garner,
Sekretær.

OLLERUP.

Ollerup Haandværkerskole blev opført i Sommeren 1891 af dens nuværende Ejer og Forstander, *D. Rasmussen;* den begyndte sin Virksomhed den 2. Novbr. samme Aar og har altsaa for Tiden sit 25. Elevhold. Skolen ledes i Forbindelse med Ollerup Folkehøjskole, saaledes at Eleverne deltager i alle Foredragene dér, medens den øvrige Undervisning meddeles særskilt paa Haandværkerskolen, hvor Eleverne tillige bor. Haandværkerskolen har Plads til 25 Elever og har ialt med de nuværende været besøgt af 610 Elever.

D. Rasmussen.

Da Skolen i Følge Kontrakt med Folkehøjskolens Forstander ikke har maattet modtage mere end 25 Elever, har der ingen Udvidelse fundet Sted, uagtet der til Tider har været Indmeldelser fra op imod det dobbelte Antal.

Skolens Formaal har været og er at give Eleverne, der saa godt som alle er Landhaandværkere, en saa god og fyldig Undervisning som muligt i de samme Fag, hvori der meddeles Undervisning ved de tekniske Skoler i Byerne, samtidig med at de ved Deltagelsen i Foredragene paa Højskolen og Samlivet dér bliver delagtige i den aandelige Paavirkning, som Højskolen giver.

Der holdes Skole i de 5 Vintermaaneder November—Marts, Dagskole fra Kl. 8 Morgen til 7 Aften. Eleverne arbejder dog som Regel hver Aften til Kl. ca. 10, dels med, dels uden Undervisning. Ca. 15 pCt. af Eleverne har været her i 2 og et Par i 3 Vintre, men en Del fortsætter senere deres Uddannelse ved de tekniske Skoler i Byerne eller ved andre Haandværkerskoler, ligeledes er her hvert Aar flere Elever, som tidligere har besøgt en teknisk Skole i kortere eller længere Tid.

Ved Tegneundervisningen har jeg en fast Medhjælper, som tillige underviser i Regning og Gymnastik, medens Forstanderen paa Højskolen eller en af Lærerne underviser i Dansk og Retskrivning. Lærer Baltsersen, Ollerup Skole, har i alle de Aar, Skolen har bestaaet, læst for Eleverne mindst 1 Gang ugentlig.

Ollerup Haandværkerskole, den 8. Februar 1916.

D. Rasmussen.

OPAGER.

Opager Tegneskole er oprettet 1906 af de stedlige Haandværksmestre der paa Omegnen og begyndte sin Virksomhed den 10. Novbr. samme Aar. Da Opager Kommuneskole blev nedlagt samme Aar, fik vi lejet Skolelokalet og har siden da haft Tegneskolen der; vi har nu faaet indlagt elektrisk Lys og har det efter vore smaa Forhold ret hyggeligt. Skolen er kun Aftenskole, og der bliver undervist 4 Aftener ugentlig à $2^1/_2$ Time; Skoleaaret er ca. 5 Maaneder, og Undervisningsfagene er geometrisk Tegning, Projektionstegning, Fagtegning, Regning og Dansk.

Elevantallet har sidste Skoleaar, 1914—15, været 12, og der er undervist i 150 Timer af 3 Lærere.

Til at lede Skolens Virksomhed er der valgt en Bestyrelse (Skoleudvalg) paa 3 Medlemmer, hvoraf den ene er Formand, Regnskabsfører og Kasserer; Bestyrelsen er valgt af de Haandværksmestre, som har Lærlinge, der søger Skolen.

Skolen bliver støttet af Vestlollands Landhaandværkerforening med 4 Kr. pr. Elev hos de Mestre, som er Medlemmer af nævnte Forening, samt med Tilskud fra Landet-Ryde Kommune, Tirsted-Skørringe-Vejleby Kommune, Maribo Amts Skolefond og Staten.

Vejleby, den 9. Marts 1916.

J. P. Jensen.

OTTERUP.

Otterup tekniske Skole blev oprettet den 22. Oktober 1909 og begyndte sin Undervisning den 5. November samme Aar med 18 Elever. Forud herfor havde Otterup Haandværkerforening indbudt Haandværkerne i Otterup og Omegn til et Møde i Forsamlingshuset for at drøfte Sagen; paa Mødet nedsattes et Udvalg til at arbejde videre og til at søge at faa en teknisk Skole oprettet; dette Udvalg kom til at bestaa af Murermester *Eriksen,* Tømrermester *Mortensen* og Snedkermester *F. Larsen* med Brygger *N. Hansen* som Formand. Udvalget henvendte sig til Skeby-Otterup Sogneraad og fik af dette Tilladelse til at benytte Otterup Kommuneskole til Undervisningslokale samt fik et Tilskud af 30 Kr.

Lærer *Westergaard* antoges til Forstander, og som Lærer antoges Tømrermester *Andersen*, Lunde, og Billedhugger *Jørgensen*, Otterup. Betalingen for Undervisningen sattes til 1 Kr. pr. Maaned pr. Elev. Skolen havde i de første Aar store økonomiske Vanskeligheder at kæmpe med, idet den ikke ejede andet end de 30 Kr. fra Kommunen samt et Tilskud fra Otterup Haandværkerforening paa 50 Kr., og da Udvalget maatte anskaffe en Del Borde samt de nødvendige Undervisningsmidler, er det jo indlysende, at disse Penge kun forslog lidt. Formanden maatte da af egne Midler udlægge det nødvendige til Skolens Drift og Udgifter. Imidlertid vaktes der Interesse for Skolen, og allerede i det 2det Aar indmeldtes der 30 Elever, og Skolen fik Tilskud fra Odense Amt og Aaret efter Statstilskud; desuden afholdtes der en Basar, hvis Overskud tilfaldt Skolen, som derved kom ud af de mest trykkende Vanskeligheder. Siden har Skolen udviklet sig støt og roligt, saa der nu undervises 36 Elever af 6 Lærere.

Otterup, den 10. Februar 1916.

G. Hestehauge,
Formand.

PRÆSTØ.

Fra den 13. Maj 1838 kan man begynde at følge Skolens Udvikling i lige Linje til Dato — med Undtagelse af et Tidsrum fra 24. April 1854 til 9. Oktober 1860 —, idet der førstnævnte Dag er begyndt en Søndagsskole i Skrivning og Tavleregning med 37 indmeldte Elever. Fra 1843 er der endvidere undervist i Tegning og Hovedregning, og Skolen varede hele Aaret rundt indtil nævnte 24. April 1854.

1860 tog Præstø Haandværkerforening Sagen i sin Haand, og den 9. Oktober samme Aar paabegyndtes i et af Borgerskolens Lokaler en Skole hver Mandag Aften ca. 6 Maaneder af Aaret og med de samme Fag som ovenfor nævnt. 1866 og 67 har man dog haft Søndagsskole hele Aaret rundt. Det fortjener at bemærkes, at to af Byens Borgere paatog sig Undervisningen gratis, nemlig daværende Murermester *N. Hansen* og Boghandler *Svendstrup*. Der begyndtes kun smaat, og man nøjedes med at oplyse Lokalet med Tællelys; men Sagen begyndte alligevel at faa mere fast Form, skønt Resultaterne naturligvis kun har været smaa.

1865 udvidedes Tegnefagene; 1870 blev den ene Aften om Ugen til to, og Tegnefagene omfattede nu Frihaands-, Penne-, geometrisk og stereometrisk Tegning samt desuden Fagtegning i enkelte Fag, og Skolen har d. A. modtaget det første Tilskud fra Den Reiersenske Fond paa 50 Kr. 1876 har man udvidet Skolen til 3 Aftener om Ugen à 2 Timer, hvoraf de 4 Timer til Tegning, og har vistnok samme Aar faaet det første Tilskud fra Staten paa 75 Kr. Men efterhaanden som Tiden og

Udviklingen skred frem, begyndte man at savne bedre Skolelokaler; Penge havde man ingen af, saa man maatte se Tiden an og klare sig paa bedste Maade med de smaa Midler, som kunde skrabes sammen.

1887 fik nogle energiske Haandværksmestre og andre Borgere startet en større Haandværkerfest, og herved indkom en Grundfond, som tillige, da Lotteriet omlagdes, blev forøget og tilfaldt Skolen, og samtidig blev det vedtaget, at hver Elev ved Indmeldelsen betalte 2 Kr. Statens Tilskud er nu ogsaa blevet større; Amtsskolefonden, Byen, Sparekassen, private, Den Reiersenske Fond og flere har støttet, saa Undervisningen derved kunde forbedres. Omkring Aar 1890, mens Felbereder *Sibbern* var Formand for Haandværkerforeningen, begyndte man saa at arbejde for at faa opført en Skolebygning, og det lykkedes at faa rejst de nødvendige Penge ved væsentlig Støtte fra de samme som oven for nævnt. Staten gav 6000 Kr., Byen gav 800 Kr., og Den Reiersenske Fond gav 300 Kr. til Inventar.

Felbereder Sibbern.

Den 29. Novbr. 1891 fandt Indvielsen Sted og blev som saadan en stor Dag for Byen og Haandværkerforeningen. 1892 fik Skolen sin egen Bestyrelse, og Undervisningen udvidedes til at omfatte 5 Aftener om Ugen à 2 Timer i 6 Maaneder, hvoraf de 3 anvendtes til Tegning. 1913 blev Undervisningnn udvidet til 6½ Maaned, og for efter ringe Evne at efterkomme den ny Mønsterplan fordeltes Timerne saaledes: 1. Kvartal 6 Timer til Tegning og 4 Timer til Dansk, Skrivning, Regning og andre Fag; 2. Kvartal 8 Timer til Tegning og andre Fag og 2 Timer ugentlig til Dansk og Regning.

Præstø, den 2. Januar 1916.

J. C. Frederiksen.

RANDERS.

Oprindelsen til Skolen maa søges saa langt tilbage som til 1805, da der oprettedes en Søndagsskole for den konfirmerede Ungdom. Denne Skole førte en temmlig upaaagtet Tilværelse, men holdtes dog gaaende i over 50 Aar, indtil Haandværkerforeningen tog de unge Haandværkeres Undervisning i sin Haand i 1859. Den Gang fandtes der her i Randers en privat Tegneskole for Haandværkere, oprettet i 1852 af Arkitekt *P. Hansen* med Lokale i Vinhandler Mørchs Gaard paa Raadhustorvet. Undervisningsfagene var Tegning (elementær Tegning og

Fagtegning), Modellering i Træ, praktisk Overslagsberegning og Matematik. Der undervistes 4 Aftener ugentlig fra Kl. 7½—9½.

Betalingen var 8 Mark maanedlig. I Overslagsberegning og Matematik undervistes 1 Aften ugentlig, og Betalingen var 3 Mark maanedlig. Skolen havde ikke andre Indtægter end Skolepengene. Arkitekt Hansen var sandsynligvis Skolens eneste Lærer. Han blev valgt ind i Haandværkerforeningens Bestyrelse 1858, og det skyldes denne Mands energiske Arbejde, at Haandværkerforeningen tog Undervisningssagen i sin Haand.

P. Hansen.

Den 3. Oktober 1859 aabnedes »Haandværkerforeningens tekniske Skole« i den »gamle Latinskoles« Loftsetage. Arkitekt Hansen blev dens Leder og vedblev at være Lærer ved Skolen.

Kommunen, der ejede den gamle Latinskole, havde indtil 1861 givet Skolen frit Lokale; men da den i nævnte Aar lejede det meste af Bygningen ud til Haandværkerforeningen til Foreningslokale, ophørte ethvert Tilskud fra Kommunen indtil videre. Haandværkerforeningen gav den da Lokale, Lys og Brændsel samt et Pengetilskud.

I 1861 indsendtes Skolens Arbejder til Bedømmelse af teknisk Institut i København, som udtalte sig meget rosende om disse Arbejder. Paa Grund af de truende Krigsudsigter var Elevantallet meget lille i 1863, og det bestemtes derfor, at Undervisningen foreløbig skulde ophøre fra Nytaar 1864. Den kom ikke i Gang igen før fra Nytaar 1866, da Interessen for Skolen kun var ringe. I 1871 omordnedes Skolens Undervisning, idet Regning og Skrivning optoges som Undervisningsfag. Skolen falder nu i to Hovedafdelinger: Tegneskolen og Regne- og Skriveskolen. Der undervistes i 6 Maaneder (Oktober—Marts) hver Søgnedags Aften fra Kl. 7½—9½. Tegnefagene var: Frihaandstegning, Ornamenttegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Maskintegning, Skyggelære, Perspektiv og Konstruktionstegning i de forskellige Haandværksfag. Tegneskolen var delt i 2 Afdelinger; i første Afdeling undervistes i Frihaandstegning af 1 Lærer, i anden Afdeling i de øvrige Fag af 2 Lærere. Hver Afdeling havde 6 Timers ugentlig Undervisning. I Regne- og Skriveskolen har Undervisningsfagene været: Tavle- og Hovedregning, matematisk Regning og Overslagsberegning, Skrivning og Dansk, navnlig Stil. Ogsaa denne Afdeling har været delt i 2 Klasser, hver med 4 Timers ugentlig Undervisning. Skolepengene var i Tegneklasserne 4 Mark og i Regne- og Skriveklasserne 3 Mark om Maaneden.

Fra Begyndelsen af Undervisningsaaret 1873—74 nedsattes Betalin-

gen til 1 Rigsdaler i Tegneklasserne og 4 Mark 8 Skilling i Regne- og Skriveklasserne for hvert Kvartal.

Ved Arkitekt Hansens Død i 1875 led Skolen et meget følelig Tab. Bestyrelsen giver ham det Vidnesbyrd, at han var i Besiddelse af fremragende Dygtighed og sjældne Undervisningsgaver, og at der var en dyb Alvor i ham, som ikke tillod nogen Udskejelse eller Slappelse. I Undervisningsaaret 1876—77 er Elevantallet steget til 190, og Skolen faar nu overladt 1. Sal i den gamle Latinskole paa 2 Værelser nær, foreløbig paa 3 Aar. Ved Nytaarstid 1878 er Skolen i Besiddelse af 4 store og 2 mindre Lokaler, og Tegneklassen er nu delt i 7 Klasser og Regne- og Skriveklassen i 3 Klasser med 285 Elever.

I 1878 ændres Undervisningstiden til hver Søgneaften Kl. 7—10. I 1879 optages Matematik og Bogholderi som Undervisningsfag, og der holdes Foredrag over Emner af Naturlæren. Betalingen ændres til 1 Kr. i Tegneklasserne og 75 Øre i Regne- og Skriveklasserne pr. Kvartal for Lærlinge og det dobbelte for Svende.

Haandværkerforeningen har hidtil valgt 5 Medlemmer til Bestyrelse for Skolen. Fra 1880 vælger de Institutioner, der yder Bidrag til Skolen, hver nogle Bestyrelsesmedlemmer, ialt 8.

I 1880 oprettedes en Malerskole, hvori der undervistes 2 Dage ugentlig à 6 Timer i Ornamentmaling, Aaring og Marmorering og Aftrækning af Gesimser. Betalingen var 3 Kr. maanedlig for en Svend og det halve for en Lærling.

I 3 Maaneder af 1881 gjordes Forsøg med en Dagskole for Bygningshaandværkere, men paa Grund af utilstrækkelig Deltagelse maatte den atter nedlægges. Paa Grund af Elevantallets stærke Stigning i 1881—82 blev Stueetagen i den gamle Latinskole overladt Skolen. Der holdtes Tegneskole 3 Aftener om Ugen fra 8—10 (ukonfirmerede fra 6—8), Regne- og Skriveskole ligesaa; i Matematikafdelingen undervistes 4 Timer ugentlig, i Fysikafdelingen ligesaa, i Bogholderi 2 Timer ugentlig. I Undervisningsaaret 1886—87 indføres Tysk og Engelsk, hvert Sprog med 3 Timer ugentlig. Da Pladsen i den gamle Latinskole var blevet utilstrækkelig, opførtes 1890—91 en ny Bygning til Skolen paa Frederikspladsen af Arkitekt *Jensen-Wærum*. Bygningen indviedes den 5. Juli 1891 og kostede med Grund og Inventar 99947 Kr. Til Betaling heraf havdes: Forskellige Gaver 18053 Kr., fra Byraadet 30000 Kr., fra Staten 27000 Kr., fra Sparekassen for Randers By og Omegn 5000 Kr., ialt 80053 Kr. Resten laantes i Sparekassen for Randers By og Omegn.

Der dannedes nu et Selskab under Navn af »Randers tekniske Skole«, til hvilket Skolen overdroges.

Efter at den ny Skolebygning var taget i Brug, oprettedes der Dagklasser for Kvinder (Tegning, Dansk, Regning, Bogholderi), et Kursus for Maskinister til Maskinisteksamen og Dagklasser om Sommeren for

mandlige Elever. Dagklasserne for Kvinder var stærkt besøgt, de for mandlige Elever derimod kun svagt.

Hidtil havde Bestyrelsens Medlemmer skiftevis ført Tilsyn med Undervisningen. 1881 valgtes Købmand *Mogens Bjerring* ind i Bestyrelsen, og 1883 blev han valgt til Næstformand. Fra den Tid af er han at betragte som Skolens egentlige men ulønnede Leder. Ved hans Afgang i Maj 1897 vistes der ham fra alle Sider stor Paaskønnelse for hans uegennyttige Arbejde ved Skolen. Eleverne overrakte ham et Sølvdrikkehorn, Lærerne bragte ham en kunstnerisk udført Adresse, og

Mogens Bjerring.

Nic. Petersen.

Haandværkerforeningen og Bestyrelsen indbød ham til et Festmaaltid, ved hvilket der vistes ham stor Hyldest.

Arkitekt Jensen-Wærum blev derefter af Bestyrelsen valgt til Forstander med en Løn af 500 Kr. aarlig, men allerede fra 1. November 1898 trak han sig tilbage, og Bygningsinspektør *Nic. Petersen* valgtes i hans Sted. Denne Mand havde en grundig teknisk Uddannelse, et klart Blik for Maal og Midler for Haandværkernes tekniske Undervisning og den nødvendige Energi til at overvinde den Modstand, som ikke udeblev. Han er endnu Skolens Forstander, og det skyldes væsentlig ham, støttet af Tegneinspektør Carl F. Andersen, at Skolen er blevet hævet til en af de første i Landet.

Der lagdes fra nu af en ganske anden Vægt end tidligere paa Forstaaelse og grundig Tilegnelse af Undervisningsfagene. Prøver afholdtes i de forskellige Fag, Præmierne til Eleverne indskrænkedes, da Prøverne til Dels traadte i deres Sted som en mere tidssvarende Maalestok for Elevernes Dygtighed. En Dagskole indrettedes, der omfattede alle Haandværksfag og var planlagt for de tekniske Fags Vedkommende saaledes som i de 3 tekniske Skoler i København, Odense og Aarhus. Maalet for Undervisningen i Dagskolen bestemtes til i et 4 à 5-aarigt

Kursus at meddele den vordende Haandværksmester, Konstruktør og Arkitekt de teoretiske Kundskaber og den Øvelse i Tegning, som Nutiden kræver. Dagskolen skal tage Sigte paa at uddanne Arbejdets Ledere, medens Aftenskolen kun tager Sigte paa at uddanne Haandværkets og Industriens Arbejdere.

Der indførtes Fællesundervisning i alle Fag for Mænd og Kvinder. Betalingen i Aftenskolen hævedes til 6 Kr. for hele Vinteren, i Dagskolen sattes den til 4 Kr. maanedlig. Fra 1905—06 har Undervisningen i Dagskolen fundet Sted fra 1. Oktober til 30. Juni, og Betalingen, der i 1900 hævedes til 10 Kr., udgør siden 1905 15 Kr. maanedlig.

Ved Skrivelse af 12. Januar 1900 meddeler Kirke- og Undervisningsministeriet Skolen Tilladelse til at afholde Prøver i de Fag, der fordres til Optagelse i Kunstakademiets Arkitekturklasser.

Indtil 1915 har Skolen dimitteret følgende Antal tekniske Eksaminander: af Bygningsskolen 67, af Maskinskolen 38 og af Dekorationsskolen 12.

Det højeste Antal Elever, Skolen har haft, var 685. I Undervisningsaaret 1914—15 udgjorde det 435, fordelt i Dagskolens 43 Klasser (6 for Dansk, Skrivning og Regning, 15 for Tegning, 22 for andre Fag) og i Aftenskolens 26 Klasser (9 for Dansk, Skrivning og Regning, 16 for Tegning, 1 for andre Fag). Lærernes Antal har været i 1914—15: Aftenskolen 15, Dagskolen 12.

Præmier for Flid og Fremgang fik i Dagskolen 8, i Aftenskolen 2 Elever.

Endnu skal fremhæves følgende:

Skolens Legater:

»Randers Søndagsskoles Legat« 1500 Kr., »Felbereder Johan Hansen og Hustrus Legat« 3000 Kr., »En Anonyms Legat« 1000 Kr.; Legatets Renter og Rentes Renter bliver at oplægge, til Kapitalen er vokset til 5000 Kr., Renten anvendes da til Præmier for flinke Elever; Maalet er naaet. »Enkemadame Ane Marie Brøndbergs Præmielegat« 40 Kr. aarlig. »Partikulier J. Cortsen og Hustrus Legat« 4000 Kr., »Sparekassedirektør Johs. Mønsteds Legat« 10000 Kr., »Apoteker Munck og Hustrus Legat« 380 Kr. aarlig.

Tilskud til Skolen for 1914—15:

Fra Staten 13300 Kr, fra Randers Amts Skoleraad 800 Kr., fra Randers Kommune 1000 Kr., fra Sparekassen for Randers By og Omegn 400 Kr., fra Randers Murermesterforening 50 Kr., fra Randers Tømrermesterforening 50 Kr. og fra Haandværker- og Industriforeningen 400 Kr.

Randers, den 20. December 1915.

H. P. Jacobsen,
fhv. Skoledirektør.

RIBE.

»Ribe tekniske Forenings Skole« begyndte sin Virksomhed i 1897, efter at der i en lang Aarrække havde været drevet Aftenundervisning for Haandværkslærlinge af Ribe Industriforening. Denne Aftenskole havde Lokale i et Klasseværelse i Kommuneskolen, men kunde vel ikke i Længden tilfredsstille de Fordringer, der stilledes, og Industriforeningen har formodentlig ikke haft Evne til at udvide Undervisningen, da det var efter Indbydelse fra denne Forening, at der den 7. April 1893 afholdtes et Møde for at faa dannet en Forening, der kunde samle Befolkningen, og da navnlig Haandværkerne, der paa dette Tidspunkt var delt i 2 Lejre, til Løsning af denne Opgave.

Det er da ogsaa navnlig daværende konst. Amtsforvalter *Klagenberg*, der her er virksom og gør et stort, uegennyttigt Arbejde, et Arbejde, han fortsætter gennem en lang Aarrække som den ny Forenings Formand. Arbejdet her har sikkert ikke altid været let eller behageligt, hvilket fremgaar af, at det først i Efteraaret 1897 lykkes at faa den ny Skolebygning færdig. Foreningens første Bestyrelse bestaar af Adjunkt *Ølgaard* (senere Rektor ved Ribe Katedralskole), Kateket *Hansen* (nuværende Præst i Helsingør), begge valgt af teknisk Forening, Møller *H. Windfeldt Hansen* (nuværende Landstingsmand), valgt af Byraadet, Snedkermester *I. H. Bang* og Tømrermester *Fr. Thude*, valgte af Haandværkerforeningen, Snedkermester *N. A. Hjorth* og Amtsforvalter *Klagenberg* valgte af Industriforeningen. Skolens Arbejdsfelt blev straks fastslaaet som en Aftenskole for Haandværkere og med 3 Klasser: 2 forberedende Klasser med Fagene 1) Plangeometri, Frihaandstegning, Dansk og Regning samt 2) Stereometri, Frihaandstegning, Dansk og Regning og 1 Klasse for Fagtegning — en Plan, der altid senere har været fulgt. Dog har der flere Gange været oprettet Klasser for Drenge og Piger under Konfirmationsalderen samt for Bogholderi, men disse har aldrig været af lang Varighed. Hver Klasse har ugentlig 5 Undervisningsaftener à 2 Timer, heraf een Aften til Dansk og Regning.

Skolens Elevantal var i Vinterhalvaaret 1889—90 113; heraf var dog kun 59 Haandværkere samt 28 Handelslærlinge, Resten var Elever i Tegneskolen for Børn. Elevantallet i Aar, 1915—16, er 43; men disse er alle Haandværkslælinge. Skolen har hele Tiden været ledet af Bestyrelsen og har modtaget Støtte af Kommune, Stat, Amtsskolefond, Ribe Industriforening samt Sparekassen for Ribe By og Omegn; den tekniske Forening har ca. 125 bidragydende Medlemmer.

RINGE.

Før teknisk Skoles Oprettelse var intet foretaget her til Haandværkerungdommens Undervisning. Skolen begyndte i Efteraaret 1893 ved Ringe Haandværker- og Industriforening sammen med Friskolelærer *L. Rasmussen* og Malermester *I. Chr. Albrechtsen*, som begge lovede foreløbig at undervise gratis. Lokalerne lejedes i den saakaldte Friskole (Børneskole). Der begyndtes med 18 Elever fra alle Haandværksfag, og der undervistes 3 Aftener à 2 Timer om Ugen, 2 Aftener i Tegning, 1 Aften i Dansk og Regning. Skoleaarets Længde var 3 Maaneder. Haandværker- og Industriforeningen betalte i Leje samt for Lys og Varme og Rengøring 75 Kr. aarlig.

Elevantallet steg jævnt, og i 1897 udvidedes Virksomheden til at omfatte 4 Aftener om Ugen. Efter i 4 Aar at have undervist gratis fik Lærerne nu en mindre Løn. I 1901 antoges en tredje Lærer, nemlig Tømrermester *Carl Albretsen*. Elevantallet var da ca. 40. Pladsen i Friskolen blev nu for lille, og Tanken om egen Skolebygning begyndte at trænge paa. I 1905 opførtes da en ny og tidssvarende Skolebygning. Ved denne ansattes L. Rasmussen som Forstander og I. Chr. Albrechtsen og *Jens Emborg* som Lærere. Af ovennævnte har L. Rasmussen i 2 Maaneder, I. Chr. Albrechtsen i 6 Maaneder og Carl Albretsen i 2 Maaneder besøgt Statens Tegnelærerkursus, alle med Stipendium. Skoleaaret blev 5 Maaneder med 5 Aftener à 2 Timer om Ugen, og saavel Haandværks- som Handelslærlinge deltog som Elever i Undervisningen. Der undervistes i Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Dansk og Regning, Projektionstegning, Fagtegning og Bogholderi.

Til Opførelsen af Skolebygningen har efterfølgende bidraget: Ringe Handelsetablissement (i Anledning af dets 25-aarige Bestaaen den 3. Oktober 1901) gav 1000 Kr., Fyns Stifts Kommunefond 1000 Kr., Staten 5700 Kr., indvundne Renter 300 Kr. og en 1ste Prioritet paa 5000 Kr.; Resten har Haandværker- og Industriforeningen betalt, ligesom Foreningen gennem Aarene har dækket ret betydelige Underskud. Skolen ejes af Ringe Haandværker- og Industriforening, og dennes Bestyrelse er tillige »Skoleraad«.

I. Chr. Albrechtsen.

I Aarenes Løb har Skolen modtaget Tilskud til Driften af Ringe Kommune, Svendborg Amt, Vends, Baag og flere Herreders Sparekasse, Banken for Ringe og Omegn, Ringe Sangforening samt af Varelotteriets Overskud.

I 1907 fratraadte Forstanderen L. Rasmussen. I hans Sted antoges

Realskolebestyrer cand. mag. *Axel Noack*. I 1913 antoges Tømrermester *Hans Albretsen* som fjerde Lærer ved Skolen, ligesom flere Realskolelærere har virket ved samme gennem Aarene. I 1915 fratraadte Forstander Noack grundet paa Sygdom, i hans Sted ansattes Malermester I. Chr. Albrechtsen efter i 21 Aar at have virket som Lærer.

Særlig i Aar har Skolen ladet afholde flere belærende Foredrag med og uden Lysbilleder.

Ringe i December 1915.

I. Chr. Albrechtsen,
Forstander.

RINGKØBING.

Haandværkerungdommens Undervisning i Ringkøbing begyndte med een Aftens ugentlig Undervisning i en Aftenskole, der oprettedes 1868 og fortsattes hver Vinter indtil 1873. Efter at Undervisningen havde hvilet i 3 Aar, optog Ringkøbing Industriforening Aftenskolen og fortsatte dermed i et Lokale i Ringkøbing Borgerskole, indtil Skolen i 1888 antog Navn af »Teknisk Skole« og fik sin egen Bestyrelse og Bygning. I Aftenskoleundervisningen deltog saavel Svende som Lærlinge.

Den daværende Bestyrelse for teknisk Skole, Justitsraad, Fysikus, Dr. med. *E. Holst*, Sparekassekasserer *J. P. Harpøth*, Karetmagermester *M. Ellerbek*, Skomagermester *S. Bisserup* og Bagermester *J. P. Lund*, ansøgte i 1888 Ministeriet om Støtte til Opførelse af en teknisk Skolebygning, hvorefter Staten bevilgede et Bidrag paa 6000 Kr., og Ringkøbing Kommune skænkede Byggegrund. Samme Aar opførtes den tekniske Skoles Bygning af Ringkøbing Haandværkerforening i Forbindelse med denne Forenings Haandværkerbygning, saaledes at Haandværkerforeningen afholdt de Udgifter ved Skolebygningens Opførelse, som Statstilskudet ikke kunde dække. Skolen er saaledes uden Gæld; den sorterer fremdeles under og vedligeholdes af Haandværkerforeningen, men har sin særlige Bestyrelse.

Skolen, der er Aftenskole fra Oktober til April, underviser i Tegning, Dansk, Regning og Bogføring samt i Tysk og Fysik. Der undervises fra Kl. 7—9 6 Aftener om Ugen. Undervisningen er gratis og besørges af 6 Lærere. Skolen har Elever baade fra By og Land. Ledelsen af Skolen ordnes af Bestyrelsen.

Dens første Formand var Dr. E. Holst, siden Bagermester J. P. Lund. Skolens nuværende Formand er Kæmner *H. Rich*, forhenværende Malermester.

Skolen støttes af Stat, Amt og Kommune samt af Ringkøbing Haandværkerforening, Ringkøbing Industriforening og Ringkøbing og Omegns Sparekasse. Endvidere har en anonym Giver skænket Skolen et

Legat paa 1000 Kr., hvis Renter anvendes til Præmier for flittige Elever, hvilket virker som en gavnlig Opmuntring for de unge Lærlinge, der besøger Skolen.

RINGSTED.

Industriforeningen stiftedes i Februar 1868, og samme Efteraar oprettede Foreningen en Haandværkerskole med 29 Elever og i alt 6 Timers ugentlig Undervisning, fordelt med 2 Timer om Søndagen, 2 Timer Tirsdag og 2 Timer Fredag Aften med Lokale paa Kommuneskolen. Fra 1875 gav Ringsted Byraad Aftenskolen frit Lokale med Lys og Varme paa den ny Kommuneskole, og Skolen havde stadig Lokale her, til Industriforeningen i 1889 vedtog at lade opføre en teknisk Skolebygning efter Tegning af Arkitekt *Hansen*, Sorø; Bygningens Indvielse fandt Sted den 1. Oktober 1891.

For Skolens Opførelse var særlig den daværende Formand, Skrædermester *A. C. Grahf* virksom. I Begyndelsen beboede Skolens daværende Inspektør en 3 Værelsers Lejlighed paa 1. Sal, men denne er senere blevet inddraget til Skolelokale. I Skolen drives nu foruden Aftenskoleundervisning ogsaa fra 1913 Dagskoleundervisning. Aftenskolen ledes af Snedkermester *N. G. Larsen* og Dagskolen af Arkitekt *Knudsen-Pedersen* under Tilsyn af et Skoleudvalg paa 3 Medlemmer af Industriforeningens Bestyrelse.

A. C. Grahf.

Det bemærkes, at Dagskolen foreløbig kun er for Bygningshaandværkere. Elevantallet, for Tiden ca. 120 i Aftenskolen, er nu saa stort i Forhold til Pladsen, at Bygningen i en nær Fremtid skal udvides. Foruden af Staten støttes Skolen af Ringsted Kommune, Sorø Amts Skolefond, Reiersenske Fond, Ringsted Sparekasse, Ringsted Kloster og Ringsted Landsogn, i de senere Aar tillige af Murer- og Tømrermesterforeningen, Tømrernes Fagforening, Fælles Fag- og Arbejderforening og enkelte Landkommuner i Omegnen. Det samlede faste Tilskud til Skolen for Aaret 1914—15 var 2690 Kr. Man søger som Helhed nu at drive Skolen saa moderne som muligt, blandt andet er Foredragsvirksomheden udvidet betydeligt.

Ringsted, den 30. December 1915.

P. F. V.:
H. I. Klint.

ROSKILDE.

Allerede i Aarene omkring 1830 fandt der i Roskilde en Aftenundervisning Sted i en Skole for Bygningshaandværkere, og Roskilde tekniske Skole ejer Tegninger, som den endnu levende Agent, Brygger *P. Nielsen*, som Murerlærling har udført paa denne Skole. Det er ganske interessant at se disse Tegninger, den ene en Grundplan af Roskilde Domkirke, og den anden en Pennetegning af en dekoreret antik Vase, begge tegnet efter Fortegning. De er smukt udført, men efter Nutidens Begreber ret unyttige Undervisningsgenstande for en Murerlærling.

Men Skolen gik i Staa, og i 1840 traadte saa en Kreds af Borgere sammen for at faa sat en Haandværkerundervisning i Gang igen, og i Følge en Protokol, som findes i teknisk Skoles Arkiv, begyndte denne Skole sin Undervisning den 17. Februar 1840. Skolepengene var 2 Mark pr. Maaned + Lyspenge, 1 Rigsdaler for hele Vinteren. Lærerlønnen var 20 Rigsdaler pr. Kvartal.

Bestyrelsen bestod af 13 Medlemmer, deriblandt Borgmesteren, Latinskolens Rektor, flere andre Embedsmænd, men kun 5 Haandværkere. Det vides, at *Hetsch* interesserede sig for denne Skole og bl. a. en Gang, da det kneb for Skolen med at faa en Lærer, kraftigt opfordrede en yngre Haandværksmester til at overtage Undervisningen i geometrisk Tegning og Projektionstegning.

Skolen begyndte med 24 Elever, den havde sine Lokaler i en kommunal Skole og virkede indtil 1863, da havde den kun 7 Elever og gik saa i Staa.

I 1867 traadte, efter Initiativ af Raadmand *Glückstadt*, nogle Borgere sammen og ved Hjælp af et Sparekassetilskud paa 100 Rigsdaler fik de Skolen i Gang igen under Navn af Roskilde Haandværkeres Aftenskole. Den 20. Juli 1884, paa hvilken Dag Roskilde tekniske Selskab dannedes, fik den Navn af Roskilde tekniske Skole.

Skolen havde til Huse i en af de kommunale Skoler, indtil den, efter at et nyt Ting- og Arresthus var opført i 1878, blev saa velstillet, at den fik sine egne Lokaler i de gamle Arrester i det nu nedbrudte Raadhus.

Lokalerne var stillet til Raadighed af Kommunen, mod at Skolen selv bekostede de med Forandringen af dem forbundne Udgifter, som androg ca. 3500 Kroner. Dette Beløb dækkedes dels ved en opsparet Sum dels ved et Laan i Roskilde Sparekasse.

I Følge Aarsberetningen havde Skolen nu sit eget gode og rummelige Lokale med 3 store Klasser og 1 mindre. Hvad det rummelige angaar, da var det nu kun saa som saa, i hvert Tilfælde med Hensyn til Højden; der var vistnok kun ca. 2 m til Loftet, og da der var mange

Gasblus, blev der selvfølgelig voldsomt varmt. Dette søgte man at bøde paa ved om hvert Gasblus at anbringe en Bliktragt, som skulde samle Varmen og igennem et System af Blikrør føre den ud i det fri. Dette »Ventilationssystem« havde den uheldige Egenskab, at Rørene, som skulde bortføre den varme Luft, blev saa stærkt opvarmede, at de virkede som Varmeledninger og efter Sagnet blev benyttet af Eleverne til at stege Æbler paa.

Undervisningsfagene var i 1. Klasse Dansk, Regning, Skrivning, Aritmetik, Geometri og Bogføring, i 2. Klasse elementær Frihaandstegning, Perspektivtegning og Skyggetegning, i 3. Klasse stereometrisk Tegning og Fagtegning for Smede, Maskinarbejdere, Hjulmagere og Snedkere, og i 4. Klasse Fagtegning for Tømrere og Murere. 3. og 4. Klasse var sideordnede Klasser. Skolepengene var i 1. og 2. Klasse 1 Kr. pr. Maaned, i de øvrige Klasser 1 Kr. 50 Øre pr. Maaned. Elevantallet var de Aar omkring 100.

1883 blev det gamle Raadhus, i hvilket ovennævnte Lokaler fandtes, nedrevet, og den 26. September samme Aar indviedes den ny Skolebygning. Den blev opført paa den bagerste Del af en ved Siden af det gamle Raadhus beliggende Grund, som Kommunen havde købt for at kunne bygge et nyt Raadhus paa Forpladsen, og laa altsaa paa Kommunens Grund. Bygningen kostede 22000 Kr., hvilke Penge fremkom dels ved et Statstilskud paa 7000 Kr., dels ved et Laan i Roskilde Sparekasse paa 13000 Kr. og dels ved Salg af gamle Materialer fra det nedbrudte Raadhus, som Kommunen havde skænket Teknisk Selskab, og hvoraf forskelligt, navnlig Døre og Vinduer, anvendtes i Skolebygningen. — Skolen havde da ca. 120 Elever.

Carl Madsen.

Forrentning og Afdrag af den betydelige Gæld til Roskilde Sparekasse tyngede stærkt paa Skolens Budget, og det var derfor Skolen en stor Hjælp, at Købmand, Agent *Carl Madsen* i Aaret 1885 kort før sin Død betalte Roskilde Sparekasse 10000 Kr. som Afdrag paa Skolens Prioritetsgæld.

Elevantallet voksede stadig, og Skolebygningen blev derfor for lille. Man hjalp sig først ved at tage en Korridor paa 1. Sal i Skolebygningen ind til Brug som Klasseværelse, senere fik man af Kommunen Tilladelse til at benytte et tomt Klasselokale i en af Kommuneskolerne, og da det kommunale Skolevæsen siden fik Brug for dette Lokale, maatte man installere Fagklassen for Snedkere i en Kældergang i samme Bygning. Da Skolebygningen laa paa Kommunens Grund, kunde man

ikke uden Kommunens Samtykke bygge til eller paa den daværende Skolebygning, og begge Dele nægtede Kommunen Tilladelse til med den Motivering, at Tilbygning vilde indsnævre en Bagplads, som der muligvis kunde blive Brug for i kommunalt Øjemed, og Paabygningen vilde mørkne i de overfor liggende Kontorer i Raadhuset.

Da Raadhuset imidlertid efterhaanden var blevet for lille, enedes Kommunen og Teknisk Selskab til sidst om, at Kommunen skulde købe Teknisk Skoles Bygning for at bruge den til Kæmner- og Ingeniørkontorer m. m. Købesummen var 20000 Kr. Teknisk Skole købte saa en Grund i Absalonsgade og opførte der en ny Skolebygning, som indviedes den 17. November 1911.

Elevantallet var ved Indflytningen i den ny Skolebygning 200 og er nu 222.

Der undervises nu i Skolen i Dansk, Regning, Skrivning, Bogføring og Korrespondance, geometrisk og stereometrisk Tegning, Frihaandstegning efter Fortegninger, Brugsgenstande og store enkle Gibsornamenter; Fagtegning for Murere, Tømrere, Snedkere, Maskinarbejdere, Blikkenslagere, Karetmagere, Vognsmede, Gartnere, Malere (Strygning, Aaring, Marmorering og Bogstavmaling), endvidere i Fysik, Tysk, Matematik, Faglære for Gartnere, Materiallære for Murere, Tømrere, Maskinarbejdere, Karetmagere, Vognsmede og Snedkere, Farvelære for Malere, samt Stillære for Malere og Snedkere. I en Eftermiddagsklasse fra Kl. 5—7, som væsentlig besøges af unge Piger, der vil gaa Forretningsvejen, undervises i Regning, Dansk, Korrespondance og Bogføring.

Da Skolen sattes i Gang i 1830, var det Meningen, at Undervisningen skulde strække sig over hele Aaret; men da Elevantallet i Juni Maaned var svundet ind til 6, opgav man denne Tanke, og Skolen har derefter i mange Aar væres drevet som Vinterskole fra 1. Oktober til 1. April. I de sidste Aar er Undervisningstiden udstrakt fra Midten af September til Midten af April. Skolen har været drevet som Aftenskole, gennemgaaende med Undervisning fra Kl. 7—9.

Efter Ønske af Malermestrenes Forening ydede teknisk Skole Husly og Varme til en lokal Fagskole for Malere 2 à 3 Gange ugentlig fra 1. December 1890. Denne Dagskole for Malere gik i Vinteren 1896—97 over til at blive en Del af teknisk Skole og har været fortsat hver Vinter med 3 Timers Undervisning om Formiddagen 3 Dage ugentlig i December og Februar og 6 Dage ugentlig i Januar. I Vintrene 1911—12—13 og 14—15 har der tillige været oprettet en Dagklasse for Bygningshaandværkere, Undervisningstiden er Januar og Februar med 24 ugentlige Timer.

De Mænd, som i 1830 satte Skolen i Gang, var: Borgmester, Justitsraad *Foss*, Stiftsskriver, Kammerraad *Hansen*, Hospitalsforstander, Kancelliraad *Liebe*, Kaptajn *Sveistrup*, Raadmand *Fritz*, Provst *Gad*, Agent,

Farver *Svane*, Købmand *S. Borch*, Møller *Brønniche*, Skrædermester *Lindstrøm*, Sadelmagermester *Madsen* og Urmager *Espersen*, altsaa for en stor Del Mænd, som ikke var Haandværkere. Derimod var Lærerne i Tiden fra 1830—1863 alle Haandværkere. De Mænd, som i 1867 genrejste Skolen, var: Raadmand *Glückstadt*, 2. Præst ved Domkirken *Tholstrup*, Skomagermester *Grausen*, Malermester *Kyhse* og Miniaturmaler *Greve*. Af disse var Pastor Tholstrup Formand for Bestyrelsen fra 1867 til sin Død 1886, efter hans Død var Fabrikant, Malermester *Møller*, som i flere Aar havde været Bestyrelsesmedlem og bl. a. gjort et stort Arbejde for Opførelsen af den første Skolebygning, Formand til sin Død i 1896, hvorefter Provst *Heiberg* blev Skolens Formand. Provsten traadte i 1902 tilbage som Formand, men var i 26 Aar Bestyrelsesmedlem og har udført et stort Arbejde til Gavn for Skolen. Efter Provst Heibergs Tilbagetræden som Formand, valgtes Tømrermester *L. Weber*, som i 1902 var indtraadt i Bestyrelsen, til Formand, og fungerer endnu som saadan.

Følgende Institutioner støtter Selskabet med Bidrag: Staten, Roskilde Amtsraad, Roskilde Byraad, Roskilde Borger-, Haandværker- og Industriforening, Roskilde Haandværkerforening, Roskilde Sparekasse, De samvirkende Fagforbunds Afdeling for Roskilde, Sct. Jørgensbjerg Sogneraad, Den Rejersenske Fond og Den Raben Lewetzauske Fond.

O. H. Smeltz.

I 1898 fik Bestyrelsen Meddelelse om, at afdøde Agent *O. H. Schmeltz*, der i sin Levetid ofte havde tilstillet Skolen Beløb til Præmier, i sit Testamente havde bestemt, at der under Roskilde Byraads Administration skulde oprettes et Legat under Navn af »Agent Otto H. Schmeltz's Legat til Fordel for Roskilde By«, saaledes at bl. a. Renten af 3000 Kr. skal tilfalde den tekniske Skole i Roskilde, idet afdøde tilføjer i sit Testamente: »hvilket Rentebeløb skulde anvendes til, dels ved udvidet Undervisning, dels gennem Opmuntringspræmier at bibringe Haandværkere, saavel Lærlinge som ogsaa ældre, der maatte ønske det, Færdighed i Skrivning, Regning og Bogføring; navnlig hvad det første angaar, skulde ved Siden af, at de paagældende bragtes til at skrive en god, tydelig, helst ogsaa smuk Haandskrift, Hovedvægten lægges paa, at der opnaaedes Sikkerhed i Ortografi, hvad nu meget ofte ikke er Tilfældet til Forkleinelse for Standen i det hele, alt ud fra det Synspunkt at bringe Haandværksstanden, ved Siden af Fagdyghed, frem i Almendannelse.«

Da Skolen den 17. Februar 1915 fejrede sit 75 Aars Jubilæum op-

fordrede Redaktør af Roskilde Avis *Georg Christensen* den københavnske Industriforenings Formand, Ingeniør *Alex. Foss*, til i den Anledning at skrive en Artikel i Roskilde Avis.

Herpaa modtog Redaktør G. Christensen følgende Svar:

»København, d. 16/12 15.

Hr. Redaktør Georg Christensen,
Roskilde.

Alex. Foss.

De har været saa elskværdig at opfordre mig til at skrive en Artikel i Deres ærede Blad paa 75 Aarsdagen for Oprettelsen af Roskilde Tegneskole, i hvilken min Bedstefader, den daværende Borgmester, deltog. Jeg havde gerne fulgt Deres Opfordring, men i disse Dage har jeg ikke kunnet finde den fornødne Tid dertil. Men maaske kunde jeg paa anden Maade gavne den Sag, som hin første tekniske Skole i Roskilde skulde arbejde for. Tror De, at Bestyrelsen for den tekniske Skole vilde modtage et lille Legat paa 1000 Kr., hvis Rente skulde anvendes til en aarlig Flidspræmie for en dygtig Haandværkslærling? I saa Fald vilde jeg gerne yde denne Skærv.

Deres ærbødige
Alex. Foss.

Legatet blev selvfølgelig med Tak modtaget, det fik Navnet »Alexander Foss's Præmielegat for Roskilde tekniske Skole« og vil første Gang blive uddelt ved dette Skoleaars Slutningsmøde.

Skolens Bestyrelse vælger selv sin Formand og Næstformand samt et Skoleudvalg paa 3 Medlemmer, som fører et jævnligt Tilsyn med Undervisningen og med Bestyrelsens Samtykke antager og afskediger Skolens Lærere. Den daglige Ledelse er lagt i Hænderne paa en Forstander.

Skolen sorterer under Roskilde tekniske Selskab, hvis Formaal er: »gennem Byens tekniske Skole at tilvejebringe og fremme Undervisningen i saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kunne være vor Bys Haandværkere og Industridrivende til Nytte.«

Selskabets Medlemmer bestaar af de til teknisk Skole bidragydende; det laveste Aarskontingent er 2 Kr.

Roskilde, den 31. December 1915.

L. Weber.

ROSLEV.

I November 1909 oprettedes i Roslev en Borger- og Haandværkerforening, der som en af sine Hovedopgaver skulde sørge for nogen teknisk Undervisning, særlig Tegning, for Lærlingene i Byen. Samme

Vinter begyndte Skolen. Sogneraadet gav Tilladelse til at benytte Kommuneskolens ny og velindrettede Lokaler. Der undervistes 2 Aftener om Ugen i Vinterhalvaaret og kun i Tegning. I samme Spor er Skolen fortsat de følgende Vintre. Tilsyn føres af et af Borger- og Haandværkerforeningen nedsat Udvalg. Det har voldt særlig Vanskelighed at skaffe Tegnelærere; kun de to første Aar undervistes der af Folk fra Byen, siden har Bestyrelsen maattet henvende sig til Nabobyerne for at faa Tegnelærere; men disse maatte selvfølgelig have større Timebetaling foruden Rejseudgifter, hvad der forøgede de økonomiske Vanskeligheder, der i Forvejen var store. Kommune og Amt gav kun smaa Tilskud, og først for et Aar siden lykkedes det at faa Statstilskud. Nu synes det dog at se lysere ud for Skolen. I indeværende Vinter er Fagrækken udvidet til ogsaa at omfatte Dansk, Regning og Engelsk, hvilken Undervisning besørges af Kommuneskolens Lærere. Elevantallet er derved blevet mere end fordoblet og Timeantallet mere end tredoblet. Endvidere er der Udsigt til for Fremtiden at skaffe Skolen en dygtig Tegnelærer fra Byen, og endelig har Kommunen forhøjet sit Bidrag betydelig.

Roslev, i December 1915.

M. Nielsen.

RUDKØBING.

I Halvfjerdserne opstod der i Haandværkerkredse her i Byen en Erkendelse af, at hvis Haandværkerne i Fremtiden skulde hævde Stillingen, var det nødvendigt, at de unge Hanndværkere ved Siden af en god praktisk Uddannelse ogsaa fik en teoretisk, navnlig i Tegning, Dansk og Regning. En af de Mænd, som blev stærkest grebet af denne Tanke, var Malermester *Peter Bendixen,* der maa betragtes som den egentlige Grundlægger af den herværende tekniske Skole. Allerede i nogle Aar havde han ganske privat prøvet at meddele nogle unge Haandværkere lidt Undervisning i Tegning, men det var og blev kun et Forsøg.

P. Bendixen.

Den 15. September 1877 afholdtes et Møde i Rudkøbing Borgerforening, hvor Forsamlingen enstemmig vedtog, at der skulde oprettes en Haandværker- og Industriforening, hvis fornemste Opgave det skulde være at oprette og drive en teknisk Skole. Til Formand i denne Forening valgtes P. Bendixen, der ogsaa blev Skolens Forstander. Den 1. Oktober 1877 begyndte Skolen sin Virk-

somhed med 43 Elever og 4 Lærere. Skolen havde gratis Lokale Borgerstiftelsen; men Elevantallet tog efterhaanden saa stærkt til, at det efter tre Aars Forløb blev nødvendigt at tage Spørgsmaalet om Anskaffelse af større Lokaler under alvorlig Overvejelse.

I Marts 1880 købtes en Ejendom i Ørstedsgade for en Sum af 7000 Kr., og her indrettedes saa Undervisningslokaler, der svarede til den Tids Fordringer. Skolen gik nu stadig fremad, og da Malermester Bendixen døde 1883, blev Malermester *Nic. Hoffgaard* Skolens Forstander. Efterhaanden blev ogsaa disse Lokaler for smaa, og det besluttedes 1891 at sælge Ejendommen i Ørstedsgade og opføre en helt ny Bygning paa en Grund i Ahlefeldtsgade. Skolen havde da 75 Elever. Den ny i enhver Henseende tidssvarende Skolebygning indviedes og toges i Brug den 24. Januar 1892, og det viste sig snart, at de ny rummelige Lokaler ingenlunde var for store.

Skolens Grund var kun lille, men i 1900 skænkede Malermester Hoffgaard Skolen en Grund, der stødte op til Skolens Areal. Derved blev der tilvejebragt Mulighed for, at Bygningen kan udvides, hvis det i Fremtiden bliver nødvendigt.

Undervisningen, der hidtil kun havde omfattet Tegning, Dansk og Regning, udvidedes nu til ogsaa at omfatte Bogføring, Tysk og Matematik; men da Tilslutningen til de to sidste Fag kun var ringe, faldt de bort efter nogle Aars Forløb.

Efter Hoffgaards Død 1901 blev Kommunelærer *Johannes Jørgensen* Skolens Forstander. 1902 blev der foretaget en gennemgribende Omdannelse af Skolen. Inventariet blev forandret, og der blev anskaffet en Mængde nyt Undervisningsmateriel. Undervisningsplanen blev fornyet, og Undervisningen i det hele bragt i Overensstemmelse med de ny Undervisningstanker, der bares frem af Tegneinspektør C. F. Andersen. Elevantallet er i de sidste Aar her som de fleste andre Steder gaaet noget ned og var 1914—15 90 med 713 Undervisningstimer. Vi har kun Aftenskole.

Skolen støttes af Stat, Amt, Kommune, Haandværker- og Industriforeningen, Langelands Sparekasse og Rudkøbing Borgerforening. Den ejes af Haandværker- og Industriforeningen og ledes af Skolens Forstander, der i vigtigere Sager raadfører sig med Bestyrelsen.

RY.

I November Maaned 1894 blev der af 2 Haandværkere, Smed *Søren Jensen* (kaldet gamle Smed) og Malermester *S. Christensen*, sammenkaldt til et Møde paa Kroen i Ry for at faa dannet en Forening, der særlig skulde kunne tage sig af Ungdommen i de lange Vinteraftener.

Foreningen blev straks dannet og fik Navnet Ry Stations Haandværker- og Borgerforening; den blev stiftet med de to særlige Formaal: 1) at støtte og opretholde en teknisk Aftenskole og 2) at støtte og opretholde en Bogsamling.

Den 6. Januar 1895 begyndte Aftenskolen sin Virksomhed med 10 Elever. Undervisningen blev givet i Dansk, Regning og Tegning af 3 Lærere, og der blev undervist 4 Aftener om Ugen à 2 Timer fra Oktober til April.

Da Forholdene den Gang var meget smaa, maatte alle Lærerne i de første Aar undervise gratis, indtil der efter nogle Aars Forløb kunde faas Tilskud til Skolen.

Skolen arbejdede sig saa støt fremad under Ledelse af Haandværker- og Borgerforeningens Bestyrelse indtil 1905, da den faar sin egen Bestyrelse, valgt af Bestyrelsen for forannævnte Forening, og hvori mindst eet Medlem samtidig skal være Medlem af Haandværker- og Borgerforeningens Bestyrelse.

S. Christensen.

Malermester S. Christensen blev Formand for teknisk Skoles Bestyrelse og fungerede som saadan til 1. April 1909 og atter fra 1. April 1914.

Skolen har nu Tilskud fra Stat, Amt, Kommune samt fra Haandværker- og Borgerforeningen.

Der undervises 6 Aftener om Ugen à 2 Timer fra Kl. $7^1/_2$—$9^1/_2$ af 4 Lærere og i følgende Fag: Dansk, Regning, Bogføring, Frihaandstegning, geometrisk Tegning og Projektionstegning.

Elevantallet er 34.

Alle Lærlinge, hvis Mestre eller Værger er Medlemmer af Haandværker- og Borgerforeningen, har gratis Adgang til Undervisningen, som fremdeles foregaar i Kommuneskolens Lokaler.

S. Christensen.

RØDBY.

Den 5. April 1868 stiftedes Rødby Haandværker- og Industriforening, og en af de Opgaver, som den ny Forening straks tog op, var Ungdommens Undervisning.

Paa Foreningens første Generalforsamling den 18. Oktober s. A. fremkom Justitsraad *Smith* med Forslag om Oprettelsen af en Aftenskole for den konfirmerede Ungdom. Generalforsamlingen sluttede sig til Tanken; men da Foreningen var ny, og da den ikke ejede Midler

til at sætte saadan en Skole i Gang, indsendte Bestyrelsen et Andragende til Byraadet om at tage sig af Sagen.

Paa Byraadsmødet sidst i Oktober vedtoges et af Pastor *Jacobsen* udarbejdet Forslag, og allerede den 12. November begyndte Skolen sin Virksomhed med 39 Elever. Undervisningen foregik i Kommuneskolens Lokaler, og i Aarene 1868—72 var Skolen delt i 2 Afdelinger, der dog i de fleste Fag undervistes i eet Lokale. Fagene i disse Aar var Dansk, Regning, Tegning, Historie, Geografi og anvendt Naturlære.

Skoletiden var 5 Maaneder (1. November—31. Marts), og hver Uge undervistes der 2 Aftener à 3 Timer. Den aarlige Udgift, der beløb sig sig til ca. 160 Kr., fordeltes lige mellem Kommunen og Skolefonden.

Tilsynet i disse Aar bestod af Sognepræsten, et Medlem af Skoleudvalget og Haandværker- og Industriforeningens Formand; og i disse Aar virkede følgende som Lærere: Pastor *Jacobsen,* Kateket *Johnsen,* Lærer *Henningsen*, Toldassistent *Bang* og Maler *Schou.*

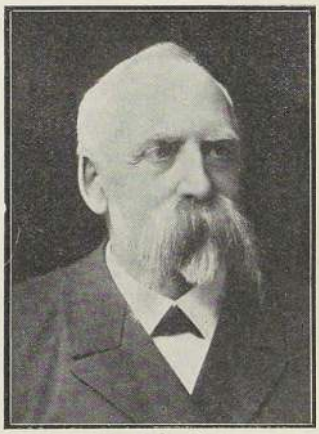
I 1872 kom Stormfloden, og da der samtidig indtraadte Forandringer i Lærerpersonalet, kom Skolen ikke i Gang den Vinter; men Aaret efter aabnedes Skolen atter. Førstelærer *Jacobsen* og Lærer *Bøgh* overtog hele Undervisningen, og Fagene blev nu i en lang Aarrække Regning, Dansk og Tegning.

I Spidsen for Skolens Styrelse stod i en lang Aarrække Borgmester *Sørensen*, der i 1897 afløstes af Sagfører *Ruder,* begge to Mænd, der ligesom den nuværende Formand, Snedkermester *Jul. Hansen,* har virket med Lyst og Interesse for Skolen.

1895 blev et Mærkeaar i Skolens Historie. Der var Planer oppe om at skaffe Skolen en egen Bygning, men det kneb med at skaffe tilstrækkelige Midler. Da fik Haandværkerforeningen en kærkommen Gave, idet Grosserer *Vett* (V. & W.), der var født i Rødby, skænkede Foreningen 10000 Kr. Planen blev nu realiseret, og i November toges

Emil Vett.

Ernst Bøgh.

den ny Bygning i Brug. Skolen overtoges nu helt af Haandværker- og Industriforeningen; dog vedblev Byraadet at have to Medlemmer i Bestyrelsen. I 1913 gav Byraadet Afkald paa sine to Medlemmer og fordoblede samtidig sit aarlige Tilskud, og nu ledes Skolen af en Bestyrelse, bestaaende af tre af Haandværker- og Industriforeningens Medlemmer og Forstanderen; dog skal alle Spørgsmaal af økonomisk Art endelig afgøres af Haandværker- og Industriforeningens Bestyrelse. Den daglige Ledelse varetages af Forstanderen.

I Aarenes Løb har Skolens Lærerpersonale skiftet flere Gange, og af de Lærerkræfter, der har udført et godt Arbejde ved Skolen, kan nævnes Overlærerne Jacobsen og *Hansen*, Lærerinde Fru *Knudsen* og Lærer *Hegelund;* men den, der har udført det største Arbejde, er Kordegn Bøgh, der virkede ved Skolen i 40 Aar, dels som Lærer og dels som Forstander. Af de nuværende Lærere har Kordegn *Jensen* virket ved Skolen i 18 Aar, Malermester *Hansen* og den nuværende Forstander, Lærer *Larsen,* i 14 Aar.

I denne lange Aarrække er Undervisningen blevet betydelig udvidet. Til Dansk og Regning anvendes 4 ugentlige Timer, og alle Skolens Elever deltager i denne Underning. Fagundervisningen er udvidet og delt i 3 Klasser med særlige Faglærere; desuden er der en Klasse for geometrisk Tegning, en for Projektion, to fortløbende for Frihaandstegning, hver Klasse med 6 ugentlige Timer i de seks Vintermaaneder. Tillige undervises der i Materiallære og Bogholderi. Hver 14. Dag afholdes som Regel et Foredrag af almendannende Art.

M. P. M. L.

RØDKILDE.

Rødkilde Haandværkerskole er en Afdeling under Folkehøjskolen paa Rødkilde ved Stege. Den blev paa Foranledning af Højskolens Ejer, daværende Folketingsmand *Frede Bojsen,* oprettet i Efteraaret 1880, og samtidig blev Bygmester *Povlsen-Nørbjerg* knyttet til Rødkilde som Leder af den faglige Undervisning ved Haandværkerskolen.

Det var de unge Landhaandværkere, man særlig tog Sigte paa, idet man vilde, at disse, ved Siden af at faa Del i den almindelige Højskoleundervisning, tillige kunde faa en faglig, teknisk Undervisning, sideordnet med de unge Landmænds Undervisning i Landbrugsfag.

Da man var klar over, at de unge Landhaandværkere vilde komme til Skolen uden nogen videre tekniske Forudsætninger, og at der ved et Vinterhalvaars Uddannelse vilde kunne naas altfor lidt, saa besluttede man sig straks til at anlægge Undervisningen paa, at et Kursus skulde strække sig over 2 Vinterhalvaar — med et saakaldt Begynderhold og et videregaaende Hold.

Begynderholdet (1. Aar) følger saa den almindelige Højskoleundervisning 5 Timer daglig, og de faar desforuden ca. 4 Timer daglig Fagundervisning, hovedsagelig Tegning.

Det ældre Hold (2. Aars Elever) deltager kun 2 Timer daglig i Højskolens Undervisning (historiske Foredrag), medens der i de øvrige 6 à 7 Timer daglig meddeles dem faglig Undervisning i Tegning, Matematik, Bogholderi, Material- og Konstruktionslære m. m.

Haandværkerskolens faglige Undervisning foregaar i Skolens egne Lokaler, hvortil der i 1881 blev opført en selvstændig Bygning, der i 1887 blev udvidet ved en Tilbygning, saa Skolen har 2 rummelige Klasseværelser og en Bolig til en gift Lærer.

Haandværkereleverne bor paa Skolen og faar Kosten paa Højskolen. Et Kursus varer fra 1. November til 1. April med heldags Undervisning. Eleverne er hovedsagelig Bygningshaandværkere — Murere, Tømrere, Snedkere og Malere —, dog kommer her ogsaa en Del fra andre Fag som Karetmagere, Møllebyggere og Maskinister. Gennemsnitlig har Elevantallet været ca. 40 i hvert Vinterhalvaar.

Skolens Bygning tilhører Rødkilde Højskole, der ejes af Frede Bojsen, Rødkilde. Bygningen er opført uden nogen Art Tilskud fra Stat eller Kommune.

Haandværkerskolen faar et Statstilskud gennem Handelsministeriet, sidste Aar 525 Kr. Eleverne kan gennem Amterne faa tildelt den almindelige Understøttelse for Højskoleelever.

Skolens daglige Ledelse forestaas af Højskolens Forstander, f. T. cand. teol. *Vagn Møller*. Den faglige Undervisning ledes og besørges af Bygmester *Chr. Christensen* og Murermester *Fred. Jensen*, der begge har været fast knyttet til Skolen siden 1887.

Endvidere har der som Medhjælpere gennem Aarene været knyttet forskellige yngre Haandværkere til Skolen. I indeværende Vinter er det Bygningskonstruktør, Murer *Egestad*.

Rødkilde Haandværkerskole, i Marts 1916.

Chr. Christensen,
Bygmester.

RØNNE.

Inden for alt det meget, den danske Stat fik at varetage efter Fredslutningen i Kiel 1814 var Bornholms Matrikulering, hvilket betydningsfulde Arbejde blev overdraget til Artillerimajor *Henning Petersen*, der kom til Bornholm i Aaret 1815.

Major Petersens Virksomhed paa Øen blev ogsaa i andre Henseender mærkbar, ikke mindst ved den Tegneskole, som han i 1825 oprettede i Rønne — Øens første egentlige Tegneskole.

Den 8. Marts 1831 blev Petersens Skole en selvejende Institution, idet

den overgik til en Bestyrelse bestaaende af Provst *Ortved*, Kancelliraad *Pingel*, Rektor *Bohr*, Pastor *Garde*, Kaptajn *Rømer*, Malermester *O. Boss*, Taffelurmager *Espersen*, Snedkermester *Anders Jensen*, Klejnsmedemester *Marius Munch*, Kunstdrejer *Sørensen* og Murermester *Søren Thorsen*. Efter at Major Petersen havde opgivet sin Skolevirksomhed, blev Undervisningen fortsat af hans Søn, Urmager *Petersen*, og Kunstdrejer *Sørensen*, ligesom ogsaa en af Skolens ældre Elever, Snedker *H. P. Bidstrup* blev medvirkende; og da Skolen helt ophørte hen imod Treaarskrigen om Sønderjylland, blev det særlig Bidstrup og senere tillige den for Haandværkerstanden meget stærkt interesserede Lærer, senere Skoleinspektør, *A. Hjorth* samt for en Del ogsaa Tømrermester, senere Brandkaptajn, *D. J. Nielsen*, der blev Haandværkernes tekniske og smagsdannende Medhjælpere helt ind i Treserne af forrige Aarhundrede.

Den 29. Juni 1862 oprettedes »Rønne Arbejder- og Industriforening«, der senere antog Navnet »Rønne Haandværker- og Industriforening« for yderligere at understrege, at dens Opgave var Haandværkets og Industrifagenes Fremme, til hvis Opnaaelse grundlagdes den tekniske Skole for de unge Haandværkere. Den begyndte som Søndagsskole med Undervisning i Tegning, Regning, Skrivning og Dansk og fandt Sted hver Søndag i Tiden fra Kl. 1 til 5 Eftermiddag. Skolen, der var i Virksomhed i Aarets 11 Maaneder og talte 29 Elever og 2 Lærere, var delt i 2 Afdelinger, een for Lærlinge og Svende og een for Mestre. Kun i August Maaned og paa de tre Kirkehøjtiders Helligdage holdtes der Ferie.

1863 fik Skolen 100 Kr. (50 Rdl.) som sit første Statstilskud.

Den Tids lange Dagsarbejde fra Kl. 5 Morgen til Kl. 8 Aften, ja i enkelte Fag til Kl. 9 à 10 Aften, nødvendiggjorde, at man i 1864 maatte forandre Undervisningstiden. Tegnefagene fortsattes dog Søndag Eftermiddag, men kun fra Kl. 2 til 4, og fra 1. September henlagdes de øvrige Fag til 2 ugentlige Aftentimer, fra Kl. 8 til 10, i Maanederne fra 1. Oktober til 1. Maj. Undervisningen afholdtes i Kommuneskolens Lokaler, som tillige med Brændsel stilledes til gratis Raadighed af Kommunalbestyrelsen.

1866 ophævedes Søndagsskolen helt, og al Undervisning henlagdes til Kommuneskolens Lokaler; den fandt Sted i 2 Afdelinger, hver med 2 ugentlige Timer fra Kl. $7^1/_2$ til $9^1/_2$. Tillige holdtes der af og til Oplæsninger og Foredrag, hvortil foruden Eleverne ogsaa disses Mestre og Familie havde fri Adgang.

1868 er Elevantallet 59, der fordeles i 3 Afdelinger med 3 Lærere og hver med 2 Timers ugentlig Undervisning i Maanederne fra 1. Oktober til 1. April; 1874 er Elevantallet steget til 78, og Statstilskudet er 200 Kr., 1878 600 Kr.

I Aaret 1881 afholdtes i Rønne en Haandværker- og Industriudstil-

ling, der gav et Overskud af 1039 Kr., et Beløb, der henlagdes til Byggefond for en Bygning til Skolen.

Efter Ansøgning fra flere Haandværkere paabegyndtes der i 1883 tillige en Dagskole med 7 Elever, særlig Fagtegnere, der undervistes 2 Gange ugentlig à 2 Timer fra Kl. 1 til 3 Eftermiddag i Maanederne fra 1. November til 1. April. Lokale til denne Undervisning stilledes gratis til Raadighed af Arkitekt *Math. Bidstrup.*

Den 24. Septbr. 1884 ansattes Arkitekt M. Bidstrup som Skolens Forstander, medens Ledelsen hidindtil var besørget af den samlede Bestyrelse. Den 18. Juni samme Aar fremsattes Forslag om Opførelse af en egen Bygning til Brug for den tekniske Skole. Lokalerne i Kommuneskolen var nemlig ikke saa heldige for Undervisningen, særlig ikke for Tegnefagene. Byggeplanen lod sig imidlertid ikke realisere, væsentligst fordi man manglede den nødvendige Byggekapital, og der gik endnu hen ved en halv Snes Aar til Forberedelse af denne Sag.

I Aarene 1885—86 og 1886—87 var Tilgangen til Dagundervisningen henholdsvis 12 og 15 Elever, saaledes at Bestyrelsen dertil maatte leje et særligt Lokale i Rønne Forsamlingshus. Det tjente Rønne Haandværksmestre til Ære, at de saa beredvilligt lod deres Lærlinge sammen med Svendene besøge denne Undervisningsafdeling.

1887—88 var Elevantallet 84, der undervistes af 6 Lærere, Undervisningstimerne udgjorde 992, og i Tilskud modtog Skolen følgende Bidrag: Staten 900 Kr., Amtet 150 Kr., Kommunen 300 Kr. (foruden fri Lokaler og Brændsel), Haandværker- og Industriforeningen 490 Kr.; Skolepengene udgjorde ialt 274 Kr.

1889 genoptoges Arbejdet for at faa egen Bygning opført til Skolen, og Haandværker- og Industriforeningens Bestyrelse, der tillige var Bestyrelse for den tekniske Skole, og som bestod af Dhrr. Terrakottafabrikant *L. Hjorth* (Formand), Boghandler *H. Colberg* (Kasserer), Arkitekt *Math. Bidstrup* (Forstander), Sparekassekasserer, Købmand *A. H. Brandt* og Maskinfabrikant *H. Blem*, blev ved et af Foreningen foretaget Valg suppleret med følgende Herrer: Telegrafbestyrer *Carstens*, Missionær *Chr. Møller*, Bygmestrene *Janus Dam, E. P. Espersen* og *Chr. Wang*, Stenværksejer *A. P. Brodersen*, Kobbersmedemester *Sørensen*, Jernstøber *H. P. Bidstrup*, Drejermester *Kofoed* og Smedemester *H. P. Svendsen*. (Urmager *N. Espersen* var en kort Tid Medlem af Bestyrelsen og som saadan et halvt Aars Tid Medlem af Byggeudvalget, men ved hans Flytning til Rudkøbing valgtes i hans Sted ovenanførte Købmand Brandt.) Disse Herrer tilsammen skulde danne Byggeudvalget, der fik den Opgave først og fremmest at skulle finde en passende Byggegrund og iøvrigt med størst mulig Kraft fremme Byggearbejdet.

1891 ansattes Skolens Lærer i Frihaandstegning, Dekorationsmaler *A. Rønne*, som kontrollerende Inspektør, og efter Ansøgning fra den

herværende Afdeling af Dansk Kvindesamfund ved Fru *Rigmor Smidt* gav Skolen ogsaa Adgang for kvindelige Elever.

Omsider var man naaet saa vidt, at man i 1893 kunde købe en Byggegrund og paabegynde Opførelsen af den ny Skolebygning. Den 13. Juli nedlagdes Grundstenen af Bornholms Amtmand, Kammerherre *P. Holten*, i Overværelse af den eneste dalevende af Skolens første Bestyrelse, Kommuneskoleinspektør *A. Hjorth*, den fungerende Bestyrelse og Byggeudvalget.

Den 31. August 1894 indviedes Skolebygningen af Byens Sognepræst, *F. V. Christensen*. Nærværende var iøvrigt Amtmand *Groothoff*, Tegneinspektør *Carl F. Andersen*, Byraadet, Byggeudvalget og saa mange indbudte, som Skolen kunde rumme. Den 1. Oktober toges den ny Skole i Brug. Bygningen opførtes efter Math. Bidstrups Tegning, og Arbejdet overdroges ved Licitation til Byggefirmaerne *H. P. Bidstrups* og *Dam & Olsens* Byggeforretninger, medens Leverancen af Inventaret fordeltes blandt Byens Haandværkere. Byggegrund, Bygning og Inventar kostede 59994 Kr., hvortil Staten gav 19400 Kr., Byraadet 3000 Kr. mod Ret til at vælge et af Bestyrelsens Medlemmer, Rønne Haandværker- og Industriforening 8594 Kr., Restbeløbet tilvejebragtes ved Laan hos Østifternes Kreditforening (21000 Kr.) og Bornholms Spare- og Laanekasse i Rønne (8000 Kr.).

1894—95 var Elevantallet 187, hvoraf 40 Kvinder. Undervisningstimerne udgjorde 2186, og der var 11 Lærere og 1 Lærerinde. I Understøttelser oppebares: Staten 1750 Kr., Etatsraadinde Koefoeds Legat (som foreløbigt Tilskud) 500 Kr., Amtsskolefonden 150 Kr., Rønne Kommune 300 Kr., Den Raben Levetzauske Fond en Gang for alle 100 Kr., Sparekassen 150 Kr., Haandværker- og Industriforeningen (foruden Byggetilskudet) 1953 Kr. — Skolepengene var det Aar 612 Kr.

Gennem Aarene har Skolens Virksomhed været jævnt stigende. Saaledes var Elevantallet i Aaret 1914—15 288, hvoraf 47 Kvinder. Undervisningen besørgedes af 20 Lærere og 2 Lærerinder. Undervisningstimerne (foruden til Foredrag og Ekskursioner) udgjorde 4887. I Aarstilskud modtog Foreningen fra Staten 5450 Kr. foruden 600 Kr. til Foredrag, geologiske og arkæologiske Ekskursioner, Lysbilleder, Oplæsninger med lignende videregaaende Undervisning; endvidere fra Amtskommunen 250 Kr., Rønne Kommune 1200 Kr., Sparekassen 300 Kr., Haandværker- og Industriforeningen 1543 Kr. — Skolepengene (foruden Fripladser) udgjorde 2020 Kr. Statsunderstøttelsen til 6 Elever androg for Skolepenge, Undervisningsmateriel og Stipendium tilsammen 680 Kr.

Haandværker- og Industriforeningens værdifulde Bibliotek staar til Skoleelevernes gratis Afbenyttelse under Kontrol af Skolens Bibliotekar, Cand. phil. *H. P. Bidstrup*.

Skolen har gennem de forløbne Aar kunnet glæde sig ved den Til-

lid, der er blevet den til Del fra Autoriteternes Side, ikke mindst fra Amtet og Byraadet, ligesom ogsaa Byens Befolkning omfatter den med Interesse. Dens Bestyrelse bestaar af Professor, Arkitekt *M. Bidstrup,* Formand (i Bestyrelsen 38 Aar, Formand 21 Aar), Sadelmagermester *Th. Espersen*, Næstformand (i Bestyrelsen 21 Aar, Næstformand 6 Aar), Kæmner *P. Westh,* Kasserer (i Bestyrelsen 12 Aar), Majolikafabrikant *Michael Andersen* (6 Aar), Snedkermester *Chr. Nielsen* (6 Aar), Malermester *M. Hjorth* (6 Aar), Bagermester *V. Svendsen* (2 Aar). Byraadets Repræsentant i Bestyrelsen er Folketingsmand, Redaktør *Nielsen Hauge* (10 Aar).

Af Skolens nuværende Lærere har Professor Bidstrup virket som saadan i 42 Aar og været Forstander i 31 Aar; Dekorationsmaler *A. Rønne*

A. Rønne.

Chr. Bentzen.

har været Lærer i 30 Aar og Inspektør i 24 Aar, og Bygningskonduktør *Chr. Bentzen* har virket ved Skolen i 28 Aar, deraf tillige som Sekretær i 21 Aar.

Endnu skal kun tilføjes, at der i sin Tid oprettedes en Afdeling i Blomstermaling og Stillebens-Maling under Ledelse af Frk. *Agnes Jensen.* Undervisningens Formaal var nærmest beregnet paa den dekorative Del af Lerindustrien og Møbelsnedkeriet. Ligeledes blev der under Ledelse af Kunstmaler *Ancher Wolffsen* paabegyndt en Afdeling for Modellering, væsentligst til Støtte for Lerindustrien, Stenhuggeriet, Billedskæreriet, Møbelsnedkeri, Jernstøberi osv.

Af Foreningens første Bestyrelse gengives nedenfor Billederne af de 3 Mænd, der var særlig virksomme ved Haandværker- og Industriforeningens og dens Skoles Stiftelse. Det var Mænd, der havde et aabent Blik for Betydningen af Haandværkernes Udvikling baade i faglig og aandelig Henseende, og de fulgte med Trofasthed Skolen gennem de første spæde Aar, hvor Vanskelighederne var store og Tilslutningen kun ringe.

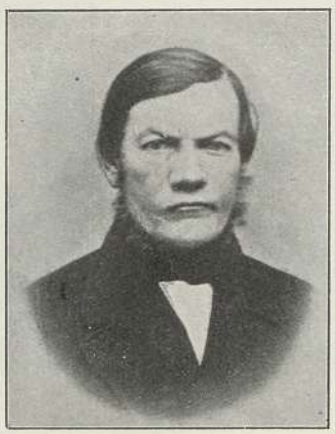

A. Hjorth,
Inspektør, Dannebrogsmand.

Jensen,
Amtsforvalter, R.

A. Hjorth var Skolens Leder til 1877, og fra den Tid har Professor *Mathias Bidstrup*, R. af D., haft Førerstillingen. Han har paa værdig Maade taget Fædrenes Gerning i Arv; det har i Virkeligheden været ham en Livssag at højne Skolens Niveau, og det er da ogsaa lykkedes under hans Ledelse at føre Udviklingen videre frem til et Standpunkt, der har vundet Anerkendelse over hele Øen, og som har sat sit Spor i mange Forhold i det praktiske Liv her ovre. Derfor blev der ogsaa, da Foreningen og Skolen i 1912 kunde fejre 50 - Aars Jubilæum, baade fra det offentlige og privat ydet Professor Bidstrup megen Anerkendelse for hans lange og fortjenstfulde Virksomhed.

H. P. Bidstrup,
Snedkermester.

Mathias Bidstrup.

Væsentlig bidraget til Skolens Fremgang har ogsaa den fælles Interesse for den hos Byens Borgere og ikke mindst det gode Samarbejde inden for Bestyrelsen og Lærernes Kreds.

Det Arbejde, som vi her af Hensyn til den begrænsede Plads, der er tilmaalt os, kun ganske kort har kunnet skitsere, har, som sagt, haft sin store Betydning for hele Bornholm, og dets fortsatte Drift under Nutidens gunstige Vilkaar baade i Retning af dygtige Lærerkræfter og fortrinlige Læremidler rummer utvivlsomt Muligheder for en videre Udvikling i Fremtiden.

Fr. Soltau.

SAKSKØBING

1866 oprettedes »Sakskøbing Aftenskole« af tre Lærere ved Borgerskolen, Førstelærer *Hansen, Smith* og *Rosenstand* samt Privatlærer *Petersen*, senere Overlærer i Køge. Skolens Bestyrelse var Hansen (Formand) samt Snedker *Larsen* og Skræder *Schack.*

Byen gav frit Lokale og Lys paa Borgerskolen, medens Udgifter til Brændsel o. s. v. dækkedes dels ved Bidrag fra Skolefonden, dels ved Indsamling. Der blev undervist 30 à 35 Elever — Haandværkslærlinge af alle Fag — 2 Aftener om Ugen (5 Timer) i de 6 Vintermaaneder i Dansk, Regning, Tegning og Sang.

De økonomiske Forhold var vanskelige; Lærerne maatte undervise gratis, og Sakskøbing Industriforening — stiftet 1868 — overtog derfor Skolen i Efteraaret 1873, saaledes at Foreningen styrede den ved et særligt Udvalg: Lærer Smith (Formand), Foreningens Formand, Fabrikant *Hermansen*, Overlærer *Wiggers,* Snedker Larsen og Skræder Schack.

Lærerne faar nu Løn: 2 Mark pr. Time, 1875: 75 Øre, 1877: 1 Kr. og 1912: 1,50 Kr. Senere faar Skolen en særlig Forstander, der fra 1902—03 faar 60 Kr., fra 1908—09 100 Kr. og fra 1912—13 150 Kr. aarlig.

Borgerskolens Lokaler benyttes stadig, indtil Foreningen i 1902—03 lod bygge sin egen Skolebygning, tegnet af Arkitekt *Glahn* fra Nykøbing F.

Aftenskolens Opgave var først nærmest en Udvidelse af Børneskolens Undervisning; men efterhaanden blev Undervisningen mere fagmæssig. I 1876 indføres geometrisk Tegning, 1879 yderligere 1 Time ugentlig Fagtegning for de flinkeste. Senere forøges Timeantallet, og 1882 optages Projektionstegning i Klassen for Fagtegning. Først i 1913 bliver Projektionstegning udskilt til en Klasse for sig; 1914 føres dette Fag frem til 2det Aar, og Fagtegning deles i 2 Klasser: for Bygningshaandværkere og Smede. Fagtegningen, der 1879 var en Kopiering af Hetsch's Tegninger, er efterhaanden gaaet over til at blive Tegning efter Modeller og Udarbejdelse af Tegninger efter Opgaver. Af andre Fag kan nævnes Bogføring, der er indført 1878 med 1 Time ugentlig, senere 2.

I 1874 fik Skolen Tilskud til Anskaffelse af fysiske Apparater, og der paabegyndtes Afholdelse af Foredrag, 1 Time hver anden Uge, over Emner fra Naturlære, Historie el. a.; 1888 optages Naturlære som Fag, medens senere Sang udgaar og forøvrigt ogsaa Foredragene.

I 1914 blev der i den ene Klasse i den ny Skolebygning indlagt Elektricitet, saaledes at Eleverne nu 1 à 2 Gange om Maaneden faar forevist Lysbilleder, ledsaget af korte Foredrag. 1915 blev der endvidere indlagt Vand, Gas og Elektricitet til Undervisningsbrug, saaledes at Undervisningen i Naturlære kan baseres paa Forsøg og korte Samtaler med Eleverne.

Der gives Undervisning i Materiallære for Smede.

Fra Nytaar 1916 vil der for de ældste Elever blive givet Undervisning i Beregning og Overslag, først efter deres egne Tegninger.

Det ugentlige Timeantal er stadig vokset: 1873 var det 5, 1880 11, 1890 20 og nu 35; Lørdag er Fridag.

Oprindelig optoges kun Lærlinge hos Foreningens Medlemmer, Betalingen var 1 Kr. i Indskrivningspenge. Senere optoges ogsaa andre for 2 Kr. 1881 forhøjedes Betalingen til 2 og 4 Kr., 1899 til 3 og 5, 1908 til 5 og 7, 1910 til 6 og 8, 1912 til 7 og 9, og nu er Betalingen 8 og 10 Kr. for en Vinter.

Skolen modtager Tilskud fra Staten, Byen, Den Raben Levetzauske Fond, Maribo Amts Skolefond og Lollands Spare- og Laanebank.

Skolen ejes altsaa af Sakskøbing Industriforening, der styrer den ved et Skoleudvalg, hvis Formand f. T. er Foreningens Formand, Købmand *Green*.

Sakskøbing, den 3. Januar 1916.

Chr. Jensen.

SILKEBORG.

Aar 1863 stiftedes Silkeborg Haandværkerforening, uagtet Byen den Gang kun var en lille 15 Aar gammel Handelsplads med nogle faa Hundrede Indbyggere.

Den første Opgave, den nydannede Forening stillede sig, var Oprettelsen af en Skole for unge Haandværkere. Uagtet de meget smaa Midler, Foreningen raadede over, lykkedes det dog allerede i dens første Leveaar at faa denne Tanke realiseret, idet en Søndagsskole begyndte sin Virksomhed den 7. November 1863 i et Lokale, der velvilligst blev stillet til Foreningens Disposition i Byens Skole.

Som Navnet antyder, indskrænkede den daværende Undervisning sig til 3 à 4 Timer hver Søndag Eftermiddag, ligesom Skolens hele Budget kun androg 25 Rigsdaler, der fra Foreningens Side var stillet til Skolens Disposition, samt omtrent et lignende Beløb, der indkom i Skolepenge. Der undervistes i Regning, Skrivning og Tegning, antagelig Frihaandstegning og geometrisk Tegning. Man har desværre ingen bestemt Oplysning om, hvor mange Elever Skolen begyndte sin Virksomhed med.

Allerede Aaret efter forhøjede Haandværkerforeningen sit Tilskud til 50 Rigsdaler. Efter derom indgivet Andragende erholdt Skolen nogle Aar senere et lille Beløb af Kommunens Kasse. Skolen var nu, fra kun at være Søndagsskole, begyndt at undervise 3 Søgnedags Aftener i Ugen, men arbejdede stadig under økonomiske Vanskeligheder. Først i 1870 modtog Skolen et aarligt Bidrag fra Skanderborg Amts Skolefond,

og Aaret efter ligeledes et aarligt Bidrag fra Silkeborg Sparekasse, saaledes at Skolens Budget i 1871 androg 266 Rigsdaler. Siden er det Beløb, som Skolen har kunnet disponere over, stadig forøget, særlig efter at den i 1872 første Gang erholdt et Tilskud af Statskassen paa 50 Rigsdaler. Ogsaa fra andre Sider, saavel fra private som fra Institutioner, er der vist Skolen stor Interesse og Vilvilje ved Pengebidrag, Undervisningsmateriel m. m. Blandt disse Velgørere maa særlig fremhæves Generalkonsul *Pontoppidan,* Hamborg, samt de forenede Papirfabriker, der i en lang Aarrække skænkede Skolen Elevernes Forbrug af Tegnepapir; dette forandredes senere til et kontant aarligt Tilskud.

I 1876, da Haandværkerforeningen havde faaet sin egen Bygning, indrettedes der i Bygningens Loftsetage først 2 Lokaler og senere endnu et til Brug for Skolen. Om end Skolens Lokaleforhold derved blev en Del forbedret, viste det sig i Løbet af nogle Aar, at disse Lokaler var for smaa, lave og lidet tidssvarende, og da der ingen Mulighed var for at faa Lokalerne forbedret eller udvidet, saaledes at de stod i nogenlunde Forhold til det stadig voksende Elevantal, begyndte Bestyrelsen at tænke paa at faa opført en egen Bygning for Skolen.

Ved Imødekommenhed fra Regering og Rigsdag, der bevilgede 10000 Kr., Kommunen 2000 Kr. og Byggegrunden, Silkeborg Sparekasse 500 Kr. samt flere mindre Bidrag, og ved at Haandværkerforeningen bevilgede 2000 Kr., var Byggeforetagendet sikret.

Arbejdet med den ny Skolebygning paabegyndtes i 1888, og det lykkedes at fremme Arbejdet saaledes, at Kransen hejstes den 7. November samme Aar, altsaa 25 Aarsdagen for Skolens første Undervisningsdag. Bygningen med Grunden kostede ca. 36000 Kr. Skolebygningen er senere, i 1909, udvidet ved en Tilbygning, hvortil Skolen i Statstilskud erholdt 3100 Kr. Tilbygningens Opførelse kostede ca. 13000 Kr. Skolens Prioritetsgæld er nu 15850 Kr.

I Efteraaret 1889 stod den ny Skolebygning færdig til at tages i Brug, den havde da 5 rummelige, tidssvarende Klasseværelser; et Klasseværelse mere blev senere indrettet. Undervisningen i de ny Lokaler begyndte først i Oktober Maaned med 105 Elever. Undervisningen omfattede da foruden elementær Tegning, Dansk, Skrivning, Regning og Bogføring tillige Fagtegning for Bygningshaandværkere, Metalarbejdere og Malere.

I 1892 oprettedes en Dagskole i Januar, Februar og en Del af Marts Maaned, særlig for Elever fra Landet, som af Hensyn til de større Afstande fra Silkeborg ikke kunde deltage i Aftenundervisningen. Denne Ordning er bibeholdt siden, og Eleverne i Dagskolen er endnu hovedsagelig Landhaandværkere fra Silkeborg Omegn.

Undervisningsfagene i Dagskolen er nu, foruden de elementære Tegne-

fag, tillige Fagtegning for Bygningshaandværkere og Snedkere samt Aaring, Marmorering og Skiltemaling for Malere.

I den Tid, Dagskolen varer, bor de fleste af Eleverne i Silkeborg og kan da deltage i Aftenskolens Undervisning i Dansk, Skrivning og Regning.

Skolen havde i Skoleaaret 1908—09 det største Elevantal, nemlig 246 i Aftenskolen og 44 i Dagskolen, dette medførte, at man af Hensyn til Pladsmangel maatte opføre en Tilbygning, saaledes at Klasseværelsernes Antal derefter blev 9.

I Skoleaaret 1912—13 var der 222 Elever i Aftenskolen og 51 Elever i Dagskolen, medens Elevantallet i Skoleaaret 1914—15 var gaaet ned til 192 i Aftenskolen og 20 i Dagskolen.

Undervisningsfagene i Aftenskolen er nu: Dansk, Skrivning, Regning, Bogføring, Tysk, Matematik, Materiallære, Bygningskonstruktionslære, elementær Frihaandstegning, videregaaende Frihaandstegning efter Klodslegemer og Ornamenter, geometrisk Konstruktion, Projektionslære og Projektionstegning, Perspektiv, Skyggetegning efter Gibs, Fagtegning for Bygningshaandværkere, Snedkere, Smede og Maskinarbejdere, Blikkenslagere og Typografer.

I Skoleaaret 1914—15 er der undervist i 624 Timer i Dagskolen og 2145 Timer i Aftenskolen. 3 Lærere har givet Undervisning i Dagskolen og 10 i Aftenskolen. Undervisningen begyndte den 1. Oktober 1914 og sluttede den 31. Marts 1915.

Skolen, der indtil 1889 lededes af et Udvalg af Haandværkerforeningens Bestyrelse, fik nu sine egne Love, hvorved den kom til at staa som en selvstændig Institution.

C. Edv. Gesner.

Til Forstander for Skolen valgtes Haandværkerforeningens daværende Formand, Fabrikant *C. Edv. Gesner*, som indtil sin Død i 1902 var Leder af Skolen. Allerede fra 1885 var Gesner den egentlige Leder af Skolen, og det skyldes særlig hans store Interesse for Skolens Gerning, at den allerede i 1889 kunde begynde Undervisningen i sin egen Bygning.

Efter Gesners Død konstitueredes Skolens mangeaarige Lærer, Tømrer og Bygningstegner *Carl Jensen* som Forstander, blev 1904 fast ansat og har siden været Leder af Skolen.

Skolen ejer en Fond, der for Tiden udgør ca. 1750 Kr., af denne Fond kan der ydes særlig flinke Elever Rejsehjælp til Udlandet eller Hjælp til Dygtiggørelse paa anden Maade.

Til denne Fond tilgaar Renten af følgende Legater: Generalkonsul

Pontoppidans Legat 500 Kr., Tømrermester *Bothes* Enkes Legat 400 Kr., Murermester *Chr. Nielsens* Legat 1000 Kr.

Skolens Virksomhed støttes foruden af Staten, tillige af Skanderborg og Viborg Amter, Silkeborg Kommune, Silkeborg Sparekasse, Silkeborg Bank, Handels- og Landbrugsbanken i Silkeborg, Silkeborg Haandværkerforening, De forenede Papirfabriker, Silkeborg Maskinfabrik samt af enkelte Fagorganisationer.

SKAGEN.

I Slutningen af Firserne blev der af forskellige, f. Eks. daværende Postmester *Schrader* og Andenlærer *Hedemand,* forsøgt Aftenskoleundervisning i Skagen. Undervisningen omfattede ikke de egentlige tekniske Fag, og der var adskillige Standsninger i Arbejdet. Det var først i 1892, at Haandværkerforeningen paa et Møde, 5. Oktbr., besluttede at oprette en teknisk Skole med Aftenklasser, og siden da har der hver Vinter været drevet teknisk Undervisning i Skagen. Skolen fik 11. August 1895 sin egen Bestyrelse. Denne kom til at bestaa af Snedkermester *Karsten Petersen*, Smedemester, Brandinspektør *Henning Jensen*, Tømrer *P. Eskildsen* (Olhøj) og Kaptajn *P. K. Nielsen*. Førstnævnte har siden da uden nogen Afbrydelse været Bestyrelsens Formand og har i det hele vist den tekniske Undervisning i Skagen særdeles stor Interesse. Skolens Ledelse har været overdraget forskellige Lærere i Skagen og Gl. Skagen: Realskolebestyrer, cand. phil. *Bøggild*, Realskolebestyrer, cand. theol. *J. J. Hansen*, Lærer *J. N. M. Thorbjørnsen* og Viceinspektør, Kantor *Chr. Hansen Larsen*. Det er først i det sidste Tiaar, at Virksomheden har taget et efter Forholdene betydeligere Omfang. Hvad der navnlig har bidraget hertil, er den Omstændighed, at Skolen i denne Periode fik sin egen ny, tidssvarende Bygning. Tidligere havde man bestandig maattet skifte Lokaler, og Undervisningen foregik vekselvis i Værkstedsrum, i Privatlejligheder og i Byens forskellige Skoler, dels i Vesterby, dels i Østerby. Da dette Forhold med det stigende Elevantal i Længden var uholdbart, besluttedes det i December 1903 at sætte alt ind paa at tilvejebringe en særlig Skolebygning. Kommunen skænkede en heldigt beliggende Grund ved Mindestenen i Østerby, der indkom en Del frivillige Bidrag, og med Støtte af Staten (4200 Kr.) rejstes der en ny teknisk Skole, tegnet af Arkitekt *Ulrik Plesner*, opført af Byens egne Haandværkere og indviet

Karsten Petersen.

28. Oktober 1906. Skagen tekniske Skole har nydt stigende Støtte af Staten, Hjørring Amts Skolefond, Skagen Byraad, Haandværkerforeningen, Sparekassen for Skagen og Omegn samt Handelsforeningen. Skolens daglige Ledelse er overdraget Inspektøren (f. T. Kantor Chr. Hansen Larsen) i Henhold til et af Bestyrelsen vedtaget Reglement. Skolen sorterer under Skagen Haandværkerforening. I en Række af Aar har dens Lokaler i Sommermaanederne med ministeriel Tilladelse været benyttet til Udstilling af Arbejder af de i Skagen bosiddende Kunstnere. Der er herfor erlagt et Vederlag af 300 Kr. aarlig.

SKALS.

Før Skals tekniske Skole blev oprettet, var Savnet af en saadan blevet følt i længere Tid, idet de unge Haandværkslærlinge var henvist til at tage til Viborg eller fuldstændig undvære teknisk Uddannelse, hvilket sidste i Reglen var Tilfældet. Noget af det første, som den stedlige Borger- og Haandværkerforening efter sin Tilbliven arbejdede med, var derfor at faa oprettet en teknisk Skole, der kunde afhjælpe Savnet.

Med smaa Midler og under ret primitive Forhold begyndte Skolen sin Virksomhed i et lejet Lokale den 1. November 1906 og har virket hver Vinter siden. Der undervises i 8 Aftentimer ugentlig i Vinterhalvaaret, og i Undervisningen deltager samtlige Haandværkslærlinge.

Skolen faar Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Varelotteriet.

Skolens daglige Ledelse sker ved Haandværkerforeningens Bestyrelse gennem en ansat Lærer.

SKANDERBORG.

Den 24. April 1874 vedtog Industri- og Haandværkerforeningen paa sin Generalforsamling at søge oprettet en Aftenskole under Navnet »Industri- og Haandværkerforeningens Aftenskole«. Undervisningen skulde være vederlagsfri for Eleverne, Midlerne til Administration af Skolen søgtes dels tilvejebragt ved Bidrag, som frivilligt tegnedes af Haandværkerne, dels ventede man ved at ansøge Byraadet om Støtte at faa et aarligt Bidrag fra Kommunen, og endelig vedtoges det at yde et aarligt Tilskud af Foreningens Kasse. Foreningens Bestyrelse skulde føre Overtilsyn med Skolen, medens der valgtes et Udvalg paa 4 Medlemmer til at lede Skolens Undervisning samt til at antage Lærere. Undervisningen skulde omfatte Tegning, Skrivning, Regning og Retskrivning, og Undervisningstiden bestemts til 3 Aftener à 2 Timer ugentlig. Efter Ansøgning fik Skolen Lokaler i 2 af Kommuneskolens Klasseværelser.

Undervisningen foregik i disse Lokaler indtil 1897, men dog i en udvidet Form: der holdtes Skole hver Aften, og Eleverne blev Tid efter anden inddelt i Hold. Straks ved Skolens Startning begyndte Foreningens Medlemmer at tænke sig Planen realiseret med en egen Skolebygning; i den Anledning samlede den en lille Kapital, som i 1895 udgjorde ca. 7000 Kr.; Lokaliteterne i Kommuneskolen blev ogsaa for indknebne, efter som Elevantallet tiltog. Foreningen havde for flere Aar tilbage købt en Byggegrund, og den tog nu for Alvor fat paa at realisere Planen.

Byens Borgere i Forbindelse med Kommunen og Spare- og Laanekassen for Skanderborg By og Omegn støttede Planen ved at yde Bidrag, ligesom Staten efter derom indgivet Andragende tilskød 10000 Kr. Den 20. Oktober 1897 indviedes den ny tekniske Skole, og den 21. s. M. begyndte Undervisningen; den gives nu af 5 Lærere og ledes af et 5 Mands Udvalg, valgt paa Foreningens Generalforsamling, under Overtilsyn af Foreningens Bestyrelse.

Skolen ejes af Industri- og Haandværkerforeningen og modtager aarlig Støtte af Stat, Kommune, Amt, Spare- og Laanekassen for Skanderborg By og Omegn samt af Foreningen. Siden Skolen fik egen Bygning, ydes der af Eleverne 4 Kr. aarlig i Skolepenge.

Prokurator *E. F. Weng* tillagde Skolen ved sin Død et Legat paa 1500 Kr. under Navn: »Prokurator E. F. Weng og Hustru Margrethe Weng, f. Behrs Mindelegat for flittige Elever i teknisk Skole i Skanderborg.«

Dette Legats Renter i Forbindelse med et Beløb fra Foreningen uddeles aarlig til flittige Elever samt som Stipendier til Elever, der søger deres Kundskaber yderligere udvidet i en større Skole.

SKELSKØR.

Aar 1864 vedtoges det at arrangere en Aftenskole for Haandværkslærlinge. Skolen begyndte den 1. December med 19 Elever, der undervistes Mandag og Torsdag fra Kl. 7—9 i Skrivning og Regning. Undervisningen fandt Sted i Kommunens Skolelokaler, og Eleverne mødte med hver sit Tællelys; i Slutningen af Maaneden afholdtes det første Foredrag af Provst *Brasen*. Undervisningen afsluttedes i Marts. Der gjordes Forsøg med et Sommerkursus, men det strandede af Mangel paa Tilslutning. Den 1. November 1865 fortsattes igen med 23 Elever og afsluttedes den 27. Marts. I 1866 tilstodes Snedkermester *S. Hovland* 10 Rdl. til en Rejse til København for at besøge den tekniske Skole, hvorefter han i Efteraaret begyndte som Tegnelærer ved Skolen og fortsatte dermed ved Siden af at være Skolens Leder til sin Død

1897. I 1867 undervistes 3 Aftener i Skrivning og 2 Aftener i Tegning. Lærerlønnen var 2 Mark pr. Time. Saa vidt man kan se, fik Skolen sit første Tilskud fra Amtets Skolefond i 1867; i 1870 fik den Tilskud fra Staten og fra Reiersenske Fond.

I 1887 nedlagdes Grundstenen til Skolebygningen, der toges i Brug i Efteraaret 1888. Siden Skolen flyttede til sine egne Lokaler, er der Undervisning hver Søgnedags Aften fra Kl. 7—9 i Tegning, Skrivning, Dansk, Regning og Bogføring.

Eleverne er delt i 3 Hold; hver Elev har 3 Aftener Tegning, 2 Aftener de øvrige Fag og 1 Friaften om Ugen. Skolen besøges ogsaa af Lærlinge fra Omegnens Haandværkere. Vi har aldrig Elever ud over Læretiden, da de jo gerne rejser, naar de har udlært, og her er knap Tid paa Lærlinge. Det højeste Antal Elever har været 62 i 1901.

Foreningens nuværende Formand var en af de Elever, der først deltog i Undervisningen.

C. Hovland.

SKERN.

Skern By har med enkelte Afbrydelser haft Aftenskole for Haandværkslærlinge siden 1894. Nævnte Aar begyndte daværende Førstelærer ved Byskolen, *Edsen Johansen* (nu i Jelling) at undervise Haandværkslærlinge i Tegning, Regning og Dansk. Der var 10 à 15 Elever hver Vinter. E. Johansen arbejdede ogsaa for at faa en teknisk Skole bygget. To Gange søgte man Staten om Tilskud, men fik Nej begge Gange. Endnu har vi altsaa ingen Bygning, men haaber stadig engang at faa en saadan rejst. Kommunen stiller sig i alle Henseender velvilligt til Skolen og dens Arbejde.

I 1908 fik Skern Haandværkerforening Tømrermester *Jessen* til at lede Skolen, hvilket Hverv i 1911—12 og 1912—13 varetoges af Konstruktør *Jens Olesen*. Siden da har Konstruktør *P. Ingolf Christensen* haft Ledelsen. Skolen har Tilskud af Staten, Amtet, Kommunen, Sparekassen og Skern Bank. Efter Byens Størrelse (ca. 2000 Indb.) burde der være en Skolebygning, men den rette Forstaaelse af Sagens Betydning er ikke til Stede.

Skern i Februar.

Th. Thomsen,
Malermester.

SKIVE.

»Skive Industriforenings tekniske Skole«s første Tilblivelse kan rettest regnes fra et den 22. Maj 1871 paa Skive Gæstgivergaard afholdt Møde, ved hvilket der oprettedes en Lokalafdeling af den paa et Møde i Holstebro den 7. Maj s. A. stiftede »Vestjysk Industriforening«, omfat-

tende Byerne Skive, Lemvig, Holstebro, Ringkøbing, Varde og Ribe. I de paa Mødet den 22. vedtagne Love findes blandt andre Formaal: »At sørge for virksomme Aften- og Søndagsskoler samt Haandgerningsskoler«. Til Formand for den nystiftede Forening valgtes den 5. Juni s. A. daværende Købmand *Otto Jørgensen*. Den 4. Oktober s. A. vedtog Bestyrelsen at overtage og fortsætte den af Borger- og Haandværkerforeningen i 1868 oprettede Søndagsskole for Lærlinge samt tillige at oprette en Haandgerningsskole (Snitteskole) for ukonfirmerede Drenge over 10 Aars Alderen. Tiden og Omfanget for Undervisningen i begge Skoler bestemtes saaledes:

Søndag Eftermiddag fra 1—3 Tegning,
Mandag fra 5—7 Haandgerning,
Mandag fra 7½—9½ Dansk,
Torsdag fra 5—7 Haandgerning,
Torsdag fra 7½—9½ Skrivning og Regning.

Der begyndtes med 26 Elever i Søndags- og Aftenskolen og 10 Elever i Haandgerningsskolen. Under 7. November s. A. modtog Industriforeningen Skive Byraads Tilladelse til at benytte Borgerskolens Lokaler, Skolemateriel samt Brændsel med Lys ved Undervisningen de 3 Aftener om Ugen. Til Driften af disse Skoler tilstodes der efter derom indgivet Ansøgning: af Staten 50 Rdl., af Amtsskolefonden 50 Rdl. og af Byraadet 50 Rdl.

Den 22. November 1872 udtraadte den hidtilværende Formand, Købmand Otto Jørgensen, af Bestyrelsen, og i hans Sted valgtes Købmand *H. Calundann*, der fra 4. November 73 fungerede som Formand, indtil han i Decbr. 1905 afgik ved Døden. Under hans Ledelse arbejdede Skolen sig i Aarenes Løb jævnt fremad; der blev lagt særlig Vægt paa Udvidelse af Tegneundervisningen, navnlig efter at den til Haandværkerskolen hidtil knyttede Haandgerningsskole blev nedlagt. Ny Fag optoges i Undervisningen, og der blev sørget for, at Skolens Lærere dygtiggjordes ved Deltagelse i de af Staten indrettede Tegnekursus. Ved Formandens utrættelige Arbejde lykkedes det at skaffe Skolen forøgede Tilskud fra Stat, Amt og Kommune samt ogsaa gentagne Gange fra den Raben Levetzauske Fond og fra Vallø Stift. Størst Fortjeneste indlagde Formanden sig dog ved sit gennem flere Aar fortsatte ihærdige Arbejde for at skaffe Skolen egen Bygning. Ved frivillige Bidrag indkom ca. 5500 Kr., Statens Tilskud var 8000 Kr., medens Byen skænkede Byggegrund. Den 6. Maj 1890 nedlagdes Grund-

H. Calundann.

stenen, den 7. Juli næste Aar indviedes den ny Bygning, og den 1. Oktbr. s. A. toges den i Brug.

Den 28. November 1890 blev Overlærer *Becker* ansat som Skolens Inspektør med Forpligtelse og Bemyndigelse til at lede den daglige Drift.

Efter Købmand Calundanns Død valgtes Tømrermester *Kr. Kjærgaard* til Industriforeningens Formand og fungerede som saadan, indtil han ved Bortrejse fra Byen afløstes af den nuværende Formand, Urmager *Sofus Petersen*.

Skolens Elevantal har i de senere Aar været omkring 100, undertiden lidt over, snart lidt under. Det ugentlige Timeantal er mellem 50 og 60. Skoleaaret gaar fra 1. Oktober til 1. April. I Aarene 1907—11 var der i Januar og Februar til Skolen knyttet en Dagskole for Malere med 6 Tmers daglig Undervisning, men da Tilgangen til denne Afdeling i de senere Aar har været utilstrækkelig, har den foreløbig maattet indstilles.

Af Legater er der tillagt Skolen:

1. »Skive tekniske Skoles Præmiefond« (1000 Kr.), stiftet af en »Anonym« til Minde om Hs. Maj. Kong Christian 9.s 25-Aars Regeringsjubilæum.
2. »Prokurator Pasbjergs Legat« (1000 Kr.). Af den aarlige Rente, 35 Kr., indeholdes hvert Aar 10 Kr., der bliver at henlægge og frugtbargøre, til den derved opsparede Kapital er blevet 1000 Kr., hvorefter Renten heraf saa vel som af Hovedsummen anvendes som Præmie for dygtige mandlige Elever i teknisk Skole i Skive.
3. »Kancelliraad Harald Calundanns Mindelegat« (1000 Kr.). Renten, 45 Kr., anvendes som Præmie til en af de flinkeste og flittigste mandlige Elever i teknisk Skole, der hele sin Læretid har besøgt en teknisk Skole, for saa vidt en saadan findes paa Lærestedet. Legatet udbetales Legatnyderen den Dag, han bliver Svend.

De Tilskud, som Skolen for Tiden oppebærer, udgør: af Staten 925 Kr., Amtsskolefonden 200 Kr., Byen 500 Kr., Industriforeningen 1100 Kr., Skive Bank 100 Kr., Salling Bank 25 Kr.

Skive tekniske Skole, den 28. December 1915.

P. Becker.

SLAGELSE.

De ældste Optegnelser om særlig Undervisning for vordende Haandværkere har jeg fundet i »Plan til en offentlig Lære- og Arbejdsskoles Oprettelse i Slagelse«, konfirmeret ved kgl. Resolution af 20. September 1799.

I § 4 hedder det: »— Nogle smaa Værksteder med fornødne Redskaber og Materialier, hvor Drengebørnene nogle Timer om Ugen kunne

undervises eller dog vænnes til de første Haandgreb i adskillige Kunster og Haandværker, som Tømrer-, Snedker-, Hjulmager-, Bødker-, Drejer-, Rebslager- og Smedearbejde, Tegning og Malerarbejde m. v., saa de fra Skolen kunne gaa ikke aldeles fremmede ind i en af disse Haandteringer som Lærlinge og være i Stand til straks at gøre Gavn hos en duelig Haandværksmand uden at spilde Tiden i de første Læreaar med at passe hans Husdyr og løbe Ærinder.« I »Penia«, Aarg. 1806, taler Ugiveren om Nytten af Tegning og nævner Slagelse som et af de faa Steder, hvor der gives Tegneundervisning. Om dens Virksomhed vides kun lidt.

Artillerimajor og Landinspektør *Henning Petersen* (f. 1775, d. 1837) gjorde i 1830 et Forsøg paa at oparbejde en Tegneskole i Lighed med den, han i flere Aar havde ledet i Rønne, men fandt ikke fornøden Støtte hos Haandværkerne.

Paa Generalforsamlingen den 30. November 1855 i »Foreningen til Fremme af Industri og Haandværk i Slagelse af 20. April 1855« vedtoges det at oprette en Aftenskole for Haandværkere. Denne Skole afsluttede sin Virksomhed allerede 1857.

I Efteraaret 1860 traadte nogle Mæad sammen for at danne en »Forening for Aftenskole«. I Januar 1861 var Lovene for Foreningen vedtaget, og Undervisningen begyndte den 10. Januar i Borger- og Friskolens Lokaler. Tilgangen var straks meget betydelig, nemlig hen ved 100 Elever. Undervisningstiden var fra 1. Oktober til 31. Marts to Gange ugentlig à to Timer; i den øvrige Tid af Aaret een Gang ugentlig à to Timer.

Da Skolens Indtægter, der bestod af Kontingent fra Foreningens Medlemmer, 3 Mark aarlig for hvert Medlem, og Elevernes Vederlag, 8 Mk. for hver Lærling og 2 Rdl. for hver Svend, tillod det, blev det bestemt at antage lønnede Lærere til næste Aars Kursus, saa meget mere som Skolen erholdt en Understøttelse af 50 Rdl. aarlig i 3 Aar af Den Reiersenske Fond. Elevantallet gik imidlertid hurtigt nedad, og kun ved store Anstrengelser lykkedes det at skrabe saa mange Penge sammen, at det med Nød kunde forsvares at modtage offentlig Understøttelse til Skolen. Bestyrelsen besluttede saa i Foraaret 1866 at overdrage Skolen til Haandværker- og Industriforeningen i det Haab, at den ved at støtte sig til denne Forening vilde kunne vinde den Fremgang og Udvikling, som den hidtil ikke havde kunnet opnaa.

I et af Bestyrelsen for Haandværker- og Industriforeningen afholdt Møde den 18. September 1866 vedtoges det at overtage Skolen. Der blev taget meget energisk fat paa Arbejdet for at faa Skolen i Gang, og allerede den 14. Oktober kunde man begynde Skoleaaret med en lille Højtidelighed, ved hvilken Sognepræst Dr. Viborg talte.

Kommunen havde ydet sin Støtte ved at stille den gamle Latinskole til Bestyrelsens Raadighed, og her indrettedes nu to rummelige Skole-

stuer, og Inventaret var nyt og godt indrettet. Overlærer *Hoffmann* ved Borger- og Friskolen blev antaget som Forstander.

I 1867 var det samlede Elevantal 98; Undervisningen blev givet af 3 Lærere mod en Betaling af 3 Mk. pr. Time. For at Eleverne kunde vedligeholde de i Vintermaanederne opnaaede Færdigheder, prøvede man at oprette Sommerkursus, men Resultatet var kummerligt, og det lykkedes ikke at holde denne Undervisning i Gang.

I 1871 skiftede Skolen Forstander, idet Overlærer Hoffmann frasagde sig Hvervet. I hans Sted antoges Tegnelærer, Fotograf *Sander Nielsen*, der fra 1866 havde været Lærer ved Skolen.

Under denne Forstanders Ledelse (fra 1871 til Udgangen af Skoleaaret 1877—78) udvidedes Undervisningen betydelig, og der blev snart for trangt i den gamle Latinskoles Rum. En Del af Klasserne flyttedes da om paa Realskolen. I den første trykte Aarsberetning — for 1875—76 — opgives Elevantallet til 115, fordelt i 10 Klasser. Der undervistes 4 Timer ugentlig i hvert af følgende Fag: Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Konstruktionstegning, Skrivning, Regning og Dansk.

Pladsforholdene blev imidlertid mer og mer utaalelige, og i 1876—77 kunde kun Tegneklasserne faa Plads i Latinskolen; de øvrige Klasser maatte sendes paa Realskolen. Dette blev sidste Aar, Sander Nielsen var Forstander for Skolen, og det sidste Aar, denne var til Huse i den gamle Latinskole.

Haandværker- og Industriforeningen havde i 1877 købt Bygningen paa Bredegade, og i denne Ejendoms Kælderetage blev indrettet Lokaler for Skolen.

I Stedet for Sander Nielsen antog Bestyrelsen den 20. September Landinspektør *Otto Madsen* til Forstander. I de faa Aar, Otto Madsen forinden havde virket ved Skolen, havde han bragt den Del af Undervisningen, der var ham overdraget, i god Gænge, og med fast Haand og levende Interesse for Skolen ledede han nu i en lang Aarække dennes Udvikling i en sund og god Retning. Først og fremmest søgte han at oparbejde en god Disciplin, dernæst rettede han sine Bestræbelser paa at gennemføre en Undervisningsplan, hvorved Eleverne saa hurtig som muligt kunde føres over til Fagtegning. Undervisningen i Frihaandstegning, som skulde danne Grundlaget for alt det øvrige, blev betydelig udvidet, hvorved det samlede Timeantal i dette Fag allerede i 1879 steg fra 92 til 289. En saadan Udvidelse krævede betydelige Pengemidler, men Forventningen om, at Indenrigsministeriet vilde paaskønne Bestræbelserne for at hidføre en fyldigere Undervisning skuffedes heldigvis ikke. Skolen modtog et i Forhold til Udvidelsen forøget Tilskud.

Da Skolen flyttede ned paa Bredegade, ejede den kun saare lidt

Undervisningsmateriel, men ved Støtte fra Kultusministeriet og flere andre Hjælpekilder lykkedes det Otto Madsen at tilvejebringe en betydelig Samling Hjælpemidler til Brug ved Undervisningen i de forskellige Fag. Skolen blev i det hele taget sat i Stand til at give en tidssvarende Undervisning, og det manglede da heller ikke paa anerkendende Udtalelser for de opnaaede Resultater.

Elevantallet steg jævnt i de følgende Aar, og da Undervisningen samtidig blev udvidet, blev Pladsen i Kælderen for trang, og Kravet om bedre Arbejdsvilkaar rejste sig. Bestyrelsen for Haandværker- og Industriforeningen drøftede Spørgsmaalet om Opførelse af en tidssvarende Skolebygning, og da Statens Tilbud om at yde 20000 Kr. til Byg-

Otto Madsen.

S. A. Bach.

ningens Opførelse forelaa i Mødet den 2. Maj 1891, blev der straks taget fat paa Arbejdet. Kommunen skænkede beredvilligt en Grund ved Smedegades Park, og her blev Grundstenen nedlagt den 10. September 1891, og i Slutningen af det følgende Aar — den 18. December — fandt Skolens Indvielse Sted.

Pladsen tillod nu, at der blev lagt flere Timer til Tegneundervisningen, og der indførtes Fysik og Bogføring.

I Skoleaaret 1895—96 grundlagdes ved Gaver fra Udvalget for Folkeoplysningens Fremme, fra Fabrikant *Edv. Rasmussen* og Redaktør *Chr. Jensen* en Bogsamling for Lærlingene. Samlingen tæller nu hen ved 700 Bind og benyttes flittigt af Eleverne.

1905—06 blev det sidste Aar, hvori Otto Madsen ledede Skolen. En Hjernesygdom havde i Løbet af faa Aar svækket hans Energi. Han døde den 8. Oktober 1906.

Til at overtage Ledelsen af Skolen 1. Oktober 1906 havde Bestyrelsen antaget Kommunelærer *S. A. Bach*, der havde virket ved Skolen som Tegnelærer fra 1897.

I Henhold til den Plan for Undervisningen, som Bestyrelsen havde opfordret den ny Forstander til at udarbejde, blev der i Skoleaaret 1906—07 indført forskellige Ændringer og Udvidelser.

Forberedelsesskolen med Dansk, Regning og Skrivning, geometrisk Tegning, Frihaandstegning og Projektionstegning blev gjort 2-aarig og obligatorisk for alle Elever.

I Fagskolen indførtes saavidt muligt mere mundtlig Undervisning end hidtil, saaledes at der mere blev lagt Vægt paa en grundig Forstaaelse af Opgaverne end paa en fin og pyntelig Udførelse.

Af ny Fag indførtes Matematik, teknisk Kemi, Tysk og Engelsk. Ved disse Udvidelser gik Timeantallet op til 2058 imod 1558 det foregaaende Aar.

I Januar 1909 oprettedes en særlig Afdeling for Malere med Dagundervisning 4 Dage om Ugen og 1912 en Afdeling for Barberlærlinge med faglig Undervisning 2 Aftener om Ugen.

For Tiden har Skolen 226 Elever og omfatter saavel Dag- som Aftenskole; det overvejende Flertal af Eleverne besøger dog kun Aftenskolen. Dagskolen er særlig beregnet paa Malerlærlinge og Lærlinge fra Omegnen, der vanskelig kan møde om Aftenen.

Lige siden Skolens Oprettelse har man lagt Vægt paa jævnsides med det rent faglige at give en almendannende Undervisning, som navnlig knyttes til Dansk eller ydes i Form af Foredrag, hvortil enten hele Skolen eller særlige Klasser har Adgang.

Et Udvalg bestaaende af 3 Medlemmer, hvoraf de 2 vælges af Bestyrelsen og 1 af Generalforsamlingen, danner Skolens Tilsyn.

Følgende Institutioner støtter Skolen med faste Bidrag: Staten, Sorø Amt, Kommunen, Den Reiersenske Fond, Sparekassen for Slagelse og Omegn samt Haandværker- og Industriforeningen.

Skolen ejer to Legater, et paa 2000 Kr., stiftet 1890 af Sølvvarefabrikant *V. Christesen*, og et paa 6400 Kr., der er oprettet af afdøde Urmager *Chr. Nørlund*, og hvis Fundats er af 4. Oktober 1915. Desuden har Skolen flere Gange nydt velvillig Støtte af den Raben Levetzauske Fond, Forsvarsbrødre-Selskabet og enkelte private Personer.

S. A. Bach.

SORØ.

Ved Indenrigsministeriets Cirkulære af 24. Januar 1862 tilskyndedes Haandværkerne til at danne Foreninger og derigennem virke for Anlæg af tekniske Skoler, Afholdelse af Udstillinger, Uddeling af Rejseunderstøttelser og Oprettelse af Friboliger for ældre Haandværkere.

Paa dette Grundlag stod Sorø Haandværker- og Industriforening ikke tilbage i nogen Henseende, men Bestyrelsen tog straks Initiativet til at

iværksætte en Indsamling hos Byens Borgere, hvorved der indkom et Beløb af 37 Rdl. 3 Mk., fra Sorø Kommune blev givet et Tilskud af 20 Rdl.. Bestyrelsen vedtog da paa et Møde at oprette en Aftenskole, der tog sin Begyndelse den 17. November 1862 med lejede Lokaler i Hotel Klubben, Der undervistes i geometrisk Tegning, Regning, Skønskrivning og Retskrivning 3 Aftener om Ugen; de første Lærere var Adjunkterne *Lorentzen* og *Heiberg* samt Overlærer *Johnstrup*, alle tre fra Sorø Akademi, samt Amtsfuldmægtig *Borges* og Tømrermester *Seehusen*. Overlærer Johnstrup var tillige Formand for Skolen. Betalingen for Undervisningen var 6 Mark for 6 ugentlige Timer, 4 Mk. 8 Sk. for 4 og 2 Mk. 8 Sk. for 2 ugentlige Timer.

Der var den første Vinter ca. 30 Elever i Skolen, af hvilke 3 fik fri Undervisning, og 2 havde Moderation i Betalingen. Regnskabet balancerede med 152 Rdl. 1 Mk. 12 Sk. og udviste et Underskud af 6 Rdl. 3 Mk.

Da Formanden, Overlærer Johnstrup, blev udnævnt til Professor ved Universitetet i Aaret 1866 og af den Grund maatte forlade Sorø, overtog Adjunkt *Heiberg* Ledelsen, hvilket Hverv han havde til 1870, da han blev kaldet til Præst ved Roskilde Domkirke (nuværende Provst Heiberg, Roskilde).

I Aaret 1869—70 var teknisk Skoles Elevantal 31; 10 havde fri Undervisning, og 5 ydede halv Betaling.

Da Adjunkt Heiberg var bortrejst, opfordredes Overlærer *Ibsen* til at overtage Formandshvervet, og i hans Tid, fra 1871 til 1882, er der ikke meget at meddele, andet end at Aftenskolen blev fortsat Vinter efter Vinter. Elevantallet kan ikke opgives, da Forhandlingsprotokollen for dette Tidsrum ikke forefindes; der kan kun meddeles, at Skolen havde Lokaler til Tegning paa Sorø Akademi og til Dansk og Regning i Sorø Borgerskole.

I Juni Maaned 1882 overleverede Overlærer Ibsen til Bestyrelsen en Sparekassebog, lydende paa 930 Kr. og kontant 100 Kr. og nedlagde dermed sit Mandat som Formand for teknisk Skole. Haankærker- og Industriforeningens Bestyrelse holdt derpaa et Møde den 29. Juni 1882, hvor Regnskabet for de tre foregaaende Aar fremlagdes og godkendtes samt Forslag til ny Love fremlagdes og vedtoges. Til Bestyrelse valgtes Adjunkt *Hoff*, Adjunkt *Thaarnp*, Urmager *Lange*, Snedker *C. W. Povelsen* og Garver *N. Trautner*. Adjunkt Thaarup blev Formand for teknisk Skole og Trautner Formand for Foreningen. Teknisk Skole kom derved under en ny Bestyrelse og dermed til at arbejde under bedre Forhold, ligesom der nu ogsaa virkedes for at faa rejst en egen teknisk Skolebygning.

I 1886 købte Bestyrelsen af Glarmester Jørgensen en Grund paa 2600 Kv. Alen for en Købesum af 3000 Kr., hvorpaa Skolen blev bygget for en Sum af 27000; den opførtes i 1888, og Midlerne var tilvejebragt paa

følgende Maade: opsparet Indtægt fra Sjællands og Lollands og Falsters Varelotteri 3300 Kr., Basarer og Udstillinger 850 Kr., særlig Indsamling 800 Kr. Tilskud fra Staten 7000 Kr.; Resten tilvejebragtes ved Laan.

Indvielsen fandt Sted den 20. Januar 1889, hvor Formanden, Garver N. Trautner, holdt Indvielsestalen. Han takkede alle dem, der havde medvirket til at faa denne Skolebygning rejst, og takkede i Særdeleshed Professor Johnstrup — som var til Stede — der jo oprindelig var Stifter af Aftenskolen i 1862 og tillige af Haandværker- og Industriforeningen, som nu i Dag kunde glæde sig ved at have sin egen tekniske Skolebygning

Overlærer Thaarup var Formand for Skolen i 23 Aar, indtil han i Aaret 1905, grundet paa Svaghed, ønskede at trække sig tilbage; han havde i de mange Aar været et virksomt Bestyrelsesmedlem saavel for Foreningen som for Skolen. Thaarup døde den 6. December 1905; et Billede af ham blev ophængt i teknisk Skoles store Tegneklasse som et kært Minde. Efter Thaarup overdroges Formandspladsen til Overlærer *Zoffmann*, som varetog den til 1911; da han dette Aar havde været Bestyrelsesmedlem i 25 Aar, ønskede han ikke at vedblive; derefter blev Foreningens Formand, Skomagermester *Frits Høyer*, tillige Formand for teknisk Skole.

Sorø Haandværker- og Industriforenings tekniske Skole har i de 54 Aar, som nu er gaaet, været i Virksomhed uafbrudt og uden Afbrydelse været drevet som Aftenskole; i de senere Aar har der tillige været en Malerdagskole; Skolen har altid været begunstiget med gode Lærerkræfter, og i Særdeleshed fra Lærerpersonalet ved Sorø Akademi, hvilket har haft sin gavnlige Indflydelse paa Skolen.

Der kan jo med Glæde ses tilbage paa den svundne Tid og paa den store Fremgang, der har været for dansk Haandværk og Industri, hvori de tekniske Skoler har deres store Andel. Derved er der bl. a. ogsaa bevirket, at vi saa vel her i Sorø som andre Steder i Landet har gode og dygtigt uddannede Haandværkere, der nu kan være Lærere ved de tekniske Skoler og virke som et godt Eksempel paa den opvoksende Ungdom, som besøger Skolerne.

SPØRRING.

Spørring er en Landsby, der ligger ved Landevejen mellem Aarhus og Randers og midt imellem disse to Byer. Vi er en Del Haandværkere her, og derfor har vi dannet en Haandværkerforening; da denne havde levet en Del Aar, besluttede vi at begynde en Aftenskole for Haandværkslærlinge med Undervisning i Tegning, Regning, Skrivning, Dansk og Bogføring samt lidt Foredrag med Lysbilleder. Vi har vore

Elever højst et Par Vintre, da vi ikke mener at kunne føre dem vidt nok, og viser dem gerne ind til Aarhus tekniske Skole.

Foreningen lejer Lokaler til Tegning; Undervisningen i Dansk, Regning og Skrivning foregaar i Kommuneskolen. Der er ikke store Variationer i Virksomheden her i Skolen. Man kan altid være sikker paa at have et Elevantal fra 12 til 20, hvis vi da kan faa Lærere, der forstaar at tage sig af Ungdommen.

A. Baltsersen.

I de sidste 20 Aar har Skrædermester *A. Baltsersen* som Skolens Formand tillige forestaaet den daglige Ledelse af den. Ogsaa som Lærer ved Skolen virker Hr. Baltsersen og er saaledes i det hele taget den, hvem Omsorgen for Skolearbejdets rette Førelse og Fremgang i særlig Grad paahviler.

STEGE.

Skolen er oprettet af Stege Haandværkerforening i Aaret 1856 og ejes og drives fremdeles af denne Forening alene.

Haandværkerforeningen selv blev stiftet den 29. December 1855, og næppe 3 Fjerdingaar senere fremsatte Bestyrelsen Forslag om at oprette en Tegne- og Skriveskole. Forslaget vedtoges, og endnu samme Aften fastsattes Regler for Skolen, og det bestemtes, at den skulde aabnes den 2. November samme Aar.

Lærer *Langhoff*, Guldsmed *Jordan*, Boghandler *Jensen*, Tømrer *Fliedner*, Maler *Lund* og Karetmager *Erlandsen* tilbød at undervise uden Vederlag, og Undervisningen skulde være fri for saa vel Svende som Lærlinge, hvis Mestre var Medlemmer af Foreningen. Undervisningstiden bestemtes til Søndag Eftermiddag fra Klokken 2 til 4. Lokale fik Skolen i et Klasseværelse paa Borgerskolen; men Haandværkerforeningen maatte selv betale for Varme og Rengøring.

Skolen kommer i Gang og synes at gaa meget godt. 1857 indgives den første Ansøgning om offentlig Støtte, nemlig til Præstø Amts Skoleraad, der det følgende Aar bevilger et Tilskud paa 40 Rigsdaler.

Selvfølgelig gik det ikke i Længden med de »frivillige« Lærerkræfter, og i 1859 ansættes de første lønnede Lærere: Lærer *Wulf* og Maler *V. Surland*, og samtidig henlægges Skriveundervisningen til Onsdag Aften, saa Søndagen udelukkende anvendes til Tegning. Efter denne Plan arbejdes der i adskillige Aar uden Forandringer; i 1864 stilles der Forslag i Haandværkerforeningen om ogsaa at optage Regning som Under-

visningsfag, men det synes ikke at have ført til noget, thi i 1876 motiveres en Ansøgning til Den Reiersenske Fond og en do. til Staten om Bidrag med, at Skolen agter at udvide Undervisningen i den kommende Vinter til ogsaa at omfatte Regning og Historie. Begge Ansøgninger bevilges henholdsvis med 100 og 150 Kr., og der undervises derefter 2 Timer i Frihaandstegning og 2 Timer i geometrisk Tegning Søndag Eftermiddag, 2 Timer i Skøn- og Retskrivning Tirsdag Aften og 2 Timer i Regning og Historie Fredag Aften; og nu kunde Skolen efter Tid og Forhold have været i ret god Gænge, navnlig efter at Lærer *Jepsen*, der lidt efter lidt har overtaget hele Undervisningen, i flere Aar har deltaget i Statens Tegnelærerkursus; men desværre var Skolens ydre Forhold af en saadan Beskaffenhed, at Jepsens ihærdige Arbejde ikke gav det fortjente Udbytte. Lokalet var for lille, Belysningen daarlig, Elevantallet for stort for en enkelt Lærer, og Materiellet — smalle Borde med skraa Plader og lange Bænke — værre end daarligt.

I Frihaandstegnetimerne sad Eleverne i Reglen paa Forbillederne, undtagen naar de en Gang imellem tog dem frem for ved Hjælp af et Stykke Papir at udmaale Forholdene direkte paa Fortegningen. Og dog skulde det blive værre endnu, inden Skolen fik sin egen Bygning. I 1889 indførtes 2-Mands Borde paa Borgerskolen, og dermed var Tegneundervisningen helt umuliggjort i dens Lokaler.

Teknisk Skole maa derfor søge op i et lille Baghus (Afholdsforeningens Lokale) i Kristen Petersens Ejendom ved Siden af »Klostret«, og næppe nogen anden teknisk Købstadskole i Danmark har paa den Tid haft et saa daarligt Husrum. Som et lille Vidnesbyrd om Lokalets Beskaffenhed skal blot nævnes, at Indgangsdøren, der førte umiddelbart ud til Haven, maatte staa aaben hele Aftenen for Ventilationens Skyld.

Tanken om at opføre en særlig Bygning til Brug for teknisk Skole, der flere Gange havde været fremme i Haandværkerforeningen, men hver Gang var blevet udskudt, lod sig nu ikke længer afvise, og efter et Par forberedende Generalforsamlinger vedtoges det omsider den 30. December 1889 at opføre Skolen, efter Arkitekt *Wilsbecks* Tegning, med en Bekostning af ca. 15000 Kr. foruden Grunden, som Kommunen skænkede den største Del af. Foreningen ejede paa dette Tidspunkt en Kapital paa 5600 Kr. og havde Løfte om et Statstilskud til Bygningen paa 5500 Kr., men Bestyrelsen ønskede dog at tilvejebringe nogle flere Penge og arrangerede i den Hensigt en ret storstilet Basarfest; Festen lykkedes over al Forventning og indbragte et Nettooverskud paa 2800 Kr. Nu opføres Bygningen, og i Begyndelsen af Januar Maaned 1891 flyttede Skolen ind i de ny Lokaler, og samtidig ansattes Bygmester *Christensen* og Murermester *Fr. Jensen*, der begge havde faaet en meget fyldig og fuldt moderne Uddannelse, som Lærere i geometrisk Tegning, Projektions- og Fagtegning.

Maler *Axel Surland* havde allerede i 1888 overtaget hele Undervisningen i Frihaandstegning. Alle 3 Lærere virker ved Skolen endnu i Aar.

Skoleplanen lagdes efter Samraad med afdøde Professor Andersen, saaledes som den i alt væsentligt følges den Dag i Dag.

Elevantallet er i de senere Aar gaaet lidt ned som Følge af den ringe Tilgang af Lærlinge til Haandværket, der gør sig gældende i alle Byer, og nogen Mulighed for Udvidelse af Skolen synes der ikke at være Udsigt til, da saa godt som alle Eleverne forlader Skolen ved Læretidens Ophør. Byen er for lille til, at der kan oprettes faglige Dagklasser, og Skolen er derfor henvist til de 2 Opgaver: at føre Eleverne frem til Svendeprøven og at tjene som Forberedelsesskole for Dagskolerne i større Byer; men dette er da ogsaa Opgaver, der ikke bør ringeagtes, naar de røgtes med Troskab og Dygtighed.

Skolen støttes ved aarlige Tilskud af Staten, Præstø Amts Skolefond og Den Reiersenske Fond, og oppebærer desuden Halvdelen af et Legat, 132 Kr. aarlig, stiftet af afdøde Brygger Lars Rasmussens Enke, *Mette Kirstine Rasmussen;* men hele den øvrige Del af Udgiften udredes af Stege Haandværkerforening, i Reglen 4—500 Kr. aarlig, et enkelt Aar endog hen ved 900 Kr.

A. S.

STOHOLM.

Den tekniske Skoles Tilblivelse i Stoholm skyldes nærmest Tømrer *Bøvling,* idet han gjorde Borger- og Haandværkerforeningen opmærksom paa, at her var en Opgave, der burde løses snarest, da der paa dette Tidspunkt ikke var gjort noget for Ungdommen. Borger- og Haandværkerforeningen tog saa Opgaven op til Behandling; men at paabegynde Skolen uden Penge lod sig ikke gøre. Der blev da nedsat et Udvalg paa tre Mand, Tømrer *Bøvling*, Smed *Aagaard* og Skræder *Pedersen,* til at løse Pengespørgsmaalet.

Udvalget løste Opgaven paa den Maade, at det besøgte alle Borgere i Stoholm og lod dem tegne sig for et Bidrag, som først skulde opkræves, naar det viste sig, at der var tegnet saa meget, at Skolen kunde begynde.

Borgernes Offervilje viste snart, at det let lod sig gøre, og nu blev der lejet en Del af en Bagbygning hos Troels Pedersen, som saa blev lavet om til Lokale for den tekniske Skole med Indlæggelse af elektrisk Lys, Opstilling af Kakkelovn m. m. Borde og Bænke laantes for en Del paa Afholdshjemmet.

Skolen begyndte sin Virksomhed 1. Januar 1912 under det staaende Udvalgs Ledelse med Tømrer *Vinkel*, Skive, Maler *Nonboe*, Stoholm,

Tømrer Bøvling, Stoholm, og Lærer *Taarup*, Troelstrup, som Lærere og Slagter *Rønning* som Formand.

Skolen oprettedes — og drives endnu — som Vinterskole fra 1. Oktober til 1. April med følgende Fag: Regning, Skrivning, Dansk og Tegning.

I Aaret 1913 skete inden for Borger- og Haandværkerforeningen et Brud, der bevirkede, at der dannedes en ny Borger- og Haandværkerforening, men den gamle beholdt den tekniske Skole og Ledelsen deraf.

Nu kneb det atter med Penge, idet Bidragene, der var tegnet, kun gjaldt for et Aar. Skive Folkeblad var den den første, der traadte hjælpende til, idet det bevilgede 25 Kr., imod at Kommunen gav mindst lige saa meget, hvad Kommunen ogsaa gjorde, men heller ikke mere. Skive Folkeblad har altsaa Æren af, at Skolen kom over den økonomiske Krise, idet det hjalp saa meget, at Borger- og Haandværkerforeningen med de Midler, den kunde undvære til Skolen, kunde fortsætte, indtil der kunde faas Tilskud fra Staten og Amtet.

Skolen sorterer endnu under den gamle Borger- og Haandværkerforening med Tømrer Bøvling som Formand.

Mænd som Tømrer Vinkel, Skive, Tømrer Bøvling og Maler Nonboe fortjener særlig Tak for den store Interesse og Offervilje, de viste Skolen de første Aar, idet Nonboe og Bøvling underviste ganske uden Vederlag, og Tømrer Vinkel rejste fra Skive til Stoholm 2 Gange ugentlig (for at give Undervisning i Tegning) for et meget lille Honorar.

Skolen har holdt sit Elevantal omkring 20 med 12 Timers Undervisning ugentlig.

STOREHEDINGE.

Skolen stiftedes af Storehedinge Haandværkerforening den 18. Januar 1856 som Søndagsskole og begyndte med 14 Elever; Byens Lærere tilbød gratis Undervisning; den lededes af Pastor *Gellebølle*, Lærer *Meldahl*, Lærer *Hansen*, Maler *Paulsen* og Haandværkerforeningens samlede Bestyrelse. Der gaves Undervisning i geometrisk Tegning, stereometrisk Tegning, Skrivning, Stil, Regning samt Frihaands- og Bygningstegning. I Oktober samme Aar fik Pastor Gellebølle overrakt en Erindringsgave som Tak for den Flid og Redebonhed, han udviste i Skolens Tjeneste, og blev senere valgt til Æresmedlem af Foreningen.

Den første Hjælp til Bestridelsen af Udgifterne fik Skolen i November s. A., nemlig 50 Rdl. (i 5 Aar) af Præstø Amts Skolefond, i 1857 fik den 100 Rdl. af Den Reiersenske Fond.

Skolen blev første Gang inspiceret af Krigsraad *Lasenius Kramp* i Juli 1859.

I 1875 udvidedes Søndagsskolen til Aftenskole, og der blev under-

vist i 2 Aftener om Ugen. Da Haandværkerforeningens Alderdomsbolig blev færdig i 1878, flyttede Skolen der ind. Tidligere havde der været lejet, iøvrigt højst primitive, Lokaler.

I 1888 begyndte man at tænke paa at faa rejst en Skolebygning; men først efter en Del forskellige, til Tider store, Forarbejder og Vanskeligheder, ogsaa af økonomisk Art, blev Skolen bygget og indviedes den 17. Oktober 1896. Den stod da i en Sum af 20000 Kr. med en Prioritetsgæld paa 5000 Kr. I Statstilskud modtog man 7200 Kr.

Skolen opholdes ved Tilskud fra Storehedinge Haandværkerforening og ved Bidrag fra Storehedinge Sparekasse, Storehedinge Byraad, Præstø Amts Skolefond, Den Reiersenske Fond, Statskassen samt ved Kontingent fra Eleverne og Overskud fra Varelotteriet.

I 1903 skænkede Agent *Richter*, Storehedinge, ved sit 25 Aars Købmandsjubilæum 1000 Kr. til Skolen.

Der er 10 Klasser i Skolen, og Undervisningen bestaar i Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Fagtegning, Skrivning, Regning og Bogføring.

Skolen er siden 1886 ledet af et 3 Mands Udvalg, valgt af og inden for Haandværkerforeningens Bestyrelse; det vælger selv sin Formand. Indtil 1856 ledes Skolen af den samlede Haandværkerforenings Bestyrelse.

P. N. Pedersen,
f. T. Formand.

STRUER.

I November 1886 blev der i Struer Haandværkerforening vedtaget at oprette en »Aftenskole for Haandværkslærlinge«; men Interessen var dog ikke stærk nok; thi allerede i 1888 maatte Skolen indstille sin Virksomhed. I 1893 tager Foreningen fat igen; der nedsættes et Udvalg bestaaende af Kunstdrejer *N. C. Jacobsen,* Skomager *C. Breinholt* og Murermester *C. Schjødt* til at faa Skolen begyndt. Det lykkes, og siden den Tid har her hver Vinter været Skole for Lærlinge. De to første Aar havde Skolen Lokale paa Hotel Struer med ca. 15 Elever, derefter flyttedes der til Kommuneskolen. Snart gaar det imidlertid ned ad Bakke igen for Skolen. Underskud var der hvert Aar; først i 1896 faas Tilskud fra Staten, 50 Kr., og fra Kommunen, 50 Kr.; men Interessen for teknisk Skole var i Tilbagegang. Udvalg eller Bestyrelse blev ikke valgt hvert Aar, Skolen levede stille og ubemærket; der søgtes ikke om Tilskud hvert Aar; Elevantallet steg næsten ikke; det saa paa alle Omraader sort ud. Dog har Skolen i disse Aar haft Venner, selv om det ikke har været mange. Der havde været spillet Whist i et Selskab, et Overskud er fremkommet, og straks er Vennen der: »Lad teknisk Skole faa det!«, thi Kassebogen udviser: Indkommen fra et Whistparti 20 Øre.

I 1899 tager de ledende Mænd sig sammen, og paa en Generalforsamling i Haandværkerforeningen vedtages det, at teknisk Skole skal ledes og styres af en særskilt Bestyrelse paa 5 Medlemmer, og Skolen skal fremdeles sortere under Haandværkerforeningen. Bestyrelsen satte nu al Kraft ind paa at fæstne Skolens Stilling. Den henvendte sig til Borgerne om at støtte Skolen ved frivillige Bidrag. Der indkom 350 Kr., og et lignende Beløb har Skolen faaet hvert Aar siden. Elevantallet steg straks til 46 og er siden steget jævnt; i Vinter har Skolen 118 Elever. Fagenes Antal blev Tid efter anden forøget; Fagtegning for flere Fag, Bogføring, Tysk og Engelsk kom paa Timeplanen. Timeantallet steg fra 120 Timer i 1893—94 til 1200 i 1914—15. Skolen begyndte i 1893 med 2 Lærere, nu er der 10. Fra Staten og Kommunen faas fra 1899 aarligt Tilskud, fra 1904 kommer Amtet med.

Haandværkerforeningen havde flere Gange ladet afholde Tombola til Fordel for teknisk Skole. I 1907 havde Skolen en Formue paa 3000 Kr., dertil gav Haandværkerforeningen 7000 Kr., Struer Kommune 5000 Kr., saa Bestyrelsen vedtog at lade bygge en Skolebygning; den indviedes i Februar 1909.

Efter at Skolen et Par Aar ligesom hvilede sig lidt efter den store Udvidelse, er der nu igen kommet Fart i Undervisningen. Skolen søges flittig; der har de sidste to Aar været Dagskole for Malere i Januar og Februar Maaneder. Struer Kommune giver nu 400 Kr. i aarligt Tilskud, og Struer Haandværkerforening yder 100 Kr. aarlig.

STUBBEKØBING.

I Stubbekøbing var det første Tilløb til at give nogen Undervisning for unge Mennesker efter Konfirmationsalderen en »Søndags- og Aftenskole«, der sattes i Gang 1856 af Borgerskolens Lærere og for privat indsamlede Midler. Denne døde dog vist straks hen igen. Først fra Januar 1860 haves der positive Vidnesbyrd om, at den Skole for Haandværkselever, der er Oprindelsen til den nuværende tekniske Skole, kom i Gang, og den er siden fortsat Vinter efter Vinter.

Der gaves Undervisning i Tegning, Regning og Retskrivning om Søndagen og een Søgneaften, men Besøget var meget ustadigt. I 1860—62 styredes Skolen til Dels af et Udvalg, der 1857 var nedsat af Haandværkerforeningen, med Jernstøber *A. C. Rasmussen* som Formand, og allerede 1860 er Overlærer (den Gang Andenlærer) *R. C. Andersen* den egentlige Leder af Undervisningen. 1862 gaar Skolen mere bestemt ind under Haandværkerforeningens Styrelse som en særlig »teknisk Skole«; Søndags- og Aftenskolen er dog stadig dens gængse Navn, og Undervisning og Fag bliver væsentlig som før. I de følgende Aar trives den

kun saa som saa. Mestrene er ikke rigtig interesseret; de synes, at Lærlingene »spilder« for megen Tid ved at besøge Skolen, og denne maa stadig slutte ved Udgangen af Februar. Fra 1868—69 udvides Undervisningen dog til 3 Gange om Ugen, ialt 6 Timer; men Forsømmelserne er stadig store, og Eleverne er urolige Hoveder, hvad talrige »Anmærkninger« bærer Vidnesbyrd om. Lidt efter lidt gaar det dog fremad. Fra 1873 undervises 4 Gange ugentlig; fra 1877 ophører Søndagsundervisningen, og Skolen bliver ren Aftenskole med yderligere Klassedeling og Undervisning 5 à 6 Aftener om Ugen.

Undervisningen foregik stadig i Borgerskolens Lokaler. Til at begynde med mødte hver 2 Elever med et Lys til at anbringe i Stager eller Træbriker, men 1871 faar en Klasse og 1879 en anden Klasse Gas indlagt. Fra 1865 begynder Lærerne, der hidtil har arbejdet gratis, at faa lidt Løn, nemlig 30 Rdl. til Deling. 1877 bliver Lønnen 1 Kr. pr. Time. Fra 1885 udvides Timeantallet for Tegning betydelig, og ved Forbindelse med Det tekniske Selskabs Skole i København er der kommet mere Plan i Undervisningen, hvilket fæstnes end mere, ved at Tegneinspektøren nu regelmæssigt besøger Skolen og giver Vejledning. 1893 omfatter Skolen 3 Klasser for Tegning (henholdsvis 6—4—6 Timer ugentlig), 2 Klasser for Dansk og Skrivning (Bogføring) og 2 Klasser for Regning, hver med 2 ugentlige Timer. Elevantallet er — fra 20 à 30 i Treserne — naaet op til 50 à 60, hvorpaa det senere har holdt sig.

I 1889 begynder man at tænke paa en selvstændig Bygning til Skolen, og der dannes en Forening for Tilvejebringelsen af en Byggefond. Ved en Basar 1892 indkom 2000 Kr., og paa anden Maade faar man samlet lige saa meget, saa at man i 1894 kan begynde Opførelsen af den nuværende Skolebygning, der stod færdig og toges i Brug fra Februar 1895.

Foreningen for Tilvejebringelsen af Byggefonden fortsættes nu som Selskabet »Stubbekøbing tekniske Skole« og overtager Skolens Ledelse, der altsaa nu skilles ud fra Haandværkerforeningen. Overlærer Andersen bliver Skolens Forstander, og han kan med Tilfredshed se tilbage paa sin 35-aarige Virksomhed i dens Tjeneste; thi at den nu er naaet saa vidt, skyldes i første Række hans energiske Arbejde. Dog har han haft en fortrinlig Støtte i Aarenes Løb hos de forskellige Formænd for Skolen, blandt hvilke særlig maa nævnes Jernstøber A. C. Rasmussen, Snedker *H. P. Arentzen* og Smed *M. Mathiesen*, ligesom han ved Undervisningen har haft to dygtige Hjælpere i Lærerne *H. J. Larsen*

R. C. Andersen.

C. Strandgaard

og *C. Strandgaard*. Sidstnævnte blev Skolens Forstander, da Andersen trak sig tilbage 1898, og har ved sin støtte og rolige Ledelse yderligere fæstnet Skolens gode Anseelse.

Skolens faste Støtter har været: Kommunen, der stadig har ydet Lokale og Varme, indtil Skolen fik egen Bygning, og som nu yder Gas og Elektricitet gratis, Staten (Tilskud fra 1863), Maribo Amts Skolefond (fra 1863), Det Classenske Fideikommis (fra 1870), Stubbekøbing og Omegns Sparekasse (fra 1878), Raben Levetzauske Fond, Haandværkerforeningen og Svendeforeningen. Gentagne Gange har Haandværkerforeningen desuden støttet Skolen ved Afholdelsen af en Basar, naar der har været større økonomiske Vanskeligheder at overvinde. Endelig er Skolen blevet nogenlunde sikret mod fremtidige pekuniære Sorger, ved at dens mangeaarige Kasserer, Gartner *Hoffmann*, ved sin Død stiftede et Legat paa 5600 Kr., hvis Renter maa bruges til Skolens Drift.

Skolen er altsaa nu en selvejende Institution, hvis Bestyrelse ved et Skoleudvalg bestemmer Undervisningens Omfang og Ordning, giver Instruks for Forstander og Lærere m. m., medens Forstanderen til daglig har den nærmeste og øverste Ledelse af Skolen. Der undervises fra 1. Oktober til 1. April, 5 Aftener ugentlig (Lørdag er altid Friaften) à $2^1/_4$ Time (3 Aftener Tegning: 4 Klasser; 2 Aftener Dansk og Regning: hver 2 Klasser). Der er for Tiden 6 Lærere.

Skolens nuværende Forstander er Lærer P. Petersen (fra 1. Juli 1914), der har været Lærer ved Skolen siden 1898.

P. Petersen.

SVANEKE.

Den 4. Januar 1883 stiftedes Svaneke Haandværker- og Industriforening af en Kreds af Borgere, og man fik straks oprettet en Aftenskole for Byens unge Haandværkere. Undervisningen bestod i Regning, Dansk og Tegning. Før den Tid var der intet gjort for at udvide Ungdommens Kundskaber ud over Skoletiden. Stifterne var Møller *H. A. Kofoed*, der blev Formand (død), Glarmester (Glaser) *Joh. Hansen* (†), Maler *Edemann*, Købmand *M. Sonne* (†), Farver *P. Schrøder*, Skomager *P. Pedersen*, Kasserer (†) og Distriktsdyrlæge *L. Jürgensen*, der er den eneste tilbageblevne i Bestyrelsen, siden 1892 som Formand.

Man begyndte med at have Lokale til Aftenskolen i Borgerskolen, og Lærernes Timebetaling var 50 Øre. Man havde kun 3 ugentlige Ti-

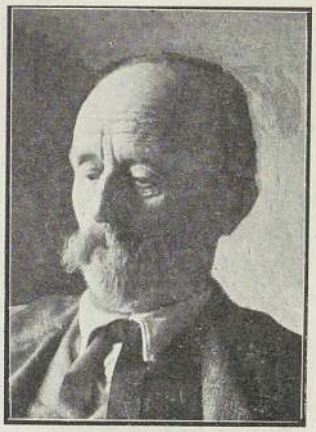
mers Undervisning i Tiden fra 3. Februar til 31. Marts og Skolen begyndte med 24 Elever.

Elevkontingentet var 50 Øre for Elever fra Medlemmer og 1 Kr. for Elever fra Ikke-Medlemmer.

I 1890 fik Skolen sin egen Bygning paa en af Kommunen skænket

H. A. Kofoed.

L. Jürgensen.

Grund i Byens nordre Udkant paa Klippegrund med skøn Udsigt over Østersøen til Christiansø og Nordskoven.

Staten, Amtet og Kommunen har støttet Skolen hidindtil med noget vekslende Bidrag, i de senere Aar 50 Kr. fra Amtet og 100 Kr. fra Kommunen.

Skolens Bestyrelse bestaar af tre af Haandværkerforeningens Bestyrelsesmedlemmer med Formanden som Forstander for Skolen.

Grundet paa manglende Lærerkræfter, pekuniær Støtte og lokale Forhold har man kun kunnet undervise i de 3 Hovedfag, Tegning, Dansk og Regning. Nogle Aar har der været undervist i Tysk, naar der har været Elever til det, enkeltvis i Fysik, i de sidste Aar ogsaa i Bogholderi.

Skolen har et Bibliotek paa ca. 700 Bind og en god Samling af teoretisk og praktisk Tegnemateriel.

Elevantallet har i en lang Aarrække varieret mellem 30 og 40.

L. Jürgensen,
Formand.

SVENDBORG.

I Følge løse Beretninger har Malermester *Fog* (Voigth) i Aaret 1800 oprettet en Tegneskole i Svendborg; den blev dog kun sparsomt besøgt, da Skolepengene var for høje. Først 1834 oprettede Malermester

Hans Frederik Trabolt en Tegneskole, der fik virkelig Betydning. Den fik Navnet »Christian Frederiks Tegneskole«. Undervisningen var gratis, og desuden gaves der hvert Aars Fastelavnsmandag et Bal, hvor der uddeltes Medaljer til de flinkeste Elever. Disse Medaljer bar tyske Inskriptioner, som dog senere ombyttedes med danske. Senere hen kom de fra de Massmannske Søndagsskoler. — Fyns daværende Guvernør *(Christian VIII.)* ydede et lille aarligt Bidrag til Skolens Drift, og den senere Dronning *Caroline Amalie* uddelte egenhændigt Belønninger til de flinkeste Elever, hvoriblandt der ogsaa var Kvinder. Under sit Ophold paa Fyn viste *Frederik VII.* Skolen megen Interesse. — Kommunen ydede Skolen frit Lokale i den saakaldte Borgervagt i det forrige Raadhus. — Til Undervisningsbrug fik man Fortegninger fra Akademiet. Malermester *Trabolt* underviste i Frihaandstegning, Murermester og Brandmajor *Jens Rasmussen* og Snedkermester *Jens Henningsen* i Fagtegning, Toldinspektør, Kaptajn *Dichmann* og Skomagermester *Ludvig Svendsen* i Dansk og Regning.

Trabolt, der var født i København d. 22. Januar 1786, blev Borger i Svendborg 1812, Kaptajn i Borgervæbningen 1814 og senere Forligskommissær og Borgerrepræsentant. Han modtog megen Anerkendelse for sin Virksomhed; 1835 fik han saaledes en Sølvpokal af Borgerne. Paa sine gamle Dage fik han en lille Pension og Dannebrogsordenens Sølvkors for »uegennyttig Virksomhed« (1840). 1852 maatte han paa Grund af Helbredshensyn trække sig tilbage.

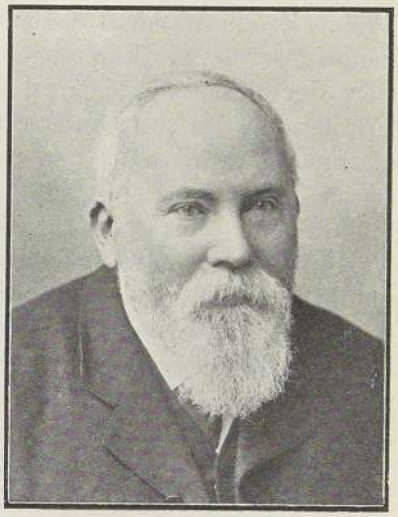
Hans Plads ved Tegneskolen overtoges da en kort Periode af Malermester *Berth*, der ogsaa udførte et trofast Arbejde.

1858 genoptog Tømrermester *A. Andersen*, Lærer (senere Kordegn) *Frederiksen* og Malermester *Vilstrup* Skolen med Støtte af Kommunen, der gav frit Lokale, Brændsel og Belysning. Trods al Ihærdighed fra disse Mænd gik Elevantallet dog stadig tilbage. — I 1860 formaaede Pastor *Warburg* Industriforeningen til at nedsætte et Udvalg, der omsider opnaaede at føre Skolen over i Industriforeningens Varetægt. Foreningens Formand, Redaktør *Assam*, og Jernstøber *L. Lange* nævnes som særlig virksomme for denne Sag. Den 22. Januar 1862 (»Skolens Fødselsdag«) aabnedes Skolen paa ny i Brygger Starups Gaard i Møllergade med Lærer *Frederiksen*, Tømrermester *Andersen* og Litograf *Grønvald* som Lærere, hvilken sidste dog fratraadte ved næste Aars Begyndelse. Elevantallet var i de følgende 10 Aar ca. 21, og Undervisningstiden strakte sig som Regel fra Oktober til April. — Skolen maatte imidlertid flytte flere Gange; den var saaledes bl. a. i Børgesens Gaard, Fruestræde, og til sidst i Karetmager Michelsens Ejendom, Bagergade (Oktober 1871).

I Efteraaret 1872 overdrages Skolens Ledelse til Litograf Grønvald,

der var blevet Medlem af Industriforeningens Bestyrelse efter Malermester Berths Død.

Kancelliraad S. J. Grønvalds Navn bliver da i ca. 35 Aar knyttet til Svendborg tekniske Skole, der i ham fik til Leder en Mand med forunderlige Evner, Kraft og et ukueligt Mod, naar det gjaldt den tekniske Skoles Sag (»min Skole«, som han udtrykte sig). Han var en sjælden Personlighed, baade indsmigrende og kold, men ogsaa som de fleste Personligheder, der er forud for deres Tid, baade afholdt og hadet. Desuden var han i Besiddelse af mange Talenter; han var saaledes baade Maler, Fotograf, Litograf, Lærer, Foredragsholder, Forfatter af perspektiviske Tegneopgaver og Frihaandstegninger (for hvilke han ved Udstillingen i Paris 1878 fik Medalje); men ikke mindst var han Kunstner; hans Pastelbilleder var f. Eks. ypperlige. I Industriforeningens Bestyrelse var han et virksomt Medlem; han arbejdede særlig for Aflæggelse af Svendeprøver. Naar Statsbidragene til de tekniske Skoler blev forhøjet, bidrog Grønvalds Indflydelse paa Autoriteterne mægtig hertil; han forstod at forhandle baade med Ministerium, Rigsdagsmænd (bl. a. J. A. Hansen) og Skolernes ledende Mænd: Lasenius Kramp og Professor Carl F. Andersen.

S. J. Grønvald.

Ved Skolens 25-Aars Jubilæum var han Industriforeningens Æresgæst tillige med Grev *Brockenhus Schack* og Tømrermester *Andersen*. Paa Grund af sin Alder maatte Forstander Grønvald fratræde sin betydningsfulde Gerning i Oktober 1906; men han levede endnu her i Byen i 3 Aar efter den Tid. Kun faa har arbejdet som han, og endnu færre vil høste et smukkere Eftermæle end det, der gaves ham ved hans Jordfæstelse (Februar 1909).

Efter ihærdigt Arbejde fra manges Side opførtes Skolens nuværende Hovedfløj af Arkitekt *Henrik Wandall* i 1887. Som særlig medvirkende maa i denne Forbindelse nævnes den altid velvillige og ydende Amtmand, Grev Brockenhus-Schack, Jernstøber L. Lange, der af Grønvald benævnes: »Skolens Ven og Stifter«; endvidere Skomager *J. C. Rasmussen*, Snedkermester *Jacobsen*, Fabrikant *H. Lange*, Læderhandler *Hybel Rasmussen*, Fabrikant *Jens Lange* (jun.) og sidst men ikke mindst Skolens daværende tro og initiativrige Formand Kobbersmedemester *B. M. Wivel*.

1. Oktober 1890 fratraadte Skolens mangeaarige, nidkære og afholdte Lærer Tømrermester A. Andersen, der har bragt Skolen store Ofre; han døde faa Aar efter. Hans Plads overtoges af Arkitekt *Th. Hoffmann.*

Som Forstander blev Lærer, Kordegn *P. Kragh* Grønvalds Afløser i 1906. Kragh havde fra 1886 virket som Lærer ved Skolen. Allerede som Lærer havde han vist fremragende Dygtighed og disciplinære Evner, der ogsaa i høj Grad kom Skolen til Gode i hans Stilling som Forstander, ligesom hans rettænkende og bestemte Karakter blev paaskønnet af alle dem, han skulde virke sammen med. Skolen gik da ogsaa godt fremad, og der maatte skrides til en betydelig Udvidelse af Bygningen; efter Arkitekt Hoffmanns Tegninger opførtes da den ny Vestfløj med 3 store Lokaler. Desværre var Forstander Kraghs Helbred stadig vaklende, og 2. Oktober 1914 døde han.

Under Vakancen i 1914—15 blev Skolens mangeaarige Formand, nuværende Bestyrelsesmedlem, pens. Lærer *Jens Andersen*, Dbm., konstitueret som Forstander. Han har inden for Bestyrelsen udført et virksomt og skattet Arbejde. Hans Efterfølger paa Formandspladsen blev Murermester *P. C. Hansen;* derved knyttedes Formandsstillingen i Industriforeningen og Skolen sammen.

1. April 1915 valgtes til Forstander Arkitekt Th. Hoffmann, der i 25 Aar havde været knyttet til Skolen som Lærer i Bygningsklassen og som saadan har udført og udfører et initiativrigt og dygtigt Arbejde. Omtrent samtidig fratraadte Murermester P. C. Hansen Formandsstillingen, der derefter blev beklædt med Malermester *Laur. Rasmussen.*

De øvrige Bestyrelsesmedlemmer er: fhv. Lærer Jens Andersen, Dbm., Næstformand, Møllebygger *Christensen*, Tømrermester *Christoffer Rasmussen*, Redaktør *P. Andersen* og Billedskærer *Mygind.* Af Skolens Kasserere bør nævnes: Sparekassebestyrer *Bach*, Garver *Lerche* og den nuværende: Bogbinder *F. Stellhoff*, der alle dels som Bestyrelsesmedlemmer og dels paa Kassererposten har ydet baade paaskønnelsesværdigt og uegennyttigt Arbejde i Skolens Tjeneste.

I sin Lærerstab har Skolen udmærkede Kræfter, hvis Indsats og Udholdenhed endog i mange Aar har været medvirkende til Skolens forbedrede Stilling. Som en af dem, der har arbejdet længst ved Skolen, kan nævnes Malermester *J. Voss,* der i over 20 Aar har ledet den til Skolen knyttede Malerskole paa en fortrinlig Maade. Af særskilte Kursus kan nævnes Maskinistskolen, der i omtrent 20 Aar har været knyttet til teknisk Skole, og hvorfra der i Aarenes Løb er dimitteret et stort Antal Elever til den almindelige Maskinisteksamen.

Som et Udslag af den gode Samfølelse, der hersker mellem Lærerne ved Skolen kan nævnes Dannelsen af en Lærerforening, der i sin fleraarige Bestaaen har søgt og opnaaet at føje »Skæmt og Alvor« sammen, idet den foruden sine selskabelige Sammenkomster har sat sig

som Maal at faa den bedste Aand og Forstaaelse ind i Arbejdet for de unge Haandværkeres Uddannelse.

Skolens Indre prydes af en Mængde forskellige Elevarbejder, baade Malerdekorationer og Modeller, der samtidig med at de afgiver Prøver paa, hvad der er naaet, virker ansporende og opdragende paa den unge higende Slægt, der forhaabentlig i stadig større og større Strøm vil søge ind under Skolens Paavirkning.

SÆBY.

I Lighed med, hvad der var Tilfældet i flere af Landets Byer, arbejdede man ogsaa i Sæby paa at faa indført Aftenskoleundervisning ved at oprette Tegneskole, hvor den unge Haandværker kunde faa Uddannelse i elementær Frihaandstegning, Fagtegning og almindelige Skolefag.

Allerede i Slutningen af 70erne bliver Spørgsmaalet aktuelt, idet Byens Haandværksmestre ved Sammenkomster søger at faa Sagen realiseret gennem frivillige Bidrag. Noget positivt opnaas dog først, da tre af Byens Haandværkere, Murermester *P. Badstue*, Snedkermester *C. A. E. Beck* og Malermester *Brøndum*, hvilken sidste navnlig i særlig Grad har gjort sig fortjent af Arbejdet for Skolen, paa et Møde den 27. December 1881 slaar til Lyd for at samle Byens Haandværkerstand i en Sammenslutning. Mødet resulterede i, at Sæby Haandværkerforening blev startet med de tre Indbydere som Medlemmer af Bestyrelsen.

V. Brøndum.

Ved et paafølgende Bestyrelsesmøde i den nydannede Forening den 4. Januar 1882 fremlægges Spørgsmaalet vedrørende Oprettelse af Aftenskolen; man vedtager at løse Opgaven saaledes, at Undervisningen kan foregaa i et af Kommunebestyrelsen i »den gamle Borgerskole« til Disposition stillet Klasseværelse. Den 12. Januar 1883, altsaa nogle faa Dage senere, begyndte Skolen sin Virksomhed under meget beskedne Former med 14 Elever.

Hvem der ledede Undervisningen i den første Periode, vides ikke; derimod ved man, at cand. theol. *Astrup* (emeritus) ydede den første Lærerhjælp, der tilmed var gratis.

I Efteraaret 1883 blev Skrædermester *C. Neisig* indvalgt i Haandværkerforeningens Bestyrelse og overtog samtidig Hvervet som Leder af Aftenskolen.

Hvor mange Elever, der indtil 1901 har besøgt denne Aftenskole, findes ikke opført; men Tilslutningen har sikkert været god og jævnt voksende; man kan nemlig af gamle Foreningsregnskaber se, at Driftsudgifterne stadig øges.

At Skolens Virksomhed har været af Betydning for Byens Haandværkerstand, derom vidner Kommunebestyrelsens Interesse, idet Kommunen fra 1886 yder Skolevirksomheden 50 Kr. i Tilskud foruden, som anført, frit Lokale, Lys og Varme. I 1888 opnaar Skolen Tilskud fra Staten, et Beløb af samme Størrelse som Byens Tilskud, og fra Amtet 30 Kr. I 1890 giver Stat, Amt og Kommune de dobbelte Beløb, hvad der ogsaa peger i Retning af Skolens Fremgang.

Yderligere Bevis for Skolens Trivsel ses gennem Forhandlinger inden for Haandværkerforeningens Styrelse; man omgaas nemlig med Tanken om at faa egen Skolebygning af Hensyn til de for Tegneundervisning meget uheldige Lokaler og paabegynder Henlæggelse af Kapital i dette Øjemed. Paa Finansloven 1900 opnaas et Tilskud til Byggefonden paa 3850 Kr., og i Efteraaret 1901 lægges Grundstenen til Bygningen paa en Haandværkerforeningen tilhørende Grund i Krystalgade.

Aaret efter, den 12. Januar 1902, tages den ny Bygning i Brug. Denne, der i enhver Henseende er moderne og formaalstjenlig indrettet, er opført efter Tømrermester *K. Nielsens* Tegning med smukke og lyse Klasseværelser, alt i alt et talende Vidnesbyrd om, at den Opgave, der blev Foreningens fornemste, er gennemført i Overensstemmelse med det satte Maal — tillige et smukt og varigt Minde for Sæby Haandværkerstand.

Sæby, i Februar 1916.

S. A. Christensen Franck.

SØLLESTED.

P. Raahauge-Jørgensen.

Søllested tekniske Skole blev oprettet i Vinteren 1906 af Tømrermester *P. Raahauge-Jørgensen,* som da begyndte med at undervise nogle faa Elever i sit private Hjem. Aaret efter indmeldte der sig et Antal af 16 Elever, og samme Aar forsøgte Vestlollands Landhaandværkere at faa Skolen ind under Foreningens Styrelse, hvilket ogsaa lykkedes for et Tidsrum af ca. 2 Aar; men da Landhaandværkerforeningen ikke vilde give Tilskud, og der fra andre Sider heller ikke kunde opnaas nogen Støtte, kunde Skolen ikke opretholdes af privat Mand, hvorfor der i Efteraaet 1909

oprettedes en Haandværkerforening for Søllested og Omegn, som tog til Opgave at opretholde Skolen. Der valgtes et Skoleudvalg, bestaaende af 3 Medlemmer, hvis Formand siden den Tid har været Murermester *H. P Hansen*. Skolen ledes fremdeles af P. Raahauge-Jørgensen sammen med Malermester *J. Hansen* og Lærer *L. Hansen*. Skolen opnaaede sit første Tilskud fra Kommune, Amt og Stat i Aaret 1910, hvilke Tilskud siden den Tid stadig har været stigende.

Skolen har haft Vanskeligheder med Lokaler, da den stadig maatte skifte, indtil Aaret 1912, da Haandværkerforeningen for egen Regning lod opføre en Skolebygning med to Lokaler, som Skolen har fast Lejemaal paa. Skolen benyttes kun som Aftenskole og er i Vinteren 1915—16 besøgt af ca. 30 Elever, der undervises i Frihaandstegning, geometrisk, stereometrisk og Fagtegning, Dansk, Regning, Bogføring o. l., ligesom der afholdes Foredrag af forskellig Art.

Søllested, i Februar 1916.

H. P. Hansen.

TAASTRUP.

Taastrup tekniske Skole hører til de yngste af Arten. Der havde ganske vist flere Gange forud været forsøgt her med Undervisning for Haandværkslærlinge; men Forsøgene mislykkedes Gang efter Gang. Først i 1910 kom der Fart i Spørgsmaalet, som da blev taget op af Taastrup Kommunalforening. Efter indgaaende Drøftelse og Forberedelse begyndtes paa Undervisningen den 2. December s. A. Lokaler var blevet stillet til Raadighed i Realskolen, og førnævnte Dato aabnede Skolens nuværende Forstander Virksomheden med en Tale, hvori han søgte at klarlægge Planen for Skolens fremtidige Udvikling. Udtalelserne ved denne Lejlighed har vist sig fuldt ud at svare til Virkeligheden, idet Skolens Virksomhed stadig er udvidet, ligesom Elevantallet har mangedoblet sig, og nu (December 1915) staar Skolen med egen Bygning (opført 1915) ca. 80 Elever og 8 Lærere foruden Forstanderen.

Skoleaarets Længde er fra 1. Oktober til 31. Marts med 12 à 13 Timers ugentlig Undervisning for hver Elev. Der er Fagundervisning for Murere, Tømrere, Snedkere, Malere, Maskinlærlinge m. fl. Men ved Siden heraf søges der bibragt Eleverne de flest mulige Kundskaber i Dansk, Regning, Samfundslære, Fysik, Kemi, Bogholderi o. fl. Fag, for at de unge Mennesker paa bedst mulig Maade kan blive rustet til Livets senere Kamp. En Ulempe har der været, nemlig at Skolen hidtil har maattet nøjes med at give Aftenundervisning. Dog er Jordbunden for Dagundervisning allerede forberedt, og forhaabentlig er Tiden ikke fjern, da denne Side af de tekniske Skolers Virksomhed i ret stort Omfang er optaget her. Forstanderen i Forbindelse med et Udvalg leder Undervisningen.

Allerede efter Virksomheden i Aaret 1911—12 (det første fulde Skole aar) opnaaede Skolen Statens Anerkendelse i Form af et Tilskud paa 250 Kr., et Tilskud, der gradvis er steget siden. Foruden af Staten støttes Skolen af Kommunen, Amtet og Taastrup Kommunalforening, ligesom et Par stedlige Haandværksmestre har støttet den dels ved billigt Skolemateriel, dels ved en værdifuld Samling Modeller (Maskindele).

Skolen er nu en selvejende Institution. Kommunalforeningen overgav den i Foraaret 1915 til et da stiftet Selskab (»Taastrup tekniske Skoles Selskab«) paa ca. 70 Medlemmer. Selskabet har tegnet sig for 4000 Kr. til den ny Skoles Opførelse, medens Grunden til samme, der forøvrigt er en af Byens værdifuldeste, skænkedes af Gaardejer *H. P. Olsen*, Lykkensgave, som derved har givet et ret enestaaende Bevis paa sin Interesse ikke alene for Skolen, men ogsaa for Byen og dennes Udvikling.

THISTED.

Den første Begyndelse til en Aftenskole for Haandværkslærlinge skete i Vinteren 1867—68. Afdøde Maler *J. Gjørup* og afdøde Lærer *Rose* ledede Undervisningen, men om Undervisningsfag, Timeantal og Elevantal vides intet, og Skolen blev kun drevet den ene Vinter under de to Herrers Ledelse. Næste Vinter var der ingen Skole. Efter indtrængende Opfordring fra Bestyrelsen for Understøttelsesforeningen for trængende Haandværkere og industridrivende i Thisted tog daværende Lærer, senere Overlærer ved Thisted Borger- og Almueskole, *Gravers Nørgaard* i Vinteren 1869—70 Sagen op igen med 12 Elever, som han underviste 2 Timer ugentlig i Tegning og Regning. Den følgende Vinter fik han nu afdøde Lærer *Helles* til at være sin Medarbejder, og Dansk blev medtaget som Undervisningsfag. Elevantallet var nu 30. Kommunen gav Varme og Lys — Stearinlys i Træblokke — i Folkeskolens Lokaler; Lærerlønnen — 24 Skilling i Timen — samt Udgifter til Undervisningsmateriel afholdtes af *Tofts* Legat og et Bidrag paa 8 Skilling Kvartalet fra Medlemmerne i oven nævnte Understøttelsesforening. Helles, der var en ældre Lærer, trak sig efter et Par Aars Forløb tilbage. Nørgaard knyttede, efterhaanden som det gjordes nødvendigt, yngre Kræfter til Skolen, hvoraf særlig bør nævnes nu afdøde Lærer *Herman Povlsen*, der ledede Tegneundervisningen, og hans Eftermand, Maskinkonstruktør *Arvid Povlsen;* da denne forlod Byen, overdroges Fagtegningen til Realskolelærer, Kunstmaler *Anders Chr. Andersen*, der senere blev Nørgaards Eftermand som Forstander. Denne saavel som de yngre Lærere, hvem Undervisningen i de elementære Tegnefag blev betroet, uddannede sig hertil gennem flere Feriekursus. Der undervises nu i Dansk, Regning, Rundskrift, de elementære Tegnefag, Fagtegning, der

er delt i 3 Afdelinger, en for Metalarbejdere, en for Bygningshaandværkere og en for Møbelsnedkere med hver sin Lærer, Tysk, Matematik og Bogføring. I 1871 var Regnskabssummen 15 Rdl. 4 Sk., i 1914—15 3690 Kr. 64 Øre. I 1907 oprettedes en Dagskole for Malere med 4 Timers Undervisning daglig i 3 Maaneder. De to sidste Vintre har den ikke kunnet opretholdes paa Grund af manglende Tilslutning.

Midler til Skolens Drift skaffedes til Veje ved Understøttelser fra Stat, Amt og Kommune. Understøttelsesforeningens og senere Haandværkerforeningens Tilskud var i Nørgaards Bestyrertid minimale, og deres Indflydelse paa Skolens Ledelse kun ringe. Da Skolen i Begyndelsen af Firserne gik over til den i 1877 stiftede Thisted Haandværkerforening, stillede Nørgaard den Betingelse, at han fremdeles blev raadende, hvad Skolens Arbejde angik, og at Haandværkerforeningen tog Byggesagen op. Skolen trængte i høj Grad til sin egen Bygning. Materiellet i Kommuneskolen egnede sig ikke til Undervisning for voksne; særlig for Tegneundervisningen var Forholdene uheldige. Det største Tilskud — 4500 Kr. — fik Byggefonden fra en Haandværkerfest, der afholdtes i Thisted i Sommeren 1890. I de sidste 8 Aar, Nørgaard ledede Skolen, underviste han ikke, men beregnede sig 100 Kr. aarlig som Forstander. Disse Penge skænkede han til Byggefonden. Denne var, da man i 1901 tog fat paa at bygge, vokset til ca. 11000 Kr. Staten ydede 14000 Kr., Kommunen gav Grunden, Værdi 2900 Kr., og man fik saa, efter Tegning af Arkitekt *Olivarius* i Randers, rejst en smuk og stilfuld Skolebygning med 6 udmærkede Skolelokaler, Sal, Lærerværelse, Modelkammer samt i Kælderen Portnerbolig, Rum til Varmeapparat og Brændsel og et større Lokale, der ogsaa kan bruges til Undervisning. Drivkraften i Arbejdet for at skaffe Skolen sin egen Bygning var Haandværkerforeningens energiske Formand, Bogtrykker, Kammerraad *Henrik Rasmussen*. Han opnaaede ikke at faa Resultatet af sit Arbejde i denne Sag at se, idet han døde i November 1900. Den ny Skolebygning toges i Brug 1. Oktober 1901 og samtidig fratraadte Overlærer Nørgaard som Forstander efter at have ledet Skolen uafbrudt siden 1869. Den sidste Vinter han ledede Skolen, havde den haft 111 Elever med 718 Undervisningstimer. Hans Eftermand, Kunstmaler *A. Chr. Andersen*, ledede Skolen til sin Død 1911. Han fik oprettet oven nævnte Dagskole, optog Afholdelsen af Foredrag og søgte, saa godt Forholdene tillod, at bringe Undervisningen i Overensstemmelse med Undervisningsplanen for de tekniske Provins-

Gravers Nørgaard.

skolers Aftenundervisning. Siden hans Død har Kommunelærer *Christen Nørgaard* været Skolens Forstander. I den første Tid havde Skolen egentlig ikke nogen Bestyrelse. 2 Medlemmer af Understøttelsesforeningen fungerede som et Skoleudvalg, førte Regnskabet og aflagde Beretning paa Generalforsamlingen, men havde ellers ikke noget med Ledelsen at gøre.

Da Haandværkerforeningen fik med Skolen at gøre, fik den sin egen Bestyrelse med Haandværkerforeningens Formand som Formand. Siden 1901 bestaar Bestyrelsen af 7 Medlemmer, 5 valgt af Haandværkerforeningen og 2 af Byraadet. I 1914—15 var Skolens Understøttelser følgende: Staten 925 Kr., Thisted By 400 Kr., Thisted Amt 200 Kr., Sparekassen for Thisted Amt 100 Kr., Legater 165 Kr., Haandværkerforeningens Tilskud 657 Kr. 89 Øre, Gaver 152 Kr. 75 Øre. Afdøde Generalkonsul *Pontoppidan* har gentagne Gange vist Skolen sin Interesse. Han skænkede den blandt andet et Legat paa 1000 Kr., hvis Renter anvendes til Præmie for flinke Elever.

THYREGOD.

Den tekniske Skole i Thyregod begyndte i Efteraaret 1903 i Købmand *Hansens* Havestue, hvor de daværende Haandværksmestre i Thyregod samledes 2 Aftener om Ugen for at modtage nogen Undervisning. Det var særlig Frihaandstegning, der arbejdedes med; nogen bestemt Skoleplan havdes ikke, alt var frivilligt. Saa i Efteraaret 1904 tog Haandværkerforeningen fat og lejede Lokale hos Manufakturhandler *P. Nielsen*; paa hans Loft var indrettet et større Lokale, hvor Skolen havde sit Hjem indtil Efteraaret 1908; da flyttedes der ind i Thyregod Friskoles Skolestue, hvor Skolen har været siden og er den Dag i Dag.

Thyregod, den 29. December 1915.

H. E. Hansen,
Formand.

TOMMERUP.

Den tekniske Aftenskole i Tommerup Stationsby stiftedes i Oktober 1912 af den stedlige Haandværkerforening og fik sit første Lokale i en af Klasserne i den nyopførte Tallerup Skole. Da dette Lokale af flere Grunde ikke viste sig at være heldigt, afholdt Haandværkerforeningen i Januar 1914 en Basar til Fordel for Skolen, og den gav ca. 500 Kr. i Overskud. For denne Sum fik man med Sogneraadets Tilladelse indrettet et stort Værelse paa Skolebygningens Loft og har der et efter Forholdene udmærket Lokale med elektrisk Lys. Skolen nyder Tilskud fra Stat, Amt og Kommune og om fornødent af Haandværkerforenin-

gen. Der undervises i almindelige Skolefag af Lærer *J. Th. Jensen*, i Konstruktionstegning og Fagtegning af Murermester *P. Nielsen Dahl*, samt i Frihaandstegning af Malermester *G. Rasmussen*. Ved Skoleaarets Slutning fremlægges gerne Elevarbejderne til offentligt Eftersyn, ligesom der uddeles mindre Præmier til de flinkeste Elever. Forsøgsvis har man i Aar givet Eleverne gratis Undervisningsmateriale.

TRANEBJERG.

Ved Samsø Haandværkerforenings Generalforsamling den 2. Maj 1897 blev der første Gang talt for en teoretisk Uddannelse for Haandværkslærlinge.

Forslaget fremsattes af Farver *H. Lund*, og det vedtoges ved samme Generalforsamling at yde et Tilskud af 50 Kr., og det nedsatte Udvalg lejede saa Lokaler i Forsamlingsbygningen, og der indmeldte sig, da Skolen begyndte, 16 Elever; men det gik snart op for de ledende Mænd, at skulde det føre til et godt Resultat, maatte der arbejdes for at faa en egen Skolebygning.

Aar 1900 opførtes den nuværende tekniske Skole efter Tegning af Professor *Rosen*, København; Arbejdet udførtes af Øens Haandværkere.

Elevantallet var de første Aar 16 à 20, derefter steg det i Løbet af 3 à 4 Aar til 30 og i de senere Aar fra 40 til 50. Timeantallet har i de sidste Aar været 600, fordelt i 3 Klasser. Skoleaaret er fra Oktober til April med $2^1/_2$ Times Undervisning om Aftenen 4 Gange ugentlig. Ved Skolen virker 4 Lærere. Skolen nyder Tilskud fra Stat, Amt og samtlige Øens 5 Kommuner samt fra Haandværkerforeningen, under hvilken den sorterer.

Skolen ledes af en Bestyrelse, valgt af Haandværkerforeningens Bestyrelse. Formand for Skolen er Haandværkerforeningens Formand, som sammen med Forstanderen antager Lærere og paaser Skolens hele Drift.

Tranebjerg, den 5. Februar 1916.

S. J. Vadstrup,
Formand.

TØRRING.

Ved en Generalforsamling i Tørring og Omegns Haandværkerforening den 20. November 1900 vedtoges det at oprette en teknisk Skole i Tørring Stationsby.

Ved samme Generalforsamling vedtoges Love for Skolen. Skolens Formaal skulde være at give unge Mennesker saavel af Handels- som Haandværkerstanden Undervisning i saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kunde være dem til Nytte i deres Fag.

I Undervisningsplanen hed det, at Skolen skulde drives som Aftenskole og være aaben fra 1. Oktober til 31. Marts.

Undervisningsfagene skulde være: Frihaandstegning, geometrisk Tegning, Projektionstegning, Fagtegning for Tømrere, Murere, Snedkere, Smede, Blikkenslagere, Malere og Karetmagere; Dansk, Skrivning, Regning og Bogholderi.

Man lejede Hotellets Mødesal til Undervisningslokale, men i 1903 maatte man flytte derfra og havde saa indtil Aaret 1907 Lokale forskellige Steder i Byen.

Siden Januar 1907 har teknisk Skole haft Lokale i den herværende private Mellem- og Realskole for en aarlig Leje af 120 Kr.

Skolens Bestyrelse kom til at bestaa af 2 Medlemmer af Haandværkerforeningens Bestyrelse og 1 uden for denne. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: Urmager og Guldsmed *H. L. Petersen* som Formand, Købmand *J. Hauge* som Kasserer, Førstelærer ved Kommuneskolen *J. N. Kruse* som Forstander for Skolen.

I Vinteren 1900—01 var Skolen besøgt af 14 Elever og havde 3 Lærere. Elevantallet holdt sig konstant i de første 8 Aar, men derefter voksede det med Stationsbyens Udvikling. Skolen har nu 4 Klasser, 5 Lærere, i 1914—15 22 Elever og begyndte Skoleaaret 1915—16 med 44 Elever.

Chr. Christensen.

Den første Svendeprøve aflagdes her i Efteraaret 1905; i alt har 14 aflagt Svendeprøve her. Deraf har 2 faaet Broncemedalje, 8 Karakteren »antaget med Ros« og 4 Karakteren »antaget«.

Skolen her har i flere Aar faaet Tilskud af Stat, Amt, Kommune og af Tørring og Omegns Haandværkerforening.

Skolens daglige Ledelse sker ved Forstanderen; den sorterer under Tørring og Omegns Haandværkerforening.

Skolen har en ret pæn Samling af Undervisningsmidler, hvortil den 2 Gange har faaet Statstilskud.

Vedlagt følger et Billede af undertegnede, som har været Forstander for Skolen i 13 Aar og tillige i flere Aar undervist i Dansk og Regning.

Tørring tekniske Skole, den 6. Marts 1916.

Chr. Christensen.
Skolens Forstander.

ULDUM.

I Vintrene 1904—05 og 1905—06 gjordes det første Forsøg paa at faa en Haandværkerskole sat i Gang, idet man til den stedlige Vinteraftenskole, der lededes af Byens Lærer, knyttede en Tegneskole. Denne Tegneskole støttedes af Uldum Haandværkerforening. Derefter laa Sagen hen til i Efteraaret 1910. Da oprettedes Uldum tekniske Skole, som siden uafbrudt har fortsat sin Virksomhed i Folkeskolens Lokale. Skolen stiftedes af Uldum Haandværkerforening, og den styres af et 3 Mands Skoleudvalg. Skolen er støttet af Kommune, Amt og Stat. Den sorterer under Uldum Haandværkerforening, som vælger Skoleudvalget. I Vinteren 1914—15 havde den 20 Elever, Skoleaarets Længde var 5 Maaneder, der arbejdede 3 Lærere ved Skolen og undervistes i Frihaandstegning og geometrisk Tegning samt Fagtegning foruden i Dansk, Regning, Bogføring og Tysk.

ULFBORG.

Ulfborg tekniske Skole hører til de smaa, og dens Historie er derfor snart skrevet. Efter tidligere, men mislykkede, Forsøg oprettedes da endelig den nuværende Skole, der sorterer under Borger- og Haandværkerforeningen. Det var nævnte Forening, der i September 1908 paa en Generalforsamling satte Spørgsmaalet paa Dagsordenen og paaviste en saadan Skoles Betydning og fik vedtaget dens Paabegyndelse med et dertil nedsat Udvalg.

I Oktober samme Aar begyndte Skolen og har siden virket aarlig i 6 Vintermaaneder med 5 Timers Aftenundervisning ugentlig indtil 1914—15, da der tillige blev undervist 1 Time ugentlig skiftevis af Købmændene *Aastrup* og *Svanholm*, i Dansk, Skrivning og Regning, og Elevantallet blev da 29 mod 20 gennemsnitlig de foregaaende Aar. Skolens Lærere har hele Tiden været Konstruktør *Poulsen*, Ringkøbing, og Snedkermester *Bitsch*, Ulfborg; der undervises i Frihaandstegning, geometrisk, stereometrisk Tegning og Fagtegning.

Skolen har Tilskud fra Staten, Amtet, Kommunen og Borger- og Haandværkerforeningen. Sidstnævnte Forening paatog sig ved Skolens Begyndelse at være dens økonomiske Støtte og afholde dens Udgifter, dog ikke over 150 Kr. aarlig. Foreningen vælger Skolens Bestyrelse. Dennes Formand, der var med i det første Udvalg, Snedkermester *Jens Hansen*, har været Formand til 1915, da han paa Grund af Sygdom trak sig tilbage; den nuværende Formand er Smed *Kr. Nielsen*.

Udviklingen kan jo nok siges at være gaaet lidt fremad; men Skolen er uheldig stillet, fordi der ikke er tilstrækkelige Lærerkræfter paa Pladsen, ogsaa med Hensyn til Lokale er Forholdene ikke heldige, men der tænkes da ogsaa paa at bygge i en nær Fremtid.

VALLEKILDE.

I Meddelelser om Vallekilde Folkehøjskoles tekniske Afdeling 1888 oplyser Andreas Bentsen følgende, som delvis gengives her med hans egne Ord:

Paa Vallekilde Folkehøjskole, der er grundlagt i Aaret 1865 af cand. teol. *Ernst Trier*, blev *Andreas Bentsen* i 1868 antaget som Lærer i de almindelige Skolefag; men da han før sin Læreruddannelse havde arbejdet i 8 Aar som Bygningshaandværker og i den Tid modtaget Undervisning i de for Faget nødvendige tekniske Færdigheder, blev der straks Lejlighed til i Fritiden at vejlede en Tømrer blandt Skolens Elever i Fagtegning og Modellering af Tømmerforbindelser.

Andreas Bentsen.

Dette gentog sig de følgende Vinterhalvaar, og i Løbet af 8 Aar voksede denne Undervisning i et saadant Omfang, at i Vinteren 1876—77 modtog 10 Tømrere, 8 Murere, 3 Smede og 1 Maskinbygger Tegneundervisning, dog for en stor Del uden for den egentlige Undervisningstid.

Da denne Maade at undervise paa blev uoverkommelig, gik Forstander E. Trier ind paa et Forslag af A. Bentsen om at gøre et Forsøg med et særskilt Undervisningshold, dannet af de Elever, der var Haandværkere, og som kunde ønske at deltage heri.

Forsøget blev iværksat i Vinteren 1877—78 i Folkehøjskolens Undervisningsrum og fortsat den følgende Vinter paa samme Maade. Det viste sig dog, at Tegneundervisningen og Folkehøjskolens øvrige samtidige Undervisning hæmmede hinanden noget. Der blev derfor ved Imødekommenhed fra Forstander Triers Side, saavel ved Afgivelse af Byggeplads, som ved Ordning af Undervisningen og Betaling for samme, i Sommeren 1879 for A. Bentsens Regning opført en Skolebygning, hvor de Krav, den tekniske Undervisning her har stillet, saa nogenlunde er blevet fyldestgjort. Bygningen har senere, som Skolebesøget voksede, modtaget de fornødne Udvidelser, den sidste i 1888, da der blev tilbygget en Fløj med Plads for en Skolestue til ca. 30 Elever og en Malerstue med Ovenlys og med Plads for 20 Malere.

Som før nævnt er det altsaa som en Afdeling eller et Led af Vallekilde Folkehøjskole, at Haandværkerskolen virker. Ligesom Eleverne har Kost og Bopæl paa selve Folkehøjskolen, tager de ogsaa Del i dennes Fællesundervisning ved Foredrag over Historie m. m. samt i Gymnastik. Derimod er Undervisningen i de almindelige Skolefag og Ma-

tematik samt den rent faglige Undervisning henlagt til Haandværkerskolen. For denne Undervisning betalte Folkehøjskolens Forstander af de maanedlige Skolepenge 10 Kr. for hver Elev til Andreas Bentsen, som selv havde at sørge for Undervisningen, Skolebohave og alle Hjælpemidler til Undervisningen, fornøden Varme og Lys samt Udredelse af alle Lærerlønninger ved denne Undervisning.

Haandværkerskolen er siden 1881 støttet af Reiersenske Fond, og siden 1882 af Staten.

Den her nævnte Ordning fortsattes, da Folkehøjskolens nuværende Forstander, *Povl Hansen*, efter E. Triers Død i 1893 overtog Højskolen, indtil Andreas Bentsen i Aaret 1908 efter 40 Aars utrætteligt Arbejde for de unge Haandværkere overdrog Skolebygninger og Beboelse til sin Søn *J. Bentsen*.

Forbindelsen med Folkehøjskolen fortsattes imidlertid paa samme Vilkaar som tidligere, dog overtoges Undervisningen i Dansk og Regning af Højskolens Lærere, medens den faglige Undervisning, Matematik o. l. i Fællesskab overtoges af de daværende Lærere J. Bentsen, *H. Munk* og *H. Olsen*.

Skolen fik samtidig en Udvidelse, idet J. Bentsen for egen Regning oprettede en Klasse for viderekomne Elever, der uden Forbindelse med Højskolen havde Bolig og hele Undervisningen paa Haandværkerskolen. Ligeledes gav han sammen med H. Munk Aftenundervisning for Omegnens Haandværkslærlinge.

Da J. Bentsen i Aaret 1912 forlod Skolen, bortfaldt denne Klasse atter, medens det øvrige Arbejde fortsattes i samme Spor som tidligere, men med H. Olsen som Leder af den faglige Undervisning i Dagskolen. Samme overtog tillige Aftenskolen, som er uden Forbindelse med Højskolen, men dog har Tilladelse til at benytte Haandværkerafdelingens Lokaler.

Eleverne paa Dagskolen er som alle Højskolens Elever i Reglen over 18 Aar. I Vinterhalvaaret 1914–15 var Antallet 68 med en Gennemsnitsalder paa 21,01 Aar. De fordeltes paa følgende Fag: Tømrere 28, Murere 13, Malere 17, Snedkere 4, Smede 3, Maskinarbejdere 2, Karetmagere 1. Den særlige Undervisning for disse Fag strækker sig over 25 Timer ugentlig i de 5 Maaneder, Højskoleopholdet varer.

Aftenskolen, der i indeværende Vinter har 23 Elever, havde i 1914—15 16 Elever, hvoraf 13 var over 15 Aar. Der undervises her 6 Timer ugentlig i 5 Maaneder. —

I de første Aar meddelte Andr. Bentsen al den faglige Undervisning med lejlighedsvis Hjælp af en viderekommen Elev.

Fra Februar 1880 fik Skolen sin første faste Medhjælp i cand. polyt. *N. H. Rasmussen* (nu gymnastisk Institut i København). Senere har følgende i kortere eller længere Tidsrum medvirket ved den faglige Under-

visning: *Niels Hansen, J. J. Korsholm, H. K. Jørgensen, H. Arnt, E. Mørk, Kr. Nørregaard, V. Plockross, H. Nielsen, H. Smidt,* I. Bentsen, H. Munk, *Th. Mortensen, C. Larsen* og H. Olsen, hvoraf de 3 sidste for Tiden virker ved Skolen.

Vallekilde, i December 1915.

Hans Olsen.

VAMDRUP.

Da Vamdrup Stationsby i Halvfemserne samlede mange Haandværkere og Handlende, følte det som et Savn, at man ikke kunde byde de unge Lærlinge en i hvert Fald begyndende teoretisk Uddannelse. Bestyrelsen for den daværende Haandværkerforening tog saa fat paa Opgaven og fik i Vinteren 1896—97 den første tekniske Aftenskole i Gang. Der undervistes foruden i Dansk og Regning tillige i geometrisk og Frihaandstegning. Senere — 1899 — dannedes der en Forening af Stationsbyens Borgere, der under Navn af »Teknisk Selskab« overtog og endnu driver Skolen. Undervisningen udvidedes Aar 1900 med Fagtegning for de forskellige almindelige Haandværk, og hertil føjedes 1907 tillige Bogføring. I disse Fag undervises endnu. Elevantallet, der særlig i Begyndelsen af 1900-Tallet var stigende, er senere atter dalende, og Grunden hertil er, at Lærlingenes Antal er aftagat i betydelig Grad i de senere Aar. Skolen har som Følge heraf et mindre Antal Elever at arbejde med. Dens Undervisning foregaar i et Par af Kommuneskolens Lokaler, der beredvillig er stillet til Raadighed af Sogneraadet. Skolen støttes foruden af Selskabet og Haandværkerforeningen tillige af Amt og Stat med faste aarlige Tilskud. Den styres af Teknisk Selskabs Bestyrelse, og den daglige Ledelse er underlagt en af Selskabet valgt Forstander.

Vamdrup tekniske Aftenskole, den 14. Februar 1916,

B. Møller,
Forstander.

VARDE.

Som det gik i de fleste Byer, saaledes ogsaa i Varde: længe før en egentlig teknisk Skole oprettedes, blev der gjort famlende Forsøg paa at tilvejebringe en Undervisning for unge Haandværkere, Forsøg, der ofte vidnede om en paaskønnelsesværdig Offervillighed med Hensyn til Tid og Arbejde, men som kun undtagelsesvis førte til et nævneværdigt Resultat. Allerede i Halvtreserne begyndte Byens daværende Overlærer, cand. teol. *V. Larsen,* med Bistand af enkelte Haandværkere, særlig Snedkermester *Hornum,* at samle Lærlingene til Tegneundervisning een eller to Aftener ugentlig; men det gik kun smaat baade med Til-

slutning og Udbytte. Endelig i Foraaret 1879 tog Haandværkerforeningen Spørgsmaalet om Lærlingeundervisningen op til Drøftelse; det vedtoges at oprette en teknisk Skole; der valgtes en Bestyrelse paa 5 Medlemmer; til Forstander antoges den da nylig ved Byens Skolevæsen ansatte unge Lærer *W. Marke*, og den 15. Oktober 1879 aabnedes Skolen med ca. 50 Elever, en i alle Henseender broget Skare, purunge Lærlinge og ældre Svende mellem hinanden. Lokalet, et Klasseværelse i Borgerskolen, var daarligt, Materiellet var daarligt, Belysningen var daarlig, og Genvordighederne var mange. Undervisningen foregik tre Aftener ugentlig: een Aften Frihaandstegning, een Aften »geometrisk Tegning« og een Aften Skrivning og Regning. Uagtet det kneb med at holde Interessen vedlige hos alle disse Mennesker, der ikke havde Lejlighed til at se, hvad denne »forberedende Undervisning« forberedte til, steg Elevantallet dog snart til ca. 70, saa en ny Klasse maatte oprettes.

Aaret efter flyttede Skolen hen i et lejet Lokale: en forhenværende Dansesal med tilstødende langt, smalt Beværtningslokale. Det var et Fremskridt, da man her kunde have rigtige Tegneborde, men Forholdene var ellers daarlige nok: gennem det lave, utætte Bræddeloft dryssede Hakkelse og Støv ned paa Tegningerne og blandedes der med Dryp fra Petroleumslamperne. Saa købte Haandværkerforeningen en gammel Bygning i Byens Hovedgade i den Hensigt en Gang senere at opføre en Foreningsbygning og en Skolebygning paa Grunden. Her havde Skolen saa ret gode Lokaler de følgende Aar. 1888 fik Haandværkerforeningen bevilget et Andragende om Statstilskud til en Skolebygning, og den 15 Oktober 1889 indviedes Skolens nuværende Bygning med fire udmærkede Lokaler. Udviklingen foregik imidlertid hurtigt, og faa Aar efter blev det nødvendigt at indrette to Klasseværelser i Loftsetagen, eet til Malerklassen og eet til Skyggetegning.

Samtidig med Indflytningen i den ny Skole oprettedes Dagskolen med to Klasser, Malerklassen og Klassen for Bygningshaandværkere, med Undervisning 5 Maaneder. I Aftenskolen er Undervisningen efterhaanden forlænget fra de oprindelige 6 Maaneder til lidt over 7, fra Midten af September til midt i April, og forhaabentlig lykkes det at naa de eftertragtede 8 Maaneder. Timeantallet er vokset fra ca. 150 i 1879 til ca. 2500 i 1913—14, og Antallet af Lærere er nu 11. Skolen faar Tilskud af Staten, Amtet, Kommunen, Haandværkerforeningen og Sparekassen. Som Flidspræmier uddeles hvert Aar Renterne af et Legat paa 1000 Kr., skænket af Murermester *H. J. Hansen* og Hustru.

Sjælen i det forberedende Arbejde, der gik forud for Skolens Oprettelse 1879, var Haandværkerforeningens mangeaarige Formand, daværende Kunstdrejer, nu Sparekassedirektør *D. Madsen*. Han blev straks Formand i Skolens Bestyrelse og har nu som saadan været en interesseret og virksom Støtte for Skolen i 37 Aar. Lige saa længe har Kas-

sereren, Blikkenslager *J. Z. Thomsen* og Gasværksbestyrer *Lauritzen* siddet i Bestyrelsen, i hvilken nu tillige nævnte Murermester *H. P. Hansen,* R., og Maskinfabrikant *Birch* sen. har Sæde. Den daglige Ledelse

D. Madsen.

W. Marke.

af Skolen er underlagt Forstanderen, Lærer *Marke,* der ligeledes gennem de forløbne 37 Aar har ledet Undervisningen i Fagtegning for mange forskellige Fag.

Skolen har altid kunnet glæde sig ved at høste Gavn af et fortrinligt Samarbejde mellem Bestyrelse og Forstander paa den ene Side, Forstander og et udmærket Lærerpersonale paa den anden Side. Lige fra Skolens Oprettelse har man haft Øje for, at den tekniske Skole er Haandværkslærlingenes eneste Ungdomsskole, og at den derfor ikke udelukkende bør holde sig til sin nærmeste Opgave, den faglige Undervisning, men ogsaa stræbe efter at give Eleverne en almendannende Paavirkning. Derfor begyndte man allerede 1889 med Afholdelsen af Foredrag over almendannende Emner for samtlige Elever, i Begyndelsen eet Foredrag ugentlig, senere, da der opnaaedes Statstilskud ogsaa til denne Side af Skolens Virksomhed, 3 à 4 Foredrag ugentlig. I Forbindelse hermed staar det vel ogsaa, at det i 1897, nærmest paa Foranledning af Skolens Forstander, lykkedes at faa oprettet et »Hjem« for Byens Haandværkslærlinge, hvor de kan tilbringe deres Fritid, en Institution, hvis gavnlige Indflydelse tydelig spores i Skolen.

VEJEN.

Vejen tekniske Skole oprettedes i Aaret 1895, væsentlig paa Initiativ af Børstenbinder *A. Andersen,* Vejen. Vejen Haandværkerforening stillede sine Lokaler i Haandværkerhuset til Raadighed og ydede desuden

gratis Lys og Brændsel. Skolen begyndte da den 1. November s. A. og havde til at begynde med 50 Elever. Der undervistes i Regning, Skrivning, Dansk, Geometri og Frihaandstegning samt Foredrag og Oplæsning, og dette var væsentlig Fagkredsen i de første 5 Aar. Lærerne var i samme Tidsrum: Pastor *Rickter* (Foredrag og Oplæsning), Lærer *Lauridsen* (Dansk), Lærer *Vendelboe* (Regning), Forretningsbestyrer *Lindemeyer* (Skrivning), Gymnastiklærer *J. Rasmussen* (Geometri), Malerne *Andersen* og *Madsen* (Frihaandstegning).

Lærerlønnen var de første Aar 10 Kr. aarlig, men steg saa de i 1900 endog fik 20 Kr.

De første 3 Aar lededes Arbejdet af nævnte Børstenbinder A. Andersen, men fra 1898 dannedes en Bestyrelse bestaaende af Snedker *A. Jensen,* Fabrikant *Svenning* og Børstenbinder A. Andersen. Undervisningen var gratis. Til Dækning af Udgifterne ydede Beboerne, særlig Haandværkerne, i Vejen et mindre aarligt Tilskud, og senere ydedes ogsaa Tilskud af Kommunen, Amtet, Vejen Sparekasse og Brugsforening; men at det var smaa Summer, det drejede sig om, fremgaar af Regnskabet, der det første Aar balancerede med 125 Kr., men saa efterhaanden steg til op mod 200 Kr., indtil man i Aaret 1900 opnaaede det første Statstilskud, og hele Indtægten var da 283 Kr.

Den 5. November 1900 stiftedes »Teknisk Selskab« med følgende Bestyrelse: Maler *C. Madsen* (Formand), Lærer *Mortensen* (Næstformand), Fabrikant *Johs. Lauridsen*, Bygmester *Sørensen-Høllund* og Boghandler *E. Carlsen.*

Samtidig flyttede man over i Vejen Realskoles Lokaler, der stilledes til Raadighed af den daværende Ejer, Fabrikant Johs. Lauridsen, og der dreves saa Undervisningen indtil Aaret 1907, da Skolebygningen opførtes. Det var Vejen Haandværkerforening, og da særlig dens energiske Formand, Urmager *Schmidt,* der tog Initiativet til at faa en selvstændig Skolebygning rejst. Andragende om Statstilskud blev indsendt, Haandværkerforeningen gav selv et klækkeligt Tilskud, ligesom der blev tegnet Aktier hos interesserede i Vejen og Omegn, og det lykkedes paa den Maade ret hurtigt at faa en god og tidssvarende Skolebygning rejst.

Siden den Tid er Skolen gaaet godt fremad; den fik i 1910 sin egen Forstander, ligesom der efterhaanden antoges flere Lærere og indførtes flere ny Fag. Skolen har af Bygmester *N. Petersen,* Dalhus, modtaget en god Modelsamling og af Fabrikant *Th. Petersen* forskellige Maskindele, dels som Gave, dels som Laan, hvorfor Skolen skylder dem hjertelig Tak.

Siden 1908 har Grosserer *P. Lauridsen* været Formand i Teknisk Selskab, og Murermester *Gr. Kristensen* Kasserer, og ved de to Mænds energiske Arbejde er det lykkedes at ordne Skolens økonomiske Stilling, saa der er blevet Raad til at indføre forskellige Forbedringer,

bedre Klassedeling, bedre Materiel og højere Lærerlønninger, hvorfor det ogsaa er lykkedes at knytte dygtige Lærere til Skolen.

Vejen, den 31. December 1915.

H. P. Skøtt,
f. T. Forstander.

VEJLE*).

Allerede i Vinterhalvaaret 1855—56 oprettedes der i Vejle en Haandværkertegneskole af to Haandværkere: Møllebygger *Bertelsen* og Malermester *Weiss,* der i nogle Aar drev Skolen privat, indtil den i 1863 blev overtaget af Vejle Haandværkerforening. I de første Aar havde Skolen Lokaler ude i Byen, f. Eks. i Borgerskolen, men i 1885 flyttede Skolen ind i Haandværkerforeningens Bygning, hvor Kælderetagen under Festsalen blev indrettet til Tegnestuer.

I 1881 havde Skolen det Held i Arkitekt *Ludv. A. Petersen,* nu i Aarhus, at faa en for Sagen interesseret Forstander, og fra den Tid vokser Interessen for den tekniske Skolesag og dermed Skolens Elevantal, saa at Rummene under Festsalen snart blev overfyldt; men allerede i 1887 forlod Arkitekt Petersen Vejle for at bosætte sig i Aarhus og maatte dermed opgive sin Virksomhed som Forstander for Tegneskolen, hvilken Virksomhed Stads- og Havneingeniør *Emil Petersen* derpaa overtog, Skolens Elevantal voksede i disse Aar til et Antal af ca. 100.

Men en tidssvarende Udvikling af Haandværkerundervisningen kunde ikke foregaa i de i Haandværkerforeningen disponible Lokaler, og med den Opgave at tilvejebringe en ny Skolebygning og udvide Undervisningen mest muligt stiftedes da »Det tekniske Selskab i Vejle« den 7. Oktober 1890 paa et Møde i Haandværkerforeningen efter Indbydelse af Tegneskolens Forstander, Ingeniør Emil Petersen, og Haandværkerforeningens Næstformand, Guldsmed *J. Sørensen.* Medlemsantallet steg i Stiftelsesaaret til 279, Love blev vedtaget, hvorefter bl. a. Bestyrelsen skal bestaa af 9 Medlemmer, hvoraf Haandværkerforeningen vælger 4, det tekniske Selskab 4 og Vejle Byraad 1, og den første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende: valgte af Vejle Haandværkerforening: Snedkermester *Henriksen,* Malermester *Carl Petersen,* Konsul *A. Schiøth* og Amtsvejinspektør *G. Schmith;* valgt af Vejle Byraad: Borgmester, Overauditør *Ørsted,* og valgte af det tekniske Selskab: Fabrikejer *C. M. Hess,* Stads- og Havneingeniør Emil Petersen, Tømrermester *Jørgen Petersen,* Guldsmed J. Sørensen. Til Formand valgtes Borgmester *Ørsted,* som dog efter eget Ønske fratraadte i 1894, hvorpaa Næstformanden, Amtsvejinspektør G. Schmith, valgtes til Formand og siden har varetaget dette Hverv.

*) I 1916 udkom: Det tekniske Selskab og den tekniske Skole i Vejle 1890—1915.

Tømrermester Jens Nielsen. Stadsingeniør Emil Petersen.
Tømrermester Jørg. Petersen. Fabrikant Hess.
Malermester Carl Petersen. Guldsmed J. Sørensen.
Fabrikant C. Christoffersen. Amtsvejinspektør G. Schmith. Konsul A. Schiøth.

Den nuværende Bestyrelse, er, skønt 25 Aar er forløbet efter Selskabets Stiftelse, ikke meget forskellig fra den første Bestyrelse, idet kun Vejle Haandværkerforening i Stedet for Snedkermester Henriksen, som afgik ved Døden kort efter Stiftelsen, siden 1898 har været repræsenteret af Fabrikant *C. Christoffersen*, Haandværkerforeningens nuværende Formand, og idet Vejle Byraad siden Aar 1900 har været repræsenteret af Byraadsmedlem, Tømrermester *Jens Nielsen*.

Det tekniske Selskabs første og store Opgave var at skaffe Skolen en tidssvarende Bygning; dertil krævedes mange Penge, og for at skaffe dem maatte man først vække den størst mulige Interesse for Sagen. Det lykkedes virkelig og navnlig ved Byens velvillige og forstaaende Presses værdifulde Bistand, og for alle dem blandt Vejle Bys Borgere og Borgerinder, som har oplevet og deltaget i Haandværkets Festdage den 26.—28. Marts 1892, der fejredes i Haandværkerforeningen som et Eventyr: »Rejsen til Kairo«, vil det være naturligt, at man med største Tak mindes den Interesse og Offervilje, der da blev lagt for Dagen baade af Mænd og Kvinder, baade af Haandværkere og Ikke-Haandværkere. Gaver strømmede ind fra alle Sider, og Resultatet blev langt over Forventning, idet Festen gav et Nettooverskud af 7000 Kr. Men Haandværkerne selv lagde ogsaa hele deres Dygtighed og Snille i Arrangementet af Festen, og det gamle, gennem alle Tider og af alle Mennesker paaskønnede Haandværk viste atter her sin Tiltrækningskraft; ingen kunde modstaa; saa at sige hele Byen tog Del i Festen. Her saa man første Gang det Valgsprog: »Haandens Kraft og Aandens Snille«, som Skolen havde valgt sig, sindbilledligt fremstillet i Tubalkain-Skikkelsen, saadan som Billedhuggeren som bekendt har fremstillet denne den første Haandværker: ung og smuk og stolt af sit Værk, som han holder i Haanden.

Med denne gode Begyndelse lykkedes det ved Statens, Amtets og Købstadens Bidrag at rejse en tidssvarende Skolebygning, og den 2. Marts 1896 fandt den festlige Indvielse af Skolebygningen Sted, der var opført efter Tegning af Arkitekt Ludv. A. Petersen. Imidlertid voksede Elevantallet stærkt, og allerede i 1910 gennemførtes derfor en betydelig Udvidelse af Skolebygningen, hvorved man foruden 6 ny Klasseværelser fik en rummelig og smuk Foredragssal.

Det tekniske Selskab, som den 7. Oktober 1915 havde bestaaet i 25 Aar, har i den Anledning udgivet en Beretning om Selskabets Virksomhed for og med den tekniske Skole, som bl. a. er tilsendt alle tekniske Skoler, og hvori der findes gode Billeder af Bygningen, Foredragssalen m. m., hvortil henvises.

I 1896 saa Stadsingeniør Emil Petersen sig desværre nødt til at fratræde som Forstander, da Arbejdet blev uoverkommeligt for ham.

Han blev efterfulgt af Arkitekt *N. Christof. Hansen*, der ledede Skolen

indtil Aar 1907, da ogsaa han paa Grund af sin Arkitektvirksomheds store Udvikling maatte opgive Forstanderhvervet.

Stadsingeniør i Vejle, Cand. polyt. *K. Runge* blev derpaa valgt til Forstander og virker fremdeles som saadan.

Under disse Mænds kyndige Ledelse og ved deres varme Interesse for den tekniske Skolesag er Vejle tekniske Skoles Udvikling Aar for Aar skredet roligt og sikkert fremad.

Forøvrigt varetager Forstanderen, under Samarbejde med et af Bestyrelsen nedsat Skoleudvalg, den daglige Ledelse af Undervisningen i Henhold til de af Bestyrelsen vedtagne Reglementer for Lærere og Elever.

I 1904 oprettede Bestyrelsen et Skoleraad bestaaende af Skolens Forstander og faste Lærere samt Bestyrelsens Medlemmer. Skoleraadsmøder afholdtes 2 à 3 Gange om Aaret, og paa Møderne kunde behandles alle Sager af Interesse for Skolens Drift, dens Undervisning eller dens økonomiske Forhold. Skoleraadsmøderne fortsattes i de paafølgende 5 Aar, og mange Emner af Interesse blev behandlet til Oplysning og Gavn baade for Bestyrelsen og for Lærerne; men efterhaanden som Skolens Undervisningsplan og dens økonomiske Forhold antog fastere og tilfredsstillende Former, blev regelmæssige Skoleraadsmøder mindre nødvendige, til Dels vel ogsaa fordi Teknisk Provinsskoleforenings regulerende Indflydelse paa de enkelte Skolers Virksomhed allerede da var af Betydning.

Forøvrigt havde Vejle tekniske Skole i Aaret 1902, netop paa Grund af de tekniske Skolers tilsyneladende uensartede Virksomhed og Savnet af et virksomt Samarbejde mellem Skolerne, stillet Forslag om Oprettelse af en Fællesrepræsentation for de tekniske Skoler i Provinserne, idet man indbød samtlige Skoler til Deltagelse i et Delegeretmøde, dog med den Forudsætning for Afholdelse af Mødet, at mindst Halvdelen af Skolerne vilde give Forslaget sin Tilslutning. Teknisk Provinsskoleforening fraraadede Skolerne at tiltræde Forslaget. Resultatet blev, at 35 Skoler svarede ja, 14 Skoler nej, medens Resten ikke svarede, hvorfor Bestyrelsen foreløbig opgav Planen, som jo siden er overflødiggjort ved Dannelsen af »Foreningen af tekniske Skoler i Danmark«.

Den tekniske Skole i Vejle har siden 1896 været drevet baade med Aftenskole og Dagskole og omfattende næsten alle Haandværksfag.

Skoleaarets Længde er 6 Maaneder.

Midlerne til Skolens Drift skyldes væsentlig Bidragene fra Staten, Vejle Amt og Vejle Købstad, men desuden modtager Skolen aarlige faste Bidrag fra Vejle Haandværkerforening og det tekniske Selskab (Medlemskontingent).

Skolen ejer følgende Legater etc.:

I. Vejle Bys og Amts *Sparekasses* Legat, stort..... 500 Kr.

II. Fabrikant *C. M. Hess's* Legat, stort..... 5000 Kr.
hvoraf 4000 Kr. til Udvidelse af Skolebygningen, 1000 Kr. til Stipendier.
III. Fabrikant *C. M. Hess*, Gavebrev af 6. April 1906..... 1000 —
IV. Konsul *A. Schjøth*, Gavebrev af 28. Juni 1906..... 1000 —
V. Fabrikant, Murermester *C. Christoffersen*, Gavebrev af 31. Juli 1906..... 1000 —
VI. Fabrikant *C. M. Hess*, Gavebrev af Maj 1910, Skolens Udsmykning..... 1000 —
VII. Fhv. Stads- og Havneingeniør *Emil Petersen* og *Hustru* 7. Oktober 1915..... 1000 —

Desuden har i en Række Aar saa vel Murerfagforeningen som Tømrerfagforeningen i Vejle glædet Skolen ved aarlige Bidrag, der uddeles som Præmier til Elever i de paagældende Fag.

Til Slutning skal det endnu fremhæves, at Vejlenseren, Digteren *Andr. Dolleris* i smukke Kantater og Vers, som findes aftrykte i Selskabets foran nævnte Jubilæumsskrift, ved flere festlige Lejligheder har besunget Skolen og Haandværket, og adskillige af disse Sange vil sikkert egne sig udmærket til Optagelse i den Sangbog for Haandværket, som saa mange er enige om, at Skolerne savner!

Bestyrelsen.

VEMB.

Ved Vemb Borger- og Haandværkerforenings ordinære Møde den 3. November 1909 foresloges det af Murermester *K. Sand* at oprette en teknisk Skole i Vemb, og det vedtoges efter nogen Forhandling at faa Bygmester *Broder Nissen* i Hadsten til at holde et Foredrag om tekniske Skoler, hvilket fandt Sted den 11. November. Efter Foredraget bestemtes det saa at begynde Skolen med Snedkermester *Bits* i Ulfborg som Lærer i Tegning een Aften ugentlig, og Lærer *Kristiansen*, Vemb, som Lærer i Regning og Dansk, ligeledes een Aften om Ugen.

Skolen fik overladt et Klasseværelse i Vemb Kommuneskole; Borger- og Haandværkerforeningen anskaffede Rekvisiter samt afholdt alle Udgifter.

I Oktober 1910 flyttedes Skolens Lokale til Forsamlingsbygningen i Vemb, paa Grund af at det tidligere Lokale toges i Brug til Sløjd.

En gennemgribende Forandring fandt Sted i Skolens Ledelse, da det den 15. Januar 1913 efter Forslag af Urmager og Guldsmed *K. K. Jensen* vedtoges, at Skolen skulde have sin egen Bestyrelse; den kom til at bestaa af Tømrer *B. Mikkelsen*, Bagermester *Knoth* og Murermester *K. Sand* med førstnævnte som Formand; samtidig bestemtes det at

yde et aarligt Bidrag af 75 Kr. til Skolen. Faste aarlige Tilskud modtager Skolen desuden fra Staten, Amtet, Varelotteriet og Gjørding-Vemb-Bur Kommune.

VESTBIRK.

Den tekniske Skole i Vestbirk er oprettet 1886 som en særskilt Afdeling af Vestbirk Folkehøjskole.

I nævnte Afdeling faar Haandværkerne særskilt Undervisning i Tegning, Bygningskonstruktionslære, Regning, Dansk, Bogføring og Gymnastik. Sammen med Folkehøjskolens andre Elever faar Haandværkerne Undervisning i Historie, Geografi, Sundhedslære og Samfundslære.

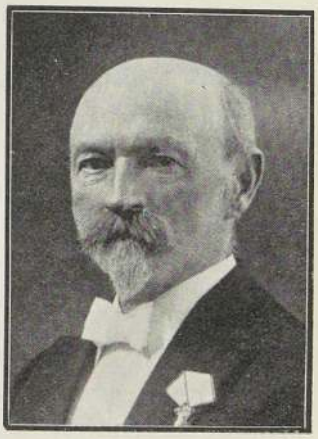
Undervisningen foregaar til Dels paa samme Maade som i Aftenklasserne paa de tekniske Skoler i Byerne.

Den tekniske Skole i Vestbirk 1916.

A. Hansen.

VESTERVIG.

Skolen oprettedes i Aaret 1886 og begyndte som almindelig Aftenskole med Undervisning i de elementære Fag og Tegning med nogle faa Aftentimer om Ugen; den er oprettet og drives af Vestervig Haandværkerforening, men har altid haft sin egen Bestyrelse. I 1890 begyndte Skolen som teknisk Aftenskole og er nu udvidet til ogsaa at have Dagskole, denne sidste har dog kun været i Gang i 3 Aar. Elevantallet har varieret fra 12 til 40 i Aftenskolen og fra 4 til 11 i Dagskolen. Undervisningen omfatter Tegnefagene, de elementære Fag, Tysk, Kemi og Bogføring. Lokaleforholdene var i ca. 28 Aar meget primitive. Men i Aaret 1915 skænkede Haandværkerforeningens Æresmedlem, Købmand *J. P. Bach*, Vestervig, først en Byggegrund til en teknisk Skole og derpaa i Slutningen af samme Aar en Skolebygning paa Grunden. Haandværkerforeningen ejer Bygningen. Staten, Thisted Amt, Vestervig-Agger Kommune og Vestervig Haandværkerforening støtter Skolen med faste Tilskud. Den daglige Ledelse sker ved Skolens Bestyrelse.

J. P. Bach.

VIBORG.

Næringsloven af 1857 havde i mange Henseender omdannet de Vilkaar, dansk Industri og Haandværk tidligere havde virket under. Den mer og mer fremtrængende Maskinteknik truede navnlig i smaa Lande og i smaa Købstæder den lille Haandværker og industridrivende. Den hjemlige Industri saa sig fortrængt af den fremmede. Der var Ængstelse i mange af de daværende næringsdrivendes Sind. Noget maatte der gøres!

I Viborg gjordes der det, at Byens Borger- og Haandværkerforening nedsatte et Udvalg til Oplysningens og Industriens Fremme. Dette »Industriudvalg« traadte i Virksomhed i April 1871 og tog straks fat paa to Opgaver: det foranstaltede endnu samme Maaned en Udstilling af Haandværksarbejder, og det arbejdede paa Oprettelsen af en teknisk Skole. Til Fordel for sidstnævnte afholdtes der i Snapstingstiden s. A. en Basar med Tombola. Derved fik man en Slump Penge til at begynde med, og saa begyndte man. Dog ikke straks med den egentlige Undervisning, men, karakteristisk nok for Udviklingen i Viborg, med almindelig oplysende Foredrag. Først ud paa Vinteren kom Skolen i Gang med 77 Elever og 6 Lærere. Byraadet gav Lokale, Lys og Varme i Friskolen. Det ses ikke, hvor ofte der i Skolens første Aar er blevet undervist, ikke heller i hvilke Fag. Men for 1872—73 søgtes der om Lokale 3 Gange ugentlig, og Indmeldelser modtoges til geometrisk Tegning, Retskrivning, Regning og Skønskrivning. Der undervistes dog ogsaa i Frihaandstegning og holdtes Foredrag om Metaller og om andre Emner af teknisk Vigtighed. Tre af Lærernehonoreredes hver med 16 Sk. i Timen. Eleverne havde gratis Adgang, Men Besøget ved Skolen var ikke, som det burde være.

Skolen synes i det første Par Aar ikke at have haft nogen egentlig fast Leder. Den styredes direkte af Udvalget, som fik sine Mandater af Borger- og Haandværkerforeningen. Medlemmerne skiftede alt for ofte. Udvalgets første Formand var Skrædermester, Brandkaptajn *Fischer*, dets anden den daværende Adjunkt *Arthur Feddersen*. Fra 1874 afsluttedes Skolen hvert Aar med en Højtidelighed, ved hvilken der uddeltes Præmier, som indkøbtes for det Elevkontingent, som man fra 1873 var begyndt et indkræve (24 Sk. maanedlig).

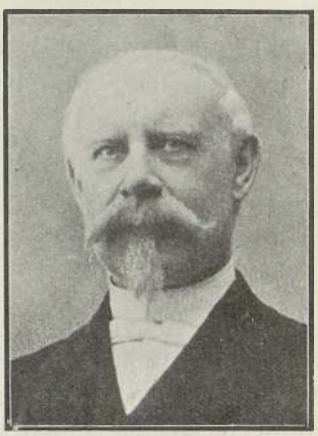
Skolen havde endnu ikke noget Navn. Oftest kaldtes den simpelthen Aftenskolen i rigtig Erkendelse af, at det, den bød paa, ikke var egentlig teknisk Undervisning. Den gav kun geometrisk Tegning; dog forbeholdtes fra 1874 en Tegnetime ugentlig til Forklaring af Arbejdstegninger. Men snart blev den baade af Navn og Gavn en teknisk Skole. 1875 gik Feddersen ud af Udvalget, og Bogholder *Thomsen* kom i hans Sted, endnu dog ikke som Formand. Han blev teknisk Skoles Organi-

sator. Samme Aar fik Skolen Lokale i Borger- og Haandværkerforeningen, og Aaret efter blev Undervisningstiden udvidet til 4 Aftener om Ugen, og blandt Fagene optoges Fagtegning for Murere, Tømrere osv. i Forbindelse med stereometrisk Tegning og Skyggelære. Desuden afholdtes der Foredrag hver Fredag Aften, især over Naturlære, og en fysisk Samling grundlagdes. Senere optoges endnu flere Fag, bl. a. Bogholderi. Besøget siges i 1877 at have været særdeles tilfredsstillende.

Nogen Friktion var der opstaaet mellem den tekniske Skole og den da bestaaende Søndagsskole, som ogsaa søgte sine Elever blandt de vordende Haandværkere. Det vedtoges paa et Fællesmøde af de to

Bogholder Thomsen.

Kantor Philipsen.

Skolebestyrelser, at begge Skoler fremdeles skulde blive bestaaende, »idet Søndagsskolens Opgave formentlig tænkes som en Fortsættelse af den egentlige Skoleundervisning, og den tekniske Skoles som Undervisningsanstalt for ældre og som Fagskole«. Endvidere enedes man om, at den tekniske Skole burde sætte en Aldersgrænse for sine Elever, noget denne Skole den Gang kunde indlade sig paa, da dens Elever gennemgaaende bestod af ældre Lærlinge og Svende (i 1876—77 var der saaledes 23 Svende blandt 77 Elever, i 1877—78 30 af 83). Aldersgrænsen blev sat til 17 Aar, men allerede opgivet i 1880.

Bogholder Thomsen, som 1877 var blevet »Forretningsfører« for Skolen, valgtes 1878 til Formand for Udvalget, men fungerede som saadan kun nogle Maaneder. Under hans Ledelse var Besøget i Skolen gaaet betydelig fremad.

Den næste Udvalgsformand blev Snedkermester *J. Bønding*, og Ledelsen af Skolen gik over til Kantor *Philipsen*, som havde været Tegnelærer ved Skolen et Par Aar. Under skiftende Udvalgsformænd (Bønding til 1883, Bogholder Thomsen (anden Gang) til 1886 og Murermester

C. W. Jensen til Skolens Omdannelse 1894) beholdt Philipsen Stillingen som Skolens Leder i over en halv Menneskealder og øvede som saadan en betydelig Indflydelse paa den tekniske Undervisning i Viborg. I 1879, 1884 og 1890 gennemgik han Tegnekursus i København, sidste Gang efter »den ny Metode« (Tegneinspektør Carl F. Andersens), og hver Gang, han kom hjem, foretog han Reformer i Tegneundervisningen. Han fik indført ny Fag: Matematik, Perspektivtegning og Tysk, og genoptog Bogholderi. Han reformerede Danskundervisningen, specialiserede Undervisningen i Fagtegning og drev paa med den almendannende Undervisning i Foredragsform (fysiske, kemiske og historiske Emner) ja oprettede endog en Klasse med udvidet Undervisning i Dansk, Tysk, Matematik, Fysik og Geografi. Et Kursus i Beslagkunst afholdtes 1884. En Mesterklasse oprettedes 1890, en Malerskole (med Dagundervisning) 1891, en særlig Klasse for Bagere virkede i 1891—92. Med Søndagsskolen etableredes der et Slags Samarbejde 1880, og da denne Skole nedlagdes 1893, gik dens Elever over i den tekniske Skole. Men hvad denne vandt i Retning af Tilgang fra yngre Aldersklasser, har den sikkert sat til ved Afgang i ældre. I Skolens sidste Aar, 1894, opgøres Elevantallet i den almindelige Afdeling til ca. 110, hvoriblandt kun ganske faa Svende.

Fra en ringe Begyndelse havde Skolen nu i Løbet af 23 Aar under Haandværkerforeningens Bestyrelse udvidet sig til at give en ret omfattende Undervisning i 10 Klasser, og Trangen til fastere Administrationsforhold og bedre Lokaler meldte sig. Allerede 1892 havde man været paa det rene med, at Skolen burde se at komme under eget Tag, og i 1894 lykkedes det ved Hjælp fra Staten, Kommunen og private at faa opført en Bygning for den tekniske Skole efter Tegning af *Cl. Aug. Wiinholt.* I samme Aar stiftedes Selskabet »Viborg tekniske Skole«, og dette overtog derefter, ved sin Bestyrelse, det tidligere Udvalgs Virksomhed som Overleder af den tekniske Undervisning i Byen. Skolen fik som før en fastlønnet Forstander, og Kontinuiteten bevaredes ved, at Philipsen overtog Pladsen. Han fratraadte dog allerede 1895. Derefter blev Arkitekt Wiinholt Forstander til 1898, Malermester *Nielsen Gildsig* til 1908, Adjunkt *Ring* til 1915. Den nuværende Forstander er Arkitekt *Vig Nielsen.* Bestyrelsesformændene siden 1895 har været: Herredsfoged *Bruhn* til 1905 og fra den Tid af Murermester *Chr. F. Jensen.*

Skolen er fra 1894 en selvejende Institution. Den har sine Indtægter dels gennem Medlemsbidragene, dels ved Elevkontingentet, dels ved Tilskud fra Statskassen, Amtets Skolefond, Kommunekassen, Borger- og Haandværkerforeningen, Byens Sparekasse og det danske Gaskompagni.

Da Undervisningen i den ny Skolebygning begyndte 15. Januar 1895, steg Elevantallet straks fra 115 til 238, et Tal, som dog i de følgende

Aar ikke kunde holdes. Det sank til ca. 100 og steg saa igen, til det i 1907—08 naaede 246 (fordelt paa 39 Klasser), hvorefter det atter dalede; 1914—15 var der 177 Elever (fordelt paa 37 Klasser). De undervistes fra Begyndelsen af Oktober 1914 til Slutningen af Marts 1915 af 17 Lærere (+ 5 Foredragsholdere) i 2627 Timer.

Herredsfoged Bruhn.

Chr. F. Jensen.

Undervisningen gives i en Aftenskole, der selvfølgelig er stærkest besøgt, og i en Dagskole, hvor der er blevet undervist i 1 à 2 Malerklasser og 1 Tegneklasse, især beregnet paa Murere og Tømrere. Flere Gange har der dog ogsaa i Dagskolen været Kursus i Bogholderi. Endelig har Skolen, for i videst muligt Omfang at kunne følge den ny Skoleplan, siden Skoleaaret 1911—12 haft Eftermiddagsundervisning 1 Dag ugentlig for Forberedelsesklasserne. Foredragsvirksomheden, der jo allerede spillede en stor Rolle i den gamle Skole, fortsattes i den ny (1889—90 i Stillære og Kunsthistorie, siden 1908 i adskillige andre, almendannende, Fag). Fra 1911—12 har der været givet Undervisning i Naturlære, og fra samme Tid af har der været aabnet Eleverne Adgang til at drive Gymnastik.

Fra 1902 har der været afholdt Eksamen ved Skolen.

VIG.

I Aaret 1900, den 20. Oktober, stiftedes Vig-Asminderup Sogns Haandværkerforening med det Formaal for Øje at oprette en teknisk Skole i Vig til Uddannelse af Lærlinge. Samme Aar begyndte Skolen sin Virksomhed i Kommuneskolen med et Elevantal af ca. 25, hvilket er jævnt steget i Aarenes Løb indtil 1915, da der var indmeldt 45. Skolen har undervist i Tegning, Skrivning, Dansk, Regning og Fysik ca. 9 Timer

ugentlig, med Tiden ligelig fordelt til Tegning og Skolefagene. Der har i de første Aar været undervist af to Lærere, nu af tre. De første Aar blev Skolen udelukkende opretholdt af Haandværkerforeningen, senere har den faaet Understøttelse fra Stat, Amt og Kommune; Ledelsen af den har altid været underlagt Foreningens Bestyrelse. I 1908 byggedes en ny Kommuneskole i Vig, samme Aar flyttede teknisk Skole til denne Bygning, i hvilken Foreningen for egne Midler indrettede et Lokale til Brug for den. Blandt de Mænd, der i Aarenes Løb har virket for Skolens Fremgang, maa særlig nævnes dens Formand. Foreningens Medlemsantal er for Tiden 43. Skolen er understøttet af Staten, Amtet, Kommunen, Holbæk økonomiske Selskab og Varelotteriet.

Andreas Hansen,
Fmd. f. Vig-Asminderup Hvkf.

VINDERUP.

Vinderup tekniske Skole oprettedes af Foreningen Vinderup Borger- og Haandværkerforening. Under denne Forening sorterer Skolen stadig. Til at begynde med var teknisk Skole installeret paa det herværende Afholdshotel; men da Kommunen havde fuldført en ny stor Skole i Byen, tillod Sogneraadet, at man fremtidig — vederlagsfrit — benyttede Skolelokalerne. Selvfølgelig maa teknisk Skole betale Rengøring og Varme.

Der begyndtes med ca. 40 Elever, et Antal, der med nogle Svingninger stadig har været ret konstant. Skolen drives kun som Aftenskole, og Skoleaaret gaar fra 1. Oktober til 31. Marts.

De første Aaringer var Timeantallet ca. 400, nu i de senere Aar er det over 500. Lærernes Antal er for Tiden 6. Der undervises i Dansk, Skrivning, Regning, Tegnefagene (ogsaa lidt Fagtegning) samt Bogholderi.

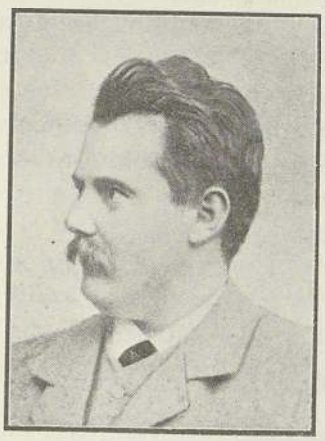
Skolen ledes af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, der vælges af Borger- og Haandværkerforeningen. Førstelæreren ved den kommunale Skole fungerer som Forstander.

Faste Tilskud ydes af Staten (fra 1906), Amtet, Kommunen samt af Borger- og Haandværkerforeningen.

VINDING.

I Efteraaret 1888 oprettedes Vinding Haandværkerskole af dens tidligere Forstander, Bygmester *Aage G. N. Brummer*. Paa Vinding Højskole var den Gang Højskoleforstander *H. Rosendal* Forstander (nu Grundtvigs Højskole, Kongens Lyngby), og i Forening med ham var det, at Aa. Brummer fik Skolen oprettet. Timeplanen ordnedes saaledes, at

Eleverne skulde høre de historiske Foredrag samt have Gymnastik, Dansk og Oplæsning paa Højskolen, hvor de ogsaa fik Kosten, men Undervisningen i Tegning, Regning, Bogføring og Modellering fik de paa Tegneskolen. I Sommeren 1889 fik Skolen sin egen Bygning, der opførtes af dens Forstander for egen Regning uden noget Statstilskud. Den første Vinter, da Forstanderen var ugift, maatte de 9 Elever, som Skolen begyndte med, være i Brummers private Lejlighed; men trods det, at Forholdene var lidt primitive, havde de ni en udmærket god Vinter, hvad undertegnede kan bevidne, da jeg selv var Elev i første Skolehold. — I Efteraaret 1889 stod saa den ny, hyggelige Skole færdig til at modtage Eleverne. Skolen var bygget solidt, kønt og praktisk af Brummer selv, indrettet med Elevværelser paa Loftet, og i Stuelejligheden var der to lyse og luftige Klasseværelser samt Gang, Værksted og et Rum til Opbevaring af Modeller og Tegninger m. m.

Aa. Brummer.

O. L. Brummer.

I Sommeren 1891 afholdtes der i Fredericia en Industri- og Landbrugsudstilling m. m., og paa denne fik Vinding Haandværkerskole Sølv- og Broncemedalje for Udstilling af en Samling Tegninger og Modeller. — Da teknisk Provinsskoleforening oprettedes i Kolding 1891, var Aa. Brummer med og indmeldte sig i denne, og siden den Tid har Skolen staaet i Foreningen. Ligeledes faar Skolen hvert Aar tilsendt Opgaverne i de forskellige elementære Tegnefag samt i Regning og Dansk, hvad vi er meget glad ved Understøttelse af Legater og lignende har Skolen aldrig faaet, men kun haft Statstilskud fra midt i Halvfemserne.

I Efteraaret 1906 maatte Forstander Aage Brummer afstaa Skolen og opgive sin Virksomhed, da han i de senere Aar havde været svag, og i Vinteren 1909 i Marts Maaned døde han i en Alder af 48 Aar. — Aa. Brummer havde en sjælden Evne til at omgaas unge Mennesker,

og hans tidlige Død bragte Sorg til alle hans gamle Elever, som altid vil mindes ham med Tak.

Aa. Brummers Eftermand blev hans Broder, Bygmester *O. L. Brummer*, som siden Efteraaret 1906 har ledet Skolen. Timeplanen er nu ordnet saaledes, at Eleverne i Formiddagstimerne fra 8 Morgen til 12 Middag er ovre paa Højskolen, der nu ejes og ledes af Højskoleforstander *P. Andresen*, der kom fra Ryslinge Højskole paa Fyn, hvor han havde været Lærer i en lang Aarrække. Her faar de Undervisning i Dansk, Gymnastik samt hører Andresens historiske Foredrag. Om Eftermiddagen er de paa Tegneskolen fra Kl. 2 til Kl. 6, hvor der undervises i Tegning, Regning, Bogføring og Modellering. Fra Kl. 6 til 7 er der Oplæsning paa Højskolen, og i Timerne fra Kl. 8 til Kl. 10 Aften er Eleverne atter paa Tegneskolen. Fra Skolen oprettedes i Efteraaret 1888 og til Dato har den været besøgt af ialt 498 Elever.

Skolen ejes af dens Forstander; der findes ingen Bestyrelse, da vi bor saa tæt ved Vejle By, at vi ikke i det lille Vinding Sogn kan faa oprettet en Haandværker- eller Mesterforening, hvad der tit har været tænkt paa; men vi er for faa Mestre. Siden Foraaret 1909 har de Elever, som ønskede det, kunnet aflægge Svendeprøver paa Skolen i Foraaret, og disse bedømmes af Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

Vinding Haandværkerskole pr. Vejle, den 27. December 1915.

O. L. Brummer,
Bygmester og Skoleforstander.

VORDINGBORG*).

I Aaret 1875 nedsattes inden for Haandværkerforeningen en Kommission til at udarbejde Forslag til Oprettelse af en teknisk Skole i Vordingborg. Det vedtoges at oprette Skolen, og i Oktober 1876 paabegyndtes »Haandværkerskolen« den senere tekniske Skole i Vordingborg.

Der havde i mange Aar været en Søndagsskole for Haandværkere, oprettet for et i 1848 af Adjunkt *Nascau* stiftet Legat; men da der i dette Legat var bestemt, at kun Halvdelen af Renten maatte anvendes til at lønne Læreren for, medens den anden Halvdel skulde anvendes til et Bal for de Elever, der mødte flittigt, var de Midler, selve Skolen raadede over, for smaa til at gøre Skolen til en virkelig nyttig Institution. Følgen var, at de Elever, der kom i Søndagsskolen, kun kom der for at deltage i Ballerne, der efterhaanden udartede i den Grad, at

*) En udførligere Fremstilling af Skolens Historie er trykt sammen med en Beretning om Vordingborg Haandværkerforening. Vordingb. 1916.

Politiet maatte tage Affære. Saa snart Ballet var overstaaet, ophørte Undervisningen af sig selv, idet der nu ikke var mere det Aar for Eleverne at møde efter. Da dette Forhold var for uholdbart, blev der fra forskellig Side henstillet til Haandværkerforeningen at tage sig af Søndagsskolen; men da man fra Foreningens Side forlangte, at det Nascauske Legat skulde overføres til en Haandværkeraftenskole, man saa vilde oprette, og dette nægtedes af Legates Bestyrelse, besluttede man at søge Støtte andet Steds til Oprettelse af »Haandværkerskolen«.

Skolen fik af Kommunen fri Lokaler i Borgerskolen samt 100 Kr. i Tilskud, endvidere fra Staten og Den Reiersenske Fond 100 Kr. fra hver, hvortil saa Haandværkerforeningen ydede 100 Kr., ialt 400 Kr. Det tekniske Selskabs Skole i København skænkede en Del Fortegninger, Arkitekturmaler *Chr. Hetsch* et Bind industrielle Tegninger, og Haandværkerskolen kunde saaledes føres igennem under beskedne Forhold.

Skolens daværende Formand, Malermester *Kindt*, var imidlertid utrættelig i sit Arbejde for den ny Skole, og allerede i 1877 lykkedes det ham, med Søtte af Borgmester *Friederichsen*, at faa det Nascauske Legat overført til Skolen, mod at denne kaldtes Haandværker- og Søndagsskolen, og at der undervistes ogsaa om Søndagen. De Penge, der skulde være anvendt til Ballerne, blev i Stedet for anvendt til Præmier for flinke Elever, en baade bedre og mere hensigtsmæssig Anvendelse og sikkert mere i Overensstemmelse med Legatstifterens Tanke.

Haandværker- og Søndagsskolen virkede nu uden Afbrydelse hvert Vinterhalvaar, stadig støttet af de før nævnte Institutioner. I 1886 oprettede man en Dagklasse for ukonfirmerede Drenge i elementær Frihaandstegning, hvilket gav Skolen forøget Tiltrækning.

Ved en Generalforsamling i December 1889 blev det vedtaget at paabegynde Opførelsen af en Bygning eller Tegning af Arkitekt *Wielsbeck*, og den 14. December 1890 kunde Byggeudvalget aflevere den færdige Bygning til Haandværkerforeningen.

Da Foreningens Midler ikke var store nok til at dække Udgifterne ved Bygningen, blev der afholdt en Fest i Kirkeskoven til Fordel for Skolen. Denne Fest vil altid staa som et Eksempel paa Offervillighed, idet alt Arbejde til og ved Festen blev udført gratis af alle, baade Mestre, Svende og Lærlinge. Byens øvrige Borgere støttede ligeledes Festen paa alle Maader, og denne formede sig som en af de største Fester, der nogen Sinde har været afholdt i Vordingborg, og gav teknisk Skole for dens Part 3000 Kr. Til Bygningen ydede Staten 7000 Kr., og Kommunen 1500 Kr.; endvidere optoges et Kreditforeningslaan paa 8000 Kr.

Elevantallet er fra 25 i 1876—77 vokset til over 100 Elever med 44 Timers ugentlig Undervisning i 1915—16.

Skolen har i alle de Aar, den har virket, faaet Støtte fra en Del

Institutioner samt Stat og Kommune, og har i de senere Aar haft den Glæde, at de omliggende Landkommuner — Vordingborg Landsogn, Kastrup, Kallehave og Ørslev Sogne — ligeledes har bevilget den Tilskud i Erkendelse af dens store Betydning for de unge Haandværkeres tekniske Uddannelse.

VRAA.

Vraa tekniske Skole blev oprettet Aar 1899 af Vraa Haandværker- og Borgerforening og begyndte med 26 Elever. De tre første Vintre var den til Huse paa Højskolen og lededes af dennes Lærere. I Aaret 1904 delte Vraa Borger- og Haandværkerforening sig i to Foreninger, og den tekniske Skole kom under Vraa Haandværkerforening. Nu kom Skolen ind i en lidt vanskelig Periode, navnlig fordi der var for lidt Sammenhold mellem Byens Borgere over for den, og det gjorde, at Skolen næsten blev husvild og skiftede stadig Lokaler; men ved nogle dygtige Haandværksmestres støtte Arbejde holdtes den dog oppe hele Tiden. I 1910 gik Borger- og Haandværkerforeningen igen sammen til een Forening, hvilket atter gav den tekniske Skole bedre Forhold at arbejde under, og da tillige den store ny Centralskole samtidig byggedes, fik Skolen her gode Lokaler. De sidste Aar har vist gode Resultater, særlig naar der ses hen til, at der for Tiden findes meget faa Lærlinge i Byen.

Skolen har været støttet og støttes af Staten, Landbrugslotteriet og Vraa-Emb Sparekasse.

Vraa, den 6. Marts 1916.

C. V. Heilesen.

ÆBELTOFT.

Efter Opfordring af Maler *Carl Hansen* sammentraadte i Efteraaret 1872 i Forening med ham trende andre Borgere i Æbeltoft, nemlig Møller *J. Møller,* Murer *B. Thomsen* og Skræder *P. Petersen jun.* i den Hensigt at oprette en Tegneskole for Byen. — Det blev bestemt:

at Undervisningen indtil videre skulde gives gratis af Lærerne, saa at de indkomne Penge udelukkende kunde anvendes til successiv Anskaffelse af Tegnerekvisiter;

at der kun skulde gives Undervisning visse Aftener om Ugen i Vintermaanederne;

at Helsteds Tegnemetode skulde lægges til Grund for Undervisningen;

at ikkun mandlige Elever — baade fra By og Land — fra 10 Aars Alderen og opad skulde tilstedes Adgang til Skolen, og

at det Kontingent, som hver Elev skulde betale, skulde ansættes saa

lavt som muligt — idet man gjorde Regning paa offentlig Understøttelse — for at gøre Frekvensen af Skolen let, selv for ubemidlede.

Beboerne viste saa megen Tilslutning til denne Plan, at man saa sig i Stand til at aabne Skolen allerede i Begyndelsen af Vinteren

Carl Hansen.

P. Petersen.

1872—73 med 31 Elever, der hver betalte et Kontingent af 1 Rdl. for hele Vinteren. Der gaves Undervisning 3 Aftener om Ugen med 2 Timer hver Aften af 3 Lærere, nemlig Maler C. Hansen, Møller J. Møller og Skræder P. Petersen. — Efter derom indgivet Andragende blev der af Byraadet:

1) givet Skolen Tilladelse til at benytte et af Lokalerne i Borgerskolen, det deri værende Inventarium samt af Skolens Beholdning af Kul og Petroleum, alt uden noget Vederlag, og
2) tilstaaet Skolen en Understøttelse af Kommunekassen af 25 Rdl.

Da Lokalet i Borgerskolen frembød visse Ulemper, fik Tegneskolen allerede den næste Vinter Tilladelse til at benytte den store Sal i den ny Raadhusbygning, hvilken Sal blev benyttet, indtil Skolen i 1877 fik sin egen Bygning, hvortil Midlerne tilvejebragtes saaledes: 52 Kr., der var sparet af den Hjælp, der var ydet Udstillere fra Byen ved den jyske Industriudstilling i Aarhus 1876, blev skænket af disse; ved en Basar indkom netto 611 Kr., og Bestyrerne Maler Hansen og Skræder Petersen skænkede deres Undervisningshonorar, 200 Kr. For de indkomne Penge købtes et Hus med tilhørende Toft for 1050 Kr. Huset blev nedrevet og genopbygget til Skole. 1885 blev Skolen udvidet med en Tilbygning, til hvis Opførelse Staten bevilgede 3000 Kr. 1903 blev Skolen overdraget til Æbeltoft Haandværkerforening, efter at den ene af Skolens Stiftere, nemlig Maler Hansen, var afgaaet ved Døden.

Skolen har lige siden sin Stiftelse været drevet som teknisk Aftenskole, og Undervisningen lededes og besørgedes hovedsagelig af dens

to Stiftere, Maler C. Hansen og Skræder P. Petersen, af hvilke Maler Hansen underviste til sin Død 1903, medens Skræder P. Petersen vedblev at undervise indtil 1913, da han paa Grund af Svaghed saa sig nødsaget til at opgive den Gerning, der i højeste Grad havde haft hans Kærlighed. Skolen skylder de to Stiftere megen Tak. Skolen lededes fra 1905 til 1908 af Kordegn *Holm* og derefter af Kommunelærer *K. P. Kruse.*

Skolen støttes med Tilskud fra Stat, Amt, Kommune, Æbeltoft Sparekasse og Æbeltoft Bank.

Æbeltoft, den 30. December 1915.

K. P. Kruse.

ÆRØSKØBING.

Ærøskøbing Industriforening, som blev stiftet i 1884, havde blandt andet den Opgave at arbejde for Oprettelsen af en teknisk Skole. Borger- og Haandværkerforeningen havde nogle Aar i Forvejen oprettet en Aftenskole for Haandværks- og Handelslærlinge samt unge Søfolk med Undervisning i Dansk, Engelsk og Regning; den var imidlertid ophørt af Mangel paa Tilslutning.

Aug. Rixen.

Industriforeningens Bestyrelse, hvis Formand var Blikkenslager *Aug. Rixen*, begyndte straks Arbejdet for Oprettelsen af Skolen og henvendte sig i den Anledning til Forstander *Grønvald*, Svendborg, og ved hans Hjælp og Vejledning samt ved velvillig Assistance af Lærer *Thodberg* med flere, lykkedes det allerede samme Efteraar at faa Skolen i Gang med 15 Elever og med Undervisning i Dansk, Regning og Frihaandstegning.

Undervisningen foregik i et af Borgerskolens Lokaler under Ledelse af Lærer Thodberg, Tegneundervisningen dog først i Vinteren 1886—87, efter at Billedhugger *Petersen* havde gennemgaaet et 3 Maaneders Kursus paa teknisk Skole i København.

Skolen havde det første Aar foruden det lille Kontingent fra Eleverne (55 Kr.) kun en Understøttelse fra Kommunen af 25 Kr., hvorfor ogsaa Lærerne maatte undervise uden Vederlag. Man opnaaede dog snart at faa Understøttelse fra flere Sider, idet Kommunens Bidrag blev forhøjet, ligesom man fik Bidrag fra Sparekassen, Amtsskolefonden og Staten, og da Industriforeningen blev delagtig i Overskudet fra det nyoprettede Varelotteri, saa man sig snart i Stand til at give Lærerne en rimelig Løn og til at foretage Anskaffelse af forskelligt Skolemateriel.

Elevantallet blev efterhaanden større, og man trængte haardt til ny Lokaler, hvorfor det blev besluttet at afholde en Haandværkerfest, hvis eventuelle Overskud skulde anvendes til en Bygning for teknisk Skole. Festen blev afholdt i 1891 og gav et Overskud af 2300 Kr. Der blev nu straks arbejdet videre paa Sagens Gennemførelse, og efter at man havde faaet Løfte om Statstilskud og et Tilskud fra Fyns Stifts Kommunefond af 1500 Kr. samt gratis Byggegrund af Kommunen, blev der opført en Bygning — efter Tegning af Arkitekt *Schwanenflügel* i Odense — indeholdende 3 Klasseværelser samt Beboelseslejlighed til Pedellen. Bygningen kostede 14000 Kr. og blev taget i Brug i Efteraaret 1894.

Skolen ejes af Industriforeningen.

Det i Bygningen optagne Laan er tilbagebetalt.

ØLGOD.

Ølgod tekniske Skole blev oprettet 1903 med et Elevantal af 19 Lærlinge. Vi havde Undervisning i Tegning 2 Aftener om Ugen og Dansk og Regning 1 Aften om Ugen; alle Udgifter blev dækket af Haandværksmestrene selv, saa det kneb lidt med at holde Virksomheden i Gang; men i 1905 lod vi afholde en Basar til Fordel for Skolen, og ved den indkom 674 Kr. 38 Øre. I Aaret 1908 fik vi det første Tilskud fra Staten og Kommunen. Vi begyndte saa at tænke paa at faa en Skolebygning opført og fik ogsaa Tegning og Overslag udarbejdet af Arkitekt *Clausen* i Esbjerg, hvorpaa vi søgte om Tilskud fra Staten, men det blev os nægtet; vi søgte igen, men fik atter Afslag; saa maatte vi jo indstille Arbejdet med Byggesagen, og derved har det staaet siden.

Ølgod, den 25. November 1915.

Alfred Møller.

ØRSTED.

I Aaret 1882 eksisterede der en Haandværkerforening for Rougsø og Sønderhald Herred med Lærer *Kristensen*, Lystrup, som Formand.

Denne Forening samlede de unge Haandværkere til Tegneundervisning i flere af Herredernes Kommuneskoler, og saaledes ogsaa i Ørsted. Tegneundervisningen og Ledelsen blev overdraget Tømrermester *Mogensen* fra Allingaabro; men i Aaret 1886 overtog Kommunelærer *A. Nielsen* i Ørsted Undervisningen, og denne ihærdige Mand var i lang Tid Skolen en sikker og god Støtte.

Haandværkerforeningen for Rougsø og Sønderhald Herred opløstes i Aaret 1896, og efter dens Opløsning traadte en Del Haandværkere i Ørsted By sammen og stiftede Ørsted Haandværkerforening. Denne For-

ening valgte Snedkermester *Chr. Friis* til Formand, og den havde paa sit Program at opretholde den tekniske Skole og at søge rejst en selvstændig Bygning til dette Brug. I Aaret 1905 lykkedes dette Formaal, idet Haandværkerforeningen fik rejst en smuk Bygning paa egen Grund til 13500 Kr.

Økonomisk støttes Skolen fra Staten, Amtet, Vare- og Industrilotteriet, Kommunen og Haandværkerforeningen, og den ledes af Haandværkerforeningens Bestyrelse.

ØSTERMARIE.

Ved Østermarie Kirke (nu Station), hvor i de senere Aar en Del Haandværkere har nedsat sig, er der, ligesom i Byerne, efterhaanden blevet Trang til teknisk Undervisning for Haandværkerne og deres Medhjælpere, og derfor oprettedes der i 1904 en Haandværkerforening, som skulde oprette og støtte en Aftenskole.

Med Mellemrum afholdtes nogen Undervisning, særlig en Vinter, da Lærerne *Arvidsen,* nu i Poulsker, og *Hj. Hansen* ledede Undervisningen. Et kort Kursus i Bogføring og et i Metersystemet er senere afholdt. I Vinteren 1912—13 forsøgtes med Undervisning i skriftlig Dansk, Regning og Bogføring, og efter Nytaar i Geometri 2 Gange ugentlig. Den følgende Vinter fortsattes 3 Gange ugentlig med Førstelærer *Nielsen* som Lærer i Dansk og Regning, Malermester *Kristensen* i Frihaandstegning og Karetmager *Theodor Jensen,* der fortsatte med geometrisk og stereometrisk Tegning. Skolen opnaaede denne Vinter Tilskud fra Kommunen. Det følgende Aar fortsattes paa samme Maade, og da opnaaedes der tillige Tilskud fra Amtet. Nu er Tilslutningen bedre, og der undervises 4 à 5 Gange ugentlig i oven nævnte Fag samt i Bogføring. Foruden oven nævnte Lærere er tillige Bygningskonstruktør *E. Kofoed* ansat som Lærer ved Skolen, og Sognets Præst, Pastor *Jacobsen*, giver Undervisning i Sprog. Tilskud fra Staten er nu ogsaa opnaaet.

Skolen har i de senere Aar stadig modtaget gode Raad og Vejledning fra Rønne tekniske Skole og dens Forstander, Professor, Arkitekt *Bidstrup,* hos hvem oven nævnte Kofoed og Th. Jensen har faaet deres meste Uddannelse; sidst nævnte var Deltager i den første Dagundervisning ved Rønne tekniske Skole; den afholdtes paa Professor Bidstrups Tegnestue.

Efter de saaledes foreliggende Forhold maa Østermarie tekniske Skoles Fremtid formenes at være i sund og god Udvikling.

Historisk-statistiske Oplysninger vedrørende Skolerne.

Sluttet Nytaar 1916.

BESTYRELSERNES SAMMENSÆTNING i 1914—15.

Aakirkeby: Best. vælges af Haandv og Industrif.; ..... 5 Medl.
Aalborg: 1 Medl. vælges af Aalborg Haandvf., 1 af de lokale Mesterf., 1 af de lokale Fagf., 2 af Aalborg Byraad, 1 af N. Sundby Byraad, 1 af Aalborg Amtsskoleraad, 1 af Bestyrelsen og 1 af Handelsministeriet; ..... 9 Medl.
Aalestrup: Best. vælges af Haandv. og Borgerfs. Generalfors.; .. 3 Medl.
Aarhus: 1 Medl. vælges af Haandvf., 1 af Aarhus Byraad, 5 af Selskabets Generalfors.; desuden er Forstanderen Medl. af Best. ..... 8 Medl.
Aarup: De 4 Medl. af Best. skal være fra Aarup By, de 2 fra Omegnen; de vælges alle af et »teknisk Selskab«; ..... 6 Medl.
Allingaabro: Haandvf.s Best. er Skolens Best.; ..... 5 Medl.
Allinge: Haandvf.s Generalfors. vælger Best., 3 Medl. det ene Aar og 2 det andet; ..... 5 Medl.
Ask: Skolen ejes af Bygmester Fr. Larsen.
Assens: 3 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif. og 6 af »Foreningen til Fremme af Lærlinges gode Uddannelse i Haandværk og Industri i Assens«; ..... 9 Medl.
Ballerup: Best. vælges af Haandvf.s Generalfors.; ..... 3 Medl.
Bedsted: Haandvf.s Best. er Skolens Best.; desuden en Formand; 6 Medl.
Birkerød: Haandvf.s Best. er Skolens Best.; ..... 5 Medl.
Bjerre Herred: Best. vælges af Bjerre Herreds Haandvf.; ..... 5 Medl.
Bjerringbro: Best. vælges af Bjerringbro Borger- og Haandvf.; 5 Medl.
Bogense: 1 Medl. vælges af Haandvf. og 1 af Byraadet; Bestyrelsen har Ret til at supplere sig og har som Regel bestaaet af ..... 5 Medl.
Borup: Best. vælges af Haandv. og Borgerf.; ..... 3 Medl.
Brabrand: Best. vælges af Haandv. og Borgerf.; ..... 5 Medl.
Bramminge: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Brande: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Bredsten: 2 Medl. vælges af Haandvf., 4 af »teknisk Forening« og 1 af Sogneraadet; ..... 7 Medl.
Broust: Best. vælges af Haandv.- og Borgerf.; ..... 3 Medl.
Brædstrup: 4 Medl. vælges af »Brædstrup tekniske Skolef.« og 1 af Ring-Føvling Sogneraad; ..... 5 Medl.
Brænderup: Best. vælges af Haandv. og Industrif.; ..... 7 Medl.
Brøderup: Skolen ejes af Forstanderen.

Brønderslev: 1 Medl. vælges af Haandvf., 3 af »Teknisk Selskab«, 1 af Sogneraadet, Forstanderen er som saadan Medlem; ..... 6 Medl.
Brørup: Best. vælges af Haandvf.; ..... 5 Medl.
Børkop: 2 Medl. vælges af Haandvf. og 2 af Kristeligt dansk Fællesforbund; ..... 4 Medl.
Dalby: Best. vælges paa Haandvf. »Haabet«s ordinære Generalf. 5 Medl.
Durup: Best. vælges ud af Haandvf.s Best.; ..... 3 Medl.
Ebberup: Best. vælges af Haandvf. »Vestfyn«; ..... 5 Medl.
Eiby: Best. vælges af Haandv.- og Industrif.; ..... 3 Medl.
Esbjerg: 3 Medl. vælges af Esbjerg Haandv.- og Industrif., 2 af »Foreningen til Støtte for teknisk Skole«, 1 af Esbjerg Byraad og 1 af Ribe Amts Skoleraad; ..... 7 Medl.
Eskildstrup: 3 Medl. vælges af Haandvf., 1 af Sogneraadet, 2 af Skolebygningens Aktionærer; ..... 6 Medl.
Faaborg: 4 Medl. vælges af Industrif.s Best. og 1 af Byraadet; 5 Medl.
Faarevejle: Best. vælges af Aktionærerne; ..... 9 Medl.
Fakse: Best. vælges inden for Haandv. og Industrif.s Best.; .... 3 Medl.
Fakse Ladeplads: Best. vælges af F. L.s Haandvf.; ..... 3 Medl.
Fjerritslev: Best. vælges af Fj. Haandvf.; ..... 5 Medl.
Fredericia: 3 Medl. vælges af Haandvf., 2 af private Bidragydere, 1 af Byraadet, desuden er Borgmesteren født Medlem; ..... 7 Medl.
Frederiksberg: Bestyrelsen supplerer sig selv[1]); ..... 3 Medl.
Frederikshavn: 2 Medl. vælges af Haandvf., 1 af Borgerf., 1 af Byraadet, 1 af Bestyrelsen; ..... 5 Medl.
Frederikssund: Best. vælges af Borger- og Haandvf.; ..... 5 Medl.
Frederiksværk: Best. vælges af Haandvf. og Industrif.; ..... 6 Medl.
Galten: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Gerlev: Best. vælges af Haandvf.; ..... 5 Medl.
Give: 1 Medl. vælges af Give Haandvf., 5 af »Teknisk Selskab« og 1 af Give Sogneraad; ..... 7 Medl.
Glamsbjerg: 4 Medl. vælges af Industrif., desuden er dennes Formand tillige Form. i Skolens Best.; ..... 5 Medl.
Glud: 5 Medl. vælges af Generalfors. og 1 af Glud Sogneraad; 6 Medl.
Grenaa: 5 Medl. vælges af Grenaa Haandvf. og 2 af Byraadet; 7 Medl.
Grindsted: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Græsted: 2 Medl. vælges af Haandv. og Industrif., 2 af Borgerf. og 3 af »Teknisk Forening«; ..... 7 Medl.
Gudhjem: Best. vælges af Gudhjem og Østerlars Haandv.- og Industrifs. Best.; ..... 3 Medl.
Haarlev: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Hadsten[2]): Skolen ejes af Forstanderen for Hadsten Højskole.

[1]) Se Oplysningerne i Skolens Historie.
[2]) Haandværkerafd. under Højskolen.

Hadsten: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Hadsund: Best. vælges af Haandvf.; ..... 7 Medl.
Hammel: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Hammershøj: Best. vælges af Haandvf.; ..... 7 Medl.
Hasle: Best. vælges af Haandv.- og Industrif.; ..... 5 Medl.
Haslev[1]): 9 Medl. vælges af den indre Missions Bestyrelse og 8 af Aktionærerne; ..... 17 Medl.
Haslev: Best. vælges af Haandvf. for Haslev og Omegn; ..... 7 Medl.
Helsingør: 3 Medl. vælges af Industrif., 1 af Haandvf., 3 af »Helsingør tekniske Skoles Selskab«, 1 af de samv. Fag- og Arbejderf. og 1 af Byraadet; ..... 9 Medl.
Herning: Best. vælges paa Haandvf.s Generalfors.; ..... 7 Medl.
Hillerød: Best. vælges af Hillerød Industrif.; ..... 3 Medl.
Hinnerup: Best. vælges af Hinnerup Haandv.- og Industrif.; .. 3 Medl.
Hjørring: Best. vælges af Hjørring Arbejderf.s Generalfors.; af de 5 Medl. afgaar skiftevis hvert andet Aar 2 og 3; ..... 5 Medl.
Hobro: 2 Medl. vælges af Borgerf., 2 af Byraadet, og 1 (Formanden) vælges af de 4 først nævnte; ..... 5 Medl.
Holbæk: 5 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif., 1 af Byraadet, 1 af Skolens Lærere, 1 (Forstanderen) er født Medl; ..... 8 Medl.
Holeby: Best. vælges af Haandv. og Industrif.s Bestyrelse; .... 4 Medl.
Holstebro: 3 Medl. vælges af Industri- og Haandvf. og 4 af »Teknisk Skoleforening«; ..... 7 Medl.
Holsted: Best. vælges af Holsted Haandv.- og Industrif.; ..... 7 Medl.
Horsens: 2 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif., 3 af Selskabet »Horsens tekniske Skole«, 3 af Byraadet, 1 af Skanderborg Amts Skoleraad og 1 af Spare- og Laanekassen for Horsens og Omegn; 10 Medl.
Horslunde: Best. vælges af de Haandværksmestre, der har Lærlinge i Skolen; ..... 5 Medl.
Humble: Best. vælges af Haandvf. for Humble og Omegn; ... 7 Medl.
Hurup: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Hvidbjerg: Thyholms Haandvf.s Best. er Skolens Best; ..... 5 Medl.
Høng: Best. vælges af og blandt Høng Haandv.-, Handels- og Industrif.s Medl.; ..... 3 Medl.
Hørby: Best. er selvvalgt; ..... 5 Medl.
Hørsholm: Haandvf.s Best. er Skolens Best.; ..... 7 Medl.
Jebjerg: Haandvf.s Best. er Skolens Best; ..... 5 Medl.
Jelling: Best. vælges af »Jelling tekniske Aftenskoleforening«; . 5 Medl.
Jyderup: 4 Medl. vælges af Foren. »Jyderup tekniske Skole« og 1 af Jyderup Sogneraad; ..... 5 Medl.
Jægerspris: Best. vælges af Jægerspris' Haandvf.; ..... 5 Medl.
Kalundborg: Best. vælges af Haandvf.; ..... 8 Medl.

[1]) Haandværkerafd. under Højskolen.

Karise: Best. vælges af Karise Haandv.- og Industrif.s Generalfors.; 5 Medl.
Kellerup: Best. vælges af Haandv.- og Borgerf., hvis Formand tillige er Fmd. i den tekn. Skoles Best.; ..... 3 Medl.
Kerteminde: 4 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif. og 1 af Byraadet; 5 Medl.
Kolding: 4 Medl. vælges af Kolding Haandv.- og Industrif., 2 af »Teknisk Selskab«, 1 af Byraadet og 1 af Arbejdernes Fællesorg. i Kolding; ..... 8 Medl.
Kolind: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Korsør: Haandv.- og Industrif.s Best. er tillige Skolens Best.; 7 Medl.
Krabbesholm: Skolen ejes af Forstanderen.
København: 7 Medl. vælges af Det tekn. Selskabs Generalfors., 1 af Industrif., 1 af Haandvf., 1 af Kunstakademiet, 2 af Indenrigsministeriet og 2 af Københ.s Kommunalbestyrelse; ..... 14 Medl.
Køge: Best. vælges af Køge Haandv.- og Borgerf.s Generalfors.; 4 Medl.
Køng: Ingen Best. (Skolen er en Afdeling under Køng Højskole).
Lemvig: Best. vælges af Industrif.s Generalfors.; ..... 5 Medl.
Lyngby: Best. vælges af Lyngby Haandv.- og Industrif.s Generalfors. og de private Bidragydere; ..... 7 Medl.
Løgstør: 2 Medl. vælges af Haandvf., 2 af »Teknisk Selskab« og 1 af Handelsf.; ..... 5 Medl.
Løsning: Best. vælges af Haandv.- og Borgerf.; ..... 5 Medl.
Mariager: Best. vælges af Mariager Haandvf.; ..... 5 Medl.
Maribo: Best. vælges af Haandv.- og Industrif.s Best.; ..... 3 Medl.
Marstal: 5 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif., 1 af Kommunalbest., desuden er Forstanderen Medl.; ..... 7 Medl.
Mern: Haandvf.s Best. er Skolens Best.; ..... 6 Medl.
Middelfart: 3 Medl. vælges af Industrif., 2 af »teknisk Skoleforening«, 1 af Byraadet og 1 af Assens Amts Skoleraad; ..... 7 Medl.
Mørkøv: Best. vælges af og blandt Haandv.- og Borgerf.s Best.; 2 Medl.
Nakskov: 6 Medl. vælges af Nakskov Haandv.- og Industrif.s Generalfors., 1 af samme Forenings Best. og blandt dennes Medlemmer; 7 Medl.
Neksø: Best. vælges af og iblandt Neksø Haandv.- og Industrif.s Best.; 3 Medl.
Nibe: 2 Medl. vælges af Nibe Haandvf., 2 af Byraadet, 1 af Arbejderforeningen i Nibe; ..... 5 Medl.
Nordby: 3 Medl. vælges af Industrif., 1 af Sogneraadet og 1 (Forstanderen) af foran nævnte 4 Medlemmer; Forst. er tillige Formand; 5 Medl.
Nyborg; 4 Medl. valgt af Borger- og Haandvf., 3 af Byraadet og 1 af Sparekassen; ..... 8 Medl.
Nykøbing F.: 4 Medl. vælges af Industri- og Haandvf.s Best., 1 af Byraadet; ..... 5 Medl.

Nykøbing M.: 2 Medl. vælges af Haandv.- og Iudustrif. af 4. April 1862, 1 af Foren. »Den tekniske Skole« og 2 af Byraadet;..... 5 Medl.
Nykøbing Sj.: Best. vælges af Haandvf.; ..... 3 Medl.
Nysted: Industri- og Haandvf.s Best. er Skolens Best.; ..... 5 Medl.
Næstved: Best. vælges af Næstved Industrif.; ..... 3 Medl.
Nørre Aaby: Best. bestaar af 5 Medl. af N. Aaby Haandv- og Industrif.s Best.; ..... 5 Medl.
Nørre Vedby: Best. vælges af Haandvf.s Best.; ..... 3 Medl.
Nørre Ørslev: Best. vælges af Medlemmerne i et Interessentskab, der ejer Skolen; ..... 7 Medl.
Odder: Best. vælges af Odder Haandvf.s Generalfors.; ..... 5 Medl.
Odense: 3 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif., 3 af »Odense tekniske Selskab«, 3 af Byraadet, 1 af Od. Amts Skoleraad, 1 af Fyns Stifts Sparekasse, Forstanderen er Medl. af Best.;..... 12 Medl.
Oksbøl: Best. vælges af Oksbøl Haandvf.;..... 5 Medl.
Ollerup: Skolen ejes af Forstanderen.
Opager: Best. vælges af de Haandværksmestre, der har Lærlinge i Skolen; ..... 3 Medl.
Otterup: 4 Medl. vælges af Haandvf., 1 af Skolens Best;..... 5 Medl.
Præstø: Best. vælges af Haandvf.s Generalf. (3 iblandt og 2 uden for Foren.s Best.); ..... 5 Medl.
Randers: 2 Medl. vælges af Randers Haandv.- og Industrif., 2 af Selskabet »Randers tekn. Skole«s Generalf., 2 af Byraadet, 1 af R. Amts Skoleraad og 1 af Direktionen for Randers By og Omegns Sparekasse; ..... 8 Medl.
Ribe: 2 Medl. vælges af Ribe Industrif., 2 af »Ribe tekniske Forening«, 2 af Byraadet og 1 af R. Amtsraad; ..... 7 Medl.
Ringe: Best. vælges af Medlemmerne i Haandv.- og Industrif. i Ringe; 7 Medl.
Ringkøbing: 3 Medl. vælges af Haandvf., 1 af Byraadet og 1 af Amtsskoleraadet;..... 5 Medl.
Ringsted: Best. vælges af Industrif.;... ..... 7 Medl.
Roskilde; 1 Medl. vælges af Roskilde Haandvf., 1 af Rosk. Borger-, Hvk.- og Industrif., 5 af »Rosk. tekniske Selskab«, 1 af de samv. Fagforb. for Rosk. og Omegn, 1 af Byraadet og 1 af Amtsraadet; . 10 Medl.
Roslev: Best. vælges af Roslev Borger- og Haandvf.; ..... 3 Medl.
Rudkøbing: Best. vælges af Haandv.- og Industrif.s Medl.; ... 9 Medl.
Ry: Best. vælges af Haandv.- og Borgerf.s Best.; ..... 3 Medl.
Rødby: Best. vælges af Haandv.- og Industrif. og bestaar af 4 Medlemmer, af hvilke de 3 er Medlemmer af nævnte Forenings Best., den 4de er Forstanderen;..... 4 Medl.
Rødkilde: Skolen ejes af fhv. Folketingsmand Frede Bojsen.

Rønne: 7 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif og 1 af Byraadet; 8 Medl.
Sakskøbing: 3 Medl. vælges af Sakskøbing Industrif., 1 af Byraadet, og desuden er Forstanderen Medl.; ..... 5 Medl.
Silkeborg: 5 Medl. vælges af Silkeborg Haandvf., 2 af Byraadet og 1 (Forstanderen) af foran nævnte 7 Medl.;..... 8 Medl.
Skagen: 4 Medl. vælges af Skagen Haandvf. og 1 af Byraadet; 5 Medl.
Skals: Best. vælges af Haandvf.;..... 5 Medl.
Skanderborg: Best. vælges af Industri- og Haandvf.;..... 5 Medl.
Skelskør: Haandv- og Industrif.s Best. er Skolens Best.;..... 9 Medl.
Skern: 4 Medl. vælges af Haandvf., 2 af Handelsf. og 1 af Sogneraadet; 7 Medl.
Skive: Best. vælges af Industrif.;..... 5 Medl.
Slagelse: Industrif.s Best. er Skolens Best.;..... 9 Medl.
Sorø: Haandv.- og Industrif.s Best. er tillige Skolens Best.;.. 5 Medl.
Spørring: Spørring Haandvf.s Best. er tillige Skolens Best.;.. 5 Medl.
Stege: Haandvf.s Best. er tillige Skolens Best. (et Udvalg paa 3 Medlemmer udfører de almindelige Forretninger Skolen vedrørende); 6 Medl.
Stoholm: Best. vælges af Borger- og Haandvf.;..... 7 Medl.
Storehedinge: Best. vælges af og iblandt Haandvf.s Best.;.... 3 Medl.
Struer: 3 Medl. vælges af Struer Haandvf. og 2 (deriblandt Forstanderen) af foran nævnte 3 Medl.;..... 5 Medl.
Stubbekøbing: 2 Medl. vælges af Stubbekøb. Haandv.- og Industrif., 2 af »Stkb. tekniske Skole«s Generalfors., 1 af Skolens Lærere af deres Midte, 1 af Byraadet (desuden er Borgmesteren født Medl.) og 1 af Dir. for Sparekassen for Stkb. og Omegn;..... 8 Medl.
Svaneke: 3 af Haandvf.s 7 Bestyrelsesmedlemmer danner Skolens Best.;
Svendborg: 3 Medl. vælges af Haandv.- og Industrif. (deriblandt Foreningens Formand) og 3 af Byraadet;..... 6 Medl.
Sæby: 3 Medl. vælges af Sæby Haandvf. og 1 af Byraadet;.. 4 Medl.
Søllested: Best. vælges af Haandv.- og Industrif.s Best.;..... 3 Medl.
Taastrup: Best. vælges af »Taastrup tekniske Skoles Selskab«; 7 Medl.
Thisted: 5 Medl. vælges af Thisted Haandvf. og 2 af Byraadet; 7 Medl.
Thyregod: Best. vælges af Haandvf.;..... 3 Medl.
Tommerup: Best. vælges af den stedlige Haandvf.;..... 3 Medl.
Tranebjerg: 4 Medl. vælg. af Samsø Hvkf. og 1 af Tranebj. Sogner. 5 Medl.
Tørring: Best. vælges af Tørring og Omegns Haandvf. og skal bestaa af dennes Fmd. og mindst eet Medlem til af dens Bestyrelse; 3 Medl.
Uldum: Best. vælges af Uldum Haandvf.s Generalfors.;..... 3 Medl.
Ulfborg: Best. vælges af Borger- og Haandvf.;..... 5 Medl.
Vallekilde: Skolen ejes af Forst. for Vallekilde Folkehøjskole.
Vamdrup: 3 Medl. vælges af Haandvf., 3 af »Teknisk Selskab« og 1 af Sogneraadet;..... 7 Medl.
Varde: Best. vælges af Haandvf.;..... 5 Medl.

Vejen: 3 Medl. vælges af Vejen Haandvf., 3 af »Teknisk Selskab« og 1 af Sogneraadet; ..... 7 Medl.
Vejle: 4 Medl. vælges af Haandvf., 4 af »Teknisk Selskab« og 1 af Byraadet; ..... 9 Medl.
Vemb: Best. vælges af Vemb Borger- og Haandvf.; ..... 3 Medl.
Vestbirk: Skolen ejes af Forstanderen.
Vestervig: Best. vælges af Vestervig Haandvf.; ..... 3 Medl.
Viborg: 2 Medl. vælges af Viborg Borger- og Haandvf., 4 af Selskabet »Vib. tekniske Skole«, 1 af Byraadet, 1 af Vib. Amts Skoleraad og 1 af Vib. By og Omegns Sparekasse; ..... 9 Medl.
Vig: Best. vælges af Vig-Asminderup Haandvf.s Generalfors.; 5 Medl.
Vinderup: Best. vælges af Vinderup Borger- og Haandvf.; .... 3 Medl.
Vinding: Skolen ejes af Forstanderen.
Vordingborg: Best. vælges af Vordingb. Haandvf.; ..... 5 Medl.
Vraa: Best. vælges af Borger- og Haandvf.; ..... 5 Medl.
Æbeltoft: 2 Medl. vælges af Haandvf.s Best., 2 af sammes Generalfors. (desuden er Foreningens Formand født Medlem) og 2 af Byraadet; 7 Medl.
Ærøskøbing: Best. vælges af Industrif.; ..... 5 Medl.
Ølgod: Best. vælges af Haandvf.; ..... 5 Medl.
Ørsted: Best. vælges af og blandt Haandvf.s Best.; ..... 3 Medl.
Østermarie: Haandvf.s Best er tillige Skolens Best.; ..... 5 Medl.

2. BESTYRELSERNES FORMÆND.

Aakirkeby: Savmøller N. P. Møller 1887—1904. Bagerm. M. P. Dam fra 1904.

Aalborg: Borgm., Etatsraad P. Hornsyld 1805—26. Pastor, Dr. theol. C. W. Claudi 26—32(?). Toldinspektør, Etatsraad M. Strandgaard 32(?)—61. Toldinspektør, Etatsraad S. Th. Thorbrøgger 61—70. Pastor F. Nansen 70—73. Direktør Harald Jensen 73—1911. Havneingeniør Niels Høeg 11—15. Stadsingeniør Niels Olsen fra 1915.

Aalestrup: Bødker Johnsen 1898—99. Maler N. V. Aalkjær 99—1902. Snedker J. Jensen 02—04. Skom. Jens Pedersen 04—05. Snedker A. Pedersen 05—06 Snedker Nørgaard 06—08. Maler A. Aalkjær 08—12. Murer J. Baandrup fra 1912.

Aarhus: Borgm., Justitsraad A. H. Fleischer 1830—47. Borgm., Kammerherre v. Schmidten[1]) (?)—85. Borgm., Konferensraad Vestergaard 85—1905. Borgm. Drechsel 05—11. Overlærer L. Kleisdorff 11—13. Direktør, Cand. polyt. I. Wied fra 1913.

Aarup: Snedkerm., Direktør R. Andersen fra 1888.

Allingaabro: Farver N. Nielsen 1888—96 og 1906—08. Bagerm. S. L. Prahl 96—99. Skomagerm. N. Lundby 99—1906. Forskellige 08—12. Garverm. H. Petersen fra 1912.

Allinge: Journalist K. A. Petersen 1883—88. Stenværksbestyrer Christ. J. Petersen 88—90. Branddirektør Emil Bohn 92—94. Bankbestyrer M. P. Ipsen fra 1894

Ask: Højskoleforst. J. Christensen Maarssøe fra 1895.

Assens: Hattefabrikant N. P. Nielsen 4.11.1876—19.9.1904. Drejerm. M. Henrichsen 19.9.04—10.9.09. Konditor J. Østerbye fra 17.9.1909.

Ballerup: Slagterm. H. Jørgensen 1885—89. Skræderm. N. P. Hansen 89—1901. Malerm. S. J. Larsen 01—03. Karetm. Th. Johannesen 03—10. Tømrerm. Augustinussen 10—12. Gasværksbestyrer Frederiksen (fra 1912?).

Bedsted: Malerm. L. P. Madsen 1904—13. Tømrerm. P. C. Christensen 13—15. Snedkerm. N. Lykke fra 1915.

[1]) Det kan ikke oplyses, hvem der har været Formænd efter Justitsraad Fleischer, eller hvornaar Kammerherre v. Schmidten traadte til. Han var Formand 1879, da dette Begreb første Gang træffes. Tidligere havde Skolen en »Direktion«, hvis Medlemmer vistnok var sideordnede.

Birkerød: Skomagerm. Peter Randløv 1893—94. Maskinfabr. C. Hansen 94—95. Blikkenslagerm. Th. Hansen 95—98. Sadelmagerm. R. L. Hansen 98—1903. Skomagerm. Edv. Christensen 03—04. Smedem. V. Petersen 04—07. Tømrerm. H. C. Mogensen fra 1907.

Bjerre Herred: Malerm. Otto Jørgensen 1902—12. Tømrerm. Peter Jensen fra 1912.

Bjerringbro: Købmand A. J. Jensen 1909—10. Folketingsmand S. Svendsen 10—11. Murerm. L. Larsen 11—13. Blikkenslager A. Winther fra 1913.

Bogense: Etatsraad C. Pagh 1868—1912. Fhv. Malerm. Johs. E. Blangsted fra 1912.

Borup: Manufakturhandler Th. Christensen fra 1.10.1911.

Brabrand: Malerm. Kjerbye 1897—1905. Stationsforst. Lundbye 05—07. Tømrerm. Striegler 07—09. Snedkerm. Holm 09—13. Malerm. H. M. Sørensen fra 1913.

Bramminge: Ingen 1896—98. Malerm. Joh. Olsen 98—99. Murerm. A. E. Olesen 99—1902. Ingen 02—08. Snedkerm. L. Hansen 08—10. Fabr. H. M. Thomsen 10—11. Købm. Bertelsen 11—12. Isenkræmmer Kristensen 12—13. Urmager N. Johansen fra 1913.

Brande: Snedkerm. Mads Chr. Madsen 1910—12. Arkitekt L. V. Monrad fra 1912.

Bredsten: Kreditforeningsrepræsentant Johs. Buch 1908—14. Bygm. Jens Kr. Jørgensen fra 1914.

Broust: Købm. N. Vald. Terndrup 1909—12 og fra 1913. Urm. J. Jakobsen 12—13.

Brædstrup: Bogbind. Fr. Ravn, Bagerm. Viborg, Murerm. H. Ehlers (Funktionstiden for disse ikke angivet). Malerm. Carl Jensen fra April 1910.

Brænderup: Redakt. og Bladudg., Gaardejer J. P. C. Bro fra 1.12.1912.

Brøderup: Ingen Best.; Skolen ejes af Forstanderen.

Brønderslev: Købm. Carl Færch 1889—98. Realskolebest. H. P. Neisig 98—1902. Fabr. P. Nielsen 02—11. Karetmager J. Mortensen fra 1911.

Brørup: Murerm. H. Jørgensen 27.9.1907—28.3.11. Tømrerm. C. Struve 28.3.11—27.3.13. Murerm. H. Jørgensen fra 27.3.1913.

Børkop: Brygger Chr. Michelsen fra 1.4.1913.

Dalby: Tømrerm. Jens Andersen fra 1906.

Durup: Murerm. Niels Sørensen 1907—11. Mejeribest. Niels Bjerre 11—13. Murerm. Niels Sørensen fra 1913.

Ebberup: Skræderm. P. Nielsen 1.11.1904—31.8.07. Snedkerm. P. Christiansen fra 1.9.1907.

Ejby: Snedker H. P. Nielsen 1904—07. Murerm. J. C. Hansen 07—10. Snedkerm. H. Rasmussen 10—13. Naadler H. Petersen fra 1913.

Esbjerg: Malerm. P. Hjermind 1890—1901. Bogbinder Chr. Tobiesen fra 1901.

Eskildstrup: Smedem. Chr. Hansen 1880—96. Købm. H. Piil 96—97. Sadelm. L. P. Christiansen 97—99 og 00—08. Dr. Borbjerg 99—1900. Murerm. Chr. Jensen 08—10. Skom. L. V. Petersen 10—12. Tømrerm. Bernh. Pedersen fra 1912.

Faaborg: Malerm. og Brandinspektør Aug. Hundt 1893—97. Savværksejer H. P. Hansen fra 1897.

Faarevejle: Sognepræst P. C. Dyekjær 1908—11. Gaardejer Jens Larsen 11—13. Sognepræst G. Borchsenius fra 1913.

Fakse: Murerm. L. Petersen 1887—1904. Malerm. Niels Christiansen fra 1904.

Fakse Ladeplads: Murerm. J. Johansen fra 1902.

Fjerritslev: Bager A. Kjær 1879—1900. Sadelm. D. Larsen 00—02. Maler Buhl 02—05. Murer Chr. Pedersen 05—07. Blikkensl. N. H. Hornum fra 1907.

Fredericia: Borgmester C. Scharling 19.12.1888—12.12.1912. Borgmester G. Valentiner Branth fra 13.12.1912.

Frederiksberg: Skoleinsp., senere Skoledirektør Joachim Larsen 1889—1913. Bygningsinsp., Arkitekt, Prof. Chr. L. Thuren fra 1913.

Frederikshavn: Sparekassedir. J. J. Knutzen 1874—1900. Malerm. F. Ørbech fra 1909.

Frederikssund: Tømrerm. S. Jensen 1875—87. Købm. Andresen 87—93. Overretssagf. Nøkkentved 93—1901. Jernstøber H. P. Larsen 01—07. Købm. Axel B. Lange 07—09. Overretssagf. Nøkkentved 09—10. Jernst. H. P. Larsen fra 1910.

Frederiksværk: Skræder og Postbud N. H. Nielsen 1888—91. Farver og Manufakturh. Vald. Thygesen 91—93. Skomagerm. Chr. Tollerup fra 1893.

Galten: Tømrer R. P. Andersen 1905—09. Tømrer H. Rasmussen 09—15. Murer A. Kristoffersen fra 1915.

Gerlev: Malerm. U. Laurberg 1902—03. Skomagerm. A. P. Andersen 03—11. Snedkerm. M. Jensen fra 1911.

Give: Haandværkerforeningens Formand til 1900. Snedkerm. Martin Madsen 00—04. Højskoleforst. J. Jacobsen 04—06. Snedkerm. Markus Christensen 06—12. Tømrerm. P. Sørensen fra 1912.

Glamsbjerg: Bygm. M. Jensen 1907—12. Bygm. R. Pedersen fra 1912.

Glud: Malerm. O. Jørgensen 1904—09. Snedkerm. Jacob Jensen 09—11. Gaardejer Søren Hansen 11—12. Smedem. L. Olesen 12—14. Tømrerm. S. Sørensen fra 1914.

Grenaa: Apoteker Hoffmeyer 28.1.1892—25.9.95. Sognepræst Jacobi 25.9.95—5.2.96. Redaktør Færch 5.2.96—19.10.97. Provst Nørregaard 19.10.97—26.9.1912. Skomagerm. V. Svenstrup fra 26.9.1912.

Grindsted: Skovrider J. Holst 1908—12. Cementstøber K. Kristensen 12—14. Malerm. H. Hansen fra 1914.

Græsted: Dyrlæge M. Buhl fra 13.10.1913.
Gudhjem: Sadelmagerm. H. Thornberg fra 1895.
Haarlev: Dyrlæge N. Rasmussen 1908—09. Malerm. Hans Vernholm 09—12. Maskinfabr. Chr. P. Jacobsen fra 1912.
Hadsten[1]): Ingen, da Skolen ejes af Enkeltmand.
Hadsten: Murer N. Andersen 1908—11. Snedker N. Mikkelsen 11—12. Børstenbinder C. H. Bæhr fra 1912.
Hadsund: Blikkensl. W. Jensen fra 1914.
Hammel: Blikkenslagerm. P. Nielsen 1.10.1882—1.11.1905. Værkfører C. Schlefker 1.11.05—1.3.11. Snedkerm. J. P. Sørensen fra 1.3.1911.
Hammershøj: Bødkerm. Th. Vandborg fra 1908.
Hasle: Lærer L. Munch 1882—96. Købm. L. Thomsen 96—97. Skoleinsp. Engell 97—1900. Brænderiejer P. Kofoed Larsen 00—01. Fabr. Julius Anker 01—03. Fabr. Jens V. Anker 03—12 og fra 1913. Malerm. Ankerlund 12—13.
Haslev[1]): Pastor V. Beck 1891—1901. Grev Holstein Holsteinborg fra 1901.
Haslev: Tøffelm. L. P. Hansen 1895—99. Malerm. V. N. Kruse 89—1907. Snedkerm. Vilh. Hansen fra 1907.
Helsingør: Byfoged, Etatsraad F. Knudsen 28.1.1825—?. Provst H. B. Trojel ?—34. Slotspræst P. E. de Fischer 34—19.5.40. Redaktør, Pastor emer. P. V. Grüner 19.5.40—23.6.41. Kateket og Førstelærer ved Borger- og Almueskolevæsenet C. Jürgensen 23.6.41—27.6.42. Slotspræst P. E. de Fischer 27.6.42—25.7.43. Kaptajn (senere General) v. Lemmich 25 7.43—16.8.44. Underfoged, Løjtn. K. Randropp 16.8.44—30.9.46. Raadmand C. B. Rogert 30.9.46—11.8.47. Kaptajn (Oberstl.) v. Westergaard 11.8.47—9.7.48. Sognepræst Johansen 9.7.48—28.7.50. Grosserer, Vekselerer I. Nathansen 28.7.50—22.10.51. Raadmand O. E. Rehling 22.10.51—2 8.53. Kateket og Førstelærer C. Gloerfelt 2.8.53—5.11.56. Toldkontrollør H. J. Tuxward 5.11.56—30.6.57. Kateket og Førstelærer J. E. Gjellebøl 30.6.57—22.6.59. Snedkerm. T. Jantzen 22.6.59—4.6.60. Slotspræst P. Friedenreich 4.6.60—28.8.62. Provst C. Heiberg 28.8.62—11.6.65. Kateket og Førstelærer Bondesen 11.6.65—7.5.72. Kateket og Førstelærer Wesenberg Nielsen 7.5.72—1.8.79. Kommunelærer A. T. Jacobsen 18.8.79—20.8.80. Sognepræst N. Nørregaard 20.8.80—14.6.82. Kommunelærer A. T. Jacobsen 14.6.82—11.9.83. Grosserer C. v. Mehren 11.9.83—30.11.88. Handelsgartner, Planteskoleejer A. Zeiner Lassen 30.11.88—2.9.1902. Værftschef F. Møller 2.9.02—19.3.11. Brygger C. Heise fra 2.5.1911.
Herning[2]): Farver L. Larsen 27.10.1876—30.1.77. Smedem. Th. Brix 30.1.77—10.1.79. Herredsfuldm. F. V. Jensen 10.1.79—19.1.83. Jernstøber N. G. Nielsen 19.1.83—25.9.83. Spakassebogh. N. A. Nielsen

[1]) Haandværkerafd. ved Højskolen.
[2]) Haandvf.s Fmd. er Skolens Fmd. indtil 25.4.1883.

25.9.83—91. Købm. N. E. Præstmark 91—14.1.1905. Jernstøber N. G. Nielsen fra 14.1.1905.

Hillerød: Arkitekt og Museumsinspektør V. Holck fra 1888.

Hinnerup: Købm. J. A. Østergaard fra 1907.

Hjørring: Prokurator Niels Winther 1864—72. Købm. G. Børglum 72—28.12.85. Sagf. S. Jensen 28.12.85—2.2.88. Amtsvejinsp. H. Lunøe fra 2.2.1888.

Hobro: Lærer Petrus Hammershøj 1847—49. Pastor H. H. Licht 49—69. Pastor H. Hansen 69—80. Malerm. P. A. Mollerup 80—95. Kapt. og Teglværksejer F. Lohff 85—90. Læge J. Poulsen 90—91. Fabr. H. Jørgensen 91—1904. Inspektør R. Hansen 04—11. Snedkerm. Jul. Jensen fra 1911.

Holbæk: Rebslagerm. J. C. Jørgensen 1870—72. Malerm. Adolf Holm 72—89. Murerm. H. P. Dithmer sen. 89—1901. Tømrerm. V. Asmussen fra 1901.

Holeby: Direktør J. Christoffersen fra 1903.

Holstebro: Overlærer P. Krogh Jensen 1890—1908. Boghdl. Chr. Jensen 08—10. Landinsp. M. J. Rasmussen fra 1910.

Holsted: Smed Aug. Schlosser 1.5.1898—8.5.1904. Farver B. Hansen 8.5.04—20.3.06. Bogtr. P. N. Pedersen 20.3.06—14.3.08. Farver B. Hansen 14.3.08—21.3.10. Bogtr. P. N. Pedersen fra 21.3.1910.

Horsens: Garver Joh. Poul Møller 1857—70. Fabr. Joh. Møller 70—71. Urm. V. Gundersen 71—72. Bogtr. Arnold Jørgensen 72—85. Smedem. H. C. Møller 86—1901. Borgm. R. Jork 01—08. Apoteker A. Helms fra 1909.

Horslunde: Malerm. J. P. Ørvad fra 1909.

Humble: Skræderm. A. Hansen 28.4.1907—31.3.11. Fabr. P. Larsen 31.3.11—6.4.14. Blikkensl. Michelsen 6.4.14—19.4.15. Bagerm. N. R. Madsen fra 19.4.1915.

Hurup: Cementstøber Frants Larsen 1905—07. Maskinfabr. Martin Kristensen 07—08. Maskinfabr. J. Chr. Nørgaard 08—11. Bygm. Poulsen-Nørbjerg 11—12. Murerm. N. Nørgaard 12—13. Bygm. Poulsen-Nørbjerg 13—14. Smed Thomas Larsen fra 1914.

Hvidbjerg: Skolen ledes af Best. for Thyholm Haandvf.

Høng: Maskinfabr. P. Hansen 1899—1912. Malerm. P. Øder fra 1912.

Hørby: Lærer P. J. Vittrup fra 1910.

Hørsholm: Smedem. Rasmus Jensen 6.4.1899—25.7.1900. Malerm. C. R. Mathiasen 25.7.00—27.1.04. Glarmester Ehrenfried Guhle 27.1.04—27.1.08. Murerm. Hans Petersen 27.1.08—23.1.11. Skræderm. Ludv. Sørensen fra 23.1.1911.

Jebjerg: Rebslager Rasmussen 17.1.1894—29.8.96. Urm. Chr. Bjørndal 29.8.96—24.11.1900. Bager L. Jensen 24.11.00—27.10.02. Urm. Chr. Bjørndal fra 27.10.1902.

Jelling: Malerm. J. Nielsen 1902—08. Førstelærer A. Edsen Johansen 08—10. Murerm. Poul Jensen 10—13. Malerm. J. Nielsen fra 1913.

Jyderup: Tømrerm. H. N. Hansen fra 27.7.1901.

Jægerspris: Smedem. Axel Christensen 28.1.1899—1.10.1915. Malerm. Hj. Petersen fra 1.10.1915.

Kalundborg: Guldsmed G. Lander 1887—1915. Murerm. V. Sørensen fra 1915.

Karise: Bagerm. P. Hansen 4.4.1906—25.4.09. Bødkerm. C. Madsen 25.4.09—20.4.13. Karetm. A. C. Jensen 20.4.13—28.4.14. Murerm. S. M. Findsen 28.4.14—20.4.15. Handelsgartner K. L. P. Bedsted fra 20.4.1915.

Kellerup: Kgl. Vejer og Maaler, Bødkerm. A. Staack fra 20.10.1893.

Kerteminde: ? indtil 1871. Sognepræst Krog 71—77. Sognepr. Jespersen 78—93. Borgmester van Wylich 95—1913. Borgm. Woll fra 1914.

Kolding: Forskellige Formænd — bl. a. Lærer, Folketingsm. C. Berg, Lærer P. Hansen, Snedkerm. A. L. Johansen og Malerm. Burchardt — fra 1854—81. Murerm. Gynther 81—85. Arkitekt Fussing 85—86. Malerm. Burchardt 86—88. Murerm., Fabrikant J. A. Hansen 88—1915. Tømrerm. H. L. Hansen fra 1915.

Kolind: Blikkensl. R. M. Jensen 1900—05. Sadelm. J. Jensen 05—08. Bygningskonduktør Ginnerup 08—14. Tømrer Høy fra 1914.

Korsør: Murerm. J. L. Bernsteen 1869—84. Murerm. J. Hertz 84—88. Snedkerm. Chr. Rasmussen 88—99. Skibsbygger L. Tuxen Petersen 99—1912. Driftsbestyrer Ch. Friis fra 1912.

Krabbesholm: Skolen ejes af Forstanderen.

København: Snedkerm. A. D. Andersen 43—26.12.44. Teatermaler Troels Lund 27.12.44—30.9.56. Kunstdrejerm. J. G. Schwartz 30.9.56—2.10.56. Sadelmagerm. C. A. F. Christensen 2.10.56—?[1]). Hattemagerm., Raadmand B. Petersen ?—28.3.59. Universitetsbogbinder D. L. Clément 28.3.59—30.5.76. Gehejmekonferensraad, Dr. jur. C. C. Hall 30.5.76—25.5.82. Etatsraad, Borgm. H. N. Hansen 25.5.82—14.10.99. Etatsraad, Direktør Philip Schou (fung. 15.10.89—23.5.1900) 24.5.00—24.5.05. Etatsraad, Borgmester Th. Dybdal fra 24.5.1905.

Køge: Tømrerm. J. W. Blume c. 15 Aar, Snedkerm. Clausen c. 8 Aar, Kantor Emil Clausen c. 1879—1912. Tømrerm. Jens Willads Blume fra 1912.

Køng: Skolen ejes af Køng Højskoles Forstander.

Lemvig: Prokurator Raunholdt 1871—72. Redakt. Hestbech 72—78. Garverm. Fynboe 78—1910. Overlærer Broe 10—14. Garverm. Fynboe fra 1914.

Lyngby: Tømrerm. Niels Olsen fra 1893.

Løgstør: Smedem. Schaltz 1893—1904. Tømrerm. Pedersen 04—08. Smedem. Schaltz fra 1908.

Løsning: Købm. Evald Petersen fra 25.1.1910.

[1]) Gled stille bort. I Begyndelson af 1858 mistede han Raadighed over sit Bo.

Mariager: Malerm. P. Riis 1896—1902. Snedkerm. A. Jensen 02—10. Bødkerm. C. Møller 10—13. Mekaniker E. Hvilsted fra 1913.

Maribo: Redaktør Joh. Dein 1868—77. Driftsbest. Larsen 77—78. Tømrerm. C. P. Jørgensen 78—87. Maskinfabr. Jensen 87—89. Snedkerm. Krøjer 89—94. Forretningsf. Kromann 94—1908. Skomagerm. Joh. Hansen 08—11. Bogtrykker Joh. Dein fra 1911.

Marstal: Garverm. Jensen 1888—90. Slagterm. Ohrhammer 90—91. Blikkenslagerm. Weber 91—93. Smedem. J. C. Jacobsen 93—1901. Redaktør Findling 01—12. Garverm. Jensen fra 1912.

Mern: Karetm. Jens Larsen 5.10.1899—4.9.1915. Snedkerm. N. P. Rasmussen fra 30.9.1915.

Middelfart: Jernstøber P. Hess 1896—97. Gross. R. Rasmussen 97—99. Overlærer F. N. Fürst 1900. Skræderm. W. Jeppesen 1901. Tømrerm. J. Ottosen 01—04. Malerm. G. A. Schwaner fra 1904.

Mørkøv: Savværksejer N. P. Knudsen 1908—09. Assistent Andreassen 09—11. Fotograf Johs. P. K. Pedersen fra 1911.

Nakskov: Bogtr. R. Kjeldskov 24.1.1859—23.1.60. Malerm. C. Møller 24.1.60—9.3.62. Skomagerm. L. Henriksen 10.3.62—24.3.64. Malerm. Tilly 25.3.64—11.3.65. Lysestøber A. Petersen 12.3.65—9.12.70. Barber F. Carstensen 10.12.70—17.2.71. Købm. R. Wiboldt 18.2.71—6.2.72. Malerm. H. C. Gottlieb 7.2.72—7.3.74. Murerm. Nic. Petersen 8.3.74—21.9.92. Skoleinsp. Holg. Matthiessen fra 22.9.1892.

Neksø: Læge Hammerich 1880—82. Toldkontrollør J. Stub 82—95. Smedem. M. Skovgaard 95—1911. Malerm. Johs. Glistrup fra 1911.

Nibe: Købm., Bankdir. E. Schorring 1880—1909. Snedkerm., Branddir. C. F. Petersen fra 1909.

Nordby: Overlærer H. Poulsen 1872—97. Kordegn Thos. Smidt 97—1908. Lærer N. Carlsen 08—12. Lærer L. Jørgensen fra 1912.

Nyborg: Provst Hjort —[1]). Borgm. P. Buch —[1]). Ur- og Instrumentm. J. Petersen fra —[1]).

Nykøbing F.: Adjunkt M. Wittrup 1876—79. Arkitekt H. Glahn 79—89. Adj. M. Thomsen 89—92. Adj. V. Boëtius 92—1909. Fabr. Karl Bruun 09—13. Driftsbest. Bützou 13—14. Sadelm. Mariager fra 1914.

Nykøbing M.: Skibsbygger V. Melchior 1883—?. Herredsfuldm., Kancelliraad H. Nielsen ?—1904. Sadelm. A. Kjeldsen 04—12. Direktør K. E. Messerschmidt fra 1912.

Nykøbing Sj.: Skoleinsp. C. Steincke 1885—1903. Urmager M. Ring 03—09. Sagf. H. J. Borre 09—12. Murerm. Chr. L. Johansen 12—15. Murerm. F. S. Hansen fra 1915.

Nysted: Bagerm. Grib 1856—?. Snedkerm. H. P. Clausen 61—?. Pastor Th. Gudmundsen 64—?. Læge George Lütken 76—79. Organist Augu-

[1]) Funktionstiden er ikke oplyst.

stinus Andresen 79—82. Cand. polyt. Engelhart 81—84. Smedem. J. Westrup Gleie fra 1884.

Næstved: Pastor Thomsen 1832—53. Borgm. Lawætz 53—56. Pastor Westh 56—59. Professor C. Listow 59—61. Pastor A. Listow 61—68. Malerm H. Bischoff 68—80. Driftsbestyrer Fr. Buhl 80—81. Kammerraad Chr. Petersen 81—93. Købmand Chr. Satterup 93—94. Bryggerieejer Kragh Müller 94—99. Overlærer J. Beldring 99—1909. Lærer N. M. Jensen 09—12. Maskinm. O. Olsen fra 1912.

Nørre Aaby: Fabr. H. C. Madsen fra 1906.

Nørre Vedby: Smedem. H. Jørgensen 1.10.1909—1.10.12. Murerm. P. Boding 1.10.12—1.10.13. Malerm. H. P. Larsen fra 1.10.1913.

Nørre Ørslev: Gaardejer Ole Rasmussen 1897—1900. Grdejer Jens Jørgensen 00—05. Grdejer Ole Rasmussen 05—15. Grdejer Hans Jørg. Andersen fra 1915.

Odder: Tømrerm. Chr. Jensen 1.8.1890—1.8.92. Driftsbest., Cand. polyt. W. E. Tornøe 1.8.92—8.2.97. Driftsbest., Cand. polyt. Aage Bentzon 1.8.97—1.8.1905. Dir. Joh. Sonne 1.8.05—1.8.15. Møbelfabr. Jens Jensen fra 1.8.1915.

Odense: Murerm. H. T. Frost 1844—47. Snedkerm. Tietgen 47—49 og 50—51. Snedkerm. Haugsted 49—50. Snedkerm., Kapt. Chr. Hansen 51—53. Malerm. Appelby 53—59(?). Adjunkt F. W. Johnsen 59—63. Gross., Etatsr. W. Petersen 63—65. Tømrerm., Brandmajor Rs. Petersen 65—94. Stiftamtm., Kammerh. Heltzen 94—98. Driftsbestyrer G. Lerche 98—1908. Overlærer M. Rasmussen 08—14. Arkitekt N. Jacobsen fra 1914.

Oksbøl: Snedkerm. P. Madsen 1907—08. Karetmager H. Sørensen 08—13. Snedkerm. P. Madsen fra 1913.

Ollerup: Ingen; Skolen ejes af Forstanderen.

Opager: Karetm. M. Madsen 1906—09. Malerm. H. J. Jensen fra 1909.

Otterup: Brygger N. Hansen 1909—10. Maskinbygger N. P. Rasmussen 10—15. Malerm. G. Hestehauge fra 1915.

Præstø: Guldsmed H. Jordan 1859—66. Tobaksfabr. Stein 66—67. Redakt. J. Stilling 67—77. Barber Høpfner 77—88. Felbereder Sibbern 88—92. Farverm. J. Fabricius 92—1900. Tømrerm. O. P. Jensen 00—07. Snedkerm. L. Olsen fra 1907.

Randers: Borgm. Fischer 1881—85. Borgm. v. Stemann 85—99. Borgm. D. Swane fra 1899.

Ribe: Amtsfuldm. Klagenberg 1893—99. Snedkerm. N. A. Hjort 99—1906. Tømrerm. Jens Sørensen 06—09. Jernstøber H. Obbekjer fra 1909.

Ringe: Købm. J. Chr. Jensen 1893—1902. Bagerm. P. Nielsen 02—09. Barber Carl Nielsen 09—13. Bagerm. P. Nielsen fra 1913.

Ringkøbing: Fysikus, Dr. med. E. Holst 1888—1907. Bagerm. J. P. Lund 07—11. Kæmner, fhv. Malerm. H. Rich fra 1911.

Ringsted: Kordegn Ishøj 1868—70. Cand. polyt. Jensen 71—73. Købm. Bruel 74—76. Fotogr. Bock 77—79. Tobaksfabr. Jensen 80—82. Manufakturh. Bræstrup Nielsen 83—83. Skræderm. A. C. Grahf 84—1908. Urm. H. J. Klint fra 1908.

Roskilde: 2. Præst ved Domkirken Carl Tholstrup 1867—86. Fabr., Malerm. L. Møller 86—96. 2. Præst v. Domk. G. Heiberg 96—1902. Tømrerm. L. Weber fra 1902.

Roslev: Læge J. Krogh 1909—10. Manufakturh. L. Nyegaard 10—15. Lærer M. Nielsen fra 1915.

Rudkøbing: Malerm. P. Bendixen 15.9.1877—4.6.83. Blikkensl. C. C. Krogh 4.6.83—14.9.1903. Guldsm. N. C. Meyer fra 14.9.1903.

Ry: Malerm. S. Christensen 1.4.1905—1.4.09. Blikkensl. N. M. Nielsen 1.4.09—1.4.10. Højskoleforst. Bording 1.4.10—1.4.12. Malerm. Th. Nielsen 1.4.12—1.4.14. Malerm. S. Christensen fra 1.4.1914.

Rødby: Sognepræsten 1868—78. Borgm. Sørensen 78—97. Sagfører, Kæmner H. C. Ruder 97—1911. Godsejer Chr. Moesgaard Kjeldsen 11—13. Snedkerm. Jul. Hansen fra 1.4.1913.

Rødkilde: Skolen ejes af forhv. Folketingsmand Frede Bojsen.

Rønne: Lærer, senere Inspektør A. Hjorth 29.6.1862—31.10.67 og 26.10.74—27.10.77. Adjunkt, senere Overlærer R. T. Hoff 31.10.67—21.10.71 og 23.3.72—25.10.73. Amtsforv., Etatsraad Jensen 21.10.71—23.3.72. Oberstl., senere Oberst Jensen-Tusch 25.10.73—26.10.74. Rektor, Prof. G. S. Jørgensen 27.10.77—31.10.78. Lærer Othenius H. Kofod 31.10.78—9.11.78. Amtsforv. J. L. Lütken 9.11.78—2.10.86. Overlærer Aasted 16.10.86—22.4.90. Terrakottafabr. L. Hjorth 22.4.90—31.5.95. Arkitekt, Prof. Matthias Bidstrup fra 31.5.1895.

Sakskøbing: Førstelærer Hansen 1866—70. Lærer Smith 70—78. Overlærer Wiggers 78—84. Mægler Trübschenck 84—99. Insp. R. Nielsen 99—1906. Købm. Aug. Green fra 1906.

Silkeborg: Haandværkerforeningens Formand indtil 1889. Birkedommer Adler Lund 89—99. Borgm. Rosenørn 99—1905. Borgm. K. Jürgens 05—12. Borgm. Hejde-Jørgensen fra 1912.

Skagen: Snedkerm., nuv. Hotelejer Karsten Petersen fra 1892.

Skals: Murerm. L. Kristiansen. Sadelmager Th. Carstensen. Blikkenslagerm. G. A. Lindstrøm. (Funktionstid ikke oplyst).

Skanderborg: Snedkerm. F. Behr 1875—84. Skoleinsp. C. Mikkelsen 84—91. Borgm. Thiele 91—99. Amtsvejinsp. V. Møller 99—1903. Malerm. E. Aarup 03—05. Skomagerm. P. Sørensen 05—10. Tømrerm. J. Thomsen fra 1910.

Skelskør: Cand. jur., Dampmøller Søren Harbo 1864—69. Ølbrygger, Kancelliraad F. Mau 69—88. Murerm. V. Schmidt 88—1908. Skræderm. Chr. Nielsen fra 1908.

Skern: Snedkerm. Andr. Jensen 1906—12. Tømrerm. Anthon Andersen 12—14. Malerm. Th. Thomsen fra 1914.

Skive: Købm. Otto Jørgensen 1871—72. Købm. Harald Calundann 73—1905. Tømrerm. Chr. Kjærgaard 06—11. Urmager Sofus Petersen fra 1911.

Slagelse: Købm., Toldforv. Vilh. Lauritzen 1866—70. Tobaksfabr. H. H. Schiang 70—71. Landinsp. H. Johansen 71—72. Malerm. P. Nielsen 72—74. Tapetserer Th. Becker 74—80. Fabr. R. P. F. Rasmussen 80—1909. Fabr. Vilh. Lange fra 1909.

Sorø: Overlærer Johnstrup 1862—68. Overl. Heiberg 68—74. Overl. Ibsen 74—82. Garverm. Trautner 82—1900. Skomagerm. Høyer fra 1900.

Spørring: Skræderm. A. Baltsersen fra 1896.

Stege: I de 13 første Aar 7 forskell. Fmd., fungerede som Regel kun eet Aar ad Gangen, derefter Redaktør Lohmann 1869—75. Tobaksfabr. C. Pardun 75—1900. Malerm. Axel Surland fra 1900.

Stoholm: Slagter C. Rønning 1.1.1912—1.1.13. Tømrer Bøvling fra 1.1.1913.

Storehedinge: Indtil 1886 bestyret af Haandvf.s Best. Malerm. Toffte sen, 86—96. Boghdlr. Nicolaj Christensen 96—1901. Snedkerm. P. J. Petersen 01—14. Smedem. P. N. Pedersen fra 1914.

Struer: Kunstdrejer N. C. Jacobsen 1893—1901. Malerm. Chr. Christensen 01—02. Kunstdr. N. C. Jacobsen 02—12. Smedem. Joh. Hansen 12—14. Lærer V. Olesen fra 1914.

Stubbekøbing: Jernstøber A. C. Rasmussen 1862—69 og 73—75. Snedker H. P. Arentzen 69—73 og 79—89. Murerm. H. Trane 75—76. Skomager C. Arentzen 76—79. Smed M. Matthiesen 89—95. Borgm. P. M. Anker 95—98. Borgm. Oldenburg 98—1900. Borgm. V. Schultz fra 1900.

Svaneke: Møller H. A. Kofoed 4.1.1883—1.9.84. Købm. R. A. Holst 1.9.84—9.2.86. Farver P. Schrøder 9.2.86—10.3.92. Distriktsdyrlæge L. Jürgensen fra 10.3.1892.

Svendborg: Litograf S. J. Grønvald c. 1870—81. Hattem. Hans Lange 81—83. Fabr. Jens Lange jun. 83—87. Kobbersmedem. B. M. Wiwel 87—99. Murerm. P. C. Hansen 99—1903. Malerm. Laur. Rasmussen fra 1903.

Sæby: Murerm. P. Badstue 1881—84. Bagerm. Justesen 84—86. Malerm. V. Brøndum 86—90 og 1900—08. Urm. A. C. Bruhn 90—1900. Bagerm. C. Sørensen 08—14. Barber Christensen fra 1914.

Søllested: Murerm. H. P. Hansen (Funktionstid ikke oplyst).

Taastrup: Kommunebogholder Th. Rasmussen fra 1.11.1911.

Thisted: Kunstdrejer Schuster[1]). Maler J. Gjørup[1]). Bogtr. Henr. Rasmussen[1]). Kunstdrejer C. K. Bunk fra 1.12.1900.

[1]) Funktionstiden kan ikke oplyses.

Thyregod: Købm. H. E. Hansen fra 1.10.1911.
Tommerup: Malerm. G. Rasmussen fra 1912.
Tranebjerg: Drejer S. Alfast 1897—1901. Fotograf Th. Hansen 01- 09. Fabr. S. J. Vadstrup fra 1909.
Tørring: Urm. og Guldsm. H. L. Petersen 1.10.1900—31.3.08. Skom. Chr. Jessen 1.4.08—31.3.10. Fotogr. Chr. Christensen 1.4.10—31.3.11. Blikkensl. J. M. Bertelsen fra 1.4.1911.
Uldum: Urm. og Guldsm. K. Bording fra 1910.
Ulfborg: Snedkerm. Jens Hansen 1908—15. Smedem. Kr. Nielsen fra 1915.
Vallekilde: Skolen ejes af Forst. for Vallekilde Folkehøjskole.
Vamdrup: Farver N. B. Brorson 1896—99 og 1910—14. Sadelm. Chr. Ravn 99—1904. Trafikassistent M. Huusom 04—06. Tømrerm. H. Nielsen 06—10. Trafikass. M. B. Frost fra 1914.
Varde: Spakassedir., fhv. Kunstdrejer D. Madsen fra 1879.
Vejen: Børstenb. A. Andersen 1895—1900. Maler C. Madsen 00—02. Lærer B. Madsen 02—04. Lærer M. Sachmann 04—08. Købm. P. Lauridsen fra 1908.
Vejle: Borgmester Ørsted 1890—94. Amtsvejinsp. G. Schmith fra 1894.
Vemb: Urm. og Guldsm. K. K. Jensen 1909—13. Tømrerm. R. Mikkelsen 13—15. Bødkerm. H. Chr. Christensen fra 1915.
Vestbirk: Skolen ejes af Forstanderen.
Vestervig: Drejerm. L. S. Kappel 1885—91 og 1902—06. Urm. P. Jensen 91—93 og 98—1902. Tømrerm. P. Østergaard 93—94. Snedkerm. J. C. Jensen 94—98. Sadelm. A. C. Jensen 1906—08. Snedkerm. P. Nørgaard Poulsen fra 1908.
Viborg: Herredsfoged F. C. Bruun 1894—1905. Murerm. Chr. F. Jensen fra 1905.
Vig: Bødker F. Petersen 20.10.1900—24.10.02. Tømrerm. Olaf Larsen 24.10.02—4.11.07. Skræderm. Carl Jensen 4.11.07—7.11.10. Malerm. Ewald Jørgensen 7.11.10—17.10.14. Murerm. Andr. Hansen fra 17.10.1914.
Vinderup: Manufakturh. P. Lassen 1906—08. Købm. P. Mikkelsen 08—11. Postm. Th. Nielsen fra 1911.
Vinding: Skolen ejes af Forstanderen.
Vordingborg: Malerm. Kindt 1876—82. Malerm. E. F. Hoffensetz 82—83. Bødkerm. P. Jørgensen 83—91 og 95—96. Fotograf L. Hansen 91—95. Gartner H. J. Hansen 96—1900. Malerm. Fr. Schou 00—14. Blikkensl. Th. Feldthausen fra 1914.
Vraa: Nuværende Form. er Dyrlæge N. Jensen, siden 1913.
Æbeltoft: Malerm. Carl Hansen og Skræderm. P. Petersen 1877—1903[1]). Skomagerm. Chr. Andersen 03—05. Sadelmagerm. H. Winther 05—08. Kordegn Kr. Holm fra 1908.

[1]) Ejede i nævnte Tidsrum Skolen.

Ærøskøbing: Blikkenslagerm. A. Rixen 1884—90. Redaktør F. H. Andersen fra 1890.

Ølgod: Drejer R. S. Rasmussen 1903—08. Blikkenslager N. Feddersen 08—10. Rebsl. Enevoldsen fra 1910.

Ørsted: Snedkerm. Chr. Friis 1896—97. Brygger Petersen Trosborg 97—99 og 1907—09. Bødkerm. P. Nielsen 99—1900 og 04—05. Skomagerm. Pind 00—04. Bagerm. Drejer 05—07. Købm. Torup 09 – 11. Slagterm. H. Froberg fra 1911.

Østermarie: Skomager M. Jensen 1.6.1904—24.7.07. Skræder P. Mortensen 25.7.07—27.2.09. Malerm. J. Hansen 28.2.09—8.3.11. Karetm. Th. Jensen fra 13.2.1913.

3. SKOLERNES FORSTANDERE.

For den under hver enkelt Skole sidst anførte, altsaa den nuværende, Forstander findes angivet, hvorvidt Arbejdet er ulønnet eller lønnet; i sidste Tilfælde er tillige Lønnens Størrelse angivet samt om Stillingen er Forstanderens eneste Erhverv (E. E.), hans Hovederhverv (H. E.), eller blot et Bierhverv (B. E.). Om en Pensionsordning for Forstanderen er der kun rent undtagelsesvis Tale; hvor det er Tilfældet, er dette udtrykkelig anført.

Aakirkeby: Best.s Formænd, se Side 454 (ulønnet).

Aalborg: Pastor A. P. Meden 1805—18. Lærer H. Østergaard 73—77. Navigationsskolebestyrer J. Kerstens 77—94 Ingeniør Niels Olsen 94—1912. Kommunelærer A. Høyer fra 1912. (H. E. [Den nuv. Forst. har 18 ugentlige Timer ved Kommuneskolen]. — Løn: 1800 Kr. + Bolig og Varme).

Aalestrup: Dagl. Ledelse ved et Udvalg af Form. og to Medl. af Best. (ulønnet).

Aarhus: Adjunkt E. Høegh-Guldberg 1830—79. Ing., Cand. polyt. Hornemann 79—84. Baneing., Cand. polyt. Toussieng 84—85. Artillerikapt. Rantzau 85—89. Kapt. F. C. Krebs 89—1906. Kapt. E. Paulli 06—10. Ing., Cand. polyt. J. C. Jonas fra 1910. (E. E.; dog har Forst. Ret til at paatage sig privat Arb. i Sommerhalvaaret. — Løn: 3600 Kr. stigende med 300 Kr. hv. 3. Aar til 4500 Kr. — Pension: Efter de for Aarhus Kommunes Embeds- og Bestillingsmænd gældende Regler).

Aarup: Landinspektør Boesen 1888—1900. Snedkerm. R. Andersen 00—09. Malerm. P. Slott 09—11. Snedkerm., Direktør R. Andersen fra 1911 (ulønnet).

Allingaabro: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. ved Samraad med Lærerne (ulønnet).

Allinge: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af en af Lærerne i Foren. med Best. (ulønnet).

Ask: Højskoleforst. J. Christensen Maarssøe fra 1895. (B. E. — Løn: kan ikke opgives).

Assens: Lærer (nuv. Overlærer i Stege) L. Nielsen Damsbo 1.10.1879—1.12.88. Lærer (nuv. Overlærer og Skoleinsp.) A. L. P. Nielsen fra 3.1.1889. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Ballerup: Blikkenslagerm. J. C Routhe[1]). Skorstensfejerm. Aug. Lind[1]). Gasværksbestyrer Frederiksen fra 1913 (ulønnet).
Bedsted: Best.s Formænd, se Side 454 (ulønnet).
Birkerød: Best.s (Haandværkerforen.s) Fmd. (ulønnet).
Bjerre Herred: Ledelsen besørges af Best.s Formand. (B. E. — Løn: 35 Kr.).
Bjerringbro: Murerm. J. Madsen; Funktionstid ikke oplyst. (B. E. — Løn: Fribolig paa Skolen).
Bogense: Overlærer P. Riis 1868—1906. Kantor J. C. Povelsen fra 1906. (B. E. — Løn: 200 Kr. som Forst. og Regnskabsfører).
Borup: Bygningstegner Martin Jensen fra 1.10.1914. (B. E. — Løn: 440 Kr. + Bolig).
Brabrand: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af et Medl. af Haandvf.s Best. (ulønnet).
Bramminge: Arkitekt J. C. B. Øhlenschlæger fra 1910 (ulønnet).
Brande: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Murer Chr. Bach (ulønnet).
Bredsten: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Lærerne efter Aftale med Best., særlig dennes Fmd. (ulønnet).
Broust: Best.s Fmd. (ulønnet).
Brædstrup: Skolens Best. (Hver af Skolens 2 Lærere er »Inspektør« for sin Afdeling; Insp. ulønnet).
Brænderup: Realskolebest. H. Østergaard Nielsen fra 1.1.1912—1.9.13. Realskolebest., Cand. theol. P. Funck fra 1.9.1913. (B. E. — Løn: 20 Kr.).
Brøderup: Højskoleforst. Emil Dam 1.11.1891—1.11.1913. Højskoleforst. Morits Madsen fra 1.11.1913 (en Del af Forst.s H. E. — Løn: anslaaet til 500 Kr.).
Brønderslev: Best. 1889—98. Realskolelærer H. Jepsen 98—1909. Tømrerm., Ark. Otto Færch fra 1909. (B. E. — Løn: 100 Kr.).
Brørup: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. f. Haandvf., Murerm. H. Jørgensen (ulønnet).
Børkop: Arkitekt, Lærer ved Folkehøjskolen i Børkop Holger Thestrup; drev fra 1.11.1909—1.4 13 Skolen for egen Regning. (B. E. — Løn: ca. 150 Kr.).
Dalby: Best.s Formænd; Best.s Medlemmer møder ogsaa skiftevis (ulønnet).
Durup: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af to af Lærerne (ulønnet).
Ebberup: Best.s Formænd (ulønnet).
Ejby: Best.s Formænd (ulønnet).
Esbjerg: Malerm. P. Hjermind 1890—1901. Malerm. J. Hansen fra 1901. (B. E. — Løn: 500 Kr.).
Eskildstrup: Best.s Formænd. (B. E. — Løn: 10 Kr.).
Faaborg: Malerm. og Brandinsp. August Hundt 1863—97. Malerm. Syrak Hansen 97—1904. Malerm. E. N. Knippel fra 1904. (B. E. —

[1]) Funktionstid kan ikke oplyses.

Løn: 300 Kr. + Bolig, Lys og Varme ÷ Udg. — ca. 130 Kr. — til Rengøring; Forst. er tillige Kasserer).

Faarevejle: Højskoleforst. Janus Andreassen 1908—10. Højskoleforst. E. Vald. Gøtsche 10—12. Højskoleforst. C. M. Julin fra 1912. (B. E. — Løn: 1800 Kr. for Forst.- og Lærervirksomhed).

Fakse: Malerm. N. Christiansen fra 1907. (B. E. — Løn: 50 Kr.).

Fakse Ladeplads: Best.s Formænd (ulønnet).

Fjerritslev: Haandvf.s Bestyrelsesmedlemmer er til Stede ved Undervisningen efter Tur (ulønnet).

Fredericia: Fra 1863—1908 ingen egentlig Forstander; Kommunelærer, Overlærer Johansen fungerede som Formand for Undervisningsudvalget. — Arkitekt J. Jespersen fra 1908. (B. E. — Løn: 500 Kr.).

Frederiksberg: Kommunelærer v.Frb.Skolevæsen Henrik Hansen 1871—98. Kommunelærer v. Kbh.s Skolev., Figurmaler F. Breum 98—1910. Kommunelærer v. Frb. Skolev. P. Jacobsen fra 1910. (B. E. — Løn: 1000 Kr.).

Frederikshavn: Landinsp. Em. Nielsen 1894—1900. Navigationslærer Hansen 00—02. Kommunelærer H. N. S. Lund fra 1902. (B. E. — Løn: 500 Kr. som Forst. og Kasserer).

Frederikssund: Lærer Truelsen 1875—87. Skoleinsp. Rudkøbing 87—1901. Realskoleinsp. Kr. Hatt 01—07. Malerm. Rich. Faaborg fra 1907. (B. E — Løn: 100 Kr.).

Frederiksværk: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Kommunelærer Alf. Christensen (ulønnet).

Galten: Best.s Formænd (ulønnet).

Gerlev: Best.s Formænd (ulønnet).

Give: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. (ulønnet).

Glamsbjerg: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. f. Industrif. (ulønnet).

Glud: Skolens Leder (benævnes ikke Forst.) er Malerm. Søren Knudsen fra 1904 (B. E. — Løn: 10 Kr.).

Grenaa: Lærer ved det komm. Skolevæsen A. Knudsen fra 20.12.1891. (B. E. — Løn: 300 Kr.).

Grindsted: Formændene i Best. er Skolens Forst. (ulønnet).

Græsted: Tømrer- og Snedkerm. Carl Petersen fra 13.10.1913 (ulønnet).

Gudhjem: Best.s Fmd. Sadelmagerm. H. Thornberg fra 1895 (ulønnet).

Haarlev: Ingen særlig Forst.; dagl. Ledelse af Malerm. H. Vernholm (ulønnet).

Hadsten[1]): Bygm. Broder Nissen fra 1898. (H. E. i Forbindelse med Undervisning ved Haandværkerafd. og paa Højskolen. — Lønnen, som Forst. og Lærer under eet, varierende).

Hadsten: Best.s Formænd. (B. E. — Løn: 25 Kr.).

Hadsund: Arkitekt M. Skøt fra 1914 (ulønnet).

[1]) Haandværkerafd. ved Højskolen.

Hammel: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Formanden (ulønnet).

Hammershøj: Tømrerm. A. Mortensen 1908—13. Bødkerm. Th. Vandborg fra 1913 i Foren. med Lærerne (ulønnet).

Hasle: Lærer L. Munch 1882—96. Skoleinsp. Engel 96—1900. Fabr. Jens V. Anker 00—08 og fra 13. Overlærer Larsen 08—12. Malerm. Ankerlund 12—13 (ulønnet).

Haslev[1]): Skolens Ledere har været: Lærer P. C. Lauritzen-Underbjærg 1894—97. Bygm. N. Chr. Christensen fra 1897. (H. E. i Forb. med Undervisning. — Løn: 3000 Kr.).

Haslev: Bygm. N. Chr. Christensen fra 1897. (B. E. — Løn, som Forst. og Lærer: 450 Kr.).

Helsingør: Overlærer v. Kommunens Skolev. Chr. Schmidt 11.11.1878—31.5.85 (betegnedes fra 1878—84 som Overlærer v. den tekn. Skole). Kaptajn (Oberstløjtnant) F. D. Volkersen 1.6.85—31.12.1911. Kaptajn C. A. Vennervald fra 1.1.1912. (H. E. [Den nuv. Forst. er pensioneret Kaptajn i Linjen og tjenstg. Kapt. i Reserven]. — Løn: 1050 Kr. + Tjenestebolig, hvis Lejeværdi er ansat til 500 Kr.).

Herning: Overlærer v. Realskolen Joh. Kilerich 23.9.1910—7.8.14. Murerm. A. Madsen (fungerende) fra 25.8.1914. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Hillerød: Førstelærer i Nyhuse Jensen 1888—1901. Adjunkt Bøgild 01—07. Forstander M. P. Madsen fra 1907. (H. E. — Løn: 1500 Kr. + fri Bolig).

Hinnerup: Kommunelærer A. Grønbæk fra 1907. (B. E. — Løn: 50 Kr.).

Hjørring: Cand. polyt., Ing. Ad. Krese fra 1.1.1905. (B. E. — Løn: 400 Kr.).

Hobro: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Best. i Foren. med Lærerne (ulønnet).

Holbæk: Lærer F. A. Tryde 1870—72. Malerm. Adolf Holm 72—89. Murerm. H. P. Dithmer sen. 89—1913. Murerm. P. Dithmer jun. fra 1913. (B. E. — Løn: 300 Kr.).

Holeby: Maskinkonstr. Lunge 1903—04. Ing. Mandrup Poulsen 04—10. Ing. M. Justesen fra 1910. (B. E. — Løn: 60 Kr.).

Holstebro: Kommunel. J. P. Haahr fra 1892. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Holsted: Bogtrykker P. N. Pedersen, som Haandvf.s Fmd., fra 21.3.1910 (ulønnet).

Horsens: Kommunelærer P. Nielsen Okt. 1857—Decbr. 89. Arkitekt H. F. J. Estrup Jan. 90—Nov. 1904. Havneing. Chr. M. Østergaard fra April 1905. (B. E. — Løn: 600 Kr. + fri Bolig, Lys og Brændsel).

Horslunde: Best.s Fmd. (ulønnet).

Humble: Best.s Formænd, samt: Skræderm. Arth. Hansen 1908—14. Fabr. Charles Nielsen fra 1914 og iøvrigt nærmest Lærerne (ulønnet).

Hurup: Ingen Forst.; dagl. Ledelse f. T. af Lærer Anthonsen, der underviser i Dansk, Regn. og Bogfør. (ulønnet).

[1]) Haandværkerafd. ved Højskolen.

Hvidbjerg: Oplysning ikke fremsendt.
Høng: Bygm. J. Madsen fra 1892 (B. E. — Løn 40 Kr.).
Hørby: Arkitekt S. Rovsing fra 1910. (H. E. — Løn: c. 700 Kr.).
Hørsholm: Haandvf.s Formænd er Skolens Forstandere (ulønnet).
Jebjerg: Best.s Formænd (ulønnet).
Jelling: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. for Jelling tekn. Aftenskoleforening (ulønnet).
Jyderup: Kommunelærer, Løjtn. Sørensen 1901—04. Murerm. M. Madsen 04—15. Isenkræmmer H. Gylling-Folkmann fra 1915. (B. E. — ingen fast Løn, men 25 Kr. aarlig for at føre Bøgerne).
Jægerspris: Best.s Formand (ulønnet).
Kalundborg: Malerm. Daniel Nielsen fra 1887. (Forstandervirksomheden sammen med Undervisning er H. E. om Vinteren, B. E. om Sommeren. — Løn: 200 Kr.).
Karise: Ingen Forst.; en Tømrermester er f. T. »Førstelærer« (ulønnet).
Kellerup: Kgl. Vejer og Maaler, Bødkerm. A. Staack 20.10.1893—1.10.1910. Realskolebestyrer Hvass fra 1.10.1913 (ulønnet).
Kerteminde: Tegner R. Meiborg(?) fra ?—1873(?). Kordegn H. A. Nielsen 73—95. Skoleinsp. Kragh 95—1905. Kommunelærer H. C. L. Hansen fra 1905. (B. E. — Løn: 100 Kr.).
Kolding: Arkitekt Henr. Wandall 1.9.1889—3.7.1913. Arkitekt Svend Theisen fra 1.8.1913. (H. E. i Forb. med Undervisning. — Løn: 1000 Kr. + Fribolig. — Pens.: Skolen henlægger aarlig 150 Kr. som en Pensionsfond for Forstanderen).
Kolind: Best.s Formand (ulønnet).
Korsør: Kordegn J. R. A. Cappel 1893—1901. Fhv. Købm. Alb. Hansen 01—04. Driftsbest. Chr. Friis 04—07. Arkitekt Elving 07—12. Arkitekt M. J. Erlangsen fra 1912. (B. E. — Løn: fri Bolig = 350 Kr., Brændsel = 100 Kr., ialt 450 Kr.).
Krabbesholm: Bygm. Jens Bundgaard fra 1.11.1908, der ejer Skolen. (H. E. — Løn: svingende mell. 1000 og 2000 Kr.).
København: Snedkerm. Johs. Lasenius Kramp 1843—76. Oberstløjtnant V. A. Thalbitzer 1.9.76—1.10.1909. Oberstløjtnant L. M. Ernst 1.10.09—1.5.10. Kaptajn E. Paulli fra 1.5.10. (E. E. — Løn: 5500 Kr., stigende med 500 Kr. hv. 4. Aar til 7000 Kr. — Pensionsforhold som for Københavns Kommune).
Køge: Best.s Formand i Forb. med en lønnet Sekretær har den dagl. Ledelse (ulønnet).
Køng: Bygm. Chr. Christensen 1882—96. Bygm. Marinus Jensen fra 1896. (B. E. — Løn: 8 Kr. pr. Elev pr. Maaned).
Lemvig: Overlærer Schou 1901—08. Lærer P. J. Bolker fra 1908. (B. E. — Løn: 100 Kr.).
Lyngby: Tømrerm. Niels Olsen, ulønnet, fra 1893. Den dagl. Ledelse

besørges af en Inspektør: Arkitekt C. J. Schwartz. (B. E. — Løn: 120 Kr.).

Løgstør: Best.s Formænd indtil 1902. Overlærer Lavendt fra 1902 (ulønnet).

Løsning: Best.s Formand (ulønnet).

Mariager: Best.s Formand. (B. E. — Løn: 50 Kr.).

Maribo: Pastor Plesner 1868—75. Lærer Willert 75—89. Ark. Brandstrup 89—91. Lærer Nielsen 91—1907. Vejass., Cand. polyt. Jespersen 07—08. Malerm. Jørgensen 08—09. Kommunel. Ludvig Saunte fra 1909 (benævnes Inspektør). (B. E. — Løn: 175 Kr.).

Marstal: Overlærer Lauridsen 1895—1904. Læge Neukirch 04—05. Navigationsskolebest. F. Hansen 05—08. Overlærer Heide-Simesen 08—09. Kapellan Olivarius 09—10. Læge Jørgen Hansen fra 1910 (ulønnet).

Mern: Karetmager Jens Larsen 5.10.1899—4.9.1915. Lærer N. L. Ebbehøj fra 30.9.1915 (ulønnet).

Middelfart: Ingen Forst. fra 1896—1900. Overlærer F. N. Fürst 00—01. Vejass. L. N. M. Barfoed fra 1901. (B. E. — Løn: 50 Kr.).

Mørkøv: Best.s Formand (ulønnet).

Nakskov: Ingen Forst. fra 1855—88. Kommunelærer S. Hansen 1.10.88—31.3.1904. Arkitekt L. Larsen fra 1.10.1904. (H. E. — Løn: 1800 Kr., steget fra 1200 Kr. i 1901 uden nogen Skala; i Lønnen er indbefattet Honorar for 30 Timers ugentlig Underv. i Dagskolen og 6 T. do. do. i Aftenskolen).

Neksø: Boghdl. Johs. Marcher 1880—91. Lærer M. Poulsen 91—95. Skoleinsp. Kr. Kristensen 95—1908. Bygm. Johs. Munch 08—09. Lærer H. Madsen 09—14. Malerm. Klarup Hansen fra 1914. (B. E. — Løn: 40 Kr.).

Nibe: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Lærerne i Forb. med Best.s Fmd., ev. hele Best. (ulønnet).

Nordby: Best.s Formand. (B. E. — Løn: 55 Kr.).

Nyborg: Snedkerm. A. Andersen 1894—1908. Kapt. Larsen 08—10. Arkitekt Aug. Colding fra 1910. (B. E. — Løn: er ikke oplyst).

Nykøbing F.: Landinsp. V. Blangstrup 1891—92. Adj. V. Boëtius 92—1909. Adj., Dr. phil. O. Kragh fra 1909. (B. E. — Løn: 600 Kr.).

Nykøbing M.: Ingen Forst. fra 1883—1900. Arkitekt P. C. Pedersen fra 1900. (B. E. — Løn: 200 Kr.).

Nykøbing Sj.: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af et Skoleudvalg (ulønnet).

Nysted: Kommunelærer J. E. Larsen fra 1912. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Næstved: Arkitekt Kretz 1833—57. Malerm. M. Bischoff 61—80. Banem. Lahdemann 81—89. Arkitekt G. Andersen fra 1889. (H. E. — Løn: 2100 Kr.).

Nørre Aaby: Best.s Formand (ulønnet).

Nørre Vedby: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Best.s Fmd. (ulønnet).

Nørre Ørslev: Forstander Theodor Jensen 1892—97. Forst. M. P. Schmidt fra 1897. (E. E. i Forb. med Stillingen som Forst. for N. Ø. Højskole. — Løn: særl. Løn som Forst. for Haandværkerafdelingen kan i Henh. t. foranstaaende ikke angives).

Odder: Overlærer Th. Christensen fra 1.8.1895. (B. E. — Løn: 275 Kr.).

Odense: Adjunkt F. W. Johnsen 1860—90. Adjunkt (senere Overlærer) M. Rasmussen 90—1908. Cand. polyt., Ing. O. Windinge fra 1908. (E. E. — Løn: 3200 Kr., stigende hvert 4. Aar med 400 Kr. indtil 4800 Kr.; Forst. er pligtig til uden særligt Vederlag at undervise 18 Timer ugentlig i 10 Mdr. af Aaret. Fra 1. April 1916 modtager Forst. W. et personligt Tillæg af 500 Kr.

Oksbøl: Malerm. O. Sørensen fra 1907 (ulønnet).

Ollerup: Skolens Ejer, Bygmester D. Rasmussen fra 1891.

Opager: Malerm. H. J. Jensen (fra 1906) leder som Formand den dagl. Drift og fører Regnskabet (ulønnet).

Otterup: Lærer E. Westergaard fra 1909 (ulønnet).

Præstø: Ingen Forst.; Tilsyn af Best.s Formand (ulønnet).

Randers: Købm. Mogens Bjerring 1883—97. Arkitekt Jensen-Wærum 97—98. Fhv. Bygningsinsp. Nic. Petersen fra 1898. (H. E. for den nuv. Forst., der er pens. Bygningsinsp. — Løn: 1400 Kr.).

Ribe: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Best.s Formand (ulønnet).

Ringe: Friskolebest. Laurs Rasmussen 1893—1907. Realskolebest. Axel Noach 08—14. Malerm. Chr. Albrechtsen fra 1915. (B. E. — Løn: 75 Kr.).

Ringkøbing: Formanden for Skolens Best. (ulønnet).

Ringsted: (Aftenskolen): Vejass. Julius Nielsen 1884—95. Kunstmaler Hessellund 95—1908. Malerm. Wendel 08—14. Snedkerm. N. G. Larsen fra 1914. (B. E. — Løn: 100 Kr. som Forst. — benævnes Inspektør — og for at føre Bøgerne). — I Dagskolen er Arkitekt S. Kn. Pedersen Forstander (ulønnet).

Roskilde: Skoleinsp. R. Jørgensen 1883—91. Kommunel. Abrahamsen 91—94. Tømrerm. L. Weber 94—98. Værkfører Gøtterup 98—99. Kommunel. Carl Godvin 99—1908. Hospitalsforv. K. Bendixen 08—13. Tømrerm. H. Weber fra 1913. (B. E. — Løn: 400 Kr.).

Roslev: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Form. for et Skoleudvalg, nedsat af Borger- og Haandvf. (ulønnet).

Rudkøbing: Malerm. P. Bendixen 15.9.1877—4.6.83. Malerm. Nic. Hoffgaard 4.6.83—4.1.1901. Kommunel. Johs. Jørgensen fra 5.1.1901. (B. E. — Løn: 150 Kr.).

Ry: Best.s Formand (ulønnet).

Rødby: Sognepræst Jacobsen 1869—72. Førstel. H. P. Jasobsen 73—90. Førstel. Fr. Hansen 90—1901. Kordegn og Lærer Fr. E. Bøgh 01—12.

Lærer M. P. M. Larsen fra 1.1.1913. (B. E. — Løn: 150 Kr., heri indbefattet Repræsentationsudgifter).

Rødkilde: Højskoleforstanderne J. H. Andersen 1878–1905, Frede Bojsen 05—09, Morits Madsen 09—13 og Wagn Møller fra 1913. — Den dagl. Ledelse er f. T. hos Bygm. Chr. Christensen. (H. E. i Forb. med Virksomh. som Højskoleforst. — Løn: ikke oplyst).

Rønne: Arkitekt, Professor Math. Bidstrup fra 1884. (B. E. — Løn: 500 Kr.).

Sakskøbing: Kantor Rosenstand 1884—94. Overl H. Rasmussen 94—1912. Kantor Chr. Jensen fra 1912. (B. E. — Løn: 200 Kr. med Forpligtelse til at holde Telefon).

Silkeborg: Fabrikant C. Edv. Gesner 1885—1902. Tømrer og Bygningstegner Carl Jensen fra 1902. (H. E. i Forbindelse med Undervisning. — Løn: 700 Kr. + Kr. 1,60 pr. Undervisningstime).

Skagen: Realskolebest. Bøggild 1892—95. Realskolebest. Hansen 95—97. Lærer J. N. M. Thorbjørnsen 97—1905. Viceinsp. og Kantor Chr. Hansen Larsen fra 1905. (B. E. — Løn: 150 Kr.).

Skals: Oplysning ikke fremsendt.

Skanderborg: Ingen Forst.; dagl. Ledelse ved Best. (ulønnet).

Skelskør: Snedkerm. S. Hovland 1864—97. Snedkerm. C. Hovland (er Bestyrelsesmedlem, Kasserer og Inspektør) fra 1907. (B. E. — Løn: 140 Kr.).

Skern: Best.s Formænd betragtes som Forstandere. Den dagl. Ledelse varetages af Bygningskonstruktør P. Ingolf Christensen (ulønnet).

Skive: Købm. Harald Calundann 1873—1905. Overl. P. Becher fra 1905. (B. E. — Løn: 200 Kr.).

Slagelse: Overl. Joh. Hoffmann 1866—71. Fotogr. Sander Nielsen 71—78. Landinsp. Otto Madsen 78—1906. Kommunelærer S. A. Bach fra 1906. (B. E. — Løn: 700 Kr.).

Sorø: Overlærer Johnstrup 1862—68. Overl. Ibsen 68–82. Overl. Thaarup 82—1905. Overl. Zoffmann 05–11. Skomagerm. Høyer fra 1911. (Løn: ?).

Spørring: Skræderm. A. Baltsersen fra 1896. (Løn: ?).

Stege: Ingen Forst.; Tilsyn føres af Best.s Formand, der f. T. tillige er Lærer ved Skolen (ulønnet).

Stoholm: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Best.s Formand (ulønnet).

Storehedinge: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af et Skoleudvalg (ulønnet).

Struer: Overlærer C. F. Madsen fra 1893. (B. E. — Løn: 75 Kr.).

Stubbekøbing: Overlærer R. C. Andersen til 1898. Lærer C. Strandgaard 98—1914. Lærer P. Petersen fra 1914. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Svaneke: Best.s Formænd (ulønnet).

Svendborg: Litograf S. J. Grønvald 1871—1906. Lærer og Kordegn P.

Kragh 06—14. Lærer Jens Andersen (konst.) 14—15. Arkitekt Th. Hoffmann fra 1915. (H. E. i Forb. m. Underv. — Løn: 1500 Kr. + Bolig og Brændsel, anslaaet til ca. 500 Kr.).

Sæby: Skræderm. C. Neisig 1883—1900. Malerm. V. Brøndum 00—08. Skomager A. Winther 08—15. Værkbestyrer S. A. Chr. Franck fra 1915 (ulønnet).

Søllested: Tømrerm. P. Raahauge Jørgensen (Funktionstid ikke oplyst). (B. E. — Løn: ca. 130 Kr. som Forst. og Lærer).

Taastrup: Best.s Formand (ulønnet).

Thisted: Lærer (senere Overlærer) Gravers Nørgaard 1.10.1869—31.3.1901. Lærer Anders Chr. Andersen 1.10.01—1.9.11. Lærer Christen Nørgaard fra 1.9.1911. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Thyregod: Best.s Formand (ulønnet).

Tommerup: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Lærerne (ulønnet).

Tranebjerg: Drejer S. Alfast til 1902. Apoteker Kabel 02—06. Apoteker Schultz 06—13. Lærer Sigurd fra 1913 (ulønnet).

Tørring: Førstelærer v. Tørr. Kommuneskole J. N. Kruse 1.10.1900—31.3.03. Fotograf Chr. Christensen fra 1.4.1903. (B. E. — Løn: 50 Kr.).

Uldum: Best.s Formand (ulønnet).

Ulfborg: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Formanden (ulønnet).

Vallekilde: Bygm. Andreas Bentsen 1877—1907. Arkitekt Ivar Bentsen 07—12. Billedskærer Hans Olsen fra 1912. (H. E. i Forbindelse med Undervisning. — Løn: 1000 Kr.).

Vamdrup: Lærer C. J. Christensen 1896—1902. Lærer M. Bygbjerg 02—06. Lærer B. Møller fra 1906. (B. E. — Løn: 35 Kr.).

Varde: Kommunelærer, Kantor W. Marke fra 1879. (B. E. — Løn: 200 Kr.).

Vejen: Lærer Hansen Elkær 1910—11. Lærer H. P. Skøtt fra 1911. (B. E. — Løn: 150 Kr.).

Vejle: Arkitekt Ludv. A. Petersen 1880—87. Stadsing. Emil Petersen 88—96. Arkitekt N. Christoff. Hansen 96—1907. Stadsing. K. Runge fra 1907. (B. E. — Løn: 1200 Kr.).

Vemb: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Formanden (ulønnet).

Vestbirk: Højskoleforst. Grønvald Nielsen fra 1896. (B. E. — Løn: Kan ikke opgives, da Forst. selv ejer Skolen).

Vestervig: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Bestyrelsen (ulønnet).

Viborg: Kantor A. Philipsen 1894—95. Arkitekt Cl. Aug. Wiinholdt 95—98. Malerm. A. Nielsen-Gildsig 98—1908. Adjunkt Laur. Ring 08—15. Arkitekt S. Vig-Nielsen fra 1915. (B. E. — Løn: 600 Kr. som Forst. og for Regnskabsføringen).

Vig: Foren.s Formand. (B. E. — Løn: 125 Kr.).

Vinderup: Førstelærer Warmdahl 1906—15. Førstel. Bundgaard fra 1915. (B. E. — Løn: 1 Kr. pr. Elev).

Vinding: Bygmester, Forstander Aage G. N. Brummer 1888—1906. Bygm. og Forstander O. L. Brummer fra 1906. (Nærmest H. E. — Løn: rettende sig efter Elevantallet. Pensionskasse for Højskole- og Landbrugslærere).

Vordingborg: Best.s Formand. (B. E. — Løn: 125 Kr.).

Vraa: Arkitekt og Tømrerm. C. V. Heilesen fra 1911 (ulønnet).

Æbeltoft: Malerm. Carl Hansen 1872—1903. Skræderm. Peter Petersen 03—05. Kordegn Kristian Holm 05—08. Kommunelærer Karl P. Kruse fra 1908 (ulønnet).

Ærøskøbing: Lærer K. Christensen 1894—1901. Lærer H. E. Brandt 01—10. Snedkerm. N. R. Petersen fra 1910. (B. E. — Løn: 100 Kr.).

Ølgod: Rebslager Enevoldsen 1903—10. Snedker Aug. Johnsen 10—14. Sadelm. A. Møller fra 1914 (ulønnet).

Ørsted: Ingen Forst.; dagl. Ledelse af Haandvf.s Best. (ulønnet).

Østermarie: Best.s Formand (ulønnet).

4. FAST ANSATTE FUNKTIONÆRER (FORUDEN FORSTANDEREN) I 1914—15.

a) INSPEKTØRER O. L. UNDER FORSTANDERNE.

For hver enkelt af de har anførte Personer er først angivet hans Stilling ved Skolen, dernæst hans Uddannelse eller anden Virksomhed, Navn, Funktionstiden, Lønnen og til sidst Pensionsordningen, hvor en saadan er truffet.

Aarhus: Inspektør, Bygningskonstruktør, Chr. L. Mogensen, siden 1907, fast ans. siden 1910; 2500 Kr. aarlig, stig. hv. 3. Aar med 300 Kr. til 3400 Kr. + Betaling for ekstra Undervisningstimer; Pension efter de for Aarhus Komm.s Embedsmænd gældende Regler.

Aarup: Insp., Murerm., N. P. Jørgensen; 25 Aar; ulønnet.

Ask: Insp., Bygm., Fr. Larsen; siden 1897; ca. 800 Kr.

Fredericia: Insp., Døvstummelærer, Bruun; 25 Aar; 10 Kr. pr. Md.

Helsingør: Assist. under Forstanderen, Elektrokonstruktør, Paul Petersen; 4 Aar; 300 Kr.

Horsens: Kasserer og Sekretær, Kommunelærer, Andr. L. Jensen; 7 Aar; 600 Kr.

København: Inspektør og Kasserer, Kaptajn, L. T. Lambertsen; 11 Aar; 3500 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 5000 Kr.; der indeholdes 5 pCt. af Lønningen til Selvpensionering, idet Skolen giver $2^1/_2$ pCt. — Sekretær hos Forst., Kaptajn, C. Jacobsen; 11 Aar; fra 1912: 1400 Kr., stig. hv. 3. Aar med 300 Kr. til 2600 Kr. — Kontorassistent K. Thorsen; 6 Aar; fra 1912: 1200 Kr., stig. hv. 3. Aar med 200 Kr. til 2000 Kr.

Køge: Insp., Lærer, H. W. Quist Krüger; 2 Aar; 150 Kr.

Lyngby: Insp., Arkitekt, C. J. Schwartz; $7^1/_2$ Aar; 120 Kr.

Nykøbing F.: Insp., Kobbersmed, J. V. Goth; 15 Aar; 300 Kr.

Odense: Insp. i Aftenskolen, Kommunelærer, Axel J. Rasmussen; 7 Aar; 500 Kr.

Rønne: Insp., Dekorationsmaler, A. Rønne; 24 Aar; 250 Kr. — Overlærer, Skoleinspektør, M. Engell; 6 Aar; 100 Kr. — Sekretær, Bygningskonduktør, Chr. Bentzen; 22 Aar; ca. 80 Kr. — Bibliotekar, Bankassistent, H. P. Bidstrup; 10 Aar; ulønnet.

b) FAST ANSATTE LÆRERE.

For hver enkelt af de her anførte Personer er først angivet hans Uddannelse eller Virksomhed uden for — for Kbh.s Vedkommende ogsaa inden for — Skolen, derefter Navn, Funktionstid, Løn og Pensionsordning, hvor en saadan er truffet.

Aarhus: Lærer Chr. Frantzen; fra 1899, fast ans. siden 1915; 3300 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 3900 Kr.; Pension efter de for Aarhus Kommunes Embedsmænd gældende Regler. — Dekorationsmaler R. Wendt; fra 1915; 2700 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 3300 Kr. — Ing., Cand. polyt. Axel Bøgh; fra 1915; 2700 Kr., stig. hv. 3. Aar med 300 Kr. til 3900 Kr.

Ask: Seminarist L. Kjærgaard; 1 Aar; Løn: kan ikke oplyses. — Landbrugskandidat Hartvig Larsen; 2 Aar; Løn: som foran. — Sognepræst Fr. Bendix; 4 Aar; Løn: som foran.

Borup: Bygningstegner Martin Jensen; 2 Aar; 420 Kr.

Brøderup: Arkitekt Morten Jensen; 3 Aar; 875 Kr. — Højskolelærer, Seminarist Peter Jørgensen; 3 Aar; 475 Kr.

Faarevejle: Bygningskonstruktør J. P. Christensen; 3 Aar; 800 Kr. — Lærerinde, Fru K. Schwenke; 6 Aar; Løn ikke oplyst.

Frederikshavn: Bygningskonstruktør Asbjørn Lyngby; 5 Aar; 1600 Kr., stig. hv. 2. Aar med 200 Kr. til 3000 Kr.

Galten: Konstruktør S. Andersen; 1 Aar; 375 Kr. — Lærer N. Christensen; 1 Aar; 100 Kr.

Hadsten[1]): Bygningskonstruktør A. J. Jensen; fra 1904; Løn: varierende efter Elevant. ca. 800 Kr.

Hammershøj: Murerm. J. Kjeldsen Nielsen; 8 Aar; 150 Kr. — Tømrerm. Chr. Eriksen; 3 Aar; 100 Kr.

Haslev[1]): Lærer Augustin Hansen; fra 1894; 1200 Kr.

Horsens: Konstruktør Ingv. M. Hansen; 5½ Aar; 1800 Kr., stig. med 300 Kr. efter henhv. 2, 3, 3 og 3 Aar til 3000 Kr. for 1500 Timer aarl. — Bygningsing., Cand. polyt. J. Videbæk; ¾ Aar; Løn: som foranførte. — Dekorationsmaler (med Afg. fra Kunstakadem.) A. V. Kjeldsen; 3 Aar; fra 1.4.1913 1600 Kr. og fra 1.10.15 1800 Kr. for 1000 Timer aarl.

Jebjerg: Karetmager N. K. O. Kristensen; 3 Aar; 75 Kr.

[1]) Haandværkerafd. ved Højskolen.

Kolding: Maler Thorv. Hansen; fra 1915; 1400 Kr., stig. med 100 Kr. om Aaret til 1800 Kr.

Krabbesholm: Konstruktør Jens Jensen; 3 Aar; 100 Kr. pr. Md. — Højskolelærer, Cand. phil. E. V. Thaaning; 4 Aar; Løn: ?. — Seminarist J. Laursen; 1 Aar; Løn: ?.

København[1]): Arkitekt, Insp. O. F. E. Lassen; 42 Aar; fra 1912: 4100 Kr. — Overlærer, Tømrerm. G. H. O. R. v. Huth; 41 Aar; fra 1912: 5300 Kr. — Overlærer, Kunstmaler, Insp. J. J. Jensen-Egeberg; 40 Aar; fra 1912: 5000 Kr. — Overlærer, Kunstmaler H. C. Grønvold; 39 Aar; fra 1912: 3800 Kr. — Overlærer, Tegner i Hærens tekn. Korps J. Scheller; 6 Aar; fra 1913: 2400 Kr. — Overlærer, Maler C. N. Overgaard; 7 Aar; fra 1915: 2400 Kr. — Adjunkt, Cand. mag. H. C. Christensen; 8 Aar; 3600 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 4. Aar til 4200 Kr. — Overlærer, Ingeniør A. C. V. Jensen; 6 Aar; 3500 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 4700 Kr. + Bolig og Varme. — Overlærer, Arkitekt J. P. Tvede; 5 Aar; 3000 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 3600 Kr. — Overlærer, Ingeniør, Cand. polyt P. V. Schrøder; 2 Aar; 4000 Kr., stig. med 300 Kr. hv. 3. Aar til 5200 Kr. — Elektrokonstruktør C. R. M. Humlegaard; 6 Aar; 2400 Kr., stig. med 400 Kr. hv. 4. Aar til 4000 Kr. — Maskinkonstruktør A. Allerup; 1 Aar; 2400 Kr., stig. med 400 Kr. hv. 4. Aar til 4000 Kr.

Næstved: Malerm. N. Haurum; 13 Aar; 75 Kr. pr. Md.

Nørre Ørslev: Arkitekt And. Kragfelt; fra 1914; 75 Kr. mdl. + Kost og Bolig.

Odense: Bygningsingeniør, Cand. polyt. Niels Ebbesen; 6 Aar; 3000 Kr., stig. hv. 4. Aar med 300 Kr. til 4500 Kr. for 30 ugentl. Timer i 10 Mdr. — Maskiningeniør, Cand. polyt. Aage Lous; 2 Aar; Løn som foran anført. — Arkitekt H. Chr. Meyling; fra 1.11.1915; Løn som foran anført.

Ollerup: Murer J. C. Hansen; ? Aar; c. 1000 Kr[2]). — Højskoleforst. Bækhøj; ? Aar; [3]).

Rødkilde: Bygm. Chr. Christensen; fra 1887; Lønnen delvis rettende sig efter Elevantallet; Pension: Højskolelærernes Understøttelseskasse. — Murerm. Fr. Jensen; Funktionstid, Løn og Pension som foran. — Murer Egestad; 1/2 Aar; Løn og Pension som foran.

Skals: Bygningskonstruktør J. K. J. Klock; ?; 350 Kr.

Vallekilde: Billedskærer Hans Olsen; 28 Aar; 1000 Kr. — Murer Th. Mortensen; 7 Aar; 600 Kr. — Maler Harald Munk; 10 Aar; 600 Kr.

[1]) De fast ans. Lærere med Undtagelse af Overlærerne Scheller og Overgaard pensioneres som foran (S. 476) anført for Skolens Inspektør og Kasserer L. T. Lambertsen. De fast ans. Lærere modtager efter 25 Aars Virksomhed i Skolens Tjeneste et Tillæg til Lønnen paa 200 Kr. aarl. [2]) Heri ogsaa Honorar for Medhjælp ved Udarb. af Tegninger. [3]) Honorar i Form af et tilsvarende Antal Timer. der gives paa Højskolen af den tekniske Skoles Forstander.

Vestbirk: Arkitekt Anton Hansen; fra 1886; 1500 Kr. — Tømrerm. Kr. Hansen; fra 1898; 500 Kr. — Landinsp. A. Jacobsen; fra 1908; 50 Kr. — Seminarist K. Lange; fra 1900; 150 Kr. — Seminarist E. Torp; fra 1915; 300 Kr.

Vinding: Bygm. O. L. Brummer; 9 Aar; 1039 Kr.; Pension: Pensionsfonden for Højskoler og Landbrugsskoler. — Højskoleforst. P. Andresen; 7 Aar; Løn fra Højsk.; Pension som foran. — Cand. phil. P. Vedel; 1 Aar; Løn og Pension som foran. — Seminarist L. Hansen; Løn og Pension som foran.

c) ANDRE FAST ANSATTE FUNKTIONÆRER, der har deres Hovederhverv ved Skolen.

For hver af de her anførte Personer er først angivet hans Stilling ved Skolen, dernæst andet Erhverv, Navn, Funktionstid, Løn og Pensionsordning, hvor en saadan er truffet.

Aalborg: Portner, Kustode ved Museet, V. Nielsen; 4 Aar; 1400 Kr. + Bol. og Br.

Aarhus: Pedel, Murer, A. Bentzen; fra 1903; 1000 Kr. + Bol., Lys og Br. — Pedel, Tømrer, V. Thomsen; fra 1906; 1600 Kr. + Bol., Lys og Br.

Fredericia: Portner, Bud, Chr. Hansen; 26 Aar; 400 Kr. + Bol., Lys og Br.

Frederikssund: Opsynsmand Simonsen; ?; 75 Kr. + Bolig.

Helsingør: Skolebetjent, Skom., J. P. Børgesen; 8 Aar; 480 Kr. + Bol., Lys og Br.

Hjørring: Portner, Bladforhandler, M. P. Jacobsen; fra 1.10.1913; 225 Kr. + Bol., Lys og Br.

Holstebro: Portner, Fyrbøder og Bud, E. Breinholdt; ?; Bol., Lys og Br.

Horsens: Pedel, Tømrer, N. Terkelsen; 8½ Aar; 1100 Kr. for 1914—15 (i Penge og Lejlighed).

Kolding: Skolebetjent, Arbmd., Chr. Busk; 4 Aar; 500 Kr. + Bol. og Br.

Korsør: Portner, Fabriksarb., Chr. Petersen; fra 1.10.1914; 250 Kr.

København: Portner og Fyrb. L. P. Larsen; 35 Aar; fra 1912: 1200 Kr., stig. med 200 Kr. hv. 3. Aar til 1800 Kr. + Bol., Lys og Varme. — Mekaniker C. Jensen; 9 Aar; fra 1912: 1600 Kr., stig. hv. 3. Aar med 300 Kr. til 2500 Kr. + Bol., Lys og Varme. — Portner M. Larsen[1]); 5 Aar; fra 1912: 1500 Kr., stig. hv. 3. Aar med 125 Kr. til 2000 Kr. ÷ Afdrag for Bolig. — Fyrbøder V. Petersen; 6 Aar; fra 1912: 1400 Kr., stig. hv. 3. Aar med 200 Kr. til 1800 Kr.

[1]) Betaler Overlevelsesrente for sin Hustru efter de for Kbh.s Komm. gæld. Regler.

Køge: Portner, Skomager, Sørensen; 11 Aar; 35 Kr. + Bol. og Br.
Nakskov: Skolebetjent, fhv. Landmand, Th. Petersen; 17 Aar; 350 Kr. + Bol., Lys og Br.
Odense: Pedel og Portner M. Nielsen Lehd; 14 Aar; 1000 Kr. + Bol. — Maskinmester Jul. Hansen; 5 Aar; 1600 Kr.
Præstø: Pedel, Frøken, Bodholdt; ?; 40 Kr. + Bol., Lys og Br.
Randers: Portner Chr. Gregersen; 6 Aar; 1000 Kr.
Rønne: Pedel, Stenhugger, Andr. Jensen; 14 Aar; 325 Kr. + Bol. Lys og Br.
Silkeborg: Portner, Reserveportør, Andr. Jensen; fra 1912; 400 Kr. + Bol. og Br.
Slagelse: Portner, Kelner, Kn. Rasmussen; 5 Aar; 360 Kr. + Bol., Lys og Br.
Svaneke: Tilsynshavende ved Skolen, Syerske, Emilie Hellesen; fra 1891; 80 Kr. + Bol., Lys og Br.
Svendborg: Portner, Have- og Opsynsmand, Mads Rasmussen; ?; 500 Kr. + Bol., Lys og Br.
Viborg: Pedel, Skrædersvend, J. L. Dyrberg; fra 13.7.1900; 400 Kr. + Bol., Lys og Br.

5. LÆRERNES ANTAL OG DE TIMELØNNEDE LÆRERES BETALING PR. TIME I 1914—15.

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Aakirkeby	5	1,00		—
Aalborg	35	som i Dagskolen	22	1,25, stigende med 5 Øre om Aaret indt. 1,50
Aalestrup	3	1,25		—
Aarhus	32	1.—4. Aar: 1,25; 4—8. Aar: 1,50, over 8 Aar: 1,75	19	1.—4. Aar: 1,50; 4—8. Aar: 1,75; over 8 Aar: 2,00
Aarup	7	3 Lærere: 1,25		—
		4 Lærere: 1,35		—
Allingaabro	2	1 Lærer: 1,00		—
		1 Lærer: 2,25		—
Allinge	5	1,00		—
Ask	2	fast Løn	5	fast Løn
Assens	7	1,25—1,75	3	1,20—1,60
Ballerup	4	3 Lærere: 1,00		—
		1 Lærer: Kr. 45 pr. Md.		—
Bedsted	3	1,00		—
Birkerød	3	1,50		—
Bjerre Herred	7	1,00		—
Bjerringbro	4	1,25	1	1,25
Bogense	7	1,25	1	1,25
Borup	1	1,25		—
Brabrand	2	1,25		—
Bramminge	2	1 Lærer: 1,00, 1 Lærer: 1,50 + Rejseudg.		—
				—
Brande	2	1,25		—
Bredsten	3	ca. 1,00	3	ca. 0,80
Broust	2	1,50		—
Brædstrup	2	I Tegnefagene: 1,25		—
		I Dansk og Regn.: 1,00		—
Brænderup	3	1,00		—
Brøderup		—	4	fast Løn
Brønderslev	9	1,15	1	1,15
Brørup	2	1,00		—
Børkop	3	1,00		—
Dalby	2	alm. Skolefag: 1,00		—
		Tegning: 1,50		—

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Durup	3	1,00		—
Ebberup	3	1,50		—
Ejby	3	1,00		—
Esbjerg	19	18 Lærere: 1,50 1 Lærer: 2,00	3	de to Lærere: 1,50 en Lærer: 2,00
Eskildstrup	4	1,25		—
Faaborg	10	1,50	2	ca. 45 Kr. hver f. Vint.
Faarevejle		—	4	1,00 à 2,00
Fakse	4	1,00 og 1,25		—
Fakse Ladeplads	2	1,50		—
Fjerritslev	2	1,50		—
Fredericia	21	1,00—1,75	2	1,00
Frederiksberg	13	6 Lærere: 1,50, 1 Lærer: 1,75, 6 Lærere: 2,00	5	2 Lærere: 1,50, 1 Lærer: 1,75, 2 Lærere 2,00
Frederikshavn	15	1,50—1,75—2,00	8	1,25
Frederikssund	6	1,50		—
Frederiksværk	4	1,50		—
Galten	2	1 Lærer: ca. 3,00 1 Lærer: ca. 2,00		— —
Gerlev	4	1 Lærer: fra 0,50—0,75 3 Lærere: - 1,00—1,25		— —
Give	3	1,00		—
Glamsbjerg	3	1,00		—
Glud	1	0,75 à 1,00	1	0,75 à 1,00
Grenaa	12	fra 1,20—1,65[1]	2	fra 1,00—140[1])
Grindsted	3	0,50		—
Græsted	3	1,25		—
Gudhjem	2	1,25		—
Haarlev	1	1,00		—
Hadsten[2]		—	2	1,50 à 2,00
Hadsten	4	1,00—1,25		—
Hadsund	6	1,00		—
Hammel	3	1,25		—
Hammershøj	2	1,00		—
Hasle	6	1,00		—
Haslev[2]		—	13	1,50—5,00
Haslev	5	ca. 1,15		—
Helsingør	34	1,25, 1,50, 1,75	8	1,50
Herning	8	2 Lærere: 1,15, 1 Lærer: 1,30, 5 Lærere: 1,50	3	Lærerne faar en bestemt Sum for hele Skoletiden til Deling; andr. f. T. ca. 1,00 pr. T.
Hillerød	9	1,35	12	gennemsn. 1,35
Hinnerup	2	1,25		—

[1] I Løbet af 16 Aar. [2] Haandværkerafd. ved Højskolen.

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Hjørring	17	2 Lærere: 1,25, 1 Lærer: 1,30, 1 Lærer: 1,35, 1 Lærer: 1,40, 1 Lærer: 1,45, 11 Lærere: 1,50	4	1,25 — — —
Hobro	3	1,50		—
Holbæk	7	1,25—1,75		—
Holeby	6	1,25		—
Holstebro	9	1,50		—
Holsted	2	1,00		—
Horsens	26	1,00—1,60	17	1,00—1,60
Horslunde	3	1,00		—
Humble	3	første Aar: 0,75, derefter 1,00		— —
Hurup	2	1,25 og 1,75		—
Hvidbjerg	2	1,50		—
Høng	2	1 Lærer (Forst.) 0,75 1 Lærer: 1,00	2	1,00 —
Hørby	3	0,75, 1,00 og 1,25	3	0,75, 1,00 og 1,25
Hørsholm	5	1,50		—
Jebjerg	2	fast Løn		—
Jelling	1	1,50		—
Jyderup	7	»Efter Overenskomst«		—
Jægerspris	3	1,00		—
Kalundborg	4	1,25 à 150	1	1,00
Karise	2	1,00 og 1,25		—
Kellerup	7	1,25		—
Kerteminde	5	1,50	2	1,50
Kolding	21	19 Lærere: 1,50, 2 Lærere: 2,00	14	9 Lærere: 1,25, 2 Lærere: 1,50, 3 Lærere: 2,00
Kolind	5	0,90		—
Korsør	8	1,50		—
Krabbesholm		—		fast Løn
København	94	1.—2. Aar: 1,50, 3.—6. Aar: 1,75, 7.—10. Aar: 2,00, 11.—14. Aar: 2,25, 15 Aar og derover 2,50	48	1.—2. Aar: 1,25, 3.—6. Aar: 1,50, 7.—10: 1,75, 11 Aar og derover: 2,00 —
Køge	7	1,25—1,75	1	1,35
Køng		?		?
Lemvig	4	1,50		—
Lyngby	8	6 Lærere: 1,25, 1 Lærer: 1,50, 1 Lærer: 1 25	2	1 Lærer: 1,00 1 Lærer: 1,25
Løgstør	6	1,25 à 1,50		—
Løsning	1	0,85		—
Mariager	4	1,00		—
Maribo	7	1,50		—
Marstal	4	1,25	1	1,25

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Mern	3	0,60	1	0,60
Middelfart	5	1,35	1	140 Kr. for 3 Mdr. med 3 Dage om Ugen og 6 Tim. dgl. Undervisn.
Mørkøv	4	1,00		—
Nakskov	14	1,25 à 1,50	6	1,25 à 1,50
Neksø	6	1,25		—
Nibe	5	1,25		—
Nordby	4	2 Lærere: 1,00, 1 Lærer: 1,25, 1 Lærer: 1,50		—
Nyborg	11	1,00 à 1,50	6	1,35—1,50
Nykøbing F.	20	1,40	2	1,40
Nykøbing M.	6	1,75	1	1,75
Nykøbing Sj.	4	1,50		—
Nysted	5	1,25		—
Næstved	14	1,50	2	fast Løn
Nørre Aaby	4	1,50		—
Nørre Vedby	3	1,25		—
Nørre Ørslev	1	fast Løn	4	3 Lærere: fast Løn 1 Lærer: 1,50
Odder	7	1,00, 1,25, 1,50	6	1,25
Odense	34	De 2 første Aar 1,00, de 2 næste Aar 1,25, derefter 1,50	23	De 2 første Aar 1,50, de 2 næste Aar 1,75, derefter 2,00
Oksbøl		?		?
Ollerup		—	4	fast Løn
Opager	3	1,00		—
Otterup	6	1,00		—
Præstø	5	4 Lærere: 1,25 1 Lærer: 1,50		—
Randers	18	1,50	11	1 Lærer: 1,50, 2 Lærerinder: 1,75, 8 Lærere: 2,00
Ribe	4	1,25		—
Ringe	5	1,25		—
Ringkøbing	6	1,50		—
Ringsted	8	1,50	5	1,00
Roskilde	17	som i Dagskolen	2	1.—4. Aar: 1,25, 4.—8. Aar: 1,50, derefter: 1,75
Roslev	1	1,75		—
Rudkøbing	6	3 Lærere: 1,25 3 Lærere: 1,50		—
Ry	4	1,00		—
Rødby	6	1,50		—
Rødkilde		—		fast Løn

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Rønne	15	1,40	7	1,40
Sakskøbing	8	1,50		—
Silkeborg	10	8 Lærere: 1,25 2 Lærere: 1,50	3	1 Lærer: 1,25 2 Lærere: 1,50
Skagen	5	1,50		—
Skals		?		—
Skanderborg	5	1,50		—
Skelskør	3	1,00		—
Skern	2	1 Lærer: 1,35 1 Lærer: 1,75		— —
Skive	9	1,50		—
Slagelse	16	1,50 og 1,75	2	1,25 og 1,50
Sorø	7	1,50	1	1,50
Spørring	3	1,25		—
Stege	6	1,50		—
Stoholm	4	1,00		—
Storehedinge	4	1,10—1,25		—
Struer	10	1,25	1	1,25
Stubbekøbing	6	1,35		—
Svaneke	4	1,25		—
Svendborg	18	1,50—2,00	6	1,50—2,00
Sæby	5	1,50		—
Søllested	3	1,50		—
Taastrup	5	1,25 + Rejsekort		—
Thisted	8	1,50		—
Thyregod	2	1,25	1	1,50
Tommerup	5	1,00		—
Tranebjerg	4	1,25		—
Tørring	5	1,00		—
Uldum	3	0,75—1,00		—
Ulfborg	2	1 Lærer: 1,50, 1 Lærer: 1,25		— —
Vallekilde	3	fast Løn	3	fast Løn
Vamdrup	5	1,25		—
Varde	10	1,75	3	1,50
Vejen	10	1,25	1	1,00
Vejle	14	1,45 til 2,50	4	2,00
Vemb	3	1,50 og 2,00		—
Vestbirk		—	5	fast Løn
Vestervig	2	0,85	2	0,85
Viborg	17	1,50	3	1,00 à 1,50
Vig	3	1,25		—
Vinderup	6	1,25		—

	Aftenskole		Dagskole	
	Antal	Løn pr. Time (Kr.).	Antal	Løn pr. Time (Kr.).
Vinding	1	fast Løn	4	fast Løn
Vordingborg	7	1,30		—
Vraa	4	1,50		—
Æbeltoft	3	1,25		—
Ærøskøbing	6	1,50		—
Ølgod	2	1,00		—
Ørsted	2	1,00		—
Østermarie	4	1,00		—

6. SKOLEPENGENES STØRRELSE I 1914—15
OG SKOLEAARETS LÆNGDE I AFTENSKOLEN.

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Aakirkeby	Svende 4, Lærlinge 2	6	—
Aalborg	5,00	7½	1 Kl.: 8,00, de øvr. Kl. 15,00; Kvindeafd. 5,00 pr. Vinter
Aalestrup	5,00	5	—
Aarhus	For 7½ ugl. Timer 13,00, for 15 ugl. Timer 16,00	6	Bygnings- og Maskinafd. 20,00, Malersk. 15,00
Aarup	Gennemsnitlig 4,00	6	—
Allingaabro	i 1. Kl.: 2,00, i 2. og 3 Kl.: 5,00	6	—
Allinge	4,00	6	—
Ask	10,00	5	12,00
Assens	2,00[1] og 4,00	6	0,50
Ballerup	5,10	6	—
Bedsted	3,00	5	—
Birkerød	2,00	6	—
Bjerre Herred	3,00	5	—
Bjerringbro	For alle Fag: 5,00, Dansk og Regning 3,00	6	6,00
Bogense	For 2 ugl. Aftener 2,00, for 4 ugl. Aft. 3,00, 6 ugl. Aft. 4,00	6	For Jan. og Febr. ialt 2,00 (Dagskole for Malere)
Borup	12,00	6	—
Brabrand	2,00	5	—
Bramminge	4,00	6	—
Brande	2,00	5	—
Bredsten	Medlemmers Elever 1,00, andre Elever 2,00	5	15,00
Broust	2,00 (»Indskud«)	6	—
Brædstrup	For Tegning alene: 3,00, for alle Timer: 4,00	6	—
Brænderup	4,00	6	—
Brøderup	—		6,00
Brønderslev	4,00 («Indmeldelsespenge«)	6	6,00 pr. Skoleaar (»Indmeldelsespenge«)
Brørup	Fri Undervisning	5 à 6	—

[1] svares af Lærlinge, hvis Mestre eller Forældre er Medlemmer af »Foreningen til Fremme af Lærlinges Uddannelse i Haandværk og Industri i Assens.«

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr.	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Børkop	1,00 pr. Maaned	5	—
Dalby	6,00	6	—
Durup	2,00	5	—
Ebberup	3,00	6	—
Ejby	4,00	6	—
Esbjerg	1,50 og 2,00	6	8,00
Eskildstrup	6,00 à 8,00	6	—
Faaborg	6,00	6	6,00
Faarevejle	—		18,00
Fakse	4,00	6	—
Fakse Ladepl.	4,00	6	—
Fjerritslev	Fri Undervisning	6	—
Fredericia	6,00	6	5,00
Frederiksberg	12,00 eller 18,00	6 ell. 9	10,00
Frederikshavn	1,00 à 2,00 pr. Maaned	8	15,00
Frederikssund	12,00	6	—
Frederiksværk	Medlemmernes Elever 4,00		—
	Andre Elever 9,00	6	—
Galten	6,00	6	—
Gerlev	4,00 for alle Fagene, 3,00 for		—
	Dansk	5	—
Give	Lærlinge: 0,75 pr. Maaned,		—
	Svende: 1,50 pr. Md.	6	—
Glamsbjerg	6,00	6	—
Glud	3,00	5	1,25 (for 4 à 5 Dage)
Grenaa	4,00	6	Lærl.: 2,00, Svende: 3,00
Grindsted	Fri Undervisning	5½	—
Græsted	?	6	—
Gudhjem	2,50 og 3,00	6	—
Haarlev	4,00	6	—
Hadsten[1])	—		18,00
Hadsten	5,00	5	—
Hadsund	3,00	6	—
Hammel	2,50	5	—
Hammershøj	5,00	5	—
Hasle	4,00 og 6,00	6	—
Haslev[1]	—		16,00
Haslev	8,75	7	—
Helsingør	10,5—105	7	5,00—20,00
Herning	6,00	6	10,00
Hillerød	Forberedelsesklasserne: 7,00		14,00
	Fagklasserne: 8,00	6	—
Hinnerup	4,00	6	—
Hjørring	4,00	6	6,00
Hobro	4,00	6	—

[1] Haandværkerafd. ved Højskolen.

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr.	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Holbæk	4,00	6	—
Holeby	Dansk og Regning 4,00, Tegning 8,00	6	—
Holstebro	6,00	6	—
Holsted	Fri Undervisning	6	—
Horsens	10,00	6	Tømr., Murere, Snedk., Mask.arb. 15,00, Malere f. 3 Uged. 7,00, f. 6 12,00
Horslunde	4,50	5	—
Humble	4,00	5	—
Hurup	3,00	5	—
Hvidbjerg	5,50	5½	—
Høng	1 Kr. pr. Maaned	6	1,00
Hørby	3,00	5	15,00
Hørsholm	10,50	6	—
Jebjerg	Fri Undervisning[1]	5	—
Jelling	1,25	6	—
Jyderup	9,00	6	—
Jægerspris	2,00	4	—
Kalundborg	6,00 à 8,00	6	6,00
Karise	Medlemmers Elever 4,00		—
	Andre Elever 8,00	6	—
Kellerup	Medlemmers Elever 5,00		—
	Andre Elever 7,50	6	—
Kerteminde	4,00	6	0,50
Kolding	Elektroteknisk Kursus 12,00		Bygningsskolen 20,00
	Ellers 10,00	6 og 8[2]	Andre Afdelinger 10,00
Kolind	Elever over 14 Aar 3,00, under 14 Aar 1,00	6	—
Korsør	Medlemmers Elever 8,00		—
	Andre Elever 12,00	6	—
Krabbesholm	—		15,00
København	6,00 pr. Kvartal[3]	9	12,00, 15,00, 16,00, 20,00
Køge	Medlemmers Elever 2,00 pr. Kvartal, andre Elever 3,50 pr. Kvartal	6	5,00 pr. Kvartal — —
Køng	—		48,00 (for Underv. Kost og Logi)
Lemvig	5,00	6	—
Lyngby	12,00	6	8,00
Løgstør	4,00	6½	—
Løsning	Medlemmers Elever 7,50		—
	Andre Elever 10,00	5	—

[1] samt Tegnemateriel. [2] 6 Mdr. i Fagklasserne, 8 Mdr. i Forberedelsesklasserne. [3] for Matematik (naar der tages 2 Fag) dog 9 Kr., for Akvarelmaling 4 Kr.; for Modellering i Voks 6 Kr. for 7 Maaneder, og for Sprog (Tysk og Eng.) 6 Kr. for Halvaaret.

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr.	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Mariager	4,00	6	—
Maribo	Medlemmers Elever 5,00		—
	Andre Elever 10,00	7	—
Marstal	Medlemmers Elever 3,00		For Elever fra Hvk. og Industrif. 2,00 pr. Halvaar, for Ikke-Medl. 3,00 pr. Halvaar
	Andre Elever 5,00	6	
Mern	2,00	?	2,00 for Vinteren
Middelfart	5,00 og 7,00	6	5,00
Mørkøv	1,50 pr. Maaned	6	—
Nakskov	8,00	6	10,00
Neksø	3,00 eller 5,00	6	—
Nibe	Fri Undervisning		—
Nordby	Haandværkslærlinge 4,90,		—
	Handelslærlinge (ikke Tegning) 2,85	6	—
Nyborg	Forberedelsesklasse 3,00, andre Klasser 4,00 pr. Kv.	6	18,00
Nykøbing F.	8,00		8,00 pr. Skoleaar (4,00 for Aftenskoleelever)
Nykøbing M.	3,00 à 5,00	6	2,00
Nykøbing Sj.	Medlemmers Elever 6,00		—
	Andre Elever 9,00	6	—
Nysted	1. Kl. 6,00, 2. Kl. 7,50, 3. Kl. 9,00	6	—
Næstved	12,00—24,00—30,00	6	Malerskolen 5,00 Bygningsskolen 10,00
Nørre Aaby	6,00	5	—
Nørre Vedby	7,00	6	—
Nørre Ørslev	7,50	5	45,00 for Bolig, Kost og Undervisning
Odder	6,00	6	10,00
Odense	11,00 (for 10 ug. Timer)	7	20,00, 15,00, 12,00 10,00 og 8,00
Oksbøl	3,00	6	—
Ollerup	—		16,00
Opager	5,00	5	—
Otterup	1,00 pr. Maaned	6	—
Præstø	Medlemmers Elever 4,00		—
	Andre Elever 10,00	6½	—
Randers	10,00	6	15,00
Ribe	5,00	6	—
Ringe	7,00	5	—
Ringkøbing	Fri Undervisning	6	—
Ringsted	9,75	6½	12,00

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr.	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Roskilde	11,00	7	Malere 1,50, Murere, Tømrere etc. 2,50
Roslev	1,50	6	—
Rudkøbing	4,00	6	—
Ry	Fri Undervisning	5	—
Rødby	For indenbys Elever 3,00		—
	For udenbys Elever 5,00	6	—
Rødkilde	—		47,00
Rønne	7,00 à 8,00	6	7,00
Sakskøbing	Medlemmers Elever 8,00		—
	Andre Elever 10,00	6	—
Silkeborg	5,00	6	8,00
Skagen	5,00	6	—
Skals	12,00	6	—
Skanderborg	4,00	6	—
Skelskør	Medlem.s Elev. fri Undervisn.		—
	Andre Elever 1,25 pr. Md.	6	—
Skern	Medlemmers Elever 2,00		—
	Andre Elever 3,00	6	—
Skive	Fri Undervisning	6	—
Slagelse	6,00	6	Malerskolen 2,00, Tegneskolen 1,00
Sorø	6,00	6	10,00
Spørring	3,00	5	—
Stege	Medlemmers Elever 3,00		—
	Andre Elever 6,00	6	—
Stoholm	Lærlinge 0,50 pr. Maaaned		—
	Svende 1,50 pr. Maaned	?	—
Storehedinge	3,00 pr. Kvartal	6	—
Struer	6,00	6	—
Stubbekøbing	For Tegning, Dansk og Regn.		—
	15,00, Tegning alene 12,00,		—
	Dansk og Regn alene 2,00	6	—
Svaneke	Indenbys Elever 6,00, udenbys Elever 4,00	6	—
Svendborg	10,00—12,00 pr. Kvartal	6	10,00
Sæby	3,00	6	—
Søllested	1,00 pr. Maaned	6	—
Taastrup	18,00	6	—
Thisted	5,00	6	—
Thyregod	Svende 1,00, Lærlinge 0,50	6	Svende 1,00, Lærl. 0,50
Tommerup	2,50, à 5,00	5	—
Tranebjerg	6,00	6	—
Tørring	4,00	6	—
Uldum	2,50 à 3,75	5	—
Ulfborg	2,00	6	—
Vallekilde	10,00	5	Efter Høj- og Landbrugsskolernes Tarif

	I Aftenskolen pr. Skoleaar (Kr.).	à Mdr.	I Dagskolen pr. Maaned (Kr.).
Vamdrup	Lærlinge 3,00, Svende 4,00	6	—
Varde	2,45 à 3,50	7	4,00
Vejen	3,00 (Sprog 5,00)	6	2,50
Vejle	9,00	6	10,00
Vemb	2,00	6	—
Vestbirk	(se Dagskolen)	5	17,00 pr. Maaned for Dag- og Aftenunderv.
Vestervig	2,00	6	1,00
Viborg	5,00—10,00	6	5,00
Vig	Fri Undervisning (Haandværkerforeningen betaler)	5	—
Vinderup	4,00	6	—
Vinding	8,35	5	12,00
Vordingborg	8,00 og 10,00	6	—
Vraa	Fri Undervisning	5	—
Æbeltoft	3,00	6	—
Ærøskøbing	4,00	6	—
Ølgod	er ikke oplyst	5	—
Ørsted	2,00	6	—
Østermarie	4,00 à 5,00	5	—

7. ELEVANTAL, TIMEANTAL OG REGNSKABSSUM I 1890—91[1] OG I 1914—15.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Aakirkeby.....	1890—91	25	—	25	er	ikke	op	lyst
	1914—15	80	—	80	144½	—	144½	1208,00
Aalborg.....	1890—91	469	287	756	2926	1779	4705	10163,00
	1914—15	588	146	734	6169	4919	11088	50474,37
Aalestrup	1898—99	19	—	19	186	—	186	460,92
	1914—15	23	—	23	132	—	132	372,00
Aarhus.....	1890—91	409	60	469	3249	3158	6407	14668,86
	1914—15	926	118	1044	6957	11433	18390	64406,93
Aarup.....	1890—91	42	—	42	504	—	504	940,00
	1914—15	60	—	60	768	—	768	1762,00
Allingaabro....	1890—91	21	—	21	108		108	145,00
	1914—15	32	—	32	192	—	192	823,50
Allinge.....	1890—91	Virk	som	hed.	midler	tidig	ind	stillet
	1914—15	80	—	80	652	—	652	1463,17
Ask.....	1895—96	6	6	6	230	900	1130	kan ikke
	1914—15	12	9	12	226	904	1130	oplyses
Assens.....	1890—91	61	—	61	728	—	728	1252,27
	1914—15	65	21	86	974	140	1014	2887,70
Ballerup	1890—91	12	—	12	48	—	48	160,00
	1914—15	31	—	31	231	—	231	272,24
Bedsted.....	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	11	—	11	120	—	120	232,57
Birkerød.....	1893	10	—	10	144	—	144	60,00
	1914—15	25	—	25	240	—	240	600,00
Bjerre Herred .	1902—03	25	—	25	260	—	260	225,00
	1914—15	32	—	32	382	—	382	1085,00
Bjerringbro....	1905—06	20	—	20	112	—	112	200,00
	1914—15	56	13	69	533	32	565	1123,10
Bogense.....	1890—91	42	—	42	402	—	402	1180,62
	1914—15	46	7	48	790	96	886	2353,49
Borup.....	1911	15	—	15	260	—	260	150,00
	1914—15	46	—	46	384	—	384	840,00

[1] For yngre Skoler Oprettelsesaaret.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Brabrand	1897	18	—	18	er	ikke	oplyst	110,00
	1914—15	42	—	42	200	—	200	410,00
Bramminge....	1896—97	kan			ikke		oplys.	150,00
	1914—15	34	—	34	299	—	299	509,00
Brande	1897—98	8	—	8	50	—	50	80,00
	1914—15	15	—	15	130	—	130	425,00
Bredsten[1].....	1908—09	44	9	53	180	240	420	719,56
	1914—15	55	18	63	262	864	1126	1310,45
Broust	1909—10	20	—	20	210	—	210	508,00
	1914—15	16	—	16	210	—	210	563,00
Brædstrup.....	1897—98	18	—	18	er	ikke	op	lyst
	1914—15	45	—	45	206	—	206	1165,33
Brænderup	1912	52	—	52	261	—	261	365,00
	1914—15	20	—	20	244[2])	—	244	644,00
Brøderup	1891—92	13	13	13	114	912	1026	390,00
	1914—15	14	14	14	114	912	1026	1891.00[3])
Brønderslev ...	1890—91	22	—	22	160	—	160	395,00
	1914—15	66	4	70	921	238	1159	3282,43
Brørup.....	1906—07	14	—	14	100	—	100	c. 150,00
	1914—15	15	—	15	102	—	102	247,00
Børkop	1909—10	15	—	15	114	—	114	62,25
	1914—15	20	—	20	114	—	114	71,00
Dalby.....	1906—07	10	—	10	122	—	122	220,00
	1914—15	16	—	16	144	—	144	502,04
Durup	1907—08	8	—	8	52	—	52	108,87
	1914—15	24	—	24	135	—	135	332,70
Ebberup	1904	41	—	41	199	—	199	676,00
	1914—15	17	—	17	144	—	144	610,00
Ejby.....	1904	15	—	15	108	—	108	325,00
	1914—15	14	—	14	176	—	176	448,00
Esbjerg	1890—91	70	—	70	568	—	568	kan ik. opl.
	1914—15	230	17	238	2988	330	3318	10371,00
Eskildstrup....	1890—91	18	—	18	120	—	120	458,34
	1914—15	53	—	53	344	—	344	1493,96
Faaborg.....	1890—91	89	—	89	1228	—	1228	1191,00
	1914—15	115	7	122	1568	442	2010	4446,55
Faarevejle.....	1908	—	12	12	—	1080	1080	kan ik. opl.
	1914—15	—	6	6	—	1080	1080	1355,00
Fakse.....	1890—91	30	—	30	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	36	—	36	342	—	342	798,00
Fakse Ladepl. .	1804—95	18	—	18	142	—	142	182,00
	1914—15	20	—	20	184	—	184	814,37

[1] omtrentlig. [2] foruden Gymnastik. [3] skønsmæssigt, da Skolen er i Forbindelse med Højskolen.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Fjerritslev.....	1899—00	16	—	16	168	—	168	252,00
	1914—15	36	—	36	171	—	171	256,50
Fredericia.....	1890—91	134	8	142	2026[1]	165[1]	2191[1]	kan ik. opl.
	1914—15	188	11	199	2633	228	2921	9169,58
Frederiksberg..	1890—91	75	—	75	720	—	720	1205,38
	1914—15	307	45	348	3822	917	4739	12825,00
Frederikshavn.	1890—91	29	—	29	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	190	18	208	2231	1490	3721	11519,67
Frederikssund.	1890—91	c. 30	—	c. 30	20[2]	—	20[2]	ikke oplyst
	1914—15	55	—	55	42[2]	—	42[2]	2726,41
Frederiksværk.	1895—96[3]	22	—	22	263	—	263	305,25
	1914—15	31	—	31	552	—	552	1316,52
Galten.....	1905—06	19	—	19	2280[6]	—	2280[6]	781,00
	1914—15	30	—	30	4668[6]	—	4668[6]	1130,00
Gerlev.....	1902	45	—	45	150	—	150	176,81
	1914—15	40	—	40	150	—	150	651,62
Give.....	1895	17	—	17	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	21	—	21	344	—	344	619,50
Glamsbjerg....	1907	15	—	15	192	—	192	90,00
	1914—15	26	—	26	336	—	336	406,00
Glud.....	1904—05	12	—	12	c. 100	—	c. 100	c. 75,00
	1914—15	18	14	32	172½	70	242½	274,37
Grenaa.....	1890—91	40	—	40	410	—	410	1042,16
	1914—15	107	8	107	1726	299	2025	5963,45
Grindsted.....	1908—09	20	—	20	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	16	—	16	188	—	188	ikke oplyst
Græsted.....	1913	28	—	28	350	—	350	ikke oplyst
	1914—15	30	—	30	350	—	350	718,00
Gudhjem.....	1895—96	19	—	19	242	—	242	316,70
	1914—15	30	—	30	327	—	327	790,10
Haarlev.....	1908	10	—	10	93	—	93	80,00
	1914—15	12	—	12	130	—	130	178,00
Hadsten[4].....	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	—	39	39	—	4[5]	4[5]	3458,00
Hadsten.....	1899	46	—	46	288	—	288	kan ik. opl.
	1914—15	21	—	21	288	—	288	626
Hadsund.....	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	58	—	58	286	—	286	800,00
Hammel.....	1890—91	27	—	27	160	—	160	kan ik. opl.
	1914—15	37	—	37	288	—	288	520,00
Hammershøj..	1908	6	—	6	140	—	140	150,00
	1914—15	23	—	23	200	—	200	430,00

[1] tilnærmelsesvis. [2] ugentlig? [3] kan ikke oplyses før dette Aar. [4] Haandværkerafd. ved Højskolen. [5] daglig, foruden Timerne i de almendannende Fag — ogsaa 4 dagl. — paa Højskolen. [6] Elevtimer?

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Hasle	1890—91	26	—	26	215	—	215	620,00
	1914—15	68	—	68	833	—	833	2204,77
Haslev[1]	1893—94	—	21	21	—	1188	1188	1782,00
	1914—15	—	109	109	—	7128	7128	6750,00
Haslev	1890—91	60	—	60	867	—	867	2100,00
	1914—15	57	—	57	867	—	867	2400,00
Helsingør	1890—91	203	16	203	2596	322	2918	8912,46
	1914—15	336	61	336	6283½	673½	6957	24077,45
Herning	1890—91	48	—	48	702	—	702	648,46
	1914—15	96	8	104	1204	941	2145	3052,40
Hillerød	1890—91	86	7	93	232	—	232	c 3000,00
	1914—15	104	50	154	1540	2628	4168	c 13000,00
Hinnerup	1907	12	—	12	c. 200	—	c. 200	225,00
	1914—15	24	—	24	c. 200	—	c. 200	430,00
Hjørring	1890—91	66	—	66	590	—	590	711,00
	1914—15	163	21	184	2319	776	3095	8293,47
Hobro	1890—91	34	—	34	414	—	414	1331,29
	1914—15	48	—	48	552	—	552	2255,19
Holbæk	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	125	—	125	1278	—	1278	4232,68
Holeby	1903—04	42	—	42	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	60	—	60	612	—	612	1899,87
Holstebro	1892—93[2]	61[3]	—	61	611	—	611	2121,94
	1914—15	104	—	104	1067	—	1067	3577,89
Holsted	1913—14	27	—	27	100	—	100	268,00
	1914—15	24	—	24	126	—	126	312,00
Horsens	1890—91	228	31	236	1942	812	2754	6045,36
	1914—15	372	72	424	3752	5567	9319	32813,99
Horslunde	1908—09	14	—	14	48	—	48	75,50
	1914—15	18	—	18	120	—	120	365,29
Humble	1908 - 09	27	—	27	118	—	118	281,85
	1914—15	31	—	31	152	—	152	400,06
Hurup	1906—07	40	—	40	67½	—	67½	347,77
	1914—15	34	—	34	216	—	216	652,43
Hvidbjerg	1910—11	14	—	14	180	—	180	c. 225,00
	1914—15	24	—	24	182	—	182	340,00
Høng	1892—93	6	3	9	72	432	504	174,00
	1914—15	41	5	46	406	105	511	752,00
Hørby	1910—11	10	11	21	138	428	566	550,00
	1914—15	10	21	31	170	530	700	1100,00
Hørsholm	1899—00	16	—	16	108	—	108	192,50
	1914—15	85	—	85	698	—	698	2662,47

[1] Haandværkerafd. ved Højskolen. [2] første Aar, om hvilket Oplysninger er bevaret. [3] desuden nogle Elever til Sløjd.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Jebjerg.....	1914—15	kan			ikke			oplyses
	1894—59	14	—	14	102	—	102	ikke opl.
Jelling.....	1902	33	—	33	211	—	211	479,05
	1914—15	22	—	22	95	—	95	646,68
Jyderup.....	1901—02	35	—	35	412	—	412	768,36
	1914—15	49	—	49	814	—	814	3454,79
Jægerspris.....	1899—00	12	—	12	48	—	48	ikke opl.
	1914—15	14	—	14	108	—	108	233,75
Kalundborg...	1890—91	59	10	69	665	243	908	2048
	1914—15	48	15	63	700	612	1312	3175,25
Karise.....	1906—07	24	—	24	94	—	94	204,58
	1914—15	19	—	19	140	—	140	259,75
Kellerup.....	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	79	—	79	577	—	577	1900,00
Kerteminde....	1890—91	21	—	21	198	—	198	440,34
	1914—15	52	5	52	696	80	776	2217,39
Kolding.....	1890—91	175	18	193	1706	1824	3530	6564,25
	1914—15	258	60	304	3223	6026	9249	21107,30
Kolind.....	1900	8	—	8	180	—	180	30,79
	1914—15	18	—	18	480	—	480	816,16
Korsør.....	1890—91	49	—	49	648	—	648	785,00
	1914—15	90	—	90	1248	—	1248	3456,29
Krabbesholm..	1908—09	—	25	25	—	1140	1140	800,00[1]
	1914—15	—	22	22	—	1140	1140	800,00[1]
København....	1890—91	1592	323	1915	kan	ikke	oplys.	106314,18
	1914—15	2670	448	3118	31504	13621	45125[2]	314362,61[3]
Køge.....	1890—91	97	—	97	978	—	978	2621,99
	1914—15	71	13	75	1593	137	1730	3718,60
Køng.....	1904—05[4]	20	20	20	240	707	947	1165,00
	1914—15	8	8	8	202	439	641	563,00
Lemvig.....	1890—91	40	—	40	10 ugl.	—	10 ugl.	ikke opl.
	1914—15	45	—	45	24 ugl.	—	24 ugl.	1839,01
Lyngby.....	1893—94	26	—	26	110	—	110	263,26
	1914—15	88	9	93	1332	261	1593	4072,72
Løgstør.....	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	49	—	49	662	—	662	1725,29
Løsning.....	1910—11	16	—	16	165	—	165	ikke opl.
	1914—15	16	—	16	165	—	165	227,78
Mariager.....	1896	32	—	32	84	—	84	250,00
	1914—15	21	—	21	414	—	414	1775,00

[1] kun Lærerlønnen. [2] det faktisk givne Timeantal; (der er betalt for flere). [3] Da Skolen i 1914 omlagde sit Regnskabsaar ($^1/_{10}$—$^{30}/_9$) til Finansaaret, kan der ikke gives nogen Regnskabssum for 1914—15; det opførte Tal er Regnskabssum for 1912—13. [4] før dette Aar intet særligt Regnskab for Afdelingen.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Maribo	1890—91	51	—	51	230	—	230	kan ik. opl.
	1914—15	90	—	90	1246	—	1246	3150,00
Marstal	1890-91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	30	10	40	396	92	488	1152,62
Mern	1899—00	kan			ikke			oplyses
	1914—15	18	20[1]	38	110	48	158	220,77
Middelfart	1896—97	59	—	59	474	—	474	1519,59
	1914—15	70	5	75	1150	198	1348	2513,36
Mørkøv	1908—09	24	—	24	208	—	208	504,52
	1914—15	18	—	18	215	—	215	423,46
Nakskov	1890—91	131	—	131	1440	—	1440	4468,91
	1914—15	194	30	216	2061	1879	3940	14089,45
Neksø	1890—91	51	—	51	c. 700	—	c. 700	c. 1260,00
	1914—15	69	—	69	1036	—	1036	1890,00
Nibe	1890—91	27	—	27	kan	ikke	oplys.	433,11
	1914—15	46	—	46	395	—	395	985,00
Nordby	1890—91	62	—	62	357	—	357	kan ik. opl.
	1914—15	12	—	12	235	—	235	791,55
Nyborg	1890—91	89	—	89	kan	ikke	oplys.	1118,00
	1914—15	139	32	171	er	ikke	oplyst	9653,00
Nykøbing F.	1890—91	112	—	112	1400	—	1400	kan ik. opl.
	1914—15	232	45	277	3595	440	4035	9151,22
Nykøbing M.	1890—91	45	—	45	424	—	424	1944,96
	1914—15	84	8	87	647	45	692	3968,08
Nykøbing Sj.	1890—91	c. 35	—	c. 35	kan	ikke	oplys.	635,00
	1914—15	37	—	37	553	—	553	2167,46
Nysted	1890—91	32	—	32	340	—	340	773,04
	1914—15	44	—	44	544	—	544	1505,71
Næstved	1890—91	174	19	193	1836	924	2760	5378,00
	1914—15	214	38	252	2362	936	3298	8789,08
Nørre Aaby	1906—07	7	—	7	kan	ikke	op	lyses
	1914—15	25	—	25	200	—	200	560,00
Nørre Vedby	1909—10	20	—	20	160	—	160	602,00
	1914—15	39	—	39	172	—	172	673,00
Nørre Ørslev	1890—91	15	12	27	kan	ikke	oplys.	kan ikke
	1914—15	13	8	21	1288	2456	3744	oplyses
Odder	1890—91	60	—	60	610	—	610	1471,77
	1914—15	72	11	83	1193	1706	2899	6823,28
Odense	1890—91	468	66	497	2295	2465	4760	27888,00
	1914—15	774	194	921	7567	14140	21707	79726,00
Oksbøl	1907—08	15	—	15	96	—	96	284,93
	1914—15	14	—	14	132	—	132	449,12
Ollerup	1890—91	—	11	11	—	c. 610	c. 610	kan ik. opl.
	1914—15	—	24	24	—	610	610	2235,00

[1] Ukonfirmerede Drenge.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Opager	1906—07	7	—	7	kan	ikke	oplys.	86,55
	1914—15	12	—	12	150	—	150	363,74
Otterup	1909	18	—	18	10 ugl.	—	10 ugl.	148,12
	1914—15	36	—	36	25 ugl.	—	25 ugl.	ikke opl.
Præstø	1890—91	c. 90	—	c. 90	560	—	560	1800,00
	1914—15	46	—	46	639	—	639	1725,00
Randers	1890—91	ikke	opl.	387	2680	240	2920	9186,21
	1914—15	351	84	435	3220	7651	10871	38046,27
Ribe	1899—00	113	—	113	kan	ikke	op-	lyses
	1914—15	43	—	43	720	—	720	2628,00
Ringe	1893—94	18	—	18	kan	ikke	op-	lyses
	1914—15	49	—	49	7460[1]	—	7460[1]	622,00
Ringkøbing	1890—91	93	—	93	254	—	254	c. 500,00
	1914—15	118	—	118	568	—	568	1435,00
Ringsted	1890—91	61	—	61	266	—	266	983,00
	1914—15	121	20	141	1559	1038	2597	5557,00
Roskilde	1890—91	105	—	105	kan	ikke	oplys.	3531,35
	1914—15	231	25	256	2828	294	3122	9179,80
Roslev	1890—91	Om-	trent	som	for	Aa-	ret	1914—15
	1914—15	12	—	12	86	—	86	144,20
Rudkøbing	1890—91	61	—	61	598	—	598	1967,04
	1914—15	90	—	90	713	—	713	2890,00
Ry	1896	10	—	10	180	—	180	190,00
	1914—15	50	—	50	216	—	216	465,00
Rødby	1890—91	42	—	42	351	—	351	720,27
	1914—15	55	—	55	826½	—	826½	1785,42
Rødkilde	1890—91	—	38	38	er	ikke	oplyst	ikke særsk.
	1914—15	—	30[2]	30[2]	1[3]	8[3]	50[4]	Regnskab
Rønne	1890—91	86	27	113	880	254	1134	2102,27
	1914—15	227	61	288	2735	2152	4887	11693,71
Sakskøbing	1890—91	56	—	56	434	—	434	850,00
	1914—15	77	—	77	800	—	800	2660,35
Silkeborg	1890—91	115	—	115	1220	—	1220	2244,00
	1914—15	192	20	212	2145	624	2769	7721,65
Skagen	1894—95[5]	15	—	15	52	—	52	181,50
	1914—15	112	—	112	699	—	699	2000,65
Skals	1906	14	—	14	150	—	150	ikke
	1914—15	20	—	20	176	—	176	oplyst
Skanderborg	1890—91	c60	—	c. 60	kan	ikke	oplys.	c.1238,00
	1914—15	83	—	83	750	—	750	2815,54
Skelskør	1890—91	39	—	39	676	—	676	995,31
	1914—15	28	—	28	er	ikke	oplyst	1058,89
Skern	1894	10	—	10	c. 72	-	c. 72	kan ikke
	1914—15	28[6]	—	28	182½	—	182½	oplyses

[1] Elevtimer? [2] Mindre Elevantal paa Grund af Indkaldelse til Sikringsstyrken. [3] daglig? [4] om Ugen. [5] første Aar, for hvilket Regnskab haves. [6] deraf 14 Handelslærl.

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Skive	1890—91	88	—	88	556	—	556	1198,08
	1914—15	95	—	95	1165	—	1165	3709,55
Slagelse	1890—91	130	—	130	1280	—	1280	3983,75
	1914—15	193	22	215	2097½	379	2476⅓	7896,00
Sorø	1890—91	75	—	75	912	—	912	kendes ikke
	1914—15	115	7	122	1443	216	1659	3959,80
Spørring	1890—91	16	—	16	264	—	264	305,00
	1914—15	9	—	9	240	—	240	420,00
Stege	1889—90	32	—	32	176	—	176	398,00
	1914—15	41	—	41	458	—	458	1395,00
Stoholm	1912—13	26	—	26	99	—	99	er ikke
	1914—15	24	—	24	192	—	192	oplyst
Storehedinge	1890—91	kan			ikke	—		oplyses
	1914—15	41	—	41	660	—	660	2514,38
Struer	1893—94	15	—	15	120	—	120	7627
	1914—15	109	4	113	1150	50	1200	3218,42
Stubbekøbing	1890—91	39	—	39	7112[1]	—	7112[1]	964,23
	1914—15	58	—	58	10462[1]	—	10462[1]	2392,18
Svaneke	1890—91	32	—	32	229	—	229	850,00
	1914—15	30	—	30	389	—	389	1070,35
Svendborg	1890—91	154	21	175	1755	872	2627	4695,32
	1914—15	190	40	230	2490¼	1910	4400¼	18765,28
Sæby	1890—91	kan			ikke			oplyses
	1914—15	25	—	25	301	—	301	c. 678,00
Søllested	1906—07	10	—	10	120	—	120	48,00
	1914—15	28	—	28	320	—	320	1005,00
Taastrup	1911—12	30	—	30	350	—	350	1135,16
	1914—15	34	—	34	352	—	352	1324,89
Thisted	1890—91	70	—	70	572	—	572	1472,93
	1914—15	89	—	89	977½	—	977½	3690,64
Thyregod	1904—05	18	—	18	93	—	93	191,00
	1914—15	17	8	25	122	61	183	454,50
Tommerup	1912—13	17	—	17	180	—	180	357,00
	1914—15	21	—	21	180	—	180	466,65
Tranebjerg	1897	16	—	16	480	—	480	900,00
	1914—15	45	—	45	600	—	600	1200,00
Tørring	1900—01	14	—	14	192	—	192	275,00
	1914—15	22	—	22	266	—	266	552,00
Uldum	1910—11	32	—	32	155	—	155	204,80
	1914—15	20	—	20	172	—	172	587,77
Ulfborg	1908—09	20	—	20	5 ugl.	—	5 ugl.	254,41
	1914—15	29	—	29	6 ugl.	—	6 ugl.	373,09

[1] Elevtimer?

Skolens Navn	Skoleaar	Elevantal			Timeantal			Regnskabssum Kr.
		Aftensk.	Dagsk.	Ialt	Aftensk.	Dagsk.	Ialt	
Vallekilde	1890—91	kan			ikke		oplys.	Regnskab samm. med Højskolen
	1914—15	17	68	85	114	2166[1]	2280	
Vamdrup	1896—97	20	—	20	180	—	180	687,72
	1914—15	28	—	28	304	—	304	747,19
Varde	1890—91	101	11	112	1200	500	1700	1975,00
	1914—15	98	12	110	1650	850	2500	4593,00
Vejen	1895—96	50	—	50	112	—	112	125,00
	1914—15	102	6	108	1728	108	1836	3121,14
Vejle	1890—91	111	—	111	1424	—	1424	7500,00
	1914—15	278	18	296	3009	1244	4223	11000,00
Vemb	1909—10	21	—	21	32	—	32	intetRegnsk.
	1914—15	20	—	20	127	—	127	408,00
Vestbirk	1890—91	21	20	21	148	780	928	kan ikke
	1914—15	33	33	33	152	812	964	opgives
Vestervig	1890—91	8	—	8	100	—	100	c. 178,00
	1914—15	25	4	29	210⅓	49	259⅓	c. 675,00
Viborg	1894—95	218	20	238	1655	420	2075	3933,54
	1914—15	161	16	177	2095	532	2627	9933,11
Vig	1900	25	—	25	126	—	126	249,00
	1914—15	45	—	45	180	—	180	1046,90
Vinderup	1906—07[2]	40	—	40	408	—	408	900,00
	1914—15	41	—	41	502	—	502	1000,00
Vinding	1890—91	—	14	14	kan	ikke	oplys.	645,00
	1914—15	3	14	17	144	1080	1224	1039,00
Vordingborg	1890—91	47	—	47	c. 400	—	c. 400	2503,15
	1914—15	99	—	99	890	—	890	3164,65
Vraa	1890—91	26	—	26	98	—	98	147,00
	1914—15	42	—	42	136	—	136	204,00
Æbeltoft	1890—91	62	—	62	12 ugl.	—	12 ugl.	916,09
	1914—15	27	—	27	272	—	272	1886,66
Ærøskøbing	1890—91	23	—	23	kan	ikke	op-	lyses
	1914—15	24	—	24	470	—	470	1750,00
Ølgod	1903	14	—	14	120	—	120	76,20
	1914—15	21	—	21	200	—	200	584,00
Ørsted	1890—91	20	—	20	108	—	108	c. 150,16
	1914—15	30	—	30	216	—	216	730,00
Østermarie	1904—05	16	—	16	kan	ikke	op-	lyses
	1914—15	24	—	24	129	—	129	321,00

[1] heri indbefattet de Timer, som Eleverne har sammen med de øvrige Højskoleelever. [2] Det første Aar, da Skolen fik Statstilskud; den havde eksisteret nogle Aar i Forvejen.

8. SKOLEBYGNINGERNE.

Følgende 72 tekniske Skoler har ingen egen Bygning, men benytter lejede eller vederlagsfrit overladte Lokaler:

Aalestrup, Ballerup[1], Bedsted, Birkerød, Bjerre Herred, Brabrand, Bramminge, Brande, Bredsten, Broust, Brænderup, Brørup, Børkop, Dalby, Durup, Ebberup, Ejby, Fakse Ladeplads, Fjerritslev, Frederiksberg, Galten, Gerlev, Give, Glamsbjerg, Glud, Grindsted, Græsted, Gudhjem, Haarlev, Hadsten (Aftenskolen), Hammel, Hammershøj, Hinnerup, Holeby, Holsted, Horslunde, Humble, Hurup, Hvidbjerg, Høng, Jebjerg, Jelling, Jægerspris, Karise, Køng, Løsning, Mern, Mørkøv, Nørre Aaby, Nørre Vedby, Nørre Ørslev, Oksbøl, Opager, Otterup, Roslev, Ry, Skals, Skern, Spørring, Stoholm, Thyregod, Tommerup, Tørring, Uldum, Ulfborg, Vamdrup, Vemb, Vig[2], Vinderup, Vraa, Ølgod, Østermarie.

For de øvrige 111 Skoler findes der særlige Skolebygninger, om hvilke der anføres nedenstaaende Oplysninger.

Hvor der ud for en Skoles Navn findes 2 eller flere Rækker Tal (1, 2 osv.), vedrører den øverste Række *Skolens oprindelige Bygning*, medens de andre angaar senere foretagne *Udvidelser* af denne.

Byggesummen er *inkl. Grund og Inventar.* Tallene er overalt — af Pladshensyn — afrundet til *hele Kroner.*

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms skyld	Prioritets-gæld	Antal Klasse-værelser	Antal Lejlig-heder	Beboes af	
Aakirkeby	1894	15000	5000	13400	6200	5	1	—	Pedel
Aalborg 1	1882[4]	69816	20000						
2	1896	31385	10300	215000	157000	21[5]	2	Forst.	Portn.
3	1910	144200[6]	39000						
Aarhus N.[7]...1	1884	110000	30000		102423	32	1	—	Pedel
2	1897	44000	0	315000					
Aarhus J.[8] ...1	1903	107888	50466		117827[9]	27	1	—	Pedel
2	1915	50000	0						
Aarup.....	1892	13500	4600	13000	5500	3	1	—	[10]

[1] En Bygning til ca. 20000 Kr. opføres i Sommeren 1916. [2] Skolen benytter et Lokale i Kommuneskolen; det indrettedes til nævnte Brug i 1908 af Vig-Asminderup Haandvf. med en Bekostning af 650 Kr. [4] Efter at en i 1872 købt Ejendom var afhændet. [5] og en Foredragssal. [6] heri medregnet Køb af en Naboejendom. [7] Bygningen i Nørre Allé. [8] Bygningen paa Ingerslevs Plads. [9] Heraf er dog 50000 rente- og afdragsfri, saalænge Skolen benyttes til sit nuværende Formaal. [10] udlejet, Lejeren besørger Opvarmning og Renholdelse af Lokalerne.

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms-skyld	Prioritets-gæld	Antal Klasse-værelser	Antal Lejlig-heder	Beboes af	
Allingaabro	1894	4800	0	6000	3600	1	2	udlejet	Pedel
Allinge	1895	16500	7500	17000	8800[1]	6	1	—	Pedel
Ask	1894	11000	0	7000	0	2	1	Sk.s Insp	—
Assens 1	1889	20496	6000	30000	6000	7[2]	0	—	—
2	1900	8824	3300						
Bjerringbro	1909	12000	4700	15000	5000	3	1	—	Portn.
Bogense	1890	26000	8500	22000	0	4	1	—	Pedel
Borup	1915	14000	3900	10000	5000	2	1	Tegnel.	—
Brædstrup	1913	11725	4300	10000	5000	4	1	—	Pedel
Brøderup	1902[3]	c. 13000	0	ik. ans.	?	2	?	Lærere	—
Brønderslev	1906	42000	12000	40000	15000	10[4]	1	—	Pedel
Esbjerg	1905	72000	17000[5]	70000	34000	16	1	—	Pedel
Eskildstrup	1899	11375	5000	11375	0	3	1	L.inde[6]	—
Faaborg	1892	38450	12300	30000	5000	8	1	Forst.	—
Faarevejle	1907[7]	c 140000	66000[8]	151000	89000	4	1	Forst.[9]	—
Fakse	1906	c 25000	6900	20000	c 13000	5	1	[10]	—
Fredericia	1889	46577	12000	45000	18000	12	1	—	Portn.
Frederikshavn	1894	21000	7500	18000	5000	5	0	—	—
Frederikssund 1	1894	c 15500	4400	20000	7931	5	1	—	Pedel
2	1914	c 12000	3900						
Frederiksværk	1905	16422	5800	17400	5624	3	1	—	Pedel
Grenaa	1891	c 27000	9500	18000	7500	7	1	—	Pedel
Hadsten[11]	1902[12]	—	0	—	—	2	Elevv	Elever	—
Hadsund	1914	c 15000	5000	15000	c 3000	3	1	—	Pedel
Hasle	1908—09	35000	11500	38000	14100	4[13]	1	—	Pedel
Haslev[11] 1	1900	c 17000	0	c 24000	10000	4	[14]	Elever	—
2	1906	7000	0						
Haslev 1	1901	20000	6900	14000	5000	5	1	—	Portn.
2	?	c 800	0						
Helsingør[15]	1901	65096	13000	71200	48754	23	2	Forst.	Pedel
Herning	1904[16]	28000	11000[17]	22000	c 22000[18]	6	0	—	Skbtj.

[1] oprindelig. [2] af hvilke 2 hver har en spansk Væg. [3] i Forbindelse med Højskolen. [4] samt et Værksted. [5] foruden 7200 Kr. i 1890 i Statstilskud til Skolens første Bygning. [6] som holder Pogeskole i det ene Klasseværelse om Dagen. [7] Bygningen er Faarevejle Højskole. [8] som 1. Prioritets Laan. [9] og 3 ugifte Lærere. [10] Lejligheden beboes af Bestyreren for en Realskole, der har Lokale i en Del af den tekniske Skoles Bygning. [11] Haandværkerafd. ved Højskolen. [12] ingen særskilt Bygning, men sammen med Højskolen. [13] og en Foredragssal. [14] Til 65 Elever. [15] Den nuværende Skolebygning tilhørte oprindelig »Helsingørs kgl. priv. Skydeselskab« og erhvervedes i 1901 af Skolen ved Mageskifte med dennes ældre Bygning, der opførtes i 1884 for 27259 Kr. (Statstilskud 10000 Kr.) og udvidedes i 1896 med en Bekostning af 12928 Kr. (uden Statstilskud). Det som Byggesum for Skolens nuværende Bygning opførte Beløb, Kr. 65096 er Omkostningerne ved nævnte Mageskifte og Ombygningen. [16] en tidligere Bygning for Skolen opførtes i 1887; den solgtes med Ministeriets Approbation til Haandværkerf. [17] heri indbefattet 8000 Kr. til den oprindelige Bygning. [18] I Realiteten er Skolen gældfri, da Haandværkerforeningen i Henhold til Overenskomst ved Skolebygningens Opførelse forrenter og afdrager Gælden.

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms-skyld	Prioritets-gæld	Antal Klasse-værelser	Antal Lejlig-heder	Beboes af	
Hillerød.....1	1888	26589[1]	7500	fritaget	27355	6	2	Forst.	Pedel
2	1909	27505[1]	0						
Hjørring 1	1891	c30000	10000	35000	18700	10	1	—	Pedel
2	1904	c10000	3600						
Hobro	1884	15248	5000	16000	3000	3	1[1a]	—	Pedel[2]
Holbæk.....	1890	21430	6300	18000	4030	6	1	—	Pedel
Holstebro	1891	30000	8000	28000	0	5	1	—	Pedel
Horsens.....	1904[2a]	151066	48000[3]	110000	45000	19	2	Forst.	Pedel
Hørby 1	1911	12000	0	12500	6500	2	1	Forst.	—
2	1913	1000	0						
Hørsholm.....	1906	c27000	8450	20000	12000	5	1	—	Pedel
Jyderup.....	1907	c18000	5100	18000	5000	4	1	—	Portn.
Kalundborg ..1	1887	13250	4500	16000	7000	6	1	—	Opsyn
2	1895	2700	intet						
Kellerup 1	1893	16000	5300	20000	c10000	3	1	Form.	—
2	1905	4-5000	2200						
Kerteminde ...	1895	18000	6000	18000	5000	4	1	—	Portn.
Kolding.....1	1889	67027	19000	110000	44021	18[4]	2	Forst.	Portn.
2	1908	67564	21000						
Kolind	1908	11509	4100	14000	5000	3	1	—	Pedel
Korsør.....1	1893	40000	12000	38000	12500	5	2	Forst.	udlejet
2	1901	1530	0						
Krabbesholm..	1908	18000	0	18000	12000	2	1	Forst.	—
Københ. H. A.[5] 1	1879—81	481290	100000	670000	263000	36[6]	2	Forst.	Portn.
2	1913	87840	29280						
Københ. F. N.[5] 1	1900	243173	70000	430000	148000	20[6]	3	Overlær.	Mekan Portn.
2	1907	216519	107300						
Køge.....	1884	c14000	6000	15000	5350	5	1	—	Portn.
Lemvig	1901	c33000	12300	33000	9000	7	1	—	Portn.
Lyngby	1903	26000	8200	20000	11424	5	1	—	Pedel
Løgstør	1902	c28000	9100	23000	7500	4	1	—	Portn.
Mariager.....	1907	26500	8400	ik. ans.	8000	4	1	—	Pedel
Maribo.....1	1886	20000	4000	18000	2852	4[7]	0	—	—
2	1901	c1800	0						
Marstal 1	1895	c8500	3300	7000	c. 1000	4	0	—	—
2	1910[8]	500	0						
Middelfart....1	1896	21000	6800	20000	10500	5	1	—	Pedel
2	1912	5100	0						

[1] + Byggegrund. [1a] samt Børneasyl. [2] Pedellen er Forstanderinde paa Asylet. [2a] En tidligere Bygning for Skolen opførtes i 1875. [3] heri indbefattet 9000 Kr. til den første Bygning. [4] samt en Foredragssal. [5] H. A. = Hovedskolen i Ahlefeldtsgade, F. N. = Filialskolen paa Nørrebro. Foruden disse to Bygninger benytter Skolen tre lejede Filialbygninger: paa Østerbro (Ø), Vesterbro (V) og Kristianshavn (C). [6] Desuden følgende Antal Klasseværelser i de lejede Filialer: i Filial Ø 8, i Filial V 12 og i Filial C 5. [7] samt en Foredragssal. [8] indrettet et nyt Klasseværelse.

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms-skyld	Prioritets-gæld	Antal Klasse-værelser	Antal Lejlig-heder	Beboes af	
Nakskov 1	1882	15000	5000						
2	1897	9500	0	90000	44273	8[1]	2[2]	Forst.[3]	Skbtj.
3	1913	49070	16700						
Neksø	1884	c33000	8000	26500	4800	6	1	—	Portn.
Nibe	1903	12125	4600	12000	3000	3	1	—	Pedel
Nordby	1892[4]	11860	6800	10000	7725	4	1	en L.inde	—
Nyborg	1894	c44000	13700	ik. opl.	23000	11	1	Forst.	—
Nykøbing F. . .	1884	[5]	6000	35000	26447	11	0	—	—
Nykøbing M. . .	1900	c32177	10000	30000	0	6	1	—	Portn.
Nykøbing Sj. . .	1893—94	18710	6300	21620[6]	3745	3	1	—	Portn.
Nysted	1893	14300	4500	15000	c4700	3	1	—	Portn.
Næstved	1885	32866[6a]	10000	25000	10904	9	2[7]	—	Skbt.[7a]
Odder	1890	16740	7500	16000	103	5	1		Pedel
Odense 1	1899[8]	229780	42000[9]	183930	110000	29[10]	2	Forst.	Portn.
2	1915	c20000	12000						
Ollerup 1	1891	10000	0	10000[11]	3500	1	1	Forst.	—
2	1913	c2000	0						
Præstø	1891	17500	6000	17000	6000	6	1	—	Pedel
Randers	1891	99947	27000	100000	23000	14	1[12]	—	Portn.
Ribe	1897	29054	11300	25000	14500	5	0	—	—
Ringe	1905	18200	5700	15000	5000	3	1	—	Portn.
Ringkøbing	1888	?[13]	6000	?[13]	0	4	0	—	—
Ringsted	1891	36710	9000	30000	14034	5	1	—	Opsyn
Roskilde	1911[14]	62146	16100	65000	20000[15]	13	0	—	—
Rudkøbing	1892	22730	8000	25000	5000	5	1	—	Skbtj.
Rødby	1895	c16000	5400	12000	0	2	0	—	—
Rødkilde 1	1880	?	0	[16]	?	2	1	en Lærer	—
2	1887								
Rønne 1	1894	59994	19400	60000	23480	13	1	—	Pedel
2	1896	600	0						
3	1902	1100	0						
Sakskøbing	1902	28543	10000	26500	12000	4	1	—	Portn.

[1] samt en Foredragssal. [2] samt 13 Elevværelser og en Økonomilejlighed. [3] og ca. 20 Dagskoleelever i Vinterhalvaaret. [4] Bygn. er en Fløj af Industriforeningsbygningen. [5] kan ikke oplyses. Assurancesummen for Bygningen er 27400 Kr., for Inventaret 9000 Kr. [6] Brandforsikringsvurdering. [6a] + Byggegrund. [7] Kælderlejligheder. [7a] og udlejet. [8] Skolens første Bygning var en i 1878 købt, delvis ombygget og til Skolebrug indrettet Fabriksbygning. [9] foruden 25000 Kr. til den første Skolebygning (solgt 1899). [10] samt en Foredragssal. [11] har ikke været omvurderet til E. efter Udvidelsen. [12] i en særskilt Bygning. [13] Bygningen opført af Haandværkerforeningen og sammen med dennes Foreningsbygning. [14] En tidligere Bygning opført i 1883 for Kr. 23571,27 (Statstilskud 7000 Kr.) solgtes i 1911 til Roskilde Kommune. [15] i 1911; afdrages og forrentes med $3^{3}/_{4}$ % (Renten $3^{1}/_{2}$ %). [16] er ansat sammen med Højskolens øvrige Bygninger til 54000 Kr.

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms-skyld	Prioritets-gæld	Antal Klasse-værelser	Antal Lejlig-heder	Beboes af	
Silkeborg.....1	1889	c37000	10000	38000	15850	9	2	Forst.	Portn.
2	1909	13214	3100						
Skagen.....	1906	c12000	4200	10000	5000	3	1	—	Pedel
Skanderborg...	1897	c30500	10000	30000	12050	4	1	—	Portn.
Skelskør	1887[1]	kan ik. oplys.	c. 6000	30000	8602	6	1	—	Pedel
Skive	1891	28000	8000	32000	0	5	2	Forst.	Portn.
Slagelse.....	1892	66000	20000	65000	24634	13	1	—	Portn.
Sorø	1889	33000	7000	35000	15000	4	2	en Lærer	Pedel
Stege.....	1890	c19000	5500	ik. ans.	3000	3	1	—	Portn.
Storehedinge ..	1896	20000	7200	20000	5000	5	1	—	Pedel
Struer	1908	42700	12400	40000	9000	6	1	—	Portn.
Stubbekøbing..	1895	c25000	8000	25000	9800	5	1	—	Portn.
Svaneke 1	1890	c10000[2]	4500	10000	3600	2[3]	1	—	den til-synsh.
2	1897	600	0						
Svendborg ...1	1887	c42000	12000	75000	17882	12	2	Forst.	Pedel
2	1907	c27000	10600						
Sæby	1902	11193	3850	9000	0	3	1	—	Pedel
Søllested[4]	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Taastrup.....	1915	c25000	7700	25000[5]	14100	4	1[6]	[7]	Portn.
Thisted	1901	42000	14000	40000	13500	7	1	—	Portn.
Tranebjerg	1900	16500	5800	15500	7000	4	1	—	Pedel
Vallekilde ...1	1879	vides	0	8500	c6000	5	1	en ugift Lærer	—
2	[8]	ikke							
Varde 1	1889	18000	6000	16000	3000	6	0	—	—
2	1894[9]	700	0						
Vejen.....	1907	19000	6500	19000	11500	5	1	—	Portn.
Vejle 1	1896	c60000	20000	110000	27000	15	1	—	Pedel
2	1910	c50000	14300						
Vestbirk.....	1891[10]	[10]	0	[10]	[10]	3	0	—	—
Vestervig.....	1915	c8000	0[11]	endnu ik. ans.	0	2	1	—	Portn.
Viborg.....1	1894	c52000	17200	45000	9314[13]	9	1	—	Pedel
2	?[12]	c7000	1200						

[1] Hvk. og Industriforeningsbygningen er bygget som een Bygning, men saaledes at Skolen danner et bestemt Afsnit af denne og omfattende godt Halvdelen af hele Bygningen. [2] + Byggegrund [3] samt en Foredragssal. [4] Haandværker- og Industriforeningen har opført en Skolebygning, som Skolen lejer, men som tænkes ad Aare at ville gaa over til Skolen som Selveje. [5] antagelig; endnu, April 1916, ikke ansat. [6] samt et Værelse med Alkove. [7] En Skolebestyrerinde, der har Børneskole i to af Klasseværelserne om Formiddagen. [8] Udvidet 3 Gange, sidst i 1888. [9] Tagetagen indrettet til Klasseværelser. [10] er bygget sammen med Vestbirk Højskole. [11] Bygningen med Grund er skænket af en enkelt Mand. [12] indlagt et nyt Varmeværk. [13] 11/12 1915.

	Opførelses-aar	Bygge-sum	Stats-tilskud	Ejendoms-skyld	Prioritets-gæld	Antal		Beboes af	
						Klasse-værelser	Lejlig-heder		
Vinding.....	1889	8000	0	8000	3000	2	[1]	Elever	—
Vordingborg...	1890	23700	7000	20000	6300	6	0	—	—
Æbeltoft.....1	1877	3533	0	9000	2400	3	1	en tidl. Forst.	—
2	1885	3400	3000						
Ærøskøbing...	1894	14000	4000	14000	0	3	1	—	Pedel
Ørsted.....	1905	13500	4500	10000	2700	3	1	—	Pedel

[1] 3 Elevkamre.

RETTELSER.

Side 113 L. 16 f. n.: Malte; læs: Malthe.
- 161 L. 25 og 29 f. o.: Riss; læs: Riis.
- 193 L. 25 f. o.: Wollerup; læs: Tollerup.
- 208 L. 5 f. o.: Petrius; læs: Petrus.
(samme Rettelse under Billedet til venstre paa samme Side).
- 375 under Billedet t. h.: Ernst; læs: Emil.

